

आ ग्रंथ मञ्जवानुं ठेकाणुं :—

वकील मोहनलाल हिमचंद—पादरा (गुजरात.)

बडोदरा—शियापुरामां, लुहाणाभिन्न स्टीम प्रेसमां, विठ्ठलमाइ आशाराम ठक्करे
ता. १-१०-१९१९ ना रोज प्रगटकर्त्ता माटे छापी प्रसिद्ध कर्युं.

निवेदन.

श्रीमद् बुद्धिसागर सूरिजी ग्रंथमाळाना ओगणपद्याशमा मणका तरीके श्रीमद् देवचन्द्र प्रथम भाग उपाया पटी दोड वेंवे आ श्रीमद् देवचन्द्र वीजा भाग चहार पडे छे. श्रीमद् देवचन्द्रजी महाराजना तमाम ग्रंथो एकत्र करी उपाववानी योजना जेनाचार्य श्रीमद् बुद्धिसागर सूरिजीनी प्रेरणार्थी अने उपदेशार्थी क्यारे अने केवी रीते धई, तेमज क्या ग्रंथो क्यांवी केवी रीते मळ्या ते सर्वे हकीकत श्रीमद् देवचन्द्र प्रथम भागनी प्रस्तावनामां विगतवार जणावेली होवार्थी ते फरीयी अत्रे जणावेल नयी. प्रथम भागनी ५०० नकलो उपावी हती तेमांवी जैन पुस्तक भंडारो तथा साहाय्य करनार विगेरेने भेट आपत्रमां १५० नकलो तेमज वेचाणमां २०० नकलो मळी एकंदर ३५० नकलो खपी छे जो के मागणीओ घणीज आवे छे छतां नकलो थोडी होवार्थी उपयोग प्रमाणे आपवामां आवे छे.

श्रीमद् देवचन्द्र वीजा भागनां एकंदर पृष्ठ १२०० ना आशरे छे अने तेनी पण ५०० नकलो उपावी छे, ग्रंथनुं कद भारे यत्रार्थी प्रणसो नकलो वे कडके बांधवामां आवी छे ते पैकी पहेला कडकामां विचारसार ग्रंथ अने बाकीना ग्रंथो वीजा कडकामां आव्या छे. बाकीनी २०० नकलो आखी बांधवामां आवशे जे पुस्तकालयो वगेरेने आपवामां उपयो-गी थशे.

श्रीमद् देवचन्द्र वीजा भागमां जे जे ग्रंथो उपाया छे

तेनी वीगतवार यादी अनुक्रमणिका उपर्याी वांचको जोई शकरो. श्रीमद् देवचन्द्र प्रथम भागनी पेठे आ वीजो भाग पण जैनो तेमज जेनेतरोने अत्यंत उपयोगी थई पडे तेम छे. युरोपीय विग्रहना समयमां आ ग्रंथ छपाववामां आवेलो होवारी सरुत मोचवारीना लीवे कागळो-छपामणी-ग्रंवाई वगेरेनो एटलो बंधो खर्च थयो छे के एक नकलनी पडतरकी. रु. ६-०-० ना आशरे थाय छे तेमज कद वर्धी जवारी वे कडके बांवेळ छे छनां तेनी कीमत मात्र रु. ३-८-० राखी छे. वे कडका सायेज आपवामां आवरो.

श्रीमद् देवचन्द्र प्रथम भाग तथा वीजा भागमां मदद करुनार जन ग्रहस्थोनां नाम नीचे प्रमाणे:—

- १५०१ शा. ग्दोदाल नाथभाई-पादरा.
 २०० शा. ग्दोदाल नरोत्तमदास-रण (पादरा)
 २०० शा. हारंगभाई भगवानदास-कारवीटा (घोरसद)
 १०१ श्रीपुन श्रेणी अमरचंदनी घोयरा बालुचर (मुर्शिदाबाद)
 ३१ श्रीपुन श्रेणी सुयोगिंदजी घोयरा " "
 ६१ " " जगनपतिसिंहजी हुगड " "
 ७१ " " हारंगचंदनी नाहटा " "
 २५ " " गुन्याचंदनी मुग " "
 १८६ शा. हारंगदाळ छोटाराट-पादरा
 २५० बटु स्वन शा. चृतीराट कहानदासनी पिचरा इटोरा
 (यटोरा)
 १०१ बरुत. मोहनराट हीमचंद-पादरा
 २५ ई. बटु स्वनां. बरुत मोहनराट हीमचंदनां पत्नी "

- १०० शा. लक्ष्मीचंद लालचंद-वडु (पादरा)
 १०० बाइ चंचल शा. दामोदर कल्याणदासनी विधवा ,,
 ८९ घेन मणी शा. प्रेमचंद दलसुखभाइनी भाणेज. पादरा
 ८० शा. केशवलाल लालचंद वडोदरा-मामानी पोळ
 ७५ शा. केशवलाल नरोतमदास वडु (पादरा)
 ७५ बाइ आधार शा. गोरधनभाइ हीराचंदनी विधवा अंगु-
 टण (डभोइ)
 ५० शा. रतनचंद लावार्जी. कार्वीठा (बोरसद)
 ४१ शा. भाइलाल चुनीलाल. पादरा
 २५ वकील नंदलाल लहुभाइ. पादरा
 २५ बाइ सांकळी ते शा. मणीलाल चुनीलालनी विधवा. पादरा
 २० एक गृहस्थ तरफयी पादरा
 १० शा. श्रीकमलाल वजलाल राजली (डभोइ)
 ३५ शा. मुलजी पीतांबरदास मुजपुर (पादरा)
 ५ बाइ रुक्षमणी शा. दलसुखभाइ प्राणजीवनदासनी दीकरी
 पादरा
 ५ बाइ डाही ते शा. छोटालाल छगनलालनी विधवा. पादरा
 २०० बाइ आदीत शा. मथुरभाइ ईश्वरदासनी विधवा. मुजपुर
 १६ शा. भाणेकलाल वरजीवनदास. पादरा
 १५० गाम वेजलपुरना जैनशाळाना ज्ञान खातेयी हा. शा.
 छगनलाल लक्ष्मीदास
 ७५ दाहोदना शा. हेमचंद हरजीवनदास.
 ५० शेठ वीरचंदभाइ कृष्णाजी. माणसावाळा
 १२५ गाम गंभीराना ज्ञानखातेयी
 ७५ शा. रवचंद आशाराम. गंभीरा

५१	शा. हीराचंद केशवजी	गंभीरा
२५	शा. अंबालाल आशाराम	"
२५	शा. माणिकलाल केशवजी	"
१०	शा. जेचंद केशवजी	"
११	शा. प्रेमचंद दलसुखभाइ	पादरा
१०	शा. नगीनलाल मोतीलाल	"
१०	शा. हीरालाल ललुभाइ	"
१०	बाइ परसन ते वकील दलपतभाइ ललुभाइनी विधवा पत्नी,	
१०	बाइ समरत ते शा. कस्तुर दीपचंदनां सौ. पत्नी	"

३३२०

- १०१ ऊ. श्री सुमति सागरजी महाराजना उपदेश्या हा.
पीथालाल मुंबइ.
१५ श्रीयुत् सालमचंद गुलेछा वीकानेखाळा, बेंगलोर.

श्रीमद् जैनाचार्य बुद्धिसागर सूरिजीए श्रीमद्दनां पुस्तकी सुधारवामां-प्रस्तावनां लखवामां-तेमज वने भागनु काम पुरु यतां सुधी दरेक प्रसंगे उपयोगी सूचनाओ आपवामां जे आत्मभोग आपेलो छे ते उपकारनो बदलो कोई रीते वची शके तेम नयी पटलुंज नहीं पण आ कार्य तेओश्रीना खास उपदेश अने प्रेरणायीज उपस्थित थयुं होवायी आ कार्ययी जैन समाजने तथा मने पोताने जे लाभ थयो छे ते सर्वना निमित्तमूत तेओश्रीज छे तेयी तेओश्रीनो जेटलो उपकार मानीए तेटलो ओछो छे.

श्रीमद् देवचन्द्रजी महाराजनां पुस्तको मेळवी आपवामां जे जे मुनि महाराजाओए तथा अन्य ग्रहस्थोए मदद करेली छे तेमज जे जे ग्रहस्थोए द्रव्य स्हाय करी छे तेमनो अने मारा सहाव्यायी धंयु माणेकलाल वरजीवनदास, मंगलभाइ लक्ष्मीचंद्र (बड) प्रेमचंद्र दलमुखभाइ तथा भाइलाल चुनीलाल वगोरे जेमणे आ कार्यमां घणी मदद करी छे ते सर्वनो प्रथम भागमां उपकार मानवामां आवेलो छे तेमज आ वीजो भाग छपावी पूर्ण करती वखते पण फरीयी उपकार मानवामां आवे छे.

श्रीमद् देवचन्द्रजी महाराजना ग्रंथो बहार पाटनार अमो तेमज आ कार्यना मुख्य उत्पादक श्रीमद् बुद्धिसागर सरिजी महाराज ए सवें मोटा भागे तपगच्छना छैए छतां श्रीमद्दना गुणानुरागी तेमना ग्रंथो छपाववामां अहोभाग्य मानीए छीए तेज प्रमाणे खस्तर गच्छना मुनिराजो तथा श्रावको श्री तपागच्छना मुनिओ उपर गुणानुरागी बनी तेमना बनावेला उत्तम ग्रंथो बहार पाटी धंते गच्छशाळा पारपर सहकार्यी प्रयत्न करशे तो जैन कोमने घणो लाभ धशे.

सं १९७५ ना वैशाख सुदि ६ ना दीवसे पादरामां श्री शांतिनाथजी महाराजना देराशरना ध्वजा दंटारोपण महोत्सवना वरघोडामां जेनाधार्य श्रीमद् बुद्धिसागरसरिजी महाराजना उपदेशी श्री कल्पसूत्र, महोपाव्याय श्रीयशोविजयजी महाराजना ग्रंथो तथा श्रीमद् देवचन्द्र भाग पढेलो तथा श्री जानंदघनपद भावार्थ संग्रह ए ग्रंथोने लेइ यद्मान पुर्वक खाम

एक हाथी उपर बेसवानो चढावो बोलतां वडुना शा. मणी-
लाल लक्ष्मीचंदे मारे रकमनो चढावो बोली श्रीमद् देवचंद्र
पहेलो भाग लेइ हाथीपर बैठेला. आ उपरयी श्रीमद्ना ग्रंथो
प्रत्येनो अपूर्व भक्तिभाव जणाइ आवे छे. जैन कोममां पूर्वा
चार्येना ग्रंथो खरेखर आगमोनी पेठे मनाय छे. श्रीमद्ना
बन्ने भागो छपावीने बहार पडवायी अमोने घणोज आनंद
थयो छे. आ ग्रंथोमां शुद्धि कर्या छतां जे मुलो रही गएली
जणाशे ते बीजी आवृतिमां सुवारी लेवामां आवशे.

श्रीअव्यात्म ज्ञान प्रसारक मंडळ तरफयी घणां पुस्तको
पडतर किंमते अने केटलांक पडतरयी पण ओछी किंमते
बहार पाडवामां आवे छे. माटे आ संस्थानी कदर करनार सखी
ग्रहस्थो मंडळ तरफयी पुस्तको छपाववामां सहाय करशे
तो मंडळ वचारे उत्साहयी एयी पण वचारे उपयोगी कार्य
बजावशे.

बीजी आवृत्ति छपावता पहेलां आ ग्रंथो संबंवी जे जे
महाशयो योग्य सूचनाओ करशे तो बीजा प्रसंगे ते उपर
पूरतु ध्यान आपवामां आवशे.

इत्येवं ॐ अर्हं शान्तिः३

मु० पादरा-आश्विन }
शुक्र २ सं. १९७५ }

वकील मोहनलाल हीमचंद

ध्रीमद् देवचंद्र भाग २.

(विभाग पहलो.)

अनुक्रमणिका.

विषय.

१ विचारसार ग्रंथ.

पीठिका.

गुणस्थानोमां मूल प्रकृतिबंध स्थान.

" उत्तर प्रकृतिबंध.

कइ प्रकृतिनो केटला गुणस्थान सुधी बंध (अथवा
मिन्नमिन्न प्रकृतियोमां गुणस्थानावतार.)

गुणस्थानोमां मूल प्रकृत्युदय.

" उत्तर प्रकृति उदय.

" मूल प्रकृति उदीरणा स्थान.

" मूल प्रकृति सत्ता स्थान.

" उत्तर प्रकृति सत्ता.

" १४ जीवभेद.

" गुणस्थान.

" १५ योग.

" १२ उपयोग.

" ६ हेदया.

" ४ मूलबंध हेतु.

" ५७ उत्तरबंध हेतु.

पृष्ठ

१

१६

१८

२५

३३

३४

४९

५२

५३

६३

६५

६७

७१

७३

७५

७६

”	२५ कपाय.	७९
”	अल्प बहुत्व.	८१
”	५ मूल भाव.	८६
”	५६ उत्तर भाव.	८८
”	२६ सान्निपातिक भावना भांगा.	९९
”	५६३ जीवमेद.	१०१
”	७ समुद्घात.	१०७
”	१६ ध्यान.	१०९
”	२४ दंडक.	११५
”	३ वेद.	११५
”	५ चारित्र.	११६
”	८४ लाख जीवयोनि.	१२०
”	कुल कोडि.	१२२
”	४७ द्रुवबंधि प्रकृति.	१२२
”	७३ अद्रुवबंधि प्रकृति.	१२४
”	द्रुवोदयिने अद्रुवोदयि प्रकृति.	१२५
”	द्रुवसत्ताक ने अद्रुवसत्ताक प्रकृतियो.	१२८
”	सर्वघाति-देशघाति-ने अघातिप्रकृतियो	१३०
”	पुण्य-पाप-परावर्तमान-अने अपरा- व० प्रकृतियो.	१३५
”	क्षेत्रविपाकादि प्रकृतियो.	१४१
”	आठ कर्मनां बंधादि स्थान अने भांगा.	१४९
”	४२ आस्रव मेद.	१८३
”	५७ संवर मेद.	१९०
”	१२ निर्जरा मेद.	१९८

"	४ बंध भेद.	
"	ग्रंथकर्तारिणी प्रशस्ति.	
२	विचारसार प्रकरण.	
	बासठ मार्गणानां नाम तथा स्वरूप.	२०४
	६२ मार्गणामां गुण स्थान	२०७
"	मूळ प्रकृति बंध.	२१३
"	उत्तर प्रकृति बंध (ओघतः)	२१५
"	कया मूळ कर्मनी केटर्ली प्रकृति- योनो बंध ?	२२२
"	मूळ प्रकृति उदय स्थान.	२३१
"	उत्तर प्रकृति उदय (ओघतः)	२३२
"	मूळ प्रकृत्युदीरणा.	२६१
"	उत्तर प्रकृत्युदीरणा (ओघतः)	२६२
"	८४ लाख जीवयोनि.	२६३
"	कुल कोडीनी संख्या.	२६४
"	जीवयोनि विभजना कुलकोडि विभजना.	२६५
"	मूळ प्रकृति सत्ता स्थान.	२६७
"	उत्तर प्रकृति सत्ता (ओघतः).	२६८
"	{ १४ जीव भेद.	
"	{ १४ गुण स्थान.	
—	१५ योगतुं स्वरूप,	२७५
६२	मार्गणामां १५ योग.	२८२
"	१२ उपयोग.	२८७
"	६ छेदना.	२९२
		२९८

४	मूळबंध हेतु	} बंध तत्त्व	२९९
५७	उत्तरबंध हेतु		३००
४२	आश्रव तत्त्वना मेद.		३०७
५७	संवर तत्त्वना मेद.		३१४
१२	निर्जरा तत्त्वना मेद.		३१८
	अल्प बहुत्व.		३१९
५	मूळ भाव.		३३०
५३	उत्तर भाव.		३३१
२६	सान्निपातिक भांगा (भावना).		३४३
५६३	जीव मेद.		३४५
७	समुद्घात.		३४८
१६	चार ध्यानना पाया.		३४९
२४	दंडक.		३५३
३	वेद.		३५७
४७	घुवबंधि प्रकृतियो.		३५८
७३	अघुवबंधि प्रकृतियो.		३६०
२७	घुवोदयि प्रकृतियो.		३६१
९५	अघुवोदयि प्रकृतियो.		३६२
१३०	घुव सत्ताक प्रकृतियो.		३६३
२८	अघुव सत्ताक प्रकृतियो.		३६३
५	धारिष.		३६५
२०	सर्वैवानि प्रकृतिबंध.		३६६
२५	देशवानि प्रकृतिबंध.		३६७
७५	अवानि प्रकृतिबंध.		३६८
४२	गुण्य प्रकृतिबंध.		३६९

- " ८२ पाप प्रकृतिबंध.
- " } २९ अपरावृत्तमान प्रकृतिबंध. ३०
- " } ११ परावृत्तमान प्रकृतिबंध. ३७
- " क्षेत्र विपाकादि (४) प्रकृतियोनो उदय. ३७
- कर्मप्रकृतियोना बंधादि भांगानी विधि. ३८०
- ६२ मार्गणामां कर्मप्रकृतियोना बंधादि भांगा. ३८७
- विचारसार प्रकरणनो उपसंहार. ४२४

विचारसार ग्रन्थमां गुणस्थान उपर अवतारेल
०६ द्वारनी विगत.

- १० बंधद्वार (मूळ प्र० बंधं-उत्तर प्र० बंधं-
मिन्न कर्माष्टकबंध)
- १० उदयद्वार (१० संख्या बंधवत्).
- २ उदीरणाद्वार (मूळ-उत्तर).
- १० सत्ताद्वार (१० संख्या बंधवत्)
- १ जीवभेद (१४).
- १ गुणस्थान (१४).
- १ योग (१५).
- १ उपयोग (१२).
- १ लेदया (६).
- २ मूळबंध हेतु-उत्तरबंध हेतु.
- ४ मित्रबंध हेतु चतुष्क (४).
- १ अल्प बद्ध.
- ८ मूळभाव-उत्तरभाव-मिन्न-भाव ५-साजिपातिक भाव.
- २ ५६३ जीवभेद (मूळभेद-उत्तरभेद)
- ४ उत्तरमिलने.
- १ समुद्घात (८)
- ४ ध्यान (४)
- १ दंडक (२४)
- १ वेद (३)
- १ योनि (८४)
- १ कुल कोटि
- ६ ध्रुवबंधि-अध्रुवबंधि-ध्रुवोदधि-अध्रुवोदधि-ध्रुवसत्ताक-अध्रुव-सत्ताक प्रकृतियो
- ६ सर्ववाति-देशवाति-अवाति प्रकृतियो

४ पुण्य०पाप-परावर्त्तमान-ने अपरावर्त्तमान प्रकृतियो	४ आस्रव-संवर-निर्जरा-वं- वतत्वना भेद
४ क्षेत्रविपाकादि प्रकृतिभेद ४ आठकर्मना भागा	१६ द्वार.

ॐ अहंनमः

प्रस्तावना.

महोपाध्याय श्रीमद् देवचन्द्रमहाराज अने
तत्कृत पुस्तको.

ज्ञानदर्शनधारिण-व्यक्तान्पाप योनिने
धीमते देवचन्द्राय, संपत्ताय नमोनमः ॥ १ ॥

द्रव्यानुयोगीनार्यो, व्रताचारप्रपालकः
देवचन्द्रसमः साधु, र्वाचीनो न हृदयते ॥ २ ॥

वाचकस्य महारागी, सर्वज्ञनोपकारकः
संपत्ति यस्य सद्गुण्यै, स्तत्त्वबोधः प्रजायते ॥ ३ ॥

आत्मोद्धारामृतं यस्य, स्तवनेषु प्रहृदयते
विविधतापनपानां, पूर्णशान्तिप्रदायकम् ॥ ४ ॥

आनन्दधनगीनार्य-पद्मवदनपूजकः
गद्यलेखनरत्नेनस्य, समः कौऽपिनयोगिराट् ॥ ५ ॥

आत्मज्ञमाप्तस्वादी, शास्त्रोद्यानविहारराट्
पञ्चमशास्त्रपापोर्धो, स्नानंश्चर्षन्नि मञ्जनाः ॥ ६ ॥

सिद्धान्तशास्त्रज्ञो यो, गुणात्तरागिशेखरः
माध्यस्थं परमशित्तं, तस्मिन्निधिं नमोनमः ॥ ७ ॥

गुर्जरोर्षाच भोग्ये, मेदसादेव कालदे
लाटदेतोष पञ्जरी, महदेशे स्वसादनः ॥ ८ ॥

- विहाराश्चकृतानैके, लोकानां बोधहेतवे
ज्ञानिने देवचन्द्राय, पूर्णमेष्णा नमोनमः ॥ ९ ॥
- संमूत अन्तरात्मा य, आत्मानुभववेदकः
अप्रमत्तदशायोगी, जिनेन्द्राणां प्रसेवकः ॥ १० ॥
- श्रुतागमप्रलीनाय, भक्ताय ब्रह्मरागिणे
चिदानन्दस्वरूपाय, सर्वसंवस्यरागिणे ॥ ११ ॥
- घ्यानसमाधिरक्ताय, विश्ववन्द्याय साधवे
श्रीमते देवचन्द्राय, पूर्णप्रीत्या नमोनमः ॥ १२ ॥
- जैनसंवस्यसेवायै, सर्वस्वार्पणकारिणे
श्रीमते देवचन्द्राय, शुद्धात्मने नमोनमः ॥ १३ ॥
- भारत जैनसंघे यः, प्राहुर्मृतो महामुनिः
मोहतमोविनाशेन, देवचन्द्रोहिभास्करः ॥ १४ ॥
- शीतलः सर्वलोकाना-मान्तरशान्तिकारकः
क्षमापृथ्वीसमा यस्य, गार्गीय सागतोपमम् ॥ १५ ॥
- धैर्यं मेरुसमं यस्य, गंगावन्निर्मलं मनः
तस्मै श्रीदेवचन्द्राय पूर्णप्रीत्या नमोनमः ॥ १६ ॥
- कायोवर्ममयो यस्य, वचश्च विश्वपावकम्
मनआत्मनिसंलग्न मात्मालीनः प्रभौसदा ॥ १७ ॥
- तस्मै श्रीदेवचन्द्राय, त्यागिने धर्मरागिणे
नमः श्रीविश्वपूज्याय, विश्वकल्पाणकारिणे ॥ १८ ॥
- भावमेघस्वरूपाय विश्वोपग्रहकारिणे
नमः श्रीदेवचन्द्राय सिद्धांतपासगामिने ॥ १९ ॥
- सर्वगच्छेषु माद्यस्थं, यस्य सत्यं प्रतिष्ठितम्
तस्मै श्रीदेवचन्द्राय, पूर्णप्रीत्या नमोनमः ॥ २० ॥

સ્વપરગચ્છ માધ્યરખ્યં, યસ્ય જ્ઞાનેન શોભતે
સર્વં ગચ્છતમ ! ધીમહ્ ! દેવચન્દ્ર નમોઽસ્તુતે ॥૨૧॥

તપાગચ્છીય સાશ્વમિઃ સાર્થ મંત્રી પ્રવર્તકઃ
આદશો દેવચન્દ્રોઽમૃત્ સર્વ સાશુ શિરોમણિઃ ॥૨૨॥

દેવચન્દ્રવૃત્ત ગ્રન્થાન્, સ્તુતેઽદ્દં ભક્તિભાવતઃ
ઝસ્તસાગરા ચત્ર, વિદ્યન્તે સુસ્વચારકાઃ ॥ ૨૩ ॥

ગુણાનુરાગપોમેન, દેવચન્દ્રમહામુને.
સ્તુતિઃકૃત્ના તપાગચ્છે, બુદ્ધિસાગરચ્છરિણા ॥ ૨૪ ॥

ગુણિનાં ગુણરામેણ, વ્યક્ત્તાભવન્તિ સદ્ગુણાઃ
દોષાસ્ત્યાજ્યા ગુણાઘ્નાઽઽ ભાપતે બુદ્ધિસાગરઃ ॥૨૫॥

શ્રીમદ્ દેવચન્દ્ર મુનિરાજ.

ધીમહ્ દેવચંદ્ર મુનિરાજે સ્વસ્તરગચ્છના શ્રી દીપચન્દ્રજી સાશુ પાસે દીક્ષા લીધી હતી. તેઓ શ્રી જૈનશ્વેતાંવર કોમમાં અતિપ્રસિદ્ધ મહાત્મા તરીકે વચ્ચણાય છે. તપાગચ્છીય વિશ્વવંદ્ય સર્વગીતાર્થ શિરોમણિ શ્રી યશોવિજયર્જી ઉપાધ્યાય (ઘાચક) ના તેઓ પૂર્ણ રાગી હતા, અને તેથી તેમણે શ્રી જ્ઞાનસાર ગ્રન્થપર જ્ઞાનમંજરી નામની ટીકા કરી છે. શ્વેતાંવર જૈનધર્મમાં પૂર્વે ધોરાશી ગચ્છો હતા. હાલ તો પાંચ હ ગચ્છો વિદ્યમાન જણાય છે. જે ગચ્છમાં જે દીક્ષા લે તે ગચ્છના તે મુનિ કહેવાય છે અને પછી તે મુનિ તે ગચ્છના આચારોને પાળે છે અને તે સમાચારીને તથા પોતાના પૂર્વજોને પ્રસંશે છે. ધીમહ્ દેવચંદ્રજી મહારાજે સ્વસ્તરગચ્છને સ્વસ્તર ગચ્છ

તે ત્વગભગ સ્વલાસ ધવા આવ્યો છે. આ ઉપરથી ધ્રીમદ્
 દેવચંદ્રજીનાં દ્રવ્યાનુયોગનાં પુસ્તકોની મહત્તા સર્વ લોકો
 જાણી શકશે. ધ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીનાં દ્રવ્યાનુયોગનાં પુસ્તકોથી
 સર્વજ્ઞ જૈનકોમને એક સરસો લાભ મટે છે તેમજ જૈનેતર
 પ્રજાઓને પણ એક સરસો લાભ મટે છે. અનુપર ધ્રીમદ્
 દેવચંદ્રજી વિશ્વમાં પોતાના સદ્વિચારો વડે વ્યાપક છે. ધ્રીમદ્
 દેવચંદ્રજીએ સ્વાસ સ્વતર ગચ્છની મિત્ર માન્યતાઓને સ્થાપન
 થવા કોઈ ટેકાણે ઉલ્લેખ કર્યો નથી તેનું કારણ એ છે કે
 તેમને આત્મજ્ઞાન થયું હતું. અવ્યાત્મજ્ઞાની મહાત્માઓ અમુક
 ગચ્છની અમુક ક્રિયાધારની મેદતાને વળગી રહેતા નથી અને
 તેથીજ સ્વાસ મુક્તિ છે, એમ માનતા નથી તેથી તેઓ મુખ્ય
 આત્માની મુક્તિના ઉદ્દેશ માટે લચ્છે છે અને બોલે છે. એ પ્રમાણે
 ધ્રીમદ્ની આત્મદૃષ્ટિ હોવાથી તેઓ સ્વતર ગચ્છના છતાં
 નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ સર્વ ગચ્છોમાં રહેનાર સમભાવીઓની
 મુક્તિ માનનાર હતા તેથી આથી જૈનકોમને તે પ્રિય થઈ
 પડે એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી. સ્વતર ગચ્છમાં આજ સુધીમાં
 જે જે આધાર્યો મુનિયો થયા છે તેઓએ ઘણા ગ્રન્થો લખ્યા
 છે છતાં ધ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની પેઠે દ્રવ્યાનુયોગના જ્ઞાન માટે
 તથા અવ્યાત્મજ્ઞાન માટે આટલાં પુસ્તકો લખ્યાં હોય એવી
 વ્યક્તિ જાણતો નથી તેથી સ્વતર ગચ્છમાં સર્વથી પ્રથમ નંશરે
 ધ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી આવે છે. ધ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી મહારાજની પેઠે
 કોઈએ આત્મ સંબંધી ઉદ્ગારો નિકાઝ્યા નથી તેથી દેવચં-
 દ્રજીએ જે કામ કર્યું છે અને જૈનકોમની આગળ જે વારસો
 મૂક્યો છે તેથી જૈનકોમ તેમની અનૂળ છે એમ કહ્યા વિના
 ઘાટનું નથી. આવા મહાપુરુષના આત્માની કેટલી વધી ઉન્નતિ

તે લગભગ સ્વલાસ થવા આવ્યો છે. આ ઉપરથી શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીનાં દ્રવ્યાનુયોગનાં પુસ્તકોની મહત્તા સર્વ લોકો જાણી શકશે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીનાં દ્રવ્યાનુયોગનાં પુસ્તકોથી સકલ જૈનકોમને એક સરસો લાભ મળે છે તેમજ જૈનેતર પ્રજાઓને પણ એક સરસો લાભ મળે છે. અતઃ શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી વિશ્વમાં પોતાના સદ્વિચારો વડે વ્યાપક છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીએ સ્વાસ્થ્ય સ્વચર ગચ્છની મિત્ર માન્યતાઓને સ્થાપન કરવા કોઈ ઠેકાણે ઉલ્લેખ કર્યો નથી તેનું કારણ એ છે કે તેમને આત્મજ્ઞાન થયું હતું. અવ્યાત્મજ્ઞાની મહાત્માઓ અમુક ગચ્છની અમુક ક્રિયાચારની ભેદતાને વલ્ગી રહેતા નથી અને તેથીજ સ્વાસ્થ્ય મુક્તિ છે, એમ માનતા નથી તેથી તેઓ મુખ્ય આત્માની મુક્તિના ઉદ્દેશ માટે લખે છે અને બોલે છે. એ પ્રમાણે શ્રીમદ્ની આત્મદષ્ટિ હોવાથી તેઓ સ્વચર ગચ્છના છતાં નિશ્ચયનયની અપેક્ષા સર્વ ગચ્છોમાં રહેનાર સમભાવીઓની મુક્તિ માનનાર હતા તેથી આસી જૈનકોમને તે પ્રિય થઈ પડે એમાં વંદ આશ્ચર્ય નથી. સ્વચર ગચ્છમાં આજ સુધીમાં જે જે આચાર્યો મુનિયો થયા છે તેઓએ ઘણા ગ્રન્થો લખ્યા છે છતાં શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની પેઠે દ્રવ્યાનુયોગના જ્ઞાન માટે તથા અવ્યાત્મજ્ઞાન માટે આટલાં પુસ્તકો લખ્યાં હોય એવી વ્યક્તિ જણાતો નથી તેથી સ્વચર ગચ્છમાં સર્વથી પ્રથમ નંબરે શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી આવે છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી મહારાજની પેઠે કોઈએ આત્મ સંબંધી ઉદ્ગારો નિકાઢ્યા નથી તેથી દેવચંદ્રજીએ જે કામ કર્યું છે અને જૈનકોમની આગલ જે વારસો મૂક્યો છે તેથી જૈનકોમ તેમની અનૂળી છે એમ કહ્યા વિના ઘાટતું નથી. આવા મહાનુરૂપના આત્માની ફેટલી ઘણી ઉત્તતિ

जिनआणारंगी वगैरे शब्दोपी वखाण्यो छे तेनी साथे कहेवुं पडे छे के तेमणे तपागच्छ वगैरे गच्छोनी कोइ पण ग्रन्थमां निन्दा करी नयी. उपोद्घात कर्ता लेखकने श्रीमद्नां पुस्तको पैकी आगमसारनो परिचय थयो. मेहसाणामां सं. १९५४ नी सालमां श्रीमद् रविसागर गुरुमहाराज साहेवनी सेवामां रहेवातुं थयुं हतुं. ते वखते आगमसारतुं प्रथम वांचन थयुं अने तयारयी द्रव्यानुयोगनी रुचि वधी तथा आत्मज्ञाननी रुचि वधी. लगभग सोवार आगमसार ग्रन्थ वांच्यो, तथा नयचक्रसार वांच्यो, तेमज चौवीशी वांची तेयी जैनतत्त्वज्ञाननी पूर्ण श्रद्धा थइ. अध्यात्म-ज्ञाननी श्रद्धामां आनंदवनजी चौवीशी तथा श्रीमद् आनंदवननां पदो उपयोगी थयां, तेवी रीते द्रव्यानुयोगना ज्ञानमां श्रीमद् देवचंद्रजीनां पुस्तको उपयोगी थयां तेथी तेमनां पुस्तको वांचवानी जिज्ञासा वधी अने तेयी साधु जीवनमां शोधखोळ करी घणांखरां पुस्तको वांच्यां. वाळ जीवोने जैन तत्त्वज्ञान थवामां श्रीमद्नां पुस्तको अत्यंत उपयोगी छे एम जणायुं, तेमज तेमनां पुस्तकोने वांचवानी जिज्ञासा धारण करनारा जैनकोममां घणा जैनो मालुम पट्या तेयी छेवटे स. १९६८ नी सालमां पां-दरामां वैशारव मासमां वकील मोहनलाल हिमचंद्र वगैरेनी समक्ष तेमनां सयें पुस्तको छपाववानो निश्चय कयों, अने ते निश्चयने वकील मोहनलाल हिमचंद्र वगैरेण् झीली लीचो-गुभ्रावक वकील मोहनलाल हिमचंद्रे उपाडी लीचो. तेमणे देश परदेशमां अनेक साधुओ, साध्वीओ, श्रावक अने श्रावि-काओपर अनेक पत्रो लर्या तथा जाते जइ पुस्तकोनी शोध करीने छपाववा प्रयत्न कयों इं. श्रीमद् देवचंद्रनो प्रथम भाग बहार पट्यो तेना पर जैनोण् मुद्राट करी दर्जा अने

તે લગભગ સ્વભાસ ધવા આગ્યો છે. આ ઉપરથી શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીનાં દ્રવ્યાનુયોગનાં પુસ્તકોની મહત્તા સર્વ લોકો જાણી શકશે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીનાં દ્રવ્યાનુયોગનાં પુસ્તકોથી સકલ જૈનકોમને એક સરસો લાભ મળે છે તેમજ જૈનેતર પ્રજાઓને પણ એક સરસો લાભ મળે છે. અતઃ શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી વિશ્વમાં પોતાના સદ્વિચારો વડે વ્યાપક છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીએ સ્વાસ્થ્ય સ્વચ્છતા ગચ્છની મિત્ર માન્યતાઓને સ્થાપન કરવા કોઈ ટેકાણે ઉઝેરવ કયો નથી તેનું કારણ એ છે કે તેમને આત્મજ્ઞાન થયું હતું. અવ્યાત્મજ્ઞાની મહાત્માઓ અમુક ગચ્છની અમુક ક્રિયાચારની ભેદતાને વળગી રહેતા નથી અને તેથીજ સ્વાસ્થ્ય મુક્તિ છે, એ માનતા નથી તેથી તેઓ મુખ્ય આત્માની મુક્તિના ઉદ્દેશ માટે લખે છે અને ઘોળે છે. એ પ્રમાણે શ્રીમદ્ની આત્મદૃષ્ટિ હોવાથી તેઓ સ્વચ્છતા ગચ્છના છતાં નિશ્ચયનયની અપેક્ષા સર્વ ગચ્છોમાં રહેનાર સમભાવીઓની મુક્તિ માનનાર હતા તેથી આવી જૈનકોમને તે પ્રિય થઈ પડે એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી. સ્વચ્છતા ગચ્છમાં આજ સુધીમાં જે જે આચાર્યો મુનિયો ધવા છે તેઓ પણ ઘણા ગ્રન્થો લખ્યા છે છતાં શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની પેઠે દ્રવ્યાનુયોગના જ્ઞાન માટે તથા અવ્યાત્મજ્ઞાન માટે આટલાં પુસ્તકો લખ્યાં હોય એવી વ્યક્તિ જણાતી નથી તેથી સ્વચ્છતા ગચ્છમાં સર્વથી પ્રથમ નંબરે શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી આવે છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી મહારાજની પેઠે કોઈએ આત્મ સંવંધી ઉદ્ગારો નિકાળ્યા નથી તેથી દેવચંદ્રજીએ જે કામ કર્યું છે અને જૈનકોમની આગળ જે વારસો મૂક્યો છે તેથી જૈનકોમ તેમની અનૂળી છે એમ કથ્યા વિના ચાલતું નથી. આવા મહાપુરુષના આત્માની કેટલી ઘંધી ઉત્તરિ

થઈ છે તેનો સ્વાલ તે દશાને પ્રાપ્ત કરનારને આવી શકે તેમ છે. તેમના જેવી જેઓની દશા ન હોય તેઓ મહે પિસ્તાલીશ આગમના જ્ઞાતા હોય તોપણ તેઓ તેમને પિછાળી શકે નહીં. આવા મહાન્ મહાત્માનું જીવનચરિત્ર જાણવાની જરૂર છે.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રના બાહ્યજીવન ચરિત્ર માટે દેશપરદેશમાં અનેક પત્રો લખાવી ઘણી શોધો કરાવી પરંતુ હજી સુધી તેમનું જીવનચરિત્ર પ્રાપ્ત થયું નથી. પૃથ્થે હવે તેમના સંબંધી કિંવદન્તીઓ વગેરેથી તેમના જીવન પર અજવાલું પાડવા નીચે પ્રમાણે પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રમહારાજની જન્મભૂમિ, ગૃહસ્થાવાસ.

કેટલાક વૃદ્ધ પુરુષોના કહેવા પ્રમાણે શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની જન્મભૂમિ ગુર્જરા (ગુજરાત) છે એમ જણાય છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની પ્રથમમાં પ્રથમ કૃતિ સં. ૧૭૪૩ ની સાલમાં બનેલી અષ્ટપ્રકારી પૂજા અને પૃક્વીશ પ્રકારી પૂજા એ છે. એ બે કૃતિયો તે વખતની ગઢગણુ ગુજરાતી ભાષામાં છે. ગુર્જર ભાષાના સાક્ષરો જો ઘરાવર લક્ષ્ય રાહીને ઘાંચરો તો તેમને ગઢગણુ શબ્દવાચી ગુજરાતી ભાષા સમજાયા વિના રહેશે નહીં. શ્રીમદ્ મહાત્મા દેવચંદ્રજીનો બ્રાહ્મણના કુટુંબમાં અગર ઘણીકમાં ઉચ્ચ કુટુંબમાં જન્મ થયેલો હોવો જોઈએ. અષ્ટપ્રકારી અને પૃક્વીશ પ્રકારી પૂજા ગુજરાતમાં રચેલી જણાય છે. એનપૂર્વ શ્રીમદ્નો જન્મ ગુજરાતમાં છે. તેમણે ગુજરાતમાં શ્રીમદ્ જ્ઞાનમાગરજી ઉપાધ્યાય પાસે અભ્યાસ કરેલો હતો. શ્રી જ્ઞાનમાગરજી પ્રાયઃ અંઘગઢમાં ધયા હોય એમ જણાય છે. તેમને સં. ૧૭૪૩ ની સાલમાં પ્રથમ અષ્ટપ્રકારી પૂજા

રચી તે વચ્ચે તેમની ઓછામાં ઓછી વીશ બાવીશ વર્ષની ઉમર હોવી જોઈએ. પૃથ્લે તેમનો જન્મ સં. ૧૭૨૦ ની સાલ લગભગ હોવો જોઈએ, અને દીક્ષા સં. ૧૭૩૨ લગભગમાં હોવી જોઈએ. એ પ્રમાણે હોય તો તે જમાનામાં તે દીક્ષા લીધા બાદ અગિયાર વર્ષ અને જન્મથી શ્રેણીશ વર્ષે ગ્રન્થ રચવાને સમય થપ્પા હોવા જોઈએ, તેમનો ગૃહસ્થાવાસ લગભગ બાર વર્ષનો હોવો જોઈએ.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીમહારાજની દીક્ષા.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીને દીક્ષા આપનાર સ્વત્તર ગચ્છીય શ્રી દીપચંદ્રજી ઉપાધ્યાય હતા. સ્વત્તર ગચ્છમાં જિનચંદ્રસુરિ થયા તેમના પુણ્યપ્રધાનોપાધ્યાય થયા. તેમના શ્રી સુમતિસાગરોપાધ્યાય થયા. તેમના રાજસાગર ઉપાધ્યાય થયા. તેમના જ્ઞાન ધર્મપાટક થયા. તેમના શિષ્ય રાજહંસ અને દીપચંદ્ર ષષ્ટે શિષ્ય પાટક થયા. તેમાં શ્રીમદ્ દીપચંદ્રના શિષ્ય શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર પાટક થયા. દીક્ષા લીધા બાદ તેઓ લગભગ ગુજરાતમાં, કાઠિયાવાડમાં અને છેવટે મારવાડમાં વિચર્યા હોય એમ જણાય છે. તેથી તેમનો ગુજરાતી ભાષા પર સારો કાબુ જામ્યો હતો. સં. ૧૭૬૬ ની સાલમાં તેઓ પંજાબમાં મુલ્તાનમાં ધ્યાન ચતુષ્પદી બનાવી. તોપણ તેને ગુજરાતી ભાષામાં બનાવી, તેજ તેમની ગુજરાતની જન્મમૂલિને માટે અને ગુજરાતમાં ૩૦ વર્ષ લગભગ રહ્યા એ પૂરવાર કરી આપે છે.

વિહાર-ગુજરાત, મારવાડ, પંજાબ.

ગુજરાતથી વિહાર કરી મારવાડમાં તેઓ ધોમાસાં કર્યા અને ત્યાંથી જેસલમેર થઈ પંજાબદેશ તરફ વિહાર કરેલો જણાય છે. પંજાબદેશમાં તે વચ્ચે જૈનવનિકોની ધની સંસ્થા હોવી જોઈએ, પાછળથી ત્યાં જૈન દ્વંદ્વક સાહુજોનો પ્રવેશ પડેલો

होवो जोइए. तेमणे सं. १७६६ ना वैशाखमां व्यानदीपिका चतुष्पदी (मुलतानमां) अने १७६७ ना पोष मासमां हिन्दी माषामां द्रव्यप्रकाश सवेया छंदमां (विकानेरमां) बनाव्यो. ते उपर्यां तेमनो विहार पंजाब अने सरहद सुघी थप्लो होवो जोइए. पंजाब तरफ्यां विहार करी सिंव वगेरे थइ मोटाकोट मरोटमां तेओए चातुर्मास करेलुं जणाय छे. मोटाकोटमां तेमणे सं. १७७६ मांना फागण मासमां तेमना सहायक मित्र दुर्गादासने माटे आगमसारनी रचना करेली छे. श्रीमद् देवचंद्रना मोटाकोटमां दुर्गादास केवी रीते मित्र हता तेपर अनेक कल्पनाओ थाय छे. जे श्रावको साधुओने मित्र तरीके मानी वतें छे ते अपेक्षाए कदापि मित्र लरुया होय वा अन्य कारण्यां, तेनो निर्णय हाल थइ शके तेम नयी. मारवाडमांयी तेओ विहार करीने अनुक्रमे गुजरात तरफ आवेला जणाय छे. सं. १७९६ मां जामनगरमां (नरानगरमां) कार्तिक सुदि एकमे विचारसार अने कार्तिक सुदि पंचमीए ज्ञानमंजरी पूर्ण करी छे एटले सं. १७७६ थी पछी १७९६ मां गुजरात तरफ आवेला अने गुजरातमां रहेला सिद्ध थाय छे. सं. १७७० पछीयी तेओश्री पं. जिनविजयजीनेभणावरा पाटण आठ्या बाद सं. १७७५ पश्चान् मोटाकोट मरोटमां गया हना.

श्रीदेवचंद्रजीए तपागच्छना पं. जिनविजयजीने तथा

उरामविजयजीने श्रम्यास कराव्यो.

श्रीमद् देवचंद्रजी महागज सिद्धांतना ज्ञाना हना. श्रीस्वीमाविजयजीए पोताना शिष्य जिनविजयजीने विशेषा-वदयक घग्गसा माटे पाटणमां बोलाव्या हना. (सं. १७७० टी. १७४९ सुघीमां) तेनी सप्ली नीवे ममाने-

(९)

श्रीज्ञानविमलमूरिजी कन्हे वांची भगवती खास,
महाभाष्य अमृत लहो देवचन्द्रगणि पास ॥

जिनविजयजीना शिष्य उत्तमविजयजीए दीक्षा लीवा बाद
गुरुनी साये सं. १७९९ मां पादरामां चोमासुं क्युं हतुं.
सं. १७९९ ना ध्रावण सुदि १० दशमे पादरामां तेमना गुरु
जिनविजयजी देवगत थया, त्थार बाद ग्रामानुग्राम विहार करता
तेमणे भावनगरमां चोमासुं क्युं त्यां श्रीमद् देवचंद्रजीने अम्प्रास
करवा माटे बोलाव्या हता. ते संवेची पं. उत्तमविजयजीना
निर्वाणरासमां नीचे प्रमाणे लखेल छे—

इम अनुक्रमे ववतां थकां रे लोल, हुवा अशदश वर्षे रे
खरतर गच्छमांहि थया रे नामे श्री देवचंदरे ॥
जैनसिद्धांत शिरोमणि रे लोल, धैर्यादिक गुणवृन्द रे ॥ ८ ॥

देशना जास स्वरूपनी रे लोल, ते गुरुना पदपद्म रे
वंदे, अमदावादमां रे लोल, पूजाशा निःछन्न रे ॥ ९ ॥

ते गुरुनी वाणी गुणी, हरक्यो चित्त कुमार
ज्ञानाम्यास करु हवे, तुम्ह पासे निर्धार ॥ १ ॥

इंपित आकारे करी, जाणी तेह सुपाव
ज्ञानाम्यास कराववा, कीवो तेहने छाव ॥ २ ॥

श्राविका रामकुंवर तिहां, धर्मी अति गुणवंत
गुरुवचने, ते कुंवरने, अतिशय सहाय करंत ॥ ३ ॥

हवे कुंवर नित्य २ भणे, प्रकरण जैननां सार, लटना;
दंडक ने नवतत्त्वजी, जाण्या जीवविचार, लटना ॥ १ ॥

त्रणलोकनी दीपिका, संग्रहणी सुविचार, ललना
 भाष्य चैत्य गुरु वंदना, वर्खी पञ्चखाण प्रकार, ललना ॥२॥
 क्षेत्रसमाप्त सोहामणो, सिद्ध पंचाशिका नाम, ललना
 सिद्धदंडिका तिम वली, चउसरण अति अमिराम, ललना ॥३॥
 कर्मग्रन्थ अर्थे कर्पा, कम्मपयडी मुखपाठ, ललना
 पंचसंग्रह मुख ग्रन्थमां, विवर्यो कर्म जे आठ, ललना ॥४॥
 कालविचार अंगुल वली, वनस्पति तिम जाण, ललना
 दर्शनपाखी सितरी, कर्ता एहहुं नाण, ललना ॥५॥
 खंड पुद्गल तिम वली, निगोद छत्रीशी जेह, ललना
 वलिय विचार पंचाशिका, निज अमिवापरे तेह, ललना ॥६॥
 वृत्ति सहित वांचे सवे, ते गुरुने उपकार, ललना
 भंगजाल मुख बहु भणे, रहस्य ते आगम अपार, ललना ॥७॥
 सप्तभंगी नय सात जे, वलिय निखेपनी वात, ललना
 तिनभंगीपणे ग्रहे, केता कहूं अवदात, ललना ॥ ८ ॥
 इम कर्ता हवे अन्यदा, गुरुजी करे विहार, ललना
 सुरतबंदर आविया, साये तेह कुमार, ललना ॥ ९ ॥
 शब्दशास्त्र ते शहेरमां, भणिया यत्न अपार, ललना ॥

पाटण शहेरना वाणिया, कधरा कीका नाम

आवी सुरतमां रह्या, सुंदर जेहहुं धाम ॥ १ ॥

पुण्य प्राकृत जोरो थपो, लही क्षेत्रांतर योग

मनचिते सफलो करु, लक्ष्मीनो संयोग ॥ २ ॥

आवी गुरुने विनवे, करशुं तीरथ जाव

पठित पुरुष जो कोइ दियो, तो होय सफली वान ॥३॥

गुरु पण तेह कुमाने, जागी घतुर मुजाण

तस आयह्यी आपियो, लक्षणरूप निधान ॥ ४ ॥

श्री उत्तमविजयीजीए भावनगरमां चोमासुं कर्षु ते वखते
तेमणे श्रीमद् देवचंद्रजीने बोलावीने अभ्यास कर्षो तेनी साक्षी
रासमां नीचे प्रमाणे छे—

भावनगर आदेशे रूढा भविहित करे मारा लाल
तेडाव्या देवचंद्रजीने हवे आदरे मारा लाल
वांचे श्री देवचंद्रजी पासे भगवती मारा लाल
पद्मवणा अनुयोगद्वार, वली शुभमति मारा लाल
सर्व आगमनी आज्ञा दीर्घी देवचंद्रजी मारा लाल
जागी योग्य तथा गुणगणना वृन्दजी मारा लाल
तिहां कुंवरजी लाया भक्ति घणी करे मारा लाल
कचराकीका संघ छेइ इण अवसरे मारा लाल
श्री सिद्धाचल यात्रा करवा आविया मारा लाल
गुरुजी पण सिद्धाचल साथे सिद्धाविया मारा लाल ॥

श्रीमद् श्रीदेवचंद्रजी पाटणमां १७७५ सुधी हता पंथात्
ते मोटाकोट मरोट (मारवाड) मां चोमासुं रूढा पंथात् ते
सं. १७७८ मां पाछा गुजरातमां अमदावादमां आब्या हता.
ते वखते उत्तमविजयीजी निर्वाणरासना आवारे—श्री उत्तम-
विजयीजीए संसारीपणामां अठार वर्षनी उमरे एटले जन्म
१७६० अने १७७८ नी सालमां अमदावादमां उपर प्रमाणे-
रासमां गणाध्या प्रमाणे ग्रन्थोनो अभ्यास कर्षो हतो. अमदा-
वादमां १७७८-७९-८० लगभग चोमासां थपां होय एम
संभवे छे. श्री देवचंद्रजी पासे पूजाशाने भणावतां रामकुंवर
श्राविकाए सारी सहाय करी हती. श्रीमद् देवचंद्रजीए अम-
दावादी विहार करी खंभात, वडोदरा, पादरा, भरुच थइ सुस्त

विहार कर्षो अने ते साये कुंवर पुंजाशा हना. गुरतमां श्रीमद् देवचंद्रजीनी पासै पुंजाशाए व्याकरणादि अम्यास कर्षो अने ते वखते पाटणयी व्यापार करवा आवेला संवर्षी कचरा क्रीकाए सुरतयी संव काढ्यो त्यारे श्रीमद् देवचंद्रजीनी आज्ञायी पुंजाशाने साये लीवा. श्रीमद् देवचंद्रजीए सुरतमां चार पांच घोमासां कर्षो होय एम जणाय छे. पुंजाशाहे सं. १७९८ मां श्री जिनविजयजीनी पासै अमदावादमां दीक्षा लीवी अने तेमनुं नाम उत्तमविजयजी पाडयुं. त्यांयी गुरु शिष्ये प्रेमापुरमां घोमासुं कर्षु त्यांयी सुरत जइ सं. १७९९ मां पादरामां चोमासु कर्षु. सं. १७९९ नी सालमां पादरामां भगवतीसूत्र वांचतां पं. जिनविजयजीए श्रावण सुदि दशमे देहोत्सर्ग कर्षो. ज्यां तेमना शरीरने अग्निदाह देवामां आव्यो छे त्यां तळावना कांटे देरी करवाभां आवी छे. श्री उत्तमविजयजीए सं. १८०३ मां भावनंगरमां चोमासु कर्षु. त्यां श्रीमद् देवचंद्रजी पासै भगवती पत्रवणा अनुयोगद्वार वगेरे सूत्रो धार्या अने श्री देवचंद्रजीए सकलांगमो वांचवानी तेमने आज्ञा करी. सं. १८०३ मां श्रीमद् देवचंद्रजी भावनगरमां हता, पश्चात् सुरत गंया अने कचरा कीकांना संवनी साये शत्रुंजपनी यात्रा करवा माटे आव्या, ते वखते भावनगरयी उत्तमविजयजी पण सिद्धांचलेनी यात्राए एक संवमो भेळा गया. सं. १८०४ मां श्री देवचंद्रजीए सिद्धांचलेनी यात्रा करी ते संवधीना स्तवनमां नीचे प्रमाणे लखाणं छे.

संवतं अठारं चिडोतर वरसे, सित मृगसिर तेरसिये
श्री सुरंतयो भक्तिं हरखयी, संव सहित उल्लसिये ॥

કપરા કીવા જિનર મક્તિ, રુપચંદ્ર ગુણવંતજીણુ
 શ્રી સંયને પ્રમુજી મેટાવ્યા, જગપતિ પ્રપમ જિણંદ ॥
 જ્ઞાનાનન્દિત વિમુવન વંદિત, પરમેશ્વર ગુણમીના
 દેવચંદ્ર પદ પામે અશ્મુત, પરમ મંગલ લપલીના ॥

ઉપર પ્રમાણે શ્રીમદ્ કવે કવે સ્થાનકે વિહાર કર્યા
 અને ઘયાં ઘયાં ધોમાસાં કર્યા તે જણાવ્યું. શ્રીમદ્નો વિહાર
 ગુજરાત, કાઠિયાવાડ, લાટ, મારવાડ, સિન્ધ, પંજાબ વગેરે
 દેશોમાં થયેલો છે. તેમણે તપાગચ્છના સાવુઓને અમ્યાસ
 કરાવ્યો એમ શ્રી જિનવિજયજી અને શ્રી ઉત્તમવિજયજી
 પન્યાસના નિર્વાણની સિદ્ધ થાય છે.

યાત્રાઓ.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીણુ અનેક તીર્થોની યાત્રાઓ કરી છે
 એમ તેમના ગ્રન્થો અને સ્તવનો પર્યાં જણાય છે. દ્રવ્યાનુયોગી
 આત્મજ્ઞાની શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી વ્યવહાર અને નિશ્ચયની શ્રદ્ધા
 વાળા અને તે પ્રમાણે વર્તવાવાળા હતા. તેમણે સિદ્ધાચલ તીર્થ
 કે જે સર્વ તીર્થ શિરોમણિ કહેવાય છે તે તીર્થની ઘણીવાર યાત્રા
 કરી હતી. તેઓ સં. ૧૮૦૪ માં ગુરતના સંવર્ષી કચરા કી-
 કાના સંવર્ષમાં ગયા હતા. ત્યાર વાદ તેમણે વિહાર વા યાત્રા
 કરી પણ ઉલ્લેસો મઠી આવતા નથી. તેમણે ગિરનાર પર્વત
 પર રહેલ શ્રી નેમિનાથની યાત્રા કરી હતી. એમ ગિરનાસ્તી
 સ્તુતિપર્યાં જણાય છે. ગુજરાતથી મારવાડ તરફ જતાં તારંગાજીં,
 કુંભારીયા, ગાલુજી, દેલવાડા વગેરે તીર્થોની યાત્રા કરેલી હોવી
 જોઈએ. તેઓ સિન્ધની સરહદ પર મોટાકોટ મરોટ સુધી ગયા
 હતા તેથી મારવાડ, કચ્છ અને સિન્ધની આજુબાજુનાં જિન-

મંદિરોની યાત્રા કરેલી હોવી જોડે. તેઓશ્રીણ મુલ્તાનમાં ઘોમાસું કર્યું હતું તેથી ત્યાંના તીર્થોની યાત્રા કરેલી હોવી જોડે. સં. ૧૭૬૬ નું ઘોમાસું વિકાનેરમાં કર્યું હતું. ગુજરાતમાં પાટણ, અમદાવાદ, સંભાન, મુગ્ન, માવનગર, લીંવડી, પાલીતાણા વગેરે સ્થળે ઘોમાસાં કર્યાં હતાં તે તે સ્થળોની પ્રતિમાઓની અને આજુબાજુના ગામો શહેરોની લિનપ્રતિમાઓનાં દર્શન કરેલાં હોવાં જોડે.

ઉપદેશ-પ્રતિષ્ઠા.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીનો દીક્ષા પર્યાય લગભગ ૭૨ પોળોસો વર્ષનો હોવો જોડે. ૧૭૩૨ લગભગમાં દીક્ષા અને સં. ૧૮૧૦ લગભગમાં નિર્વાણ અને ત્રાર વર્ષનો ગૃહવાસ, એમ આશરે ગણતાં ઉમર લગભગ નેવું વર્ષની હોય તેમ અનુમાન થાય છે, તેથી તેમનો દીક્ષા પર્યાય પોળોસો વર્ષ લગભગનો ગણતાં તેટલા વર્ષમાં તેમણે અનેક ગામ શહેરોમાં ઉપદેશ આપેલો જણાય છે. તેઓ ઉપદેશ દેવામાં એકા હોવા જોડે, એમ તેમના ગ્રન્થો ઉપરથી અવગોચાય છે. મારવાડ, પંજાવ વગેરે દેશોમાં ઉગ્ર વિહાર કરીને તેમણે તે સમયમાં જે ઘોવ આપીને આત્મભોગ આપ્યો છે તેથી જૈનકોમની જે સંરક્ષા થઈ છે તેનો હાલ રૂયાલ આવવો મુશ્કેલ છે. તેમણે સં. ૧૭૯૪ માં શંત્રુંજય પર્વત પર પ્રતિષ્ઠા કરી છે. એમ શિલાલેખથી જણાય છે. એમ શ્રીયુત મોહનલાલ દલિચંદ્ર જણાવે છે. તેમજ તેમના ગુરુની સાથે સં. ૧૭૮૮ માં શંત્રુંજય પર કુંથુનાથજીની પ્રતિષ્ઠા વચ્ચે તેઓ હાજર હતા તથા સિદ્ધાચલ પર સમવસરણની પ્રતિષ્ઠા વચ્ચે હાજર હતા. તથા અમદાવાદમાં સહ-

स्रफणानी प्रतिष्ठा बखते हाजर हता. तथा लीबडीमां देरा-
सरना मूळ नायकनी वे बाजुए वे देरीओनी पोते प्रतिष्ठा
करावी हती.

श्रीमद् देवचंद्रजीनी महत्ता-विद्वत्ता.

श्रीमद् देवचंद्रजी महाराज जैनागमोना पारंगामी हता. तेमणे अनेक गामना श्रावकोण पुछेला प्रश्नोना उत्तरो आप्या हता. प्रश्नोत्तर नामनो ग्रन्थ ते बाबतनी साक्षी पूरे छे. ते समयना विद्वानोमां तेमनी प्रतिष्ठा अने विद्वत्ता सारी रीते श्रुद्धि पामी हती. खरतर गच्छमां ते बखते तेमना समान कोड् विद्वान् होय एम ते समयना ग्रन्थोयी अवलोकनां अवरोधातुं नयी. तपागच्छना संवेगी साधुओमां तेमनी महत्ता हती. पोतानी महत्ता ववे एवा गुणो तेमनामां हता. तपागच्छना संवेगी मुनिओ पैकी महान् धी जिनविजयजी अने पं. धी उत्तमविजयजी जेजाना तेओ धर्मशास्त्र पाठक गुरु हता. संवेगी पक्ष ते समयमां धारिप्रमार्ग सुधारक हतो. तेमना हृदयमां श्रीमद् देवचंद्रजीना गुणो रफुर्या अने तेमना गुणो श्रीमद् देवचंद्रजीना हृदयमां रफुर्या अने तेथी संवेगी क्रियो-द्वारक साधुओनी पुष्टि थद्. तेथी श्रीमद् देवचंद्रजी महाराजनी घणी प्रतिष्ठा बधी. तेमना समयमांज तेमनी महत्ता-प्रतिष्ठानी आखा भारतमां ख्याति प्रसरी. तेमनी सर्व गच्छोमां महत्ता बधवा लागी. धीमान् पन्थास पद्मविजयजी के लेओ दिस्तार्जेश हजार गाथाओना रचनार पद्मद्रह तरीके प्रसिद्ध थया छे तेमणे धी उत्तमविजयजीना निर्माण रासमां तेमना समानशाहमां

खरतर गच्छ मांटे थया रे नामे श्री देवचंद्र रे

જૈનસિદ્ધાંત શિરોમણિ રે લોલ.

ધૈર્યાદિક ગુણવૃન્દ રે, દેશના જાસ સ્વરૂપની રે લોલ ॥

ઇત્યાદિ શબ્દોથી શ્રીમદ્ દેવચંદ્રની વિદ્વત્તાની અને સાધુ તરીકેની મહત્તાની સ્તુતિ કરી છે. તપાગચ્છમાં સંવેગી પશ્ચમાં શ્રી પદ્મવિજયજી પન્ન્યાસની ઘણી પ્રતિષ્ઠા છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર મહારાજનો શ્રી પદ્મવિજયજીપુ સંસારીપણામાં તથા સાધુપણામાં સમાગમ કરેલો હતો અને તે સમયમાં તે મહા વિદ્વાન્ ગણાતા હતા તેનો જાતિ અનુભવ કર્યો હતો તેથી તેમણે શ્રીમદ્ દેવચંદ્રને જૈનસિદ્ધાંત શિરોમણિ એવા પદથી નિવાજ્યા છે, તથા ધૈર્યાદિક ગુણના વૃન્દ તરીકે પ્રશંસ્યા છે, તથા જેની દેશનાસ્વરૂપની અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપને પ્રકાશનારી છે, એમ પ્રતિપાદન કર્યું છે તે સ્વરેખર અનુભવ કરીને કહ્યું છે. સંવેગ પક્ષી ગુણિશેખર શ્રીમદ્ પં. પદ્મવિજયજી જેવા મહા વિદ્વાન્ અને ગુણાતુરાગીએ શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની પ્રતિષ્ઠા, મહત્તા અને વિદ્વત્તાનો સ્ખ્યાતિ કરી છે. ઉપાધ્યાય શ્રી દેવચંદ્રજીને એક પૂર્વતું જ્ઞાન હતું, એમ શ્રી જ્ઞાનસારજીએ આ ગ્રન્થના પૃ ૧૦૪૩ માં જણાવ્યું છે, તથા તે આત્મજ્ઞાની વક્તા હતા. એમ સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે. ઇત્યાદિ અનેક રીત્યા શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની મહત્તાની સિદ્ધિ થાય છે. તેથી હવે તત્સંબંધી વિશેષ લખવાની જરૂર જણાતી નથી.

સમકાલીન જૈન સાધુઓનું અને શ્રીમદ્ દેવચંદ્રનું પરસ્પર મિલન.

અઢારમા સૈકાના મધ્યભાગમાં આલી જૈન કોમમાં અને ભારતદેશમાં મહાપ્રખર વિદ્વાન્ તરીકે શ્રીમદ્ પશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજી તપાગચ્છીય પ્રસિદ્ધ છે. અર્વાચીન કાલમાં તેમના

जेवा कवि, भक्त, ज्ञानी, कर्मयोगी महात्मा अल्प
 दृशे वा नहि. तेओ जैनकोममां सर्वमान्य धर्मशुद्धर गी
 हता. सर्व अनुयोगोना ते गीतार्य हता. तेमना समागम
 श्रीमद् देवचन्द्रजी आख्या होय एम जणाय छे उपाव्याय
 सं. १७४५ लगभग सुधी जीवना हता. उपाव्यायना समा
 गममां आख्यायी तेमनुं आत्मज्ञान तरफ लक्ष्य गयुं होय
 एम अनुमान थाय छे अने तेयीं तेमणे ज्ञानसारपर ज्ञानमं-
 जरी टीका लखी श्रीमद् यशोविजयजीनी विचारमाळानी पुष्टि
 करी जणाय छे. पाठणमां श्रीमद् ज्ञानविमलसुरि साये श्रीमद्
 देवचन्द्रनो समागम थप्लो भगवती बंधायुं हतुं अने ते साल
 जीने श्रीज्ञानविमलसुरि ए भगवती बंधायुं हतुं अने ते साल
 लगभग श्रीजिनविजयजीने श्रीमद् देवचंद्रजीए विशेषावश्यक
 बंधायुं हतुं तेयीं पाठणमां धत्ते विद्वानोनो समागम थप्लो
 होवो जोइए. श्रीमद् देवचन्द्रजी अने श्री ज्ञानविमलसुरि
 धत्तेए मधी आनन्दधन घोषीशीनां छेडां ये स्तवनो रच्यं
 हतां. श्रीमान् आनन्दधनजीना समयमां तेओधी विद-
 यान हता परंतु आनन्दधनजीनी साये समागम थयो होए
 म मानवाने सबल कारणो मध्यं नयी. श्रीमद् यशोविज-
 यजीनी दृष्टि पश्चात् अव्यात्मज्ञान तरफ वळ्य हत. श्री
 रत्नजी वगैरे मुनिराजो श्रीमान्ना समानरुचं हत.
 तस भिन्न गच्छना साधुओंतुं परस्पर निरुत्साह
 तेओतुं पठनपाठन.
 कालमां तपागच्छना मुनियो अने ~~अन्य~~ मुनियो
 पठगच्छना मुनियो परस्पर पृष्ट ~~अन्य~~ मुनियो

साधुओ पासे अभ्यास करता हता. सोळमा सैका करनां अठारमां सैकानां मध्यकालमां परस्पर भिन्न गच्छीय साधुओमां गुणा-
 नुराग वृद्धि पाम्यो हतो. अठारमा सैकाना मध्यकालमां खगतर
 गच्छ अने तपागच्छना मूरिप्रज्यो संवसहित ज्यारे सिद्धाचल
 यात्रा करवा जता हता त्यारे तेओ धंधुकामां (श्रीमद् कलि-
 काल सर्वज्ञ हेमचंद्रनी जन्मभूमिमां) मळ्या त्यारे बने गच्छनां
 आचार्योमां घणो राग थयो अने बने गच्छना आचार्योनां
 श्रावकोए लुछणां कर्या तेमां वे लाख रुपैयानी उपज थइ.
 बने गच्छमां ते वखते पठनपाठन अरसपरस चालतुं हतुं.
 श्री देवचंद्रजीए अनेक पुस्तको रच्यां छे तेनी नीचे
 प्रमाणे यादी आपवामां आवे छे—

श्रीमद् देवचंद्रजीकृत कृतियो.

पुस्तकतुं नाम.	रच्यानो संवत्.	कया गाममां.
१ अष्टप्रकारी पूजा.	१७४३	....
२ एकवीशप्रकारी पूजा.	"	....
३ ध्यानदीपिका चतुष्पदी.	१७६६ वै.व. १३	मूलतान पंजाब.
४ द्रव्यप्रकाश.	१७६७ पो.व. १३	विकानेर, चोमांसुं सं. १७६६ तुं कर्या बाद
५ आगमसार.	१७७६ फा. सु. ३	मोराकोट मरोट.
६ नयचक्र.		....
७ विचारसार.	१७९६ का. सु. १	नवानगर (जामनगर)
८ ज्ञानमंजरी टीका.	" "	५ "
९ विशविहरमानवीशी	....	पालीताणा.
१० सिद्धाचल स्तवन.	१८०४ मा. सु. १३	"

- ११ शुभगुणपरिचिन्तो टपो.
 १२ पांच कर्मग्रन्थनो टपो.
 १३ त्रिघाम्बनमा (प्रश्नोत्तररूप)
 १४ प्रश्नोत्तर.
 १५ धर्मसंग्रह.
 १६ प्रतिमा पृथग्अभिहित.
 १७ शुभाशुभान्त अतिशय.
 १८ अष्टाश्रमार्थाना. (भाष्यः १७४६) सा श्रीवरी.
 पठोन्ता कठेया प्रमाण.
 १९ वर्तमान श्रीवरीणी.
 २० अतीत श्रीवरीणी परी एव वरीणी.
 २१ स्नानप्रणाली.
 २२ नवप्रणाली उल्लास.
 २३ वीरनिर्माणना गान्धनी टाळी. भावप्रणाली.
 २४ साहित्यनवप्रणाली अने तेनी टपो.
 २५ भारतीयोवरीणी परी पदानाम्बन एवम्बन.
 २६ सीमासंज्ञिन एवम्बन.
 २७ दीपान्तर एवम्बन एवम्बन.
 २८ अज्ञानमा आदि जिनसंज्ञिन.
 २९ ए० पर एवम्बन.
 ३० समप्रणाली एवम्बन.
 ३१ वैभवाप्रणाली.
 ३२ सत्सङ्ग एवम्बन.
 ३३ अज्ञानाज्ञान एवम्बन.
 ३४ प्रण एवम्बन.
 ३५ सिद्धांत एवम्बन.

- ३६ गिरनार स्तुति.
 ३७ वीशस्थानक स्तुति.
 ३८ ज्ञानब्रह्मान स्तुति.
 ३९ }
 ४० } सिद्धाचल स्तवन
 ४१ }
 ४२ बडी साधु वन्दना.
 ४३ अष्टप्रवचन मातानी सज्जाय. जामनगर.
 ४४ प्रभंजनानी सज्जाय. लीवडीमां.
 ४५ ढंढणऋषिनी सज्जाय.
 ४६ समकितनी सज्जाय.
 ४७ गजसुकुमालनी सज्जाय.
 ४८ पंचेन्द्रियविषय त्याग पद.
 ४९ }
 ५० } व्रण कागल-लखेल पत्रो.
 ५१ }
 ५२ साधुस्वाध्याय तेनापर ज्ञानसारनो टत्रो.
 ५३ सइझाय.
 ५४ साधुनी पंचभावना. जेसलमेरमां.
 ५५ (आनंदघनजीनी चोवीशीमां
 ज्ञानविमलजी अने देवचं-
 दजी वत्रे मेगा थइ वनावेलां
 २३-२४ वे स्तवनो).
 ५६ आजको लाहो लीजीपुरे काल
 कोने दीठी छे. (प्रायः देव-
 चंद्रजीकृत जणाय छे.)

પરસ્પરના ગ્રન્થોમાં સાક્ષીઓ.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીકૃત જે જે ગ્રન્થો-કૃતિયો ઉપલબ્ધ થઈ છે તે ઉપર પ્રમાણે જણાવી છે. ભવિષ્યમાં જે જે ઉપલબ્ધ થશે તે તે જણાવવામાં આવશે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીણું પોતાના ગ્રન્થોમાં ઘાચક યશોવિજયજીના ગ્રન્થની સાક્ષી આવી છે. તેથી તેઓ ગુણાતુરાગી હતા એમ સહેજે સિદ્ધ થાય છે તેમજ તેમણે શ્રીમદ્ આનન્દવનજી કે જે અર્વાચીનકાલના અશ્વ-ત્મજ્ઞાનોદ્ધારક હતા, તેમના વચનોની પણ પોતાના ગ્રન્થમાં સાક્ષી આવી છે તેથી તે કાલમાં તપાગચ્છીય શ્રીમદ્ આનન્દવનજીને વિધારો આસી જૈનકોમમાં જલદી પ્રસરી ગયા હતા એમ સિદ્ધ થાય છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીના ગ્રન્થોના પૂર્ણરાગી શ્રી યશોવિજયજી (અમીકુવજી) હતા. તેમણે નવતત્ત્વ ગ્રન્થોમાં શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીકૃત ગ્રન્થની સાક્ષી આવી છે. યશોવિજયજી આચાર્યો અને સાચુઓ પોતપોતાના ગ્રન્થોમાં શ્રી યશોવિજયજી સાક્ષીઓ આપ્યા વિના રહેતા નહોત.

પ્રણ મુનિઓની એક પૂજા.

આ ઘસલે તપાગચ્છ અને સતતગચ્છ ગ્રન્થોની સ્તુતિ હતો. સ્પાનકવાસીઓ સામે ધૈને ગચ્છગચ્છ ગ્રન્થોની સ્તુતિ શુદ્ધક માન્યતાઓના ભેદોને ઉપસાનક કરી નહોત. નતિ માના અધ્યાપકો સામે પ્રતિમા સિદ્ધિને લેવાને કારણે એક સરસી રીતે યુરોપી નિષ્વરાજ્યોને તે સ્તુતિ કરવાને શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયકૃત ગચ્છગચ્છ નજી વિમલમૂરિકૃત નવપદ સ્તુતિ અને શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીકૃત નવપદ

ઉદાહરણ રૂપ સ્તુતિ એમ ઘણેની સ્તવના મેળી કરીને તેઓ સરસર તરાગજના સર્વ જૈનો એક સરસી રીતે પૂજા લામ છે અને મલિયામાં સંપીને પૂજામાં અભેદપણે વર્તે માટે નવરૂપ પૂજા મળાવાની વ્યાખ્યા કરી હતી. તે વ્યવહાર હાલ પણ નવરૂપ પૂજા તરીકે પ્રસિદ્ધ છે અને મેનાંવર જૈવ્યારે પૂજા મળાને છે ત્યારે એજ નવરૂપી પૂજાને મુખ્યપણે મળાને છે. હાલમાં જોડકી પૂજાઓ મળાવામાં આવે છે તે પાંચક વ્યાખ્યાવાની નવરૂપ પૂજા જોડકી ઉત્તમ અને સરસર જણાય છે તેટલી જોડ જણાવી નથી.

શ્રીમદ્વા સ્તવના અન્યોના દવાઓ.

શ્રીમદ્ દેવિદ્વાજીવ અન્યત્મમીનાની જૈનોમાં વધી રુપ છે. મળાવાની જેમ દિવ્યુઓમાં પ્રસિદ્ધ છે તેમ મેનાંવર જૈનોમાં અન્યત્મમીના પ્રસિદ્ધ છે. અન્યત્મમીના પર એક કુર્મીવધી (ગમીવધી) નો ટો છે, અને વીજો જાણવાની ટો છે તથા સીજો ટો છે તે મુખ્યમાં શ્રી મો નવરૂપીના મળાવા છે. વાચ્યો ટો વીજા મળામાં લખાવના શાસ્ત્રો છે તથા વધી જોઈ છે તે જણાય ન શ્રીમદ્ જૈવ સાદા સાધ્યવ વા શ્રીમદ્ જાનમાત્રી યોગ્યે વિન્યાવી દશ મળા છે તથા શ્રી દેવિદ્વા મળાવા એક જૈવ જૈવ દેવ એમ શ્રીમદ્ જાનમાત્રીવ જણાયું છે જાનમાત્રી યોગ્યાવા મળાવા અને મેનાંવરે જૈવ તે મળાવા દિવ્યવના જનમાત્રી મળા હાલ તેમની જાનમાત્રી જોડકીવ સર્વ જૈવો છે તથા જૈવજૈવો જાનમાત્રીવ ઉપર મળાવા હાલ છે. તેમજ શ્રી દેવ

ટ્રીની માટે ઉત્તમ અભિપ્રાય દર્શાવ્યો છે અને તેમની સાથુ રચાવ્યાય પર ટ્રી પૂરિને ગુણાતુરાગ દર્શાવ્યો છે. તેઓશ્રી શ્રી દેવચંદ્રજીના સમાગમમાં આવ્યા હોય તો ના કહેવાય નહીં.

શ્રીમદ્ની આત્મદશા.

શ્રીમદ્ના ગ્રન્થો પર્યાં તેમની આત્મદશા ઉચ્ચ પ્રકારની હતી એમ અનુભવાય છે. તેમણે પોતાના કોઈ ગ્રન્થમાં કોઈના પ્રતિ ક્ષેપના ઉદ્ધારો દર્શાવ્યા નથી. વ્યવહારમાં સ્થિર હતા તેમજ નિશ્ચયમાં વિશેષ સ્થિર હતા. તેમણે પોતાના સ્તવનોમાં પ્રમુ ભક્તિ પ્રસંગે સ્વાસ ઉદ્ધારો કાઢ્યા છે. કોઈ પણ મક્ત હૃદયના ઉદ્ધારો કોઈ પણ રીતે જગત્ આગળ રજુ કરે છે. હૃદયના ઉદ્ધારોમાં કૃષિમતા ઢોલી નથી પરંતુ નૈસર્ગિક આત્મ-દશાના ઉભરાઓ હોય છે. કવિની કવિતા એ કવિના હૃદયનો આરીસો છે. ભક્તની સ્તવના એજ ભક્તનું હૃદય છે. જ્ઞાનિના ગ્રન્થો એ જ્ઞાનિનું અભ્યંતર જીવન છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીનું બાહ્ય જીવન તથા આધ્યાત્મિક જીવન ઉચ્ચ પ્રકારનું હતું. અપ્રમત્ત દશામાં તેઓ વારંવાર રમણ કરતા હતા. પ્રમત્ત દશા કરતાં અપ્રમત્ત દશામાં તેમનું આત્મજીવન રસમય બની રહેતું હતું. અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનકમાં શુદ્ધદશાની અનુભવ લહેરોમાં તેઓ મગ્ન રહેતા હતા. આત્માના સુખનો અનુભવ રસ પીધાયી તેમને બાહ્ય વિપરસ તે રસ તરીકે ભાસતો નહોતો. આત્માનો શુદ્ધ-અનુભવ આનંદરસ થયા વિના, બાહ્ય કામનો રસ નષ્ટ થયા વિના અન્તર્મુખ ઘટિ શકી નથી. આત્મા પોતાના સ્વભાવમાં દેહા-ધ્યાસના નાશ પૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરે છે ત્યારે આત્મસુખનો અનુભવ આવે છે ત્યારે શરીર, વસ્ત્ર, નામરૂપનું માન મૂલાય છે. અર્થાત્

તેમાં અહંમત્વ બુદ્ધિ નષ્ટ થાય છે અને અપ્રમત્ત દશામાં પ્રવેશ થાય છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીને એવી ઉત્તમ આત્મજ્ઞાન દશા પ્રગટ થઈ હતી, અને એવી દશામાં અવધૂત બનેલા હતા તેથી તે પ્રસંગે જે ઉદ્ધાર વહાર પડેલા છે તેમાં આત્મદશાની ખુમારી નીતરી છે તે તેમના ઉદ્ધારવાલાં સ્તવનોયી વાચકો સહેજે સમજી શકે તેમ છે. નામરૂપનો અહંભાવ ટૂંકો હતો. દેહ છતાં તેમણે વિદેહ દશાનો અનુભવ કર્યો હતો. લીંબડીના ઉપાશ્રય પાસે દેરાસરમાં એક મોંપરામાં તેઓશ્રી ઘ્યાન ધરતા હતા એમ ત્યાંના વૃદ્ધ શ્રાવકો જણાવે છે. મોટાકોટ મરોટમાં તેઓશ્રી વ્રજે વ્રજ વ્રજ વા કલાકોના કલાકો પર્યંત આત્માના શુદ્ધોપયોગમાં તટ્કીન થઈ આત્મસમાધિમાં મગ્ન રહેતા હતા. તેમણે સત્વિકલ્પવ્યાન સમાધિ ઉપરાંત નિર્વિકલ્પક સમાધિનો રસ ઊંધો હતો અને તેઓ દેહ છતાં દેહાતીત દશામાં અસ્વંડ ઉપયોગ પણે રહ્યા હતા. તેથી તેઓએ શુદ્ધોપયોગના તાનમાં સ્તવનોમાં આત્મદશાનો રસ રેહ્યો છે. જેટલા પ્રમાણમાં આત્મ-દશા પ્રગટી હોય છે તેટલા પ્રમાણમાં ઉદ્ધારો પ્રકટે છે. જેટલું આત્મામાં પ્રગટ્યું છે તેટલી જ્ઞાંતી શબ્દોદ્ધારા વહાર પ્રકાશે છે. દરેકના પોતાના શબ્દોમાં તેના વિચારો હોય છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીનાં પુસ્તકો પણ તેમનું આન્તરજીવન છે. વાદ્યજીવનની ચેશમાં તો પ્રાચ્ય યોગે વિચિત્રતા હોય છે. જ્ઞાંતી આન્તરજીવનનો તેથી જુદા પ્રકારનું હોય છે. વાદ્યજીવન તે શરીર, વાગી અને કર્મના ભોગ્યી મિશ્રિત હોય છે અને આધ્યાત્મિક જીવનનો ઉપયોગ રૂપ હોય છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીને શુદ્ધ નાટ્યયોગના જેવું વાગ્યમાં રાગ દ્વેષથી અપરિણામી જીવન દર્શવું એમ તેમના સ્તવનોયી જણાય છે.

श्रीमद्ना प्रभुना स्तवनोमां आत्मदशाना उद्गारो छे तेमांयी
संश्लेषयी केट्टलाक नीचे प्रमाणे जणाववामां आवे छे—

आरोपित सुख भ्रम टल्यो रे, भास्यो अन्यायाथ
समर्थो अमिलार्पीणो रे, कर्ता साधन साध्य ॥अ०॥
ग्राहकता स्वामित्वना रे, व्यापक भोक्ता भाव
कारणता कारजदशा रे, सकल ग्रंथं निज भाव ॥अ०॥

प्रभु दरिसण महामैहतणे प्रवेशमें रे
परमानन्द सुभक्ष धयो मुज देशमें रे ॥ १ ॥
तिन भुवन नायक शुद्धात्म तत्त्वामृतरस वृद्धं रे
सकल भविक लीलाणी मारु मन पण त्रुद्धं रे ॥आ० २॥
मनमोहन जिनवरजी मुजने, अनुभव प्यालोदीयो रे
पूर्णानन्द अक्षय अविचलरस, भक्ति पवित्र थड पीचोरे ॥आ० ३॥
ज्ञानसुधा लालीनी ल्हेरे, अनादि विभाव विसार्यो रे
सम्यग्ज्ञान सहज अनुभवरस, शुचि निजबोध समार्योरे ॥आ० ४॥

जिनगुण रागपरागयी रे, वासित्त मुज परिणाम रे
तजरो दुष्ट विभावना रे, सरशे आत्म काम रे ॥
जिन भक्तिरत चित्तने रे, वेधकरस गुण प्रेम रे
सेवक जिनपद पामशे रे, रसवेधिन अय जेम रे ॥
नाथ भक्तिरस भावयी रे, तृण जाणं पर देव रे
चिन्ताभणि सुरतरुधकी रे, अधिक्ती अरिहेत सेव रे ॥
परमात्म गुण ग्मृतिथकी रे, फरदयो आत्मराम रे
नियमा कंचनतः लहे रे, लोह ज्युं पारस पाम रे ॥

श्रीमद्नी भक्त दशा.

श्रीमान् देवचंद्रजी परमात्माना ज्ञानी भक्त हता. तेमणे घोवीश तीर्थकरोनी पूर्ण प्रेमयी स्तवना करी छे. तेमणे हृदयना पूर्ण भावयी वास्तविक परमात्माना गुणोनुं वर्णन कर्युं छे. तेमनी भक्तिमां लवता अने परमात्मानी प्रभुतानुं दृश्य छे. परमात्मानी भक्ति-प्रार्थना करती वखते पोते हृदयने जरा मात्र छद्मस्थ राखता नयी. प्रभुनी भक्तिमां नामरूपनी अहंता विसरी जाय छे तेमज प्रभुने मळवा माटे अनेक आशामय सुरम्य भावनाओने हृदय आगळ खडी करे छे. पोतानी मोहदशा न होवा छतां तेने मोटी करीने दास भावे प्रभुने पोताने दोषी तरीके जणावे छे. पोताना बनावेलां स्तुति पदो-मांयी संक्षेपयी नीचे प्रमाणे अस्पृश्यां आवे छे:—

तार हो तार प्रभु मुज सेवक गणी
जगन्मां पृच्छुं मुजस लीजे.
दास अवगुण भयो जाणी पोतातणो
दयानिधि दिनपर दया कीजे. तार० ॥ १ ॥
रागद्वेषे भयो मोह वैरी नह्यो,
मोहनी रीतिमां घणुं रातो
क्रोववश धमवम्पो शुद्धगुण नवीरम्पो
भम्पो भवमांदि हुं विषय भानो. तार० ॥ २ ॥
आदर्युं आचरण लोक उपचारयी
शास्त्र अभ्यास पण कांड कीघो
शुद्ध श्रद्धानवण. आत्म अत्रलंघ विष्णु
तेहयो कार्य तेणे को न सिद्धपो. तार० ॥ ३ ॥

सहेजे प्रगट्यो निज परभाव विवेकजो,
 अन्तर आतम ठहरो साधन साधवे रे लोल;
 साध्यालंबी थइ ज्ञायकता छेकजो,
 निज परिणति थिर निज धर्मरसे ठवे रे लोल ॥
 त्यागीने सवि परपरिणतिरस रीजजो;
 जागी छे निज आतम अनुभव इष्टता रे लोल ॥
 सहजे छटी आस्रवभावनी चाल जो,
 जालम ए प्रगटी संवर शिष्टता रे लोल ॥
 बंधना हेतु जे छे पापस्थान जो,
 ते तुज भक्ते पाम्या पुष्ट प्रशस्ता रे लोल ॥
 ध्येयगुणे बलग्यो पूरण उपयोग जो,
 तेहयी पामे ध्याता व्येय समस्तता रे लोल ॥
 जे अति हुस्तर जलधि समो संसार जो,
 ते गोपद सम कीधो प्रभु अवलंबने रे लोल ॥
 जाण्यो पूर्णानन्द ते आतमपास जो,
 अवलंब्यो निर्विकल्प परमात्म तत्त्वने रे लोल ॥

भास्यो आत्मस्वरूप अनादिनो विसर्यो हो लाल
 सकल विभाव उपाधिथकी मन ओसर्यो हो लाल
 सत्ता साधन मार्गभंगी ए संचर्यो हो लाल
 दानादिक निज भाव हता जे परधशा हो लाल
 ते निज सन्मुख भाव ग्रही लही तुज दशा हो लाल
 क्षायोपशमिक गुण सर्व यया तुज गुणरसी हो लाल
 सत्ता साधन शक्ति व्यक्तता उद्धसी हो लाल
 हवे संपूरण सिद्धतगी श्री वार छे हो लाल
 देवचन्द्र जिनराज जगन आधार छे हो लाल

श्रीमद्दुनो भक्त दशा.

श्रीमान् देवचंद्रजी परमात्माना ज्ञानी भक्त हता. तेमणे घोवीश तीर्थकरोनी पूर्ण प्रेमयी स्तवना करी छे. तेमणे हृदयना पूर्ण भावयी वास्तविक परमात्माना गुणोतुं वर्णन कर्तुं छे. तेमनी भक्तिमां लबुता अने परमात्मानी प्रभुतातुं दृश्य छे. परमात्मानी भक्ति-प्रार्थना करती वखते पोते हृदयने जरा मात्र छद्मस्थ राखता नयी. प्रभुनी भक्तिमां नामरूपनी अहंता विसरी जाय छे तेमज प्रभुने मळवा माटे अनेक आशामय सुरम्य भावनाओने हृदय आगळ खडी करे छे. पोतानी मोहदशा न होवा छतां तेने मोटी करीने दास भावे प्रभुने पोताने दोषी तरीके जणावे छे. पोताना बनावेलां स्तुति पदो-मांदी संक्षेपयी नीचे प्रमाणे आपवामां आवे छे:—

तार हो तार प्रभु मुज सेवक गणी
जगत्मां एटलुं सुजस लीजे.
दास अवगुण भयो जाणी पोतातणो
दयानिधि दिनपर दया कीजे. तार० ॥ १ ॥
रागद्वेपे भयो मोह वेरी नड्यो,
मोहनी रीतिमां घण्टुए रातो
श्रोववश धमवम्यो शुद्धगुण नवीरम्यो
भम्यो भवमांदि हुं विषय मातो. तार० ॥ २ ॥
आदर्शु आचरण लोक उपचारयी
शास्त्र अम्यास पण कांड कीधो
शुद्ध ध्यानवण. आत्म अवलंब विण
तेहवो कार्य वेणे को न सिद्धयो. तार० ॥ ३ ॥

स्वामी गुण ओलखी स्वामीने जे मजे
दर्शन शुद्धता तेह पामे
ज्ञानचारित्र तप वीर्य उद्धासयी
कर्म जीती वगे मुक्ति धामे. तार० ॥ ५ ॥
जगत् वत्सल महावीर जिनवर सुणी
चित्त प्रभु चरणे शरण वास्यो
तारजो आपजी विरुद निज राखवा
दासनी सेवना रखे जोशो. तार० ॥ ६ ॥

देखत जो तनु पांखडी, आवत नाथ हजूर लालरे-
तो होती चित्त आंखडी, देखत नित्य प्रभुनूर लालरे
देव जशा दर्शन करो ॥

सासन भक्त जे सुखरा, विनवुं शीष नमाय लालरे
रूपा करो मुज उपरे, तो जिन वन्दन थाय लालरे. (देव)
रुछं पूर्व विराधना, शी कीधी एणे जीव लालरे.
अविरति मोह टळे नहीं, दीठे आगम दीव लालरे. (देव)
इत्यादि

ते समयनी स्थिति अने सुधारणानो बोध.

श्रीमद् देवचन्द्रना समयमां पण गांडरीया प्रवाह
जैनो वर्तता हता. तळावमां पाणी होय छे तो लील
छे. तेम कोइ जमानो एवो नयी होतो के जेमां सर्व
ज्ञानीओ होय वा सर्व लोको अज्ञानीओज होय.
भोनी साथे अज्ञानीओ होय छे अने अज्ञानीओनी साथे

ज्ञानीओ होय छे. भक्तो होय छे त्यां अभक्तो पण होय छे. हुनियाना जीवो रजोगुण, तमोगुण अने सत्त्वगुण युक्त होय छे. जीवोने कर्मप्रवृत्ति नचावे छे. केटलाक जीवो एकांत क्रियावादी होय छे. केटलाक शुष्क ज्ञानवादी होय छे, ज्ञान क्रियाभ्यांमोक्षः ज्ञान अने क्रिया ए घेयी मुक्ति छे एम माननारा हुनियामां रत्ननी पेटे अल्प मनुष्यो होय छे. श्रीमद् देवचंद्रजी महाराज उपदेशक हुना तेमज जैनोनी धर्म दशाना निरीक्षक हुता. जैनोने बोध पमाडीने धर्मना स्थिर करनार हुता. ते वखतना जैनोमां ते वखते बाहुल्य क्रियाजडदशातुं हतुं तेयी क्रियाजडमनुष्यो गाडरिया प्रवाहे समज्या विना प्रतिक्रमणादि क्रियाओने मानी पश्चान् आन्मजान तरफ रुचि धरावना नहोता अने आत्मज्ञानी मुनिराजोनी महत्ता अवबोधवा शक्तिमान् थया नहोता. सर्व काळमां ए प्रमाणे बने छे. श्रीमद् देवचंद्रजी जैनशासन प्रवर्तक हुता. आसी हुनियाना मनुष्यो जैनतत्त्वज्ञान प्राप्त करी छे तो बहु सारु पूर्वी भावनावाळा हुता. ते वखतमां अज्ञानी ध्यवहारवादीओनी बाहुल्यता हती. आत्मज्ञान रसिक अल्प मनुष्यो ते वखतमां हुता तेयी तेओ चंद्रबाहु जिनना स्तवनमां नीचे प्रमाणे उद्धारो काढे छे.

द्रव्य क्रिया रुचि जीवडा रे, भाव धर्म रुचि हीन;
उपदेशक पण तेहवा रे, शुं करे जीव नवीन रे.

चन्द्राननजिन. ३

तत्त्वागम जाणंग तर्जी रे, बहु जन सम्मन जेह;
मूढ हठीजन आदर्यो रे, सुगुरु कहावे तेह रे. चन्द्रानन० ४

આણા સાધ્ય વિના ક્રિયા રે, લોકે માંયો રે ધર્મ;
 દંશણનાણ ચરીત્તનો રે, મૂલ ન જાણ્યો મર્મરે. ચન્દ્રાનન૦ ૫
 ગચ્છકદાગ્રહ સાચવે રે, માને ધર્મ પ્રસિદ્ધ;
 આતમગુણ અકષાયતા રે, ધર્મ ન જાણે શુદ્ધરે. ચન્દ્રાનન૦ ૪
 તત્ત્વ રસિકજન થોડલા રે, बहुलो जन संवाद;
 જાણો છો જિનરાજજી રે, સવલો પુહ વિવાદરે. ચન્દ્રાનન૦ ૭
 इत्यादि

ए प्रमाणे तत्कालीन धर्माओनी दशातुं वर्णन कर्तुं छे.
 लोकोने श्रीयशोविजयजी उपाव्याये ते वखतमां शिखामण
 रूप सख्त चावखा लगाव्या छे ते प्रमाणे श्रीमद् वाचक
 देवचंद्रजीए सख्त चावखा लगाव्या नयी. तेमणे तो जे कर्तुं
 छे ते घणुं मर्यादामां शिखामणरूपे कर्तुं छे परंतु लोको
 पर तेनी घणी सारी असर थइ छे अने भविष्यमां थशे.

श्रीमद् कर्मयोगी महात्मा.

आजकाल जे आत्मज्ञानीओ देखाय छे तेमांनो मोटो
 भाग शुष्क ज्ञानीओनो बनेलो होय छे. आत्मानुं सम्यग्-
 ज्ञान प्राप्त कर्या विना शुष्कज्ञानीपणुं प्राप्त थाय छे अने
 तेयी वाचकज्ञानी तरीके उपहासने पाव थाय छे. कोटाबुं-
 दीना भावना भाववाग्राव्या शेठनी पेठे बनीने जेओ कहेवा
 प्रमाणे वर्तता नयी तेओ पोते तरी शकता नयी अने अ-
 न्योने तारी शकता नयी. क्रिया विनातुं शुष्कज्ञान कंड करी
 शकतुं नयी. लौकिक शाखो पैकी भगवद्गीतामां श्रीकृष्णे
 अर्जुनने कर्मयोगी थवा माटे सारी रीते उपदेश आप्यो हतो

कंड करवुं नहीं अने बेसी रहेवुं. लांरी लांवी वातो कर्पा करवी. स्वपरतुं भ्रैयः थाय एवां कार्यों करवां नहीं एयी स्वपरतुं कल्याण थतुं नयी. ध्यवहारमां रहीने स्वाधिकारे योग्य धर्मप्रशक्ति कर्पा विना आत्मज्ञान, इंद्रानी पेटे कावुं रहे छे वा काचा पाराना जेवुं रहे छे. शुभ प्रश्रति, सेवा, परमार्य कार्यों वगेरे कार्यों कर्पा विना कोइने आत्मज्ञाननी पस्वता थइ नयी अने यशे नयी. वातो कर्पायी वडां थतां नयी. तेम शास्त्रोमांयी आत्मज्ञानतुं स्वरूप वांच्युं एटला मात्रयी आत्मज्ञानी थवातुं नयी. देव, गुरु, धर्मनी भक्ति करवायी अने स्वाधिकार प्रश्रतियी प्रश्रत थतां आत्मज्ञान परिणाम पाम्युं के नहीं तेनो अनुभव आवे छे. सेवा कर्पा विना आत्मज्ञान जे छे ते आत्मांमां परिणमतुं नयी. देश सेवा, कुंडव सेवा, गुरुजन सेवा, प्रभु गुरु भक्ति, समाज सेवा, जाहेर उपदेश प्रश्रति, अनेक ग्रन्थोनी रचना, वगेरे शुभ कर्मों करवायी अध्यात्मशास्त्रोद्वारा वांचेछुं आत्मज्ञान खरेखर आत्मज्ञानरूपे परिणाम पामे छे. श्रीमद् देवचंद्रजीए दीक्षित थया बाद पोताना गुरु श्रीदीपचंद महाराजनी मन वाणी कापायी सेवा उटावी हवी. धर्मविद्या गुरु श्री ज्ञानसागरजीनी पूर्ण प्रेमयी सेवा करी हवी. तेओ गुरुकुळमांयी छटा पढ्या नहोना, गुरुकुळवासमां रहीने तेमने परंपरासहित ज्ञान प्राप्त कर्षुं हतुं. शास्त्रज्ञाना थतां पोतानी कानता पूजा थधारवा माटे गुरुयी शूद्रा पढ्या नहोता. धर्मव्यवहारनी शुभाधरणाओनो तिरस्कार कर्षुं नहोतो. निक्षयज्ञानमां परिपूर्ण थया त्तां शुष्यजानी बन्धा नहोता. प्रतिभा स्तवनरूपभावपूजा, तीर्थयात्रा, विहार, प्रतिक्रमणादि शुभ

धर्म-क्रियाओनो त्याग कर्यो नहोतो. गामोगाम फरीने तथा देशोदेश फरीने धर्मोपदेश आपीने तथा ग्रन्थो लखीने कर्मयोगीनी पदवीने, तेमणे शोभावी छे. साधुओ, साध्वीओ, श्रावको अने श्राविकाओने धर्मशास्त्रोनो अभ्यास करावी धर्म प्रवृत्तिमां जीवन गाळी आदर्श कर्मयोगीनुं जीवन पाळ्ळनी दुनिया माटे मूकी गया छे. लगभग ७०-७५ वर्ष सुधी ज्ञानी कर्मयोगीनुं साधु जीवन गाळी तेओए जैन धर्मनी पूर्ण सेवा करीने जैन कोमनी अपूर्व सेवा बजावी छे ते तेमना ग्रन्थो रहेशे त्यांसुधी जैनोने उपकार कर्या करशे. श्रीमद् जेवा कर्मयोगीओयी जगत्मां धर्मनी जाहोजलाली वर्तें छे. श्रीमद् यशोविजयजी उपाध्याय, श्रीमद् विनयविजयजी उपाध्याय अने श्री देवचंद्रजी महाराज जेवा ज्ञानी कर्मयोगीओए अठारमा सैकानी जाहोजलाली दीपावी छे अने हाल पण तेमना शास्त्ररूप अक्षर देहोयी जैन कोममां जाहोजलाली वर्ती रही छे अने भविष्यमां वर्ती.

श्रीमदनो शिष्य समुदाय.

श्रीमद् देवचन्द्र महाराजना शिष्यमृत साधुओ अने साध्वीओ हनी के नहीं तेनो हनु सुधी चोक्कस निश्चय जगायो नयी. महा प्रख्यात पुरुषोनी पाळ्ळनी संतति तेवा प्रकाशी होती नयी. कांतो देवतानी पाळ्ळ कोयला जेधुं पाय छे. श्रीमद् हेमचंद्र महाराजनी पाळ्ळ तेमनी सनति परंपरा बही नयी. श्रीमद् यशोविजयजी उपाध्यायना शिष्य साधुओ हना पण तेमनी परंपरा बही नयी. श्रीमद् आनन्दघनजीनी पाळ्ळ साधु शिष्यो नहोना. तेओनी पारो उपदेश

श्रवण करनारा श्रावक शिष्यो तो थया होय छे. श्रीमद् देवचंद्रजी प्रति घोषित श्रावक समुदाय अनेक देशोमां हतो तेमना श्रावकोण तेमनी चनावेली अध्यात्मगीताने सुवर्णना अक्षरे लखारवी हती. तेमना रागी श्रावकोण तेमना ग्रन्थोनो सर्व देशोमां प्रचार करी दीधो हतो ए तेमनी गुरुभक्तिनी उत्तमता हती. श्रीमद्ना श्रावको सिद्धांतोना श्रोताओ हता अने तेर्या तेओ अनुभवी बन्या हता. श्रीमद् देवचन्द्रना साधु शिष्य थया होत तो तेओ कोइ ठेकाणे कंड पण लख्या विना रखा न होत. कदापि थया प्रकारना थया नहीं होय. अथवा तेमनी दशाण कोइ शिष्य करवो तेमने लायक देखायो नहीं होय इत्यादि अनेक कल्पनाओयी चोक्रस निश्चय करी शक्य नहीं.

श्रीमद्नुं निर्वाण अने निर्वाणस्थान पालीनाणा.

संवत् १८०४ सुधी तो तेओ हयान हता एवं तेमना चनावेला सिद्धाचलना स्तवन पर्यी मालुम पडे छे. ते वखते तेओ लगभग ८४ वर्षनी उमर लगभगना होवा जोइण पछीयी स्थिरवासनी आवश्यक्ता जणाइ होय एम अनुमान थाय छे. सं. १८०४ बाद सिद्धाचल पालीनाणामां स्थिरवास करेलो होवो जोइण. पालीनाणामां स्थिरवास करीने तीर्थस्थानमां समाधिमरण करवाने एवा महापुरुष इच्छे तेमां कंड आक्षर्य नयी. सिद्धाचल परंत पर अनेक मुनियोण अनसण कर्या छे, वृद्धावस्थामां जंश बलक्षीण थाय छे. पांचे इन्द्रिओनुं ज्ञान बळ घटे छे, मननी विचारशक्ति क्षीण थवी जाय छे अने विहार थइ शक्तो नयी, युवा-

વસ્થાનો પેટે ઉપદેશ આપી શકાતો નથી અને ગ્રન્થ રચના
 વગેરેની પ્રવૃત્તિ મન્દ પડી જાય છે. શ્રીમદ્ની શુદ્ધાવસ્થાએ
 પૂર્વોક્ત સ્થિતિ થાય એ સંભવિત છે. શુદ્ધાવસ્થામાં છેવટે
 પરમાત્માતું સ્મરણ અને આત્માના શુદ્ધોપયોગતું સ્મરણજ થઈ
 શકે છે. શ્રીમદે સિદ્ધક્ષેત્રમાં પરમાત્માતું ધ્યાન ધરવામાં તદ્દય
 ગન્ધ્યું હતું. તેઓ શરીર, નામ, જાતિ, આદિ સર્વે ઘણા
 વસ્તુઓમાં આમત્તિ વિનાના થયા હતા. આત્માના શુદ્ધોપયો-
 ગના તામેતામાં લક્ષીન રહેતા હતા. અને સમાધિ મરણ
 ધમરજીવો ન પાવેન્તિ ॥ અભ્યજીવોને મરણકાલે સમાધિ-
 મરણ પ્રજા થતું નથી. જેમણે પોણોસો ચર્મ લગભગ આત્મ
 જ્ઞાનોપરોગ, આત્મવ્યાન, આત્માતું વિનયન, મનન, અને
 આત્મ મયાધિમાં ગાઝયાં હોય તેને મરણ થતો નિરતિ-
 દશામાં સમાધિમરણ (પંડિત મરણ) થાય એમાં કંઈ આશ્ચર્ય
 નથી. શ્રીમદે અનાદિ મનન જ્ઞાનરૂપ આત્મજીવનમાં મનને
 મન કર્યું હતું અને ઘણા દેહ્ય પદાર્થોમાં સમ્પ્રેરણાપરિણામની
 મુક્ત થયા હતા. આત્મા અને પરમાત્માના ઉપયોગ વિના તેઓ
 હૃદયમાં અન્ય કશો વિચાર પ્રગટાવતા નહોતા. કર્મવોર્ગી હતા
 તેને મરણ થતો શારીરિક મૃત્યુ મદેશમાં જગમાય કાલ
 દેહ્ય નહોતો. તેઓ મુક્તવૃત્ત યાત્રી હતા અને તેઓ
 અનેક મુદિઓનો આશીર્વાદ લીધો હતો તેવી તેઓને આત્મ-
 ના મુક્તિને વૃત્તી વૃદ્ધ થતી નહોતી. શ્રીમદ્ ઘણા મધ્યથી હતા
 અને તેને આત્મ શુદ્ધોપયોગની સમકાયામાં શુદ્ધતા આવી નહોતી.
 અને તેઓએ અને પ્રભુમ પરિણામ થયે ધૈર્યવિશ્વાસ
 રિત છે એ જ્ઞાન તેઓ કર્મ આત્મના, શુદ્ધોપયોગમાં
 મુક્ત હતા. તેઓ મરણકાલે પદેશો ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓની

घणी मन्दता करी हती. आत्माना शुद्ध परिणाममां रहेतां अने आत्माने भावतां उतां तथा अरिहंतशरण, सिद्धशरण, साधुशरण अने केवल्लि प्रज्ञप्त धर्मशरण ए शरणने अंतरमां परिणमावी परमेष्टि महामंत्रनुं ध्यान धरतां उतां बाह्य प्राणोनो त्याग करी तेओ शुभगति भजनारा तथा. आत्माना अनुभवमां रहीने शरीरनो संयोग दूर कर्यो. धन्य छे एवा आत्मजानी महापुरुषने धन्य छे, तेमना जीवनने धन्य छे, तेमना शरीरने भावकोए विधिपूर्वक अग्नि संस्कार कर्यो. तेमना मरणना समाचारयी आखा भारतमां जैनकोममां घणो खेद प्रगट्यो पण भाविभाव आगळ कोइनुं कंड घालतुं नयी एम जाणी अंते जैनो तेमना गुणोतुं स्मरण करवा लाग्या अने तेमनी पाळळ तेमना चिरंजीव अक्षर देहरूप ग्रन्थोतुं अवलंबन छेवा लाग्या. संसारमां धर्मज शरणभूत छे. पोतानी साये दुनियानी कोइ वस्तु आवती नयी. मोहयी जीवो आत्म-भान मूर्खीने अंते जन्म हारी जाय छे. श्रीमद् श्वेत वख-धारी हता. ज्ञान वैराग्य भावना भाववामां पृक्का हता. खंडन, मंडन, वादविवाद, विकथा वगैरे जेयी आत्म कल्याण वा संव कल्याण न धाय तेनारी दूर रहेता हता. तपश्चर्या आदियी धीमदे आत्मज्ञाननी परिपक्वता करी हती तेयी तेमनुं समाधिमरण थयुं हतुं. तेओ कोइनी कदापि निन्दा करना नहोता. कोइना अवर्णवाद बोल्ना नहोता. तेमने स्वगच्छ वा परगच्छ संबंधी मध्यस्थ दशा हती. तेमणे साधु दशातुं अनुभव गम्य वर्णन कर्युं छे तेमांयी केटलाक उद्गारो नीचे प्रमाणे आपवामां आवे छे—

जगत्मे सदा सुखी मुनिराज परविभाव परिणति के त्यागी,

जागे आत्म स्वभाव निजगुण अनुभव के उपयोगीः

जोगी ध्यान जहाज ॥

निर्भय निर्मल चित्त निराकुल, विलगे ध्यान अम्यास
देहादिक ममता सवि वारी, विचरे सदा उदास ॥ अ ॥

भावे साधनं जे एक चित्तयी रे, भाव साधन निजभाव
भावसिद्ध सामग्री हेतु ते रे, निस्संगी मुनिभाव ॥ साधक ॥

हेय त्यागयी ग्रहण स्वधर्मनो रे, करे भोगवे साव्य.
स्वस्वभावरसिया ते अनुभवे रे, निजसुख अघ्यावाध ॥ साधक ॥

निःस्पृह निर्भय निर्मम निर्मला रे, करता निज सांघ्राजं
देवचन्द्र आणाये विचरता रे, नमिये ते मुनिराज. ॥ साधक ॥

हवे वाचको श्रीमद् देवचन्द्र महाराजना शरीरने देखी शंके
तेम नयी परंतु हाल तो तेमना आत्माना प्रतिबिम्बरूप तेमना
सद्बिचारोनां दर्शन स्पर्शन करी शके तेमछे. तेमनी संगतमां रहेला
मनुष्योने धन्य छे. तेवा अव्यात्मज्ञानी वैरागी गीतार्थनो
एक घडीनो वा अर्ध घडीनो समागम खरेखर कोटि अप-
राधोनो नाश करी शके छे. पुस्तको करतां संत महात्मानो
प्रत्यक्ष समागम खरेखर अननगुण लाभकारी छे. एवां ज्ञानी
साधुओने तेमना जीवनकालमां पूर्वभवना संस्कारी अल्प
मनुष्यो ओळखी शके छे. कारण के ते समयना केटलाक
दुर्जनो तेमना समागममां आवनाराओने दोष दृष्टियी विपर्यय
दशावाळा करी मूके छे. हवे तो तेमना अभावे तेमनां
पुस्तको तेमना आत्माना ज्ञान वैराग्य मुग्धियी वाचकोने
लाभ आपे छे.

श्रीमद् देवचंद्रजीनो महाविदेह क्षेत्रमां केवली
तरीके अयतार.

श्रीमद् अद्यात्मजानी, आत्मशुद्धोपयोगी देवचन्द्रजी
महाराज हालमां महाविदेह क्षेत्रमां केवली तरीके विचरे छे
एम् अनेक मनुष्योना मुखे किंवदन्ती नरीके श्रवण कर्षु छे.
सांभळवा प्रमाणे श्रीमद्ना रागी अद्यात्मजानी श्रावके पाट-
णमां महान् तप कर्षु हतुं. ते तपना प्रभावे भुवनपति देवे
तेमने साक्षात् दर्शन आप्पुं ते बखते ते श्रावके भुवनपति
देवने श्रीमद् कइ गतिमां गया एवुं प्रश्न कर्षु तेना उत्तरमां
देवे कर्षु के श्रीदेवचंद्रजी महाविदेह क्षेत्रमां जन्म्या छे अने
हाल केवलजानी तरीके विचरे छे अने अनेक भय्य जीवने
देशना देइ नारे छे. अमदावादमा सारंगपुर तर्कीयानी
पोळमां आत्मजानी ध्यानी परम धैरागी श्री मणिचंद्रजी
नामना यति-साधु हता. तेमणे आत्मरामेरे मुनिरमे
वगेरे अपर्व धैराग्यमय सडझाओ, पद रच्यां छे तेओ
महातपस्वी ध्यानी हता. तेमना तप प्रभावे तेमनी पास्रे
घरणेन्ट्रे साक्षात् दर्शन दीवुं अने मणिचंद्रजीने शाना पुच्छी
मणिचंद्रजीने कोद, रक्तपीननो महाभयंकर रोग हतो, ते द-
देयी पीडाना हता. देवे मणिचंद्रजीने वग्दान मागवानुं कर्षुं
परंतु श्रीमणिचंद्रजीए कंड माग्युं नही. तेमनो रोग टाळवा
विनंति करी पण तेमणे ना कर्षुं अने कर्षुं के ते रोग भोग-
व्या विना छुटको नयी, कर्षुं कर्म उदयमां आवे छे, तेन
लेहेणुं रोग भोगवीने आपवुं जोड़ए. प्राख्यकर्म तो तीर्थकर
भगवान्ने पण भोगववुं पडे छे तो मारे पण भोगववुं जो-
ड़ए के जेयी परभवमां कर्मनुं लेणुंदेणुं रहे नही. श्रीमणि

चंद्रजीए. धरेणेन्द्रदेवने श्रीमद् देवचंद्रजीनी गति विषे पुच्छुं
 त्वारे धरणेन्द्रे कशुं के श्रीमान् देवचंद्रजी हालमां विदेहक्षे-
 त्रमां केवली तरीके विचरे छे. श्रीमद् आनन्दवननी गति
 विषे पुच्छुं त्वारे कशुं के तेओ एकावतारी छे एम श्रीमद्
 यशोविजयजी उपाध्याय संबंधी पुच्छुं हतुं, तेनो उत्तर एका-
 वतारी तरीके आप्यो हतो. एक वृद्ध श्रोता श्रावके अमने
 ए प्रमाणे किंवदन्ती परंपरायी चालती आवेली कही हती.
 आ प्रमाणे किंवदन्तीओ अत्र जणावी छे. कलकत्तामां रहे-
 नार अध्यात्मज्ञानी सुश्रावक हीरजीभाइए पण उपरना भाव
 वाली एक किंवदन्ती कही हती पण तेनो विस्तार धाय
 तेयी अत्र लसी नयी.

श्रीमदना चमत्कारो.

श्रीमद् देवचंद्रजीना चमत्कार संबंधी अनेक किंवदन्तीओ
 सांभळ्यामां आवे छे. काशीवाळा मंडलाचार्य श्रीबालचन्द्र-
 मूर्ति महाविद्वान थड गपा छे तेमना समयमां तेमनी साये
 विद्यनार ऐंशी वषंना एक वृद्ध यतिजी अमने संसारीपणामां
 विज्ञाए ताळुके आजोल गाममां मळया हता तेमणे अनेक
 बातो कही हती. ते कहेता के मारा गुरु नेपुं यषंना हना
 ते वयने में बाल्यावय्यामां श्रीमद् देवचंद्र संबंधी बातो
 सांभळी हती. सं. १९५२ नी सालमां अमाकं 'चे यषं गुची
 आजोळमां चार्मिक अग्याम कगववा माटे संवना आग्रहयी
 रवेवतुं यषुं हतुं ते प्रसंगे श्रीमदनी श्रीवीशी वगेरे वंटाग्र
 कही हती. वृद्ध यतिजी वगेरेए आजगुची कहेती किंवदन्ती-
 ओ नीचे प्रमाणे व्यवहारां आवे छे. श्रीमदे उपारे दीक्षा

लीची हती तयारे ते चाल्यावस्थामां हता. ते एक वखते काउसगमां हता तयारे एक भयंकर सर्प आच्यो अने श्रीमद्ना शरीरपर घट्टवा लाग्यो. शरीर पर घट्टीने ते श्रीमद्ना खोळामां बेटो. ते वखते आजुवाजुना सावुओ गभराववा लाग्या तो पण श्रीमद् जरामात्र चलायमान थया नही, श्रीमदे काउसग पायों तयारे ते सर्प फुत्कार करतो खोळामांयी उतर्यो अने सामो बेटो. श्रीमदे तेने समना भावनां वचनो वळां ते तेणे मरनक डोलवीने सांभळ्यां. आवी स्थितिने देखीने पीजा सावुओ खरा हृदययी श्रीमद्ना धर्यनी प्रसंशा करवा लाग्या अने कहेवा लाग्या के श्रीमद्मां आत्मानी निर्भयदशा प्रगट थड छे. तेओ चाल्यावस्थामां एक दिवसमां बसे श्लोको मुखे करता हता अने ते विसरी जता नहोना.

धरणेन्द्रनुं ध्याख्यान सांभळया माटे ध्याख्यना रूपे
आवागमन.

श्रीमद् मारवाडमां भोटकोट मरोटमां थोमासुं ररेला हता तेमनी देशना आत्मस्वरूपनी हती. दररोज ध्याख्यानमां सर्व दर्शनना लोकी आवता हता अने आत्मज्ञान प्राप्त करता हता. तेमना ध्याख्यानमां एक षट् ब्राह्मण जेवो मनुष्य आवतो हतो तेनी कोड्ने खबर पडती नहोती. श्रीमद् महोपाध्याय यशोविजयजी वृत्त ज्ञानसारनुं दररोज ध्याख्यान करवामां आवतुं हतुं. श्रीदेवचंद्रजी महाराज तेनुं अनुभव पूर्वक उंडा उतरीने ध्याख्यान करता हता. तेदी भोनाभोना आत्माओमां ज्ञानरस छटकाड् जनो हनो. पेलो षट् ब्राह्मण पण आनंदयी उहसिन थड् जनो हनो. ते फोत्तो नहोतो

तेमज व्याख्यान पूर्ण-ध्यांचाद कथां जती हतो तेनी कोइने समजण पडती नहोती, एक वखते रात्रीपु ते ब्राह्मण उपाश्रयमां आयो अने श्रीमदने वन्दना करी बेटो ते वखते अन्य साधुओ पण जागता हना. वृद्ध ब्राह्मणे जणाशुं के हूं धरणेन्द्र छं. तमारी आत्मस्वरूपनी देशना में चार मास सुधी सांभरी. आ वखते भरतक्षेत्रमां तीर्थकरनी पेटे आत्मस्वरूपान्या कगे छो तेयी हूं घणो प्रसन्न थयो छं. धरणेन्द्रे श्रीमदने कंड मागवातुं कणुं त्यारे श्रीमदे कणुं के अनंत दुखनी नाश करनार अने अनंत सुखने प्रगटावनार आत्माना सुदोषयोग गिना मारे अन्य कोइ वस्तुनी चाहना रही नथी. धरणेन्द्र भायुं सांभरीने तेमने धन्यवाद आयो. धरणेन्द्र सांभरुओने पोनानी प्रतीत धवा माटे एकदम उत्तर वैकिय शरीर प्रकट करी दगाडपुं तेयी सांभरी आंखो अंजाद गइ अने उपाश्रयमां अजरादुं अजरादुं थद गपुं. आयी साधुओने श्रीमदुं दखत महात्म्य छे अने तेमनां वचन आगव्य छे एरो विशय थयो. महात्माओ देवनाओने आराधना नथी नो पण दखतओ तेमनी पागे आवे छे. अत्यात्म ज्ञानी महात्माओमां अक प्रकटनी अखिओ प्रकटे छे तेमां कंड आश्रय नथी.

विद्व ज्ञानि भइ पगे लाग्यां.

श्रीमदुं एक वखत पंजाप तरफ विद्राण करना हना. वंशुंते एके थद ज्ञानी गनी हतो, पंजाबी नीगे एक विद्व बेटेरा हतो. वनी वखत त्यां थद ज्ञाना मन्त्राणेने ते थद अने हतो, श्रीमदुं त्यां विद्राण करण अलग. तेमने केदुंके ओइंगुं वया नो पण तेओ कडा कडा नही.

अने कहेवा लाग्या के मारे सर्व जीवोनी साये मैत्री भाव-
 यपो छे माटे भय नयी, तेओ ज्यां सिंह वेटी त्यां घड-
 जत्रा लाग्या. आं वखते साये आवो प्रसंग देखी गृहरथो पण
 आव्या हता. पेला सिंह पासे श्रीमान् आवी पहोंच्या. श्रीम-
 इने देखी सिंह बराडा पाडी उठ्यो अने श्रीमदनी पासे
 आव्यो अने तेमना पगे पडी सामो उभो रह्यो. श्रीमदे
 वेने-शांत क्यो पळी ते चाल्यो गयो. पाळळ आवनारा
 वृहस्थो तो आयुं देखी आश्चर्यं पाम्या अहिंसायां प्रति-
 टायां धैरत्यागः आ महान् सूत्र वचन खरुं पड्युं.

जामनगरमां जैन देरासरनां ताळां सोड्यां.

एक वखत जामनगरमां मुसल्मानोतुं साम्राज्य घडी गयुं
 हुंतुं. एक जैन देरासर हतुं तेनी मूर्तियोने भोंयरामां संताड-
 वामां आवी हवी, मुसल्मानोए जवराड्यी तेनो कवजो छेड
 मस्जीद तरीके तेनो उपयोग क्यो हतो. केटलाक वर्ष सुधी
 जैनोए आ बाबत सहन करी लीघी पण पाछे तेमनुं जोर
 ओछुं थतां अने हिन्दु राज्यतुं जोर घडतां जैनोए राजा
 आगळ फारियाद करी, पण जैनोतुं कंइ वच्युं नही. बाह्यी
 अने अंतरयी ते जैन देरासर हतुं एम त्यांनी अठार वर्णे
 कुबुल करवी हवी पण घमत्कार विना नमस्कार घाय नही
 एवी रिपति थड पडी. एवामां श्रीमद् देवचन्द्रजी महाराज
 विहार करता करता रयां आवी पहोंच्या. तेमणे राजानी स-
 मस्त जैन देरासर सिद्ध करवा प्रयत्न क्यो अने मुसल्मानोए
 मस्जीद सिद्ध करवा प्रयत्न क्यो छेवटे राजाए एवो टराव
 क्यो के देरासरने ताळां उगाववामां आवे अने ले पोताना

प्रभुना नामे प्रार्थना करी उवाडे अने उवडे तेने तेनो क-
 बजो सोंपवामां आवेशे, आ प्रमाणे टराव करीने फकीरोने पहलीं
 तकं आपी, फकीरोए खुदानां नामे कुरान वांची प्रार्थना करी
 पण मूळ जैन देरासर हतुं वेयी ताळां तूट्यां नही. पळीयीं
 श्रीमद् देवचंद्रजीनो वारो आच्यो तेमणे जिनेन्द्र परमात्मांनी
 स्तुति करीके तडाक देइने ताळां तूटीने हेटां पड्यां पश्चात्
 वृद्ध श्रावकोए राजाने भोंयरुं जे गुप्त हंतुं ते देखाड्युं अने
 तेना द्वारनां ताळां पण जिनेन्द्र परमात्मांनी स्तुतियां तूटी
 गयां अने तेमांयी घणीं मूर्तियो नीकळी ते पांछी विधिपूर्वक
 देरासरमां स्थापन करवामां आवी. श्रीमद्ना चमत्कारो देखीने
 जामनगरनो राजा अने प्रजा खुश थइ गइ अने जैन धर्मीनी
 प्रसंशा सर्वत्र प्रसरी. श्री कृपाचंद्रसूरिजी वगेरे सायुओ अने वृद्ध
 श्रावकोना मुखयी आवी वात सांमळी हती ते अत्र लखी छे
 ज्ञानीध्यानी महात्माओ स्वयं चमत्कार रूप छे. आत्मांनी
 अनंत शक्ति छे. आत्मांनी जेओ उपासना करे छे तेओ
 परमात्मांनी पेठे शक्तिओ फोरवी बतावे छे ॥ अहो अनन्त-
 वीर्योऽयमात्माविश्वप्रकाशकः त्रैलोक्यंचालयत्येव ध्यान-
 शक्तिप्रभायतः ॥ (ज्ञानार्णव) अनंत वीर्यरूप आत्मा छे
 अने विश्वनो प्रकाशक छे. ते ध्यानशक्ति प्रभावे ऋण लोकने
 घलाववा शक्तिमान् छे.

सिद्धाचलपर कागडा आवता बंध कर्पा.

श्रीमद् देवचन्द्रजी घणी वखत सर्व तीर्यं शिरोमणि सि-
 द्धाचल तीर्यनी यात्रा करवा जना हता. सिद्धाचलमां तेमणे
 विहरमान विशी रवी हती. तेमणे सिद्धाचलनी अनेक यात्राओ

कही हवी. कागमजिणेंदुं प्रीतही. ए रत्न
 प्रमाणे सिद्धाचल आदींश्चर भगवान् जागळ
 दीपचंद्रजी महाराजनी साथे घणी यात्राओ व
 प्रालना योगे सिद्धाचलतीर्थपर कागदाओ आव
 महामभावक हुता तेओ धारंवार शांतिनाय
 डाओठुं आवागमन बंध करता हुता. सके सके
 प्रक महारमा जैन कोममां प्रगटी नीकटे ह
 धर्मनी प्रभारना वरे ह्ते. धीमह देवपट्टर्जाना वा
 चलपा कागदाओ आयरा लाग्या हुता. तेवी ज
 अने अन्य कोममां अनीहनी भय लाग्यो. राज्य
 प्रसंग आववानो होय ह्ते, या हुष्काळ पटवानो होय
 तथा महारोग पाटी नीकळवानो होय ह्ते त्यार तप
 राज्यनी पटनी घवानो प्रसंग आवे ह्ते त्यारे सिद्धाच
 कागदाओ आवे ह्ते. ले भारीभार बनवानो होय तेन
 मित्त विन्दो प्रगट्या वरे ह्ते. ले वाके ले बनवानं हो
 ते बन्या वरे ह्ते. अनिष्ट निमित्तोयी अनिष्ट पाय ह्ते. श. १९
 गा माह मासमां विजापुर पासे बरसोडा गामना जैन दे
 पर शिज्जी वरी अने प्रविभा पर पण शिज्जी वरी ह
 एक मासमां स्वाना टाकोर शओटर्भी सुरजमळ्जी ह
 पाग्या. आवा अनिष्टसुद्ध विन्दोयी होको भय पामे ह्ते
 निमित्तशास्त्र साथ पडे ह्ते. जैन कोममां सिद्धाचलना हाग
 टाजोना आवागमनना लष्पादनी संघमां प्रे. श. भे. ६. जिनोनी
 हानि, आरोधानोनी वरी वगेरे राजाओ धरा लष्पा. अ. १५
 देवचंद्रजी महाराज सुरचना वपरा हींकाहना सज्जं ह्ते.
 १८०४ मां सिद्धाचल आवा. महंग पामेने जैन सवनी

विनंतियी तेमणे सिद्धाचल पर्वतपर आदीश्वर भगवाननी हुंकमां शांतिल्लात्र मणाव्युं अने पर्वतनी चारे तरफ शांति जलनी धारा देवरावी तेयी कागडाओ आवता बंध थया. तेयी जैन कोममां आनंद शांति प्रसरी अने अनीष्ट उपद्रवनी नाश थयो. श्रीमद् यशोविजयजीए तथा ज्ञानविमलसुरिए प्रसंगोपात्त अनेक चमत्कारो बताव्या छे. प्रसंग विना अमुक महात्मां अमुक शक्ति छे ते मालुम पडती नयी. महात्माओ कंड जाडुगरनी पेठे वादीनी पेठे खेल करी बतावता नयी तेमना आत्मां जे कंड सिद्धियो उत्पन्न थाय छे तेनी तेओने पण मालुम पडती नयी परंतु प्रसंग प्राप्त थाय छे त्यारे तेओ पण जाणी शके छे.

तेमणे मारवाडमां संव जमण प्रसंगे गौतम स्वामिना घ्यानयी एक हजार श्रावको जमे वेटला जमणमां आठ हजार श्रावकोने जमाडवानी मंत्रशक्ति वापरी हती. तेमने सिद्धांतोनी तीक्ष्ण उपयोग हतो. अनेक प्रकारनी अवधान शक्तिओ तेमनामां खीळी हती परंतु तेओ ते कोइनी आगळ प्रसंग विना जणावता नहोता. हालनी पेठे ते प्रसंगे महात्माओ अवधानोना खेलो करता नहोता. जैनोमां वा हिन्दुओमां जेटी अवधान शक्ति खीले छे वेटली पाश्चात्य लोकोमां खीळती नयी. तेओ ज्यां चोमासुं करता अगर पवारता त्यां लोकोमां शांति प्रसरती हती तेमनामां वचनसिद्धि प्रगटी हती. तेओ वैरी मनुष्योना वैरनी सहजमां उपदेश आनी नाश करना हता. गच्छोना खंडनमंडनमां तेओ पडता नहोता. तेयी सर्व गच्छवाळाओने तेओ प्रिय थइ.

ક્રિયા વાંચતી તકરારો સંવંધી પ્રશ્ન કે ઉત્તર નથી લેવી
 સર્વે ગણના જૈનો માટે પ્રશ્નોત્તર ગ્રંથની ઉપયોગિતા એક
 સરખી રીતે સિદ્ધ થયે છે. વાંચકો જો સ્થિર ચિત્તથી પ્રશ્નો-
 ત્તર ગ્રંથનો અભ્યાસ કરશે તો તેઓ તત્ત્વજ્ઞાનમાં ઉંડા
 ઉતરી શકશે. અવ્યાત્મજ્ઞાનમાં ઉંડા ઉતરવા માટે શ્રી જ્ઞાન-
 સાર ગ્રંથ પર લખેલી જ્ઞાનમંજરી ટીકા અપૂર્વ છે. આત્મ-
 જ્ઞાન સંવંધી જૈનોમાં ભગવદ્ગીતાથી પણ કોઈ મહાન્ સત્યથી
 ભરેલો ગ્રંથ હોય તો જ્ઞાનસાર ગ્રંથ છે તેના પર શ્રીમદે
 ટીકા રચીને પોતાના અવ્યાત્મજ્ઞાન સંવંધી વિચારોને જીવતા
 મૂકી ગયા છે. અર્વાચીનકાલમાં જ્ઞાનસારની મહત્તા, ઉપયોગિતા
 સર્વે પ્રચાર પામી છે. જૈનોના સર્વે ફીરકાઓમાં જ્ઞાનસાર
 ગ્રંથ વંચાય છે. અવ્યાત્મજ્ઞાનીઓનું જ્ઞાનસારગ્રંથ સ્વરેસ
 જ્ઞાનન્દમય હૃદય છે તેના પર ટીકા રચીને શ્રીમદે જ્ઞાન-
 સારની મહત્તામાં વૃદ્ધિનો પ્રકાશ પાડ્યો છે. શ્રીમદ્ ઉપા-
 ધ્યાય દ્વિરોમણિ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયના છેલ્લામાં છેલ્લો
 અવ્યાત્મ જીવનરસનો ફારો જેમાં વણ્યો છે તે ગ્રંથ સ્વરેસ
 જ્ઞાનસાર છે અને શ્રીમદ્ દેવચન્દ્રજી મહારાજની છેલ્લી જાદ-
 ગીનો અવ્યાત્મ જ્ઞાનરસનો જીવનો ફારો જેમાં વણ્યો છે તે
 ટીકા સ્વરેસ જ્ઞાનસાર પત્ની જ્ઞાનમંજરી ટીકા છે. પછી
 તેમાં અધ્યાત્માનન્દરસ મીઠાશ સંવંધી શુ પુણ્ય. સર્વે ફીર-
 કાના જૈનો પછી અવાજે જ્ઞાનસાર અને જ્ઞાનમંજરીની સુગંધી
 માટે માયુ ધુળાવી પ્રદંશા કરી નાચે કહે છે. સંસ્કૃત
 ભાષામાં જ્ઞાનમંજરી ટીકા છે તેમાં શબ્દ પાંડિત્ય કરતાં
 ભાવ ઘણો ભરેલો છે તે વાચકોને ગદ્ગદે રામજાશે. શ્રીમદ્ની
 દક્ષિત ધોરીશીમાં જ્ઞાન અને ભક્તિનો રસ છલછાલ આવે છે.

તેમનો સ્તંભોને દરેક ગણવાળા મુરો કરે છે અને પ્રમુની
 પ્રતિમા આગળ ગાય છે. વીંશતી સદીમાં ગચ્છકદાગ્રહોનું
 મમત્વ ધીમે ધીમે ત્રિટય થતું જાય છે અને લે કોઈ ગચ્છની
 મારામારી કરે છે તેના તરફ જનો દયાની લાગણીથી દેશે છે.
 દેવચન્દ્ર ધોવીશીનો જનો અમ્પાસ કરે છે. તેમના સર્વ
 ગ્રન્થોનો અમ્પાસ કરનાર કોઈ પણ મનુષ્ય પક્ષો જૈન બની
 શકે છે અને તે ગાટરીયા પ્રવાહમાથી મુક્ત થઈ જ્ઞાનપ્રવાહ
 તરફ ઘટે છે. તેમના ગ્રન્થોમાં પદ્મદ્રવ્ય, નવનત્ત્વ, કર્મવ્યાખ્યા,
 સાતનય, સાતભંગી, અનેકપદ્મ, આગમ વ્યાખ્યાન, આત્મતત્ત્વ-
 સ્વરૂપ, ઘગેરે સર્વ શાસ્ત્રોનું વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. પુસ્કંદ
 દર રીતે વહીણ તો તેમના ગ્રન્થોમાં જ્ઞાનયોગ, કર્મયોગ,
 ભક્તિયોગ, ઉપાસનાયોગ, ઘગેરે સર્વ યોગોનું સ્વરૂપ આવ્યું
 છે અને તેથી તેમના ગ્રન્થો સરેસર વાચકોપર સારી અસર
 કર્યા વિના રહેતા નથી. તેઓ સનાનન જૈન માર્ગોપાસક હતા.
 તેમના ગ્રન્થો પુસ્કંદર રીતિણ આગમો, પ્રકરણો અને પૂર્વા-
 ચાર્યોના ગ્રન્થોને અનુસરીને રચાયેલા છે તેથી તેઓ પૂર્વ પરં-
 પરાના માર્ગે ગતિ કરીને જૈનધર્મ પ્રવર્તક હતા. તેમણે જિને-
 શ્વર પ્રતિમાને પુષ્પ ઘડાવવાના પાટોને આગમના આધારે
 દર્શાવ્યા છે તેમાં ઊંચી ઘ છે કે તેમણે મગજની સમતોલતા
 સ્વોદ્ધ નથી. તેમના શબ્દોમાં મનુરતા, સ્નેહતા અને આકર્ષતા
 છે તેમણે પોતાના ગ્રન્થોમાં અસમ્ય શબ્દો ઘગેરેથી કટોરતા
 આવવા દીધી નથી. તેમના હૃદયમાં શું ચારિત્ર હતું તે તેમના
 ગ્રન્થો બતાવી આપે છે. તેમણે ગ્રન્થો રચવામાં પાંડિત્યનું
 અભિમાન દેખાય એવો એક શબ્દ ઘાપ્યો નથી. લોકોને જૈન-
 ધર્મના તત્ત્વોને કેમ સારૂ રીતે વોધ થાય એજ દૃષ્ટિ, ધ્યાનમાં

રાંચીને ગ્રંથો લખ્યા છે તેથી તેમાં તેમણે શબ્દલાલિત્ય પાંડિત્ય-
 કે પ્રૌઢતા તરફ લક્ષ્ય દીધું નથી. જૈનધર્મનું તત્ત્વજ્ઞાન
 શું છે તેની દિશા દેખવી હોય વા તેની જ્ઞાંચી કરવી હોય
 તો તેમના ગ્રંથોનો ગુરુગમ પૂર્વક અભ્યાસ કરવાની જરૂર
 છે. તેમના બનાવેલા વિચારસાર ગ્રંથમાં આગમોમાં આવેલી
 સર્વ વાચતોને અનુક્રમે ગોટવી વર્ણવી છે તેથી તે કર્મગ્રંથ
 વગેરેમાં આવેલા વિષયો ઉપરાંત ઘણા વિષયોથી ભરપૂર છે.
 પાકેલી કેરીનો કોઈ રસ કાઢી છે તેવી રીતે તેમણે જૈન-
 શાસ્ત્રોમાંથી રસ કાઢીને આગમસાર, નયચક્ર, વિચારસાર વગેરે
 ગ્રંથો રચ્યા છે. પહેલા ભાગમાં અને દ્વિતીય ભાગમાં આવેલા
 ગ્રંથોને વાચકો જો સાદ્યંત વાંચી જશે તો પછી અમારું
 લખવું ઘ્યાજની છે એમ ગુણાનુરાગી સજ્જનોને વરાવર સમજાશે.
 જૈનધર્મ તત્ત્વજ્ઞાનથી ભરેલા તેમના ગ્રંથોની જેટલી પ્રશંસા
 કરીએ તેટલી ન્યૂન છે. તેમાં એકંદર રીતે જૈનશાસ્ત્રોનો પ્રાયઃ
 ઘણો સાર આવી ગયો છે.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની સંસ્કૃત ભાષા તથા ગુર્જર ભાષાની વિદ્વતા.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી મહારાજે સંસ્કૃત ભાષામાં અને ગુર્જર
 ભાષામાં જે જે ગ્રંથો લખ્યા છે તેથી તેમની ભાષા વિદ્વતા
 કેવા પ્રકારની હતી તેનો વાચકોને-વિદ્વાનોને સહેજે સ્વાલ
 આવી શકે તેમ છે. ઘાઠ જીવોને સમજાવવા માટે તેમણે
 સંસ્કૃત ભાષામાં ઘટ્ટ સરલતાએ લખાણ કર્યું છે. જેમ ઘને
 તેમ ભાષાની ક્ષિપ્રતા, પ્રૌઢતા દુરવગાહતા ધ્યા દીધી નથી.
 દ્રવ્યાનુયોગના વિષયમાં સામાન્ય સંસ્કૃત ભાષા જાણનારો

પણ તા તેજ શકે તેવો પ્રયત્ન કરેલો દેખાય છે. દ્રવ્યાનુ-
 યોગના દ્રવ્યો રચનામાં પર્વાષાષોષ પણ ક્ષિપ્તના ઘાપરી નથી
 તેથી તેઓના દ્રવ્યોમાં ચાલ જીવોને પણ સટેજે પ્રવેશ પણ
 શકે છે તેથી તેમને દ્રવ્યાનુયોગના દ્રવ્યોમાં તેઓની ઈચ્છાને
 અનુકરણ કર્યું છે. જ્ઞાનમંજરી સીમા વિચારમાર સીમાદિયો
 તેમને સંસ્કૃત ભાષામાં દ્રવ્યો રચવા માટે જુઓ ત્યાં જાતિ
 પત્તનામંત્રી પ્રશ્નિ કરી જનકોમની ભારે સેવા ઉઠાવી છે,
 અને સંસ્કૃત સાહિત્યની શક્તિ કરી છે. અદ્વારમા સંક્રામાં
 ઘણા ઘાપક શિરોમણિ ગીતાર્થે યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય તથા
 ધ્રીમાન્ વિનય વિજયજી ઉપાધ્યાય, ધ્રીમાન્ માનવિજયજી
 ઉપાધ્યાય, ઘોરે સંસ્કૃત ભાષાના મહાન્ પંડિતોનું અનુકરણ
 કરીને તેમને યથાશક્તિ પ્રશ્નિ કરી છે. કેટલાક આધુનિક
 સંસ્કૃત ભાષાજ્ઞાનિવરોનો પૂરો મન છે કે ધ્રીમદ્ દેવચ-
 ન્દ્રજી સંસ્કૃત ભાષાના પ્રૌઢ વિદ્વાન્ નહોતા. અમો તેમના
 વિચારોમાં સુધારો પડેલો મૂકીએ છીએ કે-ધ્રીમદે દ્રવ્યાનુ-
 યોગના ગદ્યન વિષયોને સાદી સંસ્કૃત ભાષામાં ચાલજીવોને
 સમજાવવા પર રાસ લક્ષ્ય દીધું છે તેથી તેઓ પ્રૌઢ
 સંસ્કૃત ભાષા ઘાપરી નથી, તેમજ ભાષાદ્વારા વિદ્વતા દેખાડવા
 તરફ તેમનું વિલક્ષ્ણ લક્ષ્ય નહોતું. આત્મજ્ઞાનિમહાત્માઓ
 ભાષાને શણગાર સજાવવા તરફ લક્ષ્ય દેતા નથી, તેઓ તો
 ભાષા દ્વારા હૃદયનો આત્મિક ભાવ જણાવે છે. કવિમાં અને
 જ્ઞાનીમક્તમાં ભાષાના શણગાર પરલ્લે તપાવત રહ્યા કરે છે.
 કવિ ભાષાને શણગાર સજાવવાની ઉપાસના કરે છે અને જ્ઞાની
 ભાવરસનો ભોગી હોવાથી તે પોતાનું વક્તવ્ય સાદી ભાષામાં
 જણાવી શકે છે. પોતાના વિચારોને ચાલજીવો પણ સમજે

રાસ્ટ્રીને ગ્રન્થો લખ્યા છે તેથી તેમાં તેમને શબ્દલાલિત્ય પાંડિત્ય
 કે પ્રૌઢતા તરફ લક્ષ્ય જ દીધું નથી. જૈનધર્મનું તત્ત્વજ્ઞાન
 શું છે તેની દિશા દેખવી હોય વા તેની જ્ઞાંસી કરવી હોય
 તો તેમના ગ્રન્થોનો ગુરુગમ પૂર્વક અભ્યાસ કરવાની જરૂર
 છે. તેમના બનાવેલા વિચારસાર ગ્રન્થમાં આગમોમાં આવેલી
 સર્વ ધાવતોને અનુક્રમે ગોટવી વર્ણવી છે તેથી તે કર્મગ્રન્થ
 વગેરેમાં આવેલા વિષયો ઉપરાંત ઘણા વિષયોથી भरપૂર છે.
 પાકેલી કેરીનો કોઈ રસ કાઢી છે તેવી રીતે તેમને જૈન-
 શાસ્ત્રોમાંથી રસ કાઢીને આગમસાર, નયચક્ર, વિચારસાર વગેરે
 ગ્રન્થો રચ્યા છે. પહેલા ભાગમાં અને દ્વિતીય ભાગમાં આવેલા
 ગ્રન્થોને વાચકો જો સાદ્યંત વાંચી જશે તો પછી અમારું
 ટરણું ધ્યાનથી છે એમ ગુણાતુસામી સજ્જનોને યરાચર સમજાશે.
 જૈનધર્મ તત્ત્વજ્ઞાનથી ભરેલા તેમના ગ્રન્થોની જેટલી પ્રશંસા
 કરીએ તેટલી ન્યૂન છે. તેમાં પૂવંદર રીતે જૈનશાસ્ત્રોનો પ્રાયઃ
 ઘણો સાર આવી ગયો છે.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની સંસ્કૃત ભાષા તથા ગુર્જર ભાષાની વિદ્યા.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી મહારાજે સંસ્કૃત ભાષામાં અને ગુર્જર
 ભાષામાં જે જે ગ્રન્થો લખ્યા છે તેથી તેમની ભાષા વિદ્યા
 કેવા પ્રકારની હતી તેનો વાચકોને-વિદ્વાનોને સહેજે રુપાલ
 આવી શકે તેમ છે. શાઙ્ગ જીવોને સમજાવવા માટે તેમને
 સંસ્કૃત ભાષામાં ઘટ્ટ સમ્યક્તાપ્ લખાવવા કહ્યું છે. જેમ બને
 તેમ ભાષાની ક્ષિપ્તતા, પ્રૌઢતા હુલ્લભાહતા યથા દીધી નથી.
 દ્રષ્ટાદૃશ્યોમ્ના વિષયમાં સામાન્ય સંસ્કૃત ભાષા જાણનારાઓ

પણ ત્ત લેહ શકે તેયો પ્રયત્ન કરેલો દેલાપ છે. દ્રવ્યાનુ-
 યોગના ગ્રન્થો રચનામાં વર્ણધાર્યોણ પણ ક્રિષ્ટના વાપરી નથી
 તેથી તેઓના ગ્રન્થોમાં ચાલ જીવોને પણ સદેજે પ્રેશ થઈ
 શકે છે તેથી તેમણે દ્રવ્યાનુયોગના ગ્રન્થોમાં તેઓની શીઠીન
 અનુકરણ કર્યું છે. જ્ઞાનમંજરી ટીકા વિચારમાત્ર ટીકાદિથી
 તેમણે સંસ્કૃત ભાષામાં ગ્રન્થો રચના માટે શુભે ગયા શક્તિ-
 ઘતનીપંની પ્રવૃત્તિ કરી જૈનકોમની ભારે સેવા ઉઠાવી છે,
 અને સંસ્કૃત સાહિત્યની વૃદ્ધિ કરી છે. અદારમા સંક્રામાં
 ધણ યાચક શિરોમણિ ગીતાર્થ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય તથા
 ધીમાન્ વિનય વિજયજી ઉપાધ્યાય, ધીમાન્ માનવિજયજી
 ઉપાધ્યાય, ઘગેરે સંસ્કૃત ભાષાના મહાન્ પંડિતોણું અનુકરણ
 કરીને તેમણે યથાશક્તિ પ્રવૃત્તિ કરી છે. કેટલાક આધુનિક
 સંસ્કૃત ભાષાજ્ઞમુનિવરોનો ણ્વો મન છે કે ધીમદ્ દેવચ-
 દ્રજી સંસ્કૃત ભાષાના મૌઢ વિદ્વાન્ નહોતા. અમો તેમના
 વિચારોમાં સુધારો ણ્વેલો મૂકીણ છીણ કે-ધીમદે દ્રવ્યાનુ-
 યોગના ગહન વિષયોને સાદી સંસ્કૃત ભાષામાં ચાલજીવોને
 સમજાવવા પર સ્વાસ લક્ષ્ય દીધું છે તેથી તેઓણ મૌઢ
 સંસ્કૃત ભાષા ઘાપરી નથી, તેમજ ભાષાદ્વારા વિદ્રક્તા દેલાડવા
 તરફ તેમણું વિલકુલ લક્ષ્ય નહોતું. આત્મજ્ઞાનિમહાત્માઓ
 ભાષાને શણગાર સજાવવા તરફ લક્ષ્ય દેતા નથી, તેઓ તો
 ભાષા દ્વારા હૃદયનો આત્મિક ભાવ જણાવે છે. કવિમાં અને
 જ્ઞાનીમક્તમાં ભાષાના શણગાર પરવ્યે તપાવન રચા કરે છે.
 કવિ ભાષાને શણગાર સજાવવાની ઉપાસના કરે છે અને જ્ઞાની
 માથસનો ભોગી દોવાથી તે પોતાણું વક્તવ્ય સાદી ભાષામાં
 જણાવી શકે છે. પોતાના વિચારોને ચાલકો પણ સમજે

પૃથી સાદી ભાષામાં અવતારવા તરફ ભક્તોનું સ્વાભાવિક લક્ષ્ય રહે છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર મહારાજ જ્ઞાની ભક્ત હતા, તેથી તેમની પાસેથી સંસ્કૃત પ્રૌઢ ભાષામાં કેટલાક આધુનિક વિદ્વાનોની દૃષ્ટિ પ્રમાણે બનેલા ગ્રંથોની આગા રાખી શકાય નહીં તે બનવા યોગ્ય છે. તેમના ગ્રંથોને પાછળથી ગોવવામાં નહીં આવેલા હોવાથી તથા અશુદ્ધિમાં વૃદ્ધિ કરનાર લઢિયા ઓ પાસે લખાવેલા હોવાથી તેની શુદ્ધિ કરવામાં પ્રયાસ પડે તે સ્વાભાવિક છે અને તેવો પ્રયાસ થતાં પણ જે જે અશુદ્ધિઓ રહી હોય તે વીજી વચ્ચે સુધારીને છપાવવાની જરૂર છે. સંસ્કૃત ભાષાના ગ્રંથોની પેઠે તેમણે પ્રાકૃત ભાષામાં પણ વિચારસારાદિ ગ્રંથો રચ્યા છે. તેમની પ્રાકૃત ભાષા પણ સરલ અને સુગમ અવગોવાયા પછી વાચકો અનુભવ કરતાં સહેજે સમજી શકશે. સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતની પેઠે ગુર્જર ભાષામાં તેમણે ગ્રંથો રચ્યા છે. ગુર્જર ભાષાપર તેમનો સારો કાબુ હતો. દ્રવ્યાનુયોગના ગહન વિષયોને તેમણે ચોવીશી, વીશી વગેરે પદ્ય ગ્રંથોમાં સારી રીતે ગુંથ્યા છે કે જે વિષયો પહેલાં ગુર્જર ભાષામાં કોઈ ગુંથ્યા નહોતા. શ્રીમદે ચોવીશીપર જાતે ટ્યો ભર્યો છે અને તેથી તેમણે જૈનકોમ પર દ્રવ્યાનુયોગના જ્ઞાનનો સરલતાથી લાભ આપવા માટે ઘણો ઉપકાર કર્યો છે. ગતિ કરતાં સ્વલન થાય એ સ્વાભાવિક નિયમ છે. તે ન્યાયે શ્રીમદ્ના સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં ભાષા દોષ રહી ગયો હોય તો તેમના આશયો અને ઉપકારોને ધ્યાનમાં લેઈ વિદ્વાનો ક્ષંતત્વ ગણે એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી. દોષ દૃષ્ટિથી જોતાં જ્યાં ત્યાં દોષો દેખાય છે અને ગુણદૃષ્ટિથી દેખતાં જ્યાં ત્યાં ગુણો નજરે આવે છે. સજ્જનો ગુણોને દેખે

છે. જ્ઞાનિયોની પ્રવૃત્તિ સ્વરેસ્વર સજ્જનોના લાભાર્થે હોય છે તે પ્રમાણે શ્રીમદ્ગ્રંથની ગ્રંથ રચનાની પ્રવૃત્તિપર લક્ષ્ય રાખીને તેમની ભાષા વિદ્વત્તા સંબંધી લક્ષ્ય ધારણું જોડાવ્યું. આત્માર્થીઓ સ્વાભાવિક ધર્મ પર લક્ષ્ય રાખે છે. શ્રીમદે ગુર્જર ભાષામાં ગદ્યપદ્ય ગ્રંથો રચીને ભાષા જ્ઞાનની વિદ્વત્તાની પણ મહત્તા સ્વરેસ્વર જનસમાજ આગળ ચનાવી આવી છે. વાચકો ભાષાની દૃષ્ટિ પણ તેઓના ગ્રંથોમાંથી ધણો લાભ ઉઠાવી શકશે. સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને ગુર્જરભાષામાં રચાયેલા તેઓના ગ્રંથોમાંથી સજ્જનો ધણો લાભ ઉઠાવી શકશે. સંસ્કૃત પ્રાકૃત અને ગુર્જરભાષામાં ગ્રંથો રચીને વિશ્વની ભાષા સાહિત્યની વૃદ્ધિ કરવામાં પોતાની તરફથી તેમણે સારો ફાલો આપ્યો છે, તેથી તેમની સેવા પ્રવૃત્તિ તરફ માનની લાગણીથી જૈનેતર કોમ પણ દેખે છતાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી અને જૈનો તેમને પૂજ્ય ઉપકાર દૃષ્ટિથી દેખે અને મધ્યસ્થ મનુષ્યો તથા જિજ્ઞાસુઓ તેમના ગ્રંથોમાંથી ધણો સાર સંભવી શકે એ બનવા યોગ્ય છે.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની કવિત્વશક્તિ.

શ્રીમદે કવિત્વશક્તિનો ભક્તિમાં વ્યય કર્યો છે. ભક્ત લોકો કવિત્વશક્તિને ભક્તિના રૂપમાં પરિણમાવે છે. તેઓ અનેક રૂપકોથી પ્રભુનું વર્ણન કરે છે. શ્રીમદે ઉપમાલંકારોને પ્રભુભક્તિના રૂપકોમાં પરિણમાવ્યા છે. તેમણે આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિ મેઘને પ્રભુની રૂપકભક્તિમાં પરિણમાવ્યો છે તે નીચે મુજબ:—

શ્રીનમિજિનવર સેવ, ધનાવન ઉનમ્યો રે ॥ ૫૦ ॥

દીઠાં સિધ્યા રાત્વ, ભવિક ચિત્તથી ગમ્યો રે ॥ ૫૦ ॥

- शुचि आचरणा रीति ते, अप्र ववे वडां रे ॥ अ० ॥
 आतम परिणति शुद्ध, ते वीज झक्कडा रे ॥ वी० ॥१॥
 वाजे वायु, सुवायु, ते पावन भावना रे ॥ पा० ॥
 इन्द्र धनुष्य त्रिकयोग, ते भक्ति एकमना रे ॥ भ० ॥
 निर्मल प्रभुरतव घोष, ज्युं व्यनि धन गर्जनारे ॥ व्य० ॥
 तृष्णा शीघ्रकाल, ते तापनी तर्जना रे ॥ ता० ॥२॥
 शुभ लेश्यानी आलि, ते व्रग पंकति बनी रे ॥ व० ॥
 श्रेणि सरोवर हंस, वसे शुचि गुणमुनि रे ॥ व० ॥
 चउगति मारग बन्ध, भविक निजवर रह्या रे ॥ भ० ॥
 चेतन समता संग, रंगमें उमह्या रे ॥ रं० ॥३॥
 सम्यग्दृष्टि मोर, तिहां हरखे घणुं रे ॥ ति० ॥
 देखी अद्भूत रूप, परम जिनवरतणुं रे ॥ प० ॥
 प्रभु गुणनो उपदेश, ते जलधारा वही रे ॥ ज० ॥
 धर्मरुचि चित्त मूमि, मांहे निश्चल रही रे ॥ मां० ॥४॥
 चातक श्रमण समूह, करे तव पारणो रे ॥ क० ॥
 अनुभव रस आस्वाद, सकल दुःख वारणो रे ॥ स० ॥
 अशुभाचार निवारण, तृण अंकूरता रे ॥ तृण० ॥
 विरतितणा परिणाम, ते वीजनी पूरता रे ॥ वी० ॥५॥
 पञ्च महाव्रत धान्य-तणां कर्षण वव्यां रे ॥ त० ॥
 साव्यभाव निज थापी, साधनताए सव्यां रे ॥ सा० ॥
 क्षायिक दर्शन ज्ञान, चरण गुण उपन्या रे ॥ च० ॥
 आदिक बहुगुण शस्य, आतम घर नीपना रे ॥ आ० ॥६॥
 प्रभु .. दर्शन महामेह-तणे प्रवेशमें रे ॥ ता० ॥
 परमानन्द सुभक्ष, थयो मुज देशमें रे ॥ थ० ॥

દેવચન્દ્ર જિનચન્દ્ર-તળો અનુભવ કરો રે ॥ ત૦ ॥
સાદિ અનન્તોકાલ, આતમ સુખ અનુસરો રે ॥ આ૦ ॥૭॥

શ્રીમદ્દુની ઉપમા આપવાની આવ્યાત્મિક કાવ્યશક્તિ ઘટ્ટ
રસ છે. ઘાઘ્ય ભાવોને આવ્યાત્મિક રૂપમાં ગોટવીને જન-
માજને તે તરફ ઘાઘ્ય તેમણે કાવ્યશક્તિનો ધર્મમાર્ગમાં
પુપયોગ કર્યો છે. શ્રીમદ્ યજ્ઞોવિજયજી ઉપાવ્યાય, શ્રીમદ્
ધેનવવિજયજી ઉપાવ્યાય ઘગેરેની કાવ્યશક્તિ અન્યંત પ્રશસ્ય
છે. શ્રીમદે પણ આલંકારિક કાવ્યશક્તિનો આવ્યાત્મિક ભાવ
પ્રગટ કરી દર્શાવ્યો છે. તેમનો દ્રવ્યાતુયોગનો વિષય હોવાથી
આલંકારિક કાવ્યશક્તિનો ઘણો ઉપયોગ થઈને જણાતો નથી,
પોણા જૈન સમાજ આગળ ભક્તિ સ્તવનરૂપે જેટલી પ્રસાદી
છે તેવી પૂર્ણ સંતોષ મળી શકે તેમ છે. તેમણે આ
સ્તવનમાં હાર્દિક વિષયને સારી રીતે ઘટ્ટવીને અવ્યાત્મજ્ઞાનનો
વકાશ કર્યો છે માટે તેમની જેટલી સ્તવના કરીએ તેટલી
મૂલ્ય છે. શ્રીમદ્ દેવચન્દ્રજીના આત્મામાં ગુણોનો શુભિશ્વ-
કાલ ઘયો હતો તે તેમણે સહજોદ્રારથી આ સ્તવનમાં જણાવી
છે. શ્રીમદ્ દ્રવ્યાતુયોગના સર્વ વિષયોમાં વશલ હતા.
આત્મા અને પરમાત્માના ગુણોમાં આવ્યાત્મિક રૂપરોદી
અન્તરમાં પરિણામ પામતા હતા અને તેથી આન્તર શુદ્ધજીવન
અપ્રમત્ત દશારૂપ હતું તે તેમના આવ્યાત્મિક ભાવથી સ્પષ્ટ
જણાય છે.

તે સમયની અને જાલના સમયની પરિસ્થિતિનો વિવેક.

શ્રીમદ્ દેવચન્દ્ર મહારાજના સમયમાં જૈનનત્તજ્ઞાન પ્રધાન
ની મ્બનતા હતી. યતિયોમાં વરાગ્ય ત્યાગમાં શૈલિત્ય પ્રધાન

પામતું હતું. સંવેગી સાચુઓ પણ શ્રીપૂજ્ય આચાર્યોની આજ્ઞા પ્રમાણે ચોમાસું કરવું વગેરે પ્રવૃત્તિ કરીને તેમની આજ્ઞામાં રહેતા હતા. તે સમયમાં જ્ઞાન માર્ગ કરતાં ક્રિયા માર્ગમાં ગાડરીયા પ્રવાહનું જ્યાં ત્યાં જૈનોમાં પ્રાધાન્ય પ્રવર્તતું હતું. અવ્યાત્મજ્ઞાન, તત્ત્વજ્ઞાન જેવા વિષયોમાં સાચુઓ પણ વિશેષ જ્ઞાની નહોતા. તથા વહુ જન સમ્મત કેટલાક આચાર્યો વગેરેને જૈનો જેટલા પ્રમાણમાં માનતા હતા તેટલા પ્રમાણમાં શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીને ઓઢાંચવા માટે જૈનો લાયક નહોતા. સ્વતંત્ર ગચ્છના આચાર્યો, યતિયો વગેરેની સાથે શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીની વિચાર માન્યતા મળતી આવતી હોય તેમ સર્વાંશે જણાતું નથી, છતાં તેઓ ઉદાર વિચારાચાર્યી સ્વપરગચ્છીય સાચુઓની સાથે વર્તતા હતા. તેઓ શ્વેત વસ્ત્રધારી હતા. તે જમાનાના તે સુધારક સંવેગી પક્ષી સાચુઓને ઉત્તેજન આપનારા હતા. સર્વ જૈનોમાં ઐક્યનું વાતાવરણ ફેલાવવા તેમણે યપાશક્તિ પ્રયત્ન કર્યો હતો. પરસ્પર ગચ્છોની ક્રિયામત મેદોયી ઉપપન્ન થતી કલેશની ઉદીરણને શમાવનાર હતા. જૈનોમાં અનેક મનમેદયી થતા હેશોયી જૈનોની પડતી થાય છે, પૃવી દીર્ઘ દર્શિયી તેમણે પોનાના ઉદ્ધારો પ્રગટ કર્યા છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર મહારાજના સમય કરનાં દાટના સમય કંડ વિશેષ સારો નથી. તે વસ્તવના તેમણે કાઢેલા ઉદ્ધારો દાહની સદીને પણ લાગુ પડે છે, છતાં દાહ આગુવાગુના શુભ પ્રગતિપ્રદ સંયોગો ઘણા અતુફલ છે, પરંતુ તે પ્રમાણે યંત્રનારા મુનિયો વિશેષ પ્રમાણમાં પ્રગટવાની જરૂર છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર મહારાજે પોનાના દ્રવ્યોમાં અમુક રાત્રના ગચ્છના આચાર્યના સામ્રાજ્યમાં દ્રવ્યો લક્ષ્યા પૃથુ ઇચ્છું નવા તેવી

તેઓ તે વસ્તુના સ્વરૂપ ગૃહીય પદ્ધતિ આચાર્ય સાથે પૂર્ણ સંબંધી હતા કે નહીં તે વિચારવા યોગ્ય છે. તેમણે આત્માનો શાંતિ રસ અનુભવ્યો હતો, ધર્મપ્રવૃત્તિ વાઝા અને સંસારપ્રવૃત્તિની વિરુદ્ધ હોવાથી તેઓ નિવૃત્તિ માર્ગના યોગી હતા. તેમના પણ વિરોધીઓ હતાં પણ તેમના ઉત્તમ વિચારો જૈનસમાજમાં જલ્દી પ્રસાર્યાં હતાં.

શ્રીમાન્ દેવચંદ્રજી મહારાજના ગ્રન્થો પરથી અને તેમના જીવનપરથી ગ્રહણ યોગ્ય શિક્ષણ.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર મહારાજના ગ્રન્થો અને તેમના ચરિત્ર પરથી પ્રત્યેક મનુષ્યે શિક્ષણ ગ્રહણ કરવું જોઈએ, પણ આ લેખનો મૂલ્ય ઉદ્દેશ છે. તેમના ગ્રન્થો અને ચરિત્ર પરથી આત્મ્યાત્મિક શક્તિઓ સ્ફુલ્લિત થઈ જઈ શકે છે. સમાનભાવ અને તત્ત્વજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવા માટે તેમનું જીવન ઘણું ઉપયોગી છે. જૈન કોમે આત્મજ્ઞાન તરફ વળવું જોઈએ અને વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્ય તથા સંવસ્થાતંત્ર્ય પ્રગટ કરવું જોઈએ. અવ્યાત્મ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ વિના વિશાલ વિચારો અને મતસહિષ્ણુતા પ્રગટવાની નથી. તેમની પેટે વ્યવહારનયનું અવલંબન ગ્રહી પ્રવૃત્તિધર્મ યાને સેવાધર્મ સ્વીકારી કર્મયોગી બનવું જોઈએ. શ્રાવિકાઓની પ્રગતિ કરનાર ધાર્મિક કેલ્ચરનીનો પ્રચાર કરવો જોઈએ. જડ ક્રિયાત્રાદી અને શુષ્કજ્ઞાની ન બનવું જોઈએ. તેમની પેટે પૂર્વ પુરુષોના વિચારાચારોને માન આપી વર્તવું જોઈએ અને જે, અસત્ય લાગે તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ પણ કદાચહી ન બનવું જોઈએ. કર્મયોગ અને જ્ઞાનયોગ એ બંને સ્વીકારી સ્યાદ્વાદી બનવું જોઈએ. સાચુઓ અને સાચીઓ વીશમી.

સદીમાં તેમની પેઠે પ્રગતિ કરવી જોડે. ગચ્છનાં નામે નકામા શ્લેશની ઉદીરણા કરનારા વિવાદો અને ફાવડાઓ કરીને જૈન કોમની શક્તિયોનો નાશ ન કરવો જોડે. તેમની પેઠે ઉચ્ચવિહારી બનવું જોડે. અન્ય ગચ્છીયોની સાથે મૈત્રી, પ્રમોદ, માધ્યમ્ય વગેરે માવનાઓને આચારમાં મૂકી વર્તવું જોડે. જ્ઞાનરુચિ ધારણ કરીને ગાડરિયા પ્રવાહમાં તળાતા ઘંચ થવું જોડે. મિત્ર મિત્ર ગચ્છીય સાહુઓમાં પરસ્પર ગચ્છક્રિયાદિ મતમેદ છતાં જૈન કોમનાં સાર્વજનિક પ્રગતિકર કાર્યોમાં ઐક્ય ધારણ કરવું જોડે. સમદષ્ટિની સાથે પરસ્પર સમવર્તી બનવું જોડે. ગમે તે ગચ્છના સાહુ પાસેથી જ્ઞાન ગ્રહણ કરવું અને સત્ય તે તે મારું ણ્યો નિશ્ચય કરી પ્રવૃત્તિ કરવું જોડે. સર્વ ગચ્છના સાહુઓનો સંચ એક સ્થાને મેગો કરીને જૈન કોમની અગ્નિના રહે ણ્યા ઉપાયો હસ્તમાં ધરવા જોડે. આંતરજીવન વિક્રમાવવામાં આત્મભોગ આપવાનું શિક્ષણ ગ્રહવું જોડે. તેમની પેઠે યત્ના, હેચક અને જ્ઞાની બનવું જોડે. જૈન કોમના કોડ પણ ફિરકાની નિન્દા ન કરવી જોડે અને સર્વ ફિરકાઓની સાથે મૈત્રીભાવ ધારણ કરી મઝતી ચાપનોમાં ઈચ્છ્ય ધારી વર્તવું કાર્યો કરવા જોડે. હવે તો ગૃહસ્થ જૈનોએ દશિગમનો ત્યાગ કરીને જૈનોની સંખ્યા થવે અને જૈન ધર્મનો ફેલાવો થાય તેવા ઉપાયોમાં ભોગ આપવો જોડે. જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનો ફેલાવો થાય ણ્યા ઉપાયો હેવાનો સમય જો વૃક્ષમાં આવશે તો જૈન કોમની અસ્તિત્વનાં હુકત આપવાનો સંભવ છે. માટે સમસ્ત સંધે સામયની સ્મિત આંસ મયોગોને અનુકૂલ કરી લેવા જોડે.

उपसंहार.

उपर प्रमाणे श्रीमद् देवचन्द्रजी उपाध्यायना ग्रन्थो अने तेमना धरित संबंधी यन्किंचित् प्रस्तावना यथाशक्ति जैन समाज आगळ रजु करीने जैन संघनी सेवा करतां छद्मस्थ दृष्टिणी जे कंड दोष वगेरे यथा होय तेनी जैन संघ आगळ क्षमा याचुं छुं. मिथ्या दुष्कृत दंड छुं. जैन संघनी सेवा करतां जे कंड रखलन थाय ते जैन संघे क्षमवुं जोड्ण. छेखक तपागच्छीय होवा छतां आत्मभावे—जैनधर्म समान भावे श्रीमद् देवचन्द्रजीना ग्रन्थोनी प्रस्तावना लखी छे. गमे ते गच्छनो मनुष्य पोते जैन होवायी जैनधर्मनी समान भावे आराधना करीने मुक्तिपद पामे छे. डाळां, पांखडां, पतराने वळगवाना जुदा जुदा मतमेदोमां मव्यस्थ वनी वृक्षमां घहेता सजीवनरस भणी लक्ष्य आपवानी जरूर छे. सर्व जैनोना हृदयमां जैनदेव एक छे तो पछी मेदभावयी क्लेश करवानी कंड जरूर नयी. छेखकने (म्हने बुद्धिसागरने) व्यवहारयी तपागच्छीयमान्यतानी ध्रद्धा छे अने तपागच्छनी समाचारी मान्य छे परंतु तेयी अन्य गच्छोनी समाचारी पर द्वेष नयी. हुं मारी तपागच्छनी साबु क्रियादिनी समाचारीमां व्यवहारे वर्ती अने निश्चयनययी समभावे शुद्धात्ममां रमी एकाग्रतायी लीनता पामी मोक्ष पासुं तेम अन्य गच्छीय जैनो पण तेमना गच्छनी समाचारीने मननी एकाग्रता, लीनता करवा साथे निश्चयनययी समगावे रमे तो मोक्ष पामे एवी मारी सापेक्षनययुक्त मान्यता छे. जैनागमो, प्रकरणो, पूर्वाचार्योना ग्रन्थो, परंपरा अने समाचारी वगेरेमां सापेक्षपणे म्हने पूर्ण ध्रद्धा छे. असं-

સ્વયયોગો સ્વરેસર મુક્તિ પામવાને માટે હેતુઓ છે. સાપેક્ષપણે
 ગમે તે યોગની આરાધના કરતાં મુક્તિ છે એવી મારી શ્રદ્ધા
 છે અને એ પ્રમાણે ઉપદેશ છે, લેસકને સમ્યગ્દષ્ટિયી જૈનાગમો
 અને મિધ્યાશાસ્ત્રો, સમ્યક્ત્વરૂપે પરિણમે છે એવી નન્દિસૂત્રની
 માન્યતા પ્રમાણે વિચારપ્રવૃત્તિ છે. જૈનાગમોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને
 વ્યવહારનયની વર્તવામાં આવે અને નિશ્ચયને હૃદયમાં ધારવામાં
 આવે તોજ મુક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે એવો ઉપદેશ સત્ય છે.
 વ્યવહારનયનો ઉચ્છેદ કરતાં જૈન સંઘ અને ધર્મનો ઉચ્છેદ
 યશે માટે કોઈપૂ ધર્મ વ્યવહારની ઉત્થાપના ન કરવી જોઈપૂ.
 સાવ્યર્થિદુ લક્ષ્યમાં રાખીને સાપેક્ષપણે સાધનોવંદે ધર્મની આ-
 રાધના કરવી જોઈપૂ. શ્રીમદ્ દેવચન્દ્રજી મહારાજના ગ્રન્થો
 સુધારતાં ઘણી શુદ્ધ પ્રતિયો મળી નથી. વિચારસાર માટે તો
 ધીજી પ્રતિયો મળી નથી, તેથી હજી તેમાં ઘણી અશુદ્ધિઓ રહી
 ગઈ છે તે સાધન સામગ્રી મળતાં ધીજી આશ્રિતમાં સુધારો
 કરી શકાશે, યથા શક્તિ મૂલોને સુધારવા પ્રયત્ન કર્યો છે,
 છતાં જે કંઈ સ્વલ્પના રહી ગઈ હોય તેને અન્ય પંડિતો પ્રસંગો-
 યાત સુધારશે એવી પ્રાર્થના છે. જૈન ગ્રન્થો સ્વરેસર જૈન
 મંથની માન્યતા છે તેમાં સુધારવા યથાશક્તિ મેં ભાગ લીધો
 છે અને અન્ય સજ્જનો પણ સુધારવા ભાગ લેશે એવી પ્રાર્થના
 છે. શ્રીમદ્ દેવચન્દ્રજી મહારાજના પુસ્તકો છાયાવામાં પાદરા-
 વર્મા સુશ્રાવક વર્ણન મોહનટાલ દિમચંદે તનમનધનથી પ્રયત્ન
 કર્યો છે, તેમજે સર્વ ગ્રન્થો મેળા કરવામાં અનેક પરો લખ્યા,
 તથા અનેક સ્વદે ગમન કરી અનેક મહાશયો પાતેવી ગ્રન્થો
 મેલ્યા, મંદાગેના માત્રીકો પામે જાને જઈ ગ્રન્થો મેલ્યા,
 અનેક મુનિઓ અને શ્રાવકો સાથે વચ્ચેવચ્ચે કર્યો, શ્રીમદ્

जीवनपरित शोधवा तेमणे साधुओ साखीओ पर अनेक परो
 लरुया. धीमइना ग्रन्थो छपाववामां छ सात वर्ष सुधी अखंड
 अधाग प्रयन्न सेव्यो तेयी तेमने धर्मलाभपूर्वक अनेकशः
 धन्यवाद आपवामां आवे छे. धीमइना बने भागो छपार्वीने
 तेमणे जैनशासननी अने जैनोनी सारी सेवा बजावी छे.
 धीमइ देवचन्द्र महाराजना बने भागो छपाववामां मुख्यताए
 तेमनो भाग छे एम जैन कोमने जणाववा माटे ये शब्दो अब
 लखववामां आव्या छे. डटेलाणा उपाश्रयमांयी धीमइ देवचन्द्र-
 जीनां पुनकोने काठी आपनार झवेरी भोगीलाल ताराचंदने
 धन्यवाद घटे छे. बालुचर (मुर्शिदाबाद निवासी) झवेरी
 अमरचन्द्रजी बोधराए धीमइनां पुस्तकोनी यादी आपवामां
 तथा अन्य पुस्तको मोकली आपवामां घणी साहाय्य करी छे.
 पादरा निवासी सुधाचंक्र माणेकलाल, तथा प्रेमचंदभाइ तथा
 मंगलभाइ लक्ष्मीचंद वगरेए पुस्तको छपाववामां साहाय्य करी
 छे माटे तेओने धन्यवाद घटे छे. प्रवर्तक कान्तिविजयजी
 पं. लाभविजयजी पं. दानविजयजी वगरेने पुस्तको आपवा
 माटे धन्यवाद घटे छे. धीमइना ग्रन्थो जैन संवना कल्याण
 माटे थाओ, एम इच्छी प्रस्तावना समाप्त करवामां आवे छे.
 अहं ॐ शान्तिः मु. पादरा-नववरी जैन उपाश्रय ज्ञानमंदिर.
 संवत् १९७५ आश्विन शुक्ल द्वितीया.

तपागच्छीय सागरशास्त्रीय जैनाचार्य बुद्धिसागरमूरिणा
 प्रस्तावना लिखिता.

शैवाचार्य श्रीमद् पुष्पिमागरसूरि ग्रन्थमात्रामां प्रकृत
 धयेत्ता ग्रन्थो तथा तेमना अन्यत्र प्रकृत धयेत्ता
 ग्रन्थानो यादो.

	पृष्ठ संख्या	किंम
१ भजन संग्रह भाग १ लो	२००	०-
१ क. अल्पात्म व्याख्यानमाला	२०६	०-
२ भजन संग्रह भाग २ जो	३३६	०-
३ भजन संग्रह भाग ३ जो	२१९	०-
४ समाधिदानक (अमदावादवाष्टा शेट जगाभाई दत्तपत्तभाई)	३४०	०-
५ अनुभव परिशिष्टी	२४८	०-
६ आत्मप्रदीप	३१५	०-
७ भजन संग्रह भाग ४ घो	३०४	०-
८ परमात्म दर्शन	४३२	०-१:
९ परमान्म ज्योति	५००	०-१:
१० तत्त्वविन्दु	२३०	०-
११ गुणानुरागकुलक विवेचन (आ. २)	२४	०-
१२ भजन संग्रह भाग ५ मो	१९०	०-
१३ तीर्थयात्रानुं विमान (आ. २)	६४	०-
१४ अल्पात्म भजन संग्रह	१९०	०-
१५ गुरु बोध	१७२	०-
१६ तत्त्वज्ञानदीपिका	१२४	०-
१७ गढ़ुलीसंग्रह	११२	०-
१८ श्रावक धर्मस्वरूप भाग १ लो (आ. ३)	४०	०-
१९ श्रावक धर्मस्वरूप भाग २ जो (आ. ३)	४०	०-
२० भजनपदसंग्रह भाग ६ टो	२०८	०-१:

२१	वचनामृत (लघु) वकील मोहनलाल हिमचंद्र तरफगी भेट		
२२	वचनामृत (मोडें)	३०८	०-१४
२३	योगदीपक	२६८	०-१४
२४	जैन ऐतिहासिक रासमाळा	४०८	१-०
२५	आनन्दवनपद भावार्थसंग्रह	८०८	२-०
२६	अध्यात्मशान्ति (आ. २)	१३२	०-३
२७	भजनपद काव्यसंग्रह भाग ७ मो	१५६	०-८
२८	जैनगर्भनी प्राचीन अने अर्वाचीन स्थिति	९६	०-२
२९	कमारपाल चरित (हिन्दी)	२८७	०-६
३०-३४	मुन्नागार गुरु गीता श्री मयासागरजी चरित श्री नेमिसागरजी चरित. रवि- सागरजी च० सुरसागरजी च०	३००	०-४
३५	बहुरूपविचार (द्वितीयावृत्ति) [वकील मो. हि. पादरा]	२४०	०-४
३६	विज्ञान वृत्तान्त	९०	०-४
३७	गावामनी काव्य (गुजराती)	१९६	०-६
३८	प्रतिज्ञापत्र	११०	०-५
३९-४०-४१	जैनगण्डमनप्रबंध. संधप्रगति. जैनगीता.	६१५	१-०
४२	जैन धामुप्रलिया लेखसंग्रह	६२४	१-०
४३	विश्वेश्वरी	१६४	०-८
४४	द्वितीयोत्तमिपद	५७	०-२
४५	तृतीयोत्तमिपद	४८	०-८
४६-४७	दार्शनिक शब्दसंग्रह नया प्रथमसंस्करण भाग १ खो	९७६	३-०
४८	अरुण संस्कृत भाग ८ मो शब्दसंग्रह	९०४	३-०

१५. वर्तमानकाल सुधारो (भजन भाग वीजामां छपायो छे)
 १६ परमब्रह्म निराकरण (भजनसंग्रह भाग ४ मां)
 १७ बुद्धिप्रकाश गायनसंग्रह भाग १ लो (मणिलाल वाडीलाल साणंद)
 १८ बुद्धिप्रकाश गायन संग्रह भाग २ जो (अमदावाद संभव जिन मंडळ)
 १९ श्रीमन्त सरकार सयाजीराव गायकवाडनी आगळ आपेळुं भाषण.
 २० आनन्दमौक्तिक प्रस्तावना (शत्रुंजय रासनी प्रस्तावना)
 [सु. दे. ला. फं. पु. उ.]
 २१. षोडशक प्रकरणनी प्रस्तावना (देवचंद्र ला. पुस्तोद्वार फंड).
 २२ गुरुगीता (संस्कृत) [छपाइ गइ छे.]
 २३ श्रीमद् देवचन्द्र प्रस्तावना (श्रीमद् देवचन्द्र वीजा भागमां)
 २४ चोवीशी (साणंद बुद्धिसागर समाज)
 २५ अव्यात्मगीता.
 २६ आत्मस्वरूप. (विजापुर भं.)
 २७ तत्त्वपरीक्षा विचार.
 २८ गुरु माहात्म्य (अमदावाद आंबलीपोळ ज्ञानभंडारमां)

नहीं छपायला.

उपरना ग्रन्थो मळवानां टिकाणाः—

पादरा—वकील मोहनलाल हिमचंद्रभाइ

मुंबाइ—अव्यात्मज्ञानप्रसारक मंडळ. चंपागळी हा. शेठ
 लल्लुभाई करमचंद्र दलाल.

„ मेचजी हीरजी युक्तसेलर—पापयुनी.

पुना—शेठ वीरचंद्रभाइ कृष्णाजी

विजापुर (गुजरात)—जैन मित्रमंडळ हा. शा. मोहनभाइ
 जेशीगभाइ.

साणंद (गुजरात)—शा. आत्माराम ऐमचंद्र

१	देवघण्ट प्रथम भाग	१०२८	२-०
२	कर्मयोग	१०१२	२-०
३	आत्मवचन	११२	०-८
४	आत्मवचनसंग्रह	१६८	०-१०
५	आत्मवचन देवघण्ट भाग बीजो	१२००	२-८
६	वैश्वदेव्युक्ति (भाषांतर उपायो छे)		
७	पुस्तक		
	आत्मवचन पुस्तकभाषांतरविरचित अन्वय उपायो पुस्तक।		
८	भी गीतगोविंद परिचय अने शोबरीनाटक प्र-प (बड़ोदग बेदावलाट लाटपद, भाषा-नीपोछ)		
९	आत्मवचनसंग्रह (गुजराती) समाधिशास्त्राभेदो बंधापो छे		
१०	आत्मवचन गीता (संग्रह मूळ श्लोक १८२) अन्वयवरीय भेदो उपायो छे		
११	ज्ञानदीपिका (गुजराती) भजनसंग्रह पांचमा भाग भेदो बंधापो छे-उपायो छे.		
१२	पूजासंग्रह (अहमकरी अने वास्तुक पूजा) तापेंद-बुद्धिसागर समाज. ०-२-०		
१३	आ पशोविजय निरुच्य (साहित्य परिपत्-बड़ोदग) ०-४-०		
१४	ध्यानविचार (भावनगर-आत्मानन्द सभा)		
१५	जैन धर्म अने ख्रीस्ति धर्मनो मुकरबलो (धी तीन प्रेन्टली सोसाइटी मुपाइ)		
१६	धिन्याभणि (साणेंद)		
१७	कल्पाविक्रय निषेध (साणेंद)		
१८	तत्त्वविचार		
१९	तत्त्ववरूप } ज्ञानप्रसारक मंडळ. मुंबई-इलेरी बजार.		
२०	आत्मप्रकाश (भाषांतरावलाट) रोठ वीरचेंदभाइ कृष्णाजी) नेट मळे छे.		
२१	ध्यानशक्ति (भजन भाग बीजामां उपायो छे)		

मध्येपिमिध्यादृष्टिरेवोच्यते. तस्य भगवति सर्वज्ञप्रत्ययनाशात् ॥ यदुक्तं ॥
 यमरकरंपिङ्गं, जो न रोएइ सुत्तनिद्रिटं, सेसरोयंतोविद्दु, मिच्छ
 इष्टीजमालिबेत्ति ॥ किंपुनर्भगवदहं दमिहितसकलजीवाजीवादिवस्तु-
 त्त्वविकलइति, अयमुपशमसम्यक्त्वलाभलक्षणंसादयति अपनय-
 त्यासादनं, अनंतानुबंधिकपायवेदनं, अत्रपृषोदरादित्वाद्यशब्दलोपः
 कृद्द्रुल"मितिकर्तैर्येनद् सतिह्यस्मिन् परमानंदरूपानंतसुखफलदोनि-
 त्यसतरुयीजमूतओपशमिकसम्यक्त्वलाभो जवन्त्यतः समयमायेणो-
 कर्षतः पद्मिरावलिकाभिरपगच्छतीतितत्सहस्वादनेनवर्ततइतिसा-
 दादनः सम्यग्आविपर्यस्तादृष्टिर्जिनप्रणीतवस्तुप्रतिपत्तिर्यस्य स सम्यग्
 ष्टिः सासादनश्चासौसम्यग्दृष्टिश्चसासादनसम्यग्दृष्टिस्तस्यगुणस्थानं
 सासादनसम्यग्दृष्टिगुणस्थानं । तत्रसम्यक्त्वलक्षणरसास्वादानेनवर्तत-
 तिसास्वादनः यथाहि भुक्तक्षीरान्नविषयध्यलीकचित्तः पुरुषस्तद्र-
 न्काळे क्षीरान्नरसमास्वादयति तथैवोपिमिध्यात्वाभिमुखतयासम्य-
 त्वस्योपरिव्यलीकचित्तः सम्यक्त्वमुद्रमन् तद्रसमास्वादयति ततःस-
 सासौसम्यग्दृष्टिश्च तस्यगुणस्थानं सास्वादनसम्यग्दृष्टिगुणस्थानं ।
 तत्रैवंभवति इहगंभीरापारसंसारमव्यमव्यासीनोजंतुर्मिध्यात्वप्रत्य-
 मंतान् पुद्गलपरावर्तान् अनंतदुःखलक्षणाननुभूयकथमपि तथा
 व्यत्वपरिपाकवशान् गिरिसरिदुपलवोलनाकल्पेनानाभोगानिवृत्ति-
 यथाप्रपत्तिकरणेन करणपरिणामोऽप्रेतिवचनादाध्यवसायविशेषरूपे-
 णासुर्वर्जानिज्ञानाव्रणीयादिकर्माणि सर्वाण्यपिपल्योपमासंख्येयभा-
 न्यूनैकसागरकोटिस्थितिकानि करोति अत्रांतरे जीवस्यकर्मजनितो-
 नरागद्वेषपरिणामः कर्कशानिघिडाचिरप्ररुद्रशुपिलवक्रग्रंथिवत्तुंभे-
 ऽभिन्नपूर्वाग्रंथिर्भवति, तदुक्तं, तीण्वि धोवमितो, खवीपेइत्यंनरं
 मेजीवरस, हवइदुअभिन्नपुषो, गंटीपुवंजिणाधिति ॥१॥ गंठित्तिसुहु-
 मेओ, करकडवणरुद्धिगूढिगंधिठ, जीवरसकर्मजनिजो, घणरागदोस-

परिणामो ॥२॥ इतिइमंचग्रंथियावदभव्या अपियथाप्रवृत्तकरणेन कर्मक्षुपयित्वाअनंतशः समागच्छन्ति, उक्तंचावश्यकटीकायां ॥ अभव्यस्यापिकस्यविद्ययाप्रवृत्तिकरणतोर्ग्रंथिमासाद्यअर्हदादिविभूतिदर्शनतः प्रयोजनांतरतोवा प्रवर्तमानस्य द्रव्यश्रुतसामायिकलाभोभवति न शेषलाभइति. एतदनंतरंकाश्चिदेवमहात्मासन्नपरमनिवृत्तिसुखः समुद्रसितप्रचुरदुर्निवारवीर्यप्रसरोनिशितकुटारधारयेवपरमविशुद्धायपोक्तस्वरूपस्यग्रंथेर्भेदंविधाय मिथ्यात्वस्थितेरन्तर्मुहूर्त्तमुदयशुणादुपर्यतिक्रम्यापूर्वकरणानिवृत्तिकरणलक्षणविशुद्धिजनितसामर्थ्यात् अन्तर्मुहूर्त्तं कालप्रमाणं तत्प्रदेशवेद्यदलि काभारूपमंतरकरणं करोति । अत्रयथावद्वृत्तकरणपूर्वकरणानिवृत्तिकरणानामयं क्रमः । जागंतीतापयमं । गंठिसमपद्येओभयेचीयं । अनियद्विकरणंपुण । सम्मत्तपुरस्कडेजीवे ॥१॥ गंठिसमपद्येओत्ति ॥ ग्रंथिसमतिक्रामतोभिदानस्येति, समत्तपुर रुडेति । सम्यक्स्थंपुरस्कृतंयेनतस्मिन्नासन्नसम्यक्स्थंजीवेऽनिरुति हरणंभरतीत्यर्थं एतस्मिन्नांतरकरणेकृतेसति तस्यमिथ्यात्वहर्मणः स्थितिद्वयंभरति । अंतरकरणादधरतनीप्रथमास्थितिरंतरमुहूर्त्तप्रमाणात् तस्मादेवंअंतरकरणादुपरितनीशेषाद्वितीयास्थापना ।। तत्रप्रथमस्थि-
 . . . . .
 . . . . .
 त्दृष्टि हरेदनाभावान्, यथाहि अनदवाहन. पूर्वग्रंथेधनमूसरंशारेश-
 नकालंविधायति, तथा मिथ्यात्वददनानदोप्यन्तरकरणमसाध्य-
 द्विच्छन्ति तथाश्रयानितस्योपशमि हगम्यस्तयत्तामः ॥ उक्तंथ ॥
 उन्मदंशंशुनद्विदयंथ, विद्वद्वाद्दणदोपप्य. इयमिदमअग्रये. उ-
 नममन्ने उद्दृष्टो ॥१॥ अत्रसिद्धांताशये अनिवृत्ति हरणाने कृतां-
 दृष्टः हगम्यस्तयमशुयोपशममम्यक्तयत्तामोभति. तथापिप्रायोप-
 द्दः उन्मदंशंशुनद्विदयंथ इत्यानान् कामंशयैकानांशुशमसद्य ॥ ११५५५

धमलाभव्याख्या कर्मग्रंथेषु न क्षयोपशमनिषेधइति औपशमिकस्य च
 अंतर्मुहूर्त्तस्याभ्युपशांताद्वार्यापरमनिषिद्धाभक्त्यायां जघन्यतः समय-
 शोषायाभ्युत्कृष्टतः पडावलि काशोपायांसत्यां कस्यचिन्महाविमिषेको-
 त्थानकरूपोऽनन्तानुबन्धुदयो भवति तदुदये चासौ सास्वादनसम्यग्दृष्टि-
 गुणस्थाने वर्तते. उपशमश्रेणिप्रतिपतितो वा कश्चित्सासादनत्वं याति त-
 दुत्तरकालं चावदयंमिथ्यात्वोदयादसौ मिथ्यादृष्टिर्भवति. तथा सम्यक्त्व-
 मिथ्यादृष्टिरस्यासौ सम्यग्मिथ्यादृष्टिस्तस्य गुणस्थानं सम्यग्मिथ्यादृष्टि-
 गुणस्थानं, इहानंतरामिहितविधिनालघ्यौपशमिकत्वेन मदनकोद्व-
 रथानीयंमिथ्यात्वमोहनीयं कर्मशोधयित्वा विधाकरोति ॥ तद्यथा ॥
 शुद्धमर्धविशुद्धमशुद्धं चेति स्थापना ० ० ० तत्र त्रयाणां पुंजानां मध्ये य-
 दार्धविशुद्धः पुंज उदेति तदा तदुदयात् यावज्जावस्यार्द्धविशुद्धं जिनप्र-
 णीततत्त्वध्वजानं मिश्रत्वे मध्यखेनानिर्द्वाररूपं भवति तेन तदासौ सम्य-
 ग्मिथ्यादृष्टिगुणस्थानमंतर्मुहूर्त्तकालं स्पृशति तत ऊर्द्धं अवदयं सम्य-
 कत्वं मिथ्यात्वं वा वगच्छति ३ तथा विरतिविरतं वलीवेक्तमत्ययस्तत्पुनः
 सावधयोगप्रत्याख्यानं तत्र जानाति नाभ्युपगच्छति न तत्पालनाय यतते
 इति त्रयाणां पदानां अष्टाभंगा ५५५ एतेषु चतुर्षु भंगेषु मिथ्यादृष्टि-
 ज्ञानित्वात् शेषेषु ॥ ५५१ ५५१ सम्यग्दृष्टिज्ञानित्वात् सप्तत्य-
 सुभंगेषु नारय विरतं समरती ५॥ ५१५ विरताऽप्रादित्यमत्ययः चर-
 मभंगे तु विरतिरस्तीति यद्वा विरमतिस्मसावद्ययोगेभ्यो निवर्तते स्मेति विर-
 तः कर्त्तरि क्तप्रत्ययेन विरतोऽविरतः स चासौ सम्यग्दृष्टिश्च अविरतसम्य-
 ग्दृष्टिरिदमुक्तं भवति यः पूर्ववर्णितौपशमिकसम्यग्दृष्टिः शुद्धदर्शनमो-
 हपुंजोदयवर्ती क्षयोपशमिकसम्यग्दृष्टिर्वाक्षीणदर्शनसप्तकक्षायिकस-
 म्यग्दृष्टिर्वापरममुनिप्रणीता सावधयोगविरतिसिद्धिसौधाव्यारोहणनि-
 श्रेणिकरूपां जानन्नप्रत्याख्यानकपायोदयविघ्नतत्त्वान्नाभ्युपगच्छति न-
 च तत्पालनाय यतत इत्यासावविरतिसम्यग्दृष्टिरुच्यते तस्य गुणस्थानं

अविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थानं ॥ उक्तंच ॥ वंद्यंअविस्इहेउं, जाणंतो-
रागदोसदुरकंच विरइसुहं इछंतो, विरइकाउंअ असमत्यो ॥ १ ॥

एसअसंजयसम्मो, निंदितोपावकम्मकरणंच ॥
अहिगयर्जावार्जीवो, अचलियदिठीचलियमोहो ॥

तथासर्वसायद्ययोगस्यदेशेषुकप्रतविषयेस्थूलसावद्ययोगादौ
सर्वविषयानुमतिवर्जसायद्योगांतेविस्तंविरतिर्यस्यासौदेशविरतः सर्व-
सावद्यविरतिःपुनरस्यनास्ति प्रत्याख्यानावरणकपायोदयात् सर्वविर-
तिरूपंप्रत्याख्यानंआवृण्वंतीतिप्रत्याख्यानावरणाः ॥ उक्तंच ॥

संमदंसणसहिओ, गिण्हंतोविरइमप्पसत्ताए ॥
एगवयाइचरमो, अणुवयमित्तत्तिदेसजइ ॥ १ ॥

देशविरतस्यगुणस्थानं देशविरतगुणस्थानं ५ तथासंच्छयतिस्म
सम्यगुपरमतिस्म संयतः 'गत्यर्थात्कर्मति' क्तः प्रमाद्यतिस्म संयमयो-
गेषुसीदतिस्म क्तप्रत्ययेप्रमत्तःयद्वाप्रमदनं-प्रमत्तं ॥ प्रमादः सचमदि-
राविषयकषायनिद्राविकथानामन्यतमः सर्वेवाप्रमत्तमस्यास्तीतिप्रमाद-
वान् अत्रादिभ्यइत्यअप्रत्ययःप्रमत्तश्चासौसंयतश्चप्रमत्तसंयतस्तस्यगुण-
स्थानंप्रमत्तसंयतगुणस्थानं. विशुद्धविशुद्धिप्रकर्षापकर्षकृतः स्वरूप-
भेदः ॥ तथाहि ॥ देशविरतिगुणापेक्षया एतद्गुणानांविशुद्धिप्रकर्षोऽ-
विशुद्धप्रकर्षश्चअप्रमत्तसंयतापेक्षयातुविपर्ययः एवमन्येष्वपिगुणस्था-
नेषुपूर्वोत्तरापेक्षया विशुद्धविशुद्धिप्रकर्षापकर्षयोजना द्रष्टव्या ६ न प्रम-
त्तोऽप्रमत्तःयद्वानास्तिप्रमत्तमस्यासावप्रमत्तः सचासौसंयतश्चतस्यगुण-
स्थानं अप्रमत्तसंयतगुणस्थानं ७ अपूर्वमभिनवंप्रथममित्यर्थः क-
णं, स्थितिघात १ रसघात २ गुणश्रेणि ३ गुणसंकम ४ स्थि-
तिबंधानां ५ पंचानामर्थानांनिवर्तनंयस्यासौऽपूर्वकरणः तथाहि

बृहत्प्रमाणा या ज्ञानावरणीयादिकर्मस्थितिस्तरयाअप्रवर्तनाकरणेन-
खंडनमर्त्याकरणं स्थितिधान उच्यते, रसस्यापिमचूरीभूतस्यसतोऽप्रवर्त-
नाकरणेनखंडनमर्त्याकरणंरसयात उच्यते, एतौद्रावपिपूर्वगुणस्थानेषु-

नाकरणेनावतारिस्यदलिकरपांतमुहूर्तप्रमाणमुदयक्षणादुपरिक्षिप्रतरक्ष-
पणाय प्रतिक्षणमसंख्येयगुणवृक्षाविरचनंगुणश्रेणिःस्थापना एतां च
पूर्वगुणस्थानेषु अविशुद्धत्वात्कालतोद्राधीयसीदलिकरचनामाश्रित्य-
द्राधीयसी च दलिकस्यापवर्चनाद्विरचितवान् ॥ इहतुनाम च विशु-
द्धत्वादपूर्वाकालतोऽस्वतरांदलिकस्यविरचनामाश्रित्यपुनःपृथुतरांबहु-
तरदलिकस्यापवर्तनाद्विरचयतीति. तथाब्रह्ममानशुभमकृतिष्वब्रह्म-
मानाशुभमकृतिदलिकस्यप्रतिक्षणमसंख्येयगुणवृक्षाविशुद्धिवशाजयनं
गुणसंक्रमस्तमप्यसाविहापूर्वकरोति, तथास्थितिकर्मणामशुद्धत्वात्मा-
ग्राधीयसीयद्भवान् इहतुतामपूर्वाविशुद्धत्वादेवइस्वीयसीब्रह्माति, अ-
यंचापूर्वकरणोद्विधा रूपरुउपशमकृद्धक्षपणोपशमताहत्वाधैवपुच्यते-
राज्याहंकुमारराजवत्पुनरसीक्षपयति, उपशमयतिवातस्यगुणस्थानं
अपूर्वकरणगुणस्थानं. एतच्चगुणस्थानप्रपन्नानंतरवर्तिनोनानाजीवान-
पेक्ष्यसामान्यतोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यव्यवसायस्थाना-
निभवंति, कथंपुनस्तानिभवंति ? इतिविनेयजनालयहार्यविशेष-
तोपिप्ररूप्यंते, इहतावदिदंगुणस्थानकर्मंतमुहूर्तकालप्रमाणंभवति.
तत्रचप्रथमसमयेप्रपन्नाःप्रपद्यंते, प्रपत्स्यंते च तदपेक्षयाजघन्यादी-
न्युत्कृष्टांतान्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यव्यवसायस्थानानिद-
भ्यंते प्रतिपत्न्यांबहुत्वादव्यवसायानांचत्रिचित्रत्वादितिभावनीयं.
ननुयदिकालत्रयापेक्षाक्रियते तदेवगुणस्थानकं प्रतिपन्नानामनंता-
ध्यवसायस्थानानिकरमात्रंभवति ? अनंतजीविरस्यप्रतिपन्नत्वादनं-

दयरूपो यस्य सोऽयंमूर्ध्मसंपरायः। सोपि द्विधाक्षपकउपशमकश्चनु-
 पयति उपशमयति वा लोभमेकमपीतिकृतवानस्य गुणस्थानं सूक्ष्मसं-
 परायगुणस्थानं ॥ १० ॥ तथाऽद्यतेकेवलज्ञानं केवलदर्शनं-
 चात्मनोऽनेनेतिष्ठन्नज्ञानावरणदर्शनावरणमोहनीयांतरायकर्मोदयः ।
 सवितस्मिन्केवलस्यानुत्पादान् । तदपगमानंतरं चोत्पादानुद्भूति-
 तिष्ठतीति उद्भवस्यः । सचसरागोपिभवतीत्यतस्तद्भवच्छेदार्थवीतरा-
 गग्रहणं वीतो विगतो रागोभायालोभकृपायोदयरूपोयस्यसवीतरागः
 सचासौ उद्भवस्यश्चवीतराग उद्भवस्यः सचक्षीणकृपायोपिभवति । त-
 स्यापियथोत्तरागोपरमान् । अनस्तद्भवश्चेदार्थउपशानं कृपायग्रहणं
 कृपशिपेत्यादिदंडकृतानुहिंसार्थः । कर्षंति कर्षयंति च परस्परमस्मिन्
 प्राणिनइतिक्रयः संसारः कर्मयतेगच्छंवेभिर्जतवइतिकृपायाः क्रो-
 धादयः उपशांता उपशमिता विद्यमानाण्यस्यमणोद्वर्तनादिकरणो-
 दयायोग्यत्वेन व्यवस्थापिता कृपाया येन सउपशांतकृपायः सचासा-
 वीतराग उद्भवस्येति उपशांतकृपायवीतराग उद्भवस्यः तस्यगुणस्थान-
 मितिप्राग्वत् । तत्राविरतसम्यग्दृष्टेः प्रभृन्नंतानुबंधिनः कृपाया
 उपशांताः संभवति उपशमभ्रेण्यारंभेऽनंतानुबंधिकृपायानुद्विरतो-
 देशविरतः प्रमत्तोऽप्रमत्तोऽसत्तनुपशमस्य दर्शनमोहावितयमुपश-
 मयति । तदुपशमानंतरंप्रमत्ताप्रमत्तगुणस्थानकररिषतिशतानि कृ-
 त्वा ततोऽपूर्वकरणगुणस्थानोत्तरकालमनिरतिशदसंपरायगुणस्थाने
 धारियमोहनीयरस्य प्रथमंननुंसकवेदमुपशमयति ततः र्खावेदं ततो-
 हारयत्त्यरतिशोकभयदृग्गुणारूपं पुगपदुपरकं ततः पुरुषवेदं-
 ततोऽपुगपदप्रत्यारूपानादरण्यप्रत्यारूपानादरणीक्रोशनतः संज्वलन-
 क्रोधं । ततोऽपुगपद्वितीयवृत्तीयमानोततः संज्वलनमानंततोऽपु-
 पद्वितीयवृत्तीयमादेततः संज्वलनमाया ततोऽपुगपद्वितीयवृत्तीयलो-

ध्यवसायधारां नारोहति तेन चादुल्येन एकामेव श्रेणिं करोति कश्चिन् प्रतिपतितोऽपि तीव्रवीर्यशिशुद्रोपयोगान् पुनः श्रेणिमाते हतितेन अल्पत्वात्कल्पभाष्येनाधिकृतमिति ॥ ११ ॥ तथा-
 क्षीणा अभावमापन्ना कपाया यस्य तक्षीणकपायः तवानतानुबंधि-
 कपायान् प्रथममविरतिसम्यगदृष्ट्याद्यममत्तानगुणस्थानेषु क्षपयितु-
 मारभते ततोमिध्यात्वंमिध्रसम्यक्त्वं ततोऽमत्यालयानावरणानुरू-
 पात्पानशक्षपयितुमारभते तेषु चार्द्धक्षपितेष्वेवानिविशुद्धिवशादनराट
 एवस्त्यानाङ्गिक, नरकद्विकं, निर्यगद्विकं, जातिघतुष्टकं, आनयं,
 उद्योतं, स्थावरं, साधारणमिति प्रकृतिषोडशकक्षपयति । तस्मिन्क्षीणे-
 कपायाष्टरयक्षपितशेषक्षपयति । ततो नपुंसकवेदं, रबीवेदं, हारया
 दिपदकं, पुंवेदं, ततो संज्वलनबोधमानभायाः क्षपयति एताश्च प्रकृती-
 रनिरुतिवासरस्रक्षमसंपरायगुणस्थानेषु क्षपयति । संज्वलनलोभंशुः म-
 संपरायगुणस्थानेषु क्षपयति । तदेवमन्येष्वपि गुणस्थानेषु क्षी-
 णकपायस्यपदेशः संभवति । छापिक्रियतामपिकपायाणां क्षीणत्वात्-
 तस्तद्वयवच्छेदार्थवीतरागग्रहणं । क्षीणकपायवीतरागं रथवेरलि-तो-
 प्यस्ति । तद्वयवच्छेदार्थं उग्ररथग्रहणं । उग्ररथे च ग्रहणे कृते तारागं प-
 यच्छेदार्थवीतरागग्रहणं सधोपशांतकपायोप्यस्ति । इत्यवच्छेदार्थं क्षी-
 णकपायग्रहणं । इत्यनेन क्षीणकपायवीतरागउग्ररथगुणस्थानमिति
 ॥ १२ ॥ तथा भोगोवीर्यशक्तिरत्नताहः परावमइति र्पर्यायाः सध-
 मनोवाक्तापलक्षणवरणभेदात्सिद्ध संज्ञा लभते । मनोभोगो रथव्यो-
 गः कामयोगश्चेति तथ-धोक्तं कर्मप्रकृती परिष्णाभात् सधमगदृष्ट्याह-
 ष्येतेषु लज्जनामिति । कावहात्मास्र, धृष्टस्य येसावसमाश्रयपणुते
 ॥ १३ ॥ तत्र भगवतो मनोभोगो मनः पर्यायज्ञानि विरतुत्तरसुरादि विवि-
 धनसादृश्यसततो मनसा रदेशनाते हि भगवत्प्रयुक्तानि मनोद्वन्द्वश-
 मनः पर्यायज्ञानेनारधिज्ञानेन सापरमिति एवा च वे विवक्षितं तत्र शास्त्र-

रान्ययानुपपत्त्यालोकस्वरूपादिवाङ्मयंममिगच्छन्ति । वागयोगोवर्ष-
देशनादौ काययोगोनिमेषोन्मेषचक्रमणादौ । ततोअनेनयोगप्रयेणस-
हवर्त्तते इतिसयोगी सर्वादेरिन्द्रप्रत्ययः केवलज्ञानंकेवलदर्शनंचविद्य-
तेयस्य स केवली सयोगी चासौकेवलीचसयोगीकेवलीतस्यगुणस्या-
नंसयोगीकेवलीगुणस्थानं ॥ १३ ॥ न विद्यन्ते योगाः पूर्वोक्ता य-
स्यासावयोगी । कथमयोगित्वमसावुपगच्छतीतिचेदुच्यते, स भग-
वान्सयोगीकेवलीजवन्यतोतमुहूर्त्तमुकृष्टतोदेशोनांपूर्वकोऽिविद्वत्यक-
श्चित्कर्मणांसमीकरणार्थसमुद्घातंकरोति यस्यवेदर्नायादिकमायुषः
सकासादधिकंभवति सकरोतिसमुद्घातं अन्यस्तुनकरोति यदाहुः
श्रीमदार्यश्यामपादाः पन्नवणायां । सवेविणंभंतेकेवलीसमुग्वायंगच्छइ
गोयमा नो तिण्ठेसमद्वे जस्साआऊण्णतुल्लाइं वंणणेहिठिईइयभ-
वोवगाहिकम्माइं से न समुग्वायंगच्छइ ॥ १ ॥

अंगंतूणसमुग्वाय, मणंताकेवलीजिणा ।

जरभरणविप्पमुक्ता, सिद्धिवरगइंगया ॥ २ ॥

समुद्घाताधिकारेवक्ष्यामः भवोपग्राहिकर्मक्षपणायले-
श्यातीतंशुक्लमत्यन्ताप्रकंपपरमनिर्जराकारणंव्यानप्रतिपित्सुर्यो-
गनिरोधार्थमुपक्रमते । तत्रपूर्वचादरकाययोगेन चादरमनोयोगं निरु-
णद्धि ततोवाग्योगं ततः सूक्ष्मकाययोगेन चादरकाययोगं तेनैवसूक्ष्म-
मनोयोगं सूक्ष्मवाग्योगं च सूक्ष्मकाययोगंतु सूक्ष्मक्रियमनिवृत्तिशुक्ल-
व्यानं ध्याययन्स्वावष्टभेनैवनिरुणद्धि अन्यस्यावष्टभनीयस्य योगांतर-
स्यतदासत्वात् तद्ध्यानसामर्थ्याच्चवदनोदरादिविवरपूरणेनसंकुचित-
देहत्रिभागवर्त्तिप्रदेशोभवति । तदनंतरंसमुच्छिन्नक्रियमप्रतिपातिशुक्ल-

गुणसेढीए र्दयंपुराकम्मं । समपुसमपुखविउं । कमेणसञ्चंतिहिक्कम्मं
 ॥ ९ ॥ उज्झुसेढीपडिवन्नो, समइपएसंतरंअफुसमाणो । एगसम-
 एणसिज्झइ । अहसागारोवउत्तोसो ॥ १० ॥ इतितस्य गुणस्थानम-
 योगिकेवल्लिगुणस्थानमिति व्याख्या ॥ तानि सभावन्नानि चतुर्दश-
 गुणस्थानानि । एतेपुगुणस्थानेषुवंवादीनिकर्मभंगांतानिद्वाराणि
 आगमात्रुसारतः लिख्यंते । तत्रप्रथमंबंधद्वारं तस्यांतरद्वाराणिमूलबंध-
 धोत्तरबंधगुणस्थानेषुभिन्नभिन्नकर्मप्रकृतिबंधलक्षणानि दश एवमुदय-
 स्यापि दश उदीरणायाः निर्विशेषत्वात्तद्वएवद्वारेपुवंसत्ताया दश एवं-
 द्वारत्रिंशद्द्वाराणितथागुणस्थानेषुजीवमेदानि १ तथागुणस्थानानि २
 तथागुणस्थानेयोगद्वारं ३ उपयोगद्वारं ४ लेश्याद्वारं ५ एवंसत्त-
 त्रिंशद्द्वाराणि ततः द्विविधहेतुरूपमूलहेतुद्वामुत्तरहेतुद्वारं भिन्नहेतु-
 द्वारकचतुष्कं एवंपदद्वाराणिमिलनेत्रिचत्वारिंशद्द्वाराणि ॥ १ ॥

ट्कार्यः—प्रणम्यशासनाधीशं, वीरं स्याद्वाददेशकं

विचारसारग्रन्थस्य, ट्कार्यः संप्रतन्यते ॥ १ ॥

नमस्कार करीने जिन क० वीतराग प्रत्ये गुणठाणां १४
 ने विषे इतला द्वार कहीस । मूलबंध ८।७।६।५ ए च्यार स्थान-
 नक छे । उत्तरबंध १२० एकसोवीस तेहनी आठ कर्मनी जूदी
 जूदी ८ द्वार एतले दशद्वाबंधना । इम मूलउदय १ उत्तरउदय
 २ वली आठ कर्मनो उदय । एवं १० इम मूलउदीरणा १
 उत्तरउदीरणा २ इम सत्ताना दश द्वार । मूलसत्ता १ उत्तरसत्ता
 १ आठ कर्मनी सत्ताएवं ३४ द्वार पछे गुणठाणे जीवमेद ३५
 पछे गुणठाणे गुणठाणा ३६ पछे गुणठाणे योग १५ द्वार ३७
 पछे गुणठाणे उपयोग १२ कहेवा ३८ द्वार पछे गुणठाणे
 लेश्या ६ कहेवा, ३९ पछे गुणठाणे मूलहेतु ४ कहेवा पछे

उत्तरहेतुसमुच्चय पछे च्यार हेतु तेहनांमि ६ द्वार एवं ८५ द्वार ॥ १ ॥

अप्पवहुभावजीयभेय, समुग्घायाज्ञाणदंडगा
वेआजोणीकुलकोडीओ, वंधुदयसंतधुवअधुवा ॥२॥

टीका—ततोऽल्पबहुत्वंगुणस्थानेषु एवं चतुश्चत्वारिंशत्ततः मूलभावोत्तरभावप्रतिभिन्नस्वभावसान्निपातिकभावलक्षणानि द्वाराणि अष्टौमिलनेद्विपंचाशद्द्वाराणि ततः पंचशतत्रिपष्टिजीवभेदद्वाराणिमूल-
तोत्तररूपेद्वेद्वारेमिलनेचतुः पंचाशत् चत्वारिउत्तरमिलने ५८ द्वाराणि ततः गुणस्थानेसमुद्घातलक्षणंप्रकोनपष्टितमद्वारं । ततोऽध्यानद्वारं । मूलोत्तरतः एवं त्रिपष्टितं, गुणस्थानेषुदंडकामिथायकंद्वारंचतुपष्टि-
तमं ततोवेदद्वारंपंचपष्टितमं । ततोयोनिद्वारंपदपष्टितमं ततः कुलको-
टिरूपंसप्तपष्टितमं ततः ध्रुवबंधोऽध्रुवबंधो ध्रुवोदयोऽध्रुवोदयो ध्रुवसत्ता
अध्रुवसत्तालक्षणानिषट् द्वाराणि एवंगाथाद्वयेननिसप्ततिद्वाराणि ॥२॥

ट्यार्यः—पछे गुणटाणानो अल्पबहुत्व ४६ पछे गुणटाणे मूलभाव १ उत्तरभाव ५ भावभिन्नपणे पछे सांनिपातिकभावना भांगा एवं ८ द्वार ५४ पछे जीवभेद पांचसोत्रेसठ् तेहना द्वार ६ एवं साठ ६० द्वार पछे समुद्घात ७ एवं द्वार ६१ पछे ध्यान ४ मूल तेहना पाया १६ कडीसू. एवं द्वार ६३ पछे गुणटाणे दंडक २४ द्वार ६४ पछे गुणटाणे वेद एवं द्वार ६५ पछे गुणटाणे योनि लाख ८४ एवं द्वार ६६ पछे गुणटाणे कुलकोटी एरुकोटी साशसत्ताण्णलाख एवं द्वार ६७ पछे ध्रुवबंधी १ अध्रुवबंधी १ ध्रुवउदयी १ अध्रुवउदयी १ ध्रुवसत्ता १ अध्रुवसत्ता १ एवं द्वार ६ द्वार ७३ ॥ २ ॥

सवदरघाईअघाई, पुत्रपरावत्तइयरखित्ताई. . .
चउरोविवागभंगा, कम्माणं चैव दाराइं ॥ ३ ॥

टीका—सञ्चेति सर्ववाति ? देशवाति २ अवाति लक्षणानि:
द्वाराणि त्रीणिततः पुण्यप्रकृति ? पापप्रकृति २ परावर्त्तमान ३ इतर
शब्देन अपरावर्त्तमानलक्षणानि सप्तद्वाराणि मिलनेअशीतिद्वाराणि
ततः क्षेत्रादिविपाकचतुष्टयरूपाणि चत्वारिद्वाराणिततः कर्माष्ट-
कस्यगुणस्थानेभंगप्रतिपादकानि अष्टौद्वाराणि एवंमिलनेद्विनवति-
द्वाराणि ॥ ३ ॥

ट्यार्यः—पळे सर्ववाति एवंदार ७४ पळे देशवानि एवंदार
७५ पळे अवाति एवंदार ७६ पळे पुण्यप्रकृति ७७ इतरशब्दे
पापप्रकृति ७८ पळे परावर्त्त ७९ पळे अपरावर्त्त एवंदार ८० पळे
क्षेत्रविपाक ८१ भवविपाक ८२ जीवविपाक ८३ पुत्रलविपाक
एवंदार ८४ पळे गुणटाणे कर्मनाभांगा एवंदार ८ एवंदार ९०
चेवशब्दे गुणटाणे आस्रवभेद ९१ संवरभेद ९२ निर्जराभेद ९३
बंधनचना भेद ९४ एवं चोराण्द्वार गुणटाणे कहीसूं ॥ ३ ॥

अपमत्तंतासत्तठ, मीस अपुववायरे सत्त,
बंधइळमुहुमोइग, मुवरिमाअबंधगअयोगी ॥ ४ ॥

टीका—चवेति चकारणगुणस्थानेआस्रवभेदाः संवरभेदाः
निर्जराभेदाः बंधभेदाभिधानलक्षणानिचत्वारिद्वाराणि । एवंसर्वमिल-
नेषणवतिद्वाराणि गुणस्थानेवक्तव्यानि । तत्रप्रतिपादकगुणस्थानगत-
कर्मस्यबन्धनाधिकारमुच्यते । द्वारशब्दार्थः प्रतिदारमेवंस्तस्य तत्र-
तद्वज्ज्ञेया तत्रप्रयत्नबंधप्रतिपादकद्वारमुच्यते । तत्राप्यनत्रमिमुद्वेन
सन् मुच्यतेनविप्यात्कादिभिर्हेतुभिर्नरस्य नृत्नस्य कर्मणोऽज्ञानात्

रणादेर्ग्रहणमुपादानंलोलीभावकरणं बंधइत्युच्यते । तत्रमूलतो बंध-
स्थानानिचत्वारि तानि गुणस्थानकेषु निवेद्यते । तत्रमूलतः कर्मण-
अष्टकं । तत्रायुर्वंधकोजीवअष्टविधबंधक आयुपस्त्वेकस्मिन्भवे एक-
वारमेवांतर्मुहूर्त्तप्रमाणंकालंबंधनान्, शेषकालंतुसप्तविधबंधकएवजीव-
तथासूक्ष्मः संपरायगुणस्थानकेध्यानविशुद्ध्यामोहनीयायुपीनवद्वाति,
तेनषड्विधबंधकएवसच अकषायीर्जावउपशान्तादिगुणस्थानत्रिके
वेदनीयस्यएकस्यैवबंधकः । अतोबंधस्थानानिमूलतश्चत्वारि । तत्रच
मिथ्यादृष्टिप्रभृतयोऽप्रमतांताः । सप्ताष्टौत्राकर्माणिवद्वाति आयुर्वंध-
कालेऽष्टौशेषकालंतुसप्त । मीसअपुत्रवायरेइति, मिश्रापूर्वकरणा-
निवृत्तिवादराः सप्तैवबंधंतितेपामायुर्वंधाभावात्, तत्रमिश्रस्यतथास्वा-
भाव्यात् इतरयोः पुनरतिविशुद्धित्वादायुर्वंधस्यच घोलनापरिणाम-
निबंधनत्वात् बंधको वद्वाति । छसुहुमति सूक्ष्मसंपरायोमोहनीयायुर्व-
र्जानिषदकर्माणिवद्वाति । मोहनीयबंधस्यवादरकषायोदयनिमित्त-
त्वात् । तत्रचतदभावात् आयुर्वंधाभावस्त्वतिविशुद्धित्वादवसेयः ।
एगमुवरिमचि । एकंसातवेदनीयंकर्मोपरितनाः सूक्ष्मसंपरायादुपरि-
ष्टाद्वर्तिनउपशांतमोहशीणमोहसयोर्गीकेवलिनोबंधंति । न शेषकर्मा-
णितद्बन्धहेतुत्वाभावात् । अबंधकः सर्वकर्मप्रपंचबंधरहितोऽयोगी-
चरमगुणस्थानवर्चीसर्वबंधहेतुत्वाभावादिति ॥ ४ ॥

ट्वार्यः—कर्म आठ छे ते एक समे एक जीव आठ कर्म
बांधे अथवाआउपो न बांधे तो सात कर्म बांधे. ते वली आऊपो
मोहनीए वें न बांधे तो २ बंधाई. पछे एकसाता बांधे इंम च्यार
बंधना थानक छे. ते मिथ्यात्व ? सास्वादन २ अविरतिसमकित
? देशविरति ? प्रमत्त ? अप्रमत्त ? ए छ गुणटाणे सीम सात
बांधे अने आऊखो बांधे तेवारे आठ बांधे. तथा थोजे मिश्रगु-

गुणटणे तथा आठमं अर्घ्यकृष्णगुणटणे तथा नवमं अतिशक्तिगुणटणे आऊखो न बांधे । तिज मातकर्म बांधे तथा दशमा सूक्ष्मसंपराय गुणटणे आऊखो ? मोहनीय विना जेप छ कर्म बांधे. वे न बांधे. उपरल्यो इग्यारमो चाम्मो तेरमो ए तिज गुणटणे एरु वेदनी कर्म बांधे. तथा अयोगी गुणटणे कोड कर्म बांधे नही अबंधक छे सही ॥ ४ ॥

वीसहियसयंबंधे, ओहेमिच्छेत्तरससयं तु ।

सासाणेइगहियसय, मीसे चउसत्तरीबंधो ॥ ५ ॥

टीका - उक्तागुणस्थानेषुमूलबंधस्थानयोजना । सांप्रतंगुणस्थानेषु उत्तरप्रकृतिबंधनिरूपकंद्वारमुच्यते । वीसहियत्ति ५ बंधे-ओधनः सामान्यतः विशन्यधिकशतवच्यते, नवजानावरणीयपंचकं, दर्शनावरणीयनवकं । वेदनीयं द्विविधं । मोहनीयं पञ्चविंशतिभेद । मिश्रमोहनीसम्यक्तमोहनीयस्य वंशभावात् । बंधे तु मिथ्यात्वमोहनीयस्यैव बंधात् । मिथ्यात्वदलिकानामेव विशुद्ध्याशीपितानामिश्रमोहसम्यक्त्वमोहरूपपुञ्जभङ्गनात् । तथाचोदयात् तेनोदयेष्वभवनात् न बंधे, तेन । षड्विंशतिरेव वध्नाति । आयुश्चतुर्भेदनामकर्मणः अधिकशतप्रकृतिप्रमाणस्य बंधनपंचदशकसंधातनपंचकस्य बंधाभावात् । शरीरनामकर्मबंधेष्वग्रहणात् । वर्णादिविंशतेः वर्णगंधरसस्पर्शस्य एकैकग्रहणे चत्वार्येव वध्नाति । तेन षोडशकाग्रहणेशेषानाम्नः सप्तषष्टिरेव वच्यते । एकजीवस्यैकसमये एकमेवेदं वाक्यं । कालांतरे जीवांतरे वर्णादिविंशतिरेव बंधसंभवात् ओषेच वर्णादीनां चतुर्णां ग्रहणत्वय्यामोहार्थमिति गोत्रस्य द्वौ । अंतरायस्य पंच एव सर्वमिलने ओधतो-विंशत्यधिकमेकशतं च बंधे भवति । तदेवं विंशंशतं तीर्थकराहारकादिकवर्जं मिच्छे मिथ्यात्वे, सत्तरससयंति, सप्तदशाधिकंशतं सप्तदशशतबंधे-

भवतीति। अथमत्राभिप्रायः तीर्थस्तरनामनाम्नसम्बन्धस्य गुणानुगयोग-
 कृपायमर्तनिमित्तमेव च्यते । आहारकशाखांगोपांगलक्षणद्विक्र-
 मप्रभत्तचित्तिसंबन्धिसयमानयादियोगकृपायमर्तया च्यते ॥ यदुक्तं ॥
 श्लिशशर्मस्तरपादः शतके। समत्तगुणनिमित्तं नित्यपरमजनेण आहार-
 नितिमिध्यादृष्टिगुणस्थाने उभवाभावात् । एतन्नप्रवृत्तियपरजनं कृ-
 तशेषपुनः समदशान्तिमिध्यादृष्टिभिर्नुमिष्यन्ते । तेन हेतुचतुष्ट-
 यसद्भावात् मिध्यात्वेन इव नन्वना समदशान्तमत्स्यासर्वा अपिमि-
 ध्यादृष्टिमायोग्या । किंतु मिध्यात्वमायोग्या षोडशान्तिमिध्यात्ववि-
 गमेगच्छतिनाधेमा. १ नरकगति, २ नरकानुपूर्वा, ३ इति नरक-
 विक्रं. १ पृथ्वीय, २ द्वा द्विय, प्री द्विय. चतुरिन्द्रियजातिचतुष्कल-
 क्षणं जातिचतुष्कं । १ स्थावर, २ मृक्ष्म, ३ अपर्याप्त, ४ साधारण,
 लक्षणं स्थावरचतुष्कं । आनपदं दुष्टेदृष्टं नपुंसकपदः मिध्यात्वमिति-
 एता. षोडशप्रवृत्तयः मिध्यादृष्टिगुणस्थाने एव संभवायाति मिध्यात्व-
 प्रत्ययत्वादेतासांनोत्तरत्वात् । सासादनादिषु मिध्यात्वहेत्वभावात् । प्रा-
 योनरकाद्यत्वंताशुभराशिमिध्यादृष्टिरेव च्यन्तीति । तेन समदशशतात्
 पूर्वोक्तषोडशापगमेशोपनेकोत्तरं प्रवृत्तिशनमेव सासादने संभवायाति ।
 सासाणे, सासादने, एगहियसयं एव अधिकं शानं संभवायाति । अस्ति, मी-
 सेति। मिश्रामिधाने गुणस्थानके चतुर्गयं सप्तप्रतिबंधो संभवेन अस्ति
 १ तिर्यग्गति, २ तिर्यगानुपूर्वा, ३ तिर्यगाशु, लक्षणं तिर्यक्विक्रं
 १ निदानिद्रा, २ प्रचलाप्रचला. ३ स्थानद्विलक्षणं स्थानाद्वि-
 विक्रं. १ दुर्भग, २ दु.स्वर, अनादेयलक्षणदोर्भाग्यविक्रं ३ अनंतानु-
 बंधिद्रोघ. १ मान, २ माया, ३ लोभ, ४ लक्षणं अनंतानुबंधिच-
 तुष्टयं । १ न्यग्रोध, २ सादि, ३ वामन, ४ कुब्ज, ५ लक्षणं-
 मव्यसंस्थानचतुष्कं. १ ऋषभनाराच, २ नागच, ३ अर्धनाराच,
 ४ कीटिका, लक्षणं मव्यसाहनचतुष्कं, नीचगौरं । १ उद्योतं, २

टीका—सम्मेत्ति ६ सम्यक्त्वाभिधानेतूर्पेगुणस्थानेआयुर्वधात्
 मनुष्यायुः १ देवायुः २ एतद्द्विकंसम्यक्त्वानुगप्रवृत्त्याच तीर्थ-
 करनाम वज्ज्नाति, इत्यनेनपूर्वोक्तचतुःसप्ततितीर्थकरनामआयुर्द्रव्यमे-
 लनात् सम्यग्दृष्टिगुणस्थानेसप्तसप्ततिप्रकृतीनां बंधोभवति तत्रति-
 र्यग्मनुष्याःसम्यग्दृष्टयःदेवायुरेवबध्नन्ति। नारकादेवाश्चससम्यग्दृष्टयः
 मनुष्यायुरेवबध्नन्ति। देसेत्ति, देशविरतिलक्षणेपंचमेगुणस्थानके वज्र-
 पभनाराचसंहनन १ नरगति १ नरायुपूर्वो २ नरायु ३ लक्षण-
 नराधिकं द्वितीयेकपाये अप्रत्यारूपानक्रोध १ मान २ माया ३
 लोभ ४ चतुष्कं ४ औदारिकशरीरांगोपांगलक्षणऔदारिकद्विकं
 एतासांदशप्रकृतीनामविरतिसम्यग्दृष्टैअंतोभवति । अवबध्यंतेनो-
 त्तरेत्यर्थः अयमनामिप्रायः द्वितीयकपायांस्तावत्तदुदयाभावाव्रवधा-
 ति । कपायाद्धनंतानुबंधिवर्जावेद्यमानाएवबध्यंते । जेवेएद्वेबंधइ
 इतिवचनात् । अनंतानुबंधिनस्तुचतुर्विंशतिसत्कर्मनंतवियोजकोमि-
 थ्यात्वंगतोबंधावलिकामात्रकालंअनुदितानुबध्नाति ॥यदाहुः॥ सप्त-
 तिटीकायां श्रीमलयगिरिपादाः इहसम्यग्दृष्टिनासताकेनचित्प्र-
 धमतोऽनंतानुबंधिनोविसंपोजिता एतावतेवसविभ्रांतो न मिथ्या-
 त्वादिक्षयायसउद्युक्तवान् तथाविधसामग्र्यभावात् । ततःकालंत-
 रेणमिथ्यात्वंगतःसन्मिथ्यात्वप्रत्ययतोभूयोप्यनंतानुबंधिनोबध्नाति ।
 ततोबंधावलिकायाःयावत्ताद्याप्यतिक्रामति तावत्तेषामुदयंविना-
 बंधइति । नराधिकंमनुष्यवेद्यं प्रथमसहननं औदारिकद्विकं मनुष्यति-
 र्यग्वेद्यंदेशविरतात्मादिपुदेवगतिवेद्यमेवबध्नाति नान्यत्तेनासांदश-
 प्रकृतीनामविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थाने अंतः । ततएतत्प्रकृतिदश-
 कंपूर्वोक्तसप्तसप्ततेरपनीयते । ततोदेशविरतेअंतोदेशेसप्तपाष्टिर्यध्यते ।
 ततस्तृतीयकपायाणांप्रत्यारूपानावरणक्रोध १ मान २ माया ३
 ४ लोभानां देशविरतेअंतस्तदुत्तरेतेषामुदयाभावान् । अनुदितानां-

घात्रंघात् पृतञ्चप्रकृतिचतुष्कंपूर्वोक्तसप्तपष्टेरपनीयते । ततः दे-
वटिपमत्ते, इतिप्रमत्तेप्रमत्तसायुलक्षणेपष्टेगुणस्थानकेत्रिपष्टिर्व्यते ।
इतिततःशोकःअरतिःअस्थिरअशुभअयशःअसातमित्येताःषट्प्रकृतयः
प्रमत्तातिउच्छिद्यंते ततःकश्चिज्जीवःपूर्ववद्वायुःअयायुपोऽव्यंकोदेवा-
युरपिनवन्नाति । तेनसप्तापगमे आहारकद्रिकस्यअत्रवंधोभवति ।
अप्रमत्तपरिणामेनैवाहारकस्यवंधात् तेन यःप्रमत्तेदेवायुर्वधमारभते
सअप्रमत्तेगतोपिदेवायुर्वन्नाति आयुष्कस्यतुवोलनापरिणामेनवंध-
नात् । सवद्धमानायुःअप्रमत्तेप्यागच्छेत् सदेवायुवन्नन्प्रकृतिपदकमेवो-
च्छेदयति । तस्यशेषाःसप्तपंचाशत्भवंति । योदेवायुर्नवन्नातिसप्तक-
मुच्छेदयति । तस्यषट्कपञ्चाशत्भवंति । अस्याहारकद्रिकंवंधे-
भवति अयमत्राशयः अप्रमत्तयतिसंवंधिनासंयमाविशेषेणाहारकद्रिकं-
वन्धते । तच्चेहलभ्यते । इतिपूर्वापनीतमप्यत्राक्षिप्यते । ततः
सप्तपंचाशत् पुनराहारकद्रिकं क्षेपेणकोनषष्टिः षट्पंचाशत् आहा-
रकक्षेपे अष्टपंचाशद्भवति । सप्तमेऽप्रमत्ताख्येगुणस्थानकेइति ।
अपुष्वे, अपूर्वकरणाभिधानेऽष्टमेगुणस्थानकेभागसप्तकं तत्रप्रथमभा-
गेअष्टपंचाशत् वन्नाति । ततः निद्राद्रिकस्यनिद्राप्रचललक्षणस्यां-
तोभवत्यत्रनोवन्धते नोत्तरत्रापिउत्तरत्रवंधाव्यवसायस्थानाभावात् ।
उत्तरेष्वप्ययमेवहेतुरस्तुसरणीयः । ततः परंपट्पंचाशत्भवंति । पंच-
सुभागोष्वित्यर्थः । तत्रपंचभागानां समत्वेनावैकभागोविवक्षितः ।
ततः त्रिंशत्प्रकृतीनामंतोभवतिइत्याह । देवद्रिकंदेवगतिदेवालुपूर्वा-
लक्षणं । पंचेंद्रियजातिः ३ प्रशस्तविहायोगतिः ४ व्रसनवकंवस ?
वादर २ पर्याप्त ३ प्रत्येक ४ स्थिर ५ शुभ ६ सुभग ७ सुस्वर
८ आदेयलक्षणं ९ वैक्रियाहारकतेजसकार्मगलक्षणंशरीरचतुष्टयं ४
वैक्रियाहारकांगोपांगलक्षणंउपांगद्वयंसमचतुरस्रसंस्थानं ? निर्माण ?
जिननाम २ अगुरुलवु ? उपदात ? परावात ? श्वासोच्छ्वास ?

लक्षणं वर्णं ? गंधं ? रसं ? स्पर्शं ? लक्षणमित्येतासांविंशत्प्रकृ-
तीनां व्यपगमे अपूर्वकरणस्य चरमे भागेशोपाः पदविंशतिप्रकृतयोर्बन्धे-
लभ्यन्ते ॥ ६ ॥

त्वार्थः—तथा देवासु ? नरासु ? जिननाम ? ए तिन
लेडिं तेवारे सचोतेर बांधे । तेमांयी मनुष्य ३ वीजी चोकडी
यापनी ४ वज्ररूपभनाराचसंधेण ? औदारिक २ काडीए तेवारे
विरति गुणटाणे सडसठ बांधे, तेमांयी श्रीजी चोकडी कयाफ-
काडीए तेवारे प्रमत्तगुणटाणे तेसठ बांधे तेमांयी सोगमोहनी ?
रति ? असाता ? अधिर ? अशुभ ? अजस ? ए ३
इं अने आहारक भेळीइं तेवारं अप्रमत्त गुणटाणे ए गुण-
गुणसठि बांधे अने देवताना आऊखानो बंध न बांधे
आहारक २ भेळीये न्यारे अटावन थाये ॥ तथा जइंके
गणाना भाग सात छे ॥ ते पहेले भागे अद्यत्न इंके
? प्रत्ता ? एवं वे काडीये तेवारे वीजे बांधे इंके
उडे भागे छप्पन्न छप्पन्न बांधे ॥ तेमांयी इंके इंके
? शुभ हायागति ? समचउरंस ? वज्रत्न ? इंके
तेजस ? कामण ? वैक्रिय उपांग ? अहत्त इंके
अगुरुलघु ? उपचात ? उन्नत ? इंके
माण ? ए तीस बांधे नही तेवारं अन्न इंके
वीस बांधे ॥ ६ ॥

वीसं, इगो गहीणं च अहत्त इंके ।
गो गम्मि, वंधानाचो अहत्त इंके ।
पूर्वकरणस्य चरमे भागेशोपाः पदविंशतिप्रकृतयोर्बन्धे-
लभ्यन्ते ॥ ६ ॥

द्वाविंशतिः सचानिवृत्तिवादप्रथमभागे भवति । अनियद्वाति । अनि-
 वृत्तिकरणारूपनवमगुणस्थानकस्य प्रथमभागे पूर्वोक्तद्वाविंशतिबंध
 एकैकहीनोवाच्यः तत्र प्रथमभागांते पुरुषवेदस्य छेदः ततो द्वितीयभागे
 एकविंशतेर्बंधः द्वितीयभागांते संज्वलनक्रोधस्य छेदः ततस्तृतीयभागे
 विंशतेर्बंधः चतुर्थभागांते संज्वलनमायायाः छेदः ततः पंचमभागे
 ऽष्टादशानां बंधः तदंते च अनिवृत्तिवादस्याप्यंतः ॥ अनिवृत्तिवाद-
 चरमसमये संज्वलनलोभस्याप्यंतः । ततः दशमे सूक्ष्मसंपरायके गुण-
 स्थानके सप्तदशप्रकृतीनां बंधो भवति । सूक्ष्मसंपरायस्यांते ज्ञानावरण-
 पंचकं । दर्शनावरणचतुष्कं । यशोनाम उच्चैर्गोधिं पृताः षोडशप्रकृ-
 तयः छिद्यंते । ततः । तिसु । त्रिषु, उपशांतमोह ? क्षीणमोह २
 संयोगिके वलीलक्षणे पुत्रिषु गुणस्थानेषु एकं सातवेदनीयं प्रकृतिवधाति ।
 प्रकृतिप्रदेशरूपा एव कयापहेत्वभावात् । न स्थितिरसयोर्बंध । इति-
 सातस्य केवलयोगप्रत्ययस्य त्रिसामायिकस्य तृतीये ऽवस्थानाभावान् ।
 इति भावः । आह च भाष्यसुधांभोनिधिः । उवसंतस्त्रीणमोहा । के-
 वलिणो एगविहबंधंते । पुण्डुसमठियस्ता । बंधगा न उणसंपरायस्ताति,
 अजोगमि, अयोगि केवलिगुणस्थाने योगाभावात् । ततो ऽबंधका-
 अयोगिके वलिनः ॥ उक्तंच ॥ सैलेसीपडिवत्रा । अबंधगा हुंतिना-
 यद्वा । अयोगिगुणस्थाने बंधस्याभावः ” अणंतोयत्ति । अनंतस्य बंधा-
 भावस्य न अंतोनक्षयइति बंधाभावः । अंतरहितइति उत्तरप्रकृतिबंध-
 उक्तोगुणस्थानेषु ॥ ७ ॥

ट्वार्थः—तेमांयी हास्य ? रति ? भय ? दुर्गंछा ? ए
 च्यार काडीइं तेवारे अनिवृत्तिवादर नवसुं गुणठाणुं तेहने पेहले
 भागे बावीस बांधे. पछे पुरुषवेद काडीए तेवारे बीजे भागे २ ?
 बांधे. पछे संज्वलनोक्रोध काडीए तेवारे बीजे भागे २० बांधे.

पष्ठे संज्वलनोमान काठीइं तेवारे चोथे भागे १९ बांधे. पष्ठे संज्वलनीमाया काठीइं तेवारे पांचमे भागे १८ बांधे. तेमांयी संज्वलनोलोभ काठीइं तेवारे दशमा सूक्ष्मसंपरायगुणटाणे सत्तरप्रकृतिनोबंध छे. तेमायी ज्ञानावरणी ५ दर्शनावरणी ४ अंतराय ५ उच्चैर्गोत्र १ जसनामकर्म १ ए सोल काठीए तेवारे इग्यारमे उपशांतमोह गुणटाणे एकसातावेदनीज बांधे. चारमे रीणमोहे एकसातावेदनी बांधे. तेरमे सधोर्गीकेवलीगुणटाणे एकसातावेदनी बांधे. एतीन गुणटाणे साता एकज बांधे. चउदमे अयोगी केवलीगुणटाणे बंधनो अभाव छे ते अनंत छे ए अबंधपणानो अंत छेहडो नयी, ए जीव सदा अबंध होवे हेतुने अभावे बंधनो अभाव छे. ॥७॥

नाणंतरायदसगं, उच्चागोयंचसायजसनामं ।

दंसणचउसुहुमं जा, बंधइतिवायमंदाय ॥ ८ ॥

टीका—अथ ज्ञानावरणादीनां कर्मणां मित्रभिन्नगुणस्थानेषु बंधसद्भावदर्शयन्नाह । नाणंतरायेति । ८ ज्ञानावरणीयपंचकं अंतरायपंचकंमिदनेदशकं । उच्चैर्गोत्रं च पुनः यशोनाम । दंसणचउत्ति । दर्शनावरणीयचतुष्कं । पूताः प्रकृतयः । सुहुमंजति । सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकंयावद्ब्रह्माति । तत्रकिंसावन्नतुल्यएवबंध इतिशंकापनोदार्थमाह ॥ तिवायमंदायति तद्वंधकाध्यवसायानां तीव्रत्वे पूतासांतीव्रपृवबंधः । पुनस्तद्वंधकाध्यवसायानांमंदत्वे मंदपृवबंधः । तत्रभावनाप्रथमेमिध्यात्वेगुणस्थानेअशुभाध्यवसायानांतीव्रत्वान्ज्ञानावरणीयाद्यशुभप्रकृतीनांतीव्रोबंधः । सम्पद्दर्शनादिगुणेषुमंदमंदतरमंदतमाशुभाध्यवसायात् मंदमंदतरमदतमपृवबंधः । सातादीनांतुशुभानांप्रकृतीनांमिध्यात्वेशुभाध्यवसायरयमंदत्वात्मंदपृवरसबंधः । ततस्ती-

संपरायंयावत् पूर्वमुक्तपृक्कपायनमित्तकत्वात् । गोत्रकर्मणिनीचे-
गोत्रसास्वादनंयावदेवब्रह्माति नोत्तरव, अनंतानुयंत्युदयाशुद्धसंक्लेश-
जन्यत्वात् । उच्चगोत्रंतुसूक्ष्मसंपरायंयावत् पूर्वमुक्तमेववेदनापद्वये
असातवेदनायंमिध्यात्वतः प्रमत्तंयावद्ब्रह्माति । प्रमादप्रत्ययत्वात्
ततः परंप्रमादाभावात् सातवेदनायंतुकपायं सूक्ष्मसंपरायंयावद्ब्रह्माति ।
अकपायवेदनायंतु सयोगिकेवलिचरमसमयांतंब्रह्माति योगास्रवत्वात्
इति ॥ ९ ॥

ट्यार्यः—दर्शनावरणां कर्मनी नव प्रकृतिछेते मल्ये यीणद्धी
तीन (त्रिक) पहिले बीजे ए आदिदुग कहेतां वे गुणटाणे बांधे ।
निद्रा ? प्रचला ? एवे प्रकृति पहिल्यायी आटमा पर्यत । आटमाना
पहिला भाग सूधी बांधे । शेष दर्शनावरणां च्यार दशमाना अंत
सूधी बांधे । ते पहिली गाथा मल्ये कळी छे. गोत्रकर्मनी प्रकृति
२ ते मल्ये नीचगोत्रसास्वादन जा कहेतां मिध्यात्वसास्वादन ए वे
गुणटाणे बांधे. पळी न बांधे. उंचगोत्र दशमा सूधी बांधे, तथा
वेदनांनी २ प्रकृति ते मल्ये असातावेदनी पहिल्यायी मांडी छट्टा
प्रमत्तगुणटाणा सूधी बांधे पळे न बांधे, सातावेदनाकसकपायदशमा
सूधी बांधे, अकपायीसाता तेरमा सूधी बांधे ॥ ९ ॥

मिच्छेआउचउगं, सासाणे निरयहीणतिगबंधो ।
मीसे न आऊवंधो, समत्ते देवनरबंधो ॥ १० ॥

टीका—आयुः कर्मणिचतुष्प्रकारे तत्र मिध्यात्वआयुषश्चतु-
ष्कंब्रह्माति एव, जीवणकस्मिन्समयेएकमेवायुर्व्रह्माति । तथापि बहु-
जीवापेक्षयातुआयुश्चतुष्टयभेदसद्भावएव नरदेवायुषः शुभत्वेपिमिध्या-
त्वेद्रव्यक्रियाप्रशस्तलेदयावशाद्बंधः मिध्यात्वानंतानुयंत्युदयाशुद्धसंक्लेश-
जन्यत्वात् ।

व्यक्रियाअत्यंतंसमग्राएवकरोति। तस्यग्रहीतेअभिग्रहीतत्वात् सास्वादनं
 नरकायुर्नवन्नाति। मिथ्यात्वप्रत्ययत्वात्। तदभावेचतद्वंधाभावात्।
 मिश्रेमिश्राख्येगुणस्थानेआयुषः बंधएव न भवति, मिश्रेमरणाभावात्।
 सम्यक्त्वेदेवायुषोमनुष्यायुषश्च बंधः प्रशस्तपरिणतेर्मुख्यत्वात् उत्सूत्र
 स्यतिर्यंगादिगतिहेतुत्वात् सम्यक्त्वेप्राप्तेच आस्रवानांमांद्र्यत्वान्नाशु-
 भायुर्वंधइति ॥ उक्तंच ॥ सम्मदिद्वीर्जावो जइविहुपावंसमायरेकिंचि,
 अप्पोसिहोइबंधो जेणननिंद्र्यसं कुणई ॥ १० ॥

ट्वार्यः—मिथ्यात्वगुणटाणे च्यारे आऊखानो बंध छे. जेवा
 परिणाम होय तेवा बंधाये, अने सास्वादनगुणटाणाने विपे एक
 नरकनो आऊखो न बंधाई, अने बीजां तिन आऊखां ते किहां
 तिर्यचनो मनुष्यनो अने देवतानो ए बंधाये. मिश्रगुणटाणे कोइ
 आऊखो न बंधे मिश्रमध्येमरवो नथी. मध्यस्यपरिणाममाटे.
 अथवा मिश्रनो स्थितिकाल अंतर्मुहूर्तनो छे तेहथी आऊखानो
 बंधकालनोमुहूर्त मोटो छे ते माटे. हवे समकितगुणटाणे देवतानो
 तथा मनुष्यनो आऊखो बंधे बीजा २ आयु न बंधे. ते मध्ये
 देवता तथा नारकी समकित मनुष्यायु बंधे। तिर्यच तथा मनुष्य
 समकित देवतानो आऊखो बंधे ॥ १० ॥

देसाइतिग देवाउ, बंधई सेसया न बंधंति।

मोहे छवीस मिच्छे, नपुंमिच्छविहीणसासाणे ॥११॥

टीका—देशधरितितःसमारभ्यअप्रमत्तयावत् देवायुषएवबंधः
 प्रशस्तपरिणामस्यप्रावल्यात् । अपूर्वकरणादिषु शुद्धपरिणामप्राव-
 ल्येननायुषः बंधइति तेनशेषकाःअपूर्वकरणतोऽप्योमिकेवल्लिपर्यताः
 आयुर्कर्मबंधन न भवति । मोहनीयकर्मणिप्रकृत्यशशितिलक्षणे
 मिश्रमोहनीयं सम्यक्त्वमोहनीयं बंधेनाग्नि । यतः मिथ्यात्वदधि-

Chapter 1: Introduction

The computer system is a collection of hardware and software components that work together to process data and perform tasks. The hardware includes the central processing unit (CPU), memory, and input/output devices. The software includes the operating system, application programs, and data.

The computer system is designed to be flexible and adaptable to changing requirements. It is able to store and retrieve data, perform calculations, and control the execution of programs. The computer system is also able to communicate with other systems and devices.

The computer system is a complex system that is constantly evolving. As technology advances, the computer system becomes more powerful and capable. The computer system is also becoming more integrated with other systems and devices.

The computer system is a key component of modern society. It is used in a wide variety of applications, from business and industry to education and entertainment. The computer system is also becoming increasingly important in the field of science and research.

The computer system is a powerful tool that can be used to solve a wide variety of problems. It is able to process large amounts of data and perform complex calculations. The computer system is also able to control the execution of programs and to communicate with other systems and devices.

The computer system is a key component of modern society. It is used in a wide variety of applications, from business and industry to education and entertainment. The computer system is also becoming increasingly important in the field of science and research.

The computer system is a powerful tool that can be used to solve a wide variety of problems. It is able to process large amounts of data and perform complex calculations. The computer system is also able to control the execution of programs and to communicate with other systems and devices.

The computer system is a key component of modern society. It is used in a wide variety of applications, from business and industry to education and entertainment. The computer system is also becoming increasingly important in the field of science and research.

The computer system is a powerful tool that can be used to solve a wide variety of problems. It is able to process large amounts of data and perform complex calculations. The computer system is also able to control the execution of programs and to communicate with other systems and devices.

The computer system is a key component of modern society. It is used in a wide variety of applications, from business and industry to education and entertainment. The computer system is also becoming increasingly important in the field of science and research.

The computer system is a powerful tool that can be used to solve a wide variety of problems. It is able to process large amounts of data and perform complex calculations. The computer system is also able to control the execution of programs and to communicate with other systems and devices.

The computer system is a key component of modern society. It is used in a wide variety of applications, from business and industry to education and entertainment. The computer system is also becoming increasingly important in the field of science and research.

पाएकादशव्यंते पंचदश न व्यंते. अपमत्तदुगति-अप्रमत्तेअपूर्व-
करणे दुसोगति-अरतिशोकद्विकंतेनविनानत्रप्रकृतानांबंधोभवति ।
शेषानवप्रकृतयःव्यंते । संज्वलनचतुष्कं ४ हास्यचतुष्कं ४ पु-
रुषवेदंपुंनव ॥ १२ ॥

ट्वार्थः—तथा मीसदुगे कहेतां मिश्रगुणठाणे समकित
गुणठाणे अनंतानुबंधी ४ ह्रींवेद न बांधे एटले चार कषाय, हा-
स्यादि ६ पुरुषवेद ए ओगणीस बांधे. मोहनीकर्मनी सात नबांधे
देशविरतिगुणठाणे वीजी चोकडी अप्रत्याख्यानी क्रोध १ मान
२ माया ३ लोभ ४ ए न बांधे. एटले वे चोकडीनी आठ हा-
स्यादि ६ पुरुषवेद १ ए पनर बांधे. मोहनीनी प्रमत्त गुणठाणे
वीजी चोकडी प्रत्याख्यानी क्रोध १ मान २ माया ३ लोभ ४
ए न बांधे. मोहनीकर्मनी तथा अपमत्तदुगे कहेतां अप्रमत्त तथा
अपूर्वकरण ए वे गुणठाणे शोक १ अरति १ एवे विना संज्वलना
४ हास्य १ रति २ भय ३ दुगंठा ४ पुरुषवेद १ ए नव बांधे
वे गुणठाणे ॥ १२ ॥

हासचउहीणनवमे, सुदुमाओ अवंधगा उ मोहस्स ।
नामेमिच्छेचउसट्टि, सासाणे एगपत्तासा ॥ १३ ॥

टीका—हासति हास्यचतुष्कं ४ हास्यरति २ भयदुगुप्ता
२ लक्षणाः प्रकृतयः हीपंते इतिहास्यचतुष्कंहीनेनवमेअनि-
वृत्तिशरदरगुणस्थानेशेषाः संज्वलनचतुष्कंपुरुषवेदअएते पंच व्यंते ।
अनिवृत्तिशरदरस्यअंतोसंज्वलनचतुष्कंपुरुषवेदाभावेसूक्ष्मांतपरापरप-
लः मोहनापस्यबंधो न भवति । बंधइ उ मुद्दुमो एग इति पडसितिब-
चनात् । नामेति नामकर्मणः मिथ्यात्वेचतुःपाष्टिप्रकृतयोव्यंते। ती-

र्धकरनामाहारकशरीराहारकांगोपांगत्रयवर्जएतत्प्रकृतित्रयसम्यग्दर्शनचारित्रानुगचेतनावीर्यस्यप्रशस्तकपाययोगपरिणामेन बंधात् । तदभावेचात्र न बंधः सासाणे-सास्वादनेद्वितीयगुणस्थानेनरकगति १ नरकानुपूर्वी २ एकेंद्रियजाति १ द्वीन्द्रिय २ त्रीन्द्रिय ३ चतुरीन्द्रिय-जातिचतुष्टयं ४ स्थावर १ सूक्ष्म १ साधारण १ अपर्याप्तरूपं १ स्थावरचतुष्कं ४ सेवार्त १ हुंडकं १ आतप १ एतन्नयोदशप्रकृतीनांसास्वादनेबंधो न भवति । शेषाएकपंचाशत्प्रकृतयो बध्यंते ॥ १३ ॥

ट्कार्यः—हास्यादि च्यार विना नवमे गुणटाणे पांच प्रकृति संज्वलना च्यार ४ पुरुषवेद १ ए पांच बांधे. सूक्ष्मसंपराययी मांडी उपरला सर्व गुणटाणा मोहनीकर्मना अवंधक छे. दशमापी उपरांत मोहनीकर्म न बांधे. हवे गुणटाणे नामकर्मनी प्रकृति कहेछे. मिथ्यात्वगुणटाणे आहारकद्विक २ जिननामविना चोस-द्वनो बंध छे. सास्वादनगुणटाणे तेर नामकर्मनी निकळी एटले एकावन रही गति ३ जाति पंचेन्द्रिय १ शरीर ४ उपांग २ संघयण ५ छेवटाविना संस्थान ५ हुंडकविना, वर्णादि ४ आनुपूर्वी ३ नरकविना, विहायोगति २ पराघातादिक ६ त्रसादिक १० अस्थिर ६ ए एकावन बांधे ॥ १३ ॥

छसगदुगदुगइगइग, अहीयातीसाअपुत्रकरणंज्झा ।
इगइगनवमेदसमे, सेसा नामं न वंधंति ॥ १६ ॥

टीका—छ सगति १४ मिश्रनाम्नःपद्त्रिंशत्प्रकृतयो बध्यंते । तिर्यग्द्विकं २ दुर्भगत्रिकं ३ मध्यसंहननचतुष्टयं ४ मध्यसंस्थान चतुष्टयं-४ अशुभविहायोगतिः १ उद्योतः १ एताः पंचदशप्रकृतयःसास्वादनांतंअंतंतीताः तेनशेषाः पद्त्रिंशत्प्रकृतयोबध्यंते ।

ताःषड्विंशत् जिननामसंयुक्ताः सम्यक्त्वसप्तविंशत् वक्ष्यन्ते । तथा देशविरतौमनुष्यद्विकं औदारिकद्विकमव्रज्जपभनाराचसंहननवर्जनाम्नः द्वात्रिंशत्प्रकृतयोवध्यन्ते । प्रमत्तेऽपितापुत्रद्वित्रिंशद्वक्ष्यन्ते । अप्रमत्तेचअस्थिरद्विकंअयशः एतेत्रयःप्रसज्यन्ते आहारकद्विकमिलनेएकविंशद्वक्ष्यन्ते । अपूर्वकरणेपिएकाविंशत्वक्ष्यन्ते । छद्मि पदसगइत्ति सप्तदुगइत्तिद्विकंपुनर्द्विकं इगत्ति एकः पुनः इगत्ति एकः । एभिःअधिकाविंशत् अपूर्वकरणंयावत्त्वक्ष्यन्ते । तथा मिश्रेषद्विंशत् सम्यक्त्वसप्तविंशत् । देशविरतौद्वात्रिंशत्, प्रमत्तेद्वात्रिंशत्, अप्रमत्तेएकविंशत्, अपूर्वकरणेएकविंशत् प्रकृतयोवध्यन्ते । अपूर्वकरणांतेविंशत्त्रयपगमे नवमे अनिश्चिवादरास्वेगुणस्थाने एकां यशोनामकर्मरूपांप्रकृतिवद्वानि । दशमे सूक्ष्मसंपरावेप्येकाएवबंधेभवति । शेषाउपशांतमोहाद्याः नामकर्म न वक्ष्यन्ते । एकस्वसातवेदनीयस्यबंधनगंभवान् ॥ १४ ॥

ट्कार्थः—मिश्रगुणटाणे नामकर्मनी छत्तीस बांधे. पत्रनीकली ते केही तिरिदुग २ दुर्भग ३ मध्यसवयण ४ मध्यसंस्थान ४ अशुभविहायोगति १ उद्योत १ ए पत्र न बांधे । तथा समकितगुणटाणे जिननाम बांधे. सडतीस बांधे. देशविरति गुणटाणे वतीस बांधे. मनुष्यदुग २ औदारिकद्विक २ व्रज्जपभनाराच १ ए पांच नीकली तथा प्रमत्तगुणटाणे पण वतीस नामकर्मनी बांधे तथा सातमे गुणटाणे अस्थिर १ अशुभ २ अजस ३ ए तीन काडीइं आहारकद्विक २ मेलीइं एउले एकतीस प्रकृति बांधे. आठमे गुणटाणे इकतीस नामकर्मनी बांधे. पछे तीस नीकली तेवारे नवमे दशमे गुणटाणे एक जसनाम बांधे । शेष इग्यारमे, चारमे, तेरमे, चउदमे गुणटाणे नामकर्मनी प्रकृति बांधे नहीं. हेतु अभाव माटे ॥ १४ ॥

आमुहुमं अठणहं, उवसमखीणम्मि सत्तमोहविणा ।
चउचरिमदुगवेइई, अघाइकम्माइ नियआइं ॥१५॥

टीका—इति देवचंद्रगणि विरचितायांस्वोपज्ञविचारसारटीका-
यांबंधाधिकारः बंधाधिकारमेनंविशृण्वता यन्मयाजितंपुण्यंइहकर्मबंध-
धमुक्तोलोकःसर्वोपितेनास्तु । सांप्रतमुदयाधिकारस्तत्रमूलतः उदय-
स्थानानि त्रीणि अष्टौ सप्त चत्वारि तानिगुणस्थानेसंभाव्यते । आसुहु-
मंति । सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानक्रममिव्याप्यउदयेअष्टावेवकर्मप्रकृतयो-
भवंति । अयमर्थःमिथ्यादृष्टिगुणस्थानक्रमारम्यसूक्ष्मसंपरायंयावदु-
दयेअष्टावपिकर्माणिप्राप्यंते, उवसम उपशांतमोहलक्षणे । खीणंति
क्षीणमोहलक्षणेगुणस्थाद्वयेमोहंविनामोहनीयंवर्जयित्वा सप्तकर्माणि
उदयेभवंति मोहनीयस्योपशांतत्वात्क्षीणत्वाद्वा, चरमद्विकेसयोगि-
केत्रल्ययोगिकेवलिरूपे गुणस्थानद्वये उदयेत्रतस्रोऽघातिकर्मप्रकृतयः
प्राप्यंते घातिकर्मचतुष्टयस्यक्षीणत्वान्, निअयाइत्ति, निजकानिस्व-
कृतानिनान्यनूकृतंकर्म अन्येनमुज्यते ॥ उक्तंच ॥ पंचमांगे से नूणं-
भंतेते अत्तकडाइंकम्माइंवेयंति ? । परकडाइंकम्माइंवेयंति ? गो,
अत्तकडाइंवेयंति नोपरकडाइंवेयंति ॥ १५ ॥

ट्कार्थ—सूक्ष्मसंपराय दशमा गुणटाणा सुधी आउकर्मनो
उदय छे. उपशांतमोहगुणटाणे क्षीणमोहगुणटाणे सातकर्मनो
उदय छे. मोहनीकर्मनो उदय नयी. चरीम छेइछे तेरमे चउदमे
गुणटाणे च्यार कर्म अवाती. वेदनी १, आउखो २, नाम ३,
गोत्र ४, ए च्यार वेदे अण्णितेस्युकाहिइं जे आत्माना ज्ञानादिक
गुण ते कारणकार्य वे धर्म छे. ते माटे ते गुणने घात करे ते
घाती कर्म कहीइं अने अव्यावाधादिक च्यार गुण ते कार्यरूप
छे तेहने आवरे ते अवाती कहीइं ॥ १५ ॥

ओहेमिच्छेवोण, दुवीससन्नरङ्गारअहोयसयं ।
मीसेसयंचसम्मं, चउसयसगसीइ वेसम्मि ॥१६॥

टीका—अपोत्तरोदयप्रवृत्तयोगुणस्थानेषु क्रियते, (उच्यन्ते) ओ-
हेमिच्छेइत्यादितत्र कर्मगुणानां यथास्यति यनिद्वानां उदयसमयाना-
नां यद्विपाकेनावुभयनेनोदयं स उदय उच्यते । ओने सामान्ये मि-
थ्यात्वे धीजेति द्वितीये साम्यादने द्विंशत्यधि कंशतं मिथ्यात्वे मत्तदशा-
धिकंशतं सास्वादाने एकाधिकंशतं उदये प्राप्यते तत्र चोक्तमेकंशतं विंश-
त्यधिकं प्रकृतीनां सम्यक्त्वमोहमिश्रमोहमिलने द्वाविंशत्यधिकंशतमु-
दये प्राप्यते । सम्यक्त्वमोहविपाकस्तु सम्यक्त्यंशुद्धनच श्रद्धानलक्ष-
णमोहयति शंकाद्यतिचारेण मोहयति ईपन्मलिनं करोतीति सम्य-
क्त्वमोहः मिश्रमोहः मिश्रमिथ्यात्वं सम्यक्त्योभयरहितं च मोहः
मिश्रमोहइति मिथ्यात्वे सप्तदशशतं उदये भवति । मिश्रमोहर्नायं ?
सम्यक्त्वमोहर्नायं ? जिननाम ? आहारकादिक २ एतासांपंचा-
नां उदयो मिथ्यात्वेनास्ति । इदमवहदयं मिश्रोदयस्तावत्सम्यग्मिथ्या-
दृष्टिगुणस्थानेषु व भवति । सम्यक्त्योदयस्तु अविरतसम्यग्दृष्ट्यादौ उद-
यो भवति । आहारकादिकोदयः प्रमत्तादौ, जिननामोदयः सयोषिकेव-
ल्यादौ भवति । तदिदं प्रकृतिपंचकं द्वाविंशतिशतादपनीयते ततो मिथ्या-
दृष्टिगुणस्थानेषु सप्तदशशतं भवतीति सूक्ष्मविकं सूक्ष्म अपर्याप्तसाधारणरू-
पं अतः पंचमिथ्यात्वं च एतत् प्रकृतिपंचकस्य मिथ्यात्वे जंतो भवति ।
अयमवाशयः सूक्ष्मनाम्न उदयः सूक्ष्मैर्केन्द्रियेषु अपर्याप्तनाम्नः सर्वेष्व-
पि अपर्याप्तेषु साधारणनाम्नोऽनंतवनस्पतिषु आतपनामोदयस्तु बाह्य-
पृथिवीकायिषु एव पर्याप्तेषु एव न चैतेषु स्थितो जीवः सास्वादनत्वं लभते ।
नापि पूर्वप्रतिपन्नस्तेषु तेषु चैते । तथापि न तस्यातपनामोदयस्तत्रोत्प-
न्नमात्रस्यासमाप्तशरीरस्यैव सास्वादनत्वमनात् समाप्ते च शरीरे तत्रा-

तपनामोदयो भवति । निव्यात्वोदयः पुनः निव्यादशवेवतेनैतासांप-
चमकूर्तानां निव्यादष्टाबुदयम्पान्त इदं प्रकृतिपंचकं पूर्वोक्तसप्तदश
शतादपनीयते । नरकानुपूर्व्यपनयने च एकादशशतं भवतीत्येनदेवाह
“ सासाणेङ्गारसयं नरयाणुजिष्णुदयनि ” नरकानुपूर्व्युदयोहि नर-
के वक्रेण गच्छतो जीवस्य भवति न च सास्वादनो नरकं गच्छतीति
॥ यदुक्तं ॥ इहृत्कर्मस्तवभाष्ये, नरयाणुपुत्रिआणु, सागणसम्मं-
मि होइनहुउदयो । नरयम्मि जनगच्छइ । अर्थाज्झइ तेनसात्स
॥ १ ॥ ततो नरकानुपूर्व्याग्दुःखप्रिकातपमिध्यात्प्रलक्षणं प्रकृतिप-
दकं सप्तदशशतादपनीयते दोषसास्यादने एकादशशतं भवतीति । भी-
सति मिध्रलक्षणे तृतीयगुणस्थानं शनमेकशतप्रकृतीनामुदय. अनं-
तानुबंधिनश्चत्वारः प्रोचमानमायालोभा रथावरनामपूर्वोद्विषविक-
लाः पंचेन्द्रियजात्यपेक्षया असंपूर्णाः द्वीन्द्रियजातिरीन्द्रियजातिचतुरिन्द्रि-
यजातयपृतासां नवानां प्रकृतीनां सारसादनांते उदयांतः मिध्रे उदयो ना-
स्ति । इयमत्र भाषना । अनंतानुबंधिनामुदये हि सम्यक्प्रलाभपृवन-
भवति ॥ यदाहुः ॥ धीभद्रचादुरचामिपादाः पडमिल्ययाणउदये,
नियमासंजोयणाकसापाणं । सम्मं संणलाभं, भवसिद्धिवाचि न ल-
हंति ॥ १ ॥ नापिसम्यग्निध्यात्वं सोप्यनंतानुबन्धुदये गच्छति यो-
पि पूर्वप्रतिपन्नसम्यक्त्योऽनंतानुबंधिनामुदय करोति सोपिसारसादनए-
व भवतीत्युत्तरेप्यासामुदयाभावात् । रथारंकेन्द्रियजातिविकलेन्द्रियजा-
तपरस्तुयथारवमेकेन्द्रियविकलेन्द्रियरेद्यापुत्र उत्तरगुणस्थानानितुसंशि-
पंचेन्द्रियप्रप्रतिपद्यते । पूर्वप्रतिपन्नोपि पंचेन्द्रियेष्वेव गच्छति उत्तरेप्यासा-
मुदयाभावः । तिर्येगानुपूर्व्यामनुपूर्व्यादे रानुपूर्व्याएतदाहुर्दोषोऽदयः
मिध्रे न भवति मिध्रे मरणाभावात् । न सम्मर्नीसो गुणइ कालमिनिव-
धनात् । सारसादनं ईधं साशाधि रसातात् द्वादशमकृतपोऽपनीयते ।
निभमोदोदयधावभवति । तेन शनमिध्रे उदये अस्ति । सम्मेति ।

सम्यक्त्वे अविरतिसम्यक्त्वलक्षणगुणस्थाने मिश्रमोहोदयो न भवति ।
तेन शेषाः नवनवतिः तत्र सम्यक्त्वमोहनीयं चानुपूर्वीं चतुष्टयं अत्र उद-
ये प्राप्यते ततः सर्वजावापेश्यासम्यक्त्वे चतुर्गुणं कृतं उदये प्राप्यते ।
तत्र उपशमज्ञापिकसम्यक्त्वे सम्यक्त्वमोहनीयस्योदयो न भवति । सम्य-
क्त्वमोहस्यातिचारहेतुत्वान् पुत्रयोश्च निरतिचारत्वात् न सम्यक्त्वमो-
होदयः । क्षयोपशमसम्यक्त्ववतां सम्यक्त्वमोहनीयोदयो भवति प्रति-
पन्नसम्यक्त्वः पूर्ववद्वायुः अभिनयं वा च्छ्याकालं कृत्वा चतुर्गुणं गतिपुण-
च्छति तस्यानुपूर्वीं उदयो अंतराले भवति । तेन चतुरधिकं शतं चतुर्गुण-
स्थाने उदये प्राप्यते । सगसी इति अप्रत्याख्यानात्प्रणाश्चत्वारः क्रोव-
मानमायालोभाः मनुजापूर्वीतिर्यगानुपूर्वी वैक्रियशरीरं वैक्रियांगोपांगं-
देवगतिदेवानुपूर्वी देवायुः नरकगतिनरकानुपूर्वी नरकायुः दुर्भगं ज-
नादेयं अयश इत्येतासां सप्तदशप्रकृतीनां अविरतिसम्यग्दृष्ट्यां तात् उद-
यं प्रतीत्येते भवति । तत इमाः सप्तदशप्रकृतयः पूर्वोक्तचतुःश-
तादपनीयंते शेषासताशीतिर्देशविरते उदये भवति इदमवतात्पर्यं द्विती-
यकथायोदये हि देशविरतिलाभपूर्वनिषिद्धः यदागमः । वीयकतायाण-
दये, अपञ्चक्रवाणनामधेज्जाणं । सम्मदंसणलाभं, विरपाविरयं न्हुल-
हंति ॥ १ ॥ नापि पूर्वप्रतिपन्नस्यापि आनुपूर्वी उदयस्तु परभवादि सम-
येषु विष्वपांतरालगता बुदयसंभवः सच यथायोगं मनुजतिरश्वां वृषांष्ट-
कादुपरिष्ठात्संभविषुदेशविरत्यादिगुणस्थानेषु न संभवति । देवद्विकं-
नरकद्विकंच देवनारकवैद्यमेवनचतेषु देशविरत्यादेः संभवः । वैक्रिय-
शरीरवैक्रियांगोपांगनाम्नस्तु देवनारकेषु दयस्तिर्यग्मनुष्येतु प्राचुर्येणा-
विरतिसम्यग्दृष्टयंतेषु यस्तु उत्तरगुणस्थानेष्वपिकेषां चिदागमे विष्णु-
कुमारस्थूलभद्रादीनां वैक्रियद्विकस्योदयः श्रूयते । सचोत्तरवैक्रियत्वाद्-
न्नविवक्षितः गुणस्थाने योगगणनायां हेतुगणनायां तु विवक्षित-

एरहुभंगमनादेयद्विक्रमित्वेतरतुतिस्रः प्रकृतयोदेशविरत्यादौगुणप्र-
त्ययान्नोदयंतद्द्वयेताभिर्वरतेव्ययच्छिद्यंतेइतिइगसिति ॥ १६ ॥

टिप्पणी—हृये उत्तरप्रकृतिनो उदय घउदमे गुणटाणे कहे
छे ते मव्ये ओघे एरुतोशवीस छे. जानारणी ५ दर्शनावरणी
९ वेदनी २ मोहनी २८ आऊखा ४ नामरुमनीसडसटी ६७
गोय २ अनराय ५ ए एरुतोशवीसनो उदय छे. मिथ्यात्वगु-
णटाणे मिश्रमोहनी १ समकितमोहनी १ जिननामकर्म १ आ-
हारक २ ए पांच काडीइ तेवारे मिथ्यात्वे एरुतो सत्तरनो उदय
छे अने सारवादनगुणटाणे गुणम तीन आतप १ मिथ्यात्व १
नरकानुपूर्वि १ ए ६ काडीइं तेवारे एरुतो इग्यारनो उदय छे
मिश्रगुणटाणेअनंतानुबंधी ४ स्थार १ जाति ४ आनुपूर्वि ३ ए
वार काडीइं मिश्रमोहनीभेडीइं तेवारे एरुतोउदय छे, तथा
समकितगुणटाणेमिश्रमोहनी १ काडिये अने समकितमोहनी १
आनुपूर्वि ४ ते भेडीइं तेवारे एरुतो च्यारनो उदय छे ते मव्येयी
देवायिक ३ नरकर्त्राक ३ वैक्रिययुग २ मनुष्यानुपूर्वि तिर्यचानुपूर्वि
१ वीजी चोक्कि ४ हुर्भग १ अनादेय १ अजस १ ए सत्तर
काडीइं तेवारे देशविरति गुणटाणे सत्यासी प्रकृतिनो उदय
छे. ॥ १६ ॥

इगसीछगदुगसयरी, छसटिसठीयइगुणसठीअ
उवसंतंताखीणे, सगपणपन्नाउ वेयंति ॥ १७ ॥

टीका—प्रमत्तान् उपशांतमोहंयावन् प्रकाशीतिः प्रमत्ते
छगसयरिति पदसप्ततिः अपमत्तेदुगसयरिति द्वासप्ततिः अपूर्वकरणेछ-
सठित्तिपर्याप्तिः । अनिरुत्तौसठियत्तिप्राप्तिः । मृदुमसंपरायेएकोन-

पथिः । उपशान्तमोहेपुत्रं योजनीयं । इयमत्र भावना । निर्वृत्तः
 तिर्यगायुः नो भैगोत्रं उद्योतं च नृत्तो वाः कृपायाः प्रत्याख्याना-
 रणाश्चन्वारः बोधमानमापातोभा एतं प्रशोक्तताशीते मेव्यादपनीयते ।
 तदा मते आहार कशरीर आहार कंगोपागलक्षणगुणप्रश्रयान् एका-
 शीतिरुदये भवति । इदमत्र इदय । तिर्यग्गतिरिति तिर्यगायुपीति तिर्यग्वे-
 धेपुत्रते पुचदेशा विस्तांता न्ये रगुणस्थानानि वदंते नोत्तरार्गाव्युत्तरेण
 तद्दुदयाभावः । नो भैगोत्रं नु निर्वर्गतिस्वाभाष्यान् । प्रदीदयिकं न परा-
 वत्तते । ततश्च देशविस्तस्यापि तिरश्चो नो भैगोत्रोदयोऽस्य मनुजे पुपुनः
 सर्वस्य देशविस्तादेगुणिनो गुणप्रत्ययादुभैगोत्रमत्रोदेति । उत्तरपनीय-
 गोत्रोदयाभावः उद्योतनामस्य भावस्तिर्यग्वेद्यंते पुचदेशा विस्तांता न्ये र-
 गुणस्थानानि नोत्तराणि । उत्तरे पुनर्दुदयाभावः यद्यपि यति र्वक्रियेप्यु-
 द्योतनामोदेति । उत्तरदेहे च देवजइति वचनात् तथापि स्वल्पत्वादि-
 ना केनापि कारणेन पूर्वाचार्ये न विवक्षितं इत्यस्माभिरपि न विवक्षितं
 भंगाधिकारे विवक्षितमपि तृतीयकयायोदये द्विचारि चलाभपुत्रन भवति ।
 उक्तं च ॥ श्रीपृथ्वीः । तइयकसायाणुदए । पञ्चस्वाणावरणनामधे-
 ज्जाणं । देसिकदेसाविरडं । चरितलं भन उलहंति ॥ १ ॥ इत्येता अष्टौ-
 प्रकृतयः पूर्वोक्तसप्ताशीतेरपनीयंते शेषा एकोनाशीतिः । तत आहा-
 रक्युगलं क्षिप्यते यत प्रमत्त यते राहारक्युगलस्योदयो भवति इति एका-
 शीतिः । ततः निद्रानिद्रा १ प्रचलाप्रचला २ स्त्यानद्विरूप-
 त्रिकं आहारक्युगलं एकाशीतिरिदं पंचकमपनीयते शेषाः षट्सप्तति-
 रप्रमत्ते उदये भवति ।

त्वात् अप्रमत्तेन संभव

प्रमत्तेषु वदिकुर्ये अप्रमत्तेपि आहारकोदयी एव जति तथापि केनापि-
 कारणेन औदारिकोदयमुख्यत्वेन नांगीकृतमिति आहारकापचयौदा-
 रिकोपचयी चाप्रमत्त इति वचनात् । क्रियमाणं कृतमिति सूत्रोक्तत्वा-

नाधिकृतंयोगाधिकारेत्वधिकृतमेव । सम्यक्त्वमोहनीयं अर्द्धनाराच-
 कीलिकासेवात्तलक्षणंसंहननत्रिकं पूर्वोक्तायाः पदसप्ततेरपनीयते-
 शेषाद्वासप्ततिः अपूर्वकरणे उदये भवति । भावार्थस्तु सम्यक्त्वमोहे-
 क्षपितएवध्रेणिद्वयमारुह्यते इति अपूर्वकरणे तदुदयाभावः ।
 अंतिमसंहननत्रयोदयेतुध्रेणिमारोहमेवनशक्यते । तथाविधविशुद्धे-
 रभावान् परिणामविशुद्धिर्ध्ववीर्यबाहुल्याद्भवतिवीर्यबाहुल्यंचसंहन-
 नकारणेनतस्मान् अंतिमसंहननानांमांघ्यात्नतादृखीर्योह्लासइति ।
 हास्यादिषट्कोदयमाधित्यापूर्वकरणेएवभवति । तेनापूर्वकरणाते
 पृवांतः तेनानिश्चिस्तरणेहास्यादिषट्कहीनंभवति । तेनपदपष्टि-
 रनिश्चिचादरेउदयेभवति । वेदत्रिकंस्त्रीवेदनपुंसकवेदपुरुरूपवेद-
 लक्षणंसंज्वलनत्रिकं क्रोध १ मान २ मायालक्षणं ३ एतासां-
 षण्णामनिश्चिचादरेछेदोभवति । तत्रस्त्रियाः ध्रेणिमारोहंत्याः स्त्री-
 वेदस्यप्रथममुच्छेदः ततः क्रमेणपुंवेदस्यनपुंसकस्यसंज्वलनत्रय-
 स्यच, पुंसस्तुध्रेणिमारोहतः प्रथमपुंवेदस्योच्छेदः ततः क्रमेणस्त्रीवेद
 पंड्वेदस्य संज्वलनत्रयस्योच्छेदः पंड्वस्यतुध्रेणिमारोहतः प्रथमं पंड-
 वेदोच्छेदः तत स्त्रीवेदपुंवेदस्यसंज्वलनत्रयस्योच्छेदः एतत्प्रकृति-
 षट्कंपूर्वोक्तपदपष्टेरपनीयते शेषा पष्टिः सूक्ष्मसंपरायेउदयेभवति अत्र-
 चतुर्यलोभांतः इयमेकाप्रकृतिपष्टेरपनीयते शेषाउपशांतमोहेषुकोन-
 पष्टिरुदयेभवति । ततः ऋषभनाराच १ नाराच २ संहननद्रयंपंचशांत-
 मोहेभवति । प्रथमसंहननेनैवक्षपकध्रेण्यारोहात् तेनमूलतएवसं-
 हननद्रयाभावेर्क्षाणमोहस्यसप्तपंचाशात्उदयेभवति ततः निद्रा १
 प्रचटालक्षणनिद्राद्रयाभावे २ र्क्षाणमोहरयचरमसमयेपंचपंचाशात्
 उदयेभवति । अपरेपुनराहुः उपशांतमोहेनिद्राप्रचलयोरुच्छेदः ।
 पंचानामपिनिद्राणां बोलनापरिणामेभक्त्युदयः क्षपकाणांत्वतिविशुद्ध-
 त्वात्तनिद्रोदयसंभवःउपशमकानांपुनरनतिविशुद्धत्वात्त्सादपीति १७

ટયાઈ—પ્રમત્તગુણટાણે નિવેંગાનિ ? નિવેંગાણુ ? નાર્વે-
 ગોપ ? ઉચોન ? તીજી ચોઠ્ઠી ઇંગુ ખાટ ઠાડીઈ અને આહાર-
 રુદુગનેલિયે નેવારે પ્રમત્તે ઈન્પાસીનો ઉદય છે. અપ્રમત્તગુણ-
 ટાણેવી પૂઢવી ૩ આહારક ૨ નો ઉદય કાઠીઈ નેવારે ઇદુત્ત્વનો
 ઉદય છે. તિહાં સાતમે ગુણટાણે ઈન્તુ અનિહારે યોગાધિહાર આ-
 હારક શરીર કપો છે, અને ઉદયમે ના કપો છે. તે નયો આહાર-
 ક ઢધિ પ્રમત્તે કરે અપ્રમત્તે ન કરે, નિગે વ્યવહારનયે કર-
 વાને અભાવના છે. પંકરુનુનયે આહારક શરીર ઉદય છે.
 અપૂર્વકરણે સમક્તિમોહીની ત્રીન સંવયણ કાઠીયે તેવારે ચદુત્ત-
 ત્તનો ઉદય છે. નવમે ગુણટાણે હાસ્યાદિક છ કાઠિયે તેવારે છા-
 સત્તીનો ઉદય છે. નેમાંવી સંજ્વલ ૩ વેદ ૩ પ ૬ કાઠીયે તેવારે
 સૂક્ષ્મસંપરાયે સાટનો ઉદય છે. નેમાંવી સંજ્વલનો લોભ કાઠીઈ
 તેવારે ઉપશાંતમોહગુણટાણે ઈગુણસાટનો ઉદય છે. ત્રામે ગુણ-
 ટાણે ઋપભનારાચ ? નારાચ ૨ પ કાઠીયે નેવારે પહિલે ભાગે
 સત્તાવનનો ઉદય છે પછે નીદ્રા ૨ કાઠીઈ તેવારે વીજે ભાગે
 પંચાવનનો ઉદય છે. ॥ ૧૭ ॥

વાયાલસયોગમ્મિ, વારસપયડી અયોગીચરમંતે ।

વેયઈઉઈરણાય, અયોગીવિંણુસઢ્ઢગુણટાણે ॥ ૧૮ ॥

ટીકા—તયાક્ષીણમોહાંતેજ્ઞાનાવરણ ૫ દર્શનાવરણચતુષ્ટયં ૪
 અંતરાયપંચક ૫ મપનીયતેતદારોષૈકચત્વારિશત્તીર્થકરનામોદયાઢ
 તત્પક્ષેપેદ્વિચત્વારિશત્ સયોગિકેત્તલિનિભવતિ તતઃ સયોગિકેવ-
 લ્યંતેઔદારિકદ્વિકં ૨ અસ્થિરદ્વિકં ૨ સ્વગતિદ્વિકં ૨ પ્રત્યેકવિકં
 ૩ ષટ્સંસ્થાનાનિ અગુરુલુચતુષ્કં અગુરુલુ ૧ ઉપવાત ૨ પરા-

घात २ उच्छ्वास ४ लक्षणं वर्णचतुष्कं वर्ण १ गंध २ रस
 ३ स्पर्श ४ लक्षणं निर्माणं १ तैजसशरीरं १ कर्मणशरीरं
 १ वज्रक्रयभनारीचसंहननं १ दुःस्वरं १ सुस्वरं १ सातासातयो-
 रेकरतरत् कस्यचित्सातोच्छेदेऽसातंतिष्ठति कस्यचित्जसातोच्छे-
 देसातं च तिष्ठति इति विंशत्यकृतीनां छेदे ततः अयोगिकेवल्लिनि द्वा-
 दशप्रकृतयः उदयेभवन्ति, त्रसत्रिकं ३ मनुष्यद्विकं २ पंचेन्द्रियजाति
 १ जिननाम १ उद्यैर्गोत्रं १ सुभगत्रिकं ३ एकावेदर्नापप्र-
 कृतिः १ एवं द्वादश अयोगिचरमांते व्यवच्छिद्यन्ते । इत्युदयाभावे नि
 प्कर्मतेति प्रसंगागतमुर्दीरणास्वरूपं लिख्यते । उदयावस्थाऽप्रस्ता-
 नां सत्तागतानां धर्मीमूतानां वीर्यकरणेनाकृष्य उदयत्वेन नीयते सा
 उर्दीरणा ॥ उक्तंच कर्मप्रकृतौ “जंकरणेणुकुट्टीय । उदये दिग्ज्झई उ-
 र्दीरणाएसा” इतिवचनात्, सा च ओचतोद्वाविंशत्यधिकंशतंभवति । त-
 त्रमिथ्यात्वे सप्तदशाधिकंशतं सास्वादने एकादशाधिकंशतं । मिथ्ये शतं-
 सम्यक्त्वे चतुरधिकंशतं देशे सप्ताशीतिः प्रमत्तेएकाशीतिः तथाप्रमत्ते
 उदये(स्त्यानार्द्धि)वीणाज्जिनिकं ३ आहारकद्विकं २ छिद्यते, उर्दीरणायांतु
 एतत्पंचकं वेदनीयद्विकं मनुजायुः, उर्दीरणा तु संक्लेशेन भवति ततः
 परं संक्लेशाभावान् प्रकृतिप्रयं नोर्दीरयति तेन विसप्तत्युर्दीरणा-
 भवति । ततः संहनननिकं सम्यक्त्वमौहनीयं एतच्चतुष्कापगमे ए-
 कोनसप्ततिरेवंप्रकृत्यपहारे सयोगिकेवल्लिनि एकोनचत्वारिंशदुर्दीरणा-
 भवति । सयोगिचरमांते सर्वेयासोर्दीरितत्वान् । अयोगिगुणे उदयएव
 नोर्दीरणा एवं अयोगिनंविनातर्भुः जाने उर्दीरणाज्ञातव्या ।
 अत्रपंचशीतिसत्कर्मापि स्तियुक्तसंक्रमेण संक्रमस्यक्षपयति इतिशेषः
 ॥ १८ ॥

तथार्थ—ज्ञानावरणी ५ दर्शनावरणी ४ अंतराय ५ ए
 चउद् काडीये वीर्यकरनामनेछिचे वेशरे सयोगीकेवलीगुणटाणे

णमोहांते एव क्षापिकचारिभविशुश्याएवानयोःक्षयोदृष्टः । वीयेचि
द्वितीये दर्शनावरणीयाख्ये कर्मणि प्रकृतिनवकं प्रमत्ते प्रमत्तगुणस्थान-
कंपावत्उदयेभवति । अनेकर्जावापेक्षं सूत्रं तुएकजीवमाश्रित्यदर्शना-
वरणीयेचतुष्पंचएवमुदयस्थानद्वयं एवं प्रमत्तांतयावत्स्थानद्वित्रिकं
उदयेसंभवति । यद्यपिस्थानद्वयुदयेपरिणामाशुद्धत्वंतथापिनगुणस्था-
नाभावः पारसंभ्यात्करिदंश्रोत्पातकक्षिप्यस्यसंचान्निष्कासनं । नतु-
गुणस्थानकाभावे किंतु स्थानद्वयुदयेकदाचित्पूर्वधरादिश्रुतवतांव्या-
घातायभवति तदर्थमपनयइति । अप्रमत्तप्रथमसमयतः क्षीणमोह-
स्य द्विचरमसमंपयावत् स्थानद्वित्रिकहीनं निद्रा १ प्रचला २ द्वयं-
दर्शनचतुष्कं च एवंपदप्रकृत्युदयोभवति । चउत्ति, दर्शनावरणचतुष्कं
क्षीणमोहस्यचरमसमयेउदयोभवति । भावनाचपूर्वभावितैव ॥ १९ ॥

ट्कार्थ—गुणटाणे उदीरणा नयी, सत्ता पंच्यासी छे. तेस्ति-
बुकसंक्रमे बार मव्ये संक्रमी खपे छे, ह्वे आठकर्मनो भिन्न उदय
विहचे छे. खीणमोहगुणटाणा सुधी पांच पांचनो उदय छे.
ज्ञानावरणी तथा अंतरायनो बारमागुणटाणा सुधी उदय छे.
वीजा दर्शनावरणी कर्मनो प्रमत्तगुणटाणा सुधी नवप्रकृतिनो
उदय छे. अप्रमत्तयी मांडी बारमागुणटाणाणा प्रथमभाग सुधी
दर्शनावरणी छ प्रकृतिनो उदय छे, वीणज्जातीन नयी. बारमाने
छेहले भागे दर्शनावरणी च्यारनो उदय छे. तेरमे चउदमे
दर्शनावरणीनो उदय नयी ॥ १९ ॥

छपणदुगदुगअहिया, वीसाअठारचउदस दुगंम्मि ।
तेरससगइगउदयो, सुहमंजा मोहणीजस्त ॥ २० ॥

अथमोहनीयप्रकृतीनां उदयो गुणस्थानेदिशताह, उपणाति

छद्मति, षडधिकारिंशतिर्मिथ्यात्वेमोहनीयस्योदयस्तत्रसम्यक्त्वमोह-
 मिश्रमोहोदयः स्वस्वस्थानेषु भवति तेन मिथ्यात्वेकपापपोडशकं नो-
 कपायनवकं मिथ्यात्वमोहश्चपुत्रं पञ्चविंशतिप्रकृत्युदयोऽनेकजात्रापेक्ष-
 या भवति । एकजात्रापेक्षया उत्कर्षतः प्रकृतिदशकमेवोदेति । पणक्ति,
 पंचाधिकारिंशतिः पंचविंशतिः सास्वादाने उदये भवति । मिथ्यात्वो-
 दयश्च मिथ्यात्वे एव नोत्तरत्र, दुग्दुग्गति-द्विकद्विकअधिकारिंशतिः ।
 इत्यनेन द्वाविंशतिर्मिश्रेद्वाविंशतिरेव अविस्तसम्यक्त्वे उदये भवति ।
 तत्र अनन्तानुबंधिचतुष्टयं सम्यक्त्वमोहमिथ्यामोहं विना द्वाविंशतिरुद-
 ये मिश्रे भवति । अनन्तानुबंधिचतुष्टयं मिथ्यात्वमोहमिश्रमोहोदयं वि-
 ना शेषाद्वाविंशतिः सम्यक्त्वे उदये भवति । अठारत्ति-देशविस्तौ अ-
 प्रत्याख्यानचतुष्टयमंतरेण शेषा अष्टदशमोहनीयप्रकृतयः उदये भवति ।
 प्रत्याख्यानसंज्ञवदनाष्टकं नोकपायनवकं सम्यक्त्वमोहनीयं च एता
 उदये भवति । प्रमत्ते प्रत्याख्यानावरणचतुष्टयहीनं प्रकृतिचतुर्दशकमु-
 दये भवति । अपवर्करणाख्ये गुणस्थाने सम्यक्त्वमोहं विना त्रयोदशप्र-
 कृतय उदये भवति । अनिरुतिवादरे हास्यपदकोदयाभावे शेषाः सप्त उ-
 दये भवति । अपवर्करणांते हास्योदयसंभवस्तु निमित्तालं रन्त्वान्ता-
 द्विनिते हास्यतायां हर्षोदयः प्रशान्तोपि हास्यतायां एव भवति । एतं
 पदकमपि भावनीयं अनिरुतिवादरे तु शुक्लव्यापयस्यान्स्वरू-
 पवदंवननुरूपव्येननैर्दकाग्रतायां महानंदपूर्व न तु हर्षः । आनंदहर्ष-
 योः कः प्रतिविशेषस्तवाह, आत्मोपयोगयोगोद्भामरूपः हर्षः । जा-
 त्मोपयोगस्वभावविश्रान्तिमुखानुभवलक्षणआनंदश्चि, हर्षः हास्य-
 रनुदयमहाप्यात्, पश्चात्तापश्च अगतिशोकोदयमहाप्यात् । शेषास्त-
 स्यैवः त्रयोदशमहाप्यात् भयोद्गमः । प्रशान्तगुण्यतायां हास्यं अत्र
 हर्षेदशान्त अत्र शान्तेऽप्रशान्तः एवं स एव भावनीयं, शान्त-
 शनं प्रकृत्युदये उदये गुणस्थाने, शोचि-संज्ञवदनायो भास्यये १११

पिसुक्ष्ममुदये भवति । इयमत्र भावना सूक्ष्मसंपराये किट्टीकृतानंत-
भाग्निक्ष्मलोभदलिकानामुदयोऽस्तितद्विपाकाध्यवसायानामत्यंतसू-
क्ष्मत्वात् न च नगोचरी भवंति । अनुभवगम्याएव श्रुतज्ञानाधार-
ध्याग्जालंबकत्वात् श्रुतज्ञानस्य द्रव्यश्रुताधीनत्वात् द्रव्यश्रुतामिमुख-
त्वं च औदयिकाधीनं इति मोहनीयस्योदयः सूक्ष्मसंपरायं यावदेव न परतः
उपशांतमोहादिपुमोहोदयाभावात् ॥ २० ॥

ट्यार्यः—मोहनीकर्मनी प्रकृतिनो, मिथ्यात्वगुणटाणे वीसनो
उदय छे. मिथमोहनी १ समकितमोहनीनो उदय नयी. सास्वादन-
गुणटाणे मिथ्यात्वमोहनी विना पचवीसनो उदय छे. मिथ्रगुणटाणे
अनंतानुबंधी ४ समकितमोहिनी १ मिथ्यात्वमोहिनी ६ ए छ
विना वावीसनो उदय छे. समकितगुणटाणे वावीसनो उदय छे.
देशविरतिगुणटाणे अपत्याख्यानी च्यार विना अद्वारनो उदय
छे. प्रमत्तगुणटाणे प्रत्याख्यानी चोकडी विना १४ नो उदय
छे. सातमे अप्रमत्तगुणटाणे पण १४ नो उदय छे. आटमे
गुणटाणे समकितमोहिनी विना वेरनो उदय छे. अने नवमे अ-
निवृत्तिवादरगुणटाणे हास्य छ विना सातनो उदय छे. सूक्ष्म-
संपरायगुणटाणे एक लोभसंज्वलननो उदय छे. इग्यारमे बारमे
वेरमे मोहनीकर्मनी प्रकृतिनो कांड उदय नयी अमोही छे. ॥२०॥

चउ उदओआइचउगे, देसेदुगसेसयंमि (सेसएसु)

इगउदओ ॥

उस्सवेयणीस्सय, उदओ दुणंतुसवत्थ ॥ २१ ॥

उपुटीका चउउदओ इत्थुक्कर्मणि आदिचतुप्के मिथ्यात्व-
सास्वादनमि... ॥ ११ ॥ ॥ ११ ॥ ॥ ११ ॥
स्वत्त्वत्तुणे प्रथमगुणस्थानचतुप्के चउ

दनादिषु इगणपणपत्ता इति इगपत्ता एकपंचाशत् मिश्रे नामकर्मप्रकृतयः उदयेसंति, स्यावत्नामकर्म जातिचतुष्कंशेषात्पूर्वोक्तिकं च मिश्रेनोदयः कारणभावनाचपूर्ववत्, सम्पत्त्वे आनुपूर्वीचतुष्कोदयस्तेनपंचपंचाशदुदयः संभाव्यते, दुग्गटणेसि द्विकगुणस्थानकेदेशविरतिप्रमत्तारूपे गुणस्थानद्वयेचतुश्चत्वारिंशत्नामकर्मप्रकृतीनामुदयोभवति तत्रदेवद्विकनरकद्विकमनुजानुपूर्वीतिर्यगानुपूर्वी एतासांचअविरतौसत्यामुदयात् वैक्रियस्यसहजस्याविरतौपुत्रोदयात्, उत्तरवैक्रियस्यकारणेनाग्रहीतत्वात् दुर्भगविकंगुणप्रत्ययानोदयइति प्रमत्तेचतिर्यग्गतिउद्योतरूपंप्रकृतिद्वयंतिर्यग्मुख्यवेद्यचनापनीतं तथापिआहारकद्विकोदयात्चतुः चत्वारिंशदेवप्रकृतीनामुदयोक्षेयः। अपमायेति-अप्रमादलक्षणेसप्तमेगुणस्थानेआहारकद्विकहीनानां द्विचत्वारिंशत्प्रकृतीनामुदयोभवति आहारकोदयश्चाप्रमत्तपर्यंतं हेत्वधिकारेदृष्टोऽपिलब्ध्युदयोत्कर्षाभावात्नाधिकृतः तत्कारणंचकेवलिनोविदंति, अंतिमसंहननविकाभावेऽपूर्वकरणाद्युपशांतमोहांतेषुचतुर्षुगुणस्थानकेषुनवभिरधिकारिंशत्नवाधिकारिंशदुदयेभवंति ॥ २२ ॥

टिप्पण्यः—हवे नामकर्मनी प्रकृतिगुणटांणे कहे छे. मिथ्यात्व-गुणटांणे आहारक जिननाम विना चोसठिनो उदय छे, तथा सास्वादनगुणटांणे सूक्ष्मविकआतप ? नरकानुपूर्वि ? ए पांच विना ओगणसाठनो उदय छे. मिश्रगुणटांणे स्यावर ? जाति ४ आनुपूर्वी ३ वळि काढीई तेवारे एकावन्ननो उदय छे. एकावन्नमां आनुपूर्वी ४ भेळीये तेवारे समकितगुणटांणे पंचावन्न प्रकृति नामकर्मनी उदये छे ते मध्येयी वेद २ नरक २ वैक्रिय २ मनुष्यानुपूर्वी १. तिर्यगानुपूर्वी ? दुर्भग ? अनादेय ? अजस ? इग्यार विना चौवालीसना उदय छे. पांचमे देशविरति गुणटांणे

छे. छठे प्रमत्तगुणठाणे तिर्यचर्नागति ? उद्योत ? ए वे. नाकले अने आहारक मेले, इहां पण चौमालीस नामकर्मनी प्रकृतिनो उदय छे. सातमे अप्रमत्तगुणठाणे आहारक २ दुगविना वेतालीस प्रकृतिनो उदय छे, छेहलां संवयण ३ काहिये पटले ओगुणचा-लीस प्रकृतिनो नामकर्मनी आठमे तथा नवमे इग्यारमे ए च्यार गुणठाणे उदय छे ॥ २२ ॥

सगतीसखीणमोहे, अडतीससयोगि नवअयोगंमि ।
नामुदयो गोयंमि, जादेसिदुगम्मिगमियरे ॥ २३ ॥

टीका—सगतीसत्ति-सप्तअधिकारिंशत्सप्तत्रिंशत् क्षीणेक्षीण-मोहेउदयत्वेनभवति । क्षपकश्रेणिप्रारंभश्चप्रथमसंहननवत एवतेन-संहननद्विकाभावात् । सप्तत्रिंशदुदयःक्षीणमोहेभवति । तीर्थकर-नामोदयेक्षिप्तेअष्टात्रिंशदुदयेनामप्रकृतयः सयोगिगुणस्थानकेउदयेभ-वंति । अयोगिकेवल्लिनि चतुर्दशगुणस्थानके न च नामकर्मप्रकृतयोवे-द्यंते । अत्रशैलेशीकरणे धनीभूतत्वात्शरीराद्युदयाभावएवतेनानव-वनामप्रकृतीनांचर्जावविपाकित्वात् आत्मप्रदेशेषुतत्तदलानांसन्निक-र्षात् तद्विपाकश्चामूर्त्तादिगुणरोधलक्षणसद्भावाद्वगंतव्यइति नामोदयो एवं प्रकारेणनाम्नउदयोज्ञातव्यः । गोयमिति गोत्रेकर्मणि जादेसंति-यावत्तुदेशविरतिगुणस्थानकंतावाद्विकं उच्चैःनीचैर्लक्षणंगोत्रद्विकंउदये-संभवति । इतरेषुप्रमत्तादारभ्यअयोगिकेवल्लिपर्यन्तेषुगुणस्थानकेषु इगति एकंउच्चैर्गोत्रंएवोदयः गुणवतांनीचत्वंनात्येव हारेकेशीप्र-मुखेषुउच्चैर्गोत्रोदयएवदेवादीनांपूज्यत्वात् । स्वयंचासंकोचात् नीचै-र्गोत्रोदयीस्त्रयमेवसंकुचतेवर्मद्वेषेदुगंठाचद्वेषप्रत्यया न तेषांनीचैर्गो-त्रोदय एवज्ञेयम् ॥ इति देवचंद्रगणिविरचितायांस्वोपज्ञविचारसारीटीका-

उदयाधिकारख्याख्याकरणे विज्ञापितं च श्रीपूज्यः
मको जनः ॥ २३ ॥

मत्वे ऋषभनाराच १, नाराच २, ए वे
डर्वात् प्रकृतिनो उदय पीणमोह गुणटाणे छे.
गुणटाणे तीर्थकरनाम मेलीइं तेवारे आडरीसतो
अयोगी गुणटाणे प्रस ३ शुभग ३ मनुष्य-
जाति १, जिननाम कर्म ए नवनो उदय छे.
उदय गुणटाणाने विषे कळो. गोत्रकर्मनो देश
गा सूची वे गोत्रनो उदय छे. छटायी पळे एरु-
उदय छे. एटळे उदयनो अधिकार कळो. ॥२३॥

तंतता, सगडमी(समी)सद्वआउवेयाविणा ॥
ताइ तओ, छपंचसुहुमोपणुवसंतो ॥२४॥

अथमूलोदीरणागुणस्थाने विभजयताह । तत्र उदीरणात्पा-
पचअष्टोत्सपदपंचद्वयं तत्रोच्यते उदरंति इत्यादि २४
धरणं च कर्मप्रवृत्तौ जंकरणेणुद्विद्या उदए दिजेपु उदरणा-
विभागा १ यत्र कर्मताप-
द्वेतेन च उदयावलि कायाहं वासं...
उदयावलि कायां प्रक्षिप्यते एपा उदीरणा उक्तं च उदयावलि-
रिद्धिर्द्विहितो कर्मायसद्विपुलं अतदीरणं वा योगसंज्ञेय करणेण
नाकदिप उदयावलि यापवेसणं उदीरणंति सापपतुयिथा तदथा
सुदीरणासिभुदीरणाअणुभानोदीरणाप्रदेशोदीरणाच पूकस-
धामूलप्रवृ त्तिविपदाउतरमरुतिविपदाच अत्रमरुदुदीरणाप्रसरः

नयी ते माटे आटनी उदीरणा छे अने अप्रमत्तादिकवीन गुणटाणे वेदनी कर्म तथा आउखानी उदीरणा नयी जे ए कर्मने उदीरणा संक्लेश परिणामे छे ते माटे सानमायी आगळे वेदनी कर्मनी उदीरणा न करे उदयावली कांडे आणी मुफ्या छे. ते उदय आवे छे. गूक्ष्मसंपत्ताय गुणटाणे पहिले भागे छनी उदीरणा छे, पछे मोहनी कर्मनो उदय एक आवलि शेष रहि तेवारे पांचनी उदीरणा छे. इग्यारमे गुणटाणे पांचनी उदीरणा ॥२४॥

पणदोखीणदुजोगी, णुदीरगअयोगीसंतमोहं जा ॥
अडंसगखीणअमोहा, चउचरिमदुगेयसंतंसा ॥२५॥

टीका—पणदोखीणसि २५ क्षीणमोहोअनंतरोक्ताणि पचकर्मण्युदीरयतितानिघतावदुदीरयतियावनूज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाण्यावलिशाशेषाणिभवंति आवलिशाशेषेतुद्वेएव नामगोत्रलक्षणेकर्मणीउदीरयति दुजोमिति द्वेकर्मणीनामगोत्राख्ये योगामनोवाह्यापटक्षणाविद्यंते परययोगीइत्यनेनसयोगीकेवल्युदीरयति घातुदयाभावानूनमूलतः अघातिपुत्रेदनीपायुपोस्तुदीरणायुर्वोक्तकरणादेवनभवति अंतोद्वेएव “णुदीरगअयोपिसि” अयोगीकेवलीनकरत्याप्युदीरकः योगवीर्याकरणवीर्याभावात् इत्युक्तामूलोदीरणा उत्तरोदीरणा तु जोवतद्वात्रिशत्युत्तरशतंमिथ्यात्वे सप्तदशाधिकंशतंसात्त्वात्तन् एकादशाधिकंशतं सम्यक्त्ये धनुरधिकशतंदेशे समाशीतिः प्रमत्ते एकाशीतिः अप्रमत्तेदीणद्वीविशहाद्विवेदनीयादिकर्मतुजासुर्वजरोपविसप्ततिः उदीरयतिअपूर्वत्वेकीनसप्तति रनिश्चिवाशरोविपष्टिः सुक्ष्मेसप्तपंचाशत् उपशांतेपदपंचाशत् क्षीणमोहप्रथमभागेधनुः पंचाशत् द्विधरमसप्तवेद्विपंचाशत् सपोषिकेवल्लिनिधनुर्दशापग-

क्षपकश्रेणिगतक्षतत्रचारित्रमोहगतैकविशति प्रकृतिउपशमनातउप-
शमधेणिगतः तेषामेवक्षपणात् क्षपकश्रेणिगतः द्वयोरपिजोवयो
ब्रवेतुर्ताव्रमंदास्थातिरसबंधरूपोभेदोनतुप्रकृतिबंधभेदः उदयोदीर-
णायांनभेदः सत्तायांप्रकृतिभेदानुभित्ताधिकारस्तत्रस्वल्पत्वात्प्रथम-
मुपशामिकानामेवोच्यते ॥ २५ ॥

उच्यते—शरमे क्षीण मोहगुणटाणे पहिले भागे पांच
मूळ कर्मनी उदीरणा छे. पछी ज्ञानावरणी ? दर्शनावरणी ?
अंतराय ? ए तीन कर्मनी आवळिका शेष उदय थकां उ-
दीरणा नयी ते भाटे नाम ? तथा गोत्र ? नी उदीरणा
छे । ए तेरमे सयोगी गुणटाणे नाम ? तथा गोत्र ? नी
उदीरणा छे । अयोगी गुणटाणे उदीरणा नयी, जे कारणे
अजोगी गुणटाणे करण वीर्यनो अभाव छे अने उदीरणा
ते करण वीर्ययी थाये ते भाटे उदीरणा नयी । हवे सत्तानो
अधिकार कहे छे ॥ इग्यारमा पुण टाणा पर्यंत मूळ आठ
कर्मनी सत्ता छे । सत्ता आठ कर्मनी छे, क्षीण मोह गुण-
टाणे मोहनी कर्मनी सत्ता नयी, तेणे सात कर्मनी सत्ता छे.
तेरमे चउदमे गुणटाणे वेदनी ? तथा नाम ? गोत्र ?
आऊपो ? ए च्यार कर्मनी सत्ता छे ॥ २५ ॥

अडचत्तसयंसंता, उवसंतं ताविजिणुवीयत्तइए
उवसमसमत्तीणं, उवसमसेढी पवन्नाणं ॥ २६ ॥

टीका—अडचतेति २६ निध्यादष्टिगुणस्थानात्प्रभृतिउप-
शांतमोहगुणस्थानंयावदष्टचत्वारिंशदधिकंशतंसत्तायांभवति विजिणु-
त्ति विगतंजिननामयस्मात्द्विजिनंजिननाम विरहितंतदेवाष्टचत्वारिं-

इगचत्तससयसंता, खायगसमत्तसंतसेढीणं ॥

अडतीससयंनवमे, खवगसेढीपवन्नाणं ॥ २७ ॥

टीका—अथवाक्काधिसंयोजितानुबंधिचतुष्कस्तत्प्रत्यय-
जन्यनरकतिर्यगायुषोरबंधकः बद्धदेवार्युर्मनुजायुषिवर्तमानः क्षयो-
पशमसम्यक्त्वचारिनवशाद्ब्रह्माहारकादिरुपशमश्रेणिमारोहति तस्य-
तिर्यगायुर्नरकायुस्नंतानुबंधिचतुष्टयंलक्षणप्रकृतिपदकरहितंशेषंद्वि-
त्वारिशतानंसत्तायांप्राप्यते ॥ यदुक्तं बृहत्कर्मस्तवभाष्ये ॥ अणतिरि-
नारपरहीअं वायालसयंवयाणसंतम्मि उवसामगससपुच्चा तियद्धि-
सुद्धमोवसंतम्मि । १ । यः कश्चिज्जीवः क्षयोपशमसम्यग्दृष्टिः
विशुद्धाव्यवसायबलेनकारणापवादमार्गसापेशोपियथापशुद्धतत्त्वभाव-
धर्मकार्योत्सर्गेश्रद्धानुभवलीनः तत्रैकाम्रताप्राप्तवीर्येणक्षयीकृतानुबं-
धिचतुष्कमिथ्यात्वमिश्रसम्यक्त्वमोहलक्षणसत्तकस्तस्योपशमश्रेणिग-
तस्यापि एकचत्वारिशतंसत्तायांभवति यावदुपशांतमोहगुणस्थान-
कंताशुक्षायिकसम्यक्त्वोपशमश्रेणिस्थानांजीवानामेवभवति अथवा
पूर्ववद्यायुः पश्चानुक्षयोपशमीभूयक्षायिकसम्यग्दृष्टिर्भवति तस्यसत्तक-
क्षयेएकचत्वारिशतंमेवसत्तायां यः पुनः मनुष्यः क्षपकश्रेण्यारो-
ह्यावुकुलस्तस्यनरकतिर्यग्देवायुषः सत्ताभावान् वेद्यमाउनरायुस्त-
त्सत्ताकएवतेनअविरतिगुणस्थानात्दर्शनसमकायुस्तु (स्तूद) याभा-
वात् अनिश्रुतिवादप्रथमभागांयावत् अष्टत्रिंशत्शतंसत्तायांभवति
॥ २७ ॥

ट्यार्यः—जे जीव पहेलां क्षयोपसमकित होइं ते जीवने
परिणामनि विशुद्धता थाये । अनंतानुबंधी ४ मिथ्यात्व मो-
हिनी १ समकित मोहिनी १ मिश्र मोहिनी १ एवं सात
प्रकृति क्षय करे । तेहने एकसो एकताजीसनी सत्ता थाये

ते चोथायी मांडी इग्यारमा पर्यंत १४ नी सत्ता होये, ए जीव क्षायिक समकिर्ती उपसमश्रेणि छे तेहने इम होये. इम क्षपक श्रेणि पडिवज्या जीवने प्रथमयी नारकी १ तिर्यच १ देवता १ नी गतिना आऊपां टाले, तेवार पंछी अनंतानुबंधी ४ दर्शन मोहिनी ३ एवं दश खपावे तेवारे चोथायी मांडी नवमा गुण टाणाना नव भाग छे । तेहने पहिले भागे एकसो अडतीसनी सत्ता छे । इहां कोइ पूछे जे तान सत्ता तो कोइ जीवने न होइ तो खपावे किहांयी ? तेहनो उत्तर जे परिणामे आऊपानो बंध थाये एहवा परिणामनी योग्यता टाले तेहनी क्षेपणा गवेपी छे, बीजे भागे एकसो बावीसनी सत्ता छे, तीजे भागे एकसो चउदनी सत्ता छे, चोबे भागे एकसो तेरनी सत्ता छे, पांचमे भागे एकसोवारनी सत्ता छे, छठे भागे एकसोछनी सत्ता छे, सातमे भागे एकसोपांचनी सत्ता छे, आठमे भागे एकसोचारनी सत्ता छे नवमे भागे एकसोतीननी सत्ता छे ॥२४॥

दुसयंमुहुमेखीणे, इगसयंनवनवईसत्तपयडीउ ॥

पणसी(ह)मयोगीअयोगी, तेरसखवीउणसिज्झंति२८

टीका—द्वितीयभागेतुस्यावर १ सूक्ष्मद्विकं २, तिर्यगति १, तिर्यगानुपूर्वोत्थानद्विकं नरकगतिनरकानुपूर्वोत्थानं २, आत्मपोद्योतद्विकं २, म्यानद्विकं ३, एकंद्रियजातिचतुष्कं ४, साधारणनामलक्षणप्रकृतिपोद्योतकनिर्गणनरकगतिनिमित्तिकंसहायांभीयते मन्दादादिशशत्रुमन्तायाभरति तृतीयभागेअप्रत्यारूपानप्रत्याख्यानकथायाश्चकंभीयते तदाचतुर्दशशत्रुगतायांभरति ननुमहोरे

क्षीणेप्रयोदशंशतंसत्तायां तूयैर्भागे भवति ततः स्त्रीवेदक्षयेपंचमेभा-
गेद्वादशंशतंसत्तायां भवति ततोद्वास्यपदक्षयेपष्टे भागेपडधिकंश-
तंसत्तायां भवति ततः पुरुषवेदक्षयेसप्तमेभागेपंचाधिकंशतं भवति-
सत्तायां ततः संज्वलनक्रोधेक्षीणेअष्टमेभागेचतुरधिकंशतं भवति-
सत्तायां ततः संज्वलमानाभावेनवमेभागेअधिकंशनसत्तायां भ-
वति पुरुषप्रतिपत्तेरपंचमः अथस्त्रीप्रारंभिकातत्रप्रथमंनपुंसकवेदनत-
पुरुषवेदंततोद्वास्यपदकंततः स्त्रीवेदंअथनपुंसकः प्रारंभकस्तनोऽसौ
अनुदीर्णमपिप्रथमस्त्रीवेदंक्षपयति ततः पुरुषवेदंततः पदकनतोन-
पुंसकवेदं ततः संज्वलनत्रिकं इत्येवंक्रमतोज्ञेयं अनिवृत्त्यंनसमवे-
संज्वलनमायाक्षुवेदशमेसूक्ष्मसंपरायाख्येगुणस्थाने द्वचधिकंशतंस-
त्तायां भवति क्षपकस्यैकादशेअगमनात् क्षीणेक्षीणमोहाख्येगुणस्था-
नेसंज्वलनलोभस्यद्व्यक्ष्मसंपरायांतेक्षयणादेकाधिकंशतं प्रथमेभागे-
क्षीणमोहेभवति ततोनिद्राद्वयंक्षयंगतेक्षीणमोहस्यद्वितीयेभागेनव-
नवतिःसत्तायां भवति क्षीणमोहेचरमसमयेज्ञानावरणीयपंचकमंतराय-
पंचकंदशेनावरणचतुष्टयंक्षुपयित्वासयोगिकेवलीगुणस्थानेपंचासीति-
सत्कर्मभवंति अयोगिद्विचरमसमयंयावत् पंचासीतिसत्तायां भवति
अयोगिचरमसमयात्पूर्वसमयेद्रासप्ततिः क्षुपयतितापुत्रदर्शयति देव-
द्विकंदेवगतिदेवानुपूर्वालक्षणंस्वर्गोतिद्विकं शुभाशुभविहायोगतिरू-
पंगंधादिकंस्पर्शाष्टकंवर्णपंचकं रसपंचकंतनुपंचकं बंधनपंचकं संवा-
तनपंचकं संहननपदकं संस्थानपदकं अस्थिरपदकं अगुरुलघु ?
उपवात ? परावात ? उच्छ्वास ? निर्माण ? पंचकं अ-
पर्याप्तनामप्रत्येकत्रिकं पांडुगत्रिकं मातासातरूपं एकतरंवेदनीयं
गुस्वर्नचैर्गोत्रमितिद्वासप्ततिंक्षीयते ततोऽयोगिचरमसमयेत्रयोदश-
सत्तायां भवंति मतांतरेमनुजानुपूर्व्यपिअत्रैवक्षीयते अत्रमनुजानुपूर्वी
कर्मणःभिन्नोदयोनास्ति स्तिबुकसंक्रमस्यापिअत्राभावात् प्रदेशवेद-

नाभावेचाक्षयात् अतः ततोपूर्वमेवमनुजत्रिकंयशः आदेयंसुभगं-
जिननामउच्चैर्गोत्रंपंचेन्द्रियजातिः सातासातपोरेकतरंवेदनीयंपुताख-
योदश मनुष्यानुपूर्वमंतरेणद्वादशचरमसमयेक्षपयित्वासिद्धिंप्राप्नो-
तिर्जीवः अव्ययममूर्त्तारखंडाव्यावाधात्पंतिकैकांतिकनिर्द्द्वनिरामयल-
क्षणानिति ॥ २८ ॥

ट्वार्यः—सूक्ष्मसंपरायगुणठाणे एकसोवेनी सत्ता छे, खीण-
मोहगुणठाणे वारमे पहिले भागे एकसो एकनी सत्ता छे तेहने
निद्रा २ गये नवाणुंनी सत्ता बीजे भागे छे । ज्ञानावरणी ५
दर्शनावरणी ४ अंतराय ५ ए खपे तेवारे तेरमे तथा चउदमे
गुणठाणे पंचासीनी सत्ता छे ते चउदमाना छेळा वे समय
रहे तेवारे चेंत्तेर प्रकृति खपे तेवारे छेहले समये तेर प्रकृ-
तीनी सत्ता रहे ते तेर प्रकृति अपोर्गीचरमसमये खपाविने
सिद्ध थाये ॥ २८ ॥

खीणंजासंतंसा नाणा, वरणंतरायएपंच ।

वेयणीयगोअकम्मे, दुगदुगसंताअयोगिता ॥२९॥

टीका—अथसत्तास्वामित्वमाह ॥ खीणंजाइति २९ खीण-
मोहगुणस्थानकंपावनूज्ञानावरणांतरायपंचकंसत्तायांभवति वेदनीय-
गोयारूपंद्रिकंद्रिकंसत्तायांअयोगिगुणस्थानकंपावद्भवति प्रथमभा-
गांतर्पूंकंस्यसत्ताभवति ॥ २९ ॥

ट्वार्य.—खीणमोह वारमा गुणठाणासीम ज्ञानावरणीनी पांच
प्रकृतिनी सत्ता छे, अंतरायनां पांच प्रकृतिनी सत्ता छे, वेदनी
कर्मनां वे प्रकृतिनी सत्ता छे, गोत्रकर्मनी वे प्रकृतिनी सत्ता

...पत छ छेहले भागे तेर रहे ते-
...वदना तथा एक गोवनी सत्ता रहे छे ॥ २९ ॥

वीएउवसंतंता, नवखवगाणंतुवायराओछगं ।
वीणेछचउसंता, मोहेअडवीसउवसते ॥३०॥

टीका— वीएउवसंतंताइति द्वितीयेदर्शनावरणीयाख्येकर्मणि-
तमोहांतंनवापिप्रकृतीनांसत्ताभवति क्षपकानांतुजानिशति-
गपयंतंनवानामपिदर्शनावरणप्रकृतीनांसत्ताभवति प्रयन-
डशापगमावसरेस्थानद्विविकाभावेततः परंक्षीणमोहप्रथम-
दर्शनावरणीयस्यपुत्रप्रकृतीनांसत्ताभवति क्षीणमोहस्यच-
तो” इतिवचनात् ततःपरंदर्शनावरणीयसत्तानभवति अथ
णः सत्तास्वामित्वमुच्यतेमोहनीयेकर्मणिउपशमसम्पक्त्वो-
पशमश्रेणिगतस्यउपशांतमोहगुणस्थानरूपावत्
कृतयः सत्तायांसंभवन्ति कृत्तनिपुंजपुत्रानयाः अह-
क्षेत्रयंथिभेदकालेप्रथमकृतनिपुंजीक्षणेपशमंगम्यस्त्वं-
पुंजीतुउपशमसम्पक्त्वंलभते इति सिद्धांताशयः कर्म-
पुंजीअकृतनिपुंजीजीवोपिप्रथमंउपशमंसायकत्वमे-
॥ ३० ॥

...जे दर्शनावरणां कर्म उपशमश्रेणिने उपशांत-
नवनी सत्ता छे । क्षपकश्रेणिने नवमा गुण-
गे सोल प्रकृति खपे तेवारे वीणधी तीन
प्रकृतिना सत्ता रहे छे. दर्शन ४ निश २
पहिले भागे दर्शनावरणी छनी सत्ता छे

दीजे भागे निद्रा २ क्षय करे तेवारे दर्शनावरणी च्यारनी सत्ता छे. बारमाने अंते दर्शनावरणी ४ सत्ता खपे छे. मोहनीकर्मनी उपसमसमकित उपसमचारित्रीयाने इग्यारमा गुणटाणा पर्यंत अठवीसनी सत्ता छे. ॥ ३० ॥

अविरईसमत्ताओ, इगवीसंडवसमंभिमसंतंसा ॥
खवगम्मियइगवीसं, तेरसवारसइगारंच ॥३१॥

टीका—अविरयेत्यादि वाइतिपक्षांतरेइत्यमेनक्षायिकसम्यक्त्व उपसमश्रेणिस्थस्यअविरतसम्यग्गुणस्थानकात् आरभ्यएकादश-यावत्दर्शनसप्तकंविनाएकविंशतिमोहप्रकृतिनांसत्ताभवति खवग-म्मि क्षायिकसम्यक्त्वक्षपकश्रेणिस्थस्यप्रथममनंतानुब्रंविचतुष्कद-र्शनत्रिकेक्षीणेअविरतसम्यक्त्वगुणस्थानतोऽप्रमत्तंयावत्मोहनीयस्यै-कविंशतिः सत्तायांभवति ततोकषायाष्टकेक्षीणेऽनिवृत्तिचादरतृती-यभागेमोहनीयस्यत्रयोदशसत्तायांभवति ततो नपुंसकेक्षीणेद्वादश स्त्रीवेदेक्षीणेएकादश ॥ ३१ ॥

टिप्पण्यः—तथा क्षायिकसमकित्ती उपसमश्रेणीने चोया अ-विरति गुणटाणायी मांडीने इग्यारमा उपशांत मोह गुणटाणा पर्यंत चार कषाय नवनो कषाय एकवीसनी सत्ता छे. उपसम-भावे मोहनीनी प्रकृतिनो उदय नयी तेवारे परसत्तार्थी काडी नसके ११ रीत छे । हवे क्षपकश्रेणिने प्रथमर्था अनंतानुब्रंयी ४ दर्शनमोहिनी तीन खपे तेवारे एकवीसनी सत्ता छे. पछी आठ कषाय खपे तेवारे तेरनी सत्ता छे, पछी नपुंसकवेद खपावे तेवारे चारनी सत्ता छे, पछी स्त्रीवेद खपावे तेवारे इग्यार प्रकृति मोहनीनी सत्ता छे. ॥ ३१ ॥

पंचपचउत्तिदुग्ग, संतटांणाणिमोहसंतंमि ॥
सुहुमंजजाउकम्मे, चउसंताअपमत्तंजा ॥३२॥

टीका—द्वारपरदक्षपेपच पुरुषपेदक्षपेचतस्रः संज्वलनलो-
भरपक्षपेनिस्र. संज्वलनमानक्षपेद्वी संज्वलनमायाक्षपेएका सं-
ज्वलनलोभप्रकृतिनक्षपेगताभावोमोहस्यसृःमसंपगयंयावन् मोह-
नीयसत्ताक्षाणमोहाक्षानुनयेति सत्तास्थानानानिमोहसत्तायांमू-मसं-
परायंयावदुत्तिसवधःआयु.कर्मणिअप्रमत्तयावन् घतुर्णामपिसत्ताभ-
यनि पूर्ववद्भाषेक्षयेति ॥ ३२ ॥

टीका—पछे द्वार्यादिक स्वपावे तेवारे मोहिनीने पांच
प्रकृतिनी सत्ता छे, ते मल्लेयी पुरुषपेद स्वपावे तेवारे मोहि-
नीनी च्यार प्रकृतिनी सत्ता छे, पछी संज्वलनो शीघ्र स्वपावे
तेवारे आठमे भागे तीन प्रकृतिनी सत्ता छे, ते संज्वलनोमा
ये प्रकृतिनी सत्ता छे पछी संज्वलनी माया स्वपावे तेवारे
दशमे मूक्षम मपराय गुणटाणे एक लोभनी सत्ता छे.
दशमाने अंते ते पिण स्वपावे ते अमोही यावे ए दशमा
गुणटाणा पर्यंत क्षपकक्षेणियाटाने मोहिनी कर्मनी सत्ता
छे, वारमो र्गणमोही छे. आऊखा कर्मनी अप्रमत्त गुणटाणा
पर्यंत च्यास आऊखानी सत्ता छे, पूर्व आऊखो शंघी होय
तेभाटे उपशमक्षेणे जीवने च्यार आऊखानी सत्ता कही ते
योग्यनानी छे, उपशमक्षेणिवाला पूर्व आऊखो शंघी पछी
क्षेणि चढे ॥ ३२ ॥

घउदुग्गइगसंतंता, खीणाओएगसंतनामंमि ।
तिनवईउवसंतंता, असीइखवगेनवअयोगि ॥३३॥

टीका—ततःपरंपशमश्रेण्यांवर्तमानानांकेपांचिजीवानांप्रवृ-
 वद्वायुपांपृकादशंयावन्चतुर्णामपिसत्ताभवति भिन्नजीवापेश्चमिदं-
 वाक्यं अथवाकाश्चित्मनुष्योदेवायुर्वच्चाउपशमश्रेणिमारोहते तस्यमु-
 ज्यमानंमनुजायुरभिनववद्देवायुरितिद्वयोःसत्ताभवति पुनर्यःऔपश-
 मिकसम्यग्दर्शनीअवद्वायुरेवोपशमश्रेणिमारभते तस्यमुज्यमाननरा-
 युवसत्ता(यां)भवति स्वीणाओइतिश्लायिकसम्यग्दर्शनीक्षपकश्रेणिमा-
 रोहतितस्यैकमेवमनुजायुःसत्तायांभवति नाम्मिति नामकर्मणिउपशम-
 श्रेणिस्पस्यउपशांतमोहंयावन् अनेकजीवापेश्चयात्रिनवनिःसत्तायांप्रा-
 प्यतेक्षपकश्रेणिमारूढस्यनवमगुणद्वितीयभागेवयोदशनामप्रकृतिस्ये
 अशीतिरेवसत्तायांयावदयोगिद्विचरमसमेतावद्भवति अयोगिचरम-
 समयेनवनामप्रकृतीनांसत्ताभवति ततस्तासांक्षयेजावःसिध्यतिसकल-
 प्रदेशपुद्गलकर्माश्लेषरहितएवभवति इतिश्रुदेवचंद्रगणिविरचितायां-
 स्वोपज्ञविचारसारटीकायांसत्ताधिकारः सत्ताकर्मव्याख्याकरणेजीवस्व-
 भावविज्ञानेसत्ताकर्मविमुक्ताः भवंतुजीवाः सदाज्ञेनाः ॥३३॥

ट्वार्थः—चारे आऊखानी सत्ता भिन्न जीव अपेशाये होये
 आऊखा वांच्या विना उपशम श्रेणि मांडे तेहने एक वर्तमान
 मनुष्यायु सत्तामां होये ए रीते पण होइं क्षपकश्रेणि जीवने
 चोथायी मांडी चउदमा पर्यंत एकज मनुष्यायु सत्तामां होय
 हवे. नाम कर्मनी सत्ता गुणटाणे कहे छे उपशमश्रेणिनी अ-
 पेक्षाइं सामान्य अनेक जीवने नाम कर्मनी वाणुं प्रकृति सत्तामां
 छे अने क्षपकश्रेणिने नवमा गुणटाणाना पहिला भाग पर्यंत
 वाणुनी सत्ता छे पछी बीजे भागे सोलखपावे तेवारे तेर
 नाम कर्मनी खपे तेवारे तेरमा गुणटाणा पर्यंत ऐंसीनी सत्ता
 छे पछी चउदमाने छेहले भागे तिऊंतरखपावे तेवारे अयोगी
 तेने छेहले भागे नवनी सत्ता रहे छे ॥३३॥

सब्रजीयटाणमिच्छे, सगतासाणेपणअपजसन्निदुगं ।
सम्मसन्निदुविहो, सेसेसुसन्नीपजत्तो ॥३४॥

टीका—अथगुणस्थानेषुर्जावस्थानानिकल्पंते इहसुहुमवापरे
गिदीवितिचउअसत्तिपंचेदि अपजत्तापजत्ता कमेणचउदसजीअ
टाणा १, इहारिमन्जगतिसेद्वेष्याख्यापांसंग्रहनयेन एयेआया इ-
तिपुक्कपुवजावनेदोमव्यव्याख्यायांविशुद्धनगमआसत्तव्यवहारनयेन-
चतुर्दशर्जावस्थानानिकेनक्रमेणेनिचेदित्थाह सुःमयादरेकेद्रियाद्वि-
चतुरसंशिसंशिसंपंचेद्रियाद्विनिसप्तपृतेसप्तअपर्याप्तमेदाद्यतुर्दशपू-
कंस्पर्शनलक्षणमिद्रियंपेपांतेपुंक्रियाः पृथग्यमेजोवायुवनस्पतयः तेच
प्रत्येकंदेवानुश्रमाः यादराक्षनउरुःम नामकर्मोदयात्सुश्रमाः सकल-
लोकव्यापिनः यादरनामकर्मोदयादादरास्तेचलोकप्रतिनियतदेशव-
र्तिनः द्वेस्पर्शनगमनलक्षणेइंद्रियेणुपांतेर्द्रियाः कृमिपृतरकादयः
प्राणिस्पर्शनरसद्राणरूपाणि इंद्रियाणियेपांतेर्त्रोद्रियाः कुंथुमत्कूणयूका-
दयः चत्वारिस्पर्शनगमनद्राणचभ्रुलक्षणाणि इंद्रियाणियेपांतेचतुरिद्रिया
ममरमाक्षिकामशकृश्विकादयः पंचस्पर्शनरसनद्राणचक्षुः धोत्रलक्ष-
णानि इंद्रियाणियेपां ते पंचेन्द्रिया मत्प्रकलभसारसुरनारकमनुष्यादयः
तनतिर्यग्मनुष्यपंचेन्द्रियाद्विविधामंशिनः असंज्ञिनश्चतस्रंसंज्ञानसंज्ञा
भूतभवद्भाविभावस्वभावपर्यालोचनदीर्घकालिसंज्ञायासासंज्ञावि-
द्यंते पेपांतेसंज्ञिनः त्रिंशद्भ्रमणादिरूपमनोविज्ञानभाजइतियावत्
तद्विपरीताः सत्प्रसंज्ञिनोमनोविज्ञानविकलाद्विपर्यः पृथेचप्रत्येकंद्रि-
धापर्याप्तकाअपर्याप्तकाश्च पर्याप्तिनानुपुद्गलोपचयजः पुद्गलयहणप-
रिणमनहेतुशक्तिविशेषः साचविपर्यमेदानुषोडा आहारपर्याप्तिः
शरीरपर्याप्तिः उच्छ्वासापर्याप्तिः भाषापर्याप्तिः मनःपर्याप्तिरिवि-

तत्रययालोमादिआहारमादायखलरसरूपनयापरिणामयति साआहार-
 रपर्याप्तिः ययारसीमूतमाहारंशरीरतया परिणामयति साशरीरपर्याप्तिः
 येचपुद्गलाः शरीरतयापरिणामयइंद्रियाकारसहायनयापरिणामयतिसा
 शरीरपर्याप्तिः ययाउदयानुगतिविशेषयापुनरुच्छ्वासप्रायोग्यव-
 र्गणादलिक्रमादाय उच्छ्वासरूपतया परिणामय्यालंब्य च मुंचति-
 साउच्छ्वासपर्याप्तिः ययानुभाषायोग्यवर्गणाद्रयंगृहीत्वाभाषात्वेन-
 परिणामय्यालंब्यवचनरूपतयामुंचतिसाभाषापर्याप्तिः चापुनर्मनोयो-
 ग्यवर्गणादलिकंगृहीत्वामनस्त्वेनपरिणामय्यालंब्यधिननयापारंकृत्वा-
 मुंचति सामनः पर्याप्तिः एताश्चयथाक्रममेकेन्द्रियाणां विकलासंज्ञिनां-
 तथासंज्ञिनांचतुः पंचषट्संख्याभवन्ति स्वसंयोग्यपर्याप्तिपरिसमाप्तौ-
 पर्याप्तकाः तदपरिसमाप्तिविकलास्तेऽपर्याप्तकाः तेऽपर्याप्तकाद्विधा-
 लब्ध्याकरणैश्चयेचाहारशरीरेन्द्रियपर्याप्तिनिष्पाद्यमियंते तेलद्विऽप-
 र्याप्तका येचाहारशरीरेन्द्रियाणिनिष्पादिनानि शेषाः स्वयोग्याः
 पर्याप्तयः निष्पादविध्यंतितेकरणापर्याप्तका इतिसञ्जवृत्ताणमिच्छे
 इत्यादिसर्वांनिजीवस्थानानिचतुर्दशाऽपिमिथ्यादृष्टिगुणस्थानकेभवंति
 सगति सप्तजीवस्थानानिसास्वादनभवति पंचपर्याप्ताः त्रदरेकेन्द्रि-
 याऽपर्याप्ताः द्वान्द्रियाऽपर्याप्ताः त्रीन्द्रियाअपर्याप्ताः ३ चतुरिन्द्रियाअ-
 पर्याप्ता असंज्ञिपंचेन्द्रियाअपर्याप्ता ५ संज्ञिद्विकंसंज्ञिअपर्याप्तपर्या-
 सुलक्षणं केतवापर्याप्तकाश्चेहकरणापर्याप्तकाद्रष्टव्या नतुलद्विअपर्या-
 त्तकारस्तेपुमव्येसास्वादनसहितस्योत्पादाभावात् भावनाचकाश्चिदेवा-
 दिगतोर्जीवः प्रथमंपृथिवीकायादिकंआयुर्ज्वातनः परंयथिमेदसं-
 भवंउपशमसम्यक्दर्शनमवाप्ससासादनगतआयुः क्षयेएकेन्द्रियोभ-
 वति तस्योत्पत्तिकालेसंभाव्यते विकलेन्द्रियासंज्ञिनांतुतिर्यग्मनुष्य-
 तस्तयैवमृतस्यसंभाव्यते सम्मे अविरतिसम्यग्दृष्टिगुणस्थानेसर्वादि-
 विधोऽपर्याप्तरूपोद्रष्टव्यः इहापर्याप्तकरणापेक्षयासीयो नतुलद्व्यप-

याः संख्यातीताज्ञेयाः तत्र मिथ्यात्वेपि तीव्रमंदादिभेदेन असंख्येयाः परिणामाः संति एवं सास्वादनेपि सम्यक्त्वप्रतिपाततः प्रथमसमये जल्पाः संक्लिष्टाद्वितीयसमये विशेषतः संक्लिष्टाः तृतीयसमये विशेषतः संक्लिष्टाज्ञेयाः नो विशुद्धा भवन्ति शेषेषु गुणेषु संक्लिष्टा अप्संख्येया विशुद्धा अप्संख्येया भवन्ति संयमस्थानानामपि असंख्येयत्वं कषायक्षयोपशमतः संयमश्रेणितः ज्ञेयं । संयमस्थाने चारित्र्याविभागानां पक्षस्थानपतित्वं विज्ञेयं, स्थानानां चतुःस्थानिकत्वमेव सूक्ष्मसंपरायं यावत् उपशांतमोहक्षीणमोहसयोगिअयोगिगुणे चारित्र्यस्यैकैकमेवाव्यवसायस्थानं मोहोदयाभावात् नाव्यवसायभेदः उक्तं च भगवत्यां “निर्गंधाणं एगे संजमटाणे सणायाणं एगे संजमटाणे ” एष्वेव चतुर्षु निर्जरास्थानानि अनेकानि प्रतिसमयमसंख्येयगुणनिर्जराधिकत्वात् प्रतिगुणस्थानकस्य “असंख्यगुणनिज्झराजीवा” इति वचनात् ॥ ३५ ॥

ट्कार्थः--सर्वं च उद् गुणठाणाने विपे पोतानां नामनो तेहज एक गुणठाणो पामीये, जे कारणे मिथ्यात्वमां मिथ्यात्व गुणठाणो, सास्वादनमां सास्वादन गुणठाणो, एवं सर्वत्र जाणवो. अने एक एके गुणठाणे तीव्रमंदमंदतरतीव्रतर परिणामभेदे अध्यवसाय असंख्याता जाणवा. एक मिथ्यात्व गुणठाणो पिण मिथ्यात्वनी तीव्रमंदता अनेक प्रकारनी छे. सास्वादनमे पिण तीव्र मंदतानो प्रतिसमयीभेले एक समयना अध्यवसाय असंख्याता छे. कषायना तीव्रमंदता क्षयोपशमयी छे ते जाताइ कषायनो क्षयोपशम छे तां सुधी अध्यवसायनो पण भेद छे. एतले दशमा गुणठाणापर्यंत अध्यवसाय असंख्याता छे. तरतमयोग छे ते वळी छटाण वडीया छे । इयारमार्थी मांडी उपरले ध्यार गुणठाणे मोहनो उदय नयी तेमाटे चारित्रनो एक

अव्यवसाय छे । निज्जरा धानकमे अनेक भेद छे, पंचारि-
शना धानकनो भेद नयी ॥ ३५ ॥

मिच्छिदुगिअजय(चि)योगा, हारदुगुणाअपुवपणगेओ।
मणवयउरलंसविउधि, मिसिसविउध(धि)दुगदेसे।३६।

टीका—अथगुणस्थानकेपुयोगादिरूपयत्नाह । मिच्छिदुगति ३६॥
योगाः पंचदशथा तत्रमनोयोगश्चतुर्धा सत्यमनोयोगः असत्यमनो-
योगः सत्याभूषामनोयोगः असत्याभूषामनोयोगः तत्ररूपपंचेदं “स-
धाहीयासंतामिह संतो गुणापयडावातधिवरीयामोसामीसाजानदुभ-
(य)सहाना ? अणहिगयाजाना गुविगुच्छुधियाकेवलिअसद्यमोसा पु-
धंवागयोगोपिचतुर्धाद्रष्टव्यः । काययोगः सतथा आदारिक आदारिक-
मिश्रं, वैक्रियं वैक्रियमिश्रं, आहारकंआहारकमिश्रं, कामणंघतनाशरि-
ककाययोगस्तिर्यग्मनुष्ययोः तपोरेवापर्याप्तयो र्आदारिकमिश्रकाय-
योगः वैक्रियकाययोगोदे र्नारकयोस्तिर्यग्मनुष्ययो वैक्रियलधिमनोः
वैक्रियमिश्रकाययोगोऽपर्याप्तयो देरनारकयोस्तिर्यग्मनुष्ययो र्वा वैक्रि-
यरारंभकालेपरित्याग कालेचआहारकंचतुर्दशपूर्वविदः आहारकमि-
श्रकाययोगः आहारकरयप्रारंभसमयेपरित्याग कालेचकार्मणकाययो-
गोऽष्टप्रकारकर्मविकाररूपः शरीरचेष्टारूपपांतरालगतावृत्त्यातिप्रथ-
मसमयेचेरलिसमुत्पातसमयेचयोगरूपरूपरतुनः तत्रार्थटीकानो-
ल्लिख्यते. वीर्यांतरायक्षयोपशमजनितेनपर्यायेणात्मनः संबन्धयोगः॥
सचवीर्यमाणोत्साहपराक्रमचेष्टाशक्तिसामर्थ्यादिशब्दाव्ययः अथ-
वापुननयेनवीर्योवीर्यांतरायक्षयोपशमजनितंरर्षानितियोगः सच-
कापादिभेदत्रिविधः तत्रकायः शरीरमात्मनोशानिरासः पुद्गलद्रव्य-
घटनः स्थविरस्यदुर्बलरचाराभ्यांलेनपदि कृदिरदूरिपमेपुपदादृकरन-
योगाज्जीवरसरीरपरिणामशक्तिः सामर्थ्यकारयोगः सवाग्निसच-

द्विक २ कार्मण १ शेष १३ छे. आहारक २ वे नही वे छठे गुणठाणे मुनिने होये, बीजाने न होये, अपूर्वकरण्यी मांडी ५ गुणठाणे खीणमोह पर्यंत नवयोग पांभीये. मनना ४ वचनना ४ एक औदारिक ए नवयोग छे. पछे मिश्र गुणठाणे ए नव मव्ये वैक्रिय १ भेलीइं तेवारे १० योग छे. इहां वैक्रियमिश्रनो अभाव छे, जे अपर्याप्तो अवस्थाए मिश्र गुणठाणो न होये अने वैक्रियलब्धि नवि करे तेहने पण मिश्र गुणठाणे लब्धि करे ते गवेपी नयी, विउव्विआहारगे उरलमिस्से इतिवचनात् ॥३६॥

साहारं(ग)दुगपमत्ते, तेविउवाहारमीसविणुइयरे ॥
कम्मुरलदुगंताइम, मयवयणसयोगिनअयोगी॥३७॥

टीका—साहारगदुपमत्तेत्यादि ३७ । पूर्वोक्तपंचैकादशयोगा-
साहारकद्विकाआहारकाहारकमिश्रयुक्ता खयोदशमत्तेभवन्ति, औ-
दारिकमिश्रकार्मणाभावस्तुपूर्ववदेवतेएववैक्रियमिश्राहारकमिश्रविना-

औदारिकद्विकंऔदारिकमिश्रलक्षणंअंतादिममनसीसत्य ? असत्या-
अमृषारूपौमनोयोगौ एवमेवसत्य ? असत्याअमृषालक्षणौवा-
ग्योगौचेतिसप्तयोगाः सयोगिकेवल्लिनिभवंति कार्मणौदारिकंमिश्रं-
समुद्घातावंस्थायामिति न अयोगिति ननैवएकोपियोगः अयोगिके-
वल्लिनिइतिउक्तागुणस्थानेषुयोगाः ॥३७॥

ट्वार्यः—देशविरति गुणठाणे वैक्रिय मिश्र भेलीये तेवारे
११ योग छे, मनना ४ वचनना ४ औदारिक १ वैक्रियद्विक

२ ए इग्यार योग होये. प्रमत्त गुणटाणे आहारव
 नेलीइं तेवारे तेर योग पांमीये. प्रमत्त गुणटाणे ते
 वैक्रिय मिश्रआहारक मिश्र ए वे कार्दीये तेवारे सानमे
 गुणटाणे इग्यार योग होये; जे कारणे अप्रमत्त सायु लब्धी
 नहीं तेम भगवतीसुनमां कयुं छे, मायी विउवतिनो अमा
 वचि ए वचन छे अने तेरमे सयोगी गुणटाणे कार्मण
 औदारिकमिश्र २ औदारिक २ मनना २ सत्यमनोयोग
 असत्यामृपामनोयोग इम वचनात् २ ए सानयोग पांमीये
 मध्ये कार्मण ? औदारिकमिश्र ? ए वे योग समुद्रघा
 कतां पांमीये अने अयोगी गुणटाणे योग नयी, योगनोरो
 करयो छे. ॥३७॥

तिअज्ञाणं दुदंसाइमेदुगे, अजयदेसिनाणदंसतिगं ॥
 तेमिसिमीससमणा, जायाइकेवलदुगंतदुगे ॥३८॥

टीका—अनुनातेवेवोपयोगानमिधातु कामआह “ निअज्ञा-
 णत्ति ।३८। प्रयाणामज्ञानानांसमाहारं यज्ञानमत्यज्ञानश्रुताज्ञान-
 विभंगज्ञानरूपं द्वयोर्दर्शनयो. समाहारोद्विदर्शनं च धुदर्शना च धु-
 दर्शनरूपमित्येते पंचोपयोगा मिथ्यादृष्टिसारवादनयोर्भवेति न-
 दोषाः “ वैदियरसदोनाणाइं कहलभंति भणइसातायणंपइच्चतरसज-
 पज्जत्तरसदोनाणाइं इतिप्रज्ञापनापेक्षया सासादनेज्ञानंमूदेसंमन-
 मपिकर्मग्रंथाभिप्रायेणसारवादनरयमिथ्यात्वाभिमुखत्वादनंवातुबंधि-
 कयायोदयेयथार्थोपयोगमलीमतत्वेन तगिंपदनरयज्ञानरयापिकजी-
 मसत्त्वादर्शनरूपताइति । अत्रधिदर्शनाभापक्षविभंगेइनिधिनुपचाय-
 तानात् वैपरीत्येनसामान्यावशोधरहितत्वात् । जीरानिगमे । विभंदि-

नांअवधिदर्शनग्रहणेप्यत्रनिषेधस्तेनपंचैवोपयोगाः सम्यक्त्वविरत्य-
 भावाच्चनशेषाः तथा अयते अविरतसम्यग्दृष्टौ देशे देशविरतौ नाण-
 दंसणतिगंति” मतिश्रुतावधिरूपं ज्ञानविकं चक्षुअचक्षुअवधिदर्शन-
 रूपंदर्शनविकं एवं षडुपयोगा नशेषाः सर्वविरत्यभावात् एतेषुषड-
 डुपयोगामिश्रे अज्ञानसहितादृष्ट्याः तत्रसम्यग्दृष्टितःपतितानांआ-
 सन्नाम्यासतः ज्ञानत्राहुल्यंयेचमिथ्यात्वतोमिश्रत्वंगतानांआसन्नाम्या-
 सतो अज्ञानत्राहुल्यंइतितेनज्ञानाज्ञानेभिन्नजांवापेक्षयागृहीतेवस्तुत-
 स्तुसम्यग्दृष्टेरेवज्ञानंप्रमाणंनिःसंशयत्वात् । अत्रविभंगेअवधिदर्शनंतत्
 जीवाभिगमापेक्षया “समणाजयाद्इति”इतियत्यादीनांइत्यनेनप्रमत्ता-
 प्रमपूर्वकरणानिवृत्तित्रादरसूक्ष्मसंपरायोपशांतमोहक्षीणमोहलक्षणेषुस-
 प्तगुणस्थानकेषुमनः पर्यवयुक्ताइतिसप्तउपयोगाः ज्ञानचतुष्कदर्शन-
 विकरूपाभवंतिकेवलज्ञानकेवलदर्शनलक्षणोपयोगरूपंउपयोगद्वयंअं-
 तिमद्विकेसयोगिकेवलीअयोगिकेवलीलक्षणचरमगुणस्थानकेद्विकेभ-
 वति नशेषा अत्रमत्यादिज्ञानानांवस्तुस्वरूपात् आत्मनिकेवलज्ञान-
 कालेपिमत्यावरणादीनांक्षयात् तद्ज्ञानानामपिनिरावरणत्वभवनात्
 मत्यादीनांमपिसर्वंतथापि सवितुरुदयेतारकादीनांसत्त्वेपितत्प्रभावात्
 तथैवकेवलज्ञानस्यप्रकटमत्यादिप्रवृत्त्यभावात् “नष्टमिच्छाउमत्थिपु-
 नाणेकेवलनाणेउवज्झइ” इत्यागमवाक्यात्व्यवहारनयेनछाद्मस्थिक-
 ज्ञानाभावःतत्प्रवृत्त्यभावात् ॥ ३८ ॥

ट्कार्थः—हवे उपयोग वार गुणठाणे कहे छे. आदिम वे
 गुणठाणे मिथ्यात्व सास्वादन् ए वे गुणठाणे तीन अज्ञान वे
 अचक्षुचक्षुदर्शन ए पांच उपयोग छे. प्रथम वे गुणठाणे अ-
 विरति समकित ? तथा देशविरति ए वे गुणठाणे ज्ञानविक
 ३ दर्शन ३ पहिरा ए छ उपयोग छे. मिश्र गुणठाणे मिश्रित

उपयोग छे. ले जीव तेह समकितयी पडि मित्रे आवे तेहने
 पूर्वाभ्यास माटे ज्ञान होये, ले मिथ्यात्वयी आवे तेहने अ-
 ज्ञान होये अने यति आदीदेइ उद्योगी चारमा गुणटाणा पर्यंत
 मनःपर्याप्तज्ञान भेलीये एतळे चार ज्ञान, तीन दर्शन, ए सात
 उपयोग होये. अंतदुग तेरमे चऊदमे गुणटाणे केवलदुग कहेतां
 केवलज्ञान ? केवलदर्शन ? ए बे उपयोग होय. ॥३८॥

छसुसद्वातेजतिगं, इगछसु सुकाअयोगिअलेसा ।

इगचउपणतिगुणेषु, चजतिदुइगपञ्चओवंधो ॥३९॥

टीका—उपयोगाज्ज्ञा, अनुनागुणस्थानकेष्वेवलेइयाअभिधि-
 त्सुराह ॥ छसुसद्वाते ॥ ३९ ॥ पदसुमिथ्यादृष्टिस्तास्वादनमिश्रा-
 विरतदेशविरतप्रमत्तलक्षणेषुसर्वाः पडपिठ्ठ्या ? नील २ कापोत
 ३ तेजः ४ पद्म ५ शुक्र ६ लेइयाभवंति; बंधस्वामि अविरत-
 सम्पत्त्वंयावदेवपद लेइयाज्ज्ञाः साचप्रतिपद्यमानकापेक्षया, तेउ-
 तिगं तेजःपद्मशुक्रलेइयालक्षणंनिकं इगिति एकस्मिन्नप्रमत्तेभवति
 विशुद्धत्वात्पदसुअपूर्वकरणादिसयोगिपर्यतेपुशुक्लापूवभवति अयोगि-
 चि अयोगिनः योगरहितत्वेनसिद्धा अप्ययोगिनपूवेतितेअलेइया-
 लेइयाराहिता लेइयाचयोगप्रभवा तेननयोगरहितानां इहलेइयानांप्र-
 त्येकमसंख्येयानिलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यव्यवसायस्थानानि ततो-
 मदाव्यवसायापेक्षयाशुक्रलेइयादीनामपिमिथ्यादृष्ट्यां कृष्णलेइया-
 दीनामपिप्रमत्तगुणस्थानकेपिसंभवोनविरुध्यते इतितदेवमुक्तागुण-
 स्थानकेषुलेइयाः सांमत्तबंधहेतवोवक्तुमारभते मूलहेतवोचत्वारः नि-
 ध्यात्वं अविरतिः कपायाःयोगाश्च तत्रमिथ्यात्वं अयथार्थावबोधपूर्व-
 क्तत्त्वनिर्धाररूपंतत्त्वपंचमकारं अमिष्टहेतुदं एव दर्शनं शोभनं-

नान्यदित्येवंरूपेण कुदृशानविषयेणानिर्वृत्तमामिग्रहिकं यद्वशाद्दोष्टि-
 कादिकुदृशानानामन्यतमंहठेनगृण्हाति तद्विपरीतमनमिग्रहिकं य-
 द्दशात्सर्वाप्यपिदर्शनानिशोभनानीत्येवमीयन्माव्यपत्स्यामुपजायतेत-
 दनमिग्रहिकम्, अभिनिवेशकंजात्वामिध्याकदाग्रहरूपंपयागोष्टाम-
 हिलादीनां सांशयिकंपच्छंशयेननिर्वृत्तंपद्वशाद्भगवदहं दुपदिष्टेष्वपि-
 जीवादितेषुसंशयउपजायते तयानजानेकिमिदंभगवदुक्तं धर्मा-
 स्तिहायादिसत्यमुतान्यथेति अनाभोगंपदनाभोगेननिर्वृत्तंशून्यतारूपं
 तथैकेन्द्रियादीनामितिपंचप्रकारंमिध्यात्यमिति द्वादशप्रकाराअवि-
 रतिः कथमिरयाह मनःस्यांतः करणानिइंद्रियाणिपंचतेषांस्वस्वविषये-
 म्भूतनानानां अनियमोऽनियंत्रणं इत्यनेन रसनेन्द्रियाविस्तौमृयायाद-
 संग्रहः मनःस्पर्शनेन्द्रियाविस्तौस्तेपोपदानं सरूलेन्द्रियाविस्तौमैधु-
 मस्यंग्रहः मनसअविस्तौपरिमहास्रजः रसनेन्द्रियाविस्तौरात्रिभोज-
 नास्रजः तदागुणांगूथिव्यमेजोरायुवनस्पतित्रसरूपाणांवायाहिसारू-
 पात्रिगतिः पृथ्वीश्वरशक्तेयाः कथः संसारस्यायः कथायः कथाफ-
 स्रहभरितानोरूपायाः कथायतुरूपाइत्यर्थः कथायाः षोडशजनंता-
 बुद्ध्याऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानसंज्वलनक्रोधमानमायालोभारूपास्ते-
 षां कथायाणां सदृशाः कथायतीप्रेतीनामंदेमंदास्तेनोरूपाया हारपर-
 र्पदप्रोक्तमयतुंगच्छास्त्रीपुनपुमकरूपानवइत्येवं पंचविंशतियोगः
 ईश्वरशक्त्याख्यातस्यरूपापुंमूलतः बंधहेतुसत्त्वात् उतरतः सत्-
 वंधप्रवृत्तंति तन्मउदेतुन् गुणस्यानेषुविभजयत्राद् इगति एक-
 स्मिन्नमिध्यात्येगुणस्यानेकेश्वरागे ईश्वरः अयमर्थः मिध्यादि-
 शुद्ध्यान्कर्त्तानंतुः शानावरगायादि कर्मभुविनिर्भयप्रवाप्ति
 कथावलेगठुमैश्वर्यैः प्रत्ययैरातिपनुंतासादनामिध्याधर्मा-
 स्रजसदृशैरेकैरेणैवमिध्यात्यसंज्ञिताभिरिति कथाययोगऽऽसा-
 क्तः इत्यर्थः सतिमान्प्रवृत्तानादनादिपुपुंगुनेपुपुंमूलतः

पुरविरतिकपाययोगलक्षणैस्त्रिभिः प्रत्ययैः ज्ञानावरणादिकर्मवन्नावि
 यद्यपिदेशेरभूलप्राणातिपातविषयाविरतिरस्तितयापि स्वल्पत्वात्नेहृद्वि-
 वक्षिता सर्वविरतावेव सर्वथाऽविरत्यभावइति पगति पंचगुणस्थान-
 केपुमत्तापूर्वकरणानि इति शब्दगृह्णमसंपरायलक्षणे पुत्र्नामप्रत्ययैकपा-
 ययोगामिरूपी यस्य स द्विप्रत्ययो बंधो भवति इदमुक्तं भवति मिष्या-
 त्वाविरतिहेतुत्वं यस्यैतेष्वभावान् शेषेण कपाययोगप्रत्ययद्वयेनामीप्र-
 मत्तादयः कर्मवन्ति इति यावत् तयात्रिपुत्र्पदांतर्नीयमोहसपोषि-
 केवलिलक्षणेपुत्र्गुणस्थानकेपुत्र्कृत्वयोगलक्षणः प्रत्ययो यस्य स पुत्र्-
 प्रत्ययो भवति एषुत्रिपुत्र्गुणस्थानेषु योगप्रत्ययपूर्वकर्मवन्नाति ताता-
 येदनीयारूपंतदपि द्विसामपिकप्रकृतिप्रदेशलक्षणाद्विक्रियेबंधं करोति ।
 योगापवाद्विपुत्र्पदांतिइ अणुभागंकतायाओइनिवचनान् अयोगिगुणे
 हेत्वभावान्बंधाभावइति ॥ ३९ ॥

उपार्थः—हवे गुणटाने छेदया कहे छे. गुणटाने मिष्या-
 त्वयी मांडी उटा पर्यंत उ छेदया छे. तानमे अपमत्त गुणटाने
 तेजो ? पन्न २ एरु ए तीन छेदया छे. आटमायी तेरमा
 पर्यंत उ गुणटाने एक एरु छेदया छे. अयोगी गुणटाने
 छेदया नयी छेदया ते योगपरिणाम छे ते योग नयी ते भाटे
 अयोगी ने छेदया नयी ते योग विना होये नही. हरे बंध
 हेतु कहे छे. तिहां मूळ बंधहेतु च्चार छे । मिष्यात्त्व ?
 अविस्त २ कयाव ३ योग ४ ए च्चार हेतु छे । ते हरे
 गुणटाने कहे छे. एक मिष्यात्त्व गुणटाने च्चार बंध हेतु छे.
 पटी सात्त्वादन ? विप्र ? अविस्ति ? रेगविस्ति ? ए च्चार
 गुणटाने अविस्ति ? कयाव २ योग ३ हेतु ए तीन छे ।
 पटी पन्न कहेनां पांच गुणटाने प्रमत्त ? अपमत्त ? अर्ध-

करण ? अनिवृत्तिवादा ? सूक्ष्मसंपराय ? ए पांच गुणटाणे कषाय तथा योग ए वे बंध हेतु छे । पृथी तीगुणेषु कहेतां तीन गुणटाणे उपशांतमोह ? क्षीणमोह ? सयोगीकेवली ? इणे तीने एक योग प्रत्ययीयो बंध हेतु छे ॥ ३९ ॥

पणपन्नपन्नति(य)छहीय, चत्तगुणंचत्तछचउदुगवीसा।
सोलस(दस)नवनवसत्त, हेउणोनउअयोगम्मि॥४०॥

टीका—अथ गुणस्थानेषु उत्तरहेतुनाह ॥ पणपन्नपन्नेत्यादि-
मिथ्यादृष्टौ आहारकशरीर आहारकमिश्रलक्षणमिश्ररहिताः शेषाः
पंचपंचाशद्धेतवः संति तेचामीपंचमिथ्यात्वं अविरतिद्वादशं कषाय-
पंचविशतिः योगास्त्रयोदश सास्वादनेपंचमिथ्यात्वोनाः पंचाशद्धे-
तवो भवंति मिश्रेत्रिचत्वारिंशद्बंधहेतवो भवंति औदारिकमिश्रवैक्रिय-
मिश्रलक्षणमिश्रद्विकंकर्मणशरीरं अनंतानुबंधिनस्तैर्विनाइयमत्रभा-
वना “नंसम्ममिच्छोकुण्डकालमिति” वचनात् सम्यग्मिथ्यादृष्टौ परलो-
कगमनाभावात् औदारिकमिश्रवैक्रियमिश्रकर्मणं अनंतानुबंध्युदया-
भावात् अनंतानुबंधिचतुष्टयं नास्ति । अतएतेषु सप्तसु पूर्वोक्तायाः
पंचाशतोऽपनीतेषु शेषास्त्रिचत्वारिंशद्बंधहेतवो मिश्रे भवंति । अविर-
तौ च परलोकगमनसंभवात् पूर्वोपनीतमौदारिकमिश्रवैक्रियमिश्रकर्म-
णंच पूर्वोक्तायां त्रिचत्वारिंशत्तुनः प्रक्षिप्यते ततो अविरतेषु त्रिचत्वारिं-
शद्बंधहेतवो भवंति “गुणचत्तेति” देशे देशविरतौ एकीनचत्वारिंश-
द्बंधहेतवो भवंति, इसासंयमरूपां अविरतिं औदारिकमिश्रकर्मणं अप्रत्या-
ख्यानचतुष्टयंचेति तत्र त्रसासंयमंतु इह च्छतकचूर्णत्वस्य संकल्पजत्र-
साविरतिगमात् गृहि गामशक्यपरिहारत्वेन शक्यपरिहारत्वेन सत्यप्या-
रंभजत्रसाविरता तथापि न विवक्षिता कर्मणोऽदारिकमिश्रोस्तु विग्रह ग-

त्यपर्याप्तावस्थायांचदेशविरत्यभावाजसंभवतः द्वितीयकषायस्याप्य-
 भातुदयान् उक्तंचावदयकनिर्युक्तौ पीयकसायाण्डदण्ड अपघ्नकखा-
 णावरणनामधेज्जाणं देसविरडंनउलडंति ? तदभावेपुवतत्प्रादुर्भाविः
 ततः एतेसप्तपूर्वोक्तायाः पटचत्वारिंशतोऽपनीपंते ततपूकोनचत्वा-
 रिशद्वंधहेतवः शेषाः देशविरतेभवंति तथापहृविंशतिबंधहेतवः प्र-
 मत्तेभवंति इदमत्रहृदयं प्रमत्तगुणस्थाने एकादशवाअविरतिः प्र-
 त्यारूपानावरणचतुष्टयंचनसंभवति आहारकद्विकंचलव्युपयुक्तस्य-
 संभवतिअतःपूर्वोक्तायापूकोनचत्वारिंशतः पंचदशकेऽपनीतेद्विकेच-
 तप्रक्षितेपार्हिवशतिबंधहेतवः प्रमत्तेभवंति, तथाऽप्रमत्तस्यलव्य-
 तुपजीवनेनाहारकमिधंनैक्रियमिधलक्षणद्विकरहिताश्चतुर्विंशतिबंधहे-
 तवो अप्रमादेगुणस्थानकेभवंति, अपूर्वकरणेपुनः सैवचतुर्विंशति-
 वैक्रियमिधलक्षणद्विकरहिताद्वाविंशति बंधहेतवोभवंति एतेपूर्वो-
 क्ताद्वाविंशतिः हास्यस्तरतिशोकभयत्रुगुप्साळक्षणाद्विकरहिताः षोड-
 शअनिष्टतिचादरेसंभवन्ति तेएवषोडशवेदप्रिकंस्त्रीपुंनपुंसकलक्षणंसं-
 ज्वलनीत्रिकंसंज्वलनत्रोधमानमायालक्षणंतेनविनादशबंधहेतवः सूक्ष्म-
 संपरायेभवंति तेएवदशलोभरहितानवबंधहेतवः उपशांतभोहेक्षीण-
 मोहेचभवंति कषायोदपरहितत्वमेवानयोः तयोदारिकद्विकंकार्मणं-
 सत्यमनोयोगअसत्याअमृपामनोयोगः सत्यवचनयोगः असत्याअ-
 मृपावचनयोगः एवंसप्तहेतवः सयोगिवयोदशमेसंभवन्ति भावनाच-
 औदारिकतनुवर्त्तमानंऔदारिकमिधंतुकेवलिसमुद्वातांद्वितीयपष्टसप्त-
 मसमये कार्मणंतुसमुद्वातावसरेतृतीयचतुर्थपंचमेमनोयोगावलंब-
 नंतुमनःपर्यवज्ञानानांक्षेत्रांतरस्थितानां मृतप्रधानांउत्तरदानकालेवा-

ત્વાર્ય:—હવે ગુણઠાણે ઉત્તર હેતુ છે તે કહે છે, તે મલ્લે-
 મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે તે મિથ્યાત્વના ૫, મેદ છે, અવિરતિના ૧૨,
 મેદ છે, કષાયના ૨૫ મેદ છે, યોગના ૧૫ મેદ છે, એવં
 સર્વે સત્તાવન મેદ છે. તે મલ્લે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે આહારક ૨
 આહારકમિશ્ર નવી તેણે પંચાવન હેતુ છે ॥ ૫ મિથ્યાત્વ ।
 અવિરતિ ૧૨, કષાય ૨૫, યોગ ૧૨. સાસ્વાદન ગુણઠાણે
 પંચાસ હેતુ છે, પાંચ મિથ્યાત્વ નવી, બાર અવિરતિ, પચવીસ
 કષાય, ૧૨ યોગ પંચાસ હેતુ છે. મિશ્રગુણઠાણે અનંતાનુબંધી
 ૪ ઔદારિકમિશ્ર ૧ વૈક્રિયમિશ્ર ૧ કાર્મણ ૧ એ સાત કાઢીં
 તેવારે અવિરતિ ૧૨, કષાય ૨૧, યોગ ૧૦, એ તેતાલીસ બંધ-
 હેતુ છે. ચોથે સમકિત ગુણઠાણે ઔદારિકમિશ્ર ૧, વૈક્રિયમિશ્ર
 ૧, કાર્મણ ૧ એ ત્રીન મેલીયે એતલે અવિરતિ ૨૨, કષાય
 ૨૫, યોગ ૧૨, એ છેતાલીસ બંધહેતુ છે. પાંચમે ગુણઠાણે
 અપ્રત્યાહ્યાનીયા ૪, વ્રસનિઅવિરતિ ૧, ઔદારિકમિશ્ર ૧, કાર્-
 મણ ૧, એ સાત કાઢીં તેવારે ઓગુણચાલીસ હેતુ છે. અવિ-
 રતિ ૧૧, કષાય ૧૨, યોગ ૧ છે, છઠ્ઠે પ્રમત્તગુણઠાણે અવિ-
 રતિ ૧૧, પ્રત્યાહ્યાનીયા ૪, એ ૧૫ કાઢીં તેવારે આહારક
 એ મેઝીયે તેવારે છવીસ હેતુ છે. તેર કષાય ૧૨ યોગ, સાતમે
 ગુણઠાણે આહારકમિશ્ર ૧ એ એ કાઢીયે તેવારે ચોવીસ બંધહેતુ
 છે. આઠમે ગુણઠાણે વૈક્રિય ૧, આહારક ૧ એ એ કાઢીયે
 તેવારે ચાવીસબંધ હેતુ છે. નવમે ગુણઠાણે હાસ્ય ૩ કાઢીં
 તેવારે મોઢ હેતુ છે. પઠી દસમે ગુણઠાણે ત્રીન કષાય ત્રીન
 વેદ કાઢીયે તેવારે દસ બંધહેતુ છે. પઠી લોભ કાઢીયે તેવારે
 દુગ્ધારમે ચારમે નવ બંધહેતુ છે, નેરમે ગુણઠાણે સાત યોગના
 હેતુ છે, નથા અજોર્ગીગુણઠાણે ત્રીને હેતુબંધ કોઈ નથી ॥૪૦॥

मिच्छेपणमिच्छता, अविरइसमत्तवारअविरइओ ।
देसेतसचहहीणा, योगापुर्व्विबनेयद्धा ॥ ४१ ॥

टीका—अप्रवीर्यस्यशरीरपर्याप्तिः भाषापर्याप्तिः मनः पर्याप्तिः
उदयेनगृहीततद्गुणावलंबित्वंकापदागमनोपोगाइति चेतनावीर्या-
दीनामिध्यात्वकषायेन्द्रियविषयोदयव्याप्तानां तन्मया प्रवृत्तिः मिध्या-
त्वादिहेतवः क्षयोपशमीमूनचेनत्रावीर्यादीनां उदयाभ्रितप्रवृत्तानां-
हेतुत्वव्यपदेशः मिध्यात्वादीनां कृतीनांत्वोदयावतसम्पद्दर्शना-
दिरूपाणां उदयत्वव्यपदेशः यादत्कषापोदयस्तावस्थित्यनुभागबंधी
पावद्यागप्रवृत्तिस्तावत्प्रकृतिप्रदेशबंधी ॥ उक्तंच ॥ योगापयडि-
पपुसंठिई अणुभागंकषायाओ इतिमिच्छाचि मिध्यात्वेपंचमिध्यात्व-
भेदाः नोपरित्तनेषुगुणेषुद्वादशअविरतयःअविरतसम्यस्त्वंपावतूलभ्यंते
देशविरतिगुणेषुसवधराहिताएवाद्वादशअविरतयः प्राप्यंते नोपरिगुणे-
प्रयोगाः पूर्व्वगुणस्थाकेषुउक्तास्तद्देवज्ञातभ्याः ॥ ४१ ॥

ट्थार्यः—मिध्या ष गुणटाणे पांच मिध्यात्व छे, पछी
मिध्यात्व नयी. अ. विरतसमव्रीत गुणटाणेसीम बार अविरति छे.
देशविरति धाररूपणो प्रगटे, पूउप्राणातिपात विरमणवत लीधो
तेहने वसनी द्विसा नयी इग्या छे. उट्टायी पछी अविरति
नयी, योग ते पूरे कछा छे तिम जाणया ॥ ४१ ॥

आइदुगेपणवीसं, अणुविणुइगथीसनीससम्मंमि ।
देसेसत्तरवियविणु, तिअविणुतेरसगुणतिगंमि॥४२॥

टीका—रूपायागुणेषुविभजयताह आइदुगेति॥४२॥आदि-
द्विकेमिध्यात्वसास्वादनलक्षणेगुणस्था-नद्वयेपंचविंशतस्त्वरूपायाः—

माणाभ्यां प्राप्तास्तथा उत्कर्षतः असंख्येयाः कथं न भवन्ति तत्रोच्यते नै-
वंयतः प्रतिपद्यमानकानां जवन्यतः एकसमयं उत्कृष्टतः अष्टौसमया-
एव प्रतिपद्यमानकाः प्राप्यन्ते नापरेततः जवन्यतएकः उत्कृष्टतः
संख्येया असंख्येयाः समया अंतरं भवति “वर्तीस” इत्यादि गाथा व्या-
ख्याने सिद्धदंडिकासिद्धप्राभृतविशेषणवत्यादिपुत्रेयं तेनात्र संख्येयापु-
ष्वजीवानां संख्येय इति । एतद्योत्कृष्टपदापेक्षयोक्तमन्यथा कदाचिद्वि-
पर्ययोपि दृश्यः कदाचित्स्तोकाः क्षीणमोहाः बहवस्तु उपशांत-
मोहाः कदाचित्क्षीणमोहाएव नोपशांताः कदाचिदुपशांताएव न-
क्षीणाः अनयोः सांतरत्वादितिज्ञेयं तथा तेभ्यः क्षीणमोहेभ्यः सका-
शात् ॥ ४३ ॥

ट्यार्थः—हास्य पदक विना नवमे अनिवृत्ति वादर गुणठाणे
सात कषाय छे. वेद ३ संज्वलन तीन उदयमांयी गया एट्ठे
दशमे गुणठाणे एक कषाय छे. पछी कषायनो हेतु अभाव
छे. हवे गुणठाणे अल्प बहुत्व कहे छे; सर्वयी उपशांतमोह
गुणठाणे वर्तमान जीव थोडा छे, जे ए गुणठाणे एकसमये
उत्कृष्ट चोपन जीवनी प्रवेशना छे. तेमाटे तेहथी क्षीणमोही
जीव संख्यातगुणा छे. जे इहां उत्कृष्ट प्रवेशना एकसोआटनी
छे. तेणे गुणठाणे प्राप्त जीव तथा पेसता जीव ए रीते छे. ॥ ४३ ॥

सुहमानियदिअपुवा, समअहिया सेणियुगलसुविसुद्धा
उवसामगाकिलटा, जीवालभंतिगुणेषु ॥ ४४ ॥

टीका—मूक्षमसंपरायानिवृत्तिवादरापूर्वकरणवर्तिनो जीवाविशे-
पाद्भि स्वस्थानेषु नश्चित्यमानास्त्रयोपिसमास्तुल्याइतिकथनित्याह-
एपुर्जावास्त्रिप्रकारलभ्यंते तेचभ्रेणियुगलाः भ्रेणियुगलस्थानोपशम-

श्रेणिस्थाः क्षपकश्रेणिस्थाश्चसुविशुद्धा इतिश्रेणिमारोहमाणाः निर्मलनिर्मलतरपरिणामत्वात् सुविशुद्धाउच्यन्तेपुनः उपशामकाः क्लिष्टाः संक्लिश्यमानाः प्रतिपतन्तोप्यत्रप्राप्यन्ते, उपशांतमोहतः प्रतिपातोद्विविधः उपशांताद्वाक्षयात् तच्चएकादशतःदशमेदशमात्रवमेनवमादष्टमेपञ्चमथानुक्रमंचतुर्थततः सास्वादनेततः प्रथमेव्रजति यस्तुआयुःक्षयात्पततिसएकादशेमृतः चतुर्थमेवस्पृशति नान्यं । इतिप्रतिपत्नेअपिउपशामकार्जावाः लभ्यन्ते एतेषुविषुगुणस्थानेषु इति; ननुअधिकोक्ताःत्रिप्रकारत्वेनकथंनसंख्येयगुणाः यतःअष्टोत्तरशतंक्षपकाः विशुद्धाः चतुः पंचाशदुपशामकाः विशुद्धाः; पुनः संक्लिश्यमानाउपशामकाअपिभवंतस्तर्हिद्विगुणत्वेनसंख्येयगुणाः संभवन्ति तत्कथमधिकाइतिउच्यते उपशामकाः पतंतः नसर्वे क्रमेणपतन्ति केचिदुपशांतेआयुःक्षयेतूर्यगुणंत्रजतितेएतेएषुनप्राप्यन्ते अतोद्विगुणत्वभावात् अधिकैवयुक्ता ॥ ४४ ॥

ट्कार्थः—तेहृथी मूक्षमसंपराय तथा अनिवृत्तिवादर तथा अपूर्वकरण ए तीन गुणठाणे वर्तमानर्जाव तेहृथी एतळे खीणमोहृथी ए गुणठाणे मांहोमांहे सम छे, अधिकार छे ए गुणठाणे उपशमश्रेणि चडतां तथा पडतां पासीये छे, मांहोमांहे सम छे बराबर छे उपसमश्रेणि चडतां क्षपकश्रेणि चडतां ए वे ते शुं विशुद्धजीव कहीये जे निर्मलपरिणाम छे, उपशमश्रेणिया पडतां ए गुणठाणे वर्तमानजीव पिण संक्लेशी कहीये जे शक्ति पलटे माटे ए तीन गुणठाणे ए रीते जीव पापुभो॥ ४४ ॥

योगिअप्तः अमत्तइयरे, संखगुणादेससासणामीसा ।

अविरइअय अष्टोगीमिच्छा, असंखचउरोदुवेणंता ॥४५॥

टीका—इतितेभ्यः सूक्ष्मादिभ्यः सयोगिकेवल्लिनः संख्यात-
गुणास्तेषां कोटिपृथक्त्वेनलभ्यमानत्वात् प्रतिपद्यमानकास्तुअष्टो-
त्तरंशतं अस्मिन्नेवप्राप्यमाणत्वात्तेभ्योइयरत्तिप्रतियोगिनः प्रमत्ताः
संख्येयगुणाः प्रमादवंतोनिर्ग्रथाब्रह्मवः कोटिसहस्रपृथक्त्वेनप्राप्यमा-
णत्वात्, प्रमत्तंयच्चतुसंशिकर्मभूमिजमनुष्याणामेवयोग्यत्वात् संख्ये-
यगुणत्वंतेभ्यः देशविरतार्जावाअसंख्येयगुणास्तिरश्चामप्यसंख्याना-
नादेशविरतिभावात् तेभ्यः सास्वादनाअसंख्येयगुणाः अत्रकदाचि-
त्सास्वादनाः सर्वथेवनभवंति यदाभवंति तदाजवन्यतः एकोद्वीच-
उत्कर्षतस्तुदेशविरतेभ्योप्यसंख्येयगुणा. चतसृपुगतिपुप्राप्यमाणत्वात्
अत्रोपशमश्रेणितः प्रतिपतितापेक्षयात्वसंख्येयत्वासंभवस्तथापि-
ग्रंथिभेदसंभवोपशमात्पतंतोऽसंख्येयाभवंति, इदं कर्मग्रंथवृहद्गीकातो-
ज्ञेयं तेभ्योपिमिश्राअसंख्येयगुणाः सास्वादनाद्वायाउत्कर्षतः षडा-
वल्लिकामात्रतयास्तोक्तत्वात्मिश्राद्वायाः पुनरंतमुहूर्त्तप्रमाणतयाप्रभु-
तत्त्वात् तेभ्योप्यसंख्येयगुणाअविरतसम्यग्दृश्यः तेषांगतिचतुष्टये-
पिप्रभुततयासर्वकालसंभवात् तेभ्योप्ययोगिकेवल्लिनः भवस्थाभव-
स्थभेदमिद्वानंतगुणाः सिद्धानामनंतत्वात्, भवस्थायोगिनस्तुक्षी-
णमोहतुल्याएवतेभ्योऽनंतगुणामिध्यादृश्यः साधारणवनरपतीसि-
द्धेभ्योप्यनंतगुणत्वात् तेषांचमिध्यादृष्टिवादिति तदेवमभिहितं गु-
णस्थानवर्तिर्जावानामल्पचटुत्वम् ॥ ४५ ॥

ट्यार्थः—तेहृथी योगी तेरमा गुणटाणानार्जाव संख्यातगुणा
छे तेहृथी इतर कहेतां प्रमत्त गुणटाणाना जीव संख्यातगुणा
छे ए सर्व गुणटाणे सन्नियापर्यासा मनुष्य जीव पामीये छे, ते
संख्यातगुणा छे तेमाटे तेहृथी देशविरति असंख्यातगुणा छे,
तिर्यच मनुष्य ए २ गतिना जीव पामीये छे, तेहृथी सास्वा-

दन गुणठाणे जीव असंख्याता छे, एः च्यार गतिमे पामीये तेहथी मिश्रगुणठाणे वर्तमान असंख्यातगुणा छे, जे कारणे सास्वादनथी मिश्रमूधे रहेवानो काल घणो छे, तेहथी अविरति समकित गुणठाणे वर्तमान जीव असंख्यात गुणा छे, जे एहनो उत्कृष्टकाल वासठि सागरोपम छे, तेहथी अयोगीजीव अनंतागुणा छे जे सिद्ध अयोगी छे ते मांहे गण्या छे, तेहथी मिथ्यात्वजीव अनंतगुणा छे, जे निगोदीया सर्व मिथ्यात्वि ते सर्व गण्या छे, ए छ मध्ये च्यार संख्यातगुणा छे, अने वे बोल अनंता छे. ॥ ४५ ॥

तिगपणचउतिगभावा, तिअड इग दोगुणेसुमुलिछा।
अन्नाणस्सयउदओ, तिग वार गुणंमिमयभेया ॥४६॥

टीका—इहेदानींभावानांस्वरूपंकथयन्नाह ॥ भावाइतिभवनलक्षणाः जंतोः परिणतिविशेषास्तेमूलतः पंच सान्निपातकस्तुसंयोगजन्यत्वात् उत्तरोपिव्याख्याभेदज्ञापनार्थपष्ठउक्तः उपशमश्चायिकक्षायोपशिकमौदयिकपारिणमिकाश्चपंच पष्ठःसान्निपातिकइतितत्रउपशमनंउपशमः कर्मणोऽनुदयवस्थाभस्मपटलच्छन्नाग्निवत् मोहनीयस्यकर्मणः विपाकप्रदेशरूपतयाद्विविधस्यापिउदयस्योपशमनंउपशमः द्विविधः, दर्शनचरणभेदात्तत्रानंतानुबंधिचतुष्टयदर्शनमोहविकस्योपशमनाहुपशमसम्यक्त्यं अत्रकेचित् अनंतानुबंध्युदयभावतोअंशतश्चारित्रप्राकट्यमिच्छंति तदसत् अनंतानुबंधिविगमेतुचारित्ररुचिरेव चारित्रंचारित्रमोहप्रकृतौगृहितं तच्चात्मनः स्पर्शत्वत्वंसकारित्वान्नगरद्वारपिधानवद्वोधकत्वाच्चचारित्रमोहोपशमनाहुपशमचारिमिति तयानस्यात्पंताऽन्ययः क्षयः चातिकर्मप्रकृतीनांपदपु-

स्तुनः विशेषमाविबोधक दर्शनसत्तकक्षयेक्षाधिकंसम्यक्त्वं तच्च-
 रुचिरूपनिरतिचाररूपंचारित्रमोहनीयक्षयेक्षाधिकंचारिवं सत्पूर्व-
 त्तिरूपस्वयमेकस्वरूपस्थिरतास्वभावानुभवलक्षणमप्रतिपातिचारिवं-
 दानांतरायादिक्षयेक्षाधिकदानादिकपंचमकारंदानादिस्वरूपंतुविशेषा-
 वदयक्तोक्षेयं उदीर्णानांक्षयः अनुदीर्णानांतुपशमः तेननिर्वृत्तः
 क्षयोपशमः भावनाचयतस्तत्राप्युदितंशीणंअनुदितंचोपशांतमित्य-
 षोच्यते क्षयोपशमेदुदयोप्यस्तिप्रदेशतपाकर्मणोवेदनानुज्ञानात् न-
 तासौगुणविधातायभवातिविपाकवेदनंतुनास्येति, उपशमेतुप्रदेशकर्म-
 त्तानुभवति क्षयोपशमेतुप्रदेशवेदनसद्भावः तेनक्षयोपशमेननिर्वृ-
 क्षायोपशमिकोभावः तस्यभेदाजष्टादश, ज्ञानचतुष्टयंअज्ञानप्र-
 णिनप्रयं क्षयोपशमिदानादिपचकं क्षयोपशमसम्यक्त्वं देशविरतिः
 विरतिः क्षायोपशमिकाइत्येवमष्टादश क्षयोपशमसम्यक्त्वादयोहि-
 तकप्रकृतिप्रदेशोदयेनसातिचारस्ताभवाति कर्मणामुदयेननिर्वृत्तं
 एकंतश्च एकविंशतिप्रकारं अत्रामणसिद्धतादसंयमलेसाकपा-
 भा मित्यमिषोच्यते कर्मणामष्टानांद्वाविंशतंतंमृदुदयोदष्टः
 विंशतिप्रकारंकथंसगृहीतइत्युच्यते अज्ञानग्रहणात् ज्ञान-
 णदर्शनमोहनीयानांसंग्रहः गतियहणात्शेषनामगो नवेदनी-
 क्षितानि भवधारणकारणत्वादेयां कर्मणामिति लिङ्गग्रहणात्हृ-
 शोपादपिकस्यासिद्धत्वेसंग्रहः, ननुचरुमप्रकृतिभेदानां-
 त्रशतंप्रकृतिगणनयाप्रसिद्धमाम्नायेनचतस्रलेदयाः परि-
 त्तकथमुच्यतेवक्षयतेनामकर्मणिमनः पर्णासिनामपर्णासि-
 षोयेनमनोयोग्यानुद्गलान्आदायचित्तयतितेचमन्यमा-
 त्दकरणांमनोयोगउच्यतेमनोयोगपारणामलेदयाः

स्यजावरणरोधः अत्यन्तावरोधरूपंअन्नाणं तत्तुजीदयिकभावेज्ञ
 व्यंतेनअन्नाणस्तइतिअज्ञानस्योदयः निगगुणाम्मि निगुमिध्यात्व
 स्वादनमिश्रलक्षणेपुअस्ति केचिन् पुनःकेचिन्सुक्ष्मन्याख्याकरण
 शलाः क्षीणमोहपर्यतेअज्ञानस्योदयमिच्छन्ति ज्ञानावरणादर्शनावर
 णकर्मोदयावृतं यावत्ज्ञानदर्शनपेननाशंतावन् अन्नाणंतच्चकेवलज्ञा-
 नप्राकट्येएवसर्वचेतनाप्राग्भावस्तनस्तेनार्वाकअज्ञानसंभवइतिदि-
 ग्पद्यजनसंभ्रमंति तच्चतेपामेवभ्रमइति मयनेजति नेगमनयमते-
 सम्यग्ज्ञानेजातेक्षापोपशमिकज्ञानरयाविपर्यासाभावान् सम्यक्त्वेना-
 ज्ञानंइति एवमृतमतेतुसर्वथाज्ञानावरकपटलाभावेएवअन्नाणाभाव-
 इतिस्वर्यंउच्यम् ॥ ४६ ॥

ट्यार्यः—हवे भाव कहे छे तिहां मूढ भाव पांच छे

उपशम भावना २ भेद छे उपशमसमक्ति, उपशमचारित्र क्षा-
 यिकभावना ९ भेद छे. क्षायिकसमक्ति १ क्षायिकचारित्र १
 केवलज्ञान १ केवलदर्शन १ क्षायिकदानादि ५ लब्धिक्षयोप-
 शम भावना भेद १८, उपयोग १० धानादिलब्धि ५ क्षयोप-
 शमसमक्ति १ देशविरति १ सर्वविरति १ एवं १८ औदयिक-
 भावना भेद २१ अन्नाणअसिद्धत्व १ असंपम १ हेदया ६
 कषाय ४ गति ४ वेद ३ मिध्यात्र १ एवं २१ पारिणामिक
 भावना भेद ३ भव्यत्व १ अभव्यत्व १ जीवत्व १ एतेपन्न उत्तर
 भावना भेद थया. हवे गुणटाये मूढ भाव कहे छे. मिध्यात्र
 १ सास्वादन १ मित्र १ ए तीन गुणटाये क्षयोपशम १ उ-
 दय १ पारिणामिक १ ए ३ भाव छे समक्तिपां कांठी ६-
 ग्यारमा पर्यन्त आठ गुणटाये पांच भाव छे. एक क्षीणमोहे
 उपशम विना चार भाव छे. तयोगी केवळी अपयोगी केवळी

रयआवरणरोधः अत्यन्तावबोधरूपंअज्ञाणं तत्तुऔदयिकभावेज्ञात-
 ध्यंतेनअज्ञाणस्सइतिअज्ञानरयोदयः तिगुणाम्मि त्रिपुमिध्यात्वसा-
 स्वादनमिश्रलक्षणेपुअस्ति केचित् पुनःकेचित्सूक्ष्मव्याख्याकरणकु-
 शलाः क्षीणमोहपर्यैतेअज्ञानरयोदयमिच्छन्ति ज्ञानावरणादर्शनावर-
 णकर्मोदयावृत्तं यावत्तुज्ञानदर्शनघेतनांशंतावत् अज्ञाणंतच्चकेवलज्ञा-
 नप्राकट्येएवसर्वघेतनाप्राग्भावस्ततस्तेनार्वाक्यअज्ञानसंभवइतिदि-
 ग्पट्यअनसंभ्रमंति तच्चतेपामेवभ्रमइति मयभेअति नैगमनयमते-
 सम्यग्ज्ञानेजातेक्षायोपशमिकज्ञानरयविपर्यासाभावात् सम्यक्त्वेना-
 ज्ञानंइति एवंमूतमतेतुसर्वथाज्ञानावरकपटलाभावेएवअज्ञाणाभाव-
 इतिस्वर्यंऊह्यम् ॥ ४६ ॥

ट्यार्थः—हवे भाव कहे छे तिहां मूल भाव पांच छे
 उपशम भावना २ भेद छे उपशमसमकित, उपशमचारित्र क्षा-
 यिकभावना ९ भेद छे. क्षायिकसमकित ? क्षायिकचारित्र ?
 केवलज्ञान ? केवलदर्शन ? क्षायिकदानादि ५ लब्धिधुयोप-
 शम भावना भेद १८, उपयोग १० दानादिदृष्टि ५ क्षयोप-
 शमसमकित ? देशविरति ? सर्वविरति ? एवं १८ औदयिक-
 भावना भेद २? अज्ञाणअसिद्धत्व ? असंयम ? लेश्या ६
 कषाय ४ गति ४ वेद ३ मिध्यात्व ? एवं २? पारिणामिक
 भावना भेद ३ भव्यत्व ? अभव्यत्व ? जीवत्व ? ए तेपत्र उत्तर
 भावना भेद थया. हवे गुणटाणे मूल भाव कहे छे. मिध्यात्व
 ? सारस्वादन ? मिश्र ? ए तीन गुणटाणे क्षयोपशम ? उ-
 दय ? पारिणामिक ? ए ३ भाव छे समकितयो मांडी इ-
 ग्यारमा पर्यंत आठ गुणटाणे पांच भाव छे. एक क्षीणमोहे
 उपशम विना च्यार भाव छे. सयोगी केवली अयोगी केवली

गुणटाणे क्षायिक ? औदयिक ? पारिणामिक ? ए तान् भाव छे. औदयिक भावनो भेद जे अज्ञान केद आचार्य तो तीन गुणटाणा सीम माने छे. केटलापुक आचार्य जानावर्णी दर्शनावर्णीनो उदय तेहने अत्राण कहे छे. ते माटे चारमा गुणटाणासीम एहनो उदय माने छे. जे क्षीणमोहने अंते ए खपे. अज्ञान रे लीया ते क्षयोपशमभावना भेद छे, ते विपर्यासयुक्त जाणवा अने औदयिक मव्ये जे अत्राण ते जे अजाण्यो भाव रखो ते ज्ञानावर्णीना उदय तेहनो भेद औदयिक भावमां कछो छे. ॥ ४६ ॥

चउदुगदुगपणचउतिग, तीसातीसासगठदुगवीसा ।
वीसगुणवीसतेरस, वारसभावा गुणठाणे ॥ ४७ ॥

टीका—अथगुणस्थानेषुउत्तरत्रिपचाशद्वेदान्यथायोगविभज्य-
-नाह ॥ चउदुगति अत्रतीसाइतिपदानुसंधयः चउतीसाइति-
-प्रथमेमिथ्यात्वेगुणस्थानकेचतुस्त्रिंशद्वेदाभावानांभवन्ति अत्रक्षयो-
-पशमस्यअज्ञानत्रिकं चक्षुदर्शनद्वयं इतिपंचक अवधिदर्शनं वि-
-भंगेअधिकृतमपिकर्मग्रंथे नाधिकृतं अत्राणदुदंसाआइमदुगेइतिवच-
-नात् दानादिलब्धिपंचकं एवं १० दशऔदयिकस्यैकाविंशतिः
परिणामकस्यत्रयोपि एवंचतुस्त्रिंशद्वेदामिथ्यात्वेभवति “दुगतीसत्ति”
सास्वादनेद्वात्रिंशद्वेदाः भावानांक्षयोपशमस्य ते एवं दश १० औद-
-यिकस्यमिथ्यात्वरहिताविंशतिः २० पारिणामिकस्य अभव्यत्वरहितौ-
-द्वौअभव्यत्वंमिथ्यात्वएवसंभवात् एवंद्वाविंशतिः पुनः दुगतिसत्ति
मिश्रेद्वात्रिंशत्ताएवसास्वादनेनोक्ता अत्रकेचित्मिथ्यात्वस्यांतेमिश्रो-
-दयेन त्रयोस्त्रिंशदिच्छन्ति तदपिसम्मत, तथापिगाथायांमिश्रमोहस्य-

संग्रहात् नेह व्याख्यात केचित् ते भीसिमीसद्दति वचनमाहंभ्य सत-
 त्रिंशद्भेदाः मिथे वदन्ति, तदप्यपेक्ष्यमेव यतः श्रुतसम्यग्दर्शनानां-
 नज्ञानं नादंसणिरसनाणमिति उत्तराध्ययनवाक्यात्त्रेयं, अतोद्वाविंश-
 द्भेदाप्यत्र अचिरतसम्यग्दर्शनगुणे "पञ्चर्तासति" पञ्चविंशद्भेदाः भा-
 वानां, तत्रोपशमसम्यक्त्वं ? क्षायिकसम्यक्त्वं ? क्षयोपशमेतुक्षयो-
 पशमसम्यक्त्वं ? ज्ञानत्रयं दर्शनत्रयं ६ दानादिलब्धिपंचकंडति-
 द्वादश ? २ अज्ञानमिध्यात्वरदिताएकोनविंशतिरादधिकस्य, अभ-
 व्यस्वहीनाद्वापाणिमिकस्य, पूर्णपंचविंशद्भेदाभवन्ति. अत्रोदयिके-
 मिध्यात्वस्यस्थानेकेषिन्सम्यक्त्वमोहोदपक्षिर्पनि तदपिसम्मतमिति
 देशविरतिगुणे "चउर्तासति" चतुस्त्रिंशद्भेदाभवन्ति, तत्रोपशमसम्यग्-
 दर्शनं ? क्षायोपशमस्य द्वादश ता पूर्वदेशविरतिमिलनेत्रयोदशजी-
 दयिकस्य, देवगतिनरकगत्यपगमेसप्तदशपारिणामिकस्य, द्वाइतिप्रमते
 "तिगतीसति" प्रमत्तेयस्त्रिंशद्भेदाभावानाभवन्ति, तत्रपूर्वास्तायाः
 चतुस्त्रिंशतः देशविरति रसंयमंतिर्पगतिध्यापनीयते पुनः मनः
 पर्यवज्ञानं सर्वविरतिः क्षिप्येते तदात्रपत्रिंशद्भेदाः प्राप्यंते, अप्रमत्तेइति-
 तथाऽप्रमत्तेसप्तमेगुणस्थानेविंशद्भेदा भावानां, अत्रकृष्णनीलकापोत-
 इतिश्लेषान्यभावात्तूतेनविंशदिति, सगृह्यउगरीसति सप्ततया अंशो
 पदानुविंशतिसंबंधः इत्यनेनअपूर्वकरणेसप्तविंशतिः भावभेदाइति,
 अयत्तेजःपद्मश्लेषाक्षयोपशमापगमेसप्तविंशतिः, उपशमधारिभिक्षिप्रे
 अष्टाविंशतिः, कर्मप्रकृतिकारस्तु उपशमधारिपञ्चउपशांतमोहेपूर्वइ-
 ष्टति, धारिवमोहनीयप्रकृतीनांवेद्यमानानांनोपशमः विभुभेणाइ-
 पिउपशमरूपवृद्धीतइति, भारिभंग्यांतु कृष्टेइतिस्थापान्, उपशा-
 मस्तुउपशांतइतिप्रहृतेनवृद्धीतंनदपिदेशमाप्रमिति, दःनेमूःसं-
 पराथगुणस्थाने "दुगरीसति" द्वाविंशतिर्भेदाभावानांभवन्ति,
 यत्रध्वेदविकसंज्वलनविकरयानुदपेदोया द्वाविंशतिर्भवन्ति, तत्रो-

पशमं द्वित्रिंशदपि कं दर्शनं ? क्षयोपशमस्य ज्ञानचतुष्टयं दर्शनत्रिकं सर्वप्रगतिः ८ दानादिपंचकंडनिययोदशद्वौ पारिणामिकौ मनुष्यगति-संज्वलनलोभगुच्छ्लेदयो सिद्धत्वरूपा औदयि हाइति द्वाविंशतिः, उपशांनमोहेतुलोभकपायशायोपशमिकसर्वप्रत्यभावात् विशतिभेदा भवन्ति, क्षाणमोहे " गुणर्चासति " एकोनविंशतिः भावानां भेदा भवन्ति, तेच उपशांतोक्ताः विंशतेः उपशमभेदद्विकापगमेशायिकृत्चारि-श्रेक्षिते भवन्ति, सयोगिगुणस्थानके " वेरसति " त्रयोदशभेदाः भावानां भवन्ति, तेच नव क्षायिकोद्भवाः मनुष्यगतिः ? शुक्लेदयोऽ सिद्धत्वं च औदयिकं जीवत्वं च पारिणामिकमिति त्रयो दश यतः प्रज्ञापनायां केवलिनः किंभयाः किंवा अभव्याइति प्रश्ने नो भवानो अभवाइत्युक्तत्वादिनि, अयोगिगुणस्थानके चारसत्तिद्वादशभावाः भवन्ति शुक्लेदयोपगमात् अलेदयत्वेन चास्येति, सिद्धानां तु क्षायिक भेदाः जीवत्वं पारिणामिकमिति दशभावा भवन्ति यद्यपि क्षायिकभावभेदनव-केतुचातिकर्मक्षयसमुत्थानामेव गुणानां ग्रहणं तथाप्यवातिक्षयसमु-त्थानां तथाशेषसंकरादिगुणानां तु पारिणामिके एव संग्रहइति पंचसंग्रह-टीकाशय इति व्याख्याताशुणे पूरुत्तरभावभेदाः ॥ ४७ ॥

ट्वार्थः—मिथ्यात्व गुणठाणे चोत्तीस भाव छे. क्षयोपशमना १० औदयिकना २१ पारिणामिकना ३ सास्वादन गुणठाणे वर्त्तीस भाव छे. क्षयोपशमना १० औदयिकना मिथ्यात्वना विना २० पारिणामिकना अभव्यपणा विना २ एवं ३२ मिश्रगुणठाणे वर्त्तीस भाव छे, क्षयोपशमना १० औदयिकना २० मिथ्यात्व विना पारिणामिकना २ अभव्य विना, समकित गुणठाणे पांवीस भाव छे. उपशम समकित ? क्षायिक समकित ? क्षयोपशम समकित ? ज्ञान ३ दर्शन ३ दानादि ९ औदयिकना अज्ञान ? मिथ्यात्व ? विना ओशुणीस, पारिणामिक

२ एवं पात्रास भाव छे. देशविरति गुणटाणे चौत्रीस भाव छे. ए पात्रासमांयी औदयिकनी गति २ नीकली क्षयो-पशमनो देशविरति १ भेलवीये एवं चौत्रीस छे. छठे प्रमत्त गुणटाणे तेनीस भाव छे. देशविरति १ असंयम १ तिरि-गति १ ए तीन निकल्या मनःपर्यवज्ञान सर्वविरानि ए बे भेल्या तेवारे तेनीस, अग्रमत्त गुणटाणे प्रीस भाव छे. छेष्ट्या तीन नीकली, तथा अपूर्वकरण गुणटाणे सत्तावीस भाव छे, तेजो १ पद्मछेष्ट्या २ नीकल्या क्षयोपशम समकित १ ए एक नीकली तेवारे सत्तावीस छे. तेमव्ये उपसमचारिय १ भेलीये तेवारे नवमे गुणटाणे अट्ठावीस भाव छे. इहां कम्मपयडिमध्य उप-शमचारिय इग्यारमेज गवेख्यो छे. पछे वेद ३ संज्यलम ३ ए छ काढ्या तेवारे दशमे वावीस भाव छे. इग्यारमे गुण-टाणे बीस भाव छे. रीणमोह गुणटाणे उपशमना २ काडीये क्षायिकचारिय ए एक भेलीये तेवारे ओगणीस भाव छे. सयोगि गुणटाणे क्षायिकना नव मनुष्यगति १ शुद्धछेष्ट्या १ असिद्धत्व १ जीवत्व ए तेर भाव छे. अपयोगि अउदमे गुणटाणे शुद्ध-छेष्ट्या विना १२ भाव पामीये, सिद्ध जीवने क्षायिकना नव, जीवणो पारिणाभिरुलो ए दश भाव छे. ए दशमे आत्मधर्म छे ए गुणटाणे भाव यज्ज ॥ ४७ ॥

सम्मत्ताओ पंचसु, उवसमसमतिगेषुचरणयु(त्रु)अं ।
सम्माइ(यण)सुसंतेपुण, खायगसमत्तगा हुंति॥४८॥

टीका—अथगुणस्थानेषुभाषान्तरादित्यमुच्यते सम्मत्ताओ-
इति सम्यक्त्वात्पंचसुअपूर्वकरणपर्यन्तेषुगुणस्थानेषु उपशम-

सम्यग्दर्शनंप्राप्यते “ तिगेषु ” त्रिकेषु नवमेदशमेष्टकादर्शो
 “चरणयुतं” उपशमचारित्रयुतं, इत्यनेन उपशमदर्शनं उपशमचारित्रं
 एवंभेदद्वयंप्राप्यते पुनः सम्यग्दर्शनादि उपशममोहंयावत् क्षायिकं
 सम्यग्दर्शनं भवति यश्चैकचत्वारिंशत्सत्ताकस्तस्य क्षायिकं सम्यक्त्वं
 प्राप्यते इति ॥ ४८ ॥

गुण.	भावाः	उप.	क्षयो.	क्षायि.	औद.	पारि.
मि.		०	१०	०	२१	३
सा.		०	१०	०	२०	२
मि.		०	१२	०	१९	२
अ.		१	१२	१	१९	२
दे.		१	१३	१	१७	२
प्र.		१	१४	१	१५	२
ऽप्र.		१	१४	१	१२	२
ऽपृ.		१	१३	१	१०	२
ऽनि.		२	१३	१	१०	२
स.		२	१३	१	४	२
उ.		२	१२	१	३	२
क्षी.		०	१२	२	३	२
स.		०	०	९	३	१
अ.		०	०	९	२	१

टिप्पण्यः—संत कहेतां उपशमधेणिवंतने समकितयी मांडा
 इग्यारमा गुणटाणा पर्यंत कोडक जीवने क्षायिकसमकितपणे
 जे पुरुसो पुरुनालीस सत्तावालो जीव श्रेणि उपशमचारित्रे

मांडे तेहने क्षीणमोहगुणटाणे क्षायिकसमकित, क्षायिकचारित्र
ए वे भेद क्षायिकमां पामीये एट्ठे क्षायिकसमकित क्षायिक-
चारित्र छे ॥ ४८ ॥

खीणेसम्मंचरणं, नवमेदसमेदुगंङ्गंभयणा ।

नवनवचरिमदुगम्मि, खायगभेया समुद्धिटा ॥४९॥

टीका—“खीणेसम्मंचरणंइति” क्षीणक्षीणमोहगुणस्थानेक्षायिकं
चारित्रंप्राप्यते, नवमेअनिवृत्तिवादरे दशमेमूक्ष्मसंपगवे क्षायिकभाव-
स्यद्विकंसम्यक्त्वचारित्रलक्षणंवदंति केचित्पुंक्षायिकंसम्यक्त्वमेव-
वदंति, एवंभवतिभजनाचताअपेक्षाभेदएवंज्ञेयः “चरिमदुगम्मि” चर-
मद्विकेसयोगिकेवल्लिअयोगिकेवल्लिगुणस्थानेनवनवक्षायिकभेदाउक्ताः
वीतरागेणेति ॥ ४९ ॥

ट्यार्थः—नवमे दशमे गुणटाणे क्षायिकना कोइक आचार्य
क्षायिकसमकित ? क्षायिकचारित्र ए वे भेद माने छे । अने
कोइक आचार्य क्षायिक समकित ? एक भेद माने छे एहवी
भजना छे । चरिमदुग कहेतां छेहले वे गुणटाणे तेरमे तथा
चउदमे गुणटाणे क्षायिकना नव भेद पामीये ए सर्व क्षायि-
कना भेद कख्या ॥ ४९ ॥

परिणामगस्सभेया, मिच्छे तिगसेसयंमिदुगचेव ।

अभवत्तविहीणंपुण, चरिमदुगेएगजीवत्तं ॥ ५० ॥

टीका—परिणामगस्सेति परिणामस्यभेदाभिन्नेइति मिथ्यात्वे
“तिगति” विकर्जाइत्वभ्यस्त्वाभ्यस्त्वरूपास्वरोभेदाः प्राप्यतेनेपेदु-
सारवादनमारुयक्षीणमोहपर्यतेषु “दुगति” द्वि इमे राजानवभ्यस्त्व-

रूपं अभव्यत्वेनहीनंरहितंद्विकंप्राप्यते “चरमदुगति” चरमद्विके त्रयो-
दशगुणस्थानकेचतुर्दशगुणस्थानकेच जीवत्वमस्तिभव्यत्वंतुसिद्धि-
गमनयोग्यत्वं तच्चारित्रनिष्पन्नंतेननभव्यत्वं अभव्यंतुपूर्वमेवनास्ति
अतोर्जीवत्वमेव, भव्याभव्यत्वस्वरूपंतु भगवतीमूत्रेजयंतीप्रश्नेचभव्य-
त्वंनकर्मजमिति. ॥ ५० ॥

ट्यार्यः—पारिणामिकभावना भेद तीन छे ते मध्ये मिथ्या-
त्वगुणठाणे पारिणामिकना तीन भेद छे. सास्वादनी मांडी
क्षीणमोह पर्यंत पारिणामिकनाए वे भेद छे । अभव्यपणो नही ।
अभव्यपणो मिथ्यात्वगुणठाणेज हुवे । चरिम छेहले वे गुण-
ठाणे एकजीवपणो छे भव्यपणो तिहां टल्यो योग्यता नीपन्या
पछी कहेवाये नही ॥ ५० ॥

मीसेपणलद्धीओ, अन्नाणंदंसणदुगंचपढमदुगे ।

ओहीदंसणजुत्तं, मीसे नाणाइभयणाए ॥ ५१ ॥

टीका—मीसेपणलद्धीओइतिमित्येनाम श्वायोपशमिकेभावेपण-
लद्धीओपंचलब्धयः दानलाभभोगोपभोगवीर्यरूपाः “अन्नाणति”अ-
ज्ञानत्रयं मयज्ञानश्रुताज्ञानविभंगलक्षणं “दमदुगति” दर्शनद्विक च-
धुरचधुर्दर्शनद्वयंच प्रथमद्विकेमिथ्यात्वसास्वादनलक्षणेगुणस्थानद्वये-
प्राप्यते “मीसेति” मिश्रगुणस्थानेनाणाइ ज्ञानानिभजनानः भजना-
तुमिव्यात्वान् मिश्रभागस्याज्ञानं, सम्यक्त्वात् मिश्रभागस्यज्ञानं,
अत्रकेचिन्विभंगेदर्शनमिच्छंति, तदाशयंदीपयन्नाह “ओहीदंसणजुत्तं”
इति अवधि, दर्शनेनयुक्तमिति । अवधिदर्शनंभवति एतद्वचनस्य-
मनाविच्छेदणार्थनोक्तं किन्तुर्जीवामिगमाद्वृत्तिगच्छियेति भावनाय
वस्तुधर्मासंबन्धेनतुसम्यग्दर्शनिनामेरज्ञानंभाष्यकारेणापिउक्तं भदा-

विरुद्धानामज्ञानं शुद्धधावतामेवज्ञानं, मिथोदयस्तुसम्पद्दर्शन-
गुणरोधकपृवगतोमिथेऽज्ञानमेवेति ॥ ५१ ॥

टिप्पणः—भीते कहेनां क्षयोपशमभावना भेद ते मत्वे पांच
लक्ष्य, अज्ञान प्रज ३ दर्शन २ ए दश भेद विख्यात्व १ तथा
सास्त्रादन ए प्रथम "दुग्" वे गुणटाणे पार्म्याये. मिधगुणटाणे
जे समकितनी पडतो मित्रमें आवे तो अवधिदर्शन छेनो आवे
तेहने अवधिदर्शन कर्हीये, अने विख्यात्वची मिथे आवे तेहने
अवधिदर्शन नही, अने मिधगुणटाणे ज्ञाननो भजना छे ।
घोय्यायी शंजे आवे तेहने ज्ञान कर्हीये, पहिल्यायी श्रीजे
आवे तेहने अज्ञान कर्हीये, ए अज्ञानमांनि परिपाठो छे, पं-
ध्वाशुद्ध विना भाष्यकार प्रमुख अज्ञानज माने छे । मिध-
मोहनीयनो उदय दर्शन गुणने रूपा रोके छे, तेभाटे ज्ञाननी
भजना छे ॥ ५१ ॥

दंसगनाणतिगंपण, लक्ष्मीओमीसगंचसम्मत्तं ।

घारस्सअविरइसम्मे, देसजुआदेसविरयंमि ॥५२॥

टीका—“दंसनाणतिगमित्यादि अविरइसम्मे” अविरतिसम्यक्त्वे
द्वादशक्षयोपशमभावभेदाः प्राप्यंते, तेचार्मीदर्शनविक्रंचधुरचधुरवधि-
दर्शन लक्षणं “ नाणनिगं ” ज्ञानविकं मनिभृतावधिज्ञानलक्षणं
“पणलक्ष्मीओ” इतिपंचदानादपोलब्धयः “भीसगंच” मित्रकंमिथ्रा-
रूपंक्षयोपशमसम्पत्त्वं एवंद्वादशक्षयोपशमभावभेदाः प्राप्यंते,
तेएवद्वादशभेदादेशयुक्तादेशविरतियुक्तादेशविरतांपंचमेगुणस्थानके
त्रयोदशभेदाः क्षयोपशमस्यप्राप्यंते ॥ ५२ ॥

टिप्पणः—त्रोवे समकितगुणटाणे दर्शन तीन चधुदर्शन १

अचक्षुदर्शन १ अक्षिदर्शन १ ज्ञान ३ दानादिलब्धि ५ क्षयो-
पशमसमकित ए अविरति समकित गुणटाणे चार भेद क्षयोपशमना
द्वेवे, देशविरति गुणटाणे जे चार कल्या तेमां देशविरति भेळीये
तेवारे १३ तेर भाव पामीये ॥ ५२ ॥

देसविणुसव्वविरइ, मणनाणजुआपमत्तजुअलम्मि ।
सम्मविणा य अपुवे, अनियट्टिचउम्मिचरणविणा ५३।

टीका—“देसविणुत्ति”देशविरतिविनासर्वविरतिमनःपर्यायज्ञान-
युताः प्रमत्तेऽप्रमत्तेचतुर्दश क्षयोपशमभावभेदाः प्राप्यंते, सम्यग्दर्श-
नइतिक्षयोपशमसम्यग्दर्शनं विनाअपूर्वप्रयोदशक्षयोपशमभावभेदाः
प्राप्यंते, अनिवृत्तिगुणस्थानतः “चउम्मि” अनिवृत्तिवादरमूक्षमसं-
परायोपशांतमोहक्षीणमोहलक्षणेषुक्षयोपशमचारिषंविनाद्वादशभेदाः
क्षयोपशमभास्यप्राप्यंते, कर्मप्रकृतौतुनवभेदशमेगुणस्थानेक्षयोप-
शमचारिविचिच्छति, ततः क्षयोपशमभावोनप्राप्यतेइति ॥ ५३ ॥

स्वार्थः—देशविरति काळीये सर्वविगति भेलविये । वळी
मनपयंचज्ञान भेलविणु तेवारे प्रमत्त गुणटाणे अप्रमत्त गुणटाणे
ए वे गुणटाणे क्षयोपशमना चउद भेद छे. अपूर्वकरण गुण-
टाणे क्षयोपशमसमकित विना तेर भेद पामीये, अनिवृत्ति गुण-
टाणाया नांडी च्यार गुणटाणे क्षयोपशमचारिय विना चार भेद
छे. कम्मपयडीमये दशमा गुणटाणापर्यंत क्षयोपशमचारिय
मान्दो छे. ॥ ५३ ॥

मिच्छेद्गद्योसंपुण, सासाणतिगेअमिच्छउदयस्स ।
सत्तरसदेसविरण, मुरनिरयअग्गाणरहिआओ ॥५४॥

टीका—अथौदयिकं विभजयन्नाह ॥ मिच्छेद्गर्वांगुणइति ।
मिच्छेमिध्यात्वेपुकांविशानिभेदाः औदयिकस्य प्राप्यंते, पुनःसास्या-
दननिकेसास्वादनमिध्याविरनिसम्यक्त्वे “अमिच्छति” मिध्यात्वग्रहिता
“उदयरसेति” औदयिकस्य भावस्वविशानिभेदाभवन्ति, पुनद्राक्यंतुद्रा-
दशमंगुणस्थानंयावत् अज्ञानस्योदयः संगृह्यते तन्मतंतुनः मुख्य-
त्वेनअज्ञानस्यापगमे अविरतसम्यक्दर्शने एकोनविशतिरेवप्राप्यन्ते
देशविरते पंचमगुणस्थानकेसप्तदशभेदाः औदयिकस्यप्राप्यंते, सुरइति
देवगतिनिरस्येति नरकगतिअज्ञानरहिताः ॥ ५४ ॥

ट्यार्थः—हृवे औदयिकभावना भेद कहे छे. मिध्यात्व
गुणटाणे एकवीस भेद छे. औदयिक भावना २१ छे, सास्या-
दनयी तीन गुणटाणे मिध्यात्व विना २० भेद पामीये, सम-
कित गुणटाणे ज्ञान विना ओगणीस छे, इमज भेद जणाव-
वाहुं वचन छे. देशविरति गुणटाणे सत्तर भेद पामीये, देव-
गति १ नरकगति १ अज्ञान १ ए तीन मिध्यात्वे ए प्यार
नयी, ए वली मतभेद देखाव्यो छे. ॥ ५४ ॥

तिरिअविरयाओहीणा, पमत्तिअपमत्तिलेसत्तिगहीणा ।
अदुलेसापुवदुगे, अवेअतिकसायसुहुमच(उ)ओ॥५५॥

टीका—तिरिअविरयाओत्ति तिर्यग्गति १ अविरतितः
हीनारहिताः पंचदशभेदाः औदयिकस्यप्रमत्तेप्राप्यंते अप्रमत्ते लेस-
तिगत्ति लेस्याप्रिकहीनाः कृष्णनीलकण्ठपोतरहिता द्वादशऔदयि-
करयभेदाः प्राप्यंते, “सुहुमति” सुक्ष्मसंपरायलक्षणेगुणस्थानकेऽ-
दयिककपापनिकारहिताः षडति प्त्वारऔदयिकभावभेदाः प्राप्यंते
॥ ५५ ॥

ट्यार्थः—निर्यचनीगति १ असयम १ ए वे कार्डीये ते-
 वारे प्रमत्तगुणटाणे पत्र मेद औदयिकना छे, अप्रमत्त गुण-
 टाणे अण्णनीलकापोन लेस्या तीन कार्डीये तेवारे औदयिकना
 १२ मेद छे. वे लेस्या, तेजो तथा पत्र कार्डीये तेवारे आठमे
 नवमे दश मेद छे. औदयिकना वेद ३ कषाय ३ कार्डीये
 तेवारे सूक्ष्मसंपराय गुणटाणे औदयिकना च्यार मेद छे. लो-
 भकषाय १ असिद्धपणो १ मनुष्यगति १ शुक्र लेस्या ए च्यार
 छे. ॥ ५५ ॥

उवसंततिगेअलोभा, लेसविणादोअयोगीगुणठाणे ।
 मिच्छतिगेसन्निवाइय, चउइग(इगचउ)वारसऊज-
 यतिन्नि ॥५६॥

टीका—उवसंतति उपशांततिके उपशांतमोहसयोषिकेव-
 लिलक्षणेगुणस्थानतिके अलोभति अलोभालोभरहिताः प्रय-
 औदयिकस्यभावभेदाःप्राप्यंते. लेसविणत्ति लेस्या शुक्रलेस्यां विना
 तद्रहितौ द्वौएवभावभेदौ औदयिकस्यायोगिगुणस्थानेप्राप्यंते,
 इत्युक्त्वाऔदयिकभावभेदागुणस्थानेषु, सांप्रतंसान्निपातिकभेदानि-
 रूप्यंते, तत्रयद्यौपशमिकादिभावानांपंचानामेकसांयोगिकाः पंचभं-
 गाभवन्ति, तेचसंयोगाभावान् नसान्निपातिकेभावे द्विकादिसंयोगजा-
 भंगास्तेसान्निपातिकभावेसंगृह्यन्ते तेचपद्द्विंशतिर्भवन्ति तत्रद्विकसंयो-
 गेअक्षसंचारणया दशभंगालभ्यंते, तेचामी १२।१३।१४।१५।२३
 २४।२५।३४।३५।४५ रूपाः त्रिकसंयोगेपिदश तेचामी । १२३।
 १२४।१२५।१३४।१३५।१४५।२३४।२३५।२४५।३४२।एवं
 भवन्ति, चतुष्कसंयोगाः पंचभंगाभवन्ति तेचामी।१२३४।

१२३५।१२४५।१३४५।२३४५। इत्येवंपंचज्ञेयाः पंचसंयोगि-
कस्त्वेकएक।१२३४५। एवरूपः, एवंपदविंशतिभंगकेषुपदैवभंगाः
जीवेषुमाप्स्यंते नपरे. मेयावीसं असंभविणोइत्यागमवाक्यान् तत्रैको-
द्विकसंयोगोयथाक्षायिकपारिणामिकलक्षणः द्वौत्रिकसंयोगिकौतत्रक्ष-

तत्रउपशमक्षयोपशम औदयिकपारिणामिकलक्षणः, प्रथमश्चतुर्ग-
तिषुक्षायिकक्षयोपशम औदयिक पारिणामिकलक्षणोपिचतुर्गतिषु,
पंचकसंयोगिकरतुक्षायिकसम्यक्त्वोपशमचारित्रब्रह्मेनोपशमधेय्याह-
द्वतां तत्रगाथाचतुर्थकर्मस्तवे चउचउगईसुमीसग परिणामुदएहि-
चउसुखएहि उवसमजुएहिवाचउ केवलिपरिणामुदयखईए १ खप
परिणामेसिद्धानराणपणजोगुवसमसेढीए इत्यादिज्ञेयं, इतिभंगक्रमे-

क्षयोपशमौदयिकपरिणामलक्षणः सचचतसुपुगतिषुमाप्स्यते तेनउत्त-
राश्चतुर्भगाज्ञेयाः बारसत्ति अयते अविरतेसम्यग्दर्शनाख्येगुणस्थान-
नकेमूलाः तिसित्तित्रयोभंगाः क्षयोपशमौदयिकपारिणामिकलक्षणः
प्रथमः उपशमक्षयोपशमौदयिकपरिणामलक्षणोद्वितीयः अयचोप-
चतुर्गतीनांद्वादशभवन्ति ॥ ५६ ॥

ट्यार्थः—उपशांतमोह गुणटाणे रीणमोह सयोगी गुण-
टाणे लोभ विना तीन भेद छे. औदयिकना अने सुदुल्लेख्या
विना षे भेद छे. अयोगी गुणटाणे षे भेद छे, निष्कम्ब

१२३५।१२४५।१३४५।२३४५। इत्येवंरञ्जयेयाः पंचपर्ययोदि-
 कस्त्येकएक।१२३४५। एवंरूपः, एवंपदांशिनभगकेपृषट्परभंगाः
 जीवेषुमाप्यन्ते नपरे. भेषावीसं असंभविणोऽन्यागमराक्यान् तत्रैवै-
 द्विकसंयोगोयथाक्षाविकपारिणामिकलक्षणः द्वौवि कसंयोगि कंनदक्ष-
 योपशमऔदविकपारिणामिकलक्षणः, मिथ्यादृशां चतुर्गतीनां क्षा-
 यिकौदविकपारिणामिकलक्षणः, केवलिनांभरग्यानांश्रुत्वा इत्ययोगी
 तदुपशमक्षयोपशम औदविकपारिणामिकलक्षणः, प्रथमधतुर्ग-
 तिपुक्षाविकक्षयोपशम औदविक पारिणामिकलक्षणोपिचतुर्गतिपु,
 पंचकसंयोगिकस्तुक्षाविकसम्यस्त्वोपशमचारिप्रथेनोपशमधंभ्याह-
 दतां तत्रगाथाचतुर्थरुमंस्त्रवे चउचउगईसुमीसम परिणामुदपृदि-
 चउमुखपृहि उत्रसमलुण्टिवाचउ केवलिपरिणामुदयग्वंए १ म्यप
 परिणामेसिद्धानराणपणजोगुवसमसेटीप इत्यादिज्ञेय, इनिभंगक्रमे-
 णक्षाविकसम्यग्दर्शनस्यचतुर्गतिवनिवन्दिने, मिथ्यनिगति मिथ्या-
 दिविके मिथ्यात्वसास्वादनमिथ्यलक्षणेगुणारथानविकं मूयोभंगपृकः
 क्षयोपशमौदविकपारिणामलक्षणः सचचनमृपुगतिपुमाप्यन्ते तंनउत-
 राश्चतुर्भगाज्ञेयाः चारसात्ति अपते अदिरतेसम्यग्दर्शनाक्येगुणारथान-
 नकेमूलाः तिन्नित्तित्रयोभगाः क्षयोपशमौदविकपारिणामिकलक्षणः
 प्रथमः उपशमक्षयोपशमौदविकपारिणामलक्षणोऽतितीयः अपथोप-
 .....
 .....
 चतुर्गतीनांद्वादशभवंति ॥ ५६ ॥

ट्वापः—उपशांतमोह गुणराणे रीणमोह सयोमी मृण-
 राणे लोभ विना तीन भेद छे. औदविकता अने चक्रभेदया
 विना वे भेद छे. अयोगी गुणराणे भे भेद छे, मिथ्याप्य

ट्वार्थः—तिर्यचनीगति १ असंयम १ ए वे काठीये ते-
 वारे प्रमत्तगुणटाणे पत्तर भेद औदयिकना छे, अप्रमत्त गुण-
 टाणे कृष्णनीलकापोत लेख्या तीन काठीये तेवारे औदयिकना
 १२ भेद छे. वे लेख्या, तेजो तथा पद्म काठीये तेवारे आठमे
 नवमे दश भेद छे. औदयिकना वेद ३ कषाय ३ काठीये
 तेवारे सूक्ष्मसंपराय गुणटाणे औदयिकना च्यार भेद छे. लो-
 भकषाय १ असिद्धपणो १ मनुष्यगति १ शुक्र लेख्या ए च्यार
 छे. ॥ ५५ ॥

उवसंततिगेअलोभा, लेसविणादोअयोगीगुणटाणे।
 मिच्छतिगेसन्निवाईय, चउङ्ग(इगचउ)यारसउज-
 यतिद्धि ॥५६॥

टीका—उवसंतति उपशांततिके उपशांतमोहसयोगिकेव-
 लिडङ्गेगुणस्थानतिके अलोभति अलोभालोभरहिताः प्रप-
 औदयिकस्यभावभेदाःप्राप्यन्ते. लेसविणति लेख्या शुक्रलेख्यां विना
 तद्द्वितीया द्वाएवभावभेदा औदयिकस्यायोगीगुणस्थानेप्राप्यन्ते,
 इत्युक्त्वा औदयिकभावभेदागुणस्थानेषु, सांप्रतंमात्रिपातिरुभेदाणि
 कल्पन्ते, तत्रयद्यौषधमिहादिनासानांपश्चानामेहमांयोगिकाः पंचभं-
 गान्भवन्ति, तेचमयोगानामान् नमात्रिपातिरुभावे द्विकादिगयोगान्
 भंगान्मेमात्रिपातिरुभावेगृह्यन्ते तेषाम् द्विशनिर्भवन्ति तत्रद्विहमयो-
 नेअङ्गुलचारयत्ना दशभंगाल्लभ्यन्ते, तेषामी १२।१३।१४।१५।१६।
 १७।१८।१९।२०।२१।२२।२३।२४।२५।२६।२७।२८।२९।३०।
 ३१।३२।३३।३४।३५।३६।३७।३८।३९।४०।४१।४२।४३।४४।४५।४६।४७।४८।४९।५०।

१२३५।१२४५।१३४५।२३४५। इत्येवंपंचज्ञेयाः पंचसंयोगि-
कस्त्वेकएक।१२३४५। एवंरूपः, एवंषड्विंशतिभंगकेषुषड्वैवभंगाः
जीवेषुप्राप्यंते नपरे, भेयावीसं असंभविणोइत्यागमवाक्यात् तत्रैको-
द्विकसंयोगोयथाज्ञापिकपारिणामिकलक्षणः द्वौत्रिकसंयोगिकौतत्रक्ष-
योपशमऔदयिकपारिणामिकलक्षणः, मिथ्यादशां चतुर्गतीनां क्षा-
यिकौदयिकपारिणामिकलक्षणः, केवलिनोभवस्थानांद्वौचतुष्कसंयोगी
तत्रउपशमक्षयोपशम औदयिकपारिणामिकलक्षणः, प्रथमक्षतुर्ग-
तिषुक्षायिकक्षयोपशम औदयिक पारिणामिकलक्षणोपिचतुर्गतिषु,
पंचकसंयोगिकस्तुक्षायिकसम्यक्त्वोपशमचारित्रत्रलेनोपशमधेण्यारू-
द्रतां तत्रगाथाचतुर्थकर्मस्तत्रे चउचउगईसुमीसग परिणामुदएहि-
चउसुखएहि उवसमउएहिवाचउ केवलिपरिणामुदयखईए ? खय
परिणामेसिद्धानराणपणजोगुवसमसेर्दीए इत्यादिज्ञेयं, इतिभंगक्रमे-
णक्षायिकसम्पद्दर्शनस्यचतुर्गतित्वंनिवेदितं, मिच्छतिगति मिथ्या-
दिविके मिथ्यात्वसास्वादनमिध्रलक्षणेगुणस्थानविके मूलोभंगएकः
क्षयोपशमौदयिकपरिणामलक्षणः सचचतसुषुगतिषुप्राप्यते तेनउत्त-
राश्चतुर्भगाज्ञेयाः बारसत्ति अयते अविरतेसम्पद्दर्शानारूपेगुणस्था-
नकेमूलाः तिनित्तित्रयोभंगाः क्षयोपशमौदयिकपारिणामिकलक्षणः
प्रथमः उपशमक्षयोपशमौदयिकपरिणामलक्षणोद्वितीयः अयंचोप-
शमकदर्शनिनांक्षायिकौदयिकक्षयोपशमपारिणामिकलक्षणः तृतीयः
क्षायिकदर्शनिनांप्रवेत्रयोमूलोत्तरास्तुचतुर्गतिषु एतेभवन्ति तेन-
चतुर्गतीनांद्वादशभवन्ति ॥ ५६ ॥

ट्कार्थः—उपशांतमोह गुणटाणे रीणमोह सयोगी गुण-
टाणे लोभ विना तीन भेद छे. औदयिकता अने शुद्धदेश्या
विना वे भेद छे. अयोगी गुणटाणे वे भेद छे, मिथ्यात्व

टीका—लोकान्तिकाइतिलोकांतिकानव, पंचानुत्तरभेदाश्चतुर्दश-
तेपर्याप्ताअपर्याप्तभेदेनाष्टाविंशतिभेदास्तेसम्यक्त्वेएवभवंति न नि-
ध्यात्ये, लोकान्तिकाधिकारिणोगृहीतव्यानशेषाः, लोकान्तिकपरिवार-
श्चज्ञातायां नडिनायाध्ययने सामानिकात्मरक्षकादयोऽमिहिताः नते
सर्वेसम्यग्दर्शनिनइति तथैवसास्वादनेत्रतुःशतभेदाज्जीवानामिति
तेचसप्तनैरयिक्ताः पर्याप्ताः तत्रापर्याप्तावस्थायांनसम्यक्त्वं, यतः सां-
स्वादननरकानुपूर्व्वीअनुदयानिरयाणुपूर्व्विणुदयाइतिकर्मस्तववाक्यात्
निरियईगवीसं, तिर्यग्योनिजाएकविंशतिभेदाः सास्वादनभवंति॥५९

—द्वार्यः—लोकान्तिक नव तथा अणुत्तर ५ ए पर्याप्ता अ-
पर्याप्ता ए अष्टावीस भेद नयी । इहां लोकान्ति नव अधिप-
तिना लीचा छे, परिवारतो एहनो षणो छे । ज्ञातामूत्रे कह्यो
छे. सामानिक आत्मरक्षकादिक छे. ते माटे समकितना सर्वने
भजना जाणीये छे, निश्चय तो जिनोवेत्ति, तिमहीज सास्वा-
दन. गुणठाणे च्यारसे जीव भेद छे, नारकीना भेद सात पर्याप्ता
भेद छे अपर्याप्तावस्थाये सास्वादनपणो न होये जे माटे
नरकानुपूर्व्वीनो उदय सास्वादन मानयी ते माटे तिर्यचना एक-
वीस भेद छे ॥५९॥

चायरथावरतियगं, अपज्जत्तं वियलतिअंअपज्जत्तं ।

अमणापंचअपज्जा, समणापज्जाअपज्जाय ॥६०॥

टीका—चायरइति चादरस्थावरत्रिकंचादरपृथिवी अपर्याप्त ?
चादराप्कायापर्याप्त चादरप्रत्येकवनस्पतिकायापर्याप्तइतिभेदत्रयंसास्वा-
दनेभवति इयमत्रभावना अत्रकश्चित्संज्ञिपंचेंद्रियः तिर्यग्नरामरभेदः
पूर्वमिध्यात्वबलेनोत्सूत्रादिप्ररूपणाकरणेनचद्वैकेंद्रियायुः पुनः कारण-

शान् । यथाप्रवृत्त्यादिकरणकरणेनग्रन्थिभेदेदृष्ट्वात्त्वोपशमसम्पत्-
 शनः उपशमाद्वापावत् उपशमीमृषांतेसारवादनमधिगम्यसारवादन-
 सांते अल्पतरकालावशेषे आयुःशये मृत्वा स्वावगत्रिके उत्पद्यते, तस्य-
 शरीरपर्याप्तावस्थतोऽर्वागृप्त्वासारवादनं हित्वा मिष्यात्त्वलभते, मनुष्य-
 तु पूर्ववद्वायुस्तदा पश्चान्द्यंघिभेदसंभवे त्रेणिगमनराउपशमंप्राप्यप-
 तितः सास्वादानेचायुषःशयंकृत्वाएकेन्द्रियं रूप्यतेनस्यापि भवति, वि-
 पलतिपं अजयचं विकल्पिकं अपर्याप्तसारवादाने भवति, अयंचतिपं-
 मनुष्योवागृवद्वायुरूपशमंप्राप्यपतनसारवादाने मृतः त्रिपलपुत्र्यते-
 विकलानां तु शरीरपर्याप्तिरन्तरं मिष्यात्वं जति, अमणापंच अंशशिपं-
 चन्द्रियाः पंचजलचरस्थलचरस्तेषां भुजपरिउरपरिरूपा अपर्याप्तेषु वि-
 कलवत्प्राप्यन्ते समणोति समनसो मनःसदिता एते जलपगदयः पंच-
 अपर्याप्ताः पंचपर्याप्तारतेषु सारवादनं प्राप्यते अपर्याप्तपुंघंघिभेदसंभ-
 वोपशमानूपतितः सारवादनं प्राप्य मृतरयसंशिशूप्यद्यमानरय भवति,
 पर्याप्तपुत्र्यन्थिभेदसंभवोपशमात्पतितेन सारवादनं प्राप्यते, पृथंस्था-
 वरनिकं अपर्याप्तं विकल्पिकं अपर्याप्तं अंशशिपंघकं अपर्याप्तं संशिशिदशक
 मितिपुत्र्यंशतिभेदाः त्रिपंचः सारवादाने प्राप्यते ॥ ६० ॥

टशार्थः—विगलत्तिन अपर्याप्तापृथी १ अणु १ यनरपनि १
 पु तिन धावर अपर्याप्ता ते चादर छे पु तीन भेद छे, असांशि ५
 अपर्याप्तासंशि ५ पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता मिष्या दश ए विश
 त्रिपंचना भेद पामीये ॥ ६० ॥

मणुपुसमणाभेदा, देवेनिदुवतइयनीसंमिन ।

सगपणइगहोयसयं, पणतोईसशिपञ्जता ॥ ६१ ॥

टीका—मणुपुसमणा मनुष्याणां मये तमयति मनःसदिता
 इत्यधिकं द्विशतं भेदानां सारवादाने प्राप्यते, देवे देवगतिभेदेदुप्ये-

मिथ्यात्वत्रत्सप्ताधिकंशतंसास्वादनप्राप्यतेइतिसर्वमिलनेसास्वादनप्रा-
प्यते तथाचमिश्रेपर्याप्तभेदा एवप्राप्यंते, तत्रसप्तभेदाः पर्याप्ताः
रत्नप्रभायाः प्राप्यन्तेतिर्यग्भेदाः संज्ञिपर्याप्तकाःप्राप्यंते ॥ ६१ ॥

ट्वार्यः—मनुष्यना समणा कहेतां गर्भज मनुष्य अपर्याप्ता
पर्याप्ता २०२ भेद सास्वादन गुणठाणे पामीये. देवताना मि-
थ्यात्वनि पेरे अष्टाविश विना ११७ पामीए, सर्वे मील्या
च्यारसे थया तथा हवे मिश्रगुणठाणे सात भेद नारकिना प-
र्याप्ता ७ ते तिर्यच पंचेद्रासंज्ञी पांच पर्याप्ता तथा मनुष्यना
एकसोएक भेद गर्भज पर्याप्ता देवता पंच्यासी पर्याप्ता एटले
एकसो अठाणुं भेद मिश्रगुणठाणे पामीये ॥ ६१ ॥

सम्मेसन्नीदुविहा, चउसय तेवीस माघवइपजा ।
देसेपणतेरिक्खा, पन्नरसाकम्मभूमिनरा ॥ ६२ ॥

टीका—सम्मेसन्निति सम्यक्त्वेसंज्ञिपंचेन्द्रियोद्विविधः पर्या-
प्तापर्याप्तभेदमिन्नः. चतुः शतचतुर्विंशतिप्रमाणस्तत्रमाववतीना-
मतमापृथ्वीपर्याप्तभेदे नैवप्राप्यते । इत्यमुनाप्रकारेण त्रयोविंशत्यधि-
कः चतुः शतभेदाः प्राप्यंते । नैरयिकास्त्रयोदशतैरिश्वादश मानुषो-
द्भवाध्यधिकंशतद्वयं । अष्टानवत्यधिकमेकशतं देवानां, एवंचतुः शतं
त्रयोविंशत्यधिकं प्राप्यते । ननुपरमाशर्भिकेषुकथंसम्यक्त्वमुच्यते । अ-
ध्रपूर्वसंगतिऋदेवताद्युपदेशेनप्राप्नोति इन्द्रकृतनंद्दीश्वरोःसवादिदर्शन-
निमित्तमपिप्राप्यते । देसेति देशविरतिगुणस्थानकेविंशतिभेदाः प्रा-
प्यंते, द्विगतिप्रत्ययाः तिर्यग्मनुष्यगतिप्रत्ययाः तत्रदेशे विरताख्ये
पंचमे गुणस्थानके पंचतिरिश्वातिर्यग्योनिजाः संज्ञिपंचेन्द्रियाः
जलचराद्याः पंचपर्याप्ताः मनुष्यगतिसंभवाः पंचदशकर्मभूमिसंभ-
वानरामनुष्योद्भवाणुं २० विंशतिभेदाः प्राप्यंते ॥ ६२ ॥

ट्वायः—समकितगुणटाणे मूल भेद २ संज्ञीपर्याप्तो अप-
र्याप्तो ए वेना उत्तर भेद च्यासेने चौवीस धावे ते मत्वे
सातमी नारकीना अपर्याप्तो १ भेद ए मत्वे समकित नही
एट्ठे च्यासे तेवीस भेद छे. नारकीना १३ निर्ययना
१० गर्भजमनुष्यना २०२ देयताना १९८ ए च्यासे तेवीस
पामीये, इहां कोइ पृष्ठे जे परमाश्रमिने समकित केम जडे ?
तिहां उत्तर जे कोइ पूर्वमंगनि देयताने कारणे समकित पामे
छे, देशविरति गुणटाणे पांच भेद गर्भजतिर्ययना पर्याप्ता पत्तर
कर्मभूमिना मनुष्यना पत्तर भेद पर्याप्ताए वीस भेद पामीये
छीए. ॥ ६२ ॥

पत्तरसकम्मभूमि(या), नरभेयासेसएनुटाणेसु ।
समुग्घायायपमत्ते, केवलिवज्जालगहवंति ॥ ६३ ॥

टीका—पत्तरसेत्यादिपंचदशकर्मभूमिजा नरभेदाः पचभरं-
रावतमहाविदेहाख्याः पंचदशनरभेदाः शेषेषुप्रमत्तादिषुनयगुण-
रथानकेषुप्राप्यंते । संज्ञीपंचेद्विधाः पर्याप्ताः कर्मभूमिजाएरसंश्रित-
लभंते, इत्युक्तं गुणरथानकेषुजीयनेद्वारे । अद्यगुणरथानेषुसमुद्धान-
तद्वारंप्रतन्यते । तत्रसमुद्धानाः सात, त्रियग १ कताम २ मरणे ३
वेउविषे ४ तेजसे ५ अजाहारे ६ केवली ७ ससमुग्घायाउउउ-
मत्याजिजेण्णे १ ससमवत्तमरंणजउप्राप्येनवानः वीपेयावत्पे-
नमागल्भंसमुद्धानः, ससमवत्तमरंणजउप्राप्येनवानः येनन्तो-
पमोगादीनांवेदनीयाधुरुदेनससमुद्धानः ससमवत्तः, नरवंदनान्तमु-
द्धानः वेदनीयकर्मोदयेनसातागावपोरुभयोत्पुदयेनयेननांवरु-
भवनि वषायसमुद्धानः धारिवमोहोदयेनमरयत्तमु(पा)नोविदेद-

नीयकर्मोदयेनदृष्टः, सचासाताविशिष्टविपाकेन, वैक्रियसमुद्घातः, वैक्रियशरीरनामोदयेन, तैजससमुद्घातः तैजसशरीरनामोदयेन, आहारकसमुद्घातः, आहारकनामोदयेन, केवलिसमुद्घातः वेदनीयनामगोत्रोदयेन, सयोगिप्रांतेषुभवति समुद्घाता समुद्घाताश्चप्रमत्ते केवलिसमुद्घातवर्जाःपद्भवन्ति ॥ ६३ ॥

ट्यार्यः—शेष छद्वायी उपरले गुणटाणे पन्नर कर्ममूनिना पर्याप्ता ए पन्नर भेद पामीये. बीजे क्षेत्रना उपन्या ते विरति धर्मनी प्राप्ति नहीं सामग्रीनो अभाव छे ते माटं जाणवुं. समुद्घात सात छे ते मव्ये प्रमत्त गुणटाणे एक केवली समुद्घात नयी, शेष छ समुद्घात छे. वेदना १ कषाय २ मरण ३ वैक्रिय ४ तैजस ५ आहारक ६ ए छ पामीये. ॥ ६३ ॥

पढमेवीयचउत्थे, देसेअणहारमिसिदोचेव ।

केवलीयंचसयोगे, खीणअयोगामि नो हुंति ॥६४॥

टीका—प्रथमेमिध्यात्वे द्वितीयेसास्वादने चतुर्थेअविरतिसम्यक्त्वे अनाहारत्तिआहारकसमुद्घातवर्जाः पंचसमुद्घाताभवन्ति आहारसमुद्घातस्तुचतुर्दशपूर्वधरस्यैवप्रमत्तगुणस्थानकस्यैवभवतिनशेषेषु । मीसत्ति मिश्रे तृतीयेगुणस्थानकेद्वावेववेदनीयकषायलक्षणौसमुद्घातौप्राप्येते मिश्रमरणाभावात्नमारणांतिकं वैक्रियमिश्रयोगाभावात्तैक्रियं तेजसस्तुतीवसंक्लिष्टपरिणामस्यभवति तीवसक्केशीनमिश्रस्य शेषंपूर्ववदेव । सयोगिकेवलिलक्षणंत्रयोदशमेगुणस्थानं, केवलीयं केवलिसमुद्घातलक्षणंसमयाष्टकपरिमाणेभवति । खिणत्तिमोद्धारुयेद्वादशे अयोगित्ति अयोगिकेवलिलक्षणेचतुर्दशगुणे नो-

इतिनिषेधेभवति क्षीणेमरणाभावान्मार्गान्ति कं मोहाभावान्नलन्स्युप-
जीवनं, ध्यानारूढत्वात्तवेदनाकदापि, उच्चस्यत्वान्नकेवलिसमुद्वातः
एवमयोगेषु ननुअयोगमरणं दृश्यते नत्वरूपंनमार्गान्ति कमित्तिअयो-
गेचेतनादाताभावान् भवक्षयेषु न मरणसमुद्वातः ॥ ६४ ॥

उच्यते—बहिले निव्यात्त्व गुणटाणे हवे चीजे सास्वादन
गुणटाणे, चोये सक्रित गुणटाणे पांचमे देशविरति गुण-
टाणे, केवली समुद्वात तथा आहारक समुद्वात विना पांच
समुद्वात छे. २ नयी. आहारक समुद्वात चउद पूर्विनि
होये, मिध्रगुणटाणे वेदनी, कषाय ए वे समुद्वात होवे. सयोगी
गुणटाणे एक केवली समुद्वात छे. खीणमोह अयोगी केवली
गुणटाणे कोइ समुद्वात नयी. ॥ ६४ ॥

सेसेमरणं इकं, अदरूद्वायपदमपंचगुणे ।

अहतिगंधम्मचउगं, पमत्तिअपमत्तिधम्मचउ॥६५॥

टीका—शेषेषुअप्रमत्तादिषुउपशांतमोहपर्यतेषुएकंमरणंमरण-
समुद्वातंतंक्षणंप्राप्यते उपशांतरयआयुः क्षयेमरणंभवति, तेनतद्-
वेषणात्केचिदप्रमत्तादिषुमरणंमन्थंतेनमार्गान्ति कसमुद्वातः ध्या-
नारूढत्वात् ॥ इत्युक्तं समुद्वातद्वारगुणस्थानेषु ॥ सां प्रतं ध्यानद्वार-
रंगुणस्थानेषूप्रच्यते. अदरूद्वायपत्तिरध्यानं चतुर्धा आर्तध्यानं १. रुद्-
ध्यानं २. धर्मध्यानं ३. शुक्लध्यानं ४. चेत्ति ॥ उक्तंच ॥

अंधिरमज्झवसाणं, तंज्ञाणंजंचलंतपंचित्तं ।

तंहुज्झभावणावा, अणुप्पेद्वावाअवापिता ॥ १ ॥

अंतर्मुहूर्तप्रमाणकालमेकवचित्तावस्थानंध्यानंरो रंचलंतच्चित्तंअथवा
भावना अथवा अनुपेक्षा अथवा चिंतारमृतिः ॥ उक्तंच ॥

अंतोमुहुत्तमिच्छं, चिंतावत्याणमेवत्युम्भि ।

छउमत्याणंज्ञाणं, जोगनिरोहो जिणाणंतु ॥ २ ॥

अंतमुहुत्तं परतःचिंताभवति अथवा ध्यानांतरंवाभवति पुनः
बहुवस्तुसंक्रमेसंतानोभवति ॥ उक्तंच ॥

अंतोमुहुत्तपरओ, चिंताज्ज्ञाणतरंवहुज्ज्ञाहिसु ।

धिरंपिहुज्ज्ञबहुवा, सुसंक्रमेज्ञाणसंतानो ॥ ३ ॥

अत्तरुदंध्यम्मं, शुद्धज्ञाणाइतरत्यअंताइं ।

निध्याणसाहुणाइ, भवकारणमहरुदाइं ॥ ४ ॥

तत्रार्त्तध्यानं चतुर्थं अमनोज्ञानांविद्योगचित्तरूपप्रथमं अमनोज्ञा
अमनोद्वराःशब्दादपरतेषांविद्योगचित्तरं रुदाएतेवजंति अथवा शत्रु-
ब्रमुखाणांसयोगेनद्विद्योगचित्तरं रुदाएतेषांक्षय इत्यादि अनिष्टसं-
योगे आनुगतिसमुद्भवेतद्विद्योगचित्तरं उपयोगरूपकप्यंअमिनयो-
पयोगत्वात्तदध्यानं प्रथमंमनोज्ञविषयादिसंप्रयोगचित्तरूप, तृती-
यं रुदाह्यं सादृशःशब्दादयःसिवाद्यःसदृश्यंते एतद्विचाररूपेणाप्रा-
प्तम्योपयोगत्वात्तदध्यानं द्वितीयदृष्टविद्योगचित्तरासमुद्भवं, तथा श-
रद्विद्योगप्रकृतनेतद्विद्योगचित्तररूपतृतीय, एतेयोगामेरूपज्ञाना-
रूपंमत्तति एतद्विचारान्मत्तत्वरूपयोगचित्तरात्तत्तृतीय, योगस्याप्यनिष्ठ-
त्वेनप्रथमनेदंप्रधानतां मन्त्याणि अनिष्टा शत्रुप्रमुखासिद्धाद्यत्येन-
योगाणांन्वयद्वारांमत्तत्वात्तत्तृतीय एतद्विद्योगचित्तरासिद्धान, तथाअ-
रुदाह्यंविषयाणां तद्विद्योगचित्तरासिद्धाणां अनिष्टान्मत्तत्वरूपतत्तृतीय ।
एतद्विचारान्मत्तत्तृतीयनेदंप्रधानतां निर्यागतिमत्तत्तृतीय, एतद्विद्योग-
चित्तरां ज्ञेयमत्तत्तृतीयनेदंप्रधानतां अतस्मिन्मत्तत्तृतीय तौतमत्तत्तृतीय-
मत्तत्तृतीयनेदंप्रधानतां अतस्मिन्मत्तत्तृतीय तौतमत्तत्तृतीय-
मत्तत्तृतीयनेदंप्रधानतां अतस्मिन्मत्तत्तृतीय तौतमत्तत्तृतीय-
मत्तत्तृतीयनेदंप्रधानतां अतस्मिन्मत्तत्तृतीय तौतमत्तत्तृतीय-

पमायपरो, जिणमणमयमणविरकंतो घट्टइअट्टम्मिज्झाणम्मि इत्यात्त-
स्वरूपं तच्चवधबंधनवहनमारणप्रतिव्यामं (प्रणिधानं१) अतिक्रोधग्र-
हग्रस्तं निर्वृणंरुद्रंधोरंपरिणामंरुद्रध्यानंचतुर्विधं हिंसानुबंधि १ मृपानुबंधि
१ चौर्यानुबन्धि १ परिग्रहक्षणातुबंधिरूपं तत्र हिंसाद्रव्यहिंसासाच
हिंसाकरणकारणानुमतिचित्तनैकाग्रतारूपमनन्योपयोगतारूपं प्रथमं
एवंमृपाभाषणोत्रिकरणैकत्वोपयोगतारूपंद्वितीयं चौर्यचित्तनैकत्वरूपं
तृतीयं परिग्रहमित्तरक्षणचित्तातन्मयत्वरूपंतूर्यरुद्रं आद्ये लेख्या-
त्रयरूपं, अस्पष्टिगानिमरणामिलापमरणेहापरस्यव्यसनेद्वर्षनिर्दयत्वं-
परस्यकष्टकरणे, न अनुतापइत्यादीनिरुद्रध्यानस्वरूपं, धर्मध्यानं-
तस्यभावनाज्ञानदर्शनचारित्र्यैराग्यलक्षणानि । तत्रगाथा नाणेनि-
षशासोकुण्डमनोधरणंचिसुद्धिच नाणगुणमुणीमुणियसारोतोव्भाइ-
मुणिघट्टमईओ ॥ १ ॥

संकाइदोसरदिओ, पसमधिज्जाइगुणगणोवेओ ।

होइअसंमूढमणो, दंसणसुइलाणम्मि ॥ २ ॥

नवकम्मअणायागं, पोरविणिज्जरंशुभायाणं ।

धारित्तभावणाए, ज्ञाणमयत्तेणससमेई ॥ ३ ॥

सुविइयजगसप्भावो, निरसंगोनिव्वओनिरासोओ ।

धैरग्गभावियमणो, ज्ञाणम्मिमुनिघट्टो होइ ॥ ४ ॥

इत्यादिभावनयाविशुद्धपरिणामः मुनिधर्मध्यानमवलंबते
धर्मध्यानरयालंबनानिश्चयनाएलनापरिवर्तनाऽनुपेक्षालक्षणानि धर्म-
ध्यानभेदा, आज्ञाविषय, अपायविषय, विपात्रविषय, संस्थान-
विषयलक्षणा स्तत्रमुनिपुणंअनाद्यनिधनंसर्वमृतहितंपयार्थभाव-
कथनरूपं अजितंअमितंमहार्थमहातुभावंमहाविस्तारंनिरवयंजि-
नाज्ञापवित्रंनयभंगप्रमाणगहनंजिनागमंतदर्याचित्तनहेतूदाहरणादि-

स्तत्रैकत्वरूपं जिनाज्ञासत्त्वोपयोगैकत्वं प्रथमं धर्मध्यानं, कदाप्य-
 वत्रोषे जिनाज्ञासत्त्वात् इति चिन्तनं, अणुवक्यपराणुगाह् परायणाजं-
 किणाजुप्पवराजिय रागदोषमोहानग्रहावा इंगोत्तेण ? इत्येकं-
 त्वरूपं प्रथमं, अपाया रागद्वेषकरायाः एते ममनयुज्यंते, भावनाच-
 नाहंविभावकर्ता नाहंविभावभोक्ता नाहंविभावाधारः नाहंविभा-
 वरसिकः नाहंविभावपरिणामी, नचपुद्गलानां स्वामी नचाधारः नग्रा-
 हकः नव्यापको नोपुद्गलानां योगे मममुखं परकर्तृत्वमेव दुःखं यच्च-
 नंतनिर्विकारस्वभावात् अन्यतूनूनमम, एते रागद्वेषमिध्यात्वादयो-
 दोषा अपाया एव तेषां योगे ममनस्यात्तद्व्यं इत्यादि चिन्तनैकाग्रतोपयोग-
 रूपं द्वितीयं । विपाकविचयश्च ज्ञानावरणादीनामशानां कर्मणां विपा-
 काज्ञानरोधादयः तेषां विषयश्चित्तनं ज्ञानावरणादीनां नाहंकर्तानाहंभो-
 क्तानाहं, आदाता नाहं कर्मणासमृद्ध इत्युपयोगचिन्तनतन्मयत्वं तृतीयं-
 विपाकविचयारूपं, चतुर्थं लोकोक्तस्वरूपं ऊर्द्धां वस्तिर्यग्लोकास्थान-
 चिन्तनं वस्तुतः स्वीयासंख्येयप्रदेशगुणपर्यायावस्थानपरिणमनचिन्त-
 नंतन्मयत्वं संस्थानविचयारूपं धर्मध्यानं किं बहुना सच्चवियजी ३३ प-
 त्यवित्यरोवेयं सच्चनयसमूहमयं भाइज्जासमयसच्चं ? सच्चपमायावि-
 रया मुणओखीणोवसंतमोहाय । ज्ञायारोनाणधरा, धम्मज्जाणस्सनि-
 दिद्धा २ इत्यनेन धर्मध्यानध्यातारस्ते निर्ग्रन्था एव, अत्रदिग्पटाश्चतुर्थे-
 गुणस्थानके आज्ञाविचयारूपं धर्मध्यानमिच्छंति तदभिप्रायपरिज्ञा-
 नात् आज्ञांगीकारतद्भावनादयो भवंति आज्ञास्वरूपैकत्वोपयोग-
 स्थित्वमंतमुद्धूर्त्तप्रमाणं अनतानुचधिअप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानक-
 पापोदयाभावे एव भवति नाः ३ इत्युक्तं धर्मध्यानस्वरूपं, शुक्लव्यानंतु-
 निर्मलज्ञपोपशमोद्भवयवार्थः चेतनाप्रागल्भ्ये निमित्तावलंबनप्राप्त-
 स्वरूपोपयोगीस्वरूपैकत्वपरिणतस्य भवति पूर्वविदः आद्येशुके तच्च-
 तत्कालकृतज्ञानावरणीयशुपोपशमरूपभावश्रुतापेक्षुवचनद्रव्यश्रुता-

पेशः नोचेन्नरुदेवीमापतुपादिषुच्यमिचारः, तच्छुद्ध्यानंचतुर्धा-
 पृथक्त्ववितर्कसमविचाररूपंप्रथमं, एकत्ववितर्कअप्रविचाररूपंद्विती-
 यं, सूक्ष्मक्रियाप्रतिपातिरूपंतृतीयं, व्युपरतक्रियानिश्चितीर्यं, त-
 थाद्ये द्वे उपशांतस्त्री गुरुषाययोर्भवतः, अत्रोपशांतस्त्री गुरुषायशब्देन-
 उपशमश्रेणिश्लेषकश्रेणीप्रारम्भेते पृथङ्ज्ञेयं ध्यानशान्ताशयादिति, तना-
 त्मनःपुद्गलादिभ्यः मित्रत्वेनस्वरूपोत्पादय्यत्रोच्यपृथक्त्वादिनेन-
 स्वरूपगुणपर्यायपृथक्त्ववितनेनवितर्कभ्रुतज्ञानावलंबिविचारो अर्थ-
 व्यंजनयोगसंक्रांतिः, अर्थः पदार्थः जीवव्यंजनंतत्प्रकाशकज्ञानादि-
 गुणव्यूहः तत्रयोगोमनस एकत्वेनवाकूकायचापलरोधलक्षणः तद्रूपं-
 ध्यानंद्रव्यात्पर्यायेपर्यायात्तद्रूपेपुत्रंसामान्यधर्मविशेषधर्मगुणपर्याययो-
 गपरावर्तनेन सविकल्पंविक्ल्पपूर्वकं भ्रदानज्ञानस्वरूपैकत्वात् भेद-
 रत्नत्रयरूपंप्रथमंशुक्लध्यानं, अर्थपदार्थेव्यंजनेगुणपर्यायेपृक्त्वोपयो-
 गरूपंवितर्कारूपंभ्रुतालंबनेनअविचारं उपयोगांतरासंक्रमणरूपंनिर्वि-
 कल्पंचतेनाविचारंनिर्विकल्पत्वेनाभेदरत्नत्रयीरूपंद्वितीयं, एकत्ववि-
 तर्कअप्रविचारलक्षणंशुक्लंभवति, सूक्ष्मक्रियासूक्ष्मयोगचलनरूपात-
 स्यारोधककाष्ठेअप्रतिपातिरूपंतृतीयं, सर्वथासक्रियत्वंक्षेत्रांतरगमन-
 रूपक्रियारूपंचतुर्थंशुद्धिन्नक्रियानिश्चितिरूपं चतुर्थं शुक्लध्यानं, एवं
 ध्यानस्वरूपं, तस्यगुणरूपानकेषुविभजनाह ॥ अट्टरुद्रादितिप्रथमेषु-
 पंचसंख्यालक्षणेषुगुणेषु निध्यात्वात् देशविरतिपर्यतेषु आंतरौद्रे-
 द्वेध्याने, आवश्यकनिर्मुक्तौ, तदक्रियदेशविरया पनापरसजयाणु-
 गज्ज्ञाणं भवपमायमूलंब्रह्मेयवपयतेणं ? इत्यातंध्याने इयकरणा-
 कारणानु मद्द्विसपमशुचितणंचउज्झेओ अविरप्रदेशासजप्रजगमग-
 मसेविअमदत्तं इतिरुद्राधिकारेमुनीनां धर्मध्यानानितिगारुयान्, त-
 त्त्वार्षेतुअप्रमत्तानांधर्मध्यानं, तस्यप्रतिपद्यमानरूपेक्षयाअप्रमत्ते-
 धर्मध्यानमालंब्यपश्चात्पतन्प्रमत्तेपिक्रियत्कालंपावनुधर्मध्यानीभवति,

तेन आर्त्तत्रिकं धर्मचतुष्कं प्रमत्तेऽप्रमत्ते गुणस्यानके भवति, निदानार्त्त-
स्य मुनीनामसंभवात् अप्रमत्ताख्ये सप्तमे गुणे धर्मध्यानस्यैव चत्वारो भेदा-
भवन्ति ॥ ६५ ॥

ट्वार्थः—शेषगुणठाणे पांचने विषे प्रमत्त १ अपूर्वकरण
२ अनिवृत्तिवादर ३ सूक्ष्मसंपराय ४ उपशांतमोह ५ ने विषे
एक मरण समुद्घात छे ॥ हवे गुणठाणे ध्यान कहे छे ।
मिथ्यात्वयी मांडी पांच गुणठाणा पर्यंत आर्त्त १ तथा रौद्र
१ ए वे ध्यान छे, तेहना ८ पाया छे, आवश्यक नियुक्ते
मुनि विना धर्मध्याननी मना छे. निदान आर्त्तविना तीन भेद
आर्त्तध्यानना च्यार भेद ए सात भेद प्रमत्तगुणठाणे ध्यानना
छे । अप्रमत्त गुणठाणे धर्मध्यानना च्यार भेद छे ॥ ६५ ॥

चउधम्म एकसुक्कं अपुवित्सेसंमि एगसुक्कंच ।

चरिमे दुसुक्कचरिमा, ज्ञाणभेया गुणठाणे ॥ ६६ ॥

टीका—चउधम्मइत्यादिअपुवित्सेइत्यादि, अपूर्वकरणेअष्टमेगु-
णस्यानकेचत्वारो धर्मध्यानस्यभेदाः, एकश्चशुक्लध्यानस्यएवं पंचभेदा-
भवन्ति “सेसंमि” शेषेअनिवृत्तिवादरसूक्ष्मसंपरायोपशांतमोहक्षीण-
मोहसयोगिकेवलिपर्यतेषुएकंशुक्लं भवति, तत्रोपशांतमोहंयावत् पृथ-
क्त्ववितर्कसंप्रविचाररूपंक्षीणमोहेएकत्ववितर्कअप्रविचाररूपंप्राप्यते,
सयोगिकेवलिचरमभागेयोगरोधकालेआवर्जाकरणकेवलिसमुद्घाता-
नंतरंसूक्ष्मक्रियाअप्रतिपाति प्राप्यते, चरिमेत्ति चरमेअयोगिकेवलि-
लक्षणे, दुसुक्कत्ति द्वौशुक्लौचरमौसूक्ष्मक्रिययुद्धिन्नक्रियलक्षणीद्वौशु-
क्लभेदोभवतः एवंध्यानभेदागुणस्यानकेज्ञेयाः ॥ ६६ ॥

ट्वार्थः—द्वार धर्मध्यानना पाया तथा एक पहलो पृथ-

क्त्ववितर्कसप्रविचारनाम षु पांच भेद ध्यानना अपूर्वकरण गुण-
 टाणे छे, शेष गुणटाणे एक शुद्धध्यान छे, नवमे दशमे अग्यारमे
 शुद्धनो प्रथम पायो छे, क्षीणमोहे शुद्धनो बीजो पायो छे,
 तेरमे शुद्धनो तीजो पायो छे, तेरमाने अंते छे, तेरमानी आ-
 दिव्यान तथा ध्यानांतरिका छे, "चरिम" चौदमे शुद्धना छेहला
 वे भेद छे, ध्यानभेद गुणटाणे इम कह्या ॥ ६६ ॥

दंडकभेया सुगमा, वेयतिगजाववादरकसाओं ।

चरणे अविरईइफ्फा, पढमचउठाणगे नेअ ॥६७॥

टीका—अथगुणस्थानकेषुदंडकभेदानाह दंडकभेदाः सुगमाः
 मुज्ञेयाः नेर्द्धया ? असुराइ ?० पुढ्वाइ ५ वेन्द्रिया ३ चेवं ग-
 व्भयतिरि ? नराणं ? वंतर ? जोइसिअ ? वेमाणी ? इत्येवं
 घतुविंशतिदंडकास्तेमिथ्यात्वेचतुविंशरपिभवंति सास्वादनेतेजोवा-
 युविनाभवतिद्वाविंशतिः, मिश्रेऽविरतसम्यक्त्वेपोडशपंचेन्द्रियदंडकाः,
 देशविरतिगुणस्थानकेतिर्यगुपंचेन्द्रियामनुष्यपंचेन्द्रिया, एतौद्वौदंडकौ-
 भवतः, प्रमत्तादयोगिपर्यतेषुपुष्कोमनुष्यपंचेन्द्रियारूपयोदंडकोलभ्यते,
 वेदद्वारेवेदनिकंपुरुषनपुंसत्रस्त्रीवेदलक्षणंयावद्वादरकपायइति अनिवृ-
 त्तिवादरगुणंयावन् वेदधिकोदयः। मूक्षमसंपरायात् उपरिअवेदीपृवजीवः
 वेदाद्विविधाः; द्रव्यवेदा भाववेदाश्चतत्रद्रव्यवेदालिगाकाररूपाः; भाव-
 वेदाः पुरुषाणांरूपमिलापरूपः स्त्रीणांपुरुषामिलापरूपः पंडानांतूभ-
 यामिलापरूपः, पुरुषादिषु तिणकुंफुमनगराहसमानविषयदाहः स-
 चनत्रमगुणस्थानकंपावदेव लिगाकाररूपस्तुसयोगिकेवल्लिपर्यतंदश्यते,
 त्रपाठश्चकर्मयंवेदत्रिके, उपयोगद्वादशकथनेनद्रव्यलिगग्रहणंकृत-
 मिति, अमिलायापेक्षयातुनवमंयावन्, ननुव्यानारूढस्यश्रेणिगतस्य-

कावेदोदयतानात्रामिलापरूपः, तत्कथं तत्रोच्यतेअत्रवेदोदयः नविष-
यामिलापरूपः किंतुपुरुषे वैर्यरूपः, स्त्रीवेदस्यकिंचिद्वैदैन्यतारूपः,
नपुंसकस्यकिंचिदातुरतारूपपुवज्ञेयः, वेदोदयाभावेतुतीव्रत्ववैदैन्यत्वा-
तुरत्वादयोनभवंति, उक्ताः वेदाः. संप्रतिचारित्रं कथयन्नाह,
चरणोत्ति चारित्रं संप्रतिपक्षभेदग्रहणेन सप्तविधं, तद्यथा सामायिकं,
छेदोपस्थापनीयं, परिहारविशुद्धिः, सूक्ष्मसंप्रायं, यथाख्यातं,
देशविरतिः, अविरतिश्चतत्रसामायिकमिति सर्वसावद्ययोगविरति-
लक्षणंसामायिकं, तद्विशेषाएवछेदोपस्थाप्यादयोविशुद्धतराध्यवसा-
यविशेषाः, सावद्ययोगविरतिरेवतत्रव्युत्पत्तिः, रागद्वेषविरहितः
समः, अयो गमनंसकलक्रियोपलक्षणमेतत्सर्ववक्रिया, साधोः अ-
क्तद्विष्टस्यनिर्जराफला, समस्यायः समायः समायमितिस्वार्थि-
कष्टक, समायेभवंसामायिकं, सामायेननिर्वृत्तंसमस्यवाचिकारस्त-
न्मयः समायः सप्रयोजनमस्येतिवासर्वत्रयथाभिप्रेतेर्षेष्टक, तद्यसा-
मायिकं द्विप्रकारं, इत्वरकालंयावज्जीविकंच नराद्यप्रथमान्यनीर्य-
करतीर्ययोः, प्रव्रज्याप्रतित्यावारोपितं, शस्त्रपरिज्ञाव्यपनादिविदः
श्रद्धयतः छेदोपस्थाप्यगंयमारोपपरोविशिष्टतरत्वाद्विरतेः सामायिक-
स्यपदेशं जहाति, इत्यनइत्वरकालमव्यमनीर्यकृतांविदेहशेखरनिर्ना-
चदावज्जीविक प्रव्रज्याप्रतिपत्तिकालादारम्यप्राणप्रयाणकालवतिष्ठते,
प्रथमानिदनीर्यकरद्विध्याणासामान्यपतिपर्यायछेदोविशुद्धतरसंसा-
वद्ययोगविन्नावस्थानविविक्ततरमहाप्रतारोपणछेदोपस्थाप्यमयम ।
छेदोपस्थाप्यनेवछेदोपस्थाप्यंप्रवृत्तपर्यायछेदेसतिउत्तरपर्याये उपस्थाप-
नछेदोपस्थापनं, तदभिधिया, निरतिचारसातिचारभेदेन, तत्रशिक्षण-
निरतिचारप्रवृत्तविशिष्टाध्ययनविदः मध्यमनीर्यं हाशियो तापशोपम-
पदते, अरभनिर्भक्तनीर्येनक्षिप्याणांक्षिप्यत्वेनभरनेभरनि, मात्रिणा-
तु नन्ननुत्तमस्यनुत्तमं तारोपणे छेदोपस्थाप्यंशुभयैरेनन. मात्रिणा-

परिहारकल्पपृथाद्यंतर्थायकरयोरेवेत्यर्थः, परिहारस्तपोविशेषस्तेन-
 विशुद्धपरिहारविशुद्धमिति, तदपिद्विधा, निर्विद्यमानकं, निर्विष्टकायि-
 कंघ, तत्रनिर्विद्यमानकमासेव्यमानकंपरिभुज्यमानकमित्यर्थः, निर्वि-
 ष्टकायिकमासेवितमुपभुक्तंतत्सहयोगात्तदनुष्ठायिनोपिनिर्विशमानका-
 स्तालीत्येशक्तौवानिवेशः उपभोगोनिर्विशमानकाः ततउपभुंजाना-
 निर्विष्टकायिकाः कायोयैरितिपरिभुक्तंतादृशविधतपसः निर्विष्टका-
 यिकाइत्यर्थः परिहारविशुद्धिश्चतपः प्रतिपन्नानांनवकोगच्छः, तत्रप-
 रिहारिणश्चत्वारः, अनुपरिहारिणश्चत्वारः, कल्पस्थितएकपृववाचना-
 चार्यः, सर्वेपिश्रुताद्यतिसंपन्नास्तथापिरुच्याकल्पस्थितएकः कश्चिद-
 वस्थाप्यते, तत्रयेकालभेदेनविदिततपोनुतिष्ठंतितेपरिहारिणः निय-
 ताचाम्लभक्ताः, स्वतोनपरिहारिणांथाप्मेचतुर्थपष्टाष्टमभक्तलक्षणंज-
 घन्यमध्यमोकृष्टं, क्रमेणैवशिशिरकाळेपष्टाष्टमदशमानिजघन्यमध्यमो-
 स्कृष्टानि, वर्षास्वष्टमद्वादशभक्तानि जघन्यमध्यमोत्कृष्टानि, पारणाका-
 ढेप्याचाम्लमेवपारयंति, उक्तत्रिधानंतपः पण्मासंकृत्वापरिहारित्वंप्र-
 तिपद्यंते, अनुपरिहारिणश्चपरिहारिणोभवंति, तेषिपण्मासानुविदधते-
 तत्तपः, पश्चात्कल्पस्थितइति, एवमेषपरिहारविशुद्धसंयमोऽष्टादशभि-
 र्मासः परिसमाप्तिमुपयातिपरिसमाप्तेतुतस्मिन्पुनस्तदेवार्कचित्परिहा-
 रतपः प्रतिपद्यंते, स्वशक्त्यपेक्षाः केचिद्वाभिनकल्पमपरेतुगच्छमेव-
 विशन्ति, परिहारविशुद्धिकाश्चस्थितकल्पापृवप्रथमचरमतार्थयोरेवनम-
 ध्यमतीर्थेष्विति, सूक्ष्मसंपरायसंयमस्तुश्रेणिमारोहतः प्रतिपततोवाभ-
 वति, श्रेणिरपिद्विप्रकारा उपशमिका, क्षायिकाच, तत्रोपशमिकाजंतता-
 नुबंधिनोमिष्यात्वादित्रयं नपुंसकस्त्रीवेदोहास्यादिपदकंपुंवेदः अप्रत्या-
 ख्यानाः प्रत्याख्यानावरणः संज्वलनाश्चेति, अस्याधारंभकोऽप्रमत्त-
 संयतः अपरेतुपुवतेऽविरतदेशप्रमत्ताविरतानामन्यतमःप्रारभते, सचा-
 नंतानुबंधिनद्यतुरोपिसमकमेवशमयति । अंतमुद्धूतंततोदर्शनचिकुं

ततोऽदुर्दीर्घपुमात्तारोहतापुंसस्त्वेदंततः त्रिविदंपोषिदारोद्धति माहून-
 पुंसकवेदं ततः पुरुषवेदं तृतीयः प्रकृतिरधिरोहत्प्राक्क्रीवेदंततः पुरु-
 षवेदंततोपिहास्यादिपटुंततः पुंवेदंततोऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यान-
 रूपौद्वौनोर्धेततः संज्वलनक्रोधंशमयति, एवंद्वीमानोपश्वात्संज्व-
 लनमानं पुनर्द्वेनापेपश्वात्संज्वलनमायांपुनर्द्वौलोभोपश्वात् संज्वल-
 नकोलोभस्तस्यसंख्येयानिखंडानि कृत्वाक्रमेणचोपशमपाश्चिमस्वंद्व-
 संख्येयानिखंडानिकरोति, ततःप्रतिसमयमसंख्येयभागमुपशमयन्-
 समस्तमंतर्मुहूर्तेनशमयति, तांश्चासंख्येयभागान्शमयन्सूक्ष्मसंपराक्-
 संयमीभवति, सविशुध्यमानसूक्ष्मसंपरापीकथ्यते, अत्यंताविशुद्धाष्-
 वसापीदशमगुणस्थानवर्तो श्रेण्यारोहेचवर्द्धमानविशुद्धाध्यवसायविशु-
 द्धतरं उपशांतमोहाख्यंउपशांतसर्वकषायं एकादशगुणस्थानकंलभते,
 सचोपशांताद्वाक्षयेणप्रपततपुनर्दशमंसूक्ष्मसंपरायंगुणस्थानंलभते, स-
 चहीयमानपरिणामत्वात् संद्विद्यमानसूक्ष्मसंपरापीकथ्यते इति, क्षा-
 यिकीतुश्रेणिमारोहन्प्रथममनंतानुबंधिनोमिध्यात्वमिश्रसम्यक्त्वानि-
 अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणौनपुंसकस्त्रीवेदौहास्यादिपटुकंपुंवेदम् ।
 संज्वलनांश्चअस्यास्त्वारोहकः आविरतिदेशविरतिप्रमत्ताप्रमत्तविरतां-
 नामन्यतमोविशुद्धमानाध्यवसायः सचानंतानुबंधिनोयुगपदेवक्षपय-
 त्यंतर्मुहूर्तेन ततः क्रमेणदर्शनानिकंततोऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावर-
 णांश्चयुगपदेवक्षपयितुमारभते, तन्मध्यभागेत्वेषामिमाःपोऽशप्रकृतीः
 क्षपयति, नस्कतिर्यग्गतीएतदानुपूर्व्यौएकाद्वित्रिचतुरिन्द्रियजातीः आ-
 . . . . .
 . . . . .
 ततोहास्यादिपटुकं, ततउदितंवेदंततः संज्वलनानामेकैकंक्रमेणक्षप-
 यति, सावशेषपूर्वसंज्वलनकषायेउत्तरंक्षपयितुमास्मते, सर्ववपूर्वशेष-
 चोत्तरेणैवसहक्षपयति यावत्संज्वलनसंख्येयभागः तमपिअसंख्ये-

तदापि गुरुभसंपराय-
 त्तोपशान्तद्वेषिपुकादशगुणस्थानं प्राप्तः, उपशांतद्वेषापोपियथा-
 न्तसंपत्नीभवति, तथापुनरसंज्ञीणमोहीक्षपितरुपापोपियथा-
 न्नीभवति, यथाशब्दार्थेयथाख्यातःसंपत्नीभवति, भगवतातथा-
 कपंचख्यातोमसिद्धःयथाख्यातः, सधैरुदशगुणस्थाने उपशांत-
 द्वादशोक्षीणत्वाद्यकपायानावः, एतस्योमिकेवलिअपोमिके-
 पियथाख्यातः, एवंपंचविधचारिण, अष्टविधं कर्मचारिणां करणा-
 ल्यकर्मदिभेदाः अपिअन्तर्लीनाएवज्ञेयाः, अनमतिपञ्चसा-
 हसामत्याख्यानरूपादेशाविरतिः सर्वथाअप्रत्याख्यानरू-
 पित्वेः, एवंसप्तभेदाः संपत्तमार्गणाइत्युक्तंचारिणस्वरूपं. तत्तुगुण-
 विभजनाह, चरणेचारिणोचारिणाधिकारेप्रथमचतुर्षुगुणस्था-
 तिः असंयनपुरास्ति ॥ ६७ ॥

सुगम कहेवा, तिहां मिथ्यात्व गु-
 ण दडक छे, सास्वादन गुणटाणे तेउवाठ विना
 पामीये, मिथ्यगुणटाणे सोळ पंचेद्रीना भेद पामीये,
 सोळ पामीये, देशविरति तिर्यच पंचेद्री मनुष्य
 दडक पामीये, अने छट्टा गुणटाणार्थी एक मनु-
 मीये. वेद द्वारे वादरसंपत्ताय पर्यंत तीन वेद
 गुणटाणार्थी मांडी उपरला पांच गुणटाणा अ-
 गान ? केवलदर्शन ? ए उपयोग तीन वेद
 या छे, वादद्रव्यनीलिगनी अपेक्षाये ए मान्या
 मेलारूप ते भाववेदनी अपेक्षाये नव गुण-
 गर्गणाना भेद सात ७ सामायिक ? छेदो-
 ११९

पस्थापनीय २ परिहारविशुद्ध ३ सूक्ष्मसंपराय ४ यथाख्यात ५ देशविरति ६ अविरति ७ ए सात भेद तिहां पहिले च्यार गुणठाणे अविरति एकज छे ॥ ६७ ॥

दरविरइदेसविरए, प्रमत्तिअप्रमत्तिचरणतिअगंच ।
सामायिकछेयंपुण, नियट्टिअनियट्टिगे नेयं ॥ ६८ ॥

टीका—देशविरतीपंचमेगुणस्थानके दरविरतिः दशैपद्विरतिः प्रसहिसारूपादरविरतिर्भवति, प्रमत्तेनयाऽप्रमत्तेचरणतिपमं चरणानां विकंचरणविकं सामायिकछेदोपस्थापनीयपरिहारविशुद्धिलक्षणंप्राप्यते, सामायिकंपुनः छेदइतिछेदोपस्थापनीयंचारित्रयुग्मंअपूर्वकरणे अनियट्टी अनिवृत्तिकरणेभवति ॥ ६८ ॥

ट्वार्यः—अने देशविरति गुणठाणे एकज देशविरतिज छे. प्रमत्त १ अप्रमत्त २ गुणठाणे सामायिक १ छेदोपस्थापनीय २ परिहारविशुद्ध ३ ए तीन होये, अपूर्वकरण गुणठाणे तथा अनिवृत्तिकरण गुणठाणे सामायिक चारित्र १ अने छेदोपस्थापनीय चारित्र ए वे चारित्र होय ॥ ६८ ॥

सुहमेसुहमंचरणं, सेसेसु अहस्कायगंभवेचरणं ।
योगिलक्खाचुलसी, मिच्छेवीये अ गइतसगा ॥६९॥

टीका—सूक्ष्मेसूक्ष्मसंपरायलक्षणे दशमेगुणस्थानके सूक्ष्मचारित्रं सूक्ष्मसंपरायलक्षणंचारित्रंभवति, शेषेषुउपशांतमोहक्षीणमोहसयोगिकेवल्लिअयोगिकेवल्लिलक्षणेपु चतुर्षुगुणस्थानकेपु अहस्कायगं यथाख्यातलक्षणंचारित्रंप्राप्यते, इत्युक्तंचारित्रद्वारं, अथयोनिद्वारंअभिधित्सुराद् तत्रयोनिरूपत्तिस्थानं तत्रयेजीवाःपूर्वभवायुषः

क्षयान्अमिनवायु रुद्वेऋजुगत्यावक्रगत्यावाआगत्यप्रथमतमये यत्र-
उत्पद्यते तत्रयद्वर्णगंधरसस्पर्शसंस्थानपरिणताःपुद्गलाआह्वारत्वेन-
गृह्णन्ति तस्यजीवस्यतद्रपायोनिः, वर्णादीनामन्यतमपरावृत्तौअपरा-
योनिः, एवंएकवर्णाद्विवर्णाविवर्णचतुर्वर्णपंचवर्णादिसंयोगेभंगावर्णस्य
३? एकत्रिंशत् गंधस्यत्रयः ३, रसस्य एकत्रिंशत् ३?, स्पर्शस्य-
पदत्रिंशदुत्तरशतं ? ३६, संस्थानस्यएकत्रिंशत्, तेचपरस्परंगणितायो-
निभेदाःभवन्ति, तेचाह्वारपुद्गलाविंशतिगुणास्तथापिमुख्यत्वेनग्राह्या-
इतिमुख्यत्वेनवर्णादीनामेकत्वमेवभवति, एवंयोनयःशीतोष्णादिसं-
वृतादिसचित्तादिभेदान्चतुरशीतिप्रमाणाःसन्ति ताश्चेमाः, पुद्गविदग-
जगणिमारुज, इक्विक्वेसत्तयोगिलक्त्वाउ, दसपत्तेअ तरुणं चउदस-
लक्त्वापइपरेसि ?

दोदोविगलनारय, तिरिदेवेचउरचउरलक्त्वाइं,

मणुपचउदसलक्त्वा, संखाजोर्णीपाचुलसीओ ॥ २ ॥

तच्चमिध्यात्वेचतुशीतिलक्षायोनयः प्राप्यन्ते, धीयेत्ति द्वितीयेसास्वाद-
नेअगतिप्रसक्ताः-गतिप्रसक्तास्तेजोकायावायुकायिकास्तद्विरहिताः सा-
धारणरहिताः शेष ५६ पदपंचाशदक्षायोनीनांप्राप्यन्ते, लक्त्वाचुल-
सीमिच्छे धीएगतसनिगोयविणाइतिपाठः ॥ ६९ ॥

ट्वार्यः—सूक्ष्मसंपरायगुणटाणे सूक्ष्मसंपरायचारित्र होये, शेष
इग्यामो धारमो तेरमो चउदमो ए च्यारे गुणटाणे यथाख्यात
चारित्र छे. हवे चोरार्द्ध. लाख जीवायोनि कहे छे, मिध्यात्व
गुणटाणे चोरासी लाख जीवायोनि छे, सास्वादन गुणटाणे तेउ-
कायनी सात लाख वायुकायनीए चउद लाख नयी, चउद लाख
साधारणी नयी ॥ ६९ ॥

यन्नादि, "निवर्तितुसंभवेतिह, भयणिज्ज्ञोत्रेणहोपपवर्डीणं, संयोता-
 अदुराजो शुभाजनपलिज्जसंयाजो ॥१॥ प्रुरबंधिन्यध यत्पउतेष-
 कम्मा गुरल्लुनिनिगो रयावभयतु जा निच्छइ सापावण्णा विग्यंयुव-
 बंधित्तगयत्ता ॥१॥ तत्ररणंधतुः क्तेजसकर्मणागुरुल्लुनिर्माणो-
 पयात्तानिहः पे नानरनाममकूनपः, भयतुःजामिप्यात्वंकपायाः षोडश-
 हृत्पेनाए सोनरिशतिमोडुनीपमृतपः, आवण्णानिज्ञानारणपंधक-
 दर्शनारणनवकः स्वरूपाणियतुदंश विद्वमंनरासंज्ञानलाभभोगोपभोग-
 र्णीपांतरापलक्ष गंधंयविचिनिः पे रंगनवत्वारिशदप्येतागुणस्थानारोहेबंध-
 धनिगेषेऽपित्पस्येतेतुल्लद्वारेअत्रदसबंधान्प्रुरबंधिन्य इति, निप्यात्व-
 मादियेथातेमिप्यात्तदसः तंशुनिप्यात्तादिपुरथानेषु, मिच्छमाइटानेसु-
 हृत्पनेनमिप्यात्तादिपुगुणः थानेषुपयासंभवंपोऽयं, तत्रमिप्यात्वे "स-
 गयत्त" सतप्यवारिशान्प्रुरबंधिन्यः स्यंपंते द्वितीयेसास्वादानेमिप्यात्व-
 बंधाभारेपद्वत्वारिशान्प्रुरबंधिन्योस्यंपंते, गुणपालदुगंचइत्पनेनमि-
 भ्युणस्थानकेसम्पगगुणस्थानकेऽनेनातुंबंधिस्थानाद्विभ्रिमिप्यात्वान-
 नांबंधापगमेणुकोनचत्वारिशान्प्रुरबंधिन्योस्यंपन्ते देशवित्तेअप्रत्या-
 ख्यानभारेपंचविशान्प्रुरात्पोस्यंपंते, प्रमत्तेप्रत्याख्यानकपायबंधा-
 पगमेणुक्तेशान्प्रुरबंधिन्योस्यंपंते ॥ ७१ ॥

ट्कार्यः— कुडरोडी पग ए रीते, ह्ये ध्रुवबंधीनी सडता-
 लीस प्रकृति छे, यगादि ४ तेजस १ कर्मण १ अगुरुल्लु
 १ निर्माण १ ज्ञान १ दुगंज १ मिप्यात्व १ कपाय १६
 ज्ञानारणी ५ दर्शनारणी ९ अनराय ५ एवं सुडतालीस
 ध्रुवबंधी जाणवी, निप्यात्व गुणटागे सडतालीस ध्रुवबंधी बांधे,
 सारवादन गुणटागे निप्यात्व विना छेतालीस ध्रुवबंधी छे,
 मिथ्रगुणटागे तथा सभक्ति गुणटागे ए ये गुणटागे
 अनंतातुंबंधी ४ धीणधी ३ मिप्यात्व १ ए आठ न बांधे,

तेणे उगुणचालीस वांचे, देशविरति गुणटाणे अप्रत्याख्यानी
 ४ न वांचे ते पांतीस, वांचे छठे गुणटाणे प्रत्याख्यानी प्रकृति,
 ४ न वांचे तिणे इगतीस द्रुवबंधी प्रकृति वांचे ॥७१॥

इगतीसंगुणतीसं, अद्वारसचउदसंचसुहुम्मंम्मि ॥
 अधुवाबंधेसेसा, धुवउदयामिच्छिसगवीसं ॥७२॥

टीका—अप्रमत्तेपि एकविंशत्ता एव ब्रह्मन्ते, अपूर्वकरणे निश्च-
 द्विकापगमे एकोनविंशत् द्रुवबंधिन्यो ब्रह्मन्ते, नवमे अनिशक्तिव-
 दराख्ये भयजुगुप्सानवनाम प्रकृत्यपगमे ऽष्टादश द्रुवबंधिन्यो ब्रह्मन्ते ।
 सूक्ष्मसंपराये संज्वलनाभावे चतुर्दश द्रुवबंधिन्यो ब्रह्मन्ते, ततः परं द्रुव-
 बंधिन्यो ब्रह्मन्ते, बंधे बंध प्रकृतौ शेषा द्रुवबंध प्रकृत्यपसरे शेषाः याः प्रकृ-
 तयस्ता अद्रुवाः ता अद्रुवबंधिन्यो ज्ञेयाः ताश्चेमाः, तण्वंगा गिडसंय-
 यण जाइगइखगइपुव्विजिणुसासं, उज्झोपायवपरवातसवीसागोय-
 वेयणीयं ?
 दारिकवैक्रि
 तत्वात्, उपांगानित्रीणि, आकृतयः षट्, संहनानिषट्, जातयः पंच, ग-
 तयश्चतस्रः, खगतिद्वयं, आनुपूर्व्यश्चतस्रः, जिननाम, ध्यासोच्छ्वासनाम,
 उद्योतनाम, आतपनाम, परावातनाम, वसदशकं, स्थावरदशकरूपं,
 त्रसविंशतिरूपं, गोत्रद्विकं, वेदनीयद्विकं, हास्यादिचतुष्कं हास्यरति
 अरतिशोकलक्षणं, वेदविकं, आयुश्चतुष्टयं एवं त्रिसप्ततिः अद्रुवबंध-

शब्दं, प्रमत्ते ऽष्टविंशतिः, अपूर्वकरणे प्रथमं विंशतिः, चरमे भागे षट्,
 अनिशक्तिकरणे चतस्रः, सूक्ष्मसंपराये तिस्रः, उपशांते एका, क्षीणे एका,

सयोपिकेवल्लिक्षणेएका, एवमयुवबंधिन्योवच्यंते, अत्रयुवबंध अना-
द्यनंतभंगः, अभव्यानां अनादिसांतोभंगो, भव्यानां सादिसांतभंगः,
उपशांतंयावत् आरूढस्य घुवबंधकाभावेपुनर्मिथ्यात्वंगतेसप्तचत्वारि-
शद्बंधकरणेबंधोभवति, पुनः ध्येयारोहेतद्बंधयापगमेबंधोन, तेन-
सादिसान्तःभंगकोभवति, पुनरयुवबंधप्रकृतिषुएकः सादिसांतःभंगः
प्राप्यते, निरंतरबंधात्बंधकालेसादिःबंधाभावेसांतःइतिभाव्यं, या-
सामव्युच्छिन्नस्तुसंततः स्वोदयव्यवच्छेदकालंयावदुदयस्ताद्युवोदयाः,
यासांतुव्यवच्छिन्नोप्युदयोमूयोपिप्रादुर्भवति तथाविधद्रव्यक्षेत्रकाल-
भावस्वरूपंपंचविधंहेतुसंबंधंप्राप्यताअद्युवोदयाः, यदभाणि, अब्यु-
च्छिन्नोउदयो जाणंपयडीणनाद्युवोदइआशुच्छिन्नो विदुसंभवइ जाण-
उदयाताओ ? तत्रद्युवोदयाइमाः, निमिणधिरअधिरअगुरुअसुहअ-
सुहतेयकम्मचउवत्ता नाणंतरायदंसणमिच्छेद्युवउदयसगवीसा ? तत्र-
निर्माणअस्थिरस्थिरअगुरुदुशुभंअशुभंतेजसंकामेणंद्वेशरीरेवर्णादि-
घतुष्कंपृताद्वादशनामकर्मणः १२, ज्ञानावरणपंचकमंतरायपंचकं-
मिथ्यात्वंड्येताःसप्तविंशतिः द्युवोदयाज्ञेयाः, मिथ्यात्वस्यसांतत्वोदये-
पिद्युवोदयस्तासांअनंतं कालमिथ्यात्वोदयेनैवसहवर्तमानात्, द्युवोद-
योमिच्छि, मिथ्यात्वेसप्तविंशतिरपिअरित, सतिमिथ्यात्वेकस्यापिनोद-
यव्यवच्छेदः ॥ ७२ ॥

ट्कार्यः—सातमेपणइगतीस बांवे, आठमे गुणटणे निद्रा
२ विना ओगणश्रीस बांवे. नवमे गुणटणे भय ? दुगंठा
१ नव नामकर्मनी एइग्यार न बांवे. तेवारे अगार घुवबंधी
बांवे. सूक्ष्मसंपराय गुणटणे संज्वलना ४ च्यार विना घउइ
घुवबंधी बांवे. घुवबंधीयी कउतां शेष रक्षी ते अद्युवबंधी जा-
णवी. ते इहां मिथ्यात्वे सिधेर अद्युवबंधी छे. सास्वदाने

५५ छे, मित्रे ३५ छे, समकिते ३९ छे. देशविरते ३३ छे प्रमत्ते ३३ छे. अमत्ते २८ अपूर्वकरणे प्रथम ३० पछे आठ ८ अनिवृत्ति ४ तथा सूक्ष्मसंपराये ३ उपशांतमोहे ? क्षीण-
मोहे ? सयोगि केवळि ? अयोगि केवळिये नयी. ॥७२॥ :

छवीसखीणंजा, सयोगीचारसधुवोदयापयडी ।

ओहोदओवसेसा, अधुवदया हुंतिपयडीओ ॥७३॥

टीका—सास्वादनादारम्यक्षीणमोहपर्यन्तं मिथ्यात्वरहिताः ष-
ड्विंशतिःध्रुवोदयालभ्यन्ते, क्षीणमोहांते ज्ञानावरणदर्शनावरणांतरा-
यक्षयात् सयोगित्रयोदशोगुणेद्वादशनामप्रकृतयएवध्रुवोदयाउदयत्वे-
नप्राप्यन्ते अयोगिगुणे सर्व्वाअपिअधुवोदयाउदयेवर्तते, तत्रयोडश-
कषायाणांमध्येक्रोवादीनांचतुर्णानैकसमयंडयः, क्रोवोदयकालेमाना-
दीनामुदयाभावः, मानोदयकालेक्रोवादीनामुदयाभावः, यद्यपिवर्णपं-
चक्रेकृष्णादीनांमध्येएकस्यवर्णस्यनिरंतरोदयः तथापिअन्यतमवर्णो-
दयेनवर्णइतिसामान्यप्रकृतेध्रुवोदय एवंगंधादीनामिति, पुनः अधुवो-
दयाः पंचनवतिः, तत्रगाया धिरमुमिअरविणु अधुवबंधीमिच्छविणु-
मोहधुवबंधी निहोववायमीसं सम्मंपणनवइअधुवुदया ? याअ-
धुवबंधिन्यः त्रिसप्ततिप्रकृतयः तासांमध्यात्स्थिरमस्थिरंशुभमशुभंइ-
तिप्रकृतिचतुष्टयंध्रुवोदयेगृहितत्वात्शेषाः एकोनसप्ततिप्रकृतयःअ-
धुवोदयाभवंति, मोहधुवबंधिन्यएकोनविंशतिस्तन्मध्येमिथ्यात्वस्य-
निद्रापंचकं उप-
अधुवोदयाव्य-
वच्छिन्नस्याप्युदयस्यपुनरुदयराद्वावादिनि, यद्येवंमिथ्यात्वस्याप्यधुवो-
दयतांपुत्रयुज्यते सम्यक्त्वप्राप्तौव्यवच्छिन्नस्यापितदुदयस्यमिथ्यात्वग-
मनेपुनः सद्वावादिनि अत्रोच्यते, यासांप्रकृतीनांयेषुगुणम्यानकेषु-

गुणप्रत्ययानोऽद्याप्युदयव्ययच्छेदोन्निप्रियते, अयद्रध्यश्रेयकालाद्यपे-
क्षयातेष्वेवगुणरथानयेषु इदाचिदसांभवति वदाचित्तभवतिताप्य-
अधुवोदयाः, यथानिद्रायामिध्यात्वेद्वेगारभ्यक्षीणमोहंयावदुदयोऽव-
श्यंभवत्तै, अयद्यनसनतमसांभवतीनिमिध्यात्वेद्वेगनेदलक्षणं, यतस्त-
स्ययत्प्रथमगुणरथानकेनाद्याप्युदयव्ययच्छेदस्तत्रसंतनोदयः नरुदा-
चित्कःइतिधुवोदयेनैवतरयेति औधोदयन. धुवोदयापहारेऽवशेषाअ-
धुवोदया.प्रकृतयोभवति, तत्रनिध्यात्वेसप्तदशाधिकशतमोवोदयेतर-
सप्तविंशतिधुवोदयास्तदपगमेशेषाभरन्ति, मिध्यात्वेअधुवोदयाभवति,
पूर्वसास्वादनपंचाशीतिः, मिधेयतुःसप्ततिः, सम्पक्त्वेऽष्टसप्ततिः, देश-
विरतीएकपाष्टिः, प्रमत्तेपंचपंचाशन्, अप्रमत्तेपंचाशन्, अपूर्वकरणेपद्-
चत्वारिंशन्, अनिशक्तिकरणेचत्वारिंशन्, सुहृमसंपरायेयतुस्त्रिंशत्, उ-
पशांतमोद्वेवयस्त्रिंशन्, क्षीणमोद्वेवयस्त्रिंशन्, तथाचरमांतेएकोनविंशन्
सयोगिकेवलिनिमिदन्, अयोगिकेवलिनिद्रादश, अधुवोदयाउदयत्वे-
नज्ञेयाः, इन्द्रुदयः, ३.३३धुवोदयासुमृत्तिपुअनाद्यनंतअनादिसांतल-
क्षणौद्रीभंगकौभवनः, तत्राभ्यानांपृताः सप्तविंशतिरप्यनाद्यनंतो-
दयाएव, भ्यानांतुअनादिकालीनाअपिस्वस्वोदयव्ययच्छेदकालेअनु-
दयात् सांताइति, अधुवोदयानांप्रकृतीनांतुनिरंतरंउदयाभावन् सा-
दिसांतताएवइत्येकभंगः ॥ ७३ ॥

ट्यार्यः—हवे ध्रुव उदयी सत्तावीस छे निर्माण ? अधिर
? अशुभ ? शुभ ? अगुरु ? अगुरु लघु ? तैजस ?
कार्मण ? वर्णादि ४ ज्ञानावरणी ५ दर्शनावरणी ४ अंतराय
५ मिध्यात्व ? ए सत्तावीस ध्रुवोदयी मिध्यात्वे छे. सास्वाद-
नयी मांडि रीणमोह पर्यंत मिध्यात्व विना छवीस ध्रुवोदयी
छे, सयोगी गुणटापे नामकर्मनी बार वे ध्रुवोदयी छे. अयोगीमे

ध्रुवोदयी नयी वारनो उदय छे अद्रुवोदयीनो छे ओवोदययी
 ध्रुवोदयी दालतां शेष रही ते अद्रुवोदयीनी संख्या जाणवी, ते
 अद्रुवोदयी पंचाशुं छे ९५ ते मध्ये मिथ्यात्वे ९० छे. सास्वा-
 दने ८५ मिथ्ये ७४ समकिते ७८ देशविस्ते ६१ प्रमत्ते ५५
 अप्रमत्ते ५० अपूर्वकरणे ४६ अनिवृत्तिकरणे ४० सूक्ष्मसंपराये
 ३४ उपशांतमोहे ३३ खीणमोहे ३१ ॥७३॥

तीसहीयसयसंता, ध्रुवाउवसंतमोहठाणंजा ॥

खीणेअसईचरिमे, चउसयरिसेसअधुवाओ ॥७४॥

टीका—अयसत्तास्वरूपमुपदिशन्नाह तीसहियेति तवसंसा-
 रिणांअप्राप्तसम्यक्त्वद्युत्तरगुणानांसातत्त्वेनचतुर्गतिषुसद्भावेनभवंति-
 ताद्रुवसत्ताकाः, यास्तुकदाचिद्भवन्तिकदाचिद्द्वत्यंतरेनभवन्तितानद्रुव-
 सत्ताकाज्ञेयाः, तत्रगाया तसवत्रवीससगते अकम्मध्रुवबंधिसेसवेअतिगं,
 आगइतिगवेयणीयं दुजुअलसगउरलसासचउ ? खगइतिरिदुगतिपं-
 ध्रुवसत्तावसदशकंस्थावरदशकंचोभयमीलनेनवसविंशतिः वत्रवीसति,
 वर्णपंचकगंधद्विकरसपंचकस्पर्शाष्टकमीलनेनविंशतिः, सगतेयकम्मत्ति,
 तैजसकार्मणसप्तकंतैजसशरिर ? कार्मणशरीर २ तैजसतैजसबंधनं
 ? तैजसकार्मणबंधनं ? कार्मणकार्मणबंधनं ? तैजससंघातनं ?
 कार्मणसंघातनं ? इतितैजससप्तकं ध्रुवबंधिशेषेतिवर्णचतुष्कृतैजस-
 कार्मणशरीरात्शेषाण्युक्त्वाविंशतुद्रुवबंधिन्यः, वेदविकं आगइति-
 गत्ति आगिइसंघयणजाइइति संस्थानसंहननजातिसर्वमिलनेसप्त-
 दश ? ७ वेदनीयं सातासातलक्षणं दुजुअलत्ति युगद्विकंहंसास्परति-
 अरनिशोकलक्षणं, सगउरलत्ति औदारिकसप्तकं, तद्यौदारिकशरीरं
 ? औदारिकांगोपांगलक्षण २ औदारिकसंघातनं ? औदारिक-
 बंधनं ? औदारिकतैजसबंधनं ? औदारिककार्मणबंधनं ? औ-

दारिकतैजसकर्मणबंधनं ७ इति औदारिकसप्तकं, उद्वासचतुष्कं
 उच्छ्वास ? उद्योत ? आतप ? परावानलक्षणं ? सुखगति
 ? असुखगतिद्विकं २ तिर्यग्गति तिर्यगातु पूर्वो लक्षणं तिर्यग्द्विकं २
 नीधैर्गोचरलक्षणं पूतास्त्रिंशदुत्तराः शतसंख्याः प्रकृतयोद्भवसत्ताकाअ-
 भिधीयंते द्युवसत्ताकंचासां सम्यक्त्वलाभादर्वा ह्यसंजीवेपुमैर्देवतज्जा-
 तान्, अथानंतानुबंधिनां कृपापाणामुद्भूतलनसंभवाद् द्युवसत्ताकैव द्यु-
 वते, अतः क्वं द्युवसत्ताकप्रकृतीनां त्रिंशदधिकशतसंख्यासंगठते ? मेवं-
 चः यतोऽवाससम्यक्त्वात्पुत्तरगुणानामेव जीवानामेताद्विसंयोगो
 र्वजीवानां अद्युवसत्ताकता वा नवात्तोत्तरगुणजीवानांचचित्यते,
 ततोऽनंतानुबंधिनां द्युवसत्ताकतैव पदिवोत्तरगुणप्राप्तापेक्षया अद्युवस-
 क्ताकक्षीक्रियते तदा सर्वासामपि प्रकृतीनां स्यात्तातोऽनुबंधिनामेव
 सर्वा अपि प्रकृतयोपस्था नमुत्तरगुणेपुसत्ताव्यवच्छेदमनुभ-
 वंति, ततोपदानध्रेणिगतस्यैकादशंगुणस्थान कृपावत्त्रिंशद-
 तं एवं सत्तायां प्राप्यते यद्यपि शायिकसम्यक्त्ववतां सप्तकादिक्षय-
 त्तानेदोऽस्ति, तदपि गुणस्थाने सामान्यसत्ताधिकारे कथितश्चा-
 तः तथापि स्वबुद्ध्यावगंतव्यः, क्षीणे असहति अष्टचत्वारिंशद-
 वसत्तापेक्षया मोहनीयपदत्रिंशतिः निद्रापंचकं आयुस्त्रिकं प्र-
 णमप्रकृतयः औदारिकतैजसबंधनं औदारिककर्मणबंधनं औ-
 त्तसकर्मणबंधनं तैजसकर्मणबंधनं पूताः पंचाशद्द्व्यवच्छि-
 तः अशीतिर्द्वादशे सत्ताद्युवरूपा प्राप्यते, अष्टपंचाशत्सत्तापे-
 क्षीतिः सत्तायां प्राप्यते, "धरिमे" प्रयोदशोऽष्टुर्दशे गुणस्थाने-
 तः सत्तायां प्राप्यते. न परधानोक्तजोयसत्तापेक्षया नुवसत्ता-
 ताअनुवसत्तागुणस्थानकेवक्तव्याः, अनुवसत्ताअष्टाविंशतिः
 वेरकरांगनोप्राप्यन्ते करयांनप्राप्यन्तेताअनुवसत्ताका,
 मोह ? मिध्रमोह ? मनुष्यद्विकं २ देवादिकं २ नरक-

द्विकं २ वैक्रियसप्तकलक्षणं, वैक्रियएकादशकं, जिननाम, आयुश्चतुष्टयं, आहारसप्तकं, उच्चैर्गोत्रलक्षणाष्टाविंशतिः प्रकृतिसमूहरूपाअध्रुवसत्तारूपास्तत्रमिथ्यात्वेऽष्टाविंशतिरप्यध्रुवसताः प्राप्यन्ते, जीवभेदापेक्षयासास्वादनेमिश्रेचजिननामरहिताः सप्तविंशतिः सम्यग्दर्शनात् उपशांतमोहयावत् अष्टाविंशतिरप्यध्रुवसत्ताकाः प्राप्यन्ते क्षीणमोहेसयोगिकेत्रल्ययोगिकेवलिलंक्षणेगुणस्थानत्रिके एकविंशतिरध्रुवसत्ताकाः प्राप्यन्ते, एवंध्रुवसत्ताशेषाअध्रुवसताः प्रकृतपद्मति, इत्युक्तंअध्रुवसत्ताद्वारं ॥ ७४ ॥

अर्थः—तथा २९ सयोगीये ३० छे. अयोगीये १२ अध्रुवोदयी जाणवी. ध्रुवसत्ता एकसोतीस छे. ज्ञानावरणी ५ दर्शनावरणी ९ वेदनी २ मोहिनी २६ नामकर्मनी तिर्यचगति ४ जाति ५ औदारिक १ तैजसकर्मण ७ संवयण ६ संस्थान ६ वर्णादि २० विहायोगति २ तिरिआनुपूर्वि १ जिननाम कर्मविना प्रत्येक ७ वसदश १० धावर १० नीचगोत्र १ अंतराय ५ एकसोतीस १३० ध्रुवसत्ता इग्यारमा गुणठाणा पर्यंत जाणवी, नवमाने बीजे भागे क्षपकध्रेणिने तेर नीकळे तेवारे नवमायी क्षीणमोहपर्यंत ऐसीनी सत्ता छे. क्षीणमोहे ऐसी, तेरमे चउदमे चहुत्तरी ध्रुवसत्ता छे. मिथ्यात्वे २८ सास्वादाने २७ समकिते २८ अप्रमत्ते २८ अनिवृत्ति २८ सूक्ष्मसंपराये २८ उपशांतमोहे २८ क्षीणमोहे २१ सयोगिकेवली २१ अयोगिकेवली २१ ए अध्रुवसत्ता जाणवी. ॥ ७४ ॥

मिच्छेविसममिच्छा, योपअणथीणत्तिविणुमीसदुगे ।
वीयतीअकसायहीणा, देसेपमत्त युअलंमि ॥७५॥

टीका—सांप्रतंसर्वथातिदेशवात्यघातिद्वारमभिधित्युराह म
तनप्रथमंघातिस्त्रुणं, यथाजात्मनोज्ञानदर्शनचारित्रवीर्यलक्षणं गुण-
चतुष्टयं स्वरूपेणस्वकीयज्ञायकत्वदृढयत्वास्थिरत्वसामर्थ्यत्वलक्षणस्व-
कार्यस्वकारकं, तथाशेषाणांअध्यावाधादीनांआत्मगुणानांनिरावरण-
त्वकरणेकारणरूपमपितेनएतद्गुणचतुष्टयंप्रधानं शेषाअध्यावाधाद-
योगुणाः स्वरूपत्वेनैकावयवरूपा नान्यद्गुणप्राकटनेहेतुत्वमिति, अ-
तोज्ञानादीनांकारणकार्यरूपोभयधर्मवतांयातकानिज्ञानवरणदर्शना-
वरणमोहांतरापलक्षणानिघातिकर्माण्युच्यंते, शेषाणिवेदनीयायुर्नाम-
गोत्ररूपाणिअवातीन्यमिर्वीयंते, तत्रघातिषु याः प्राकृतयः उदिताः
स्वावयवगुणंसर्वआवृण्वंतिघातयंत्येवंशीलाः सर्वघातिन्योर्विशतिः भ-
वंति, याःप्रकृतयः उदिताः स्वावयवगुणंआवृतमपिदेशतः घातयंते-
देशतोविरातिगुणप्रत्ययादिनाक्षयोपशमं प्राप्यतद्गुणप्राकट्यंलभंते
इत्येवंशीलाः देशघातिन्यः पंचविंशतिर्भवंति, तत्रसर्वघातिन्यः
केवलज्ञानावरणं केवलदर्शनावरणं पंचनिद्राद्वादशादिनाअनंतानु-
बंधिअप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानावरणलक्षणाः कषायाः मिथ्यात्वंचेति-
विंशतिः, तत्रकेवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणेक्षपकश्रेण्यादौप्रक्षीय-
माणस्थितिरसप्रदेशक्षयंयावन्नसर्वयाक्षयस्तावन्नगुणप्राग्भावातिक्षय-
स्तावन्नगुणप्राग्भावः, सर्वथाक्षये सकलविशेषावबोधसकलसामान्या-
वबोधरूपांकेवलज्ञानकेवलदर्शनलक्षणौभवतः, अतएतेसर्वघातिन्यो
तथानिद्रापंचकानामप्युदयंअवबोधंसर्वयावातयन्तितेनसर्वघातिन्यः,
यद्यपिनिद्रापामपिस्वप्नादीनांदर्शनंतदपिनिद्रोदयशैथिल्येनैवोतिद्वाद-
कषायाणांउदयोपिअनंताशुबंध्युदयः शुद्धचारित्रधर्मरुचिघातनरूपः,
प्रत्याख्यानकषायोदयस्त्वहिसकपरिणामघातरूपः, प्रत्याख्यान-
प्रायोदयः सर्वसावद्यविरातिरूपपरिणमनयातकः, एतेयथाक्रमंसर्व-
घातकरुत्वात्सर्वघातकाः, यत्पुनस्तेषांप्रबलोदयेपिअयोग्याहारवि-

रमणउपलभ्यते, तत्रवारिवाहदृष्टान्तोवाच्यः, सुदुविभेदुदए होईपहा
 चंदमूराणमित्यादिज्ञेयं, अथवानरकादिविपाकभयाद् यद्विरमणंतर्द्धे
 यसुखामिलापे नैवेतितीव्रलोभोदयएवग्राह्यः, तयामिध्यात्वंतुजिनप्र
 णीततच्चश्रद्धानस्वरूपंसम्पक्त्वंसर्वमपिहंतीतिसर्ववाति, यत्तुतस्यप्र
 बलोदयेपिमनुष्यपश्वादिवस्तुश्रद्धानंतदपिस्याद्वादोपयोगाभावात् मि
 थ्यैवेति ॥ उक्तंच ॥ विन्नेषावश्यके, सदसदविसेसणाओ भवहेउ
 जहत्पिओवलंभाओ, नाणफलाभाओ मिच्छदिद्विस्सअन्नाणं ?
 इतिमिच्छेवीसममिच्छाइति ॥ मिच्छेइतिमिध्यात्वेवीसंविशतिप्र
 कृतयः सर्वघातिन्योबंधेसंति, अमिच्छामिध्यात्वग्रहिताएकोनविं
 शतिः वीएत्ति द्वितीयेसास्वादनबंधेप्राप्यन्ते, ताएवएकोनविंशतिः
 अनंतानुबंधिचतुष्टयस्त्यानद्विविकंविनाद्वादशसर्वघातिन्यः मीसडु
 गेत्ति मिश्राविरतिसम्पक्त्वलक्षणेगुणस्थानद्विकेप्राप्यन्ते वीयकसा
 यहीणा देसेइतिसंबंधः द्वितीयकपायहीनाः देशविरतेऽष्टौसर्वघातिन्यः
 तीयकसायहीणाप्रमत्तयुगलेतृतीयकषायरहिताश्चनम्रः प्रकृतयः प्रम
 त्ताप्रमत्तलक्षणेगुणस्थानद्वयेप्राप्यन्ते ॥ ७५ ॥

- ट्वार्थः—मिध्यात्वे वीस सर्वघाती छे, सास्वादन गुणटाणे
 मिध्यात्वमोहिबी विना १९ सर्वघातिनो बंध छे, मिश्र तथा
 समकित गुणटाणे अनंतानुबंधी ४ थीणाद्वि तिन विना वार सर्व
 घाती प्रकृतिनो बंध छे, देशविरति गुणटाणे मीजी चोकडी
 अप्रत्याख्यानीयानी काठीये एट्ठे आठ सर्वघातिनो बंध छे,
 प्रमत्त तथा अप्रमत्त ए वे गुणटाणे सर्वघाति ४ नो बंध छे.
 केवलज्ञानावरणी ? केवलदर्शनावरणी ? निद्रा वे ए च्यार बंधे
 छे ॥ ७५ ॥

केवलजुअलावरणं, अपुववीअभागओअनुहुमजा ।
 दरघाइमिच्छेसद्वा, नपुंविणातेविसासाणे ॥ ७६ ॥

टीका—केवलगुणव्यभिचि ॥ अद्विष्टानिअपूर्वकरणप्र-
थमभागांतेनिद्राद्वयव्याभादेअपूर्वकरणव्यभिचीयभागतः स्वप्नसं-
पत्तायंसावन् केवलदृग्गन्धरस्य केवलज्ञानावरण्य केवलदर्शनावरण
रूपामप्रवृत्तिर्ब्रह्मत्वे, तत्र.पंचेयाभावः दश्याद्विदेशानिन्यः पंच-
विंशतिः मतिज्ञानावरणभूतज्ञानावरणमनःपंचेवज्ञानावरणरूपं-
ज्ञानावरणप्रसुद्धये ५भुंदेशानावरणाऽप्यभुंदेशानावरणावधिदर्शनावरण-
रूपंदेशानावरणानिर्कंतेज्वलनाध्यायाः क्रोधमानमापातोभरूपानो-
कथायाद्धारयतिअतिमो कभयतुगुप्सास्त्रांवेदपुंवेदनपुंसकवेदलक्षणा
“नो रूपायति” कथायगदशाहमयः, अंतरायपंचकंपूताः पंचविंशति-
मवृत्तयोदेशानिन्योदेशानपंचनीत्येवंशीलादेशानिन्योमतिज्ञाना-
वरणमुदिनमपिदेशानयन्तिरुषिन्देशानयोपशममातं तथायातय-
न्तिपुंसायंयतपा मलयदिरिपज्यास्तुआत्मनः सर्वस्वकेवलज्ञान-
केवलदर्शनरूपंज्ञानपंचिनाः सर्वयानिन्योमतिज्ञानादिकंतु आ-
त्मनोदेशरूपंशुणंयानपंचिनादेशानातिन्यः तास्तंमत्ये, मिच्छि
मिष्यात्वैसयाइति सयाः प्रवृत्तयः देशयानिन्योयत्पंते तापुवसास्वा-
दननपुंसकवेदशक्तिनाधुनादेशातिरेकयच्छन्ते, नपुंसकवेदबंधः मिष्या-
त्वप्रायोग्यपुंवेति ॥ ७६ ॥

व्याख्यः—अपूर्वकरण गुणव्यभिचि बीजा भाग्यी दशमा
गुणव्यभिचि केवलज्ञानावरणी केवलदर्शनावरणी ए ये सर्वया-
तीनो बंध छे पछे नथोज, देशयातीप्रवृत्ति २५ ज्ञानावरणी ४
दर्शनावरणी ३ हास्यादि ६ वेद ३ संज्वलना ४ अंतराय ५ एवं
२५ ते मत्ये मिष्यात्वगुणव्यभिचि सर्व २५ देशयातीनो बंध छे,
सास्वादन गुणव्यभिचि नपुंसक विना धोवीस देशयातीनो बंध छे.
॥ ७६ ॥

स्वयंस्त्रिंशत्, अप्रमत्तेपुण्यप्रकृतयोऽव्यंते, ताएवदेवायुरहिताअपूर्व-
करणेद्वात्रिंशद्ब्रव्यंते, अवगाथायां अट्टसुपदंअप्रेतनगाथायांगतम-
नुवर्तनीयं अष्टसुगुणस्थानकेषुअयंक्रमः ॥ ७८ ॥

ट्यार्यः—सवर्षाती तथा देशवाती काढतां शेष रही ते
अवाती प्रकृति सर्व गुणठाणे जाणवी. अवाती ७५ छे ते
मव्ये मिथ्यात्व ७२ छे. सास्वादने २८ छे. मिश्रे ३९ छे.
समकिते ४२ छे. देशविरते ३६ छे. अप्रमत्ते ३४ छे. अपूर्व-
करणे ३३ छे. अनिश्चित्वादरे ३ छे. सूक्ष्मसंपराये ३ छे.
उपशांतमोहे १ छे. क्षीणमोहे १ छे. सयोगिकेवल्लिये १ धांधे
छे इम उदयनो अधिकार जोई कहेवो. उदयपिणे पुण्यतत्त्वना
भेद ४२ छे. सातावेदनी उंचगोत्र मनुष्यदुग २ देव २ पंचेन्द्रि
जाति १ पांचशरीर ५ तीनउपांग ३ वज्रऋषभनाराचसंधयण
१ समचउरंससंस्थान १ वर्णादि ४ अगुरुल्लु १ पराघात १
उसास १ आतप १ उद्योत १ शुभविहायोगति १ निर्माण १
वसदश १० देवतानुआयु १ मनुष्यायु १ तीर्यचनुआयु १
तीर्यकरनाम १ ए वेतालीसमव्ये मिथ्यात्व गुणठाणे ३९
ओगणचालीस छे. जिनआहारक नयी. सास्वादन गुणठाणे
अडतीस छे. आतप नयी. मिश्र गुणठाणे चोतीस छे. तीन
आउखा नयी, उद्योत नयी. समकित गुणठाणे जिननाम तथा
आउखा वे मेलाय तिणे ते सडतीस छे. देशविरति गुणठाणे
इगतीस छे. अप्रमत्ते वेतीस छे. अपूर्वकरणे वर्तीस छे. ॥७८॥

अट्टसुतिगंचदोसु, तिसुसाय वंधसेसयापावे ।

चउवीससयंओहो, वन्नाइगहासुहाअसुहा ॥ ७९ ॥

टीका—अट्टसुतिगंचइत्यादि अष्टसुगुणस्थानकेषुइतिपदंअपूर्व-

गाधार्पां संबन्धितं तिगंचदशसुति द्वयोर्गुणकयोविपयेद्विवचनेबहुव-
चनमितिप्राकृत्वात्, तिगं सातवेदनीय उच्चैर्गोत्रयशोनामलक्षणं-
प्रकृतिप्रिकं पुण्यप्रकृतीनांबन्धये । तिसुनिपुउपशांतमोहशीण-
मोहसयोगिकेवल्लक्षणैर्गुणस्थानत्रिके "सायाबंधति"सातस्यैवबंधः,
अयोगिस्थानेबंधाभावात्, तेसयाइतिशेषकाःपुण्यमकृतिगणनांतरिताः
पापप्रकृतयः सर्वगुणेषुज्ञेया स्तत्रमिष्यात्वेष्यशीतिः तासुपंचदशा-
पसारे सास्वाद्नेसप्तषष्टिः, मिधेचतुश्चत्वारिंशत्, सम्पक्त्वेचतुश्चत्वा-
रिंशत्, देशविरतीचत्वारिंशत्, प्रमत्तेपदर्निशत्, अप्रमत्तेत्रिंशत्, अ-
पूर्वकरणेप्रथमनिद्राद्विक्रमपगमेअष्टाविंशतिः, अनिवृत्तौएकोनविंशतिः,
सूक्ष्मसंपरायेचतुर्दशइतिपापप्रकृतिबंधक्रमस्तत्र अत्रपुण्यपापोभय-
मीदनेओषेचतुर्विंशतिशतंमिष्यात्वेएकविंशतिशतं तच्चवर्णादयोगृ-
हीताः शुभास्तयाऽशुभाः शुभलेस्यावानशुभानिवर्णादीनिब्रह्माति,
अशुभलेस्यावान्अशुभवर्णादीनिब्रह्माति, तेनोभयग्रहणइतिज्ञेयं ७९।

ट्थार्थः—ए आठ गुणटाणे पुण्यप्रकृति बांधे ते कही, नवमे
दशमे गुणटाणे तीन पुण्यप्रकृति बांधे छे. साता १ जसनाम
१ उंचगोत्र १ ए तीन छे, तीन गुणटाणे इग्यारमे बारमे तेरमे
सातानो बंध छे. ए बंधमां पुण्यप्रकृति गणतां शेष रहि ते
पाप प्रकृति जाणवी. मिष्यात्वे ८२ सास्वाद्ने ६७ मिध्वगुण-
टाणे ४४ समकित्त गुणटाणे ४४, देशविरति गुणटाणे ४०,
प्रमत्त गुणटाणे ३६, अप्रमत्त गुणटाणे ३०, अपूर्वकरण गुण-
टाणे २८ अष्टावीस, अनिष्करण गुणटाणे २३ सूक्ष्मसंपराय
गुणटाणे १४ पापप्रकृति बांधे छे, उपरले गुणटाणे पापप्रकृ-
तिनो बंध नदी, इहां किने पुण्यप्रकृति अने किने पापप्रकृति
ए वे मेलवतां एकसोचोर्वासनो ओष धाय छे, जे वर्णादिक

४ च्यार ९ शुभ ते पुन्यप्रकृतिमां गण्या छे. अशुभ. ते. पाप-
प्रकृतिमे गण्या ते माटे एकसो चोवीस प्रकृति थाय छे. ॥७९॥

नामधुवबंधिनवगं, दंसणपणनाणविग्घ(य)परंग्घायं।
भयकुछमिच्छसासं, जिणगुणतीसाअपरियत्ता ॥८०॥

टीका—अथापरावर्तद्वारं व्याख्यानयन्नाह, तत्रयाः प्रकृतयः
अन्यस्याः प्रकृतेर्वंधं उदयं उभयं वा विनिवार्यस्वकीयबंधं उदयं उभयं वा-
दर्शयंति ताः परावर्तमाना यास्त्वन्यस्याः प्रकृतेर्वंधमुदयमुभयं वा अनि-
वार्यस्वकीयबंधं उदयमुभयं वा दर्शयंति ताः न परावर्तते इति कृत्वा अपराव-
र्तमाना उच्यंते, यत्प्रत्यपादि विनिवारीयजागन्तुं बंधमुदयंच अतप-
गइए, साहूपरियनमाणी अणिवारणी अपरियत्ता ? नत्रप्रथमपराव-
र्तमाना. प्रकृतयस्नामि महनाम धुवबंधिनवगइत्यादि नाम्नी-
धुवबंधिनवकं यणंचतुष्कं जसकामंणागुरुल्लुत्तिमाणोपवातलक्षणं,
दर्शनावरणचतुष्कंचशुरचशुस्वधिकेवलदर्शनावरणरूपं, पणानि पच-
नाणजानावरणपंचकं, विग्घंतिअंतरायपंचकं परावातनामभयदुगडा-
द्विक मिच्छेत्तिमिष्पात्वंश्वासोच्छ्वासनामकर्मजिननामण्णाः एको-
नविशत्प्रकृतयः अपरावर्तमाना भवन्ति । इत्येताः एकोनविशत्प्रकृ-
तयः स्वबंधोदयोभयकालेनान्यस्याः प्रकृतेर्वंधमुदयमुभयं वा निरुप्य-
नवर्तते इतोऽपरावर्तमाना इति ॥ ८० ॥

ट्वार्थः—अथ ह्ये अपरावर्तमान प्रकृति कथं छे. नाम
धुवबंधी नव वणादिक ४ तजस ? कामण ? अगुरुल्लु ?
निर्माण ? उपवात ? ए नर, दर्शनावरणी ४ जानावरणी ५
अंतराय ५ कर्मप्रकृति ५ परावात ? भय ? दुगंठा ? मि-
ष्पात्वंभोहनी ? मासोसाय ? जिननाम ए २९ अपरावर्त

छे. बंधमां तथा उदयमां कोइके नहि ते बंध तथा उदयप
 आवता नयी पोतापणे बंध तथा उदय आवे छे. ते बंध तथा
 उदय कोइकनी प्रकृतिनो रोकीने पोतानो बंध तथा उदय थाई
 ते परावर्त्तमान कहीजे, तेहरी इतर बीजी ते अपरावर्त्तमान
 कहीजे. ॥ ८० ॥

जिणविणुमिच्छिअमिच्छा, सासणमीसेसुसजिणस-
 म्माई ।
 पंचसुनाणविग्घं, दंसणचउनवगदसमंम्मि ॥ ८१ ॥

टीका—अथपरावर्त्तमाना गुणस्थानकेषुविभजनाह । जिण-
 विणु इत्यादि जिननामबंधविनामिध्यात्वेअष्टाविंशतिः परावर्त्तमाना-
 बंधंते, अमिच्छा मिध्यात्वबंधराहिताः सास्त्रादने तथा मिध्रगुण-
 स्थानेसत्ताविंशतिरपरावर्त्तमानाबद्धन्ते, सजिणत्ति जिननामसहिना-
 स्ताएवअष्टाविंशतिः सम्यक्त्वादिपंचसुगुणेषुसम्यक्त्वदेशविरतप्रम-
 ताऽप्रमत्तापूर्वकरणलक्षणेषु अपरावर्त्तमानाबद्धन्ते, ततःपरज्ञानावरण-
 पंचकं विन्धेत्तविघ्ननाम अंतरायपंचकं दंसणचउत्ति दर्शनावरणीय-
 चतुष्टयं, एताश्चतुर्दशअपरावर्त्तमानानवमेऽनिरात्तिरूपेदशमेनूक्ष्म-
 संपरायलक्षणेबद्धन्तेइति ॥ ८१ ॥

टिप्पणी—मिध्यात्व गुणटाणे जिन नाम विना २८ अप-
 रावर्त्तमान बांधे छे. सास्त्रादन गुणटाणे मिध्यात्व विना २७
 अपरावर्त्तमान छे, मिध्रगुणटाणे सत्तावित्त २७ बांधे छे. सम-
 क्तपी मांडी पांच गुणटाणे समकिते, देशविरते, प्रमत्ते, अप्रमत्ते,
 पूर्वकरणे ५ एनांए जिननाम नेटांवे वेवारे २८ परावर्त्त

प्रकृति बंधाये, नवमे गुणठाणे दशमे गुणठाणे ज्ञानावरणी ५
अंतराय ५ दर्शनावरणी ४ एवं १४ अपरावर्तमान बंधाये ॥८१॥

तणुअष्टवेअदुजूअल, कसायउज्जोअगोअदुगनिदा ।
तसवीसाउपरित्ता, बंधइअपरित्तसेसाउ ॥८२॥

टीका—तणुअष्टइत्यादि तनुशब्देनोपलक्षितमष्टकं तणु-
ब्रंगागिइसंबयण जाइगइखगइपुञ्चित्तिगाथावयवेनप्रतिपादितंतन्व-
ष्टकं, तत्रतनवः तेजसकर्मणपोरपरावर्तमानासुप्रतिपादितत्वात् शे-
पाऔदारिकरूपास्तिस्त्रः, उपांगानिर्वाणिआकृतयः संस्थानानिपद्,
संहननानिपद्, जातयः पंच, घतस्रोगतयः, खगतिद्वयं, आनुपूर्वी-
घनुष्क मिति अष्टकशब्देनत्रयास्त्रिशत्प्रकृतपोगृह्यंते, वेदाः स्त्रीपुं-
नपुंसकरूपा स्त्रयः तुजुअल द्वि युगलंहास्यस्वरतिशोकरूपं, कथा-
याः गोदश, उज्जोयदुगंति द्विकशब्दस्यप्रत्येकसंबंधादुद्योनात्पा-
रूपं गोत्रद्विकं, गोत्रवेदनीयलक्षणंगोत्रउद्योगोत्रभेदान्, सातामानभे-
दाद्देदनीयमपिद्विधा, निद्रापंचकं, प्रसदशकं, स्यात्तदशकं, आप्यिच-
त्वारिद्वयेनाएकनभतिः प्रकृतयः परावर्तमानाभवति, तत्रगोदशकथा-
यानिद्रापंचकंचयथपिपुनाः एकत्रिशतिप्रकृतपोत्रयधित्वाद्द्वयप्रति-
पगोपगोचनंभवति तथापिम्योदयेस्वजातीयप्रकृत्युदयनिगे ॥८३॥ इ-
त्तमानाभवति, मिथगमिथशुभाशुभप्रकृतयश्चतस्रोपथपिदस्यप्रतिन-
द्विद्वयन्तथापिस्यप्रतिपरावर्तमाना. शेपाः पदपाठ प्रकृतपो-
धोद्वयाम्बानिपस्यसंबन्धिरुद्धाः अपिअनः परावर्तमानागुणस्वानेप-
बंधक्रमेर्वात्तत्रउदरावर्तमानिन्यः शेपाः परावर्तमानाः भवेमभति, १४
निष्कृतेनवापिआभशीतिः, जिननामनुअपरावर्तमनेपुष्कणा १,
परावर्तमानानुद्वाहकद्वि इमेरपुंजनस्यामपुममशकन सावि शानशी-
तिः २ वेदास्यन्ते, एवम्वेदेनसासादनेथनु सदात्त, मिथकायं

त्वारिंशत्, सम्पक्त्वे एकौनपंचाशत्, देशएकोनचत्वारिंशत्, प्रमत्ते-
पंचविंशत्, अप्रमत्ते एकविंशत्, अपूर्वकरणे त्रिंशत्, अनिवृत्तिकरणे ऽष्टौ,
सूक्ष्मसंपराये तिस्रः, उपशांतादिषु त्रिषु एकंसातमेव एवंपरावर्त्तमानानां-
बंधक्रमइति ॥८२॥

ट्कार्यः—तनुआदिक आठआठ पिंड प्रकृति तनु ३ उ-
पांग ३ संस्थान ६ संघयण ६ जाति ५ गति ४ विहायो-
गति २ आनुपूर्वि ४ वेद ४ हास्यादि ४, कपाय १६ उद्योत १
आतप १ गोत्र १ वेदनी २ निद्रा ५ व्रत १० थावर दस
आऊखा च्यार एडकाणु परावर्त्तमान जाणवी मिथ्यात्वे नव्यासी
८९ सास्वादने ७४ मिश्रे ४७ समकिते ४९ देशविरते ३९
प्रमत्ते ३५ अप्रमत्ते ३१ अपूर्वकरणे ३० अनिवृत्तिकरणे ८
सूक्ष्मसंपराये ३ इग्यारमे १ चारमे १ तेरमे १ अयोगि अत्रं-
घक अपरावर्त्ते जे गाया मांहे फही तेह टालतां शेष रही ते
परावर्त्तमान जाणवी, बांधे, हवे विपाक च्यार कहे छे जे मध्ये
जे क्षेत्र आकाश तेह फिरतां उदय आवे ते क्षेत्र विपाकी ४
आनुपूर्वी छे ते मध्ये मिथ्यात्व गुणटाणे समकित गुणटाणे
च्यारे आनुपूर्विनो उदय छे ॥८२॥

मिच्छेसम्भेचउपुवि, निरयविणुवीयएआउचउ(चउरो)
देसेनरतिरिसेसा, मणुआमणुआउपेयगाभणिया ।८३।

टीका—अथविपाकद्वारं चितयन्नाह, तत्रविपाकः रमफलानुभवः,
सचतुर्द्वान्तयमयमंक्षेत्रविपाकाः आनुपूर्व्यध्वतस्रः, क्षेत्रमाकाशंतत्रैव-
विपाकउदयोयासांताः क्षेत्रविपाकाः आनुपूर्व्यध्वतस्रोनरकतिर्यग्नराम-
रातुपूर्वालक्षणायतस्तासांचतसृणामपिविग्रहगतायेशेदोभवतीति ॥

उक्तं च बृहत्कर्मविपाके नरयोऽस्स उदं पूं नर एव क्लेण गच्छं
नरयोऽणुपुञ्जियाणं, तर्हि तद्दिअन्नं हि न त्थिति ॥१॥

एवंतिरिमणुदेवे, तेषु विवक्लेण गच्छमाणं स्स
तेसिमणुपुञ्जियाणं, तर्हि उदयो अन्नं हि न त्थिति ॥२॥

ननु विग्रहगत्यभावेऽपि आनुपूर्व्याणामुदयः संक्रमकरणेन विद्य-
कथं क्षेत्रविपाकिन्यस्ताश्चतुर्गतिततो जीवविपाकिन्यइत्यत्रो-
विद्यमानेषु संक्रमे यथा तासां गतीनां विपाकस्तथा विपाकस्तथापि
तासां क्षेत्रविधानेन स्वकीयो विपाको द्योन तथाऽन्यासामतः क्षेत्रवि-
न्यएवेति, तत्र गुणस्थाने क्रमेण विभजन्नाह, मिच्छेसम्मै इत्यादि
मिच्छेमिथ्यात्वे सम्मैति सम्यक्त्वदर्शनलक्षणे गुणस्थाने च उच्यते
पुषित्ति आनुपूर्व्यः उदये प्राप्यंते, वीएत्ति द्वितीये सास्वादनारख्ये
स्थानके नरयविणु नरकानुपूर्व्यां विनास्ति स्र आनुपूर्व्यः उदये प्राप्यं-
शेषेषु गुणस्थानेषु स्वप्रकृतिविपाकत्वेनानुपूर्व्यां उदय एव नाम्नि, य-
अंतरालगतौ गुणस्थाने कस्यैव प्राप्यमाणत्वात्, ननु आनुपूर्व्यां
स्थितिबंधस्तुकथं वेद्यते, तथाह प्रदेशोदयेन संक्रान्तोदयेनैवेति ग-
॥ उक्तं च ॥ कर्मप्रकृतिचूर्णो विवागमुज्जाएनिइण्मेमापएसं-
तादयेण भुंजइति च चनान्. अथ भवविपाकस्य रूपकथयताह, त-
भवंति कर्मेशवर्तिनो अस्मिन् प्राणि तइति भवः नाम्नादिपर्याय. स-
पूर्वापुण्यं वच्छेदे विग्रहाद्यंतरालगनिमास्यवेदिनः, यदाह भगवान्
सुधर्मास्वामी भगवत्यां, नेरुण्णो इण् उ उज्जइति, तस्मिन्ने रभेना-
कृतिर्यत्नरानरूपे विपाक उदयो विद्यते यामांता भवति पाकिन्य नया-
दिययामं भवं पूर्वभवस्य मानागाभिभवेऽपि पश्यते इति भावः ननु यथा-
सुपादेशादिभवेऽउदयं विपाकं म तान्तरागतीनामप्यन्यथा अपि भावि-
पाकिन्यः प्राप्नुवन्ति, अत्रोदयेऽप्रापुयं इत्यस्य भवस्य योग्यनिर्देशन-

वेद्यन्ते, तथाहि मोक्षगामिनः अशपगतयः ७३-७४...
 यंयंति, अतो विमिश्रस्वोदयभवं प्रतिगतीनां नियत्यभावात्तत्र भवविपा-
 किन्मः, किंतु जीवविपाकिन्यप्येत्सुक्ता आयुं पिचत्वारिपुत्रविपाकिनः,
 गुणस्थानक्रमेत्तु आउचउइति आयुश्चतुष्कं नरकायुस्तीर्षगायुर्नरायु-
 देवायुः चउोति चतुष्केमिथ्यात्वसास्वादनमिश्राविरतिलक्षणे गुण-
 स्थानचतुष्के उदयः प्राप्यते, तथा देसे देशविरतिलक्षणे गुणस्थानकेतिरि-
 मण्यत्तितिर्यगायुर्भुत्प्यायुः प्राप्यते, शेषाः प्रमत्तादारम्यअयोमिकेवलि-
 धरमसमयंयावत्तन्नुप्यायुषः वेदकाभगिताः सप्तकर्मप्रकृतीनामथाया-
 स्वस्वस्थित्यंतर्वर्तीन्वेत्तु ? यथाज्ञानावर्णीयस्यो कृष्टास्थितिः त्रिंशत्को-
 टाकोट्यसागराणां अथायाचत्रिंशद्वर्षशतानि अथायान्यूनः कर्मनिपेकः
 भावनाचपृतानि त्रिंशद्वर्षशतानि त्रिंशत्कोटाकोटिसागरांतर्गतान्येवा-
 न्यानि साधि १। निजायुपरतु देवनारकायुषोरु कृष्टास्थितिः प्रयस्त्रिंशत्सा-
 गराः ते च देवनारका भववेद्या, अथायाचमनुष्यतिर्यग्भवप्रिभागप्रमा-
 णाप्रयस्त्रिंशत्सागरेभ्योऽपि ताप्येतिरुथमित्युच्यते आयुषः अथायायां-
 प्रदेशपेदननास्ति तेन मितापुत्र, शेषकर्मणांतु अथायायां प्रदेशोदयता-
 भवति तेनांतर्गताप्येति तया आयुषः प्रदेशोदयोपिक्रमादिनातद्भवे
 पृषभवति अत्र आयुषो भवविपाक एवेति ॥८३॥

टिप्पणः—सास्वादन गुणद्यने नरकानुपूर्विको उदय छे नही,
 शेष तिन आनुपूर्विको उदय छे, उपरांत सर्व गुणद्यने छे, आ-
 नुपूर्विको व्यक्त विपाकोदय नया तो कोइ पछे ले आनुपूर्विको
 धितियंय पृट्टो किहां भोगये तेहनो उत्तर कम्मपयडीया ले
 प्रदेशोदयपणे भोगये अथवा गतिनामकर्म मव्ये संक्रमणी भो-
 १४३

प्रत्येककर्मण्येवमप्याहारपर्यामिच्छतेनगृहीतानिजसकर्मण्यतीरेद-
 यः पायाः ॥ उक्तं च ॥ भगवत्यां जीवामन्तेतेऽपि आहारपात्र-
 म्भ्यां मिष्टान्तिनेकिअगमिष्टान्तिनायगअगमिष्टान्तिगो० अर्थमि-
 ष्टान्तिनेत्रापरमिष्टान्तिनेत्रनामगरीगोपचयहेनर. कामगवम-
 णापृथग्या आहारिकादिगरीगोपचयहेनयोरागुगुमडापृथगु० अ-
 न्योऽन्वयभाषान्नोऽपिअभिनयप्रदोऽन्वयिकाकेऽपिआहा-
 रान् अद्यागमाण्वात्तपुत्रलविपाकेगृहीताइति अथगृणार. गानेपुत्रिभ-
 जताह मिच्छे मिथ्यात्वे “ धृतीसं ” धृतिश्चिश्चःपुत्रनिपाकिन्चः
 पृथय उदयेपाप्यन्ते आहाररहितवहीनाइति ॥ ८४ ॥

अथ — एवं पुत्रलविपाके कदे छे नामात्मनी पुत्रेऽती
 १- निर्माण १ धिर १ आदिर १ पुम १ अजुम १ अगु-
 २ २ १ नेजय १ कामय १ यथादिक ४ आदिर १ प्रयाग १
 मग्यान ६ सययण ६ उपशान १ तावतण १ मन्वेक १ उद्यो-
 १ पयमान १ यथाय १ पुत्रि पुत्रलविपाके आण्णी. जीजे पुत्र-
 चर कामयगततागत्य तेहेने उदयनी नशावाऽनी नशा जीम-
 तिकादि क वीमगुणा धर्मणा तेहेने ले उदय आये ते पुत्र-
 त्रिपाके छे. मिथ्यागुणराधे आहारक विना योनास पुत्र-
 मगरी उदय छे ॥ ८४ ॥

आय रनिगोयहीणं, दुग्तीसंभारणाइतिधयिगिर ।
 उरत्तदुग्हीजादेरे, छेदेसाहारजोयविणा ॥ ८५ ॥

१४१—आय रनिगोयहीणं इति तावदायतेदुग्हीणं अर्थ-
 १ १ उरत्तदुग्हीजादेरे अत्र उदयनीनाउदयनीके. पुत्रिनेकेऽपिदुग्ही-
 मय उदयरीदेविशासिता, अत्रदुग्हीजादेरे इति तावदायतेदुग्ही-
 १४१

उदय छे, ऋषभनाराच १ नाराच २ ए वे संवयण विना क्षीण-
मोह गुणटाणे तथा सयोगि गुणटाणे पुद्गलविपाकी चौवीस छे,
अयोगी गुणटाणे शरीरनो उदय नयी तेमाटे पुद्गलविपाकिनो
पण उदय नयी ॥ ८६ ॥

घणघाडुगोयजिणा, तसीयरतिगसुभगदुभगचउ-
सासं ।

जाइतिगजीयचिवागा, पणदुगसयरीपढमदुगे ॥ ८७ ॥

टीका—अयजीवविपाकिप्रकृतीराह घणघाडुत्ति, घनवातिन्यः
सप्तचत्वारिंशत् ज्ञानावरणपंचकं दर्शनावरणनवकं मोहनीयमष्टाविं-
शानिधा अंतरायंपंचधा दुगोयत्तिगोयवेयणीयंइतिगोयद्विकं वेदनी-
यद्विकं दुगोयशद्वेनप्रकृतिचतुष्टयंगृह्यतेजिननाम प्रसन्निकं प्रसन्नदर-
पर्याप्तलक्षणं इतरचिइतरतूरथावरत्रिकं स्थावरमूक्षमापर्याप्तलक्षणं
सुभगदुभगचउत्ति सुभगचतुष्कं सुभगसुस्वरादेयपदाः कीर्तिरूपं
दुर्भगचतुष्कं दुर्भगदुःस्वरानादेयायशो रूपं, सासंति उच्छ्वासं
जाइतिगचि जातित्रिकं जातिपंचकं गतिचतुष्कं स्वगतिद्विकं जाति-
निकशब्देनएकादशप्रकृतयोगृह्यंते इत्येताः अष्टसप्ततिप्रकृतयोजीव-
विपाकिन्यः जीवविपाकित्वंजीवगुणाज्ञानादयोआवृत्त्यतिष्ठंति यथा-
ब्रह्मास्तपापृककर्मवर्गणाउदयत्वेनभुज्यते वस्तुतस्तुशंभवपुद्गलवि-
पाकाअपिजीवस्येवपारंपर्येणानुगृह्यमुपवातंचकुर्वतितेनजीवविपाका-
पूवेतिभिष्यात्वगुणस्थानेजिननामभिध्रमोहसम्यक्त्वमोहरहिताः पं-
थसप्ततिः जीवविपाकेप्राप्यंते, सास्त्रादनेतापृग्दूमापर्याप्तभिष्यात्वो-
दयरहिताद्रासप्ततिः जीवविपाकाउदयेप्राप्यंते ॥ ८७ ॥

टिप्पणी—हवे जीवविपाकी कहे छे. घनयानि ४५ ते मल्ले

पस्त्रिंशत् सूक्ष्मसंपराये, ताएवसंज्वलनलोभरहिता द्वात्रिंशत् उप-
मोहे, ताएवद्वात्रिंशत् क्षीणमोऽहेपि, नाएवनिद्राद्विक्रानावरणपंच-
तरायपंचकदर्शनावरणचतुष्कमित्येव षोडशापगमेजिननानोदयेचत्-
दशप्रकृतयः सयोगिकेवळिगुणस्थानके, ततअयोगिकेवळिगुणेएक-
दशजीवविपाकिन्यः उदयेप्राप्यंते इति, इत्युक्ताविपाकाः ॥ ८८ ॥

ट्यार्यः—निध गुणटाणे चासठ प्रकृति जीव विपाकी छे,
समकित गुणटाणे चोसठ प्रकृति जीव विपाकी छे, देशविरति
गुणटाणे पंचावन प्रकृति जीव विपाकी छे, प्रमत्त गुणटाणे
उगुणपंचाश प्रकृति जीव विपाकी छे, अग्रमत्त गुणटाणे बेंता-
लीस प्रकृति जीव विपाकी छे, अपूर्वकरण गुणटाणे पिस्तालीस
प्रकृति जीव विपाकी छे, नवमे अनिष्टतिकरण गुणटाणे उगु-
णघालीस छे, सूक्ष्मसंपसये तैर्तीस छे, उपशांतमोहे वर्तीस छे,
सयोगिकेवळिने सत्तर प्रकृति जीव विपाकी उदये छे, अयोगिने
इग्यार जीव विपाकी उदय छे, बारमी प्रकृति आजरखो ते भव
विपाकी प्रकृति छे ॥ ८८ ॥

अद्वगचउचउरद्वगाय, चउरोयहुंतिचउवीसा ।
सोलसभंगानवमे, इगभंगोसुहमटाणंमि ॥ ८९ ॥

टीका—अयभंगाकम्माणामितिविगुणनाह गुणटाणेसुअद्वसुद्व

किंकमोहबंधट्टाणंतु, पंचाअनिपाट्टिटाणेसु बंधोपरमोपरंततो ? मो-
हनीयसत्कबंधस्थानेषुमव्येएकैकबंधस्थानंसिध्यादष्टपादिपुनवसुगुण-
स्थानकेषुभवति, तद्यथामिध्यादष्टेद्रांविंशतिः, सास्वादनस्यैसविंशतिः,
सम्यग्मिध्यादष्टेःसप्तदश, अविरतसम्यग्दष्टेःसप्तदश, देशविरतस्यनयो-
दश, प्रमत्तापूर्वकरणेषु भंगएकैकानांनवनव, एतानिचद्वाविंशत्या-

दीनिनवपर्यंतानिस्थानानि, तत्रद्वाविंशतीपद्भंगा, एकाविंशतीचत्वारो-
भंगाः, सप्तदशत्रयोदशनवसुस्थानेषुद्वौद्वौभंगकौ, पंचादीनांबंधस्थाना-
नांप्रैकैकएवभंगकः बंधस्थानेज्ञातव्यः, तत्रपंचचतस्रस्तिस्त्रोद्वेएक-
प्रकृतिर्बंधइति पंचस्थानानिअनिवृत्तिगुणस्थानकेप्राप्यन्ते, अथगुण-
स्थानेषुउदयस्थानान्याह तत्रोदयस्थानानिनवएकद्वेचत्वारि पंच-
पदसप्तअष्टौनव दशएवनवस्थानानि तत्रगाथा—

सत्ताइदसओमिच्छे, सासायणमीसएनबुद्धोसा ।

छाइनवअविरये, देसेपंचाइअद्वेव ॥ १ ॥

विरएखओछसमीए, चउराईसत्तछघपुबम्मि ।

अनियट्टिवापरेपुण, एकोवदुचेवउदयंसा ॥ २ ॥

एगसुद्धुमसरागे, वेएइवेयगाभवेसेसा ।

भंगाणंचपमाणं, पुग्गुदिट्टेणनायच्चं ॥ ३ ॥

मिथ्यादिष्टासप्तादीनिदशपर्यंतानित्रीणिपर्यंतानिचत्वार्युदयस्थानानि-
भवन्ति ॥तद्यथा॥ सप्तअष्टौनवदशसास्वादानेसप्तादीनि दशपर्यंतानि-
त्रीणिउदयस्थानानिसप्तअष्टौनव, एव मिथ्रेपित्रीणिउदयस्थानानि अ-
विरतेषुदशदीनि नवपर्यंतानिचत्वारिउदयस्थानानि परसप्तअष्टौनवइ-
तिचत्वारि, देसेदेशविरतारूपेपचादिअष्टपर्यंतानिचत्वारिउदयस्थानानि
पंचपदसप्तअष्टौनानिचत्वारिउदयस्थानानि, तथा विरतेषुषोषशभे-
द्रमतेनवाअप्रमतेचतुर्गदिसप्तपर्यंतानिचतु.पचप.सप्तएनानिचत्वारि-
उदयस्थानानि, उग्रपुत्रिभिन्नि आरुंरुणेचतुर्गदिसप्तपर्यंतानि त्री-
णिउदयस्थानानि, अनिवृत्तिमादरेगुस्थानके.श्रीए.इ.उदयस्थानं, सु-
दनगरगरेपु.इ.उदयस्थानं, शेषाउपशानयो.हा.दयोमो.श्री.दयादिना.शेषा
अन्तेगुणस्थानं.क.पु.मो.हे.भंग.पत्तु.ई.शानि.वि.भ.ज.ता.ठ.मिथ्या.ए.ट्ट.प.दि.श. १-

१२
१३
१४
१५
१६

पूर्वकरणपर्यवसानेपुगुणस्थानकेषुप्रत्येकमष्टौअपूर्वकरणेषुचतस्रः, मि
 दिचतुर्विंशतयोभवंति, तत्रमिथ्यात्वेअष्टौ सारवादनेचतस्रः, मि
 चतस्रः, चउरट्टगतिअविरतादिपुअप्रमत्तपर्यवसानेपुगुणस्थानेषुप्र
 कंचतस्रगुणाश्चभावयंति तत्रमिथ्यात्वेसप्तत्रयोदशैकाचतुर्विंशति
 अप्रकाशिर्जावःअनंतानुबंधिचतुष्टयगतान्. अप्रवर्तनाकरणेनउद्धृ
 नयाव्यपवर्त्यप्रतिपत्तिनोमिथ्यात्वगत. तत्रयममविद्यउदयः, अन
 तानुबंधिनांसत्तायाभारानूनउदयः. तत्रमिथ्यात्वंअप्रत्याख्यानानावगण-
 प्रत्याख्यानसज्वलनक्रोधादीनामन्यतमेवय. क्रोधादीनांरथाणांवेदा-
 नांअन्यतमोएकोवेदः. हागपरनियुगलारतिशोकयुगलयोन्यनग्नृषु-
 गलंइत्येतासासमप्रवृत्तीनाउदयोदयः मिथ्यात्वे, अत्रहागपरनियुगले-
 गुरोभंगः, सगुणारतिशोकयुगलेद्वितीयोभंगः, एवमगद्वय वेदंस्त्रिगु-
 णेनतेनभंगा पदभंगाः क्रोधाभंगाः, पदभगात्मानसंभगाः, पदभं-
 गा मायासंभवाः, पदलोभसंभवाः, पूर्वचतुर्विंशतिभंगा. सर्वत्रभंगा
 चतुर्विंशतिशाक्रमोऽयमेवतरिमतेवसप्तके नयेयाजुगुप्तायावाअनना-
 नुबंधिनिरावक्षिभेअष्टानः दयः अप्रभयादीमायेकमेकैकाचतुर्विंशति
 प्राप्यते, इतितिस्रधपरिशलयः, तथातरिमतेवसप्तकेभयजुगुप्ता
 योरथराभयानंनानुबंधिनोयंज्ञाजुगुप्सानंतानुबंधिनो प्राक्षिभयोर्नवाना-
 मुदयः, अप्राप्यैकैकारिमगुपरिरूपेभगानांशुगुर्विशतिःप्राप्यते, इतिति-
 स्रधचतुर्विंशत्यः, तथातरिमतेवसप्तकेभयजुगुप्ता-नानुबंधिपुगुणपवृ-
 मक्षिनेपूरशानामुदयः अत्रैकाभंगानांचतुर्विंशति, सर्वसत्ययामिथ्या-
 रशीचतुर्विंशत्यः, सारवादनेसप्तअष्टानवत्रोमिउदयध्यानानि, तत्रसा-
 रवानेऽनंतानुबंधीउदयेनैवआगतति, अनंतानुबंधसादिकक्षायपु-
 र्यानामन्यतमेचत्वारः षोडशिका, षयाणावेदानामन्यतमोवेदः, इत्यो-
 गुगलयोन्यनग्नृषुगलमित्येतासासमप्रवृत्तीनांअष्टपुर. उदयः, अब-
 प्रागेर्वैश्रभंगानांचतुर्विंशतिशाततोभवेजुगुप्तायावादिशासांअष्ट-

नामुदयः तत्रद्वेचतुर्विंशतीभयजुगुप्सयोः प्रक्षिप्तयोर्नवोदयः, अत्रैका-
भंगानांचतुर्विंशतिः, सर्वसंख्ययासास्वादनेचतस्रश्चतुर्विंशतयः, मिश्रेऽ-
पिसप्तअष्टौनवत्रीणिउदयस्थानानितत्रअनंतानुबंधिवर्जास्त्रयोऽन्यतमे-
क्रोधादिकाःत्रयाणांवेदानांअन्यतमोवेदः द्वयोर्युगलयोरन्यतरत्त्युगलं-
पुताःसप्तद्वयोदयाः, तत्रैकाचतुर्विंशतिः, ततोभयजुगुप्सायांवाप्रक्षि-
प्तायांअष्टोदयः, अत्रद्वेचतुर्विंशतीभयजुगुप्सयोस्तुयुगपत्प्रक्षिप्तयोर्नवा-
नांउदयः तत्रैकाचतुर्विंशतिः, सर्वसंख्ययामिश्रेचतस्रश्चतुर्विंशतयः
अविरतसम्यग्दृष्टौ षट्सप्तअष्टौनवपर्याप्तानिचत्वारिउदयस्थानानि,
तत्रानंतानुबंधिवर्जास्त्रयोऽन्यतमेक्रोधादिकाः, त्रयाणांवेदानामन्यत-
मोवेदः द्वयोर्युगलयोरन्यतमत्त्युगलं इतिपण्णांप्रकृतीनांउदयोअवि-
. . . . .
तुर्विंशतयः, तथातस्मिन्नेवपक्षेभयजुगुप्सयोर्भय सम्यग्मोहयोर्यु-
प्सासम्यग्मोहयोर्युगपत्प्रक्षिप्तयोरष्टानामुदयः, अत्रापितिस्रश्चतुर्विं-
शतयः तथातस्मिन्नेवपक्षेभयजुगुप्सासम्यक्त्वमोहानांयुगपत्प्रक्षिप्ता-
नांनवानामुदयः अत्रैकाचतुर्विंशतिः, सर्वसंख्ययाअविरतसम्यग्दृष्टाव-
र्णाचतुर्विंशतयः, देशविरतौपंचषट्सप्तअष्टौइति उदयाःतत्रमत्प्राख्या-
नावरणसंज्वलनक्रोधादीनांअन्यतमोद्वैक्रोधौत्रयाणांवेदानामन्यतमो-
वेदःद्वयोर्युगलयोरन्यतरत्त्युगलमितिपंचानामुदयः देशविरतस्यक्षायिक-
सम्यग्दृष्टेरापशमिकसम्यग्दृष्टेर्वाअत्रैकाचतुर्विंशतिः ततोभयेवाजुगु-
प्सायांवासम्यग्मोहेवाप्रक्षिप्तपण्णामुदयः अत्रतिस्रश्चतुर्विंशतयः,
तथानस्मिन्नेवपंचकेभयजुगुप्सयोर्वाजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वयोरथवाभ-
यवेदकसम्यक्त्वयोर्युगपत्प्रक्षिप्तयोः समानामुदयः, अत्रापितिस्रश्चतु-
र्विंशतयः, तथातस्मिन्नेवपंचकेभयजुगुप्सासम्यग्मोहेशिमेअष्टानामु-
दयः अत्रैकाचतुर्विंशतिः, सर्वसंख्ययादेशविरतौअष्टाचतुर्विंशतयः

ततश्चप्रमत्तेऽप्रमत्तेचचत्वारिपंचपदसमइत्येतानिचत्वारि उदयस्थानानि, तत्रशायिकसम्यग्दृष्टे रौपशमिकसम्यग्दृष्टेर्वाप्रमत्ताप्रमत्तस्यमत्येकसंज्वलनक्रोधादीनामन्यतमएकः क्रोधादिः त्रयाणांवेदानामन्यतमोवेदः द्वयोर्युगलयोरन्यतरयुगलं इतिचतसृणांप्रकृतीनामुदयः अत्रैकाचतुर्विंशतिः ततोभवेवाजुगुप्सायांवासम्यग्मोहेवाक्षिमेपंचानामुदयः अनतिस्रश्चतुर्विंशतयः भंगानानरिमन्नेवचतुष्केचभयजुगुप्सासम्यग्मोहयोः प्रक्षिप्तयोः षण्णामुदयः अनापितिस्रश्चतुर्विंशतयः तथा- तस्मिन्नेवचतुष्केभयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वे क्षिमेसप्तानामुदयः अत्रैकाचतुर्विंशतिः सर्वसंख्ययाप्रमत्तस्यअष्टौचतुर्विंशतयः, एवमप्रमत्तस्याप्यष्टौचतुर्विंशतयः अपूर्वकरणेचतस्रःपंचपदइत्येतानित्रीणि- उदयस्थानानि, तत्रसंज्वलनक्रोधादीनामन्यतमएकःक्रोधादिः त्रयाणांवेदानांअन्यतमोवेदः द्वयोर्युगलयोरन्यतरयुगलंइत्येतासांचतसृणांप्रकृतीनामुदयोऽपूर्वकरणेद्वयः अत्रैकाचतुर्विंशतिः, ततोभवेजुगुप्सायांवाप्रक्षिप्तायांपंचानामुदयः अत्रैकाचतुर्विंशती भयजुगुप्सयोर्युगपत्प्रक्षिप्तयोः षण्णामुदयः अत्रैकाचतुर्विंशतिः सर्वसंख्यया- अपूर्वकरणेचतस्रश्चतुर्विंशतयः अनिश्रुतिवादरेपुनः एकोद्वौवाउदयांशौउदयभेदौअत्रचतुर्णांसंज्वलनानामन्यतमएकः क्रोधादिः त्रयाणांवेदानामन्यतमोवेदः इतिद्विकोदयः, अत्रत्रिमिवेदश्चतुर्भिः संज्वलनेर्द्वादशभेदाः ततोवेदोदयव्यवच्छेदेएकोदयः सचतुर्विंशोद्विविधबंधे एकविवधबंधेमाप्पते, तत्रयद्यपिप्राक्चतुर्विधबंधेचत्वारः त्रिविधबंधे चोद्विविधबंधेद्वौएकविवधबंधेएकः इतिदशभंगाः प्रतिपादिताः तत्राप्यनसामान्येनचतुस्त्रिद्वैकबंधापेक्षयाचत्वारएवभंगाविवक्ष्यन्ते ते- षोदशभंगकाअनिश्रुतिवादराख्येगुणस्थाने, इगभंगोसुदृमटागामिमसंपरायेबंधाभावेएकंकिट्टाकृतसंज्वलनलोभवेदपते, अत्रैकएव-

वीथी नवगुणी वरीये, इम नवव कर्ता ८४७७ भांगा धावे,
ज्ञानावरणीना भागा २ छे. अंगयना भांगा २ छे पाचनो
बन्ध पांचनो उदय पाचनी सत्ता ए त्रिविध भांगो दशमा गुण-
टाणा पर्यंत छे. इत्याम्बे ज्ञान्मे गुणटाणे पांचनो उदय पांचनी
सत्ता ए एक भांगो छे. ॥ ९२ ॥

मिच्छेपुणसासाणे, नवचउपणनवयबंधुदयसंता ।

मीसाइनियट्टिओ, छचउपणनवयदुगभंगा ॥९३॥

टीका—अवदर्शनावरणीयभंगज्ञानगुणस्थानकेपुदर्शयत्नाह ।
मिच्छेपुणसासाणेइत्यादि मिथ्यात्वेपुनः सास्वादानेदर्शनावरणीपरपद्वी-
भंगं, नवति नवानांप्रवृत्तीनांबंधः चतुर्णामुदयः नवानांसत्ताल-
क्षण.प्रथमोभंगः, तेषामेवजाज्ञानानिद्रोदये पंचानांमत्वे एकस्मिन्-
समये एकाएवनिद्राउदयेभवति नसर्वास्तेननवानांबंधः पंचानामुदयः
नवानांसत्तारूपः द्वितीयपुत्रंभंगद्वयंप्रथमगुणस्थानद्वये प्राप्पते,
मिश्रादारभ्यनियतिर्द्वितीयादरप्रथमभागयावत्स्थानद्विनिकरंधाभावेप-
ण्णामेवबंधः चतुर्णामुदयः नवानांसत्ता अथरापण्णांबंधः पंचानामु-
दयः नवानांसनापूनइभंगद्वयंलभ्यते ॥ ९३ ॥

टिप्पण्यः—दर्शनावरणीना मिथ्यात्वे तथा सास्वादाने नव बंध
ध्याय उदय, नव सत्ता ए एक तथा नव बंध पांच उदय नव
सत्ताए वीजो ए वे भांगा छे. मिश्र गुणटाणावी मांडी आ-
टमा गुणटाणाना प्रथम भाग मुधी १ च्यारनो उदय नव नवनी
सत्ता ए एक भांगो तथा छनो बंध पांचनो उदय नवनी सत्ता
ए वीजो भांगो ए वे भांगा छे. ॥ ९३ ॥

चउबंधतिगेचउपण, नवंसदुसुजुअल छ संता ।
उवसंतेचउ पण नव, खीणेचउदयछचउसंता ॥९४

टीका—चउबंधतिगे इत्यादि अपूर्वकरणस्यषट्पंचाशद्वंध
कभागादारम्य सूक्ष्मसंपरायपर्यंतं उपशमश्रेणिवतः चउबंधति, च
तुर्णाबंधः चतुर्णामुदयः नवंसति नवसत्तालक्षणः एकोभंग
अथवाचतुर्णाबंधः पंचानाबंधः नवसत्तालक्षणः द्वितीयः निद्रो
दपस्तुघोलनापरिणामरूपः घोलनाचर्चार्पस्यतीक्ष्णधारालक्षणप्रव
र्तनेकिंचित्पुनःपरावर्तलक्षणरूपापरिणतिः दुसुति नवमेदशमेवं
धोदयानांयुगलं चतुर्णाबंधः चतुर्णामुदयः षट्सत्ता एषक्षपक
श्रेण्यारोहवतः भंगः, तथा उवसंते उपशांतेएकादशेगुणस्थाने-
चतुर्णामुदयः नवानांसत्ता अथवा नवानामुदयः नवानांसत्ताएत-
द्रूपैभंगकौप्राप्येते स्वीणति क्षीणमोहलक्षणेद्वादशेचतुर्णामुदयः
पण्णांसत्ता अथवा चतुर्णामुदयः चतुर्णांसत्तारूपः एवंभंगद्वयं-
प्राप्यते, क्षपकाणामत्यंतविशुद्धतयानिद्राद्विकस्यउदयाभावात् उद-
यभंगेषु संक्रान्तोदयस्यप्रकृत्यंतरभवेनेननवगवेपणाप्रदेशोदयस्यापि
नमुख्यताकचित्प्रहणमपिकारणिकम् ॥ ९४ ॥

ट्यार्थः—आटमाना उपरला भागे नवमे दशमे ए तीन
गुणट्राणे च्यारनो उदय नवनी सत्ता ए भांगो उपशमश्रेणिमें छे
च्यारनो बंध च्यारनो उदय छनी सत्तानो भांगो नवमाना
तीजा भागवी जाणवो. इग्यारमे गुणट्राणे च्यारनो उदय नवनी
सत्ता अथवा पांचनो उदय नवनी सत्ता ए थे भांगा छे.
क्षीणमोह गुणट्राणे च्यारनो उदय छनी सत्ता अथवा च्यारनो
उदय च्यारनी सत्ता ए थे भांगा छे. ॥ ९४ ॥

चउछसुदुत्तिसत्तमु, एगेचउगुणेषुवेयणियभंगा ।

गोपपणचउदोत्तिसु, एगट्टं(सु)दुत्तिइकंम्मि ॥९५॥

टीका--अथ वेदनीयगोत्रभंगकान्गुणस्थानेषुदर्शयत्वाद् ।
 घउउसुइत्यादिपुपदसुमिध्यादृष्ट्यादिपुमत्तसंपत्पर्यतेपुगुणस्थानके
 पुमत्त्वेकंवेदनीयस्य प्रथमाश्चन्वारोभंगाः तेचेमेअसातस्यबंधः अ-
 सातस्योदयः सातासातेसत्ता १ सातस्यबन्धः असातस्योदयः
 सातासातेसत्ता २ असातस्यबंधः सातस्यउदयः सातासातेसत्ता
 ३ सातस्यबन्धः सातस्योदयः सातासातेसत्ता ४ एवंभंगचतुष्टयं-
 प्राप्यते तथाअप्रमत्तसंपत्तादिपुसयोगिकेवृत्तिपर्यतेपुद्वीभंगकौ सात-
 स्यबंधः असातस्योदयः सानासातेसत्ता १ पुनः सातस्यबंधः सा-
 नस्योदयः सातासातेसत्ता एवंभंगद्वयंप्राप्यते, तथाएकस्मिन्नयोगि-
 केवृत्तिनिचित्रागेभंगाः तेचेमेअसातस्योदयः सातासातेसत्ता
 १ सातस्योदयः सानासातेसत्ता २ एतौद्वौविकल्पौ अयोगि-
 केवृत्तिनिचित्रागमयंपात्रं प्राप्येते चरमसमयेतु असातस्योदयः
 असातसत्ता १ अथवा सातस्यउदयः सातसत्ता एवंभंगद्वयं
 प्राप्यते द्विचरमसमयस्यसानंशीर्णंतस्यअसातंप्राप्यते यस्यअ-
 सातंशीर्णंतस्यसातंप्राप्यते गोपुत्तिगोत्रस्यपंचभेदाभिध्यादृष्टौ तेचे-
 मेनीचैर्गोत्रस्यबंधोनीचैर्गोत्रोदयः नीचैर्गोत्रसत्ताएकौविकल्पः तेज-
 स्कायिकेषुवायुकायिकेषुलभ्यते तद्भवाद्बुद्धतेपुचाशेषजीवेषुमिध्या-
 दृष्टौ नीचैर्गोत्रस्यबंधः नीचैर्गोत्रोदयः उच्चनीचैर्गोत्रसत्ता अथवा
 नीचैर्गोत्रस्यबंधः उच्चैर्गोत्रोदयः उच्चनीचैर्गोत्रसत्ता अथवा उच्चैर्गो-
 त्रस्यबंधः नीचैर्गोत्रोदयः उच्चनीचैर्गोत्रसत्ता अथवा उच्चैर्गोत्रस्यबंधः
 उच्चैर्गोत्रस्योदयः उच्चनीचैर्गोत्रसत्ता एवंभंगपंचकंभवति तथा सा-

स्वादनेप्रथमभंगवर्जभंगचतुष्टयंप्राप्यते प्रथमभंगकंतेजोवायुकायि
 योस्तद्वृत्तेपुत्रवसास्वादनाभावात्, तथात्रिगुमिश्राविरतिदेशविरते
 उच्चैर्गोत्रबंधकौट्टीभंगोभवतः मिश्रादयोहि नीचैर्गोत्रंनवन्ति अन्
 त्वाचार्याः देशविरतस्यपंचमएवभंगएक उक्तंच सामन्नेणंवयजा
 उच्चगोयस्सउदओहोइ इतिवचनात् एगद्वमुप्रमत्तसंयतप्रभृतिषुअ
 सुगुणस्थानेषुप्रत्येकमेकैकोभंगः तत्रप्रमत्तात्सूक्ष्मसंपरायपर्यंतं उच्च
 गोत्रस्यबंधः उच्चैर्गोत्रस्योदयः उच्चनीचैर्गोत्रसत्ता उपशांतमोहक्ष
 णमोहसयोगिकेवल्लिनिबंधाभावात् प्रत्येकंउच्चगोत्रस्योदयः उच्चनी
 चैर्गोत्रसत्तारूपः विकल्पः “ दुन्निइक्कम्मि ” एकस्मिन्अयोगिके
 वल्लिनिद्वौभंगौउच्चैर्गोत्रस्योदयः उच्चनीचैर्गोत्रसत्ताअयविकल्पः अ
 योगिद्विचरमसमयंयावत् चरमसमयेतु उच्चैर्गोत्रस्योदयः उच्चैर्गोत्र
 सत्ताअयंद्वितीयोविकल्पः नीचैर्गोत्रस्यसत्ताद्वासत्ततिप्रकृतिपुक्षाण
 त्वात् इत्युक्तेवेदनीयगोत्रे ॥ ९५ ॥

ट्यार्यः—वेदनी कर्मना छ गुणठाणे च्यार भांगा छे.
 असातानो बंध ? असातानो उदय ? साताअसातानी सत्ता ?
 असातानो बंध ? सातानो उदय ? साताअसातानी सत्ता २
 तथा सातानो बंध सातानो उदय साताअसातानी सत्ता २
 सातानो बंध असातानो उदय साताअसातानी सत्ता ४ ए च्यार
 छद्दा गुणठाणा पर्यंत छे. इहां छद्दाने अंते असातानो
 बंध जाय छे तिणे सातमार्था तेरमा पर्यंत सात गुणठाणे सा-
 तानो बंध सातानो उदय बेनी सत्ता ? तथा सातानो बंध
 असातानो उदय बेनी सत्ता ए वीजो ए वे भांगा पामीये
 छे. एक अयोगी गुणठाणे जबंधना च्यार भांगा छे. असातानो
 उदय बेनी सत्ता ? सातानो उदय बेनी सत्ता २ असातानो

૧૩૩
 ચાર ભાંગા છે. ગોવર્ધનના ભાંગા સાત છે. તિહાં નિષ્પાત્વે
 બંધ ભાંગા છે. નીચનો બંધ નીચનો ઉદય નીચનો સત્તા ?
 ચનો બંધ નીચનો ઉદય બેની સત્તા નીચનો બંધ ડુંચનો
 ય બેની સત્તા ડુંચનો બંધ નીચનો ઉદય બેની સત્તા પૂ
 ભાંગા છે. સાસ્વાદન ગુણટાળે નીચનો બંધ નીચનો ઉદય
 ની સત્તા પૂ ભાંગો નવી તેજે ચાર ભાંગા છે, જે કારણે
 સમક્ષિત પડતો સાસ્વાદને આવે ડુંચગોષ્ટ્ર શાંધી સ્થાક-
 આવે, સમક્ષિતી તે નાચે તો બંધ નવી, તિહાં તીજે નવા
 ગુણટાળે ડુંચ બંધના બે ભાંગા છે, જે કારણે સાસ્વાદનને
 બંધ ટલ્યો છે, તેજે નીચ બંધના ત્રીન ભાગા ટલ્યા,
 પળ પૂહજ બે ભાંગા છે, છટાપી માંડી દશમા પર્વત
 બંધ ડુંચનો ઉદય ડુંચની સત્તા પૂ પૂક ભાંગો છે,
 શારમે તેરમે ડુંચનો ઉદય છે. બેની સત્તા પૂક ભાંગો
 અપોષિ ણટાળે બંધના બે ભાંગા છે. ॥૧૫॥

ગવોસા, સોલસવીસંચવારહદોસુ ।
 તેસુફકં, મિચ્છાઇસુ આઉપભંગા ॥૧૬॥

—સાંમતમાડુ. કર્મણોભંગશાસ્ત્રગુણરથનેપુદરાંપમાહ ।
 સાસ્વાદિઅમાડુ. કર્મણઃ અદ્યવિશતિભગ્ના સ્વચ્ચનારકાડુ-
 ચદ્રાપુષઃ નારકાડુરુદયઃ નારકાડુઃ સત્તાત્તયઃ મધ્યમઃ
 ભંગમેતિર્ભંગાડુરુદયઃ નારકાડુરુદયઃ તિર્ભંગનારકાડુઃ
 પ્ચાત્વેસાસ્વાદનેમાપ્તે મતુપ્પાડુરુદયઃ નારકાડુરુદયઃ
 સત્તા, પૂપતુમિષ્પાત્વેનાસ્વાદનેજારિતીપનાપ્તે

आयुर्वधकरणानंतरंनरकायुरुदयः तिर्यग्नरकायुः सत्ता, नरकायुरुदयः
 मनुष्यमनुष्यायुःसत्ता एतौभंगकौनारकस्यचतुर्षुगुणस्थानेषुप्राप्येते
 एतेपंचनैरयिकायुर्भंगकाः, देवायुषोपिपंच, देवायुरुदयः देवायुः स-
 त्ताबध्यमानायुषांतिर्यगायुर्वधः देवायुरुदयः देवतिर्यगायुःसत्ता
 मनुष्यायुर्वधः देवायुरुदयः मनुष्यदेवायुः सत्ता बंधानंतरंदेवायुरुदयः
 तिर्यग्देवायुःसत्ता, देवायुरुदयः मनुष्यदेवायुःसत्ता एवं पंच, तिर्य-
 गायुरुदयेनबभंगका, स्तिर्यगायुरुदयः तिर्यगायुः सत्ता अपंचपंच-
 सुगुणेषुप्राप्यते, बध्यमानायुषांनरकायुर्वधः तिर्यगायुरुदयः नरक-
 तिर्यग्सत्तारूपः मिथ्यात्वेपुप्राप्यते, तिर्यगायुर्वधः तिर्यगायुरुदयः
 तिर्यग्तिर्यगायुः सत्तारूपस्तुमिथ्यात्वेसास्वादानेप्राप्यते, मनु-
 ष्यायुर्वधः तिर्यगायुरुदयः मनुष्यतिर्यग्सत्ता अपंचभंगः मिथ्यात्वेसा-
 स्वादानेमुख्यतयाप्राप्यते, सम्यग्दृष्टेस्तिरश्चोऽपिदेवायुर्वधः तिर्यगा-
 युरुदयः सत्तालक्षणः मिश्रवर्जमिथ्यात्वादि देशविस्तपर्यंतंप्राप्यते
 बंधानंतरंतिर्यगायुरुदयः नरकतिर्यग्सत्तातिर्यगायुरुदयः तिर्यग्ति-
 र्यग्सत्तातिर्यगायुरुदयः मनुष्यतिर्यग्सत्तातिर्यगायुरुदयः देवतिर्य-
 गायुः सत्ताएतेचत्वारोपिपूर्वत्रयायुषोऽपेक्षयापंचस्वपिगुणेषुप्राप्यन्ते
 एवंमनुष्यायुर्भंगानव, मनुष्यायुरुदयः मनुष्यायुः सत्तालक्षणः चतु-
 र्दशगुणस्थानेषुप्राप्यते, बध्यमानानांनरकायुर्वधः मनुष्यायुरुदयः
 नरकायुर्मनुष्यायुः सत्तारूपः मिथ्यात्वेतिर्यगायुर्वधः मनुष्यायुरुदयः
 तिर्यग्मनुष्यायुः सत्तालक्षणभंगोमिथ्यात्वेसास्वादानेदेवायुर्वधः मनु-
 ष्यायुरुदयः मनुष्यमनुष्यायुः सत्तारूपः भंगोमिथ्यात्वेसास्वादाने,
 देवायुर्वधः मनुष्यायुरुदयः देवमनुष्यायुः सत्तालक्षणभंगः मिश्रव-
 र्जमिथ्यात्वाद्यप्रमत्तपर्यतेषुप्राप्यतेइति अष्टाविंशतिभंगामिथ्यात्वेप्र-
 थमेगुणस्थानेषुप्राप्यते, सास्वादानेपञ्चविंशतिभंगामिथ्यात्वेप्रथमोः
 नरकायुर्वधलक्षणोद्भंगो न नरकायुषोद्विधोमिथ्यात्वेपंचानि उति,

षडधिकविंशतिः निश्रेयोदशभंगावध्यमानभंगानांद्वादशानामभा-
 वात् वीसंच अविरतसम्पग्दर्शने “ वीसंभंगा ” विंशतिर्भंगाः
 कथमितिचेदुच्यते तिर्यग्मनुष्याणां प्रत्येकमायुर्व्यवकालेयेनरकति-
 र्यग्मनुष्यायुर्विषयास्त्रयोभंगाः यथदेवनैरविकाणां प्रत्येकमायुर्व्यव-
 कालेतिर्भगातिविषयः एकैकोभंगः तेअविरतसम्पग्दृष्टेर्नसंभवन्ति
 ततः शेषाविंशतिरेवभवति, देजविरतेद्वादशभंगाः, यतोदेश-
 विरतिस्तिर्यग्मनुष्याणांपृथभवति, तेचतिर्यग्मनुष्यादेशविरताआयु-
 र्ब्रह्मन्तोदेवायुरेवब्रह्मन्तिनशेषमायुस्ततरिस्त्रिधांमनुष्याणांचप्रत्येकं प-
 रभवायुर्व्यवकालानुपूर्वैकैकोभंगः परभवायुर्व्यवकालेपिदेवायुर्व्यव-
 कालेपृथैकोभंगः बंधोत्तरकालं तुचत्वारोभंगाः, चतुर्णामप्यायुषामव्ये-
 अन्यतमंचदृष्ट्वाततोदेशविरतिप्रतिपद्यते, तदपेक्षयाचत्वारोभंगाः
 प्राप्यन्ते, सर्वसंख्यया, द्वादश उशोसुत्तिद्रयोः प्रमत्ताप्रमत्तयोः प्र-
 त्येकंपङ्कगाः, प्रमत्ताप्रमत्तसंपतादि मनुष्याएवभवन्ति बंधकालात्-
 पूर्वैकः बंधकालेतुदेवायुर्व्यवकालः एकः बंधोत्तरकालंतुचत्वारोपि-
 एवंपदभंगाः, दोचउत्ति चतुर्षुअपूर्वकरणानिशक्तिकरणशुद्धमसंपरायो-
 पशांतमोहेषुगुणस्थानेषूपशमभ्रेणिमधिहृत्यप्रत्येकंद्वौद्वौभंगानवपा-
 मनुष्यायुरुदयः मनुष्यायुः सत्ता, अथवा ब्रह्मायुपरतुमनुष्यायुरुदयः
 देवमनुष्यायुः सत्ताक्षणएवद्वौभंगकौप्राप्येते एवविकल्पः परभवा-
 युर्व्योत्तरकालएतेज्ञायुर्नचन्ति, अतिविशुद्धत्वात्पूर्ववद्वेषायुषि उ-
 पशमभ्रेणिप्रतिपद्येते ते, देवायुष्येवतान्यायुषितदुक्तं कर्ममकृती ति-
 सुआउगेषुब्रह्मेषु जेणसेत्रिनारुहइ, ततः उपशमभ्रेणिमधिहृत्यए-
 तेपुद्गौद्वौएवभंगकौपूर्वं यद्वायुक्तात्तुनक्षपकभ्रेणिप्रतिपद्येते, ततः उ-
 पशमभ्रेणिमधिहृत्येत्पुक्तं क्षपकभ्रेणसंख्येतेषांपृथैकोभंगः मनुष्या-
 युरुदयः मनुष्यायुःसत्ताक्षणएवंनिरूपितंचायुः कर्मस्वरूपम् १६॥

वचार्थः—द्वेषे आउत्कार्कर्मना भांगा गुण्यत्रणे कहे छे.

मिथ्यात्व गुणटाणे नारकीना ५ देवताना ५ तिर्यचना ९
 अटावीस भांगा छे, सास्वादन गुणटाणे उवीस भांगा छे
 मनुष्यना तथा तिर्यचना नारकीबंधना २ भांगा नयी. मिथ्य
 गुणटाणे सोळ भांगा छे. च्यारे गतिमध्ये ब्रह्ममान भांगा नयी.
 चार ब्रह्ममान भांगा नयी. समकित गुणटाणे वीस भांगा छे.
 च्यार अबंधना च्यार बांधी रह्या पछी ब्रह्ममान च्यार छे. जे
 देवता नारकी समकित गुणटाणे मनुष्यायु बांधे. तिरि मनुष्य
 एक देवायु बांधे, समकितीने नरकतिरि आयुबंध नयी. छट्टायी
 मांडी तेरमा पर्यंत उंच बंध, उंच उदय, उंच नीचनी सत्ता,
 ए एक भांगो छे. एक अयोगी केवली गुणटाणे अबंधना वे
 भांगा छे. सत्ता ए एक भांगो पामीये जे कारणे क्षपकश्रेणि
 अबंधायु चढे परं बंधायु चढे नहीं. देशविरति गुणटाणे तिर्यचना
 छ मनुष्यना छ ए चार पामीये अबंधनो १ ब्रह्ममान एक
 देवतानो बांधी रह्या पाळल्या च्यार एवं ६ तिरिगतिना छ
 मनुष्यगतिना, छेडे तथा सातमे गुणटाणे मनुष्यगतिना छ भांगा
 पामीये तथा आठमे नवमे दशमे इग्यारमे ए च्यार गुणटाणे
 मनुष्यायुसत्ता मनुष्यायुउदय. मनुष्यायुउदयदेव मनुष्यायुसत्ता ए वे
 भांगा पामीये. कोईक जीव आउखो बांधे, उपशमश्रेणि चढे
 तथा क्षीणमोह गुणटाणे मनुष्यायु उदयसत्ता ए एक भांगो
 पामीये. जे कारणे क्षपकश्रेणि अबंधायु चढे परंबंधायु चढे
 नहीं ॥ ९६ ॥

छनवछकंतिगसत्ता, दुगंदुगंतिगंदुगंतिअद्वचउदुगं ।
 छचउदुगंपणचउ, चउदुगंचउपणगएगचउ ॥९७॥

टीका—सांप्रतं नामकर्मस्वरूपं विभजन्नाह छनवछकं इत्यादि-

गाथायुग्मं तत्रव्याख्या तत्रमिष्यादृशेनाम्नः पदबंधस्थानानि तद्य-
 ध्यात्रयोर्विंशतिः पंचविंशतिः षड्विंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनविं-
 शत् त्रिंशत्, तत्रापर्याप्तिकेन्द्रियप्रायोग्यं वदतः प्रयोर्विंशतिः, तस्यां
 चवक्ष्यमानायां चादरमुष्मप्रत्येकसाधारणैर्भंगाश्चत्वारः पर्याप्तकेन्द्रिय
 प्रायोग्यापर्याप्तद्विविचतुरिन्द्रियतिर्यग्पंचेन्द्रियमातुष्यप्रायोग्यं वदतः पंच-
 विंशतिः, तत्रपर्याप्तकेन्द्रियप्रायोग्यायां पंचविंशतौ वक्ष्यमानायां भंगा-
 विंशतिः अपर्याप्तद्विविचतुरिन्द्रियतिर्यग्मनुष्यपंचेन्द्रियप्रायोग्यायां चव-
 क्ष्यमानायां तु प्रत्येकं एकैको भंग इति सर्वसंख्यया पंचविंशतिः पर्याप्तके-
 द्रियप्रायोग्यं वदतः षड्विंशतिः तस्यां चवक्ष्यमानायां भंगाः षोडश,
 देवगतिनरकगतिप्रायोग्यं वदतः अष्टाविंशतिः देवगत्यष्टाविंशतौ
 अष्टौ भंगाः नरकाष्टाविंशतौ एकभंगः एवं तत्र पर्याप्तद्विविचतुरिन्द्रिय-
 तिर्यग्मनुष्यपंचेन्द्रियप्रायोग्यायां वदतः एकोनविंशत्, तत्र पर्याप्तद्विवि-
 चतुरिन्द्रियप्रायोग्यायां एकोनविंशतिवक्ष्यमानायां प्रत्येकं अष्टौ भंगाः ।
 तिर्यग्पंचेन्द्रियप्रायोग्यायां षड्चत्वारिंशत् शतानि अष्टाधिकानि मनुष्य-
 गतिप्रायोग्यायां मध्ये तावन्त एव भंगाः सर्वसंख्यया चत्वारिंशदधिकानि-
 द्विनवतिशतानि ९२४० । या तु देवगतिप्रायोग्यातीर्थकरनामसहिता
 एकोनविंशत् सा च निष्यादृशेन बंधमायातितीर्थकरनामसम्यक्त्वप्रत्य-
 यान्, मिष्यादृशे तद्भावात्, पर्याप्तद्विविचतुरिन्द्रियतिर्यग्पंचेन्द्रिय-
 प्रायोग्यं वदतः त्रिंशत्, तत्र पर्याप्तद्विविचतुरिन्द्रियप्रायोग्यायां विंश-
 तिवक्ष्यमानायां प्रत्येकमष्टौ भंगाः, तिर्यग्पंचेन्द्रियप्रायोग्यायां त्वष्टा-
 धिकानि षड्चत्वारिंशच्छतानि १४६०८ सर्वसंख्यया द्वात्रिंशत् उत्तरा-
 णि षड्चत्वारिंशत् यावन्मनुष्यगतिप्रायोग्यां त्रिंशत् तीर्थकरनामस-
 हिताया च देवगतिप्रायोग्या आहारकद्विकसहिताते उभे अपि मिष्यादृशे
 न बंधमायातः, तीर्थकरनाम्नः सम्यक्त्वप्रत्ययत्वादाहारकनाम्नस्तु-
 संयमप्रत्ययत्वात्, उक्तंच सम्मत्तगुणनिमित्ततित्ययं संयमेण आहा-

रमिति तत्र त्रयोविंशत्पादिपुंभंगसंख्यामिध्यात्वप्रत्यपरिणामार्थं
माह ॥ गाथा ॥

चउपणवीसासोलस, नवचत्तालसयायवाणउद् ।

वतीसुत्तरछाया, लसयामिच्छस्सवंविही ॥ १ ॥

तयामिध्यादृष्टेनवउदयस्यानानि तद्यथाएकविंशतिः चतुर्विंशतिः
सप्तसहस्राणि सप्तशतानि त्रिसप्तत्यधिकानि तथाहि एकविंशत्युदये
एकचत्वारिंशत्, तत्रैकेन्द्रियाणामेव अन्यत्रचतुर्विंशत्युदयस्याभावान्,
पंचविंशत्युदयेद्वात्रिंशत् तत्रएकेन्द्रियाणांसप्तवैक्रियतिर्यग्पंचेन्द्रिया-
णामष्टौ वैक्रियमनुष्याणामष्टौ देवानामष्टौ नारकाणामेकः एवंद्वात्रिं-
शत्षड्विंशत्युदयेषदशशतानि तत्रैकेन्द्रियाणां त्रयोदश १३ विकलेन्द्रि-
याणां नव, तिर्यग्पंचेन्द्रियाणां द्वेशते एकोननवत्यधिके २८९ मनु-
ष्याणामपि द्वेशते एकोननवत्यधिके ॥२८९॥ सप्तविंशत्युदये एकत्रिं-
शत् तत्रएकेन्द्रियाणां षट् ६ वैक्रियतिर्यग्पंचेन्द्रियाणामष्टौ वैक्रियम-
नुष्याणामष्टौ देवानामष्टौ नारकाणामेकः, अष्टाविंशत्युदये एकादश-
शतानिनवनवत्यधिकानि, तत्रविकलेन्द्रियाणां षट्, तिर्यग्पंचेन्द्रियाणां-
पंचशतानि षट्सप्तत्यधिकानि ५७६ वैक्रियतिर्यग्पंचेन्द्रियाणां षोडश
१६ मनुष्याणां पंचशतानि षट्सप्तत्यधिकानि ५७६ वैक्रियमनुष्या-
णामष्टौ देवानां षोडश, नारकाणां एकः, एकोनत्रिंशदुदये सप्तदश
शतानि एकाशीत्यधिकानि ॥१७८१ तत्रविकलेन्द्रियाणां द्वादश, ति-
र्यग्पंचेन्द्रियाणामेकादशशतानि द्विपंचाशदधिकानि ११५२ वैक्रिय
तिर्यग्पंचेन्द्रियाणां षोडश १६ मनुष्याणां पंचशतानि षट्सप्ततिअधि-
कानि वैक्रियमनुष्याणामष्टौ ८ देवानां षोडश, नारकाणां एकः, त्रिंशदु-

तिर्यक्पंचेन्द्रियाणामष्टौ ८ मनुष्याणामेकादशशतानि द्विपंचाशदधिकानि ११५२ देवानामष्टौ, एकत्रिंशद्विंशत्येकादशशतानिचतुःपष्टम्यधिकानि ११६४ तत्रविकलेन्द्रियाणांद्वादशः १२ तिर्यक्पंचेन्द्रियाणामेकादशशतानिद्विपंचाशदधिकानि ११५२ सर्वसंख्ययासप्तसहस्राणिसप्तदशशतानित्रिसहस्रधिकानि ७१७७३ मिथ्यादृष्टेः उदयभंगानिमिथ्यात्वेदसत्तारथानानि तद्यथाद्विनवति रेकोननवतिः अष्टाशीतिः, अशीतिः, अष्टसप्ततिः, तत्रद्विनवतिश्चतुर्गतिज्ञानामपिमिथ्यादृष्टीनामवसेया, यदापुनर्नरकेषुब्रह्मायुष्कोवेदकसम्पदृष्टिः सत्त्वीर्यंकरनामसहितःपरिणामपरावर्त्तनेनमिथ्यात्वंगतःनरकेषुसमुत्पद्यते तदातस्यैकोननवतिरतमुद्भूतकालंयावद्व्यप्यते, उत्पत्तेरुर्ध्वमंतमुद्भूतानंतरत्तुसोपिसम्पत्त्वंप्रतिपद्यते, अष्टाशीतिश्चतुर्गतिकानामपिमिथ्यादृष्टीनांशुद्धीनिरशीतिश्चपंचेन्द्रियेषुपथायोग्यदेवगतिप्रायोग्येनरकगतिप्रायोग्येचोद्बलितेसतिलभ्यते, पंचेन्द्रियभवाद्ब्रह्मविकलेन्द्रियेषु तिर्यक्पंचेन्द्रियेषुमनुष्येषुदामध्येसमुत्पन्नानां सर्वपर्याप्तिभवाद्ब्रह्ममप्यंतमुद्भूतकालंयावद्व्यप्यतेपरतो ऽवश्यं वैक्रियशरीरादिबंधसंभवाज्जलभ्यते अष्टसप्ततिस्तेजोवायूनांमनुष्यगतिमनुष्यानुष्येषोरुद्बलितयोः प्राप्यते, तेजोवायुभवाद्ब्रह्मविकलेन्द्रियेषुतिर्यक्पंचेन्द्रियेषुवामध्येसमुत्पन्नानांअंतमुद्भूतकालंयावत्परतो ऽवश्यंमनुष्यगतिमनुष्यानुष्येषोरंधसंभवात् तदेवंसामान्येनमिथ्यादृष्टेः बंधोदयसत्तारथानान्युक्तानि, संप्रतिसंवेधउच्यते, तत्रमिथ्यादृष्टेरस्योविंशतिरन्तः प्रागुक्तानिनवाप्युदयस्थानानिसप्त(मे)दानिसंभवन्ति, केचत्मेकविंशतिपंचविंशतिसप्तविंश-

नद्यदेयाअपर्याप्तिकेन्द्रियप्रायोग्यंरज्जन्ति तेषांनप्रोत्पादाभावात्, नापिनैरुपिहास्तेषांसामान्यनोप्येकेन्द्रियप्रायोग्यबंधासंभवान्, ततोऽह-

देवैरधिकसत्कोदयस्थानभंगा न प्राप्यन्ते, सत्तास्थानानिपंचनय
द्विनवतिः अष्टाशीतिः षडशीतिः अशीतिः अष्टसप्ततिश्चतुर्विंश
विंशति चतुर्विंशति पंचविंशति षड्विंशत्युदयेषुपंचापिसत्त
स्थानानि नवरं पंचविंशत्युदयेतेजोवायुकायि हानधि कृत्याष्टसप्तति
प्राप्यते, षड्विंशत्युदयेतेजोवायुकायि कान् तेजोवायुभवाद्बुधवृत्त्यवि
कलेन्द्रियातिर्षरूपेन्द्रियेषुनव्येसमुत्पन्नान्अधिकृत्याष्टाविंशत्येकोन
विंशत्पृक्त्रिंशद् रूपेषुपंचमुअष्टसप्ततिवर्जानिशेषाणिप्रत्येकंचत्वारि
चत्वारिसत्तास्थानानिसर्वसंख्ययासर्वाण्युदयस्थानानिअधिकृत्यत्रयो
विंशतिबंधकस्यचत्वारिंशत्सत्तास्थानानि, एवंपंचविंशति षड्विंशति
बंधकानामपिवक्तव्यं केवलनिहृदेवाअप्यात्मीयेषुसर्वेष्वप्युदयस्थाने
षुवर्तमानपर्याप्तैकेन्द्रिययोग्यांपंचविंशति षड्विंशतिचबन्ति इत्य
वसेयं, नवरंपंचविंशतिबंधेवापर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुभदुर्भंगानादे
ययशः कीर्तिअयशः कीर्तिपदैरष्टौभंगाः अवसेयाः नशेषा
मूक्षमसाधारणपर्याप्तिषुमव्येदेवस्योत्पादाभावात्, सत्तास्थानभावन
पंचविंशतिबंधेषड्विंशतिबंधेचप्रागिवकर्त्तव्या सर्वसंख्ययाचत्वारिंश

एकोननवतिः अष्टाशीतिः षडशीतिः तत्रत्रिंशदुदयेचत्वार्यपितत्र
एकेकोननवतिर्योनामवेदकसम्पगृष्टिर्बद्धतीर्थंकरनामा परिणामपरिव
र्त्तनेनमिथ्यात्वेगतोनारकामिमुखोनरकगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिब
ध्नाति, तमधिकृत्यवेदितव्यानिशेषाणि पुनस्त्रीणिसत्तास्थानान्यविशे
षेणतिर्यग्मनुष्याणांपृक्त्रिंशदुदयेएकोननवतिवर्जानित्रीणिसत्तास्था
नानिएकोननवतिर्हितीर्थंकरनामसहिता नचतीर्थंकरनामतिर्यक्षुसंभ
व्रति सर्वसंख्ययाअष्टाविंशति(बंधे)सप्तसत्तास्थानानि देवगतिवर्जा-

शेषामेव भवति त्रिंशत् विकलेन्द्रियतिर्यग्पंचेन्द्रियप्रायोग्यां मनुष्यगतिप्रा-
योग्यां च ब्रह्मतोमिध्यादृष्टेः सामान्येन न वापि प्राकृतानि उदयस्थानानि
तद्यथा द्विनवतिः एकोनवतिः अष्टाशीतिः षडशीतिः अ-
शीतिः षडसप्ततिः तत्रैकविंशत्युदये सर्वाण्यपि इमानि प्राप्यन्ते, त-
त्राप्येकोनवतिः ब्रह्मतीर्थकरनामानं मिध्यात्वं गतं नैरयिकमधिकृत्या-
वसेया द्विनवतिः अष्टाशीतिश्च देवनैरयिकमनुजविकलेन्द्रियतिर्यग्-
पंचेन्द्रियैकेन्द्रियानधिकृत्य षडशीतिरशीतिश्च विकलेन्द्रियतिर्यग्पञ्चे-
न्द्रियमनुजैकेन्द्रियानधिकृत्य वेदितव्या, अष्टसप्ततिरेकेन्द्रियतिर्यग्पंचे-
न्द्रियानधिकृत्य चतुर्विंशत्युदये एकोनवतिवर्जानिशेषाणि पंचसत्ता-
स्थानानि तानि चैकेन्द्रियानधिकृत्य वेदितव्यानि, अन्यत्र चतुर्विंशति-
रुदयस्थानाभावात् । पंचविंशत्युदयेऽपि षडपिसत्तास्थानानि तानि-
भयैकविंशत्युदये भावितानि तेषु भावनीयानि षड्विंशत्युदय एको-
नवतिवर्जानिशेषाणि पंचसत्तास्थानानि तानि प्रागिव भावनीयानि,
एकोनवतिस्तु न लभ्यते यतोमिध्यादृष्टेः सतः एकोनवतिः
नरकेषु तद्यमानस्य नैरयिकस्य प्राप्यते न शेषस्य न च नैरयिकस्य
षड्विंशत्युदयः संभवति, सप्तविंशत्युदये अष्टसप्ततिवर्जानिशेषाणि
पंचसत्तास्थानानि प्रागिव भावनीयानि, एकोनवतिस्तु न लभ्यते यतो
मिध्यादृष्टेः सतः एकोनवतिर्नरकेषु तद्यमानस्य नैरयिकस्य प्राप्यते
न शेषस्य न च नैरयिकस्य षड्विंशत्युदयः संभवति, सप्तविंशत्युदये अ-
ष्टसप्ततिवर्जानि शेषाणि पंचसत्तास्थानानि तत्रैकनवतिः प्रागुक्त-
पंचनैरयिकमधिकृत्य धिनवतिरष्टाशीतिश्च देवनैरयिकमनुजविकलेन्द्रिय-
तिर्यग्पंचेन्द्रियैकेन्द्रियाणामातपोद्योतान्यतरसहितानां भवति, नार-
कादीनां वानचतेषामष्टसप्ततिस्तेषामवश्यं मनुष्याद्विकथं संभवात् ए-
तान्येव पंचसत्तास्थानानि अष्टाविंशत्युदये तत्रैकोनवतिर्द्विनवतिर-
ष्टाशीतिश्च प्रागिव भावनीया, षडशीतिरष्टाशीतिश्च विकलेन्द्रियतिर्य-

मन्वेन्द्रियमनुस्वानधिहृत्पयोदिनात्प्राथम्ये होनाविंशतुः सैनातिद्वय
 पञ्चमनाम्भानामि भावनीयानि, विंशतुः सैनातिद्वयस्यैव त्रयोविंशति
 श्चाशीनि पञ्चोत्तरीशानिहोनाविंशतिः सैनातिद्वयस्यैव त्रयोविंशति
 स्वानधिहृत्पयोदिनात्प्राथम्ये, एकोनवन्ति पञ्चमनाम्भानामि, पञ्च
 निष्कारद्वयैः सन्तो तद्युगीये ह्यनाम्भानामेव पञ्चमनाम्भानामि ह्यन्वयै
 नयनैरसि ह्यस्यैव शतुद्वयोद्वयै एकाविंशतुः सैनातिद्वयस्यैव त्रयोविंशति
 यत्रिहृत्पयोदिनात्प्राथम्येन्द्रियमनुस्वानधिहृत्पयोदिनात्प्राथम्ये
 द्वयै होनविंशतिशतुद्वयोद्वयै पञ्चमनाम्भानामि पञ्चमनाम्भानामि
 निष्कारद्वयै होनविंशतुद्वयोद्वयै पञ्चमनाम्भानामि पञ्चमनाम्भानामि
 मनुस्वानधिहृत्पयोदिनात्प्राथम्येन्द्रियमनुस्वानधिहृत्पयोदिनात्प्राथम्ये
 प्रायोग्याद्वयै सामान्येन प्रागुक्तानि नवोदयस्थानानि, एकोनवन्ति
 वज्राणि पञ्चमनाम्भानामि, एकोनवन्ति मन्वेन्द्रियमनुस्वानधिहृत्पयोदिनात्प्राथम्ये
 चंभारभान्भवान्त्वानि पञ्चमनाम्भानामि, एकाविंशतिशतुद्वयोद्वयै
 विंशति पञ्चमनाम्भानामि पञ्चमनाम्भानामि, मन्वेन्द्रियमनुस्वानधिहृत्पयोदिनात्प्राथम्ये
 कोनविंशतुद्वयोद्वयै पञ्चमनाम्भानामि पञ्चमनाम्भानामि अष्टसप्ततिवज्राणि प्रत्येकज्याणि चत्वारि
 रि २ भावनीयानि अष्टसप्ततिप्रतिपेधेकाग्याप्रागुक्तमनुसर्गोपं स्वै-
 संख्ययामिध्याद्वयैः विंशतिवज्रातः चत्वारिंशत्सप्तत्यास्थानानि मनुज-
 गतिदेवगतिप्रायोग्याविंशतुमिध्याद्वयैः नवधमायानि मनुजगतिप्रा-
 योग्याहितीर्थकरनामसहितादेवगतिप्रायोग्यात्वाहागृहीतीर्थकरनामस-
 हिताततः साकथंमिध्याद्वयैः चंदोदयसत्तास्थानसंबंधः, सप्रतिसास्वा-
 दनस्यबंधोदयसत्तास्थानान्युच्यते, तिगसत्तदुगानि त्रिंशतिवधस्थानानि
 तद्यथाअष्टाविंशतिः एकोनविंशतुविंशतुत्वात्त्रिंशतिद्वैधा देवग-
 तिप्रायोग्यानस्त्वगतिप्रायोग्याचतत्र नस्त्वगतिप्रायोग्या सास्वा-
 दनस्यबंधमायाति, देवगतिप्रायोग्यायाश्चबंधकास्तिर्यग्पचेन्द्रियमनु-
 व्याश्चतस्पांचाष्टाविंशतौवध्यमानायांअष्टौभंगाः तथासास्वादनाएके-

नसहयशः कीर्त्यशः कीर्त्तिभ्यांयौद्वैभंगौतावेवसंभवतः नशेषाः
 सूक्ष्मेषुसाधारणेषुतेजोवायुपुचमव्येसास्वादनस्योत्पादाभावात्, पंच-
 विंशत्युदयो देवेषुमध्येउत्पन्नमात्रस्यप्राप्यतेनशेषस्यतत्रचाष्टौभंगाः
 तेचस्थिरास्थिरशुभाशुभयशः कीर्त्तिअयशः कीर्त्तिपदैस्वसेयाः षड्-
 विंशत्युदयोविकलेन्द्रिपतिर्गंपंचेन्द्रियमनुष्येषुभव्येउत्पन्नमात्रस्यअत्र-
 प्यपर्याप्तकेनसहयएकैकोभंगः नसंभवति, अपर्याप्तकमव्येसास्वादन-
 स्योत्पादाभावात् शेषास्तुसंभवंति तेचविकलेन्द्रियाणांप्रत्येकंद्वौद्वा-
 विंशतिषट्तिर्गंपंचेन्द्रियाणांद्वेशतेअष्टाशीत्यधिकेमनुष्याणामपिद्वि-
 शते अष्टाशीत्यधिकेसर्वसंख्ययाषड्विंशत्युदयेपंचशतानिद्वयशी-
 त्यधिकानि ५८२ सप्तविंशत्यष्टाविंशत्युदयोनसंभवतः तौहिउत्प-
 च्यनंतरांतमुद्धृतंसतिभवति सास्वादनभावश्चोत्पच्यनंतरमुत्कर्षतः किं-
 चिदूनपडावलिकामात्रं ततः एतौसास्वादनस्यनप्राप्यतः एकत्रिशदु-
 दयेदेवनैरयिकाणांस्यस्थानपर्याप्तानांप्रथमसम्यक्त्वात् प्रच्यवमानानां-
 प्राप्यते तत्रदेवस्यैकोनत्रिशदुदयेभंगाअष्टौनैरयिकस्यैकइति सर्वसं-
 ख्यया नव ९ त्रिशदुदयास्तिर्गमनुष्याणांपर्याप्तानांप्रथमसम्यक्त्वात्
 प्रच्यवमानानांदेवानामुत्तरवैक्रियेवर्तमानानांसास्यादनानां तत्रतिरशां
 मनुष्याणांचत्रिशदुदयेप्रत्येकंद्विपंचाशदधिकान्येकादशशतानि ११५२
 देवस्याष्टौसर्वसंख्ययात्रयोविंशतिशतानिद्वादशाधिकानि २३१२
 एकत्रिशदुदयास्तिर्गंपंचेन्द्रियाणांपर्याप्तानांप्रथमसम्यक्त्वात् प्रच्यव-
 मानानांअत्रभंगाएकादशशतानिद्विपंचाशदधिकानि देवस्याष्टौसर्वसं-
 ख्ययात्रयोविंशतिशतानिद्वादशानि २३१२ एकत्रिशदुदयेप्रत्येकं-
 द्विपंचाशदधिकानिएकादशशतानि ॥ गाथा ॥

वर्त्तासदुन्निअदृय, वासीइसासायपंचनरउदया

वारुहियातेवीसं, वावन्निआगतातपाप ॥ १ ॥

हुगमा, सर्वभगवत्पदात्मानवापधिविधानिध्वन्वाग्द्वान्तानि सास्त्रा-
 दनस्यंद्दसत्ताधाने तद्यथाद्विनरति. अष्टादशतिष्ठनस्यद्विनर्वाः
 आह्वयकचपुष्टयस्यत्वात्पदमभेजितः प्रतिपत्तनस्यत्वात्तदभावमनुग-
 ष्ठानितस्यत्वात्तदेते भवोपपत्त, अष्टादशानि चपुगतिवदनामपिसाम्या-
 दनानां, संप्रतिपत्तदेवउच्यते तथाह्यदिशानिचद्विन सास्त्रादनस्यंद्देउ-
 ष्यधान तद्यथादिशत्पृक्विशत् अष्टाविंशतिद्विसास्त्रादनस्यंद्द-
 धोऽप्यथानि देवगतिविषयानप्यवतरयापयाम. सास्त्रादन देवग-
 तिसोऽप्यद्विगतितनः शेषाउदयानमभवति, अवमनुष्यानधिद्वयधि-
 शद्वदेद्वेअपिसत्ताधानेतिदेव्यंद्द्विषानुसारवादनानधिद्वयथादशानि-
 रेवचनोद्विनरतिरूपशमभेजितः प्रतिपत्तनोत्पत्तने, नदतिरधामुप-
 शमभेजितंभवः, पृक्विशद्वुदयेप्यष्टादशतिरेवचनोद्विनरतिरूपशमभे-
 जितः प्रतिपत्तनोत्पत्तने नदतिरधामुपशमभेजितंभवः पृक्विश-
 द्वुदयेप्यष्टादशतिरेवचनपृक्विशद्वुदयानिसंयंद्द्विषाणांनधनिरध्वांदि-
 नरतिः संभरति प्रागुक्तपुरतः पृक्वोन्निशन्तिर्यंद्द्विषाणां-
 मनुष्यप्रायोग्यामदतः सास्त्रादनेसत्तापुदयस्थानानि, तत्रपुंद्द्विष-
 विकर्ताद्विनरतिर्यंद्द्विषमनुष्यदेवैरविद्विषाणांसास्त्रादनानांस्वीयस्वी-
 योदयाधानेषु यत्तमानानामेवसत्तास्थानमष्टादशतिः नरंमनुष्यरय-
 विशद्वुदयेवर्तमानरयोपशमभेजितः प्रतिपत्तनः सास्त्रादनरपद्विनर-
 तिः पृक्विशद्वं चकरपापिवत्तस्यं सर्वाण्यप्युदयस्थानान्यधिद्वयसामा-
 स्येनसर्वस्वपासास्त्रादनरयादोसत्तास्थानानि, संप्रतिसाम्यगृमिष्या-
 दृष्टः संयोदयसत्तास्थानान्यभिधीयते, हुगतिमद्वुगति मिभेगुणरवा-
 नवेद्वेसंधारधाने तथा अष्टाविंशतिः पृक्वोन्निशत् तत्रतिर्यंद्द-
 नुष्याणांसाम्यगृमिष्यादृष्टानांदेवगतिमायोग्यमेवसंधमापाति ततः
 शेषाअष्टाविंशतिः तत्रभंगाअष्टौपृक्वोन्निशतिमनुष्यगतिमायोग्यां-
 षट्पत्तांदेवैरयिक्राणां अत्राप्यष्टौभंगाः तेषुउभययापि । स्थित-

स्थिरशुभाशुभयशः कीर्त्तयशः कीर्त्तिपदैरवसेयाः शेषास्तुपरावर्त-
मानप्रकृतयः शुभाएवसम्यग्मिथ्यादृष्टीनांबंधमायांति, ततः शेषा-
भंगाः नप्राप्यंते, त्रोंप्युदयस्थानानि तद्यथाएकोनत्रिंशत्त्रिंशत्एक-
त्रिंशत् तत्रैकोनत्रिंशतिदेवानधिकृत्याष्टौभंगाः नैरयिकानधिकृत्यैकः
सर्वसंख्ययानवत्रिंशतितिर्यगंपंचेंद्रियानधिकृत्यसर्वपर्याप्तियोग्या-
निद्विपंचाशदधिकानिएकादशशतानिमनुष्यप्रायोग्याण्येवंद्विपंचाशद-
धिकानिएकादशशतानिसर्वसंख्ययात्रयोर्विंशतिशतानिचतुरधिकानि
२३०४ एकत्रिंशदुदयेतिर्यगंपंचेंद्रियानधिकृत्यतत्रभंगाद्विपंचाशद-
धिकानिएकादशशतानि सर्वोदयस्थानभंगसंख्ययाचतुस्त्रिंशच्छता-
निपंचषष्ट्यधिकानि ३४६५ द्वेसत्तास्थाने, तद्यथाद्विनवति-
रष्टाशीतिश्च, संप्रतिसंवेध उच्यते, सम्यग्मिथ्यादृष्टेरष्टाविंशतिः बंध-
कस्यद्वेउदयस्थानेतद्यथात्रिंशत् एकैकस्मिन्दुदयस्थानेद्वेसत्तास्थाने-
तद्यथाद्विनवतिरष्टाशीतिश्च एकोनत्रिंशत्अत्रापिद्वेसत्तास्थाने तदेवं
एकैकस्मिन्दुदयस्थानेद्वेद्वेसत्तास्थाने इतिसर्वसंख्ययाषट्, संप्रति-
अविरतसम्यग्दृष्टेर्बोधोदयस्थानानिअभिधीयंते तिगच्छजति त्रोंपि-
बंधस्थानानि तद्यथा अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् तत्रतिर्यगमनुष्या-
णांअविरतसम्यग्दृष्टीनांदेवगतिप्रायोग्यांबन्धतांअष्टाविंशतिः तत्राप्य-
ष्टौभंगाः अविरतसम्यग्दृष्टयोहितिर्यगमनुष्यानशेषगतिप्रायोग्यबंध-
व्रजंति, तेननरकगतिप्रायोग्याअष्टाविंशतिर्नलभ्यते, मनुष्याणांदेव-
गतिप्रायोग्यांतीर्यकरसहितांब्रह्मतोएकोनत्रिंशत् अत्राप्यष्टौभंगा-
अष्टाबुदयस्थानानिएकविंशतिः षट्त्रिंशतिः सप्तविंशतिः अष्टा-
विंशतिः एकोनत्रिंशत् एकत्रिंशत्, तत्रैकत्रिंशत्पुदयेनैरयिकतिर्यगंप-
चेंद्रियमनुष्यदेवानाधिकृत्यवेदितव्यः क्षायिकसम्यग्दृष्टेः पूर्ववद्वापु-
. . . . . ५, अविरतसम्यग्दृष्टिश्चापर्याप्तकेपुनो-
त्पद्यते, ततोपर्याप्तवर्जाः शेषाभंगाः सर्वेपिवेदितव्याः, तेचपंचवि-

शक्तिः तपतिर्यग्येन्द्रियानधिकृत्याष्टौमनुष्यानाधिकृत्याष्टौ देवान-
 प्यधिकृत्याष्टौ नैरयिकानधिकृत्यैकः पंचविंशतिसप्तविंशत्युदयोदे-
 वान्नैरयिकान्नैरयिकतिर्यग्मनुष्यानाधिकृत्यावसेः, तन्नैरयिकः
 क्षापकिसम्यग्दृष्टिर्देवस्त्रिविधसम्यग्दृष्टिरण्युक्तचतुर्णां, पणवीसस-
 त्तर्षासो दयापदेवनेरूपरेडपिय तिरियमण्युपदुम नेरुद्वारखड्यवे-
 यगसम्मदिष्टीदेवोतिविद्वत्सम्मदिष्टी तिभंगा अत्रसर्वेष्यात्मीया-
 आत्मीयाःसर्वेषिद्वष्ट्याः पद्विशदुदयस्तिर्यग्मनुष्याणांक्षायिकवेद-
 कसम्यग्दृष्टानांचनिरध्वार्मापशानिकसम्यग्दृष्टानांचतिरध्वान्द्वाविंशतिस-
 त्कर्माणोवेदितस्याः, अप्याविंशत्येकोनविंशदुदयोन्नैरयिकतिर्यग्मनु-
 प्यदेवानांपृक्विंशदुदयस्तिर्यग्येन्द्रियाणांभंगाः आत्मीया २ दृष्ट्याः
 धृत्वारिसत्तास्थानानि, तद्यथाविनवतिः द्विनवतिः एकोननवतिः
 अप्याशीतिधनत्रयोऽप्रमत्तसंपतोऽपूर्वकरणोवातीर्थकराहारकसहिता-
 मेवविंशतंत्रयस्त्वापश्चादविरतसम्यग्दृष्टिर्देवोजातरतमधिकृत्याविनवतिः
 अष्टाशीतिधनत्रयोऽप्रमत्तस्त्वाहारकं कृत्वापरिणामपरावर्त्ते, भिष्या-
 त्वमुपगम्यधनसृ गांगतीनामन्यनमस्यांगतौ उत्पन्नस्तस्यतत्रतत्रगतौ-
 भूयोपिसम्यक्त्वं प्रतिपन्नस्यद्विनवतिर्देवमनुष्येषुमन्वेभिष्यात्वमप्रति-
 पन्नस्यापिद्विनवतिः प्राप्यतेएकोननवतिर्देवनैरयिकमनुष्याणांअवि-
 रतसम्यग्दृष्टानांतेद्विषयोपितीर्थकरनामोपार्जयंतितिर्यग्युतीर्थकरनाम-
 सत्कर्मानोत्पद्यते इतितिर्यगहीनः अष्टाशीतिधनुर्गतिकानामवि-
 रतसम्यग्दृष्टानां, संप्रतिसवेधउच्यते तयाविरतसम्यग्दृष्टेरष्टाविंशति-
 बंधकस्यअष्टावप्युदयस्थानानि तानितिर्यग्मनुष्यानाधिकृत्यतत्रापि-
 पंचविंशतिसप्तविंशत्युदयो वैक्रियतिर्यग्मनुष्यानाधिकृत्य एकैकस्मि-
 न्नुदयस्थानेद्वेदेसत्तास्थानेतद्यथाद्विनवतिः अष्टाशीतिश्च एकोन-
 त्रिंशत् द्विधादेवगतिप्रायोग्यामनुष्यगतिप्रायोग्याचतत्रदेवगतिप्रा-
 योग्यातीर्थकरनामसहितातांचमनुष्यापुत्रवधंति एतेषांउदयस्थाना-

नि सप्त तद्यथा ॥ एकविंशतिः पंचविंशतिः षड्विंशतिः सप्तविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनविंशत् मनुष्याणां एकविंशत् भवति एकैकस्मिन्नुदयस्थाने द्वे सत्तास्थाने तद्यथा त्रिनवतिः एकोननवतिश्च मनुष्यगतिप्रायोग्यां चैकोनविंशत् वृत्तंति देवनैरयिकाणां उदयस्थानानि पंचतद्यथा एकविंशतिः पंचविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनविंशत् त्रिंशत् देवानां पंचतान्येव पृथुत्रिंशत् ? सा च उद्योतवेदकानामवगंतव्या एकैकस्मिन्नुदयस्थाने द्वे द्वे सत्तास्थाने तद्यथा द्विनवतिरष्टाशीतिश्च मनुष्यगतिप्रायोग्यां त्रिंशत् विरतमसम्यगूट्टदेवानैरयिकाश्च व्रजंति तत्र देवानामुदयस्थानानि षड् तान्येव ते पु उदयस्थाने पु प्रत्येकं द्वे सत्तास्थाने त्रिनवतिरेकोननवतिश्च नैरयिकाणां उदयस्थानानि पंचते पु प्रत्येकं सत्तास्थानमेकोननवतिरेव तीर्थं करारहारकसत्कर्मणो नरके पूत्पादाभावात् तदेवं सामान्येन एकविंशत्यादिपु त्रिंशत्पर्यंते पु उदयस्थाने पु प्रत्येकं द्वे सत्तास्थाने त्रिनवतिरेकोननवतिश्च नैरयिकाणामुदयस्थानानि पंच तेषु प्रत्येकं सत्तास्थानमेकोननवतिरेव तीर्थं करारहारकसत्कर्मणो नरके पूत्पादाभावात् तदेवं सामान्येन एकविंशत्यादिपु त्रिंशत्पर्यंते पु उदयस्थाने पु सत्तास्थानानि प्रत्येकं चत्वारि तद्यथा त्रिनवतिः द्विनवतिः एकोननवतिरष्टाशीतिश्च एकविंशत्तुदये द्वे द्वे द्विनवतिरष्टाशीतिश्च सर्वसंख्यया त्रिंशत् इति संप्रति देशविरति. तस्य बंधादिस्थानान्पु च्यंते दुगलक्ष्य उच्यते देश

भंगाः तेषु तीर्थं करसहिता एकोनविंशत् सा च मनुष्यस्यैव तिरश्चस्तीर्थं कर्मसत्कर्मबंधाभावात् अथाप्यष्टाभगाः षड् उदयस्थानानि तद्यथा पंचविंशतिः सप्तविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनविंशत् त्रिंशत् तद्यथा चत्वारि वैक्रियानियं मनुष्याणां अत्र एकैको भगः तिरश्चामाद्यद्वयोरेकैको न्येते मयोस्तु शौद्रास्यं पशनां प्रशक्तत्वात् त्रिंशत्समापस्थानानां

हननः सुखरदुःस्वराभ्यां प्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतिभ्यां च जायते
 दुर्भगानादेयायदाः कीर्त्तानामुदयोगुणप्रत्ययादेवनभवतिइति तदा-
 भेताविकल्पानप्राप्यंते, वैक्रियतिर्यग्मनुष्याणां प्रत्येकभेकेकोभंगः
 कत्रिंशत्तिरश्चां अत्रापितपुत्रभंगाः, चत्वारिसत्तास्थानानि तद्यथा
 नवतिः, द्विनवतिः, एकोननवतिरष्टाशीतिश्च तत्रयोऽप्रमत्तोऽ-
 करणोवातीर्यकराहारकंचद्विचापरिणामहासेनदेशविरतो जातः तस्य-
 तिः, सप्तविंशतिः, अष्टाविंशतिः एकोनविंशत्त्रिंशत्पुत्रेषु च प्रत्ये-
 द्वे सत्तास्थाने तद्यथा द्विगवतिरष्टाशीतिश्चपुत्रिंशत्त्रिंशत्पुत्रेषु च प्रत्ये-
 कत्रिंशदुदयोपि वक्तव्यः, तत्रापि च पुत्रेषु द्वे सत्तास्थाने एकोनविं-
 शतीमनुष्यस्यैव देशविरतस्योदयस्थानानि अनंतरोक्तान्येवंपंच, तेषु-
 द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा निनवतिरेकोननवतिश्च तदेवं देशविर-
 तत्रिंशत्यादिपुत्रिंशत्पुत्रेषु चत्वारिसत्तास्थानानि तथा प्रमत्ते-
 ने द्वे तद्यथा अष्टाविंशतिः एकोनविंशत्पुत्रेषु च देशविरतस्यैव भा-
 र्गचउदयस्थानानि तद्यथा पंचविंशतिः सप्तविंशतिः अष्टाविंशतिः
 त्रिंशत्त्रिंशदेतानि सर्वाण्यप्याहारकसंयतस्यैक्रियसंयतस्यत्रावे-
 नि, त्रिंशत्स्वभावस्थानयतस्यापितत्रयैक्रियसंयतानामाहारक-
 च पृथक्पंचविंशति सप्तविंशत्पुदययोः प्रत्येकभेकेकोभंगः
 तावेकोनविंशतिर्भेकः सर्वसंख्ययाचतुर्दश १४ त्रिंश-
 त्स्वभावस्यस्यापि प्राप्यते, ततश्चतुश्चत्वारिंशदधि संज्ञानं १४४
 तस्यैव भावनीयं सर्वसंख्यया

१५-

न

...तस्य पुनर्द्वे अपि तीर्यकरनामस-
 त्रिंशतिनवत्तातिइति निनवतिरेकोननवतिर्नप्राप्यते, एको-
 १७७

नविंशद्वंधकस्य, पंचस्वपि उदयस्थानेषु प्रत्येकं द्वे सत्तास्थाने तद्यथा त्रिनवतिरेको ननवतिश्च तत्राहारकसंपतस्य त्रिनवतिरेव तस्यैको नविंशद्वंधकस्य नियमस्तीर्थकराहारकसद्भावात्, वैक्रियसंपतस्य पुनर्द्वे अपितदेव प्रमत्तसंपतस्य सर्वेष्वपि उदयस्थानेषु प्रत्येकं चत्वारि २ सत्तास्थानानि प्राप्यन्ते, इति सर्वसंख्यया विंशतिः इदानीमप्रमत्तस्य बंधादीन् युच्यंते च उदुगचवत्ते अप्रमत्तसंपतस्य चत्वारि बंधस्थानानि तद्यथा अष्टात्रिं-

तात्वेकविंशत् एतेषु चतुर्ध्वपि स्थानेषु भंगः एकैकएव वेदितव्यः, अस्थिराशुभायशः कीर्त्तानां अप्रमत्ते बंधाभावात् द्वे उदयस्थाने तद्यथा एको नविंशत् त्रिंशत्, तत्रैको नविंशत् योनामपूर्वप्रमत्तसंपतस्तत्र आहारकं वैक्रियं च निवर्त्य पश्चादप्रमत्तभावं गच्छति तस्य प्राप्यते, अत्र द्वौ भंगौ एकौ वैक्रियस्यापरआहारकस्य एवं त्रिंशदुदयेऽपि द्वौ भंगौ स्वभावस्य स्यात्प्रमत्तसंपतस्य त्रिंशदुदयो भवति तत्र भंगाश्चतुश्चत्वारिंशदधिकं शतं १४४ सत्तास्थानानि चत्वारि तद्यथा त्रिनवतिः द्विनवतिः एको ननवतिः अष्टाशीतिश्च संप्रतिसंबंध उच्यते, अष्टाविंशतिबंधकस्य द्वयोरप्युदयस्थानयोरेकैकं सत्तास्थानं अष्टाशीतिः, एको नविंशद्वंधकस्यापि द्वयोरप्युदयस्थानयोरेकैकं सत्तास्थानं एको ननवतिः, त्रिंशद्वंधकस्यापि द्वयोरप्युदयस्थानयोरेकैकं सत्तास्थानं द्विनवतिः, एकविंशतबंधकस्यापि द्वयोर्प्युदयस्थानयोरेकैकं सत्तास्थानं त्रिनवतिः, यस्य हि तीर्थकराहारकं वा सत्तानियमात्तद्वधाति तेन एकैकस्मिन् बंधे एकैकमेव सत्तास्थानं सर्वसंख्यया अष्टौ, संप्रत्येवंकरणस्य बंधादीन् युच्यंते, पणगगाथ उइति अत्रैवकरणस्य च बंधस्थानानि, तद्यथा अष्टाविंशति एको नविंशत् त्रिंशत् एकविंशत् एकदशतया चानि चत्वारि अप्रमत्तसंपतस्यैव तद्वद्व्यानि एकौ नवपशः कीर्त्तिः मात्तदेव गतिप्रायोग्या बंधाभ्यां चैवैतानि रोहितव्या

एकमुदयस्थानंविंशत् अवत्रत्रकपभनाराचसंहननयदसंस्थानसुत्वा
 दुःस्वरमशस्तविहायोगतिः भंगाधतुविंशतिः अन्येत्वाचार्यानुवते
 आद्यसंहननप्रचान्यतमसंहननयुक्ताअप्युशनभेगिप्रतिपद्यंते, तन्म-
 तेनभंगाद्विसप्ततिः, एवमनिरुत्तिचादरमुष्मगंपरापोपशांतमोहेष्वपिद-
 ह्यं, चत्वारिसत्तास्थानानि, यथाद्विनवतिः त्रिनवतिः एकोननव-
 निरहाशीनिधसंमतिसंबंधउच्यते, अष्टाविंशत्ये कोनत्रिशत्त्रिशदेक-
 त्रिशत्बंधकानांत्रिशदुदयेतत्तास्थानानियथाक्रमंअष्टाशीतिरे कोनन-
 वतिः द्विनवतिस्त्रिनवतिश्चएकविधत्रयकरयत्रिशदुदयेचत्वार्यपिसत्ता-
 स्थानानिकथनितिषेदुच्यतेइहअष्टावित्येकोनत्रिशत्त्रिशत् एक-
 त्रिशद्वंधकाः प्रत्येकंदेवगतिप्रायोग्यबंधव्यवच्छेदेस्त्येकविधबंधका-
 भवन्ति, अष्टाविंशत्यादिबंधकानांचस्थानानियथाक्रममष्टाशीत्यादी-
 निसत्तास्थानानि, ततएकविधबंधेचत्वार्यपिसत्तास्थानानिप्राप्यंते सं-
 प्रत्यनिरुत्तिचादरस्यबंधस्थानादीन्नुच्यंते ॥ ९७ ॥

ट्यार्यः—मिथ्यात्व गुणटणे नामकर्मना छ बंधयानक,
 नव उदयस्थानक, छ सत्ताना थानक पामीये. सास्त्रादन गुण-
 टणे तीन बंधयानक, सात उदयथानक ए वे सत्ताना थानक
 पामीये. निश्च गुणटणे वे बंधयानक, तीन उदयथानक वे
 सत्ताना थानक छे. समकित्त गुणटणे तीन बंधयानक, आठ
 उदयथानक, च्यार सत्ताना थानक छे. देशविरति गुणटणे वे
 थानक, च्यार उदयथानक, च्यार सत्ताना थानक छे. प्रमते
 बंधयानक, पांच उदयथानक, च्यार सत्ताना थानक छे.
 मवे च्यार बंधयानक, वे उदयथानक, च्यार सत्ताना था-
 अपूर्वकरणे पांच बंधयानक, एक उदयथानक च्यार सत्ता-
 नामकर्मनी नवमे गुणटणे ॥ ९७ ॥

एगेगमद्वएगेगमद्व, छउमत्थकेवलिजिणाणं ।

एगंचउएगंचउ, अद्वचउदुछकमुदयंसा ॥ ९८

टीका—एगेगमद्वृत्ति । अनिवृत्तिवादरस्यएकंबंधस्थानं य
कीर्तिः एकमुदयस्थानंविंशत्, अष्टौसत्तास्थानानि तद्यथा त्रि
वतिः द्विनवतिरेकोननवतिरष्टाशीतिरशीतिरेकोनाशीतिः षड
सतिः पंचसप्ततिश्चतत्राद्यानिचत्वार्युपशमश्रेण्यांवाक्षपकश्रेण्यांवा
वन्नामत्रयोदशकं नक्षीयतेत्रयोदशसुयथाक्रमंत्रिनवत्यादेः क्षीणे
परितनानिचत्वारिसत्तास्थानानिबंधोदयस्थानभेदेनभेदाभावात् ऽ
नसंबंधोभवति इतिनाभिधीयते, मूक्षमसंपरायस्यएकंबंधस्थानं य
कीर्तिः एकमुदयस्थानंविंशन्अष्टौसत्तास्थानानितानिवानिवृत्तिव
दरस्यैववेदितव्यानि तत्राद्यानिचत्वार्युपशमश्रेण्यामेवउपरितनानि
तुक्षपकश्रेण्यां छउमत्थकेवलिजिणाणं इत्यादि छद्मस्थजिनाउ
पशांतमोहाः क्षीणमोहाथकेवलिजिनाः सयोगिकेवलिनोऽयोगिके
वलिनश्चेत्तेषांपथाक्रममुदयसत्तास्थानानि ए गंचउ इत्यादि तत्रो
पशांतमोहस्यएकमुदयस्थानं विंशत्, चत्वारिसत्तास्थानानि तद्य
थात्रिनवतिः द्विनवतिः गृकोननवतिः अष्टाशीतिश्चक्षीणकषाय
स्यएकमुदयस्थानं विंशत्अत्रभंगाथतुविंशतिरेववज्रपंभनाराचसंह
ननपुक्तस्यैवक्षपकश्रेण्यांसंभवात् तत्रापितीर्थकरसत्कर्मणः क्षीणमो
हस्यसर्वस्थानादिप्रशस्तमित्येकएवभंगः चत्वारिसत्तास्थानानि तद्य
थाअशीतिः एकोनाशीतिः षडसप्ततिः पंचसप्ततिश्चएकोनाशीति
पंचसप्ततिः, अतीर्थकरसत्कर्मणोवेदितव्ये, अशीतिः, षडसप्ततिः,
तीर्थकरसत्कर्मणः सयोगिकेवलिनोऽष्टावुदयस्थानानि तद्यथाविं
शतिः, एकाविंशतिः, षडविंशतिः, सप्तविंशतिः, अष्टाविंशतिः,

स्तिनास्तिताभेदाभेदरक्तव्यावृत्तव्यपरिणतानां गुणपयाद्यपरिनि-
 तानांअपयार्थपरिज्ञानं जिनोक्ततत्परिवृद्धभाषणं भावपुष्पा-
 वादः, आत्मनः स्वरूपग्रहणताशक्तिमतः स्वरूपाप्रामांशभाव-
 ग्रहणतापरिणतिः अमिसंधिवीयांदिनाभावादतादानं, तस्यचप्रगृहि-
 बाहुल्येनपरंणलीभोदपान्स्यापत्तःकृतानांवन्यवान्यादीनांग्रहंन्द्रव्या-
 दत्तादानं, स्वरूपानंतज्ञानानंदादिस्तद्धर्मभोक्तुः जीवस्यस्वरूपभोग-
 प्राप्तापरभावानारागादीनांवर्णादीनांसंयोगीकृतानां भोगःआस्वादनं
 भावभैयुनं तस्यैवअत्यंतपरिणतौइन्द्रियायत्तचेतनायायावैषादेकप-
 रिणतिस्तयाइन्द्रियविषयग्रहणंद्रव्यभैयुनं, स्वभावानांविदानंशदीनां
 गुणानांस्वामीपतिः ईश्वरआत्मातेषांचावरणेनपर्णादिगुणपरिणत-
 नांपुद्गलस्कंधानांविदानंदादीनांगुणानांस्वामित्वेनाधिपत्यरूपापरि-
 णतिः भावपरिग्रहः, तत्प्रायल्येनधनवान्यादीनांस्वामिचरक्षणता-
 परिणतिः द्रव्यपरिग्रहः, इत्यादि स्वरूपंधर्मसंग्रहणीतोज्ञेयं योगाः
 परार्थत्तत्रलवीर्यपरिणतिरूपाःकर्मग्रहणहेतवः भावयोगाः परिणामालं-
 बनादिरूपाः द्रव्ययोगास्तद्वष्टंभकपुद्गलपरिणामामनोवाक्कायरूपापुवं
 सप्तदशक्रियाः पंचविंशतयस्तत्रचतुरविंशतिः सांपरायिकीक्रियाः
 सांपरायिकीनामसंपरायेणकजायेणसहपरिणतासांपरायिकीक्रिया ए-
 काइर्यापधिकीतत्रसंपरायेणकपायेणसहपरिणतानांजीवानां व शयो-
 गानांप्रवृत्तिः सासांपरायिकीक्रिया चतुर्विंशतिःविद्याकायेननिरृता-
 कायिकाकायव्यापाररूपाक्रियाकायिकीक्रिया १ अधि हरणंभावतो-
 गुणवातनंद्रव्यतोमाणवातन कारणंअधिकरणं तत्प्रवृत्तिरूपाक्रिया-
 अधिकरणिकीक्रिया २ प्रकृष्टोद्वेगः परजीवेदुःखज्ञानरूपामनोयोग-
 परिणतिः प्राद्वेषिकीक्रिया ३ परेपांतापनरूपापरिणतिः पारिताप-
 निकी ४ प्राणानांद्रव्यभावरूपाणांअतिपातः प्राणातिपातः तद्रूपा-
 क्रियांप्राणातिपातिकी ५ परप्राणावातेनजीवानांइतस्ततः प्रचाळन-

परावर्तनरूपाआरंभिकीक्रिया रागद्वेषपरिणाममुख्यत्वेनप्रमादाद-
 नुपयोगतः चापल्येनयाक्रियाभवनि साआरंभिकीक्रिया ॥ ६ ॥ उपक-
 रणानिधनधान्यदय. शरीराणिआशरिकादीनिकर्मपशः सातादितद-
 भिदापरूपाअनेकोपायोपसजनसंरक्षणइच्छामूर्च्छादिरूपापरिश्रहिकी-
 क्रिया ॥ ७ ॥ मायाप्रत्ययिकीति—मायाशब्देनधतुर्णामधिकयाया-
 गांपरिश्रहः क्रोधादिपरिणतौप्रवृत्तस्ययावीर्यप्रवृत्तिः तयायाक्रियासा-
 मायाप्रत्ययिकी भगवतीवृत्तांतुमायाकापट्यंतेननिवृत्तामायाप्रत्ययिकी
 अप्रशस्ताविषयकपायार्थप्रशस्नाआचार्योपाध्यायादीनांउड्राहादिगो-
 पनं ॥ ८ ॥ तथाभिध्यादर्शनप्रत्ययिकीभिध्यात्विपर्यस्तदर्शनंप्र-
 र्वातिः तत्त्वार्थध्रुवानलक्षणासात्रिविधा अभिगृहीतानभिगृहीतसंश-
 यतस्तयाऽभिगृहीतात्रयाणांप्रिपष्ट्यधिकानांप्रवादिशतानां अनभि-
 गृहीतं अनभ्युपगतदेवतत्वगुरुत्वधर्मतत्त्वस्वरूपाणां. संदिग्धनि-
 ध्यात्वंप्रवचनोक्तमक्षरभयंपदेवास्नोकमप्यध्रुधानस्यभावतोभवति ।
 तत्प्रवृत्तिकुदेवनमनादिरूपातन्निमित्ताक्रियामिध्यात्विकीक्रिया, अ-
 प्रत्याख्यानकीक्रिया प्रत्याख्यानआत्मधर्मवाधकपरिणामप्रवृत्तित-
 दुहेतुकुदेवादिधनस्वजनविषयादीनांत्यागः अकरणरूपाप्रवृत्तिः न-
 प्रत्याख्यानंअप्रत्याख्यानंतेनअप्रत्याख्याननेननिवृत्ताअप्रत्याख्यान-
 कीक्रिया, दृष्टिदर्शनंअवलोकनंजीवाजीवादिवस्तुनांनृपनिर्याणप्रवेश-
 स्कंधावारसंनिवेशनटनत्तनमल्लमेपवृष्युद्धालोकनादरविषयादृष्टि-
 कीक्रिया देवकुलसभाप्रपोदकावलोकनरूपाक्रियादृष्टिकीक्रिया. तथा-
 स्पृष्टिकीक्रियास्पृष्टिः स्पर्शनंतत्प्रत्ययाक्रियास्पर्शनकीक्रियाद्विधा-
 जीवाजीवभेदात्, तत्रजीवस्पर्शनीयोषित्पुरुपनपुंसकांगस्पर्शन-
 लक्षणारागद्वेषमोहवत.जीवस्य अजीवस्पर्शनक्रियामृगचनेकुतत्र-
 पदशादकतुल्युपध्यादिविषया स्पर्शनप्रत्ययाक्रिया पाडुघ्नीयति-
 प्रातीत्यकीक्रिया, भाजनादिप्रवीत्ययाक्रियातैलनृतादिभाजना-

नांअनादृतानांजंतुघातादिनिवृत्ताक्रियाप्रातीत्यकीक्रिया, अथवापर-
कृतारंभादिगृहाणांप्रशंसनंतत्प्रातीत्यकीक्रिया, सामंतोपनिपातिक्री-
क्रिया समंतात्अनुप्राप्तो सामंतोपनीपातः स्त्रीपुरुषनपुंसकपशुसं-
पातान् उज्झनीयवस्तुत्यागः साचगृहस्थानांभवति, तच्चार्थवृत्तौतु-
प्रमत्तसंयतानां भक्तपानादिअनादत्तेअवश्यत्याज्येसमंतादनुपातो-
भवति, संपातिमसत्त्वानामिति नैसर्गिकदेशीभाषा परहस्त-
कृतजंतुघातादिनाक्रिया नैसर्गिकीक्रिया अथवानैसर्गिकक्रियापि-
रकालप्रवृत्तपरदर्शितपापार्थभावानांयदनुज्ञानंसानिसर्गक्रियाइति त-
च्चार्थवृत्तौ आणवणीति क्षेत्रान्तरात्स्वेप्सितवस्तुआनयनरूपाक्रिया
विदारणकी विदारणंजीवाजीवानांद्वैधीकरणं तत्प्रयोग्यकीक्रिया
अथवाविदारणंपराचरित प्रकाशनीयसावद्यप्रकाशीकरणं विदारणं-
तत्प्रत्ययाक्रिया अथवा वितारणक्रियाइत्यपितच्चार्थभाष्यपाठात्
भाषाद्रयामिज्ञः पुरुषोपयैकंवितारयतिअर्हत्प्रणीताज्ञोऽंवेनेनस्व-
मनीषिक्रयाजीवादिपदार्थप्ररूपणंस्वयंनयनक्रिया अन्यैर्वानयनंस्वच्छं-
दतो नयनक्रियास्याद्वादानपेक्षिनकायकारणोपयोगमंतरेणस्वच्छंदोप-
देशरूपाइतिस्थानांगवृत्तौ अनाभोगः अज्ञानं तत्प्रत्ययाक्रिया
अथवा अनाभोगः अप्रत्यवेक्षिताप्रमाजितेदेशेशरीरोपकरणनिक्षेपः
अनवकांक्षिकीक्रिया, आज्ञाप्रयोगिकीक्रिया आज्ञाबलान्कारेणआ-
देशः तत्प्रयुंजनारूपानृपामात्यादीनांभवति, समुदाणचि समुदाय
रूपाचौरादिमारणेइष्टितितदास्वकार्यायत्रजामइत्यादिसंस्मृदयोत्या-
सामुदायिकीक्रिया, पेशतिप्रेमरागः अमिष्यगरूपः प्रीतिपरिणाम-
ग्नत्प्रत्ययाप्रेमक्रिया, दोसति द्वेषः द्विष्टनाअनमिष्यंगरूपोऽप्रीति-
परिणामः तत्प्रत्ययिकीक्रियाइतिपृथगेना क्रिया तांपरायेणस्था-
येगमद्वत्तमानस्यजावस्यस्यापाररूपा क्रियाः नात्रपिप्रशब्दाप्र-
शस्त्रनेदान् तत्रमिव्याख्यावत्याख्यानानाभोगरूपा क्रिया अप्रम

स्ताअवशेषास्तुप्रशस्ताःपुण्यव्यकारिण्योऽप्रशस्ताः पापबंधकारिण्यः
उभयवापिबंधकारगत्वात् आस्रवरूपाएवेतिताअपितीव्रमंदज्ञाता-
ज्ञातभाववीर्याधिकरणकारणविशेषेस्युस्तद्विशेषः उक्तः, सांपरा-
यिकीभेदाश्चतुर्विंशतिः, ईर्यापधिकीच ईरणंकंपनंचलवीर्यत्वेनविप-
यकपापरहितएकरुः योगव्यापारस्तत्रत्ययिकीक्रिया प्रदेशप्रकृति-
बंधकारणरूपाइर्यापधिकीक्रिया साअकपायमुनीनामेव, उमशांतमो-
हक्षीणमोहसयोमिकेवल्लिचरमसमयंयावत् भवति, एवमुक्ताआस्र-
वभेदाः तान्चगुणस्थानेषुविभज्नाह ॥ आस्रवत्तिसुइत्यादि ९९ ॥
आस्रवाअभिनव कर्मग्रहणहेतवः तिसु इतित्रिषुमिथ्यात्वसास्वादन-
मिध्रलक्षणेपुगुणेषु इगचत्ता एकचच्चारिशद्वेदाः प्राप्यंते तत्रमि-
ध्रदृष्टीमिथ्यात्वभावेपिसम्यग्दर्शनाभावात्मिथ्यात्विकीक्रियासद्भाव-
एवउक्तंचभगवत्यां नैरवियाणंभंतेसर्वेसमकिरिया गो० नोतिणद्वे-
समद्वेसेकेणद्वेणंगो० नेरईआतिविहापन्नत्तासम्मदिद्वीमिच्छादिद्वी-
सम्मामिच्छादिद्वी तत्यणं जेतेसम्मदिद्वीतेसिणंचत्तारिकियाओपन्न-
त्ताओ तंआरंभियापरिग्गहियामायावत्तिआपघ्नस्काणीया तत्यणं जे
ते मिच्छादिद्वीतेसिणंपंचकिरियाओपन्नताओ तंआरंभिया परि-
ग्गहिया जावमिच्छादंसणवत्तीआ एवंसम्मामिच्छदिद्वीणंपिअव-
मानिकपर्यंतंमूनालापकइतितेनमिथ्रगुणस्थानकेपिमिथ्यात्विकीक्रिया
सद्भावः एवं एकचच्चारिशद्वेदाः इरियावहिहीणं ईर्यापधिकीक्रिया
हीनाचि रहितालभ्यंते चत्तइतिचच्चारिशत्आस्रवभेदाः सम्मत्तेइति
सम्यग्दर्शनलक्षणेगुणस्थानके पूर्वोक्ताइर्यापधिकीक्रिया मिथ्या-
च्चिकीक्रियांविनाभवति, देसि देशविरती गुणचत्त एकोनचच्चा-
रिशद्वेदाः अप्रत्याख्यानिकीक्रियारहिताआस्रवाणामिति अत्रसा-
विरतिरेवनास्ति शेषापृकादशविरतयः संत्येवताहिंकयंसर्वंअविरते-
रभावः अत्रस्यावरादिअविरतिसद्भावेपिसापेक्षत्वेनतसलोहपदघृति-

संनिभंइन्द्रियविषयसेवच्चेननाप्रत्याख्यानकीक्रियाइति अथवा परि-
मिताश्रवच्चेननाप्रत्याख्यानकीइति सुजइति सुइति शोभनः यतिः
सुयतिः प्रमत्तमुनिः गुणस्याने पंचविंशतिराश्रवभेदाभवन्ति ॥९९॥

ट्कार्यः—आश्रवतत्त्वना ४२ भेद छे. इन्द्रिय ५ कषाय
४ अरुत ५ योग ३ किरिया २५ एवं ४२ छे. इनमन्वे
मिथ्यात्व सास्वादन मिश्र ए तीन गुणटाणे इक्तालीस आश्रव
छे, इरियावही क्रिया नयी, ते अरुपाय तेहवे तेणे सकलायी
थानके ए नयी. समकित गुणटाणे च्यालीस आश्रव छे. एरु
इरियावही किरिया नीकली हती. वली मिथ्यात्वकी किरिया
नीकली एनछे च्यालीस छे. देशविरति गुणटाणे च्यालीस आ-
श्रव छे. अपचरकाणकी किरिया नयी. सुयनि—उठे गुणटाणे
पञ्चमीय आश्रव छे. ॥ ९९ ॥

पाणाद्वायपरिग्गह, मिच्छअपचरकआणपाओगी।
पाहुचीअसामंतो, वणीअनेसत्थीसाहत्थी ॥१००॥

ट्कार्यः—प्राणातिपातिकीक्रिया १ परियद्विकीक्रिया २ मि-
थ्यात्वकीक्रिया ३ अप्रत्याख्यानिकीक्रिया जाज्ञाप्रयोगिकीक्रिया
प्रादुर्भावकीक्रिया प्रातित्यक्रिया सामंतोपनिपातिकीक्रिया नेस्वीक्रिया
सादृश्यकीक्रिया ॥१००॥

ट्कार्यः—प्राणातिपातिकी क्रिया १ पारश्रद्धकी क्रिया २
मिथ्यात्वकी क्रिया ३ अपचरकाणकी क्रिया ४ अज्ञानयोगकी
क्रिया ५ प्रादुर्भाव क्रिया ६ सामंतोपनिपातिकी क्रिया ७ नेस्वी
क्रिया ८ सादृश्यकी क्रिया ॥१००॥

आणवणीसमुदाणी, इरियावहीणअवयविहिणा ।
अन्नेइंदीयहीणा, वीसछट्टेगुणठाणे ॥१०१॥

टीका—आणवणत्ति आणवणीक्रिया सामुदायिकीक्रिया
इर्यापधिकीक्रिया तथाअत्रतपंचविहीनाशेषाः पंचविंशतिरास्त्रवभेदाः
प्रमत्तेप्राप्यंते तेचेमेइंद्रियाणिपंचरूपायाक्षत्वारः योगास्त्रयः
क्रियास्त्रयोदशएवंपंचविंशतिः अथवाअन्येआचार्याः पंचइन्द्रियहीना-
वीसंतामविंशतिः आस्त्रवा.पष्टेगुणस्थानकेलभ्यंते, भावधर्मव्याख्या-
नाधिकारिणः आत्मोपयोगस्यविषयासक्तत्त्वेनस्वरूपैकस्त्रपरिणामात्-
इंद्रियगृहीतविषयग्रहणेनापिनवैषयिकतातेनइंद्रियाश्रवत्वाभावः१०१

उच्यते—आणवणि क्रिया १० समुदायिकी क्रिया ११
इरियावहीकी क्रिया १२ ए वार क्रिया हीण कहेतां काडीये
ए पांच अत्रत काडीये तेवारे पंचवीस छे, अने कोईक आचार्य
कहे पांच इंद्रिय पण काडीये तो वीसभेद आश्रवना छे, छटे
गुणठाणे छे इहां हरिभद्रनी व्याख्याये किटलिक प्रस्तनी छती
माने छे ते पुन्य प्रकृति वांवे इम कसुं छे ॥१०१॥

आरंभहीणसत्तम्मि, मायाविचीविहीणअडनवमे ।
दोसविहीणादसमे, सेसेइरियावहीयेगा ॥१०२॥

टीका—आरंभहीणइत्यादिसत्तम्मि सप्तमेगुणस्थानेआरंभिकी-
क्रियाहीनाएकोनविंशतिरास्त्रवभेदाः अप्रमत्तेप्राप्यंते, तथाष्टमेन-
वमेगुणस्थानेमायाप्रत्ययिकीक्रिया विहीनत्तिरहिताअष्टदशभेदाः
आस्त्रवाणांप्राप्यंते, तत्रमतांतरेमायाकृपायोदयंयावत्मायाप्रत्ययिकी-
क्रियातद्यावनविवक्षितं, दोसत्ति द्वेषिकीक्रियाराहिताः दशमेसूक्ष्मसं-

परायेनवआस्रवाः प्राप्यंते, इत्यनेनलोभकपापयोगत्रिकक्रियाकीटीक्ष्णी-
कीस्पृष्टिकीअनाभोगिकीरागप्रत्ययिकीइतिनवास्रवभेदादशमेप्राप्यंते
दोसविहीणति द्वेषाभावकथनेनअधिकरणप्रोद्वेषिकीपारितापनिकाप्र-
मुखाः सर्वाअपिक्रियानिरस्ताभवंति, शेषेउपशांतमोहक्षीणमोहसयो-
गिकेवल्लक्षणगुणस्थानत्रिकेईर्यापधिकीक्रिया ? योगत्रिकंचएते-
चत्वारआस्रवभेदाः प्राप्यंते, अयोगीनिराश्रवइतिश्रीप्रज्ञापनायांलो-
भस्यरागांशत्वात् रागिकीक्रियादशमेप्राप्यते, इतिउक्ताआस्रवभेदाः
॥ १०२ ॥

टिप्पणी—ते मत्वेयी आरंभकी क्रिया हीण करीये त्वारे
सातमे गुणटाणे ओगणीस आश्रव छे, माया प्रत्ययिकी क्रिया
विना आठमे नवमे गुणटाणे अद्वार आश्रव छे, दशमे गुणटाणे
द्वेष प्रत्ययिकी क्रिया नथी, लोभ ते मुख्यवृत्ते रागमां गण्यो
छे, पन्नव्यानी टीका मध्ये शेष इग्यारमे धारमे तेरमे गुणटाणे
एक इरियावहीकी क्रिया रूप एक आश्रव योग छे, चऊदमे
गुणटाणे आश्रवतत्त्वो भेद नथी ॥१०२॥

अजयदुगिदारभावण, दुपमत्तेपंचवन्नअदुचरणा ।

चउपन्नापुव्वदुगे, तेवन्नाखीणमोहंजा ॥१०३॥

टीका—अयसंसारभेदान्गुणस्थानेषु ह्ययत्ताह तत्रसारभेदाः सात-
पंचागत्, तत्रअयंल्लोक्तः आश्रवः पौरुषेय. सच ह्यद्विन् केनचिन् अ-
त्यंतमुच्छिद्यतेदुपिपुगासमाससादित्तदुच्छेदसाधनारपतिरुशुपमान-
घते तत्रद्वेषोपाजिन हर्मणावविच्छेदायनपसोनिअंसापेतिरुयति, अ-
भिन्नरहमोपचपनिशरणायमंधरनेपना इदं याम आस्रवनिशेध. ॥३॥
आस्रवोसमादाद्वेपैः हर्मोपृ ह्(मिति) नास्रवाः कर्मणां प्रवेशात्तयः
इदं इदं दयायादयः तेषामिगेधः संस्र. आरमनः हर्मोपादानेपुपु-

परायेनवआस्रवाः प्राप्यन्ते, इत्यनेनलोभकषाययोगत्रिक्रियायिकीदृष्टि-
कोस्पृष्टिकीअनाभोगिकीरागप्रत्ययिकीइतिनवआस्रवभेदादशमेप्राप्यन्ते
दोसविहीणत्ति द्वेषाभावकथनेनअधिऋणप्रोदेषिऋणपारिनापनिकांप्र-
मुखाः सर्वाअपिक्रियानिगृह्णाभवति, जेपेउपशान्तमोहज्ञानमोहसयो-
गिकेवलिलक्षणेगुणस्थानिकेईयांपधिकीक्रिया १ योगत्रिकंचएते-
चत्वारआस्रवभेदाः प्राप्यन्ते, अयोगीनिराश्रवइतिश्रीप्रज्ञापनायांलो-
भस्यरागांशत्वात् रागिकीक्रियादशमेप्राप्यते, इतिउक्ताआस्रवभेदाः
॥ १०२ ॥

ट्यार्यः—ते मल्येयी आरंभकी क्रिया हीण करीये देवारे
सातमे गुणटाणे ओगणीस आश्रव छे, माया प्रत्ययिकी क्रिया
विना आठमे नवमे गुणटाणे अद्वार आश्रव छे, दशमे गुणटाणे
द्वेष प्रत्ययिकी क्रिया नयी, लोभ ते मुख्यवृत्ते रागमां गण्यो
छे, पन्नवणानी टीका मल्ये शेष इग्यारमे वारमे तेरमे गुणटाणे
एक इरियावहीकी क्रिया रूप एक आश्रव योग छे, चऊदमे
गुणटाणे आश्रवतत्त्वनो भेद नयी ॥१०२॥

अज्जयदुगिवारभावण, दुपमत्तेपंचवन्नअदुचरणा ।
चउपन्नापुव्वदुगे, तेवन्नाखीणमोहंजा ॥१०३॥

टीका—अथसंवरभेदान्गुणस्थानेषुकथयन्नाह तत्रसंवरभेदाः सप्त-
पंचाशत्, तत्रअयंपूर्वोक्तः आश्रवः पौरुषेयः सचकदाचित् केनचित् अ-
त्यंतमुच्छिद्यतेऽपिपुंसासमाससादिततदुच्छेदसाधनात्यंतिकंक्षयमाप-
द्यते तत्रपूर्वोपार्जितकर्मजालविच्छेदायतपसोनिर्जराचेतिवक्ष्यति, अ-
भिन्नवर्कर्मोपचयनिवारणायसंवरमेवतावन्नक्षयाम आस्रवनिरोधः संवरः
आस्रवतेसमादीयतेयैः कर्माष्टक(मिति)आस्रवाः कर्मणांप्रवेशवीथयः
इंद्रियकषायादयः तेषानिरोधः संवरः आत्मनः कर्मोपादानहेतुभूत-

परिणामाभावः संवरः सचसर्वदेशान्द्विधा वादरमूश्मयोगरोचकाळे-
सर्वसंवरः शेषकालेचरणप्रतिपत्तेरारम्यदेशसंवरः ससंवरः केनोपाये-
नकर्तव्यः इत्युपायदर्शनार्थतत्त्वार्थोक्तसूत्रं संगृह्णतिमितिधर्मानुपदेश-
परीपहजयचारित्रैः त्रिपंचदशद्वादशद्वादशतिभेदेर्यथाक्रमसंस्तप-
चाशनुभवन्ति, तत्रसम्यग्प्रशस्तप्रमश्लोयोगनियहोगुप्तिः, आत्मसं-
रक्षणयोगाः मनोवाक्कायलक्षणा स्तेपांनियहो निगृहीतिः प्रवचन-
विधिनामार्गव्यवस्थापनंउन्मार्गगमननिवारणंसम्यग्आगमोक्तानुसा-
रेणरक्तद्विष्टपरिणानिसहचरिणो. मनोवाक्कायव्यापारनिर्व्यापारतागुप्तिः
त्रिप्रकारा मनः संकल्परूपस्नस्यगोपनं मनोगुप्तिः, वाक्स्तत्यादि-
नेदातस्यगोपनंवाग्गुप्तिः, कायः चतुस्तरूपयोगस्यऔदारिक्रमेः गो-
पनंकायगुप्तिः, योगानामप्रवृत्तिः अथचसंसरतः चेष्टावतोपिसंस्त-
सिध्ययेमिमाः पंचईर्याभाषणादाननिक्षेपोत्सर्गाः समितयः तत्रई-
रणंईर्यागतिपरिणामः आवश्यककार्यभागमोदिते विहारेजिनसंग्रजं-
द्वारोगोचरीविहाग-थंडिल्यथामानुमगमनंचइत्यादिकार्यैः आगमो-
क्तविधिनारागंइषावृत्तादिभंतरणनिः संगतासाध्यत्वेनगमनंईर्यात-
मितिः, आहच उपयोगोथोनालंघनमार्गविद्युद्धिमिपंतेध्वनः मूत्रो-
दितेनविधिनाभवतीर्यासमितिरनवद्या ? आत्मनेपरस्मैहितनाप्त्त-
मुपकारकंमुखवसनावाहितस्पर्शानिबहुप्रयोजनमावसावक निजने-
दिग्यंमूत्रोक्तमयंघणंप्रतिपत्तौवानसंदेहकारिनिस्वद्यार्थमनुपवाजकं
ष्णांजीवकायानांपृथंविधनिसमितचसर्वदेवनाशुगं भाषाननिक्रि, अ-
हचत्पस्त्वानृतादिदोषसत्त्वमसत्त्वानृतंचनित्तथं तुबलविविक्त्वो
भाषासमितिभंवतिसाधोः ॥ १ ॥ अक्षयपालाह अहत्तत्तुने-
दंउपकरणानिरजोहरणमुखवसनपटंचोलनृतादेचतुन्दनवगानित्य-
विरक्त्वजिनक्त्वयोगपोषधिः औपदेहेकानांशुत्रनंवरवंचंताध-
नार्थपात्राणिपतनापाहारग्रहणार्थं सुखंनृत्वात्पात्रादिनिमित्तंअ-

वृत्तिः साचपरकीयवस्तुग्रहणार्थं भवति परवस्तुग्रहणं च ममनसं-
 ज्यते नाहंपरभोग्गतेनमायांकः करोति अतोमायात्याग आर्जवंमम-
 धर्नइति ३ अलोभ शौचलक्षणं लोभस्तु भावतः परमार्यतोऽभिष्वंगः
 चेतनाचेतनमिध्रवस्तुविषयः लोभदोषाश्चक्रोधमानमायाहिसानृत्तस्ते
 याद्ग्नपरिग्रहार्जनमलजाठेनोपचीयमानः आत्मा भवति अशुचिः.
 तेनभावविद्युद्धिः ममत्वाभावो निःसंगता अपद्रोहणात्माऽर्षानुश-
 नंनिःकल्मपतानिर्मलताभावसाधनमात्रं रजोहरणादिषु विगतमूर्च्छः मुनिः
 शुचिः तेनपुतंशौचं अपरनामश्रुत्तिइत्यादि ४ विद्यमानेऽर्थे भवं-
 सत्पुतंशौचं जीवादिपदार्थाः तेनहितं अनेकांतनयप्रमाणसप्तभंगे निक्षे-
 पानुगतं सत्यं श्रुताभ्यासपूर्वकं अविस्मृतिदिअहंच्छासनानुगतं ज्ञानं
 सत्यंतदुपयुक्तं वाच्यमपि सत्यंतदात्मनः धर्मः आत्मा हि यथार्थोपयो-
 गीयथार्थोपयोगिनो ममयमोपयोगिता एव सत्यं तदनुगतं अपरुषं-
 असंभ्रांतरागद्वेषविमुक्तं श्रोतुः धर्मप्रापकं द्रव्यभावाहिसामूहं वाक्यं
 तदपि धर्मः ॥ ५ ॥ असमंजसयोगनिग्रहः संयमः सचसप्तदशविधः
 स्थावरपंचवसचतुष्कावाधकरूपः योगत्रयगुणसंरक्षणप्रवर्तनबंधानु-
 यायिप्रवृत्तिवारणरूपः योगसंयमः प्रेक्ष्यचक्षुषादृष्ट्यास्पंडिलादित्वरु-
 प्रवर्तनादिकरणे प्रेक्षासंयमः यत् औदयिकभाववास्थादिग्रहस्यात्ग्र-
 हणंतइअपेक्षार्जोदासीन्यं भजतः अपेक्षासंयमो भवति अपहृत्य परि-
 वरपंपुपकरणादीनां लाघवं कुर्वतः संयमो भवति तदपहृत्य संयमः
 भक्तपानाद्यर्थपधिगच्छतः सवित्तरजोनुरजितचरणस्य स्पंडिलात्-
 स्पंडिलं संक्रामतः प्रमार्जनसंयमः उपकरणसंयमः अयवाज-
 जीवकायसंयमः अजीवकायानां पुस्तकादीनां अन्यतरेषु रागद्वेषरूप
 परिणामत्याग अजीवकायसंयमः इतिसप्तदशविधसंयम आत्मनः धर्मो-
 भवति यतः परभावानुयायिप्रवर्तनं अधर्मः तत्परित्यागो धर्मः इति-
 संयमव्यपारूपातः तपोधर्मः तत्रतपतितापपतिइतितपः तपतिइति-

स्वयंउद्दिज्ञोभवतिसंयोगजसुखात् तापयतिआत्मप्रदेशेस्थितान् कर्मदलिकानितितपः शरीरद्रियतापात् कर्मदहनाद्यतपः भावतअनंतज्ञानानंदादितत्त्वेस्वस्वरूपेभोगतोआनंदेनस्वरूपैकाग्र्यंसंवरतपः परभावत्यागः परभावानमिलापस्तत्संकोचादिरूपनिर्जरातपः तद्यद्वादेशविधं बाह्याभ्यांतरभेदात्तद्यनिर्जराधिकारतोज्ञेयत्यागस्वरूपंतुआत्मनः शरीरोपध्याहारोपाश्रयादिषुअभिष्वंगहेतुमूतंआत्मनः परभावानुगत्वरूपोभावदोषः तस्यत्यागपरिणामः आत्मनः धर्मोभवति आकिंचन्यंतुस्वात्मनः सत्तारूपस्याद्वादपरिणतिपरिपाट्यास्यात् अस्तिपक्षगृहीतात्मभावस्यआत्मत्वेनोपादेयतयाकृत्वाशेषंस्यात्तास्तितापक्षमूतंपरव्यूहं तत्रनिर्ममत्वंआकिंचन्यंपत्तमदीयसत्तातोअन्यत्नाहंअहंतुस्वस्वभावगुणपर्यायवान्चिदानंदस्वरूपस्यकर्ताभोक्ताविलसितान्यभावानारागद्वेषादीनांअभोक्ताअतस्तद्वाचकत्वमवेश्य । तत्रनिर्ममत्वंआकिंचन्यं ॥ ९ ॥ ब्रह्मचर्यस्वरूपंतुबृंहत्वादात्माब्रह्मतत्वावृत्तिः आत्मनिउपयोगरमणभोगतयावर्तनंब्रह्मचर्यंब्रह्मणिआत्मनिचरणं एकीभावेनअवस्थानं ब्रह्मचर्यंतद्रक्षणाय परभावाभोगात्मकंभावमैथुनं स्त्रीशरीरस्पर्शादिद्रव्यमैथुनंत्याज्यं आत्मस्वरूपैकत्वरूपब्रह्मचर्यरूपदृढीकरणार्थं गुरुकुलवासेवासितव्यं गुरुशुद्धात्मतत्त्वज्ञापकात्मतत्त्वरमणता संरक्षणकोपयोगदाता स्वयमपिस्वतत्त्वविलासी न पुद्गलाशी गुरु स्तस्यांतेवासित्वं परमात्मतत्त्वप्राग्भावहेतुत्वात् यावज्जावंसेव्यं आचार्योपाध्यायादीनांसंसर्गः तत्त्वोपदेशकारणमितिब्रह्मचर्यस्यैर्यार्थस्त्रीसंसक्तवसत्यादित्यागरूपाभावनाश्रौउत्तराध्ययनोक्ताः श्रयंतिनिग्रंथाः एवंविधंब्रह्मचर्यंआत्मधर्मंएवंव्याख्यातं दशविधोयतिधर्मं स्तद्दृढीकरणार्थंभावनाभावनीया ताश्रद्वादशअनित्याअशरणाद्या इतितत्रसर्वसंयोगानित्याः संयोगोवियोगयुक्तएवअत्रस्तत्र कोरागइत्यादिअनुपेक्षाअशरणोऽयं आत्मा-

संसारेनहिधनस्यजनादयोस्वात्मगुणरक्षकाः शरणेस्वरूपरुचिपरि-
णतेः । स्वरूपज्ञातास्वरूपरमणीआत्माएवनिमित्तास्तुअर्हत्सिद्धा-
चार्यादिनिर्गृयाः यमालंघ्यआत्मास्वरूपविधार्मीभवति अत्यंतानंद-
भोगीभवति एवजन्मादितः समुद्रमूतेन दुःखेनालीडस्यजन्मवतः
शरणंतास्ति इत्यालोचयतः सर्वदाहमशरणं इतिनित्यमेवमीतस्य-
सांसारिकेषुभावेपुमनुजसुरसुखेषु हस्त्यश्वादिपुद्गिरण्यसुवर्णादिपु-
चनामिध्वंगोनर्मातिर्भवति किंतुपरमर्षिप्रणीतशासनामिहितएव-
विधाज्ञानाचवरणादिपुत्रवर्ततेभावार्थः अहंममशरणंनान्येआत्मार्यो-
पासनेनममसुखंइतिसंसारेसंसारतः अनंतपुद्गलपरावर्तपरिवर्तनेन-
भ्रांतस्यममकाकावस्थानप्राप्ता व्यवहारराक्षिप्राप्तानंनकालस्य केन-
सहनसंबंधः कृतइति अत्रसंसरतो नगुखं सुखंतुममस्वरूपोपयो-
गकृत्वपरिणमनेनएकतानुप्रेक्षाएकएवाहंनाहं परसंगी वीतराग-
द्वेषस्वभावस्यमम कः संगी ॥ ४ ॥ अन्यत्वभावनातुसर्वमपि-
धर्मास्तिक्वायादिअजीवद्रव्यसमूहमतोअन्यजीवाः । सर्वमतोभि-
न्नाइतिअशुचिभावनातुसर्वेपिपुद्गलाः एकैकेनजीवेनअनंतवारंलु-
पवास्तेनात्यंतशुचयः तदरक्तत्वेनाहमपित्वंस्यु १ शुचिअतः अशु-
चित्यक्त्वाशुचिरूपोचिद्रूपेणमममिति ६ आस्रवभावनामिध्या-
त्वाविरतिक्रपाययोगाः आस्रवार्तेधरयाज्याः नाहंआस्रवस्यकर्षा
नाप्यास्रवोममस्वभावरइति ज्ञानदर्शनच.रिचरूपोपरिणामः संवरः
संवरध्वमधर्मः संवरीचाहं इतिनिर्जरापूर्वब्रह्मकर्मक्षपणरूपानिर्ज-
रास्वरूपमुच्यते नममएहीतामिनरकर्मणः तन्क्षपणायकृत्पाय
इति लोकरयभावाधस्तालोकरुपशनाअजावाटवन्यत्वेनानंतवारंरुता-
अतोलीकरपरिभ्रमणेनममधर्मोमदीयलीकक्षासंरूपेयमदेशानंतज्ञानपरि-
णतिपरिणामः तद्ययधायोत्पाद्ध्ययधौव्यसंकरसहकारसहजइत्या-
भवनंलोकः सपममधर्मइति ॥ १० ॥ ओधिसगयकृत्वयथा-

यंप्रतीतिरूपंतत्त्वभ्रद्वासाचदुर्लभा लम्भइसुरसामित्तंलम्भइपहुअत्त-
णनसंदेहो इक्कोनवरिनलम्भइ जिणंदवरदेसिओधम्मो ।१। धर्म-
आत्मस्वभावरूपस्तत्कारणरूपधर्मः श्रुतचारित्ररूपंतस्यसाधकानि-
ग्रंथादयोतदर्हायोग्यादेशविरतादयोभावाः परिणामादुर्लभा इतिद्वादश-
भावना आत्मधर्मसाधनकारणत्वान् धर्मरूपाः संवरभेदाइतिसंप्रति-
परीपहान्वक्ष्यामः प्रतिजानातेमार्गाअच्यवनार्थनिर्जरार्थपरिपोड्याः
परीपहसहनासमर्थमार्गात् च्यवतेमार्गार्थापरिपहजये एवप्रवर्त्तते-
परीपहाः कर्मोदयविपाकाः तेषुअनाकुलत्वेनरागद्वेषरहितरूपोजप
रूपवसंवरः तेचशुत्पिपासाशीतदंशमशकस्त्वरतिस्त्रीचर्यानिषद्या-
शय्याआक्रोशः वधः याचनंअलाभरोगतृणस्पर्शमलसत्कारप्रज्ञाअ-
ज्ञानंदर्शनंइतिद्वाविंशतिः उदयंप्राप्ताः सहनीयाः सहनंचसमपरि-
णामः अनाकुलत्वेनआत्मनश्चसाधनपरिणामो जयः ४ यथाशुत्-
परिपहोदयेमुनिश्चितयति असद्वेदनीयोदयेनक्षुदुदयः साचक्षंतव्या
तत्क्षमेनिर्जरातर्हितदुपशमनायकः स्वाध्यायाध्ययनादिकं परित्य-
ज्यआहारार्थप्रयतते शुद्धात्मसाधनक्रियांविमुच्य अनंतकालंपुनः
पुनः ग्रहणेनआहारार्थकः स्वीयवीर्यप्रवर्त्तयति अतोनाहंमकार्य-
आहारश्चभ्रांतिः कोहिपुद्गलग्रहणायप्रवर्त्तते इत्यादिभावनयापरीपह-
क्षमणाययतितव्यं इति चारित्रभेदाः सामयिकछेदोपस्थापनीयप-
रिहारविशुद्धिसूक्ष्मसंपराययथारूपातरूपाः पूर्वव्यावर्णिताः तेचसंवर-
भेदाः सप्तपंचाशत्गुणस्थानेषुविभजन्नाह तत्र आद्येषुत्रिषुगुणस्था-
नेषुसंवरभेदानसंभवंति सिध्याश्रद्धावतः नस्वरूपग्राहकत्वं इति
तथा अजयदुगिइत्यादि ४ अजयदुगिअविरतदेशविरतलक्षणेगु-
णस्थानद्वये द्वादशभावना एवप्राप्यते शेषभेदानांतुसर्वविरतौ ए-
वप्राप्यमाणत्वात् तेननात्रसंगृहीता दुपमत्ते प्रमत्ताप्रमत्तलक्षणेपंच-
पंचाशत्भेदाः अदुचरणाइतिसूक्ष्मसंपराययथारूपातरूपचारित्रद्वय-

रहिता तथा पुष्यदुगेति अपूर्वकरणानिश्चितिकरणलक्षणेगुणस्थान-
द्वये परिहारादिचारित्ररहिताश्चतुष्पंचाशन्भेदाः संवरस्यउपशांतमो-
हक्षीणमोहलक्षणेगुणस्थानद्वये एकस्ययथाख्यातस्यैवसंभवात्त्रिप-
धाग्रन्थेदा. संवरस्येति ॥ १०३ ॥

टीकार्थः—द्वये संवरतन्वना भेद गुणग्राणे कहे छे. सिध्यात्त्र
१ सास्वादन २ मिश्र ए गुणग्राणे संवरतन्वनो भेद कोई नर्या.
अविरति समकित तथा देशविरति गुणग्राणे बार भावना कोइक
जीवने कोइक वेलाइं होइं ते माटे १२ भेद छे. प्रमत्त तथा
अप्रमत्त गुणग्राणे संवरना पंचावत्त भेद छे. मूक्ष्म संपराय १
यथाख्यात २ ए वे चारित्र विना अपूर्वकरण अनिश्चितिकरण
ए वे गुणग्राणे परिहार विशुद्ध विना चोपत्त संवरना भेद छे
अने मूक्ष्मसंपराये शेष चारित्र विना प्रेपत्त संवरना भेद छे.
इग्यारमे बारमे गुणग्राणे एक यथाख्यात चारित्र छे, शेष च्यार
चारित्र छे नहीं ॥१०३॥

सेसेमुपकखायग, चरणखवगत्तणेणनोअन्ने ॥

परिसहजयोअसंवर, तेणंसत्त्वथ्यतेगहीया ॥१०४॥

टीका—सेसेमुपकखायग ४ शेषेषुसयोगिकेवल्ययोगिकेवल्लि-
लक्षणेएकंक्षायिकंयथाख्यातचारित्रंसंवरभेदेगुमाप्यते शेषापदृषंचा-
शद्भेदाः क्षयोपशमरूपानप्राप्यते यद्यपिक्षायिकत्वेपरीपहजयः
संभाव्यते तथापिर्वीर्यानिंतत्वात्सहजविकल्पाभावात्नापेक्षते अत्र-
चपरिपहोदयस्तुगुणस्थानेषुअल्पोनास्ति तथापिपरीपहजयस्तुसर्व-
गुणस्थानेषुअस्तितेनसर्वत्रतेपरीपहजयरूपाद्वाविंशतिभेदाः गृहीताः
इत्युक्ताः संवरभेदागुणस्थानेषु ॥ १०४ ॥

उच्यते—तेणे त्रेपत्त मेद छे शेष कहेतां शेष रद्धो जे तेरमो तथा चऊदमो गुणटाणो तेहने विषे एक यथास्थान चारित्र छे. वीजा संवरना मेद सर्व क्षयोपशमी छे ते तेरमे चऊदमे गुणटाणे क्षयोपशमी भाव नयी ते माटे शायिक चारित्र छे, अन्यभाव नयी ते माटे सुमति गुपतिशायिक चारित्रमांज गवेपी छे. बावीस परिसह तेतो उपरले गुणटाणे नयी, परं बावीस परिपहनो जीपवो ते संवर छे परिसह तो कर्मना ऊदयपी छे ते माटे इम कद्धो छे ॥१०४॥

पढमतिगुणेअकामा, सम्मत्ताओसकामछट्टाओ ।

चारविहनिज्जराओ, ज्ञाणदुगंचरिमदुगुणुम्मि ॥१०५॥

टीका—अथगुणस्थानकेषुनिर्जराभेदाउच्यंते तेचतपोभेदाद्वादशपद्माद्यतपोभेदाअनशनअवमोदयवृत्तिसंक्षेपरसत्यागकापक्लेशसंलीनतालक्षणाः बाह्यत्वंतुयत्तपोदर्शनेनलोकाअपिप्रमोदंते आश्चर्यलभंते नवाह्या अभ्यंतराश्चप्रायश्चित्तविनयवैयावृत्यस्वाध्यायध्यानकापोत्सर्गलक्षणास्तेनिर्जराहेतुत्वात् निर्जराभेदाः वस्तुतोनिर्जराभेदीद्वौ सकामाकामाभ्यांतत्रसकामानिर्जरार्थिनां अकामातुनिर्जराभिलापरहितानां तत्रपढमतिगुणेसुइत्यादि प्रथमेषुत्रिषुगुणस्थानेषुअकामाएवनिर्जराप्राप्यते अकामतप्हाएअकामछट्टाए अकामसेयमल्लइत्यादि आगमपाठात्क्षेयासम्यक्त्वादिगुणस्थानंतः अयोविपर्यंतंसकामानिर्जराप्राप्यते छट्टाओत्ति पष्टात्गुणस्थानात्आरभ्यद्वादशनिर्जराभेदाः प्राप्यंते चरमगुणस्थानद्वयेध्यानद्वयंसंश्लक्ष्मक्रियाअप्रतिपाति उच्छिन्नक्रियालक्षणंपूर्ववर्णितस्वरूपंभवति ॥१०५॥

उच्यते—निर्जरातत्व आश्रयी प्रहिळे तीन गुणटाणे अ-

कामनिर्जरा छे सक्रममणाना अभावधी समकित गुणटाणार्थी
सक्रम निर्जरा छे. उठा गुणटाणार्थी चारमा पर्यत चार भेद
निर्जराना छे. ए रीते तेरमे गुणटाणे एक शुक्लव्याननो तीजो
पायो छे अने घऊदने गुणटाणे शुक्लव्यानना बे छेह्या पाया
छे. निर्जरा स्वरूप कछो ॥१०५॥

आसुहुमंचउबंधो, उवसमतिसुपगईपएसबंधुगं ।
मुफाजीवाभेया, गुणटाणेषु नसंभवई ॥१०६॥

टीका—अपचंयनत्वस्वरूपंगुणस्थानेषुविभजताह बंधश्चतुर्था
प्रकृतिबंधः स्थितिबंधः रसबंधः प्रदेशबंधइति तत्रप्रदेशादीनांसमु-
दायः स्वस्वविपाकस्वभावः प्रकृतिबंधः स्थितिः कालावधारणंप्रत-
समयाचटाप्रकृतिः इत्यन्काटंपावद्भुज्यतेइतिनिर्धारणात्मिकास्थितिः
अनुभागोमंतीनादिविपाकदेतुमूत्रोरसः आद्रताकपायप्रत्ययोत्पन्नाप-
कद्विविधतुः ग्यनरूपा.नस्याबंधः अनुभागबंधः प्रदेशाः पुद्गल-
परमाणुनिचयरूपास्तेवाबंधः प्रदेशबंधः कर्मणवर्गणायोग्यपुद्गलद्र-
व्यसमूहः तस्यबंधः प्रदेशबंधः ऊक्तंच ठिईबंधोदलस्सटिई पएस-
बंधोपएसंगहणं जंताणरसोअणुभागो तस्समुदाजोपगइबंधो ? वि-
स्तारस्तुशतकादितोऽवसेयइति आमृहाति ६ आइतिपावेत्संश्रमसं-
परापगुणस्थानकंतावत्चतुर्विधोपिबंधः प्रकृतिप्रदेशोयोगहेतुकौस्थि-
तिरसीतुकपायप्रत्ययौउभयोरपिसद्भावा उपशांतमोहात्उपरिगुण-
स्थानत्रिकेषुप्रकृतिबंधप्रदेशबंधौपूत्रयोगप्रत्ययत्वात् योगानांचतत्र-
सत्वात्इत्युक्तः संक्षेपेणबंधः तीव्रमंदादिविस्तारस्तुकर्मप्रकृत्यादितो-
शेषइतिकृत्स्नप्रकर्मक्षयोमोक्षः सचसर्वगुणस्थानातीतत्वात्गुणस्था-
नेषुनसंभवतिअर्जावभेदाश्चतुर्दश धर्मास्तिक्वयस्कंधादयस्तेपिगुण-
स्थानेषुनसंभवन्ति अतो नोक्ताः ॥१०६॥

द्वयार्थः—सूक्ष्म संपत्तय गुणठाणा पर्यंत च्यार बंध छे । स्थितिबंध २ रसबंध ३ प्रदेशबंध ४ च्यार बंध छे. उपशांत प्रमुख तीन गुणठाणे प्रकृतिबंध प्रदेशबंध ए वे बंध छे. मोक्ष-तत्त्वना भेद तथा अजीव तत्त्वना भेद गुणठाणे संभवे नहींज ॥ १०६ ॥

भंगासंवेहाओ, गुणठाणसयंचदेवचंदेण ।

भणियंविणयावणय, संतिदासस्सवयणेणं ॥१०७॥

टीका—भंगासंवेहाओ इत्यादि १०० मोहादिकर्मणांभंगास्तेपांक्रमस्तुसंवेहाओत्ति कर्मसंवेचनाम्नास्वकृतपुत्रग्रंथस्तस्मादवसेया स्तत्रसविस्तरेकथितत्वेनविचारसारप्रकरणेनोक्ताः इतिइंद्रगुणस्थानशतंपद्यपि अष्टगाथाधिकमपिशतमेवेतिख्यातिः श्रीमत्सर्वमप्रमृतिवाचकवंशावच्छिन्नपरंपरायातसंवेगशालादिग्रंथेनोद्धारितानेकभयसंवातसत्पदप्ररूपणाबलेनप्राप्तस्वरतरविरुद्ध श्रीमज्जिनेश्वरसुरिवंशपूर्वांचलभानुस्वरूपश्रीमदभयदेवसुरिः नवांगउपपातिकपंचाशकादिवृत्तिप्रकाशकरपरंपरयाश्रीमत् स्वरतरान्वयेश्रीजिनचंद्रसुरिशिष्यश्रीमत्पाठकपुण्यमदानाच्छिष्याः पाठकाः श्रीसुमतिसागराः चित्तामणिटिप्पनादिग्रंथकरणप्राप्तन्यायभारतीअवदाताः तच्छिष्यावाचका इहृत्करूपादिछेदग्रंथलबुभाष्यादिटिप्पनकरणविमलावदाताः श्रीसायुंगाः तच्छिष्यानेकतीर्थप्रतिष्ठादिकृतशुभाचाराः पाठकाराञ्जसाराञ्छिष्याः पाठकाः श्रीज्ञानवर्मास्तच्छिष्याः पाठकाः श्रीशंभुजयेसमवसरणमेरुभमुखानेकतीर्थराजनगरादिपुसहस्रफणादिप्रतिष्ठकरणकृतशासनोद्दीपनाः श्रीमद्दीपचंद्रास्तेपांशिव्येनजैनागमाभ्यासरसिकेनगुणस्थानकेणुद्वारामिवानपरंकांरचितगुणस्थानशनं । श्रीमद्राघनपुरवास्तव्यः विनयेनअवनतः नमः शांतिदासइति भावः

श्रुतिरसिक्तानां प्रमोदाय अव-
 षत्तमासाद्यकरणं तु भूल्लुब्धनिनां व्यामोहनिवृत्त्यर्थं अवप्रमादादिदोष-
 दुर्धनप्रैक्ष्यः संतोहिगुणज्ञाभवति ॥ इति श्री विचारसारप्रकरणे
 देवचंद्रगणिविरचिते स्वोपज्ञगुणस्थानशतके स्वोपज्ञाटीका लिखि-
 भीमनि १ वीरं नंदतातु चावद्वीरजिनत्राणोऽगमः श्रीपद्ममानायगौत-
 दुयर्मने वाचकोत्तरमवंशापसिद्धाय गुणशास्त्रिने ॥ १ ॥ तदंशे-
 गच्छे कुले वांशे गुणाक्ताः धर्तलितचंद्रवरीशाः समभूवन्मृनि-
 षः ॥ २ ॥ तदन्वयाच्चित्तद्वरताराजसाराद्धरायः १ः ज्ञान-
 पचंद्राक्षंशे ज्ज्वलगुणोज्ज्वालाः ॥ ३ ॥ जगज्जनित्रयोधाः तंते-
 पक्षिगांविनेयाः समजः यंतदेवचंद्राः शुभालयाः ॥ ४ ॥ स्वा-
 काराय । देवचंद्रेण धीमता । गुणस्थानशतेटीका । चक्रे-
 श्चक्र ॥ ५ ॥ तद्ववाचयंतु सद्भ्याः ज्ञानस्वादपरायणाः
 रसिक्ता भवंतु भविकाः सदा ॥ ६ ॥ इति श्रीविचारप्रकरणे-
 त्तटीकासंपूर्णा ॥ शुभं भवतु ॥ कल्याणमस्तु ॥

॥ अथ श्री विचारसार प्रकरणसटीक ॥

नमिउं वीरजिणंदं, मग्गणठाणेनु पुव्वभणोयाइं ।
 दाराइंचउत्तवई, भणानि गियपरविवोहत्थं ॥१॥

टीका— श्रीवर्द्धमानमानस्य केरलज्ञानभास्करं जीगार्जावादि-
 भावानां सर्ववर्मप्रकाशकं ॥ १ ॥ नत्वावाचकवशं गुरुन् सिद्धां-
 ततत्त्वकल्पद्रुन् । गत्यादिमार्गानां क्रोमिस्वोपज्ञसद्बुद्धिं ॥२॥
 इहादिपूर्वगुणस्थानेषु पूर्वोक्तद्वारविभजनाकृता । तदनंतरंमार्गणा-
 भेदेषुतान्येवद्वाराणिविभजन्प्रथममिष्टेवनमस्कारपूर्वकं अभिधेयादि-
 प्रकाशनार्थं प्रथमांगायामाह ॥ नमिउंवीरजिणंदं इत्यादि नमिउं-
 इति नत्वा वीरजिनेद्रमार्गणास्थानेषु पूर्वभणितानि * चतुर्नवति
 द्वाराणिभणामि रूपयामि इतिसंबंधः । नत्वानमस्कृत्यवीरंचतुर्विंश-
 तितमंतीर्थनायं श्रीइंद्रभूत्यादिचतुर्दशसहस्र ध्रमणचंदनादिषट्त्रिंश-
 त्सहस्रसंपत्तीशे शतकादिपूकलक्षै कोनपाष्टिभ्रमणोपासकमुलसारेव-
 त्यापिअष्टादशसहस्राधिकत्रिलक्षध्रमणोपासकारूपसंबन्धस्यपर्यरत्न-
 त्रयीरूपात्मवर्मदेशनामृतशयकं रागद्वेषमोहादिकवारवैरिवारजेतृ-
 त्वात्जिनाः वीतरागाः क्षीणमोहादयस्तेऽइंद्रः परमाहंन्त्यमहिमालं-
 कृतत्वात् तंतत्वाइतिनमस्कृत्यमार्गणास्थानेषुमूलोत्तरबंधादिद्वारकद-

* अहि मूळ गाथाने अनुसारे “ चतुर्नवतिद्वाराणि ” पाठ
 शुद्ध संभवे छे, अने पूर्वार्धनी तथा उत्तरार्धनी टीकायां “ एकद्वार-
 द्वाराणि ” एषो पाठ हस्तलिखित प्रतयां छे ते मूळ गाथाने अनुसारे
 संभवतो नपी.

वकं, अमिवेयंभणामिकथयामित्यर्थः प्रयोजनंचनियपरविबोहृत्यं-
निजः आत्मापरायथार्यंभावजिज्ञासासिकासम्यग्दृष्टिदेशविरत-
सर्वविरतादिजीवारतेषांविशिष्टोबोधः ज्ञानंविबोधस्तदेवअर्थः प्रयो-
जनंयस्यस तंनिजपरविबोधार्थं आत्मनोज्ञाननिर्मलाय परस्या-
पिश्रोतुः ज्ञानप्रकाशाय ॥ १ ॥

उत्तरार्थः—नमस्कार करीने वीरवर्द्धमानजिनेंद्र सामान्य के-
वलीमां इंद्रसमान तेह प्रत्ये मार्गणास्थानकने विषे पूर्वे कथा
जे बंधादिकद्वार चोरांगुं तेभणामि क० कहु छुं निज आत्माने
तथा परने प्रति बोधवाने ज्ञान जाणवा प्रकाशने हेते अर्थे
करीने ॥ १ ॥

गइइंदिपकाए, जोएवेएकसायनाणेषु ।

संयमदंसणलेसा, भविसम्मएसन्निआहारे ॥२॥

टीका—मार्गणानामभिधायिकां गाथामाह । गइइंदिपकाए
इत्यादि ॥ २ ॥ गम्यतेतथाविधकर्मसर्विर्वर्जीवैः प्राप्पतेइति
गतिः . . . . . इन्द्रार्द्रः . . . . .
तद्मार्गणापंचप्रकाराः एकेन्द्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियपंचेन्द्रियभे-
दान्पंचधा ची तेषवायोगमार्गणागणैरितिहायः तद्वत्ताः जीवाः
जायाः दृष्टिव्यत्तेजोशायुवनस्यतिवसभेदानुपोषा ॥ ६ ॥ पुन्य-
तेप्रपृग्दंतेतेयोगामनोवाह्यापलक्षणाग्नइंतोजीवापृग्दृशीताः वेद्य-
तेअनुभूते इन्द्रियोद्वयमुत्तमनेनेनिषेदः पुन्यतेदस्त्रीनापुंसकभेदात्
त्रिविधः कथंदिशत्रुपट्टिमाषां शूतदंडकथातुः कथ्यतेद्विरपते अ-
स्मिन्परस्परप्रानिनः इतिहायः तस्यजापोडामः वेद्यतेकथाया.

क्रोधमानमापालोभारूपाः चत्वारः ज्ञप्तिज्ञानं यद्वाज्ञायतेपरिच्छिद्य-
 तेवस्तुअनेनेतिज्ञानंसामान्यविशेषात्मकेवस्तुनिर्विशेषधर्मग्रहणात्म-
 कोबोधः ज्ञानमतिश्रुतावधिमनःपर्यायकेवलभेदात् पंचप्रकारं तदेव-
 ज्ञानंमिथ्यात्वसहकारेणविपर्यस्तंमत्यज्ञानश्रुताज्ञानविभंगभेदात् वि-
 प्रकारमज्ञानं विशेषस्यपर्यायाधिकत्वादेकान्तरूपेणकुग्रहयस्तानांन-
 तादृक् बोधस्तेनअज्ञानं ज्ञानाज्ञानयोरुभयोरपिविशेषग्राहकत्वात्
 ज्ञानावस्थीयक्षुपोपशमोद्भूतत्वादात्मनः ज्ञानरूपस्यस्वपर्यायस्व-
 भावस्यप्रवृत्तिशक्तिरूपत्वात् अष्टानामपिज्ञानमार्गणायांसंग्रहः॥८॥
 संसम्यग्प्रकारेणयमनं उपरमणंसावद्ययोगादितिसयमः यद्वासंसम्यते
 नियम्यते आत्मापापव्यापारसंभारादनेनेतिसंयमः । अपवा शुशो-
 भनायमाःप्राणातिपातविरमणा अरिमत्तितिसंपमश्चारिंसांमायिकछे-
 दोपरयापनीयपरिहारविशुद्धिमूक्ष्मसंपरायणधारूपातलक्षणंपंचया ।
 विरतिसाम्यात्देशविरतिः ग्रहणं विरतधर्मस्यप्रतिपक्षभूतत्वादाविर-
 तिस्तस्याऽपिग्रहणं पूर्वं सप्तधासंयममार्गणा दृश्यते अनेनेतिद-
 र्शनं यदिवाट्टिट्टिदर्शनं सामान्यविशेषात्मकेवस्तुनिसामान्यत्वबोधः
 दर्शनइत्यर्थः तद्यत्तुविधेयधुरचधुरवधिकेयलदर्शनभेदात् अपदर्शन-
 रयसामान्यबोधरूपत्वात् सामान्यबोधस्यपिद्वरूपरस्तुयादृक्त्वात् ।
 नदिपिद्वरूपवस्तुनिर्विपर्यासः तेनदर्शनोपयोगेनविपर्यतापरिणतिः
 इति ऽद्वयतेद्विद्वयते कर्मणासहआत्मानपाइतिछेदया वृत्तगतील-
 क्यपोतवेजःपद्मदृक्भेदात्षोडश तत्रभावछेदया परिणतिरूपायोग-
 वीर्यसहकारिपेतनायावाअप्रशस्ताप्रशस्तापरिणतिः । बलवीर्यवतः
 प्रशस्ताप्रशस्तकार्षपरिणामप्रवर्तनरूपाभावछेदया द्रव्यछेदयातुत्रै-
 क्रियशरीरधारिणोतत्तत्रवर्णादिपुद्गलपरिणमनरूपा नोदशरिक्कापांसि-
 त्तिउत्ताव्ययने शांतिवादिभूतः॥८॥इत्तौ । भवति परमपदयोग्यता-
 भाराधयतिइतिभयः सिद्धिगमनयोग्ये भयः नभयः नहिद्वग-

मनयोग्यः अमव्यः इतिसम्मतिसम्यग्प्रशस्तार्थः अत्रिरुद्धात्
 सम्यग्जीवस्तद्भावः सम्यक्त्वंमोक्षामिलापरूपा या आत्मा
 परिणतिः तत्त्वेतच्चनिर्द्धाररूपपरिणमनंसम्यक्त्वं तच्चविवि
 उपशमक्षयोपशमक्षायिकभेदात् सास्वादनस्योपशमांतर्भावात्
 मिश्रस्यक्षयोपशमसहचारात् मिथ्यात्वस्यतत्प्रतिबंधकत्वात्। सम्य
 क्त्वमार्गाणां अंतर्भावः अनंतानुबंधिद्यतुक्कस्य दर्शनमोहनीयावि
 कस्यविपाकप्राप्तस्य क्षयंगतस्य उदययोग्यस्य प्रदेशविपाकतोऽनुदि
 तस्य उपशान्तस्य यत्दर्शनं उपशमदर्शनं सप्तकस्यविपाकप्राप्तस्य
 क्षयंगतस्य उदययोग्यस्य विपाकतोऽपशांतस्य प्रदेशतः उदयत
 यावेद्यमानस्य दर्शनंक्षयोपशमसम्यग्दर्शनं सम्यक्त्वस्य दीनय
 स्य ? विपाकोदयेपि मिथ्यात्वप्रदेशत्वात् प्रदेशग्रहणं दर्शनसप्तकस्य
 सत्तातःसर्वथा क्षीणस्यनिर्मलं निरतिचारं अप्रतिपातिदर्शनं क्षायि
 कसम्यग्दर्शनं इति मिथ्यात्वादयोगुणस्थानाधिकारेव्याख्याताएव
 ॥१२॥ सन्निति संज्ञानंसंज्ञामृतभवद्भाविभावस्वस्वभावपर्यालोचन
 सा संज्ञाविद्यतेयेषांतेतंज्ञि १ः मनोविज्ञानयुक्तादीर्घकालिकीसंज्ञा-
 युक्तासंज्ञिनः तदितराअसंज्ञिन इति ॥१२॥ ओजोलोमकावलि-
 कादिआहाराणां अन्यतमाहारयुक्ताआहारकाः तद्रहिताअनाहारकाः
 तेविद्यहगतिसमापन्नाःकेवलिसमुद्घात अयोगीकेवलिनः सिद्धाअना-
 हारकाः शेषाआहारकाः एतेचतुर्दशमूलमार्गणाउत्तरद्विषष्टिमार्गणां-
 रूपाभेदाउक्ताः ॥ २ ॥

ट्वार्थः—हृवे ६२ मार्गणा नाम कहे छे. वेद ३ कषाय
 ४ गति ४ इंद्रि ५ काय ६ योग ३ ज्ञान ८ ज्ञान ५ तीन
 अज्ञानमांहे गण्या माटे मार्गणा ते सर्व जीवनी विचारणा
 तेमाटे ७ प्रकृति गणी छे. संयम ७ पांच चारित्र ५ देश

विरति ६ अविरति ७ दर्शन ४ चञ्चुआदिक, छेदया ६ कृष्णादि,
भय्य तथा ५ भय्य २ समकित ६ उपशम १ क्षयोपशम २ क्षा-
यक ३ निष्पत्त्व ४ सास्त्रादन ५ मिश्र ६ संज्ञी तथा ५ संज्ञा
२ तथा आहारक तथा अनाहारक पृ ६२ मार्गणा जाणवी ॥२॥

पणतिरिचउमुरनिरये, नरसंघ्नियणेंदिभवतसिसवे ।
इगविगलभूदगवणे, दुदुणंगं गइतसिअःभवे ॥ ३ ॥

टीका—अथनामुमार्गणागुणस्थानानिकथपरशह ॥ पण-
तिरि इत्यादि ३ ॥ निरिति निर्यगनिमिपये पणति मिध्यायनः देश-
विरतिपर्यन्तंपंचगुणस्थानानि चउट्टनिमुग्गनानरवगतैरिमिध्यायगा-
स्त्रादनमिध्रअविगतसम्यकदर्शनमया प्रसागे गुणस्थानव्याप्यने
नरइतिमनुपपगती संज्ञिमार्गणायां पंचेन्द्रियमार्गणायां भूयमार्गणाया
असहायमार्गणायां पंचेन्द्रियमार्गणायां तपेति संज्ञिमिध्यायनः अपोधि-
पर्यन्तमनुपपगगणस्थानवा. प्राप्यते इति एवमिधियेपुतामान्यन. वि-
गलति विगले गुद्विचत्तसंज्ञेपुगुवि पृथिवी वायेषु उदकतिअपुका-
येषु वणति यनरपनिवायेषु दुदुणेंद्रिमिध्यायसास्त्रादनलक्षणेगुणस्था-
नकेभवतः तथमिध्यायसवेप्रसादादननुकरणपर्यापपापर्याभवेपु-
पुर्वभवेपुर्ववदपुर्वेद्रियाद्यागुः उपशममाप्यपुपुप्रातः सास्त्रादन-
एत्वापुर्वेद्रियादिपुउपदतेतरयवापर्यासास्त्रादायांसास्त्रादनेनरति एव-
भादनीय एगंगइतसिति गन्धावताः गतिवसतेजोरापुकापदशुष्का.
तेपुपुर्वेन्द्रियायगुणस्थानलक्षणेप्राप्यते ॥ ३ ॥

टिप्पणी—निर्यगतिभवे पांच पादला गुणस्थान छे. इक-
गति नरकगतिने दिने ४ निष्पत्त्व १ सास्त्रादन २ मिश्र ३
अविरति ४ पृ ४ गुणस्थाना छे. भूयमार्गणा १ संज्ञिमार्गणा २

चारित्र्ये चरमाजंत्या घउत्तिचत्वारगुणस्थानका उपशांतमोहस
मोहसयोमिकेवळिअयोगीकेवळिरूपाभवंति एषुकयायोदयाभा
दिति ॥ ४ ॥

अर्थः—वेद तीन, क्रोध मान माया ए ६ मार्गणाने वि
मिथ्यात्वधी मांटी अनिग्रतिरुण पर्यंत नव गुणटाणा छे. लोभने
विषे मिथ्यात्वधी मूःमसंपराय पर्यंत १० गुणस्थानकछे. अविगनि-
मार्गणा विषे मिथ्यात्व १ सास्वादन २ मिश्र ३ अविगनि ४ ए
४ गुणटाणा छे. अज्ञान तीन मार्गणाने विषे वे अथवा निन
गुणटाणा छे. परंकोइ जीव समकितगुणटाणावी पढतो मिश्र
जाव्यो वेहने नजिक अभ्यासे तथा मिथना अल्पकाल मां
ज्ञान पळ्टे नही तिणे ज्ञान वहीये इत्यर्थ अचशुदर्शन १
तथा अशुदर्शनविषे मिथ्यात्वधी मांटी गीणमोह पर्यंत १२
गुणटाणा पामीये छे. यथारूपानचारित्र्ये चरिमक० छेहला ॥१५॥
१२।१३।१४। ए ४ गुणटाणा छे. ॥४॥

मणनाणसगजयाइ, सामाइयछेयचउदुद्धिपरिहारे ।
केवलदुगिदोचरमा, जयाईनयमईसुओहिदुगे ॥५॥

टीका—मणनाणसगजयाइ । इत्यादि मन. पर्यंतज्ञाने सगति-
सप्तपतिनामनिर्घयस्तशादीनिइत्यनेननभत्ताप्रमत्तापुर्वकरणाविरति-
करणसूक्ष्मसंपरायोपशां नोहशीगमोहलक्षणानि तसगुणस्थानानि-
भवंति. सामाचिरुद्धेयोपस्थाभनेचकारेपशादीनिप्रमत्ताप्रमत्तापुर्व-
करणानिइतिवादाशङ्कीत्यर्थः दुःखिति द्वेनभत्ताप्रमत्तरूपेपरिहारविशु-
चारित्र्येप्राप्येते नोत्तरानिपरिहारस्यद्वीनक्रियानिवाहण्याविरूप-
वान्भेलिमातेहः केवलद्विकेकेवलज्ञानकेवलदर्शनदक्षने मार्गे-

णाद्विके द्वौचरमौत्रयोदशचतुर्दशमलक्षणौगुणस्थानकौभवतः अज-
याइतिअयतादिअविरतसम्यग्गुणस्थानतः क्षीणमोहपर्यंतंनवगुण-
स्थानकानिप्राप्यंते मतिज्ञानश्रुतज्ञाने ओहिदुगेतिअवधिद्विके
अवधिज्ञानअवधिदर्शने प्राप्येते । नशेषाणितथाहि मतिज्ञानश्रुत-
ज्ञानावधिज्ञानानि मिथ्यादृष्टिसास्वादनमिश्रेषुनभवन्ति तद्भावेज्ञान-
त्वस्थैवायोगात् यत्तुअवधिदर्शनंतत्कुतश्चिदमिप्रायाद्विशिष्टश्रुतविदो
मिथ्यादृष्टानानेच्छंतितन्मतमाश्रित्यास्माभिरपितत्तेषांनभणितं अथ-
चसूत्रेमिथ्यादृष्ट्यादीनामप्यत्रअवधिदर्शनंप्रतिपाद्यते ॥ यदाह ॥ श्रीसु-
धर्मास्वामी पंचमांगे “ ओहिदंसणअणगारोवउत्ताणंभंतेकिंणाणी ?
अन्नाणीगोयमा नाणीवि अन्नाणी वि जईनाणीतोअत्थेगइयातिनाणी-
अत्थेगइयाचउनाणीजेतिनाणीतेआमिणिबोहीयनाणी सुअनाणी ओ-
हिनाणीजेचउनाणीतेआमिणिबोहिनाणी सुयनाणी ओहीनाणी मणप-
ज्जवनाणी जेअन्नाणीतेनियमाइमअन्नाणी सुअअन्नाणी विभंगनाणी”
इत्यादिअवहियेअज्ञानिनस्तेमिथ्यादृष्टयएवेतिमिथ्यादृष्ट्यादीनामप्य-
वधिदर्शनंसाक्षादत्रसूत्रेप्रतिपादितंचएवंविभंगज्ञानी यः सास्वादन-
मिश्रेवर्तते तत्रापितदानीमवधिदर्शनंप्राप्यतेइति ॥ ५ ॥

ट्वार्थः—मनःपर्यायज्ञानने विषे यति आदिक सात गुण-
टाणा छे. छद्दयी बारमा पर्यंत छे. सामायिकचारित्र तथा छेदो-
पस्थापनीयः चारित्रने विषे छटो, सातमो, आठमो, नवमो, ए
व्याह गुणटाणा छे. परिहारविशुद्धि गुणटाणाने विषे छटो सा-
तमो ए वे गुणटाणा छे. केवलज्ञानने विषे ॥ १३ । १४ मो
ए वे गुणटाणा पामीये. अजतक० अविरतियो मांडी बारमा
पर्यंत नव गुणटाणा छे. मतिज्ञान १ तथा श्रुतज्ञान २ अवधि-
दर्शन. अवधिज्ञान ए ४ मार्गणामे पामीये छे ॥ ५ ॥

असंज्ञिसु पदमदुगं, पदमतिलेसासु छद्मदुसुसत्त ।
पदमंतिमदुगअजया, अणहारेमग्गणासुगुणा ॥७॥

टीका—असंज्ञिसुपदमदुगं । इत्यादि ॥ असंज्ञिपुसंज्ञिव्य-
तिरिक्तेषु प्रथमद्विकं मिथ्यात्वसांस्वाद्गुणलक्षणं गुणस्थानद्वयंप्राप्यते
प्रथमलेश्यात्रयेमिथ्यादृष्ट्यादीनिप्रमत्तानि षड्गुणस्थानानि भवं-
तिच कृष्णनीलक्रापोतलेश्यानांहिप्रत्येकं संख्येयलोकाकाशप्रदेश
प्रमाणान्यव्यवसायस्थानानि ततोमंदसंज्ञेशेषु तदव्यवसायस्थानेषु
तथाविधसम्यक्त्वदेशविरतिसर्वविरतीनामपि सद्भावोविरुध्यते ॥
उक्तंच ॥ सम्यक्त्वदेशविरतसर्वविरतीनांप्रतिपत्तिकालेशुभलेश्या-
त्रयमेवभवति उत्तरकालेतुसर्वाअपिलेश्याः परावर्तते इति श्रीमदा-
राध्यापादाअप्याहुः “सम्मत्तसुअंसवासु ल्हइसुद्धासु तिसुअचरित्तं-
गुवपडिवन्नओपुण अन्नपरीए छ लेसाए ” ॥ १ ॥ श्रीभगवत्यांच
“ सामाइयसंजएणंभंतेकइलेसासुहोज्जा गो० । छसुलेसासुहोज्जाए-
वंछेओवइटावणीयेसंजयाएवि ” इत्यादि तथा तेजोपद्मलेश्ययोः
सप्तगुणस्थानानिभवंति अप्रमत्तानामामिथ्यादृष्ट्यादीनांअप्रमत्तानां
तेजोपद्मलेश्यास्तारतम्येनभवंति तथाअनाहारकेपंचगुणस्थानानिभ-
वंति कामित्याह प्रथमांतिमद्विकापतानिइतिद्विकापतानिइति द्विक-
शब्दस्यप्रत्येकयोगात् प्रथमद्विकंमिथ्यादृष्टिसास्वादनं अंतिमद्विकं-
सयोगिकेवल्ययोगिकेवलिलक्षणं अयतइति अविरतिसम्यग्दृष्टिश्चेति
तत्रमिथ्यात्वसास्वादनं अविरतसम्यग्दृष्टिलक्षणंगुणस्थानत्रयं अना-
हारकेविग्रहगतांप्राप्यते सयोगिकेवल्लिगुणस्थानंत्वनाहारके सप्त-
द्विपातावस्थापांतृतीपचतुर्थपंचमसमयेदृष्ट्यं । अयोगिकेवल्यवस्था-
यांतुयोगरहितत्वेनौदारिकादिशरीरपरिपोषकपुद्गलग्रहणाभावादानाहा-

रक्तं औदारिकवैक्रियाहारकशरीरपरिपोषकस्तुपुद्रलोपादानमाहारकइतिमार्गणासु गुणागुणस्थानकाउक्ताः ॥ ७ ॥

ट्वायं:—असंक्षिमार्गणाने विषे मिथ्यात्वसास्वादन ए बे गुणटाणा छे. कृष्ण १ नील १ कापोत १ ए लेश्यामार्गणाने विषे छ गुणटाणा छे. तेजो १ पद्म १ ए बे लेश्याने विषे पहिला सात गुणटाणा छे । १ । २ । ३ । ४ । ५ । ७ । पद्मंदुगमिथ्यात्व १ सास्वादन २ अंतिमदुग तेरमो चउदमो अजयाक० अविरतिक० समकित ए पांच गुणटाणा छे. अनाहारकमार्गणाने तेमल्ये पहिलो बीजो चोपो ए तीन गुणटाणे विग्रहगति वर्धमान जीवने अनाहारकपणो पामीये. तेरमे गुणटाणे केवलीसमुद्वातकरतांअनाहारक छे. चउदमो अशरीरी छे तिणे अनाहारी छे ॥ ७ ॥

नरगईपणेंदितसयोग, नाणचउतिदससुकभविसंघ्नी।
खायगदारेचउठाण, अणहारेसत्तइगबंध ॥ ८ ॥

टीका—अथमार्गणास्थानेषु मूलबंधस्थानानि वेदयन्नाह ॥ नरगइपणेंदि ॥ नरगतिः, पंचेन्द्रियजातिः, वसकायः, योगवयं, मत्यादिज्ञानचतुष्टयं, धधुरचधुरवधिरूपदर्शभिकं, शुक्लेदया १ भव्यः संज्ञा, क्षायिकसम्यग्दर्शनी आहारकः एतासु, अष्टादशमार्गणासुमूलतःचत्वारिबंधस्थानानि सप्तविधबंधकाअपि एतेअष्टविधबंधकाअपि एतेपट्टविधबंधकाअपि एकबंधकोऽपि एतेएवंचत्वारिबंधस्थानकानि तत्रसर्वभयआयुर्वर्जसप्तकर्मबंधकास्तेएवआयुर्वेदकालेअष्टविधबंधकाले एकसुभ्रमसंपरायमाप्ता मोहायुर्वर्जाः पट्टविधबंधकाः तेचसातवेदनीयबंधकालेएकविधबंधकाः एवंचत्वारिबंधस्थानानिप्राप्यंते अनाहारकमार्गणायांसु . एकरूपेद्वेबंधमूलस्थाने ॥ ८ ॥

द्वयार्थः—मनुष्यगति १ पंचेन्द्रिज्ञानि २ त्रयमद्य
 तीनयोगमनस्चन्द्रहापा एत ३ ज्ञान ४ मति १ युत २ अय
 ३ मनसंपा ४ दर्शन ३ पशु १ अचतु २ आधिदर्शन
 गुरुलेखा १ भयसंज्ञी शायिकसमक्तिन १ आहारक १ ए अद
 मार्गणाने विने द्वार बंधस्थानक तान । आठ । उ । पृष्ठो छे

इगविणुलोभेअडविणु, उवसमिकेवलदुगेअहक्त्वा

० एगापयडीबंधे, सेसेसुसगठबंधाई ॥ ९ ॥

टीका—इगविणुलोभेइत्यादि । लोभकषायमार्गणायां इग
 विणु एकविधबंधरूवं विनाससप्तअष्टौषद्लक्षणानिषिषिबंधस्थानानि
 अत्रप्रथमगुणस्थदेशरूवात् उपशमसम्यक्त्वमार्गणायां अष्टविधबंध
 क्वं विनाससप्तएकरूपाणिनांनिबंधस्थानानि परमुवसमिवदंता
 आउनबंधेतिइत्यायुपः अबंधरूवात् केवलदुमि केवलज्ञान केवल
 दर्शनलक्षणे मार्गणाद्वये यथारूपातचारित्रे एका सातावेदनीपा
 रूपाप्रकृतिबंध्यते इत्यनेनएकविधबंधकः मूक्षमसंपरायेषड्विधबंधः
 मिश्रसप्तबंधेप्राप्यते शेषा उक्तशेषाः षड्विंशत्मार्गणा गति
 त्रिकुंड्रियचतुष्ककायपंचकवेदत्रिककषायत्रिक अज्ञानत्रिक सं
 यमलेइयापंचअभव्यक्षयोपशमसास्वादनपंचनिष्यात्वअसंज्ञिलक्षणाः
 सप्तअष्टौएतेद्विबंधस्थानेप्राप्यंते इत्येवंउक्तामार्गणासुमूलप्रतिबंध
 मेदाः ॥ ९ ॥

द्वयार्थः—लोभकषाये एकनो धानक नयां ८ नो ७ नो
 ६ नो ए तीन बंधथानक छे. उपशमसमकितमार्गणाने विषे

* पाठान्तरं

“ एगासुहमिच्छमीसे, सगसेसासत्तअडबंधा ”

आठनो बंधयानक नयी. ७।६।१। नो छे. परमुत्रसमिवहंता-
आउनबंधतिइतिवचनात् केवलज्ञान, केवलदर्शन, यथारूपातचारित्र
पृ वीन 'मार्गणाने विषे एक सतावेदनी प्रकृति बांधे शेष ३९
मार्गणाने विषे सातनो तथा आठनो बंधयानक छे. हवे मार्ग-
णाने बंध स्वामी कहे छे ॥ ९ ॥

इगसत्तरवीसचउअहिय, सयंनरगाइगइचउकेसु
जाइंचउतिन्निधावरि, नवसयसयपंचतेउदुगो॥१०॥

टीका—इगसत्तरवीसचउअहियाइत्यादि । अधमार्गणानुउ-
त्तरबंधरामित्वंकथयताह एक धिकंशतंनरकेओधबंधः तत्रसुरद्विकं,
वैक्रियद्विकं, आहारकादिकं, देवायुः नरकात्रिकं, विकलात्रिकं, सूक्ष्म-
निकं, एकेन्द्रियस्थावरं, जातपं, एताः एकोनविंशतयः नैरयिकाः
न बन्धन्ति यतः नैरयिकाः मृत्वानैरयिकेषुनोत्पद्यंते तेननरक-
निकबंधः देवत्रेपिनःत्पाशः तेननदेवत्रिकः वैक्रियद्विकबंधः आ-
हारकादिकस्यशुनिः बंधः तेननबंधः एकेन्द्रियादिचतुर्षुउत्पादा-
भावात् नबंधस्तदुदयाः प्रकृतीरपिनबन्धन्ति अतएकाधिकंशतं
ज्ञानावरणपंचकं, दर्शनावरणनवकं, वेदनीयद्विकं, मोहनीयस्य पद्-
विंशतिः, आयुषः, द्वयं नाम्नः पंचाशत, गोत्रद्वयं, अंतरायपंचकं,
एवं एकाधिकं शतंरत्नप्रभादिषुत्रिषुबध्यते पंचकादिषुत्रिषुजिननाम-
रहितं एकशतंबध्यते तमतमायांजिननाममनुष्यापुरहितानवनशक्ति-
बध्यते तत्ररत्नप्रभादिषुत्रिषुओवतः एकाधिकंशतं मिथ्यात्वेजिन-
नामरहितं शतंबध्यते सास्वादनेनपुंसकवेद, मिथ्यात्वमोहनीयं,
दुंडकसंस्थानं, सेवात्तं, एवं चतुष्टयंवर्जयित्वापण्ययतिः बध्यते
तेषुअनंतातुबंधिचतुष्टयं मध्यसंस्थानचतुष्टयं मध्यसंहननचतुष्टयं
कुखगतिः 'नीधैर्गोत्रं र्खीवेदं दुभगात्रिकं स्थानाद्विकं उद्योतनामं

कोनस्ततिः सुरासुः सदिनास्यस्त्वेतन्मतिर्भवति सा समातिर्द्विती-
 वार्पास्यारूपानन्वेद्यमानमायालोभैर्विनापदपट्टिदेशविरतिगुणरप-
 नैवप्यते इति निर्वर्गानिबन्धस्वामित्व मनुष्यगतीजोयतोविशो-
 वरभनंसारवादाने एकोत्तरशतं निभे अनंतात्तुबंधिमसुखैक्यवेशानुसु-
 रासुः एतद्वापिशानुबंधाभावे एवमेतन्मतिः साप्रजिननामसुरासुः स-
 दिता एकस्ततिः सा वाप्रत्यारूपानचतुष्टयदर्जादेशे सतपट्टिः प्रमत्ते-
 विपट्टिः अममत्तादिकंजोयवत्तये देवगतीचतुराधिकंशतंबंधेयः
 भवति तत्रनरकभाषोण्य एकाधिकज्ञानमाने एकोन्द्रियनामरपावनाम
 आतपमक्षेपेचतुराधिकंशतंबंधेभवति यतः भवनपतिव्यंतरज्योतिषु
 सौधभेशानपयतामिध्यात्वेदपोत्सूषमरूपणादिना एकोन्द्रियत्वंराप्रति ।
 तैर्नवज्ञेयं निध्यात्वे जिननामवर्जंशुत्तरशनंसारवादानेनपुंसकचतु-
 र्कोन्द्रियरथावरात्तापमकृत्स्नकृदिनापण्यवतिः मिभेअनतात्-
 यधिपट्टिविशावी रदितासततिः सम्यक्त्ये सा एवनासुर्जिननाम-
 सदिताद्वास्ततिः बंधेभवति सौधभेशानरूपेएवंवाच्यं भवनपति-
 व्यंतरज्योतिषांचटपोमित्वात् न तादृह शासनभनयादिषु परिणम-
 नानुर्वीर्यकरनामकर्णः बंधेनभवति तेनजोषेमिध्यात्वेभ्युत्तरशतं-
 भवति सारवादानेपण्यवतिः मिभेसततिः सम्यक्त्ये जिननामबंधा-
 भावात् एकस्ततिः बंधेभवति सनत्कुमारादीनां एकाधिकंशतं ।
 पतः आनतादीनांतिर्वर्गतागमनाभावान् तिर्यकृषिकरयउपोत्-
 स्वनबंधः शेषरत्नप्रभावात् आनतादिषुउद्योतनामतिर्यकृषिकरय-
 बंधाभावेजोदतः पण्यवतिर्भवति पंचउत्तरेवृष्यणस्थानवार्तित्वात्
 द्वास्ततिबंधः शेषंपूर्ववन् देवगानिबन्धस्वामित्वंज्ञेयं जाड्यउच्चि जा-
 तिचतुष्केपृथिवीजपवनस्यतिलक्षणस्थावरारिके एवं ससमार्गणा-
 र्जिननामसुरादिक २ वैकियद्विक २ आहारकद्विक २ देवासु
 नरकत्रिकादि एकादशप्रकृतिवर्जनवाधिकं शतंजोयतः भवति

नाणतिगओहिदंसण, सम्मदुगे इगुणसीइबंधंति ।
उवसमगेसगसयरि, केवलहरकायगे एगा ॥ ११ ॥

टीका—नाणतिगइत्यादि ज्ञानत्रिकमार्गणायां अवधिदर्शने-
सम्पक्त्वद्विकेक्षयोपशमदर्शनेक्षापि कसम्यक्त्वे एकोनशीतिः ओघे बंधो-
भवति तत्र सप्तसप्ततिः अविरतसम्यग्दर्शनगुणस्थानबंधप्रायोग्या-
आहारकद्विकंच अप्रमत्ते गतः च द्वाति तेन एकोनाशीतिर्बंधो भवति सा ए-
कोनाशीतिः आहारकद्विकरहितासप्तसप्ततिः अविरतिसम्यग्दर्शने भवति
देशविरतौ सप्तपष्टिः प्रमत्ते त्रिपष्टिः अप्रमत्ते एकोनपष्टिः अपूर्वकरणे-
अष्टपंचाशत् अनिवृत्ति करणे द्वाविंशतिः सूक्ष्मसंपराये सप्तदश उप-
शांतमोहशीणमोहे एकां च द्वाति उपशमदर्शने सा एकाशीतिः मनुष्यायु-
तथा देवायुर्वर्जा भवति ओवतः उपशमस्यायुर्वधमेव न भवति तत्र-
अविरते पंचसप्ततिः देशविरते पष्टिः प्रमत्ते द्वापष्टिः अप्रमत्ते अष्ट-
पंचाशत् अनिवृत्तौ द्वाविंशतिः सूक्ष्मसंपराये सप्तदश उपशांतमोहे
एकाबंधो भवति केवल द्विके यथाख्यातचारित्र्ये एकासातावेदनीयरूपा-
बंधो भवति एवं मार्गणादशके क्रमः उक्तः ॥ ११ ॥

ट्वार्थः—मतिज्ञान १ श्रुतज्ञान २ अवधिज्ञान ३ अव-
धिदर्शन ४ क्षयोपशमसमकित ५ क्षायिक समकित ६ ए छ
मार्गणाए इगुण्यासी प्रकृति बांधे ते ७७ सत्तहतरि समकित
गुणटाणे छे ते अने आहारक २ अप्रमत्तगुणटाणे जइने बांधस्ये
ते सर्व मिली ओघे एगुण्यासीनो छे. उपशमसमकितने विषे मनु-
ष्यायु तथा देवायुनो बंध नयी तिणे सत्तहतरि प्रकृतिनो ओघे
बंध छे. केवलदुगपथाख्यातचारित्र्ये विषे एक प्रकृतिनो बंध
छे वीजा नयी. ॥ ११ ॥

मणनाणचरणतियगे, पणसङ्घीदेससासणेमीसे ।
मिच्छेसुहमेनियआ, अभयअज्ञाणअमणेसु ॥१२४॥

टीका—मणनाणइत्यादि मनःपर्यं ज्ञानेसामासि कछेरीमण
पनीयपरिहारविगुद्विरूपे शारिखत्रयेपंगणीनांओकः कोमण
तरविणयिः प्रसक्तप्रायोग्याआहारकृद्विहंपुंविणयिः तत्रप्रसक्त
हार कृद्विहाभावेविणयिः अप्रसक्तेषु सोनयिः जापूर्वोअपुंथाशु प
या त्तोयुगस्थानहाभ संतितापञ्चोपे देशइतिदेशा वित्तोमार्गणायां सा
सादनमार्गणायां मित्रमार्गणायां मिथ्यात्तमार्गणायां मूर्खमत्तम
मार्गणायां निषेचिते विजहस्यनामगुणस्थानयायोग्यने एव कृति
ज्ञाते नयदेशेसापयिः सास्सादनेषु सोत्तरकृद्वि मिभेयसु.सातिर
व्याह गानदशाधि कशन मूर्खमत्तमणेसास्सादनेमयति तथा मन
वमार्गणायां नशानां क्तमार्गणायां मयगमुभताज्ञेमार्गणायां ॥१२४॥

भाव. —मनःपर्यं ज्ञान १ सामासिक १ छेरीमण
आर १ परिहाराविगुद्विरूपे १ व्याह मार्गणाये पांचद प्रकृतितो
नोच १. नमदा.अमणुपदाने एव छे वे आहाराकपुणसातन न जी
नोच ननाइ पाणशोना जोच छे. इतिमार्गणयुगदाने न एवम
दला मद्रवशीव कृतिनो जोच छे. सास्सादनगुणदाने १०१ मर
दलो जोच छे. निजगुणदला जोच नो जोच छे. मिथ्यात्तम
दाने कृतां मयतिं जोच छे. मूर्खमत्तमणुपदाने न मूर्खदाने
रुचने १०२ कृतेलां पां नपां मयत्ये १ मयाने १ मयती
मयाने १०३ कृतेलां मय कृतेलां कृतां जोच छे ॥१२४॥
कृतेलां मय कृतेलां कृतां जोच छे ॥१२४॥

कृतेलां मय कृतेलां कृतां जोच छे ॥१२४॥

कृतेलां मय कृतेलां कृतां जोच छे ॥१२४॥

कृतेलां मय कृतेलां कृतां जोच छे ॥१२४॥

शनंओषःप्राप्यते ततः परंगुणस्यानोचवतज्ञेयं तथा अजयति
 अविरतमार्गणायांतिष्ठेसेश्चिक्कृष्णनीलकापोतच्छेद्यायां आहारकद्रिक-
 रदितं अष्टदशाधिकंशतंओषेभवति जिननामरदितंसप्तदशाधिकं-
 शतंमिथ्यात्वे सास्वादानेएकोत्तरशत मिश्रेघतुः सप्ततिः एवं प्रमते-
 विपश्चियावनूरक्तघ्नं, तेजोच्छेद्यायांनरकत्रिकसूक्ष्मत्रिकविकलत्रिक-
 दितं एकादशोत्तरंघ्नंवायःप्राप्यते तद्यमिथ्यात्वे अष्टोत्तरंशतं सा-
 स्वादानेएकाधिकंशतंयावनू अममतेएकोनपाष्टिस्तावज्ज्ञेयं तथापद्म-
 छेद्यामार्गणायां नरकत्रिकसूक्ष्मत्रिक विकलत्रिकैकेन्द्रियातपस्थावर-
 श्चिद्वादशाऽप्येअष्टाधिकंशतंओषः प्राप्यते, मिथ्यात्वेपंचोनरशतं
 सास्वादानेएकाधिकंशतं एवंयावनू अममतेएकोनपाष्टिः शुक्रच्छेद्या-
 यांनरकत्रिकसूक्ष्मत्रिकविकलत्रिक एकेन्द्रियस्थावरातपोद्यततिर्यग्-
 निक्रमतिपोद्दशरदितंचतुरधिकंशतं ओषेप्राप्यतेमिथ्यात्वेजिनाहा-
 रकद्रिकंरदितं एकाधिकंशतंभवतिसास्वादानेनपुंसकचतुष्कापगमेसप्त-
 नवतिः मिश्रेअनंतानुपंध्याद्येकविंशतिः नरामरायुश्चएवंनयोविंशति-
 र्द्विगमेघतुःसप्ततिः एवंयावनू सयोषिगुणस्थानंतावज्ज्ञेयं ॥ १३ ॥

ट्वायः—अविरतिमार्गणाये कृष्ण १ नील २ कापोत ३ ए
 मार्गणाये ११८ नो ओष छे. एकसोत्तर मिथ्यात्व गुणटाणे
 बांवे ते एक जिननाम एवं ११८ नो छे. तेजोच्छेद्याये नरक-
 त्रिक ३ सूक्ष्म ३ विगल ३ नव ए बांवे एकसोअगीयारनो
 ओष छे. पद्मच्छेद्या ३ सूक्ष्म २ विगल ३ एकेन्द्रि १ थावर
 १ आतप १ ए वार विना एकसोआठ १०८ नो ओष छे.
 नरक तथा ए वार उद्योत ४ ए सोल विना शुक्रच्छेद्या ए
 १०४ एकसो च्यारनो ओष छे ॥ १३ ॥

वारसयमणाहारे, सेसासुअवीसअहियसयपयडो ।
 वंधुत्तरपयडीणं, ओहो एसोसमासेणं ॥ १४ ॥

टीका—वारसयमणाहारे इत्यादि । अनाहारेअनाहारकमार्गणायांआहारकद्विकदेवायुर्नरकधिकतिर्यगायुः मनुष्यायुः इत्यष्टौ-विनाद्वादशाधिकंशतंओषः प्राप्यते मिथ्य त्वेजिननामरहितं एकादशाधिकंशतंप्राप्यते सास्वादनेजातिचतुष्क स्यावरचतुष्कद्वंडातप-सेवार्तनपुंसकवेदमिथ्यात्वप्रकृतीनांबंधाभावेअष्टनवतिः सम्यक्त्वे-पंचसप्ततिः सयोगिकेवल्लिगुणस्थानेएकाद्वितिबंधः शेषासुपंचेन्द्रिय १ असः १ योगत्रिकवेदत्रिककषायचतुष्क ४ चक्षुरचक्षुदर्शनभव्य-संज्ञिआहारकलक्षणासुसप्तदशमार्गणासुविंशोत्तरशतंबंधेप्राप्यते गुण-स्थानक्रमश्चओषबंधाधिकारस्वत्वक्तव्यं बंधोत्तरप्रकृतीनांपुषओषः समासेनेतिसंक्षेपेणउक्तः ॥ १४ ॥

ट्वार्थः—अनाहारकमार्गणाए एकसो वारनो ओष छे. शेष मार्गणा १८ नरगति १ पंचेद्रीजाति २ असकाय ३ योग ३ वेद ३ कषाय ४ चक्षुदर्शन अचक्षुदर्शन २ भव्य १ संज्ञिआहारक-मार्गणाये एकसोवीस १२० प्रकृतिनो बंध छे सर्वमार्गणाए जेटला कह्या तेटले गुणठाणे बंधप्रकृति कहेवी. बंधनी उत्तर-प्रकृतिनो ओष संक्षेपे कह्यो ॥ हवे बंधस्वामीपणोकर्मनो कहे छे ॥ १४ ॥

केवलदुग्अहस्कायग, रहियाबंधतिनाणविग्धाई ।
तेउससुहमासायं, सेसादुगवेयणीकुणगा ॥ १५ ॥

टीका—अथमार्गणासु ज्ञानावरणादिकर्मप्रकृतीःविभजन्नाह ॥ केवलदुगत्यादि केवलद्विकयथाख्यातचारित्रमार्गणारहिताएकौनपठि मार्गणाः नाणविग्वाइइतिज्ञानावरणपंचकअंतरायपंचकरूपाः दश-प्रकृतीः नियमेनबंधतिबंधंघुर्वति येदनीयेकर्मणिकेवलद्विकयथाख्या-

तलक्षणापूर्वोक्तास्तिस्रो मार्गणाः सूक्ष्मसंपरायमार्गणासहिताश्चतस्रः
एकंसातवेदनीयंबंधं कुर्वन्तिशेषाः अष्टपंचाशत्मार्गणाः वेदनीयद्वि-
कस्य कुणगाः वेदनीयद्विकबंधकर्तारिः ॥ इति ॥ १५ ॥

टिप्पण्यः—केवलज्ञान केवलदर्शन यथाख्यातचारित्र्य ए तीन
मार्गणा विना सर्वमार्गणाइं ज्ञानावरणी ५ अंतराय ५ दानलाभ
भोगउपभोग वीर्यांतराय एवं ५ नो बंध छे. तथाकेवलदुग्गया-
ख्यातसूक्ष्मसंपराय ए च्यार मार्गणाए एकसाता वेदनी बांधे. शेष
अष्टवत्समार्गणा साता तथा असातावेदनी बांधे छे ॥१५॥

नाणचउओहिदंसण, चरणातिगेदेससम्मतिगमीसे ।
दंसणल्लगंचबंधइ, केवलहवस्वायगे नत्थि ॥ १६ ॥

टीका—अपदर्शनावरणीयमार्गणासुविभजन्नाह ॥ ज्ञानचतुष्कं
अवधिदर्शने. चरणातिके देशविरतिमार्गणायां सम्यक्त्रिकमार्गणायां
मिश्रदृष्टिस्थातां प्रसादशमार्गणायां दर्शनावरणीयपदकस्थानद्वि-
विकरहितंबंधेप्राप्यते केवलद्विकयथाख्यातरूपायांमार्गणायां दर्श-
नावरणीयंबंधेनाग्नि तेषुगुणस्थानेषुतद्बंधाभावान् ॥१६॥

टिप्पण्यः—हवे दर्शनावरणीकर्मनो मार्गणाये बंध कहे छे.
ज्ञान ४ अवधिदर्शन, सामांयिक; छेशेपस्थापनीय, परिहारविशुद्धि,
देशविरति, समकित तीन उपशम १ क्षयोपशम १ क्षायिक १
तथा मिश्रमार्गणा एतंती मार्गणाये दर्शनावरणीकर्मनी छ प्रकृति
बांधे, यौगद्धीतीन न बांधे, केवल दुग्ग तथा यथाख्यातचारित्र्ये
दर्शनावरणीकर्मनो बंध नयी ॥ १६ ॥

सुहमेदंसणचउगं, सेसानवबंधगायगोयंमि ।
तेउवाउनीयं, सम्मत्तपराउउच्चं ॥ १७ ॥

टीका—सुहमेइत्यादि ॥ सूक्ष्मसंपरायचारित्रे दर्शनावरणीय
चतुष्कंबंधेभवति शेषाःपंचचत्वारिंशत्मार्गणाः दर्शनावरणीयनवान
बंधकानवबंधकाः ज्ञातव्याः इतिगोत्राख्येकर्मणितेजस्कायवायुकाय
रूपेद्वेमार्गणेएकंनीचैर्गोत्रबंधेकुर्वति सम्मत्तपराउच्चंचइति सम्य
क्त्वतः पराःसम्यगसाहिताः मार्गणाज्ञानचतुष्कसंयमचतुष्कदेशवि
रतावधिदर्शनसम्यग्दर्शनत्रिकमिश्रलक्षणामु चतुर्दशमार्गणासु उच्चै
र्गोत्रैरेवबंधेभवति ॥ केवलइकथयाख्यातेअबंधः ॥ १७ ॥

ट्यार्यः—सूक्ष्मसंपरायगुणठाणे दर्शनावरणी ४ बंधाये. शेष
मार्गणा ४५ ते दर्शनावरणीनी नत्र प्रकृति बंधे. हवे गोत्रनो
बंध कहे छे. तेउकाय तथा वाउकाय एकनीच गोत्रनो बंध कं.
सम्यक्त्व उपरली मार्गणाओ ज्ञान ४ अवधिदर्शन ६ संयम-
समकित तीन मिश्रमार्गणाए एक उच्चगोत्रने बंधे छे ॥१७॥

सेसादुविहंबंधइ, मोहेतिगनाणओहिदंसेसु ।

सम्मतिगेगुणवीसंति, चरणमणनाणइकारा ॥१८॥

टीकाः—सेसादुविहंइत्यादि ॥ शेषाः मार्गणाः चित्तवार्ति
शत्मार्गणाः द्विविधंउच्चैर्गोत्रंनीचगोत्रद्वयबंधंकुर्वति मोहंमोहनी-
याख्येकर्मणिज्ञानस्यात्रिके अवधिदर्शने सम्यक्त्वत्रिकमोहनीयस्य-
एकोनविंशतिबंधेभवति अनंतानुबंधिचतुष्टयं मिथ्यात्वमोहनीयं
नपुंसकवेदस्त्रीवेदइतिसप्तनबंधेभवंति तिचरणात्ति सामायिकछेदोप-
स्थापनीयपरिहारविशुद्धिरूपे चारित्रत्रिके मनःपर्यवज्ञानमार्गणायां
मोहनीयस्यएकादशप्रकृतिः बंधेभवति ताश्चेमाःसंज्वलनचतुष्टयंहा-
स्यादिषट्कं पुरुषवेदः एवंएकादशबंधेभवंति शेषाः द्वादशकषाय-
स्त्रीनपुंसकवेदमिथ्यात्वलक्षणाः पंधदशबंधेनभवंति ॥१८॥

ट्यार्यः—नेमाक० उपमाभाषाए उंचगोत्र १ नीचगोत्र २
 चे प्रकृति बांधे मोहनीकर्मनी बंध गुणटाणे कहे छे, ज्ञान
 अरुधिदर्शन नम्यक्य ३ उरुशमक्षयोपशम २ क्षायिक ३ ए
 मार्गणाए मोहनीकर्मनी १९ प्रकृति बांधे. अनंतासुबंधी ४
 म्य्यात्वमोहनी, नपुंसकवेद, र्त्रांवेद ए ताननी बंध नयी. सामा-
 क छेदोपस्थापनीय, परिहारविगृह्ण, मनःपर्यवज्ञान एट्ठी मार्ग-
 णए मोहनीनी ११ प्रकृति बांधे. शर कयाय, २ वेद मिष्यात्व १
 पत्र न बांधे ॥ १८ ॥

केवलदुगेहरवाए, सुहमेनोबंधईउमोहस्स ।
 नासणमीसेदेसे, नीअटाणठीआओपयडीओ॥१९॥

केवलदुगेहरवाए इत्यादि । केवलद्विके केवलज्ञान केवल-
 नलक्षणे न . . . . .
 यस्यकर्मणः . . . . .
 छेदात् बंधइउमुहमंडनिवाक्यान् सास्वादाने तथा मिथे तथा
 देशविस्तारूपे मार्गणास्थाने नियटाणठीयाओइति निजस्था-
 ननामगुणस्थानंतदस्थिताः प्रकृतयः बंधेभवन्ति सास्वादानेमि-
 ष्यात्वमोहनपुंसकवेदनिनाचतुर्विंशतिः बंधेप्राप्यते मिथेएकोन-
 वंशतिः प्राप्यते अनंतासुबंधिर्ज्ञानपुंसकवेदमिष्यात्वमोहरहिताः
 शक्तिर्ना अनंतासुबंधिचतुष्टयअमत्याख्यानचतुष्टयर्ज्ञानपुंसकवेदमि-
 ष्यात्वरहिताःपंचदशबंधेप्राप्यंते ॥ १९ ॥

ट्यार्यः—केवलदुगयथाख्यातचारित्रे सुक्ष्मसंपरायचारित्रे मो-
 कर्मनी प्रकृतिनी बंध नयी. सास्वादन गुणटाणे २४ बांधे.
 मिथे इगुणीस बांधे १९ देशविस्ते १५ प्रकृति बांधे ए पोताने
 जानकनी प्रकृति जाणवी ॥ १९ ॥

विकलेन्द्रि ने पंचेन्द्रि ४ पृथिवी अप्सवनस्पतीने ३ तेजवाउने
 ४ योग २ वेद ३ कषाय ४ ए च्यार आउखा बांधे. तीन
 ज्ञानदेवता मनुष्यना २ आउखा बांधे मनपर्यव ज्ञानदेवतानो
 आउखो बांधे केवलज्ञानको आउखो न बांधे. तीन अज्ञान
 ४ आयु बांधे सामायिक छेदोपस्थापनीय, परिहार विशुद्धि एक
 देवायु बांधे. मूक्षमसंपराय यथाख्यात ए कोई आउखो न बांधे.
 देशविरति देवायु बांधे अविरति तीन दर्शन ४ आयु बांधे.
 केवलदर्शन न बांधे. तीन लेश्या ४ आयु बांधे. तेजोपद्म ३
 आयु बांधे. शुक्लेशी २ आयु बांधे. भव्य अभव्य ४ आयु
 बांधे. उपशमी न बांधे मिश्र न बांधे. क्षायिक क्षयोपशमी २
 आयु बांधे सास्वादन ३ आयु बांधे. मिष्यात्वी संज्ञीअसंज्ञी
 आहारी ४ आयु बांधे. अनाहारी न बांधे एवं प्रकारे आयुः
 कर्मनो बंध मार्गणाय जाणजो. मार्गणाय जे गुणटाणे ते प्रमाण
 लेवा ॥ २० ॥

पन्नासाचउसठी, सगसठीतिपन्ननिरयमाईसु;
 अडवन्नाचउजाईसु, थावरतिसुछपन्नतेउदुगे ॥२१॥

टीका—पन्नासाचउसठी इत्यादि । तन्ननिरयमाईसुत्ति न-
 कादिषु, चतुर्षु गतिषु यथाक्रमंयोज्यं नरकगतौपंचाशद्नाममरु-
 त्तिर्व्यपते सुरैर्वक्रियाहारकनरकद्विकलक्ष्मविकलविकल्पकेन्द्रियस्थाव-
 रातपलक्षणाःसप्तदशनबंधेभवन्ति तिसंगुगतौजिननामाहारकद्विक-
 रद्विताचतुःषष्टिः बंधे लभ्यते मनुष्यैसप्तषष्टिः देवगतांपंचाशन्नरक-
 प्रायोग्याएकेन्द्रियस्थावरातपसद्वितात्रिपंचाशद्देवगतौबंधेप्राप्यते ।
 तथा जिननामसुरद्विकवक्रियद्विकआहारकद्विकनरकद्विकलक्षणानन-
 नब्रह्मते शेषाअष्टपंचाशद्नाममरुतिएकेन्द्रियादिजातिचतुष्कपृथि-

व्यप्वनस्पतिलक्षणासु सप्तमार्गणासु बंधेप्राप्यते तेजस्कायत्रासु
कायमार्गणायां तासुअष्टपंचाशत्सु मनुष्यदिकाभावेपदपंचाशत्बंधे
भवति ॥ २१ ॥

उच्यर्थः—हृये नामकर्मनी प्रकृति मार्गणाये कहे छे. नरक
गते नामकर्मनी ५ प्रकृति बांधे. सुर २ वैक्रिय २ आहारक
२ नरक २ सूक्ष्म ३ विकल ३ एकेन्द्रिय धावरातप ए सतर
न बांधे. तिर्यच जिननाम आहारक २ विना चौसठी बांधे.
जिननामसुर २ वैक्रीय २ आहारक २ नरक २ ए नर न
बांधे. ५८ प्रकृति च्यार जातिना जीव एकेन्द्रिय विगलेन्द्रि ३
ए जीव न बांधे तीन धावर पृथ्वी पाणी वनस्पतिमिण ५८
बांधे ते उहाय ? वाउहाय मनुष्यदुग विना छप्पन्न प्रहृनि
बांधे ॥ २१ ॥

सम्मत्तमग्गणासु, गुणयालं चरणमग्गणाठाणे ।

चउत्तीसंचोसठो, मिच्छत्तठिया(उ)सुनामस्स॥२१॥

टीका - सम्मत्तमग्गणासुतिगावा २२ सम्मत्तत्वेनसुत्तामा-
ग्गणामग्गस्त्वमार्गणा मलिध्रुना रणिज्ञानत्रिकेअरधिदर्शनेपेदकउपस-
मशाधिकदर्शनेएकोनधत्वारिज्ञानुबंधेभवति तत्रमिव्यातराजिपयोदश
सास्सादनांनेपेअदश एअत्रशाचिशतिः बंधेनभवति अरणमार्गणायां-
चारित्रयुक्तमार्गणायांमनःपर्यवज्ञानसाभावि एदिधारित्रयपेअमुस्मि-
अनुप्रकृतिः पप्रममगुणमवानप्रायोग्यः संवन्ति मिअउत्तविपासु मि-
अपत्तारिचतानिव्याव्यगुणमवानयासु मार्गणासु प्राप्पणे ताः मार्गणाः
निव्यज्जअभय्यासुजिअग्गणासुजिननाभाटाएदि विविनायवुपातिः के-
वेदएजे । नामकर्मणः ॥२२॥

उच्यर्थः--सप्तमार्गणासु नाम ७ प्रकृति बांधे. सुर २ वैक्रिय २ आहारक

दर्शन क्षयोपशम क्षापिकं सम्यक्त्वं ए मार्गणाये ३९ ओगण-
धालीस प्रकृति बांधे. तेर प्रकृति सास्त्रादन आवतां तथा १५
निभ्र आवतां ते न बांधे. उपशम समकृती आहारक २ न
बांधे अने ले चारित्र प्रत्ययी मार्गणा मनःपर्यय सामायिक
छेदोपरधाननीय परिहार ए ४ मार्गणाये चौती प्रकृति छठी
सातमी प्रत्ययी छे ते बांधे मिथ्यात्व प्रत्ययी मार्गणा मिथ्या-
त्व १ अज्ञान विक्र अभव्य असंज्ञी ए मार्गणाये जिननाम
कर्म आहारक विना ६४ नो बंध छे नाम कर्मयी प्रकृ-
तिनो ॥२२॥

सपमत्तसंजुआमग्गण, जावबंधईपंचसठीयो;
अणहारेतेसट्टी. केवलहखायनोजयई ॥ २३ ॥

टीका—सपमत्तसंजुआइत्यादि ॥२३॥ मिथ्यात्वतः प्र-
त्तपर्यतगुणस्थानायासुमार्गणासुप्राप्यते कृष्णादिछेदयात्रयेआहारक-
द्विकरहितापंचषष्टिः बंधेप्राप्यते तूषंगुणस्थानात्जिननामयुक्तापंच-
षष्टिः बंधेभवति अनाहारकेआहारकद्विकनरकद्विकाबंधेविषष्टिनाम-
प्रकृतपः बंधेभवति । केवलद्विकयथाख्यातः नामप्रकृतिः न
अजयति । नबंधतिइत्यर्थः ॥२३॥

ट्यार्थः—प्रमत्त गुणटाणा पर्यत ले मार्गणा छे. कृष्णनी-
लकपोतादि ते पांसठी प्रकृति पर्यत बांधे आहारक २ न
बांधे अविरति मार्गणा पण आहारक न बांधे ए भावना पद
छे प्रमत्तयी अर्वाक् छे पांसठि बांधे. अनाहारक मार्गणाये
आहारक २ नरक वे विना ६३ प्रकृति बंधाय छे केवलज्ञान
मार्गणाये तथा यथाख्यात चारित्र मार्गणा नामकर्मनी प्रकृति
न उपार्जे न बांधे ॥२३॥

मिच्छतिगदेससुहम्मे, ठाणभवासेसयासुसगसठ्ठ
अविरइतिलेसपणसठ्ठी, नवच्छतिगपन्नतेउतिगे । २४

टीका—मिच्छतिगइत्यादि ॥२४॥ मिथ्यात्वत्रिके मिथ्यात्व
सास्वादनमिश्रलक्षणे देशविरतौमूक्षमसंपरायचारित्रे स्थानभवाप्रकृ
तिः बांधेभवति मिथ्यात्वेचतुःषष्टिः सास्वादनेएकपंचाशत् मिश्रेषु
त्रिंशत् देशविरतौद्वात्रिंशत् सूक्ष्मसंपरायेएकानामप्रकृतिः बांधेप्राप्य
शेषापंचेन्द्रियत्रययोगत्रिकवेदत्रिककषायचतुष्टयदर्शनद्वयभ्यसंज्ञी
आहारकलक्षणामुमार्गणासुसप्तषष्टिः नामप्रकृतिबांधेप्राप्यते अविरति
कृष्णनीलकापोतलक्षणामुमार्गणासुआहारकद्विकमार्गणाशतकविना
पंचषष्टिः बध्यते तेजोलेइयायांनवाधिकापंचाशत्इत्यनेनएकौनषष्टि
पद्मलेइयायांषडधिकापंचाशत् शुक्कलेइयायांत्रिपंचाशत्नामप्रकृति
बांधेभवति इत्येवंनामकर्मप्रकृतिः मार्गणासुविभक्ता तदेवंविभक्ता
अष्टकर्मबंधप्रकृतयः इत्यनेनमार्गणासुउक्तबंधस्वामित्वं अथमार्ग
णासुउदयस्वामित्वंकथयन्प्रथमंद्विषष्टिमार्गणासु मूलउदयस्थानानि
कथयितुमाह । मूलकर्माणित्रीणि उदयस्थानानितान्याह ॥२४॥

ट्वार्थः—मिथ्यात्व गुणठाणे चोसठि सास्वादने एकावत
५१ मिश्रे छत्तीस ३६ देशविरते ३२ सूक्ष्म संपराये एक ठाणे
जे गुणठाणो तिहां औपन्या जे ते प्रकृति बांधे शेष मार्गणा
पंचेद्री त्रसकाय १ योग तीनवेद ३ कषाय ४ दर्शन २
भय्य १ संज्ञी १ आहारक १ एट्ठी मार्गणाते सत्तसठि ६७
प्रकृति बांधे. अविरति मार्गणा तथा तीन लेइया मार्गणाने विषे
आहारक द्विक विना ६५ बांधे ते जो लेइयाए ५९ गुणसठि

बांधे पद्मलेदयाए ५६ बांधे शुक्लेदयावे प्रेपन बांधे ए मार्ग-
णावे नाम प्रकृति वेहर्चने कही ॥२४॥

अहसगचउरउदया, नरपणतसयोगसुकभवेसु;
ग्ववगाहारगसंभ्रिसु, अडचउअणहारगेउदया ॥२५॥

टीका—अहसगचउरउदयाइत्यादि । तदज्ञानावरणादिसर्व-
कर्मणांउदयवेद्यरूपः अष्टानांसमकालंविपाक्त्वान् अष्टोदयरूपंप्रथम-
स्थानं ततः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्यप्राप्तः परभावारोचकस्वभावा-
नुभवः तदंशकामतादिनस्त्वपरिणत्यासकलपरभावेष्वानासक्तोपयोगः
अस्त्विष्टतयासर्वविभावंत्यजन्स्वभावरमणानुभवे स्त्वेनप्राप्तशुक्लव्या-
नः उपशमश्रेणि क्षपकश्रेणिवागतः उपशांतमोहरूपंप्रकाशशम-
क्षीणमोहरूपंद्वादशमंशुणस्थानमधिरुद्रः आत्मामोहोदयरहितोभवति
तदासप्तकर्मरूपंद्वितीयंस्थानकंभवति सपुत्रक्षीणमोहोदीपुक्त्वविनर्कअ-
प्रविचाररूपंशुक्लव्यानंन्यायनूज्ञानावरणदर्शनावरणांतसयरूपं कर्म-
यपं सर्वयाज्ञपं कृत्वा प्राप्तसर्वभाववभासरूपं केवलज्ञानदर्शानस्त-
वीर्यशेषमवाति कर्मचतुष्टयेदेदयति तस्यचतुःकर्मोदयरूपंनितपंस्थान-
कंभवतितप्तमार्गणासु मार्गर्षतेनरुद्विपंचेन्द्रियजाता प्रसक्तप्रमार्ग-
णायांयोगत्रिकशुक्लेदयाभ्यक्षायिकाहारकसंज्ञालक्षणाः मार्गणाः
अहसगचउरुदयाइतिसंबंधः इत्यनेनएतासुमार्गणासुअहसगचतुः
रूपाणि प्राणि स्थानानिप्राप्यंते अनाहारकमार्गणाउपशांतमोहक्षी-
णमोहगुणस्थानाभावात् समोदयरूपस्थानाभावात् अश्चतुः रूपा-
द्वौस्थानकौप्राप्येते ॥२५॥

टिप्पणी—दुवे मार्गणावे उदयस्थानरू कहे छे. आठनो
उदय तथा सातनो उदय मोह विना तथा धनवाचीकर्म खपे
दयारनो उदय ए ३ स्थानरू छे. मनुष्यगतिपंचेन्द्रिय ज्ञानि

त्वंओघतः भवति ताश्चइमा ज्ञानावरणीयपंचकं दर्शनावरणनवकं वेद-
नीयद्विकं मोहनीयपद्द्विंशतिः खीपुंवेदस्योदयाभावात्नरकायुःनीचै
गोत्रंअंतरायपंचकं एवंसप्तकर्मणांएकोनपंचाशत् नामस्तुनरकगति
? नरकानुपूर्वोद्विकं पंचेन्द्रियजातिः ? वैक्रियांगोपांगद्वयं तैजस-
कर्मणशरीरद्वयंहुंडकसंस्थानवर्णादिचतुष्कं ४ अशुभविहायोगतिः ?
उच्छ्वासः निर्माणः अगुरुलघुः उपघातः प्रसन्नदरपर्याप्तं ३ प्रत्येक ?
स्थिर २ शुभरूपाः अपर्याप्तास्थिररूपार्थिंशत्इतिसर्वतः एकोना-
शीतिः ओघोदयः तद्यसिद्धांतापेक्षया कर्मयथाप्रेक्षयातुअपर्या-
प्तनामोदयनारकाणांनेच्छन्ति पराघातंवेच्छन्ति तथापि एकोनाशीतिः
ओघोदयःमिथ्यात्वेचसम्यक्त्वमोहमिश्रमोहंविनासप्तसप्ततिरुदयेभवति
सास्वादनेमिथ्यात्वापर्याप्तनरकानुपूर्वोरूपाणांप्रवृत्तीनांअनुदयेचतुः
सप्ततिः उदयेभवति मिथ्रेअनंतानुबंधिचतुष्टयापगमेमिश्रमोहनीउद-
येचएकसप्ततिरुदयेप्राप्यते एवचमिश्रमोहनीयापगमेसम्यग्मोहनीय
नरकानुपूर्वोमीलनेद्वासप्तति अविरतसम्यग्गुणस्थानेप्राप्यते इति
नरकगतिउदयस्वामित्वं देवेत्तिदेवगतिविषयेपुनृलसीत्तिचतुरधिक-
शीतिचतुरशीतिः उदयेओघः प्राप्यते ज्ञानावरणीयपंचकंदर्शना-
वरणीयनवकं वेदनीयद्वयं नपुंसकवेदंविनासप्तविंशतिः मोहनीदं-
देवायुः गोत्रद्वयेउघेगोत्रंयद्यपिकिल्बिपादीनांनीचैगोत्रंतयानिउच्छि-
ष्टत्वाद्यभावात्तापेक्षितं । अंतरायपंचकंप्रवंसप्तकर्मणांपंचाशत् नाम्न-
स्तुदेवगतिदेवानुपूर्वोद्विकंपंचेन्द्रियजातिः ? वैक्रियद्विकं तैजसकर्मणं
समचतुस्त्रसंस्थानवर्णादिचतुष्कं ४ शुभविहायोगतिः एकाश-
नाम ? उद्योतनाम ? अगुरुलघुनाम ? निर्माणनाम ? उ-
घातनाम ? प्रसन्नदशकं अस्थिर ? अशुभहृत्नाम ? अन्नादेय ?
अपदाः इतिचतुस्त्रिंशत्नाम्नः सर्वमीलनेचतुरङ्गान्तेः प्राप्यते ।
केचित्तुःस्वरापर्याप्तरूपोदयइच्छन्ति नदतिद्वयंवेनाविकृतं नो-

प्यशीतिरेव सास्वादनेसूक्ष्मविकामिध्यात्वात्पातुदयेपंचसप्ततिरुदये
 भवति गुणस्थानद्वयस्यैवसंभवात् तिर्यग्गतिविषयेनवाधिकंशतंउदये-
 भवति ज्ञानावरणपंचकं दर्शनावरणत्रयकं वेदनीयद्विकं मोहनीया-
 ष्टाविंशतिः तिर्यगायुः नीचैर्गोत्रं १ अंतरायपंचकं एवंएकपंचाशत्
 सप्तकर्मणांनाम्नः अष्टपंचाशत् तिर्यग्द्विकं २ जातिपंचकं शरीर-
 माहारकमंतरेणचतुःऔदारिकैर्वक्रियोपांगद्वयं संहननपदकं संस्था-
 नपदकं खगतिद्वयं जिननामविनाप्रत्येकसप्तकं वर्णादिचतुष्टयं प्रस-
 दशकं स्थावरदशकमिति अष्टपंचाशत्उभयमीलनेनवाधिकंशतंओघे
 मिध्यात्वेसम्यग्मोहमिश्रमोहविनासप्ताधिकंशतं । सास्वादनेसूक्ष्म-
 त्रिकातापमिध्यात्वंविनाष्टाधिकंशतं मिश्रेजातिचतुष्कं अनंतानु-
 बंधिचतुष्कंस्थावरनाम १ तिर्यगानुपूर्वीमंतरेणमिश्रमोहोदयेनत्रिन-
 वतिरुदयेभवति अविस्तसम्यग्दर्शनेमिश्रमोहापहारेसम्यग्मोहनीय-
 तिर्यग्गानुपूर्वीउदयेचतुरशीतिः देशविस्तौअप्रत्याख्यानचतुष्टयै-
 क्रियद्विकदुर्भगानादेयायशः तिर्यगानुपूर्वीलक्षणदशप्रकृत्यपगमेच-
 तुरशीतिः उदयेप्राप्यते सप्ततिग्रंथेअनादेयोदयः विवक्षितोपि
 “ आइडूजासध्वलोगमिऊवउ ” वाग्योगप्रत्ययोदयत्वेनयोगारोध-
 काटेगृहीतत्वात् वाग्योगरहितानभवति सप्ततिवाक्याशयोपूज्यएवं
 जानंति मणुपुत्तिमनुष्यगतौचतुराधिकंशतंउदयेभवति तत्रज्ञानाव-
 रणादिसप्तकर्मश्रुतिर्पंगनरकदेवापुरंतरेणद्विपंचाशत् नाम्नस्तुनरग-
 त्यानुपूर्वीलक्षणद्वयंपंचैन्द्रियजातिः शरीरपंचकं उपांगत्रयंसंहननपदकं
 वर्णादिचतुष्टयं खगतिद्विकं आतपस्पृथिवीकापोदयात् उद्योत-
 रयतिर्यग्प्रत्ययत्वात् तयोरभावेप्रत्येकपदकं प्रसदशकंस्थावरसूक्ष्म-
 साधारणवर्जप्रकृतिसप्तकं एवंद्विपंचाशत्उभयमीलनेचतुराधिकंशतं
 उदयेओघः संभाष्यते तत्रमिध्यात्वे आहारकद्विकजिननाममिश्र-
 मोहसम्यग्मोहाभावेनवनवतिरुदयेभवति सास्वादनेमिध्यात्वापर्याप्तं

विनासप्तनवतिरुदये भवति मिश्रे अनंतानुबंधिचतुष्टयमनुष्यानुपूर्वं
 मिश्रोदयेन च त्रिनवतिरुदये भवति सम्यक्त्वे मिश्रभावे सम्यग्मोहमनु-
 ष्यानुपूर्वाद्युक्ते चतुर्नवतिरुदये भवति देशविस्तेद्वितीयकषायचतु-
 मनुष्यानुपूर्वा ? वैक्यद्विकंडुर्भगानादेयाय शलक्षणं दुर्भगविकं ए-
 १० दशप्रकृत्यपगमे चतुरशीतिरुदये भवति प्रमत्ते तृतीयकषायच-
 तुष्कं नीचैर्गोत्रं इति पंचकापगमे आहारकद्विकोदये च एकाशीतिः उदये
 प्राप्यते अप्रमत्तेषु दसप्ततिः अपूर्वे द्वासप्ततिः अनिवृत्तौ षड्दशतिः एवं
 यावत् अयोगिगुणे द्वादशओवोदयवत् भावनीयं ॥ २७ ॥

टिप्पण्यः—नारकीनीमार्गणाए इगुण्याएसीनो उदय छे देव
 गतिमार्गणाये चोरासीनो उदय छे, एकेंद्रीयमार्गणाये अंसीप्रकृ-
 तिनो उदय छे, तिर्यचगतिमार्गणाये एकसोसातनो उदय छे
 मनुष्यगते एकसोवेनो उदय छे. ॥ २७ ॥

विगलेदुसीईचउदससयं, पंचेंदिएसुपुढविवणे । ७
 गुणसीईतेउदुगे, सगसयरिजलंमिअडसयरी ॥२८॥

टीका—विगलेदुसीइ इत्यादि । विकलेद्विचतुरिन्द्रियल-
 क्षणे मार्गणाये द्वाशीतिरुदये ओचः भवति ज्ञानावरणपंचकं दर्शन-
 वरणनवकं वेदनीयद्विकं मोहनीयस्य चतुर्विंशतिः सम्यग्मोहमिश्र-
 मोहपुरुषस्त्रीवेदलक्षणं प्रकृतिचतुष्टयवर्जातिर्यगायुः नीचैर्गोत्रं अंत-
 रायपंचकं नाम्नस्तुतिपंचद्विकं द्वीद्रियजाति औदारिकतेजसकामं गण-
 णं शरीरत्रिकं औदारिकोपांगं सेवार्त्तुंडकसंस्थानं अशुभविहायोगतिः

• पाठांतरं

गणसीदगीसयरिगइतसिसयंघ्निसगसयरि

शरीरादिषु तदुपेक्ष्य शरीरोद्योगागुरुत्वादिनिर्माणोपघातपराधानपदकं सु-
 भमे आदेयमनरेणप्रसापदवत्प्रायः सुक्ष्मसाधारणव्यवस्थितारगसक्त-
 मित्तिपदादिशरीरालनेद्वाशीतिः ओषोदयः प्राप्यते अत्रमिध्यात्वे-
 द्वपशीतिः सास्वादानेमिध्यात्वापर्याप्तद्वयं विनाअशीतिः पूर्व्वीदि-
 येतुषीदिपजातिः चतुरिन्द्रियेषुचतुरिन्द्रियज्ञानिग्रहणेनशेष द्वी-
 ण्द्रियवन्नुदाध्य चउदशसपपंचेन्द्रियेयुत्तिपंचेन्द्रियमार्गणाया चतुर्द-
 शाधिकज्ञानउदयेभवति तत्रसप्तकर्मणां पंचपदाशान्नाम्नस्तु एकेन्द्रि-
 यादिजातिषुतुष्टयाभावेरथा ररसुक्ष्मसाधारणातपाभावेपशेषेनपहि-
 र्दयेमाप्यते तदुभयनीलनेचतुर्दशाधिरुशानभवतिओचतः मि-
 ध्यात्वेआहारकाष्ठवमिधमोहसम्पग्मोह लिननामलक्षणप्रकृतिपं-
 चकमभिनयाधिकज्ञानसास्वादानेमिध्यात्वापर्याप्तनरस्तुपूर्वालक्षण-
 प्रकृतिव्यमनरेणपदाधिकज्ञानंभरतिमिधेतुअनंतानुपेधिचतुष्कानुप-
 र्धाधिकपगमेमिधमोहमीलनेचशतमेवोदयेमाप्यते अविरतिसम्पग्-
 दर्शनेचतुरधिकज्ञानदेशविरतेसताशीतिः एतसर्वगुणस्थानकेषुओषो-
 दयवद्राध्य पुत्रविद्येगुणसाई तत्रपूर्वाकप्रमार्गणायां एकोना-
 शीति ज्ञानारणीयपंचकंदर्शनावरणीयनवकं पेदनीयद्विकमोहनीय-
 चतुर्विंशतिः तिरंगासुः नीर्धर्गापंचंतरायपंचकं नामकर्मणः निर्व-
 ग्दिकं एवेन्द्रियजातिः १ शरीरधिकंहुंङकसंस्थानंवर्णादिचतुष्टयं
 मर्येकसप्तकंप्रसगुत्वादेयंविशेषपदकं साधारणदुस्वरंविनारथावरसुक्ष्म-
 पूर्व्वद्रात्रिशन् अत्रपरपातोदसांगीरस्तु कर्ममयशापापेक्षयाज्ञेयं ।
 यणेत्तिवनरपतिव्यपेपिपृकानाशीतिरेवोदयस्तथाप्ययंभेदः सप्तक-
 र्मणासप्तचत्वारिंशन्नामागुआतपोदयाभावेसाधारणोदयेचद्रात्रिशन् ।
 आतपोदयः पृथिव्यामेवभवति मिध्यात्वेएकोनाशीतिः सास्वादाने-
 मूक्ष्मअपर्याप्तमिध्यात्वाभावेपंचसप्ततिः प्राप्यते अत्रापर्याप्ताभा-
 वस्तुलब्ध्यपर्याप्तापेक्षं आतपोदयस्तुपर्याप्तानांततूपर्याप्तत्वं सास्वा-

दनेन भवति तेन तस्यापगमः वनस्पतिकायप्रत्यये एकोनाशीतौ मि
 ध्यात्वे एकोनाशीतिः सास्वादने सूक्ष्मत्रिकमिध्यात्वाभावे पंचसप्तति
 एवं गुणस्थानद्वयं तु प्रत्येकं वनस्पत्यां साधारणवनस्पत्यां तु मिध्यात्वेन
 च भवति सयरी अपकाये सगसयरत्तिसप्तसप्तति रुदये भवति तत्र सप्त
 कर्मणां सप्तचत्वारिंशत्नाम्नस्तु तिर्यग्द्रिकं एकेन्द्रियजातिशरीरत्रिकं
 हुंडकं संस्थानं वर्णादिचतुष्टयं प्रत्येकं षट्कं त्रससुस्वरसुभगादीयं
 विनाशेषं षट्कं साधारणदुस्वरत्रिकविनाशेषसप्तकं एवं एकत्रिंशत्सर्वं
 मीलने सुसप्ततिः मिध्यात्वे सप्तसप्ततिः सास्वादने सूक्ष्मापर्याप्तमिध्या
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

रशुभलक्षणपंचकं साधारणदुःस्वरं विनाशेषं स्थावरषट्कपृथुवभयमील
 नेषदसप्तति मिध्यात्वे तु षट्सप्ततिः अनिलत्तिवायुकायलक्षणा मागं
 यां वैक्रियशरीरोदयगणनैकोनत्रिंशत्सप्तसप्ततिः प्राप्यते ॥२८॥

द्वार्यः—विकलेन्द्रिनो ज्यासीनो उदय छे. पंचेन्द्रिमागं
 णाये एकसौचौदनो उदय छे. पृथ्वीकाय तथा वनस्पतिकायने
 इगुण्यासीनो उदय छे. तेउकाय वायुकायने सतहत्तरिप्रकृतिनो
 उदय छे. अपकाये अठहत्तरिप्रकृतिनो उदय छे. ॥ २८ ॥

सत्तरससयंतसंमि, इगलाअभवदुअणाणंमि ।७

मणयोगकसाएसु, विभंगचखूसुनवगसयं ॥ २९ ॥

* (पाठान्तरे)

अभववअन्नाणसतरअहिअसयं ।

टीका—सत्तरससयं इत्यादि । प्रसक्त्यालक्षणमार्गणायांसप्त-
दशाधिकंशतं प्रकृतिनां ओघे उदयो भवति तत्र सप्तकर्मणां पंचाशत्तना-
म्नस्तु एकेन्द्रियजाति आत्परस्थावरमूक्ष्मसाधारणलक्षणं प्रकृतिपंचकं
नास्ति शेषाद्वाषष्टिः उभयमीलने सप्तदशाधिकंशतं उदये ओघतः प्रा-
प्यते तत्र मिथ्यात्वे जिननामाहारकद्विकमिध्रसम्यग्मोहाख्यप्रकृतिपंच-
कं विनाद्वादशाधिकंशतं सास्वादने तु मिथ्यात्वापर्याप्तनरकानुपूर्व्याल-
क्षणत्रयमंतरेण न वाधिकंशतं उदये भवति मिथे अनंतानुबधिचतुष्टयानु-
पूर्व्यात्रिकाविकल्पिकाभावे मिश्रमोहनीयप्रक्षेपे च प्रकृतीनां शतं उदये-
प्राप्यते अविरतसम्यग्दर्शने चतुरधिकंशतं देशविरते सप्ताशीतिः एव-
ओघोदयवत्प्रावद् योगगुणस्थानकंतावर्ज्ये अभ्यमार्गणायां अज्ञा-
नार्थिकमार्गणायां सप्तदशाधिकंशतं ओघे उदयो भवति मिश्रमोहसम्य-
ग्मोहजिननामाहारकद्विकं विना सप्तदशाधिकंशतं उदये प्राप्यते मण-
योगतिमनोयोगमार्गणायां एकेन्द्रियादिजातिचतुष्क रथावरचतुष्क
आनुपूर्व्यां चतुष्कानुपूर्व्यालक्षणत्रयोदशं विना न वाधिकंशतं ओघोदये भ-
वति मिथ्यात्वे जिननामाहारकद्विकमिध्रसम्यग्मोहं विना चतुरधिकं-
शतं भवति सास्वादने मिथ्यात्वं विना अधिकंशतं भवति मिथे त्वनं-
तानुबधिचतुष्क विना मिश्रमोहनीयप्रक्षेपे च शतं उदये भवति सम्यग्गुणे-
तु मिश्रमोहानुदये सम्यग्मोहोदये शतमेव देशविरते तु अपत्याख्यानघ-
तुष्टयनरकगति नरकायुर्देवगति देवायुर्भुवनेद्योयशोलक्षणप्रकृति
स्त्रयोदशकमंतरेण सप्ताशीते रुदयो भवति प्रमत्तेत्वे साशीतिः अममत्ते-
पदसप्तति एव पावत्सयोगिगुणस्थानके द्विधत्वं त्रिंशदुदये प्राप्यते ।
इति । कषायचतुष्टये तु क्रोधरूपे मानचतुष्क लोभचतुष्क जिन-
नामलक्षणप्रकृतित्रयोदशाभावे न वाधिकंशतं मिथ्यात्वे आहारद्विक-
मिध्रसम्यग्मोहं विना पंचाधिकंशतं सास्वादने सूक्ष्मत्रिकात्पमिथ्यात्व-
नरकानुपूर्व्यां विना न भवतिः प्राप्यते एवं गुणस्थानकेषु अनिश्चि-

बादर्यावत्त्वक्तव्यमानकपायेप्येयंमायाकपायेप्येवंगुणस्थानदशकंया
 वत्वाच्यं स्वनामकपायतो अन्येनिवार्यातिचक्षुदर्शनमार्गणायांचजा
 तिचतुष्क स्थावरचतुष्कानुपूर्वीचतुष्कातपं जिननाममंतरेणचक्षु
 दर्शनेनवाधिकंशतं मिथ्यात्वेआहारकद्विकसम्यक्त्वमोहनीयमंतरेण
 चाधिकंशतंसास्वादनेमिथ्यात्वंविनाचतुराधिकंशतं मिश्रेअनंतानुवंची
 चतुष्टयचतुरिन्द्रियजातिलक्षणपंचकापहारेमिश्रमोहक्षेपेशतं सम्प
 दर्शनेमिश्राभावेसम्यग्मोहनीयउदयेशतं देशेसप्ताशीतिः एवं शीण
 मोहंयावत्वाच्यं विभंगज्ञानेसम्यग्मोहनीयजातिचतुष्क स्थावरच
 तुष्काहारकद्विकातपजिननामरूपप्रकृतित्रयोदशविनानवाधिकंशतं
 ओधेभगवत्यांमनुष्यतिर्यंगानुपूर्वीउदयकालेविभंगप्रतिषेधः कर्म
 ग्रंथेतुऔदारिकमिश्रयोगोदयज्ञानेनअत्रविवक्षितं मिथ्यात्वेमिश्रमोह
 नीयंविनाअष्टाधिकंशतं मिथ्यात्वनरकानुपूर्वीविनाषडधिकंशतं मि
 श्रेअनंतानुवंचीचतुष्टयानुपूर्वीत्रयाभावे मिध्रमोहनीयक्षेपेशतंउदय
 भवति ॥ २९ ॥

ट्वार्यः—एकसो सत्तरनो उदय वसने विपे एकंद्रियजात
 थावर सूक्ष्म साधारण विना एकसो सत्तरनो उदय छे, वसकाय
 मिथ्यात्व अभ्यमार्गणाये वे अज्ञानमार्गणाये एकसो सत्तरनो
 उदय छे, मिश्रमोहनी ? सम्यक्त्वमोहनी २ जिननाम ? आ
 हारक ? आहारकमिश्र २ ए पांच नयी. मनोयोगने विपे
 कपाय ४ ने. विपे विभंगने विपे चक्षुदर्शनने विपे पद्मछेदने
 विपे एकसो नवनो उदय छे. तिहां मनोयोगमे जाति ४ थावर
 ४ आनुपूर्वी ४ आतप ए तेरनो उदय नयी, कपाय ४ मे
 अत्र धार कपाय जिननाम विना विभंगने चक्षुदर्शननो पद्म
 दयने जाति ४ थावर ४ आनुपूर्वी ४ आतप विना ॥२९॥

साएवमिश्रमोहापगमेसम्यग्मोहानुपूर्वाविषयोदयेचनवनवतिः ।
 गदर्शनेसाएवाप्रत्याख्यानचतुष्टयदेवत्रिकदुर्भगात्रिकवैक्रियद्विकन
 र्यंगानुपूर्वालक्षणचतुर्दशापगमेपंचाशीतिः देशविरतिगुणस
 केउदयोभवति । साएवप्रत्याख्यानचतुष्कनीचैर्गोत्रोद्योतविरति
 तिर्यगायुर्लक्षणाष्टकानुदयेसप्तसप्ततिः प्राप्यते, अप्रमत्तेस्त्यान
 काभावात्चतुःसप्ततिः अपूर्वकरणेअंतिमसंहननत्रिकसम्यग्मोह
 पगमेसप्ततिः, अनिश्चित्वादरेहास्यपदकाभावात्चतुःषष्टि
 वति ततः परंवेदाभावेत्वष्टसप्तति स्तथा ज्ञानाविकावधिदर्शन
 पशमक्षायिकमार्गणासुजातिचतुष्कस्थावरचतुष्कातपजिननामा
 नुबंधिमिथ्यात्वमिश्रलक्षणयोऽशाभावेषडधिकंशतंओघोदयः
 रतसम्यग्दर्शनेआहारकद्विकाभावेचतुरधिकशतं, देशेसप्तदश
 वात्सप्ताशीनिः, एवंक्षीणमोहंयावत्वाच्यं क्षयोपशमेअप्रम
 वत्, क्षायिकेतुजिननामक्षेपेसम्यग्मोहनीयवर्जनेषडधिकशतं
 गिगुणंयावत्वाच्यम् ॥ उपशमेउपशमसम्यग्मार्गणायांक्षयो
 प्रायोग्यषडधिकशतेआहारकद्विकसम्यग्मोहनीयाभावेअधिकश
 धेप्राप्यते, देशेऽशीतिः प्रमत्तेतत्रस्त्यानद्विविकापगमेपंचस
 एवंउपशांतमोहंयावत्वाच्यम् ॥ ३० ॥

टिप्पण्यः—वचनयोगे एकसोचानो उदय जातिपूर्के
 धावर ४ आनुपूर्वाआतप एहनो उदय नयी. स्रविदेने वि
 २ जानि ४ आहारक २ आनुपूर्वा ४ धावरसुक्ष्म सा
 २ आनप एवं १६ प्रकृति विना एकसोचानो उदय छे.
 ज्ञान, अवधिदर्शन, क्षयोपशमसमस्तिन १ पृथ्वी मार्गणाये
 ४ धावरसुक्ष्म अपर्याप्तनाम साधारण ३ आनप १ जिनन
 १) अननानुबंधि ४ मिथ्यात्व १ मिश्रण १६ विना १०६

उदय छे. इहां अपर्याप्तपणो काडीए ते लघ्विअपर्याप्तो-
 णो छे. उपशम समकित एकसोछ मध्येयी खीवेद ? आ-
 द्दिक २ ए तीन काडीये तेवारे एकसोतीननो १०३ नो
 छे. ॥ ३० ॥

छतिगिदेससुहमे, सटाणुदओअपुरिसिअद्वसयं०
 णणेइगसीई, केवल्लिजुअलेवयालीस ॥ ३१ ॥

टीका--मिच्छतिग इत्यादि ॥ मिथ्यात्वेसम्यग् मिश्रमोह-
 हारकाद्विकोदयाभावेसप्तदश।धिकशतंउदयेप्राप्यते, सास्वादाने-
 शाधिकशतंउदयेप्राप्यते, मिश्रेशतंप्राप्यते देशेसप्ताशीतिः उद-
 प्यते, सूक्ष्मसंपरायेषष्टिरुदयेप्राप्यते, सगतिस्वकइतिस्वस्वगुण-
 प्रायोग्योदयाः प्राप्यंते, पंढेनपुंसकवेदलक्षणेसोलइतिषोडशा-
 तंउदयेओचः प्राप्यते, देवत्रिकं वेदत्रिकं जिननामोदयरहितं
 , मिथ्यात्वेसम्यग्मिश्रमोहाहारकाद्विकरहितंद्वादशाधिकं शतं-
 त्रे, तदेवसूक्ष्मत्रिकातपमिथ्यात्वनरकानुपूर्वीविनापडाधिकशतं-
 दनेप्राप्यते, अनंतानुबंधिस्थावरकेन्द्रियादिजातिचतुष्कानु-
 त्तर्यगानुपूर्वीत्रिकानुदयेमिश्रमोहोदयेपंचनवतिः साएवंमिश्र-
 उदये सम्यग्मोहोदये आनुपूर्वीप्रक्षेपेचअष्टनवनवतिःप्राप्यते
 पकपायमनुष्यानुपूर्वीतिर्यगानुपूर्वी नरकत्रिकत्रैक्रियद्विकदुर्भ-
 ञभावेचतुरशीतिःप्राप्यते एवंप्रमत्तेएकोनाशीतिः अप्रमत्ते-
 : अपूर्वैएकोनसप्ततिः अनिवृत्तौतुषष्टिः एववाच्यं पुरिसिति-
 त्दमार्गणायां जातिचतुष्कस्थावरसूक्ष्मसाधारणातपनरकत्रिक-

* (पाठांतरे)

सगसंढेसोलपुरिसेअ ।

जिननामअन्यवेदद्वयाभावेअष्टाविकशतंओवोदयः . प्राप्यते, गुण-
स्थानक्रमश्चमिथ्यात्वे आहारद्विकसम्यग्मोहमिश्रमोहाभावेचतुरवि-
कशतंसास्वाद्नेमिथ्यात्वापर्याप्तं विनाद्व्यविकशतंमिश्रअनंतानुवंवि-
आनुपूर्वीत्रिकंविनामिश्रमोहक्षेपेचषण्णवतिः सम्यग्दर्शनेमिश्रमोहा-
भावेसम्यग्मोहानुपूर्वीत्रिकक्षेपेनवतिः, देशविरतीअप्रत्याख्यानीप-
वैक्रियद्विकदेवत्रिकमनुष्यतिर्यगानुपूर्वी दुर्भगात्रिकरूपचतुर्दशव्यपा-
मेपंचाशीतिः प्रमत्तेएकोनाशीतिः अप्रमत्तेचतुः सप्ततिः अपूर्वस-
प्ततिः अनिबृत्तिवादरेचतुःषष्टिः इतिज्ञेयं मणनाणेत्ति मनःपर्यवज्ञाने
एकाशीतिः प्रमत्तगुणस्थानोदययोग्याततः क्षीणमोहंयावज्ञेयं
केवलज्ञानकेवलदर्शनलक्षणेमार्गणाद्वयेद्विचत्वारिंशत् त्रयोदशगु-
णस्थानोदयेचतुर्दशेतुद्वादश ॥ ३१ ॥

ट्वार्यः—मिथ्यात्व १ सास्वादन २ मिश्र १ देशविरति १
सूक्ष्मसंपराय एटली मार्गणाए नामगुणठाणे जे कही ते प्रकृ-
तिनो उदय छे, मिथ्यात्वे ११७ एकसो सत्तरनो सास्वाद्ने
एकसो अगीयार १११ उदय छे, मिश्रे १०० नो प्रकृति उदय
छे, देशविरतीमें ८७ सत्यासी प्रकृतिनो उदय छे, सूक्ष्मसंपरावे
६० साठ प्रकृतिनो उदय छे, पुरुषवेद एकसो आठनो १०८
उदय छे, जाति ४ थावर ४ आतप १ जिननाम १ नरक ३
वेद २ ए १५ प्रकृति नयी. मनःपर्यवज्ञाने एक्यासी प्रकृ-
तिनो उदय छे, जे छटा गुणठाणे छे ते लेवी. केवलज्ञान
केवलदर्शननी वेतालीस प्रकृतिनो उदय छे, तेरमा सयोगी गुण-
ठाणा मन्वे उदय छे ते लेवी ॥ ३१ ॥

परिहारेअडसयरि, सामईयछेपसु हुंतिइगसोइ ।
सट्टीओअहक्खाए, इगवीससयंअचक्खुम्मि ॥३१॥

टीका—परिहारे अडसयरित्यादि परिहारविशुद्धिचारित्रे अष्ट-
सप्ततिस्तत्र प्रमत्तयति प्रायोग्यैः काशीतिनः खीवेदाहारकद्विकापगमे-
अष्टसप्ततिः सा एव स्त्यानद्वित्रिकाभावे ऽचसप्ततिरप्रमत्ते भवति, सामा-
इयछे ए सुत्ति सामायिके छे दोषस्थापनीयचारित्रद्वये एकाशीतिः प्रमत्त-
यति प्रायोग्या उदये भवति ओचः प्रमत्ते च अप्रमत्तादौ ओघोदयवत् स-
ष्टौ ओ इति यथाख्यातचारित्रेषु प्रकृतीनामुदये ओचः तत्र एकोनपष्टि-
रुपशांतमोहप्रायोग्या जिननामयुक्तापष्टिर्भवति ओचे तत्रोपशांतमोहे-
एकोनपष्टिः क्षीणमोहे सप्तपंचाशन् सयोगिके त्रिंशुगुणे द्वाचत्वारिंशत्
अयोगिगुणे द्वादश उदये भवन्ति अचक्षुर्दर्शने जिननामाभावात् एक-
विंशत्यधिकशतं ओचः उदये भवति मिथ्यात्वादारम्यक्षीणमोहपर्यंत-
ओघोदयवद्भावनीयम् ॥ ३२ ॥

ट्वार्थः—छटा गुणटाणाप्रत्ययी ८? इक्यासी प्रकृतिनो
छे ते मन्वे खीवेद ? आहारक काढीए तेवारे परिहारविशुद्धि-
चारित्रमे अटहत्तरि प्रकृतिनो उदय छे, सामायिक ? छे दोष-
स्थापनीयचारित्रे छटा गुणटाणावालाने इक्यासीनो उदय छे,
यथाख्यातचारित्रे साठ प्रकृतिनो उदय छे, इगुणसष्टी इग्यारमे
उदय छे, ते मन्वे एक जिननाम भेलिये तेवारे साठ धाडं,
अचक्षुर्दर्शनमे जिननामकर्म विना एकसो एकवीसनो उदय छे
॥ ३२ ॥

अजए इगुणीससयं, आइतिलेसेगवोसयुअसयगं ।

एगारनवयदसहिय, सयंचतेउतिगेनेयं ॥ ३३ ॥

टीका—अजए इगुणीससयं इत्यादि अजये अविरतिमार्गणायां-
आहारकद्विकजिननामोदयरहिताः एकोनविंशत्यधिकशतं प्रकृतयः

ओवोदये भवन्ति, मिथ्यात्वे मिश्रमोहसम्यग्मोहं विनासप्तदशाधिकं-
 सास्वादाने १११ मिथ्ये १०० अविरते १०४ भवन्ति आदिलेश्या-
 त्रये कृष्णनीलकापोतलक्षणे जिननामोदयाभावात् एकाविंशत्यधिक-
 शतप्रकृतीनां ओवः एवं प्रमत्तं पावत्वाच्च्यं एगारेत्यादिते जस्त्रिकेते जौ-
 लेश्यामार्गणायां नरकायुः विनाचतुःपंचाशत्सप्तकर्मप्रकृतयः नाम्न-
 स्तुनरकद्विकविकल्पिकापर्याप्तगुह्यसाधारणात्पजिननामरहिताः सन्-
 पंचाशत्तुभयमीलने एकादशाधिकं शतं ओवोदयः मिथ्यात्वे मिश्रमो-
 हसम्यग्मोहाहारकं विनासप्ताधिकं शतं सास्वादाने मिथ्यात्वं विनापञ्च-
 कंशतं मिथ्ये अनंतानुबंधिचतुष्कागुपुष्पीत्रिकैकेन्द्रियजातिस्थावरनामा-
 भाये मिश्रोदये च अष्टनवतिः अपते मिश्रमोहास्तुदये सम्यग्मोहास्तुपुष्पी-
 त्रिकमीलने एकाधिकं शतं देशविरतौ चतुर्दशापगमे सप्ताशीतिः प्रमते-
 एकाशीतिरप्रमतेपदसप्ततिरिति ज्ञेयं पञ्चलेश्यायां तेजोलेश्याप्रायोग्यै-
 कादशाधिकं शतप्रकृती एकेन्द्रियजातिस्थावरनामाभायेन वाधिकं शतं ओ-
 धे मिथ्यात्वे पचाधिकं सास्वादाने चतुरधिकं शतं मिथ्ये अष्टनवतिः अवि-
 स्तमस्यग्दर्शने एकाधिकं शतं देशविरते सप्ताशीतिः प्रमते एकाशीतिः
 जप्रमत्तं पदसप्ततिः इति वाच्यं शुक्लेश्यायां दशाधिकं शतं ओवनः उद-
 यो भवति जनिचतुःस्रस्यारचतुष्कात्पनरकविकल्पिनादशोत्तरं शतं
 जौवनिव्यात्वे सम्यग्मिश्रमोहाहारकद्विकजिननामविनापञ्चोत्तरं शतं
 सास्वादाने मिथ्यात्वं विनाचतुःषडधिकं शतं मिथ्ये अनंतानुबंधिचतुष्कागु-
 ष्पीत्रिकैकाभावे निश्रमोहशोचने च अष्टनवतिर्भवेति सम्यग्दर्शने मिश्रमोहा-
 भावे सम्यगनमोहास्तुपुष्पीत्रिकैकादशे देशविरतौ चतुर्दशाभा-
 वे चतुर्दशोत्तरं शतं प्रमते एकाशीतिः एवमयोग्यगुणस्थानपात्रसंज्ञं ३३॥

व्याख्यं—अविस्तरिभागां गारे एहसो जोग्यामनो उदय छे,
 अदृग्द्विजिन नाम विना ए जिन विना आदि तान लेदकने
 विरे जिन नाम विना एहसो नाम्नो उदय छे, नरक ३ वि ३३

३ सूक्ष्म ३ आतप १ जिन नाम ए विना तेजोलेश्यामे एकसो
इग्यारनो उदय ए इग्यार तथा पूर्वदशैश्यावर १ ए विना एकसो
नवनो उदय छे, शुक्ललेश्याने द्विपे जाति च्यार थावर ४ आतप
१ नरक ३ ए बार विना एकसो दसतो उदय छे. ॥३३॥

चउदससयंचसन्निभु, अट्टारसअहीयसयंतुआहारे ।
तणुभविदुवोससयं, अणहारेअसीईनवअहीया७३४॥

टीका—चउदससयंचसन्निभुइत्यादि संज्ञिमार्गणायांपूर्वेन्द्रि-
यादिजातिचतुष्करस्थावरसूक्ष्मसाधारणातपलक्षणाष्टकोदयंविनाचतुर्द-
शाधिकंशतंओघेभवति मिथ्यात्वेपंचक्रमंतरेणनवाधिकंशतंसास्वादने
अपर्याप्तमिथ्यात्वनरकानुपूर्वोविनापडाधिकंशतंमिश्रेअनंतानुबंध्यानु-
पूर्वोत्रिकाभावेमिश्रक्षेपेचशतंउदयेभवतिततः अयोगिपर्यंतंओघो-
दयवत्भावनांपंसंज्ञिमार्गणायांपर्याप्तोदयग्रहणंतु मुक्तासंज्ञीसुसन्नि-
दुगं इत्याशयातुक्तं अट्टारसत्तिआहारकमार्गणायां आनुपूर्वोचतुष्टयो-
दयाभावात् अष्टादशंशतंउदयेभवति मिथ्यात्वेपंचकाभावात् त्रयो-
दशाधिकंशतंसास्वादनेसूक्ष्मात्रिकातपमिथ्यात्वाभावात् अष्टाधिकश-
तंमिश्रेअनंतानुबंधिजातिचतुष्करस्थावराभावेमिश्रक्षेपेचशतंसम्यक्त्वे-
मिश्रेवानुदयेसम्यग्मोहोदयेचशतमेवेतिततःत्रयोदशाभावेसप्ताशीतिः
एवंप्रमत्तादिपुसयोगिपर्यतेपुत्राच्यं तणुति तनुयोगःकाययोगः भव-
ति भवसिद्धिकलक्षणेमार्गणाद्वयेद्वाविशत्यधिकंशतं ओघेभवतिमि-
थ्यात्वादिपुओघोदयवत् अनाहारकमार्गणायांओदारिकवैक्रियाहार-
कशरीरोपांगसंहननसंस्थानविहायोगतिपरावातोच्छ्वासातपोद्योतो-

* (पाठांतरं)

नवहिअदुग

पवातसुस्वरदुःस्वरप्रत्येकसाधारणमिथमोहलक्षणं प्रकृतित्रिंशदुदये-
 द्विनवतिःओघेउदयः संभाव्यतेआदेयानादेयोदयस्तुस्वरोदयेप्रोक्त-
 वाक्यस्यपरेश्रुतस्यादेयताभवतिवक्तव्यकालेतुआहारकृत्वंपश्चात्सम-
 यांतरे अनाहारकृत्वंपपन्नस्यादेयतानादेयताचोदयेभवति जयोनि-
 गुणस्थानके च स्वरनामोदयाभावेप्यादेयनामोदयउक्तइतिनिदर्शनात्
 मिथ्यात्वेसम्यग्मोहनिननामानन्दयेनवतिर्भवति, सास्वादनेसुखाप-
 र्याप्तमिथ्यात्वनरव

मनुष्यगतिअयोगिगुणद्वादशपचादयजान्ता १ १०००००
 द्युवोदयीद्वादशजिननामवेदनीपद्वयंचैर्गोत्रंमनुष्यायुः एवंपंचविंशति
 ॥ ३४ ॥

त्वार्थः—संज्ञीमार्गणाए जाति ४ थावर ३ आतप ए आत
 विना एकसो चौदनो उदय छे, च्यार आनुपूर्वी विना एकसो
 अद्वारनो उदय छे, आहारकमार्गणामे काययोगभव्यमार्गणामे
 एकसो बावीसनो उदय छे, आहारकमार्गणामे काययोग भव्य
 मार्गणामे एकसोबावीसनो उदय छे. अनाहरकमार्गणाए गुणनि
 वेनो (बाणुनो) उदय छे. शरीर ३ उपांग ३ संबयण ६ संस्थान
 ६ वर्णादि ४ वययोगति १ पराघात १ उच्छ्वास १ आत
 १ उद्योत १ उपघात १ सुस्वर १ दुस्वर १ ए विना ॥३४॥

चउन्नवईअसंज्ञिसु, उदयसामित्तमग्गणाठाणे ।
 केवलदुग्गवज्झासु, सधासुनाणविग्घुदयो ॥३५॥

टीका—चउन्नवईअसंज्ञिसु इत्यादि । असंज्ञीमार्गणायांज्ञ
 नावरणीयपंचकंदर्शनावरणीयनवकं वेदनीयद्विकंसम्यग्मोहमिथमो
 पुरुषवेदस्त्रीवेदोदयंविनाचतुर्विंशतिः नरकायुर्देवायुर्द्वयंविनाआयुर्द्व

नीर्धर्गोत्रंअंतरायपंचकं एवंअष्टचत्वारिंशत्नामस्तु तिर्यग्मनुष्यग-
त्यानुपूर्वाचतुष्टयं जातिपंचकंवेक्रियाहारकंविनाशरीरंऔदारिकोपांग
भ्रयंसेवार्त्त ? हुंडकंवर्णादिचतुष्कंअशुभविहायोगतिः सप्तकंतीर्थ-
करंविनामत्येकनसस्यावरदशकंपंचचत्वारिंशत् वैक्रियशरीरेचगृ-
हीतेचतुर्नवतिः असंज्ञिमार्गणायांमिध्यात्वेपिचतुर्नवतिः सूक्ष्मत्रि-
कातपमिध्यात्वंविनाएकोननवतिः सास्वादानेप्राप्यतेइति प्रोक्तं-
उदयस्वामित्वंमार्गणास्थाने,मार्गणासुकर्मोदयंविष्वक्ताहकेवलदुगति-
केवलज्ञानंकेवलमार्गणांवर्जयित्वाशेषासुषष्टिमार्गणामु ज्ञानावरणी-
यांतरायदशकस्योदयःप्राप्यते ॥ ३५ ॥

टिप्पणः—चउनवई चोराणुंनो उदय छे, असंज्ञीमार्गणामे
उदय छे, समकितमोहनी ? मिश्रमोहनी ? पुरुषवेद ? स्त्रीवेद
? नरकायु ? देवायु ? नरकगति ? देवगति ? आहारक २
संचयण ५ संस्थान ५ देवानुपूर्वि ? नरकानुपूर्वि ? शुभवि-
हायोगति ? पराघात ? तिर्यकरनाम ?० तथा ए मार्गणाए
स्वामी कछो, केवलज्ञान ? केवलदर्शन २ मार्गणामे ज्ञानाव-
रणी ५ अंतराय ५ नो उदय नयी शेष सर्व मार्गणाए ज्ञाना-
वरणी ५ अंतराय ५ ए दश प्रकृतिनो उदय छे ॥ ३५ ॥

दंसणरोहंकम्मं, सुहुमाहक्खायगेसुल्लगुदओ ।

केवलदुगेअभावो, सेसासुनवेवउदयंमि ॥ ३६ ॥

टीका—दंसणरोहं इत्यादि दर्शनेसामान्योपयोगरूपंगुणंरोध-
यतीत्येवंशीलंदर्शनरोधंदर्शनावरणीयकर्म सुहुमाहक्खायगे सूक्ष्म-
संपराययथारूपातलक्षणमार्गणाद्वये दर्शनावरणीयचतुष्कंनिद्राप्रच-
टाद्वयंप्रकृतिपदकं उदयेप्राप्यते केवलदुगेकेवलज्ञानकेवलदर्शनल-

क्षुणायांमार्गणायांदर्शनावरणीयस्योदयाभावः सेषासुअष्टपंचाशत्
मार्गणासुदर्शनावरणीयकर्मणोनवप्रकृतयः उदयेप्राप्यन्ते ॥ ३६ ॥

ट्कार्यः—दर्शनावरणीयकर्म सूक्ष्मसंपरायगुणट्राणे यथारूपतः
मार्गणाये दर्शनावरणी ४ चक्षु १ अचक्षु २ अवधिकेवल ४
व्यार आवरण निद्रा १ प्रचला १ ए ६ नो उदय छे, केवल
दुग्ने विपे दर्शनावरणीकर्मनो अभाव छे, शेष अट्रावनमार्ग
णाए नवनो उदय छे, दर्शनावरणीये नवे प्रकृतिनो उदय लाने
॥ ३६ ॥

सदासुयेअणीण, उदयदुगंतीअगोअउदयं च ।

निरपथावरतिरिण, चउजाईअसंन्निठाणेसु ॥ ३७ ॥

टीका—सव्यासुत्ति सर्वासुद्विषष्टिमार्गणासु वेदनीयरुमप्रत्य
याइतिः ... ..
चपुनः ... ..
गगनिमार्गणायांपृथंद्रियविकलेंद्रियजातिचतुष्कमार्गणायां अशंशिः
मार्गणायांपृथंद्वादशमार्गणास्यानेपुनीचंगोवस्यउदयः प्राप्यते, नउचै
गोवोदयः उचंगोवविपाकस्तुअष्टम द्यः प्रज्ञापनोक्तस्तस्यनवाभा
दूनांधंगोववि पाकस्तस्यनवाप्यमाणत्वात् ॥ ३७ ॥

ट्कार्यः—सर्वमार्गणाए वेदनीयरुमेती ये प्रकृतिनो उदय
छे, इत्या १ अज्ञाता २ ए वे ज्ञाणी, नीचगोवनो उदय छे
ए मार्गणाए वे ददे छे, नरहानिवासर पांशमे नियंत्रगति पृथं
वेदो वेदो धर्मो ए ददवे, व्यार ज्ञानि अशक्तिमार्गणा वि
एक दच्छेवनो उदय छे ए ॥ ३७ ॥

मणनाणकेवलदुगि, संजमपणगेसुउच्चउदयोत्ति ।
सेसासुगोयजुअलं, देसअसन्नोसुआउदुगं ॥ ३८ ॥

टीका—मणनाण इत्यादि मनःपर्यवज्ञानकेलद्विकसंयमपंचक-
लक्षणासुमार्गणासुउच्चैर्गोत्रोदयः नीचैर्गोत्रोदयस्यपंचमेगुणस्थाने
प्राप्यतेसर्वं धैवनिवृत्तत्वात् शेषासुद्विचत्वारिंशत्मार्गणासुगोत्रयुगलं-
उच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्रलक्षणंप्रकृतिद्वयंउदयेप्राप्यतेइति आयुःकर्मविषयेतु
देशविरतिमार्गणाअसंज्ञिमार्गणासुआउदुगंतिर्यग्मनुष्यायूरूपंआयु-
द्विकंउदयेप्राप्यते ॥ ३८ ॥

ट्यार्यः—मनःपर्यवज्ञान ? केवलज्ञान ? केवलदर्शन पांच
संयम एटली मार्गणाए एक उच्चगोत्रनो उदय छे एवं १९ शेष
मार्गणाइं उच्चगोत्र नीचगोत्र ये कर्मनो उदय छे, देशविरति
मार्गणाइं तथा असंज्ञिमार्गणाइं आज्ख्या २ नो उदय छे, एक
तिर्यचनो एक मनुष्यनो ए वे आज्खानो उदय छे ॥ ३८ ॥

गईजाईचउसुथावरि, संयममणनाणकेवलदुगंमि ।
एगंतेउतिगेसु, वेयतिगेतिन्निउदयाई ॥ ३९ ॥

टीका—गईजाईचउसु इत्यादि गतिनरकादिस्तत्रएकैकंआयुः
उदयेप्राप्यते, तन्नरकगतीनरकायुः तिर्यग्गतौतिर्यगायुः मनुष्यगतौ-
मनुष्यायुः देवगतौदेवायुः उदयेप्राप्यते जातिषुएकैन्द्रिय द्वीन्द्रियत्री-
न्द्रिय चतुरिन्द्रियलक्षणामुचतसृषुथावरित्तिपृथ्व्यादिपंचस्थावरकायमा-
र्गणामु एकैतिर्यगायुः उदयेप्राप्यते, संयमपंचकेसामायिकिकादिकेमनःप-

मोहमार्गणा कहे छे. त्रिरिगति मनुष्यगति पंचेन्द्रि मार्गणाये
तीन योग प्रसक्त्यामार्गणाये विषे अविरतिमार्गणाइं पशु ?
अपशुदर्शनमार्गणाइं आहारकमार्गणाये लेश्या ६ ने विषे भय-
मार्गणाये पुरुषवेदइं संज्ञीमार्गणाइं मोहनीकर्मनी अटावीस प्र-
कृतीनो उदय छे. ॥ ४० ॥

नपुविणुदेवगईय, निरएपुरसित्थिहीणइगविगले ।
धावरअसंघ्निएसु, असम्ममीसायचउवीसं ॥४१॥

टीका—नपुविणु इत्यादि ॥ देवगतौनपुंसकवेदं विनासप्त-
विंशतिमोहप्रकृतयः उदयेप्राप्यन्ते निरपुत्तिनरकगतांपुरुषवेदस्त्रीवेदं-
विनापद्दशतिः उदयेइगतिदकेन्द्रिय विकलेन्द्रिय स्थावरपंचका-
संज्ञितक्षणासुदशसुनागणासुपुरुषस्त्रीवेदंविनापद्दशतिः असम्मति-
सम्यग्मोहमिभमोहंविनाचतुर्विंशतिः उदयेप्राप्यन्ते ॥ ४१ ॥

टिप्पणी—देवगतिमार्गणाये नपुंसकवेदनो उदय नयी. नरक-
मव्ये पुरुषवेद ? स्त्रीवेदविना २६ प्रकृतिनो उदय छे, मोह-
निनो एकेन्द्रिय ? विकल ३ धावर ५ असंज्ञीमार्गणाये नपुं-
सकवेदनो उदय छे, स्त्रीवेद पुरुषवेद ए वे वेदनो उदय छे
नही, अने समकृतमोहनी ? मिभमोहनी ? ए ४ विना घोवीस
प्रकृतिमोहनीनो उदय छे. ॥ ४१ ॥

वेएदुवेअहीणा, अवारकसायाकसायचउगेसु ।
मणनाणदुसामईय, चउदसधीहीणपरिहारे ॥४२॥

टीका—वेएदुवेअहीणा इत्यादि ॥ वेदत्रिकेवेदद्वयहीनातत्र-
पुरुषवेदेस्त्रीनपुंसकवेदंविनापद्दशतिः स्त्रीवेदेपुरुषस्त्रीवेदंविनापद्द-

विंशतिः नपुंसकवेदेपुरुषत्वात्विंशतिः उदये
 सापचउगेत्तिरुपायशुक्लेषु क्रोधमानमायालोभलक्षणे
 बंधिकयापद्वादशविनागोदशउदयेप्राप्यन्ते मनःपर्यवज्ञानत
 छेदोपस्यापनीयचारित्रेसंज्वलनचतुष्टयास्यदकवेदिकस
 लक्षणचतुर्दशमकृतयः उदयेप्राप्यन्ते परिहारविशुद्धी
 एवत्रयोदशभवन्ति ॥ ४२ ॥

टिप्पणः—पुरुषवेदमन्त्रे स्त्रीवेद नपुंसकवेदनी २६
 छे. स्त्रीवेदमन्त्रे पुरुष नपुंसक विना २६ नो उदय छे.
 वेदमन्त्रे स्त्रीवेद पुरुषवेद विना २६ नो उदय छे. क्रो
 मन्त्रे मान ४ माया ४ लोभ ४ ए वार विना १६
 छे. मानमन्त्रे क्रोध ४ माया ४ लोभ ४ ए वार वि
 नो उदय छे. इम मायामन्त्रे १६ उदय इम लोभमन्त्रे
 उदय छे. मनःपर्यव ज्ञानमन्त्रे सामायिकना मेद जाण
 उदय छे परिहार विशुद्धिमन्त्रे स्त्रीवेद विना १४ उदय छे

नाणतिगओहिदंसे, वेअगसन्मेअमिच्छअण
 सम्मविणुदुसम्मत्ते, मीसजुआतेउमीस्संमि

टीका—तथाज्ञानत्रिकेवधिदर्शनेवेदगतिवेदकेक्षायोपश
 दर्शने अमिच्छत्तिनविद्यन्ते मिथ्यात्वानंतानुबंधिमिश्राः इत्य
 प्यात्वेमोहनीयअनंतानुबंधिचतुष्टयमिश्रमोहंविनाद्वाविंशतिः
 प्यन्ते, दुसम्मत्तेइतिद्विसम्यक्त्वेक्षायिकोपशमलक्षणेसम्यक्त्वा
 विणुइतिसम्यग्मोहनीयंविनाइत्यनेनवेदकसम्यग्प्रायोग्याद्वा
 सम्यग्मोहनीयरहिताएकविंशतिः उदयेप्राप्यन्ते उभयोरपिनि
 रित्वात् अतिचारिताचक्षुयोपशमगुणवत्तएवभवति मिसजु

तेजतिनाएकविंशतिमिश्रमोहोदयेनयुक्ताद्वाविंशतिर्मोहस्यउदयःमिश्रे-
प्राप्यते ॥ ४३ ॥

ट्यार्थः—मतिज्ञान १ भ्रतज्ञान १ अविज्ञान अवधिदर्शन
वेदक समकित ए मार्गणाए मिश्रमोहोदय १ जननासुखेधि ४ मिश्र-
मोहनी विना बावीस प्रकृतिना उदय १, ये समकितमव्ये उप-
शम तथा क्षायिकमव्ये समकितमोहनी विना २१ प्रकृति मोह-
कर्मनी उदय छे, मिश्रदृष्टिमार्गणाए मिश्रमोहनी भेलीइं तेवारे
बावीसनी उदय छे. ॥ ४३ ॥

केवलिदुग्हरकाए, उदयाभावोअनाणतिगेसु । ७
छगसगवीसदेसे, अट्टारसगवीसमणहारे ॥४४॥

टीका—णोकेवलिहकरवाए इत्यादि केवलतिकेवलज्ञान-
केवलदर्शनयथाख्याचारिभिणोनमोहोदयः उपशान्तमोहगुणस्थाने
यथाख्यानचारिद्वयोः (१) नोहोदयः सर्वयोपशांतत्वात्प्रतिपातश्च-
स्थित्यद्वाअनुयकारेणसचास्थित्येनपुनः प्रादुर्भावः क्षीणमोहादियु-
मोहस्यबंधोदयोर्दीरणसत्तायाः सर्वयाअभावात्प्रतिपातः इति सुह-
मिगलोभोक्ति, सुक्ष्मसंपरायचारिब्रेड्गतिएकएवसंज्वलनलक्षणस्य-
टोभस्यउदयः, अज्ञानविकेछगसगवीसतिषड्विंशतिः सप्तविंशति-
र्वाउदयेभवन्ति, तत्रयेपांमतेमिश्रेज्ञानमिच्छतितन्मतेसम्यग्मोहमि-
श्रमोहोदयंविनाषड्विंशतिः, येचमिश्रेअज्ञानमिच्छतितन्मतेमिश्रेस-
म्यग्मोहंविनासप्तविंशतिः उदयेभवन्ति, देसेत्तिदेशविरतौअनंतानु-

* पाठांतरे

णोकेवलिहरकाए सुहुमिगलोभोअनाणतिगेसु ।

बंध्यप्रत्याख्यानद्वयकषायाष्टकमिश्रमिथ्यात्वोदयविनाशेषाः अष्टादश उदये भवन्ति, सग्वीसत्ति, अनाहारकमार्गणायां मिश्रमोहोदयं विनासप्तविंशतिः उदये भवन्ति ॥ ४४ ॥

ट्वार्यः—केवलज्ञान ? केवलदर्शन ? यथाख्यातचारित्र्ये मोहनीकर्मना उदयनो अभाव छे, अज्ञानतीनने विषे केटलाएक आचार्यमते समकितमोहनी ? मिश्रमोहनी ? ए वे विना छवीसनो उदय छे, केटलाएक आचार्य मिश्रगुणठाणे अज्ञान तीन माने तेहने समकितमोहनी विना सत्तावीसनो उदय छे, अज्ञानसगदेसविरतिमध्ये अठारनो उदय छे, अनंतानुबंधि ४ अपत्याख्यानी ४ समकितमोहनी ? मिश्रमोहनीए ?० उदय नयी तिणे १८ नो उदय छे, अनाहारकमार्गणाये मिश्रमोहनी विना सत्तावीसनो उदय छे. ॥ ४४ ॥

सासाणेपणवीसं अभवमिच्छेसमिच्छलवीसं ।
नामस्सपयडीओ, गुणठाणधिहीउनायवा ॥ ६५ ॥

टीका—सासाणे इत्यादि सास्वादने दर्शनमोहनीपत्रपोदयं विनापंचविंशतिः उदये भवन्ति, सास्वादनस्योपशांताद्वांशस्वात्, अनंतानुबंध्युदये दर्शनमोहत्रिकानुदये च सास्वादनत्रापत्तिः । अभव्यमार्गणायां मिथ्यात्वोदयसहितः पद्दविंशतिः मिथ्यादर्शनमार्गणायां मिथ्यात्वोदयसहितः पद्दविंशतिः इत्युक्तं मार्गणासु उदयस्वामिद्वयं मोहस्य, सांप्रतं नाम प्रकृतीः मार्गणासु उदयत्वेन विभज्यते ॥ ४५ ॥

ट्वार्यः—दर्शनमोहनी तीन विना सास्वादनगुणठाणे २५ पंचवीसनो उदय छे, दर्शनमोहनी अभव्यमार्गणाये तथा मिथ्या-

त्वमार्गणाये मिथ्यात्वमोहनी भेळीये तेवारे २६ नो उदय छे, हवे नामकर्मनी वासठी मार्गणाये उदयनी प्रकृति कहे छे, गइइंदिय ए गाथाने अनुक्रमे तीस छप्पन्नपन्नास एगाथा जोडीने अर्थ करवो. ॥ ४५ ॥

तीसअडदुपन्नासा, दुसुतीत्तीसं(चउत्तिगतीसं)तिगे-
सुपणतीसं ।

गुणसट्टीदुगतीसं, इगतीसंदोसुतीसंच ॥४६॥

टीका—तिसअडत्ति ॥४७॥

ट्यार्थः—नरकगतिए तीस प्रकृतिनो उदय छे. तिर्यचगतिए अट्टावन नामकर्मनो उदय छे. मनुष्यने पंचाश नामप्रकृतिनो उदय छे, देवगतिए तेतीस प्रकृतिनो उदय छे. वेन्द्री, तेन्द्री, चोरेन्द्रीय ए तीन मार्गणाए ३५ प्रकृतिनो उदय छे. पंचेन्द्रिने गुणसठिनो उदय छे. पृथ्वीकायने बत्तीसनो उदय छे, अपकायने इगतीसनो उदय छे. तेउकायने वाउकायने तीस प्रकृतिनो उदय छे. ॥ ४६ ॥

घत्तीसा(दुगतीसा)वासठो, चउसगसठो(पन्ना)त-
हेवसगसठो ।

छपन्नाचउपन्ना, चउसठोचउसुछासठो ॥४७॥

टीका—दुगतीसा ॥ ४७ ॥

ट्यार्थः—वनरपतीकायमध्ये बत्तीस प्रकृतिनो उदय छे, वस्तकायने वासठी प्रकृतिनो उदय छे, मनोयोगमध्ये चउपन्नो

उदय છે. વચનપોગે સત્તાવનનો ઉદય છે. તિમજ કાયપોગે
સડસઠીનો ઉદય છે, પુરુગવેદને છપ્પનનો ઉદય છે. સ્ત્રીવેદને
ચોપનનો ઉદય છે, નપુંસકવેદને ચોસઠીનો ઉદય છે. ક્ષાપ
૪ ને છાસઠીનો ઉદય છે. ॥ ૪૭ ॥

તિસુસગવન્નાચોયાલ, અડતીસંદોસુહંતિચોસઠી ।
પણપન્નદુચઉચત્તા, વાયાલીદોસુગુણવત્તા ॥૪૮॥

ટીકા--તિગૃસગવન્ના ॥ ૪૮ ॥

ટ્વાર્થ:—મતિજ્ઞાન ૧ શ્રુતજ્ઞાન ૨ અવધિ ૩ એ ત્રીન
માર્ગણને વિષે સત્તાવનનો ઉદય છે. મન:પર્યવજ્ઞાને ૪૪ નો
ઉદય છે. કેવલજ્ઞાને ૩૮ નો ઉદય છે. મતિજ્ઞાન ૧ શ્રુત-
જ્ઞાન ૧ વે માર્ગણાયે ચોસઠીનો ઉદય છે. વિભંગે પંચાવનનો
ઉદય છે. ચારિત્ર વેમલ્યે સામાઙ્ક છેદોપસ્થાપનીયમલ્યે ચૌમા-
લીસ પ્રકૃતિનો ઉદય છે. પરિહાર વિશુદ્ધિમલ્યે ૪૨ પ્રકૃતિનો
ઉદય છે. સૂક્ષ્મસંપરાય ૧ યથારહ્યાત એ વેમલ્યે ૩૮ નો ઉ-
દય છે. ॥ ૪૮ ॥

ચોયાલાચોસઠી, ચઉપન્નછસઠ્ઠિસત્તપન્નાય ।
અડતીસતિલેસાસુ, ચઉસઠ્ઠિછસઠ્ઠિભયણાણ ॥૪૯॥

ટીકા--ચોયાલાચો ઇત્યાદિ ॥ ૪૯ ॥

ટ્વાર્થ:—દેશવિરતે ચૌમાલીસનો ઉદય છે. અવિરતિમલ્યે
ચોસઠીનો ઉદય છે. ચક્ષુદર્શને ચોપનનો ઉદય છે. અચક્ષુદર્શને
છાસઠીનો ઉદય છે. અવધિદર્શનમલ્યે સત્તાવનનો ઉદય છે.

केवलदर्शनमन्त्रे अद्वितीयो उदय छे. कृष्णनीलकापोत ए तीन
लेदयामन्त्रे ध्यार गुणटाणा मानिये तो आहारक २ जिन विना
घोसठीनो उदय छे. अथवा छ गुणटाणा मानिये तो जिननाम
विना छासठीनो उदय छे. एभजना जाणवी. ॥ ४९ ॥

सगपणछपन्नासा, सगचउसद्धीतहेवपणपन्ना ।

दुसुसग(सगअडवन्ना)वन्नाइगपन्न, गुणवन्ना(सद्धी)
तहयचउसद्धी ॥ ५० ॥

टीका—सगपणछपन्नासा इत्यादि ॥ ५० ॥

अर्थः—तेजोलेदयाए सत्तावननो उदय छे, पद्मलेदयाए
५५ नो शुक्रलेदयाए ५६ प्रकृति नामकर्मनो उदय छे. भव्यने
सदसठीनो उदय छे. अभव्यने चोसठीनो उदय छे. उपशमने
पंचावन्नो उदय छे. क्षायिकने क्षयोपशमने सत्तावननो उदय
छे. सास्वादन गुणे इगुण पंचासनो उदय छे. तिम वळी मि-
ध्यात्व गुणटाणे चोसठीनो उदय छे. ॥ ५० ॥

अडवन्नाछायाला, तिसद्धीपण(अड)तिसनामकम्मस्स।
उदओमग्गणठाणे, गईआईकमेणणेयवो ॥५१॥

टीका—अडवन्ना इत्यादि । एवं गाथापट्कस्यसमुदिताएव-
ध्याख्या तत्रनरकगतौनाम्नास्त्रिंशत्, तिर्यग्गतौअष्टपंचाशत्, मनु-
ष्यगतौद्विपंचाशत्, देवगतौचतुस्त्रिंशत्, एकेन्द्रियेत्रयस्त्रिंशत्,
विकल्पविकेपंचत्रिंशत्, पंचेन्द्रियेएकोनषष्टिः पृथ्व्यांद्वात्रिंशत्,
अष्कायेएकत्रिंशत्, अग्निकायेएकोनत्रिंशत्, वायुकायेत्रिंशत्,

वनस्पतिकायेद्वात्रिंशत्, वसेद्विषष्टिः मनोयोगेचतुःपंचाशत्, वन-
 नयोगेसप्तपंचाशत्, काययोगेसप्तषष्टिः पुरुषवेदेषद्विपंचाशत्, स्र-
 वेदेचतुःपंचाशत्, नपुंसकवेदेचतुःषष्टिः, कषायचतुष्केषदष्टष्टिः
 त्रिषुमत्यादिज्ञानेषुसप्तपंचाशत्, मनःपर्यवज्ञानेषुचतुश्चत्वारिंशत्,
 केवलज्ञानेषुअष्टत्रिंशत्, दोषुत्ति, द्वयोर्मतिज्ञानश्रुतज्ञानयोश्चतुःषष्टिः
 विभंगेषुपंचपंचाशत्, दुर्इत्तिसामायिकच्छेदोपस्थापनीयेप्रत्येकं चतु-
 श्चत्वारिंशत्परिहारेद्विचत्वारिंशत्, सूक्ष्मसंप्राययथाख्यातयोः एको-
 नचत्वारिंशत्, चत्वारिंशच्चदेशविरतौचतुश्चत्वारिंशत्, अविस्तीचतु-
 षष्टिः चक्षुर्दर्शनेचतुःषष्टिः, अचक्षुर्दर्शनेषदष्टष्टिः अवधिदर्शनेसप्त-
 पंचाशत्, केवलदर्शनेअष्टत्रिंशत्, तिलेसासुत्तिकृष्णनीलकापोत्त-
 लक्षणासुत्तिसृषुलेइयासुयदिगुणस्थानचतुष्टयमंगीक्रियते तदाजिन-
 नामाहारकाद्विकोदयंविनाचतुःषष्टिः अथवाप्रमत्तंयावत् परगुणस्था-
 नकानिमन्यन्तेतदा जिननामविनाषट्षष्टिः एवंभजनाभवति, अत्र-
 येचतुष्टयंइच्छंति वेप्रतिपद्यमानकायलेइया त्रयंतुगुणस्थानचतुष्टये-
 भवति, पूर्वप्रतिपन्नाद्यलेइयात्रयंतुप्रमत्तंयावत्प्राप्यते, यद्यपिदि-
 शुद्विवशताहीयमानाप्रतन्वीतथापिसत्त्वेनगृहीतव्याइतिपूर्वप्रतिपन्ना-
 पेक्षया “ छिज्जमाणेछिन्ने ” एतद्वचनापेक्षयागत्वत्त्वात्नांगी-
 कारः, यथासास्वादनस्याज्ञानंकर्मग्रंथिकानामिति भावनयापेक्षया
 तुसूक्ष्मांशस्यापिसतः अग्रहणेदोषः तेनग्रहणंयथासिद्धांतेसास्वादने
 ज्ञानंइति तेजोलेइयायांसप्तपंचाशत् पद्मलेइयायांपंचपंचाशत्, सु-
 लेइयायांपदपंचाशत्, भव्येसप्तषष्टिः, अभव्येचतुःषष्टिः उपशमे-
 सम्पग्दर्शनेपंचपंचाशत्, वेदकेसप्तपंचाशत्, क्षायिकेअष्टपंचाशत्,
 मिथ्येएकपंचाशत् सास्वादनेएकोनषष्टिः मिथ्यात्वेचतुःषष्टिः संज्ञि-
 मार्गणायांअष्टपंचाशत्, असंज्ञिमार्गणायांपदचत्वारिंशत्, आह-
 रकेत्रिषष्टिः अनाहारकेअष्टत्रिंशत्, एवंनामकर्मणः उदयः मार्गणा-

स्थानकेगत्यादिक्रमेणज्ञातव्यः इत्युक्तमुदयस्वामित्वंमार्गणासु, सां-
प्रतमुदीरणास्वरूपंनिदर्शयन्नाह ॥ ५१ ॥

ट्कार्थः—संज्ञानेजाति ४ आनुपूर्वी ४ आतपविना अटा-
वननो उदय छे, असंज्ञाने छेतालीसनो उदय छे, आहारकने
वेसठीनो उदय छे, अनाहारकने, पांत्रीसनामकर्मनी प्रकृतिनो
उदय छे, उदयनि प्रकृतिमार्गणाने विषे गति आदिकने अनुक्रमे
जाणवी ते समजी छेज्यो. ॥ ५१ ॥

मूलोदीरणठाणा, सडअडछपंचदुन्ननेयवा ।

उत्तरउदीरणए, उदयसमापयडिसंखाय ॥ ५२ ॥

टीका—मूलोदीरण इत्यादि तत्रमूलोदीरणास्थानानिपंच, प्र-
थमंसप्तकर्मोदीरणारूपं तत्रयेजीवाभवान्तेपृकावल्लिकाशेषेप्रांतमा-
सस्यप्रथममुदीरितस्योदयात् शेषस्याभावात् नउदीरणातेनआयुर्व-
र्जसप्तकर्मोदीरणारूपं प्रथमंस्थानंसर्वसंसारिणांसर्वमपिभवंयावत् अ-
द्यानां उदीरणातत्रअभिनवायुरुदयेतुउदीरणोदयक्षेकमेवसमयंसम-
यांतरंयदाचअप्रमत्ताभिधानेगुणस्थानेप्राप्तस्तदाविशुद्धिमाबल्येनवेद-
नीयायुषः नोदीरणा, तेनपण्णामेवोदीरणा, सुप्तसंपरापेतुसंज्वल-
नदोभस्यघरमयासोदयात् तेनवेदनीयायुर्भोहनीयोदीरणाभावान्,
पंचानामेवोदीरकः क्षीणमोहस्यप्रथमांतरूपेयसमयंयावत् पंचाना-
मुदीरणाक्षीणमोहस्यावल्लिकाशेषे सतिज्ञानावरणीपदर्शनावरणीयां-
तरायस्योदीरणाव्युच्छिन्ना, तेननामगोत्रयोर्द्वयोर्दोदीरणाभवति, मा-
र्गणासुउदीरणास्थानानिगुणस्थानरूढत्भावनीयानि, तत्रमनुष्यग-
त्तीपंचेद्विषेप्रसक्तयेयोगत्रयेमत्यादिज्ञानचतुष्टये दर्शनविकेशुद्धे-
दयायांभयक्षापिकाहारकसंश्लिष्टज्ञानासुअष्टादशसुसर्वाण्यसुदीरणा-

वनस्पतिकापेद्रात्रिंशत्, नसेद्रिपष्टिः मनोयोगेचतुःपञ्चाशत्, रक्ते-
नयोगेसप्तपञ्चाशत्, कामयोगेसप्तपष्टिः पुरुषवेदेपदपञ्चाशत्, स्त्री-
वेदेचतुःपञ्चाशत्, नपुंसकवेदेचतुःपष्टिः कर्मायचतुःकेपदपष्टिः,
त्रिपमत्यादिजानेपसप्तपञ्चाशत्, मनःपर्यवज्ञानेचतुःशतवारिंशत्.

पचत्वात्तरात्, अत्र चत्वारश्चत्वारान्तरात् चतुःशतं चत्वारिंशत्.
पष्टिः चक्षुर्दर्शनेचतुःपष्टिः, अचक्षुर्दर्शनेपदपष्टिः अवधिदर्शनेसप्त-
पञ्चाशत्, केवलदर्शनेअष्टत्रिंशत्, तिलेसासुत्तिकृष्णनीलकण्ठयोर्-
लक्षणासुत्तिसृष्टुलेइयासुयदिगुणस्थानचतुष्टयमंगीक्रियते. तदाजिन-
नामाहारकाद्विकोदयंविनाचतुःपष्टिः अयवाप्रमत्तंयावत् पदगुणस्याः
नकानिमन्यन्तेतदा जिननामविनापदपष्टिः एवंभजनाभवति, अत्र-
येचतुष्टयंइच्छंति तेप्रतिपद्यमानकायलेइया वयंतुगुणस्थानचतुष्टये-
भवति, पूर्वप्रतिपन्नाद्यलेइयावयंतुप्रमत्तंयावत्प्राप्यते, यद्यपिवि-
शुद्धिवशताहीयमानाप्रतन्वीतयापिसत्त्वेनगृहीतव्याइतिपूर्वप्रतिपत्ता-
पेक्षया " छिज्जमाणेछिन्ने " एतद्वचनापेक्षयागत्वस्त्वात्तांमी-
कारः, यथासास्वादनस्याज्ञानंकर्मग्रंथिकानामिति भावनयापेक्षया
तुसुक्ष्मांशस्यापिसतः अग्रहणेदोषः तेनग्रहणंयथासिद्धांतेसास्वादन-
ज्ञानंइति तेजोलेइयायांसप्तपञ्चाशत् पद्मलेइयायांपंचपञ्चाशत्, शुद्ध-
लेइयायांषट्पञ्चाशत्
सम्यग्दर्शनेपंचपंच
मिश्रेएकपञ्चाशत्
मार्गणायांअष्टपंचाः
रकेत्रिपष्टिः अनाहारकेअष्टत्रिंशत्, एवंनामकर्मणः उदयः मार्गणा-

स्थानकेगत्यादिकमेणज्ञातम्यः इत्युक्तमुदयस्वामित्वंमार्गणासु, सां-
प्रतमुदीरणास्वरूपंनिदर्शयन्नाह ॥ ५१ ॥

ट्यार्थः—संज्ञानेजाति ४ आनुपूर्वी ४ आतपविना अठा-
वननो उदय छे, असंज्ञिने छेतालीसनो उदय छे, आहारकने
भेसठीनो उदय छे, अनाहारकने. पांत्रीसनामकर्मनी प्रकृतिनो
उदय छे, उदयनि प्रकृतिमार्गणाने विषे गति आदिकने अतुक्रमे
जाणवी वे समजी छेज्यो. ॥ ५१ ॥

मूलोदीरणठाणा, सडअडछपंचदुन्निनेयथा ।

उत्तरउदीरणाए, उदयसमापयडिसंखाय ॥ ५२ ॥

टीका—मूलोदीरण इत्यादि तत्रमूलोदीरणास्थानानिपंच, प्र-
थमंसप्तकर्मोदीरणारूपं तत्रयेजीवाभवान्तेपृकावल्लिकाशेषेप्रांतग्रा-
सरयप्रथममुदीरितस्योदयात् शेषस्याभावात् नउदीरणातेनआयुर्व-
र्जसप्तकर्मोदीरणारूपं प्रथमंस्थानंसर्वसंसारिणांसर्वमपिभवंयावत् अ-
द्यानां उदीरणातत्रअग्निनवायुरुदयेतुउदीरणोदयश्चैकमेवसमयंसम-
यांतरंसदाचअप्रमत्ताभिवानेगुणस्थानेप्राप्तस्तदाविशुद्धिमात्रल्येनवेद-
नीयायुषः नोदीरणा, तेनपण्णामेवोदीरणा, सूक्ष्मसंपरायेतुसंज्वल-
नलोभस्यचरमग्रासोदयात् तेनवेदनीयायुर्भोहनीयोदीरणाभावात्,
पंचानामेवोदीरकः क्षीणमोहस्यप्रथमासंख्येयसमयंयावत् पंचाना-
मुदीरणाक्षीणमोहस्यावल्लिकाशेषे सतिज्ञानावरणीयदर्शनावरणीयां-
तरायस्योदीरणाव्युच्छिन्ना, तेननामगोत्रयोर्द्वयोरुदीरणाभवति, मा-
र्गणासुउदीरणास्थानानिगुणस्थानकत्रत्भावनीयानि, तत्रमनुष्यग-
त्तीपंचेन्द्रियेवसकायेयोगत्रयेमत्यादिज्ञानचतुष्टये दर्शनविकेशुद्धे-
श्यायांभव्यज्ञायिकाहारकसंश्लिष्टशुणामुअष्टादशसुसर्वाण्यप्युदीरणा-

स्थानानि, नरकादिगतित्रिकद्वन्द्वियचतुष्ककायपंचकअज्ञानत्रिकदे-
शविरताविरतिलेइयात्रिकमाद्यमभ्यसास्वादननिध्यात्वासंश्लिष्टाणा-
सुसप्तअष्टौद्वेउदीरणास्थानेवेदत्रिककपायत्रिकसामायिकद्वेदोपस्थाप-
नीयतेजःपद्मवेदकमार्गणासुसप्तअष्टौषट् इति त्रीणिउदीरणास्थानानि,
संज्वलनलोमेसप्तअष्टौषट्पंच, परिहारेअष्टौषट्, सूक्ष्मसंपरापेष्टपंच,
यथाख्यातेपंचद्वेउपशमेअष्टौपंचषट्, मिश्रेअष्टौ, अनाहारेद्वेकेवल-
द्विकेद्वयोरेवंउदीरणास्थानानिउत्तरोदीरणायाः संक्षिपन्नाह ॥ ५२ ॥

ट्कार्थः—उदीरणाना मूलधानकं ५ छे सातनो आऊखा
विना आऊखा सहीत आठनी उदीरणा आऊखावेदनी विना
सातमे गुणठाणे आठमे नवमे गुणठाणे ६ नी उदीरणा छे,
मोहनी विना दशमे इग्यारमे त्रारमाने प्रथमभाग पर्यंत पांचनी
उदीरणा, ज्ञानावरणीय १ दर्शनावरणीय २ अंतराय विना वेनी
उदीरणा तेरमे गुणठाणे छे, प्रकृति उत्तर तेहनी संख्या १२२
नी उदयनी रीते जाणवी. ॥ ५२ ॥

मणुआउवेयणीयं, अपमत्ताओपरंतुनोदीरइ ।
चारसअयोगिपयडिनो, दीरइअकरणोविरीओ ॥५३॥

टीका—मणुआऊ इत्यादि मनुष्यापुर्वेदनीपत्रयंअप्रमत्तात्
परंतुपरिनउदीरपति, अप्रमत्तादिपुविशुद्धवीर्यत्वात्स्वयानाघातंवरु-
त्वाच्चपूर्वस्वतएवोदयावलिक्काक्षितंवेदनीयं तथा मनुष्यायुः उदये-
लभ्यतेनोदीरणाकरणेन तथा द्वादशअयोगिगुणस्थानस्याःप्रकृत-
उदयेसंतिनोदीरणायां येनकरणवीर्येणनामचर्त्वीर्येणोदीरणाभवति,
अयोषिगुणस्थानकेकरणवीर्यस्याभावात् अकरणवीर्यत्वेनोदीरणा-
इति तथाचभ्रमप्राप्तत्वात्नोदीरणाभवति ॥ ५३ ॥

ट्यार्थः—मनुष्यआपुवेदनी २ प्रमत्तगुणटाणा सुधी उदीरे, अप्रमत्तयी पछी उदीरे नही, अयोमिगुणटाणे वार प्रकृतिनो उदय छे तेमाटे उदीरणा नयी. ॥ ५३ ॥

सेसासवापयडी, आवलियसेसगाओउदयंमि ।

नोदीरइअपडीगाही, पडिगाहीउदयतुहाओ ॥५४॥

टीका—सेसासवा इत्यादि । शेषाः सर्वाः सप्ताधिकशतरूपाः प्रकृतयः यावत् क्षयकाटान् आवलीभोगयोग्यादलिकाः अवशेषा-उदयरूपेभवंति तदानोदीरणाचरमयासत्वात्इतिताः काः अपतद्ग्राह्यः अपतद्ग्राहित्वंतुयासांप्रकृतीनांचरमोशः अन्यप्रकृतिषुनसंक्रमतिताअपतद्ग्राह्यः संज्वलनलोभप्रमुखाः पुनः यासांप्रकृतीनांचरमोशः अन्यासुप्रकृतिषुसंक्रम्यक्षपयति, पुरिसोकोहेकोहंमाणेचमाणंमायापुमापंलोभेएतद्रूपेणताः प्रकृतयः पतद्ग्राह्य-इत्युच्यते, ता ःचरमोशासः अन्यसंक्रमणेनअन्यप्रकृतिवंपाप्यउदय-त्वेनावलिकातेपेउदीरणाऽभावः किंतुउदयोदीरणायाः समकालमेवाभावः अतः अपतद्ग्राहीचरमावलिकायाउदयः भवतिपरंतुउदीरणाभवतिपाः पतद्ग्राह्यः तासांउदयोदीरणा समकालंप्रव्युच्छिद्यते, एवंउत्तरोदीरणास्वामित्वंस्वतः उदयस्वामित्ववत्भाष्यं अथमार्गेणासुधतुरर्थात्तिलक्ष्मिपोनिसंख्यांविभज्जाह्व ॥ ५४ ॥

ट्यार्थः—शेष जे प्रकृति रही ते जेवारे उदयमव्ये एक आवली शेष रहे तेवारे उदयपणे छे, परंतुदीरणा नयी, जे ते काळे सत्तामध्ये अनुदितदल रखा नयी जे उदीरे तेमाटे आवलीका शेषकाळे उदीरणा पण नयी, अपडिगाहि (अप्रतिगाही) प्रकृतिवे ए रीते छे जे अपडिगाहीनो छेहलो अंश कोई मे न-

સંક્રમે તેમણે ઇંમ છે, અને પડિગાદિપ્રકૃતિને તો ઉદય તથા
 ઉદીરણા મેલીજ છે. ઉદયનો અનંતમો ભાગ સવલી પ્રકૃતિને
 મેલી રખાવે છે તેમણે હવે ચોરાસીલાખ જીવાજોનીનું સ્વરૂપ
 કહે છે. ॥ ૫૪ ॥

પુઢવાઈસુપત્તેયં, સગવળપત્તેયણંતદસચુદદ ।
 વિગલેસુદુદુસુરનારય, તિરિચુચુદસનરેસુ ॥૫૫॥

ટીકા—પુઢવાઈસુપત્તેયં ઇત્યાદિપૂર્વવ્યાખ્યાતાણ્વ ॥૫૫॥

ટ્વાર્યઃ—પૃથિવીકાયની સાતલાખ યોનિ છે, અપ્કાયની
 સાતલાખ યોનિ છે, તેુકાયની સાતલાખ યોનિ છે, વાઝકા-
 યની સાતલાખ યોનિ છે, વનસ્પતિકાયમત્ત્વે પ્રત્યેક વનસ્પતિની
 ૧૦ લાખ યોનિ છે, સાધારણ વનસ્પતિની ૧૪ લાખ જીવ-
 યોનિ છે, વેન્દ્રી, તેન્દ્રી, ચૌરેન્દ્રી પુહની પ્રત્યેકે વે વે લાખ
 યોનિ છે, દેવતાને ચ્યાર લાખ, નારકીને ચ્યાર લાખ, તિરિચંચે
 ૪ લાખ તથા મનુષ્યને ૧૪ લાખ યોનિ છે. તે મિલ્યાંપકાં
 ચોરાસી લાખ જીવાયોનિ છે. ગાતિચ્યારમાંહે ૨૬ લાખ જીવ-
 યોનિ ઇન્દ્રીમાર્ગણાયે સવલી લામે. કાય ૬ માંહે સવલી લામે.
 મનોયોગે ૨૬ લાખ, વચનયોગે ૩૨ લાખ, કાયયોગે સત્ત
 લામે, પુરુષવેદે ૨૨ લાખ લામે, સ્ત્રીવેદે ૨૨ લાખ લામે,
 નપુંસકવેદે ૮ લાખ લામે, કષાય ૪ માંહે સત્ત લામે. ॥૫૫॥

પર્ગિદિપ્સુપંચસુ, વારસગતિસત્તઅઢ્ઢવીસાય ।
 વિગલેસુસત્તઅડનવ, જલસહચુપયરગભુયગે ૫૬॥

ટીકા—પર્ગિદિપ્સુદિત્યાદિ અપકુલકોટિમાનમાહ, પૂર્વેદિયેષુ

पंचसृष्टिव्यादिपृथिवीकायेद्वादशलक्षाः कुलकोटीनां, आप्कयेसप्त-
लक्षाः कुलकोटीनां, अग्निकायेत्रयोलक्षावापुकायेसप्तलक्षाः वनस्पति-
कायेअष्टाविंशतिलक्षाः विगलेति, द्वीन्द्रियादीन्द्रियेसप्तलक्षाः प्रीन्द्रि-
येअष्टौलक्षाः चतुरिन्दियेनवलक्षाः कुलकोटीनां जलचरेसाद्वादशलक्षाः,
खचस्यद्वादशलक्षाश्चतुष्पदस्यदशलक्षाः कुलकोटीनां भवंति, उरः
परिसर्पस्यदशलक्षा भुजपरिसर्पस्यनवलक्षाः अमरस्यपद्भ्रविंशतिलक्षाः
नारकस्यपंचविंशतिलक्षाः कुलकोटीनां भवंति सर्वतः एकाकोटिः
सप्तनवतिलक्षाः पंचाशत्सहस्राणिकुलानां भवंति, एवंगाथाद्वयं-
वाच्यम् ॥ ५६ ॥

ट्यार्यः—हवे कुल कोठी कहे छे, एकेन्द्रिमे पृथ्विनी
बारलाख कुल कोठी, अप्कायने सातलाख कुल कोठी, तेऊ-
कायनी तीनलाख कुल कोठी, वायुकायने सातलाख कुल कोठी,
वनस्पतिने अष्टावीसलाख कुल कोठी, घेन्द्रिने सातलाख कुल
कोठी, तेन्द्रिने आठलाख कुल कोठी, घोरेंद्रीने नवलख कुल
कोठी, जलचरमे साढीबारलाख कुल कोठी, खेचरने बारलाख
कुल कोठी जाणवी. ॥ ५६ ॥

अद्भुतेरसचारस, दसदसनवगंनरामरेनिरए ।

चारसछधीसपणवीस, हुंतिकुलकोडिलरकाई ॥५७॥

टीका—अथमार्गणासुयोनिं संख्यामाह । नरकगतीचत्वारो-
लक्षामनुष्पगतौघतुदशलक्षा, देवगतीचत्वारस्तियग्गताद्वापष्टिः यो-
नयः, एकेन्द्रियाणां द्विपंचाशत्, द्वीन्द्रियेद्वे, प्रीन्द्रियेद्वे, चतुरिन्द्रियेद्वे,
पंचेन्द्रिये पद्भ्रविंशतिः, पृथिव्यादिपृचतुष्पु सप्तसप्त, वनस्पत्यांचतु-
विंशतिः, प्रसेद्वाविंशत्, मनोयोगेपद्भ्रविंशतिः, वचनयोगेद्वाविंशत्,

સંક્રમે તેમણે રૂપ છે, અને પર્ણાદિપદ્ધતિને તો આ તર
 જ્ઞાણ મેરીય છે. જ્ઞાનો મનનાનો માગ મળી પદ્ધતિને
 મેરી ગાળે છે તેમણે દો મોગથીજારા ઝીગાજોનોંડું સવ્ય
 કહે છે. ॥ ૫૫ ॥

પુઢવાઈસુપત્તેયં, સગચળપત્તેયણંતવસચઠવ ।

વિગલેસુદુસુરનારય, તિરિચઠવસનરેસુ ॥૫૫॥

ટીકા—પુઢવાઈસુપત્તેયં ઇત્યાદિપદ્ધતિરૂપાત્પ્રાપ્ત ॥૫૫॥

ટચાયં:—પૃથિવીતાપની સાતલાસ યોનિ છે, જ્ઞાણની
 સાતલાસ યોનિ છે, તેજહાપની સાતલાસ યોનિ છે, વાઝ
 પની સાતલાસ યોનિ છે, વનસ્પતિકાપમલે પ્રત્યેક વનસ્પતિની
 ૧૦ લાસ યોનિ છે, સાધારણ વનસ્પતિની ૧૪ લાસ ઝાંઝ
 યોનિ છે, કેન્દ્રી, તેન્દ્રી, ચીરેન્દ્રી પદ્ધતિ પ્રત્યેકે કે કે લાસ
 યોનિ છે, દેવતાને ચ્યાર લાસ, નારકીને ચ્યાર લાસ, તિરેચંને
 ૪ લાસ તથા મનુષ્યને ૧૪ લાસ યોનિ છે. તે મિલ્ખાંપચં
 ચોરાસી લાસ ઝીવાયોનિ છે. ગતિચ્યારમાંહે ૨૬ લાસ ઝાંઝ
 યોનિ ઇન્દ્રીમાર્ગણાયે સવલી લામે. કાપ ૬ માંહે સવલી લાને.
 મનોયોગે ૨૬ લાસ, વચનયોગે ૩૨ લાસ, કાપયોગે સવ
 લામે, પુરુષવેદે ૨૨ લાસ લામે, સ્ત્રીવેદે ૨૨ લાસ લાને,
 નપુંસકવેદે ૮ લાસ લામે, કપાય ૪ માંહે સવ લાને. ॥૫૫॥

પર્ણિદિપ્તસુપંચસુ, વારસગતિસત્તઅઢવીસાય ।

વિગલેસુસત્તઅઢનવ, જલચહચઠપયઠરગમુયગે ૫૬॥

ટીકા—પર્ણિદિપ્તસુદિપ્ત્યાદિ અચકુલકોટિમાનમાહ, પર્ણેદિપ્ત

पंचतृपृथिव्यादिपृथिवीकायेद्वादशलक्षाः कुलकोटीनां, आप्कयेसप्त-
लक्षाः कुलकोटीनां, अमिकायेत्रयोलक्षावापुकायेसप्तलक्षाः वनस्पति-
कायेअष्टाविंशतिलक्षाः विगलेति, द्वीद्रियाद्वीद्रियेसप्तलक्षाः धीद्रि-
येअष्टौलक्षाःचतुरिद्रियेनवलक्षाःकुलकोटीनां जलचरेसाद्द्वद्वादशलक्षाः,
खचरस्यद्वादशलक्षाश्चतुष्पदस्यदशलक्षाः कुलकोटीनां भवन्ति, उरः
परिसर्पस्यदशलक्षा भुजपरिसर्पस्यनवलक्षाः अमरस्यषड्विंशतिलक्षाः
नारकस्यपंचविंशतिलक्षाः कुलकोटीनां भवन्ति सर्वतःएकाकोटिः
सप्तनवतिलक्षाः पंचाशत्सहस्राणिकुलानां भवन्ति, एवंगाथाद्वपं-
वाच्यम् ॥ ५६ ॥

ट्यायः—हवे कुल कोडी कहे छे, एकेन्द्रिने पृथिविनी
चारलाख कुल कोडी, अप्कायने सातलाख कुल कोडी, तेऊ-
कायनी तीनलाख कुल कोडी, वायुकायने सातलाख कुल कोडी,
वनस्पतिने अष्टावीसलाख कुल कोडी, वेन्द्रिने सातलाख कुल
कोडी, तेन्द्रिने आटलाख कुल कोडी, चौरेंद्रिने नवलख कुल
कोडी, जलचरमे साडीबारलाख कुल कोडी, खेचरने चारलाख
कुल कोडी जाणवी. ॥ ५६ ॥

अद्भुतेरसवारस, दसदसनवगंनरामरेनिरए ।

वारसछद्दोसपणवीस, हुंतिकुलकोडिलरकाइं ॥५७॥

टीका—अथमार्गणामुपोनिसंख्यामाह । नरकगतौचत्वारो-
लक्षामनुष्पगतौचतुर्दशलक्षा, देवगर्ताचतस्रस्तिपर्गताद्वाषष्टिःयो-
नयः, एकेन्द्रियाणां द्विपंचाशत्, द्वीन्द्रियेद्वे, त्रीन्द्रियेद्वे, चतुरिन्द्रियेद्वे,
पंचेन्द्रिये षड्विंशतिः, पृथिव्यादिपुचतुषु सप्तसप्त, वनस्पत्यांचतु-
विंशतिः, भसेद्वाविंशत्, मनोयोगेषड्विंशतिः, वचनयोगेद्वाविंशत्,

टीका—अथमार्गणासुतचाद्वारं मूलोत्तरभेदेनकथयन्नाह, अत्र-
सत्ताद्वारस्यप्रथमं वक्तव्येऽपियोनिकुलकोटिद्वारेपूर्ववर्णिते त्ववीकृत-
हृन्पायेनचपृच्छकस्याशयकमेपरैरेति ॥ ५८ ॥

उत्तरार्थः—योनि तदा कुल कोटी मार्गणास्थानके जे जिहां
जिम संभवे ते तिहां तिम कहेवा सामान्ये विरोध एहना पंचकयी
जोइ ठेवा ॥ ५८ ॥

तत्सनरपणिंदियोगे, हरक्लापसुकभवसन्नीसु ।
आहारेतिगसंता, दुगसंतानाणदंसेसु ॥ ५९ ॥

टीका—“तत्सनर” इत्यादि प्रसङ्गायमनुपगतिपंचेन्द्रिजजा-
तिपोगयस यथाख्यातशुद्धतेत्याभ्यव्यक्षयिकसंज्ञिआहारकलक्षणागु-
तिगसत्ता श्रौणिसत्तास्थानानि, अर्थात्पशांतमोहंयायन् क्षपकंधे-
णौगुक्ष्मसंपरायपर्येतेमोहस्यत्तर्वाक्षयात्, क्षीणमोदेसतकर्मणांसत्ता
सयोषि अपोमिगुणस्थाने अदानिधनुष्यसत्ता, दुगसन्ताइतिज्ञान-
धनुष्केमत्यादिकेदर्शननिकेदेसत्तास्थाने, अर्थात्पशांत नचतृरूपासा-
धकेवर्णिनांजातांभतसनांनानाजातांउद(उन्न)स्थत्वात् ॥ ५९ ॥

उत्तरार्थः—प्रसङ्गायमनुपगति पंचेन्द्रिजातिपोग ३ यथा-
ख्यात धारिवशुद्धतेत्यान ५ १ तर्शनानर्गजाये आहारकमार्ग-
णाये वीन सत्तास्थानक ७ ८ तत्र नोद विना ७ तथा धानि
विना ४ नी सत्ता छे. ज्ञान ४ दर्शन ३ ने विरे ८ तथा ७
ये सत्तास्थानक छे. ॥ ५९ ॥

अदृचउअणहारे, केरलदुनिचउरसेसअडसंता ।
निरपदेवाउपिणा, तिरिणजिणहीणसंताजो ॥६०॥

टीका—अभमार्गणासुसत्ताद्वारं मूलोत्तरभेदेन कथयन्नाह, अत्र-
सत्ताद्वारस्य प्रथमं वक्तव्येऽपियोनिकुलकोटिद्वारे पूर्ववर्णिते सूचीकटा-
हन्यायेन च पृच्छकस्याशयक्रमेणैवेति ॥ ५८ ॥

ट्यार्थः—योनि तथा कुल कोटी मार्गणास्थानके जे जिहां
जिम संभवे ते तिहां तिम कहेवा सामान्ये विशेष एहना यंत्रकयी
जोइ ठेवा ॥ ५८ ॥

तत्सनरपणिंदियोगे, हक्काएसुकभवसन्नीसु ।

आहारेतिगसंता, दुगसंतानाणदंसेसु ॥ ५९ ॥

टीका—“तत्सनर” इत्यादि त्रसकायमनुष्यगतिपंचेन्द्रियजा-
तियोगवय यथाख्यातशुद्धछेदयानव्यक्षाविकसंशिआहारकलक्षणामु-
तिगसत्ता श्रीगिसत्तास्थानानि, अष्टौ उपशांतमोहंयावत् क्षपकथ्रे-
णामृक्षमसंपरायपर्यतेमोहस्यसर्वथाज्ञयात्, क्षीणमोहेतत्तत्कर्मणांसत्ता
सयोषि अयोगिगुणस्थाने अवातिचतुष्टयसत्ता, दुगसन्ताइतिज्ञान-
चतुष्केमत्यादिकेदर्शनविकेद्वेसत्तास्थाने, अष्टौतथासत्त नचतुरूपासा-
घकेवल्लिनांआसांभतमानांनागणानांछेद(छद्म)स्यत्वात् ॥ ५९ ॥

ट्यार्थः—त्रसकायमनुष्यगति पंचेन्द्रिजातियोग ३ यथा-
ख्यात चारित्रशुद्ध, छेदयानव्य १ तर्ज्ञानार्गणाये आहारकमार्ग-
णाये तीन सत्तायानक छे ८ तथा मोह विना ७ तथा घाति
विना ४ नी सत्ता छे. ज्ञान ४ दर्शन ३ ने विपे ८ तथा ७
वे सत्तायानक छे. ॥ ५९ ॥

अष्टचउअणहारे, केवलदुगिचउरसेसअडसंता ।

निरएदेवाउविणा, तिरिएजिणहीणसंताओ ॥६०॥

टीका—अथमार्गणासुसत्ताद्वारं मूढोत्तरनेदेनकथयताह, अब-
सत्ताद्वारस्यप्रथमं वक्तव्येऽपियोनिकुलकोटिद्वारेपूर्ववर्णिते सूचीकृत-
हन्यायेनचपृच्छइत्याशयक्रमेणैरेति ॥ ५८ ॥

ट्यार्यः—योनि तदा कुल कोडी मार्गणास्थानके जे जिहां
जिम संभवे ते तिहां तिम कहेवा सामान्ये विशेष एहना संवकयी
जोइ छेश ॥ ५८ ॥

तसनरपणिंदियोगे, हस्कापसुकभवसत्तासु ।
आहारेतिगसंता, दुगसंतानाणदंसेसु ॥ ५९ ॥

टीका—“तसनर” इत्यादि प्रत्ययानुपपत्तिपक्षेऽप्यजा-
तिपोगवय यथाख्यातगुह्यदेश्याभ्यक्षायिकसंश्लिआहारकलक्षणानु-
तिगतता श्रीणिसत्तारयानानि, अर्धाउपशांतभोहंयान् क्षपकभे-
णौगुभ्रमसंपराधपर्यतेभोहस्यसर्वभाक्षयान्, क्षीणमोहेसप्रकर्मणांसता
सयोषि अपोमिगुणस्थाने अशानिधनुष्टयसत्ता, दुगसन्ताइतिशान-
धनुष्केमत्यदिकेदर्शनविकेदेसत्तारयाने, अर्धातथासप्त नधूरूपासा-
धयेवर्तिनांजातांयत्तानांनानाणांतेद(उग्र)स्थयान् ॥ ५९ ॥

ट्यार्यः—प्रत्ययानुपपत्ते पक्षेऽप्यजातिपोग इ यथा-
ख्यात चारिदण्ड, जे संतान ५ इ तक्षीनामंयारे आहारकमार्ग-
णाये वीन सत्तास्थानक छे ८ तदा नोड विना ७ तथा धानि
विना ४ नी सत्ता छे. शान ४ दर्शन इ ने विषे ८ तथा ७
वे सत्तादानक छे. ॥ ५९ ॥

अष्टचउअणहारे, वेयलदुगिचउरसेसअडसंता ।
निरएदेपाउपिणा, तिरिणजिणहीणसंताओ ॥६०॥

टीका—अद्वय उ इत्यादि । अनाहारकमार्गणायां द्वे सत्तास्थाने तत्र अष्टानां सत्ता अन्तरालगतिकानां च तसृणां सत्ता, केवलिसमुद्घा-
तायोगिगुणौ प्रतीत्य केवलदुग्धि, केवलज्ञान केवलदर्शनलक्षणासु-
मार्गणासु अवातिचतसृणां सत्ता, शेषासु मार्गणासु अष्टौ सत्ता, इत्युक्त-
मूलसत्ता, अधोत्तरसत्तास्थानान्याह, निरपु नरकगतौ नैरयिकाणां दे-
वायूरहिताः सप्तचत्वारिंशत्शतं सत्तायां प्रकृतयः भवंति इति संबन्धः ।
तिर्यग्गतौ जिनहीनति, जिननामरहिताः सप्तचत्वारिंशच्छतं सत्तायां-
प्राप्यन्ते, भवस्वभावादेव नहि जिननामसत्ताकः तिर्यग्गता बुत्पद्यते ।
॥ ६० ॥

त्वार्थः—अनाहारकिमार्गणाए आठ तथा ४ ए २ सत्ता-
स्थानक छे. केवलज्ञान १ केवलदर्शनमार्गणाये ४ सत्ता छे.
शेषमार्गणाये सर्वने आठनी सत्ता छे. नरकगतिमध्ये देवताना
आउखानी सत्ता नयी. शेष १४७ नी सत्ता तिरियं च गतिमध्ये
जिननाम सत्ता नयी शेष १४७ नी सत्ता छे. ॥ ६० ॥

निरयाउविणादेवे, थावरतिगिजाई चउसुअजिणाय।
देवनिरयाउहीणा, तेउजुयलेनराउविणा ॥ ६१ ॥

टीका—निरयाउविणादेवे इत्यादि ॥ निरयाउविणादेवे नरकायु-
र्विनासप्तचत्वारिंशत्शतं देवगतौ सत्ता प्राप्यते, स्थावरनिके पृथ्वी अपर-
नरपतिरूपे जातिचतुष्के एकेंद्रियादिलक्षणे अजिणाय इति जिननाम-
रहिना च पुनः देवनरकायुर्होनापंचचत्वारिंशत्शतं सत्तायां भवति, तेउ-
जुअले तेजोवायुकायलक्षणे नरायुविणा इति मनुष्यायुर्विना च तुष्क-
रिंशत्शतं सत्तायां प्राप्यते, अत्र देवदिक नरकद्विक मनुष्यादिक वैकिकिपच-
तुष्काद्वारकचतुष्कजिननाम इति पंचदशनाम प्रकृतीनां आयुःपिकनि-

श्रसम्यग्मोहसत्ता तेजोवायुकायेनारित तथापिकर्मप्रकृतौसंकमप्रदे-
शसत्ताकस्यचित्अक्षुषितकर्भाशस्यसंभवति तेनोक्तापिप्रवाहव्या-
ख्यायांतुअष्टाविंशत्युत्तरशतंसत्तायांप्राप्यते गइतसिवेउबिहारन-
हीणातत्रवैक्रियोपलक्षितंदेवत्रिकनरकत्रिकेवेक्रियघतुष्कंआहारकच-
तुष्कंमनुष्यत्रिकंउपलक्षणेनउच्चैर्गोत्रमित्यादियहणम् ॥ ६१ ॥

ट्यार्थः—देवगतिमव्ये नरकायु विना १४७ नी सत्ता छे,
थान २३ पृथिवी १ अप २ वनस्पतिमव्ये जिननाम विना
देवायु १ नरकायु विना एकसोपिस्तालीसनी सत्ता छे । तेउ-
कायवाउकायमव्ये देवतानो आऊखो १ नरकायु १ मनुष्यायु १
जिननाम एट्टानी सत्ता नयी १४४ नी सत्ता छे ॥ ६२ ॥

सासणमीसअसंक्षिसु, जिणविणुआहारसम्मीसविणा।
अभवेखायगसम्मे, सत्तविणु हुंति इगचत्ता ॥६२॥

टीका—सास्वादने तथा मिश्रेअसंक्षिपु जिननामविनासत्त-
चत्वारिशतशतंअभ्येजिननामाहारकघतुष्कसम्यग्मोहंविनाएकच-
त्वारिशतशतंसत्तायांप्राप्यते खत्रगेति क्षायिकसम्यग्दर्शनेसत्तविणु-
अनंतानुबंधिचतुष्कदर्शनमोहत्रिकलक्षणसत्तकंविनाएकचत्वारिशतश-
तंसत्तायांप्राप्यतेइति ॥ ६२ ॥

ट्यार्थः—सास्वादन १ मिश्र १ तथाअसंक्षिनेविषेजिननाम-
विना १४७ नी सत्ता छे । आहारक ४ समकितमोहनी विना
अभ्यमार्गणाये एकसो एकतालीसनी सत्ता छे । क्षायिकसम-
कितमव्येअनंतानुबंधी ४ मिष्यात्यमोहनी १ मिधमोहनी १ सम-
कितमोहनी १ ए सात विना एकसो एकतालीसनी सत्ता छे ॥६२॥

केवलदुगिपणःसीइ, खगसुहुमेदुसयहकखाए ।
 एगसयंसेसासुअ, अडयालसयंचसंतंसा ॥ ६३ ॥

टीका—केवलदुगिइत्यादि केवलज्ञानकेवलदर्शनेपंचाशीति
 सत्तायांप्राप्यते त्रयोदशगुणस्थानप्रायोग्या सूक्ष्मसंपरायचारित्रे
 कश्रेणिगतसूक्ष्मसंपरायस्यष्यधिकंशतं सत्तायांप्राप्यते औपशमि
 सूक्ष्मसंपरायस्यअष्टचत्वारिंशत्शतंसत्तायांप्राप्यते तथाहृक्खापूतिप
 रूपातचारित्रे क्षुपकश्रेणिगतस्यपृकाधिकंशतं औपशमि रूपयारूपा
 स्यअष्टचत्वारिंशत्शतं सेसासुअ शेषासुभागंगासुअष्टचत्वारिंशत्शतं
 सत्तायांभवति ॥ ६३ ॥

व्याख्यः—केवलज्ञान १ केवलदर्शन १ मन्वे पंचाशीती
 सत्ता छे, क्षुपकश्रेणि सूक्ष्मसंपरायने पृकसोदोय १०२ नी सत्ता
 छे, उपशमश्रेणि सूक्ष्मसंपरायने पृकसो अडताजीसनी सत्ता छे,
 पयारूपातचारित्रेशुपकश्रेणाने पृकसो पृकनी सत्ता छे, उपशम
 श्रेणाने पृकसो अडताजीसनी सत्ता छे, शेषभागंगाये पृकसो अ
 डताजीसनी सत्ता छे ॥ ६३ ॥

सधामुगोयवेयणीय, केवलदुगिशीणनाणविघाणं ।
 योपक्रमे ए३, न ३ उ सं ॥ न ५ इत्याए ॥ ६४ ॥

टीका—इत्युक्तान्तरप्राप्तं नमुयता तांयन्तान्तरसमाधि कर्म
 मन्नामांशामुंवनन्यदर्शयता ३ । मत्तपुनोपद्वयदि तांयुक्ति
 द्विद्वयुक्तान्तरप्राप्तं नमुयता तांयन्तान्तरसमाधि कर्म
 कर्मोन्तान्तरप्राप्तं नमुयता तांयन्तान्तरसमाधि कर्म
 केवलदुगिपणःसीइ, खगसुहुमेदुसयहकखाए ।
 एगसयंसेसासुअ, अडयालसयंचसंतंसा ॥ ६३ ॥

णीयं अंतरायंसत्तायांप्राप्यते केवलद्विके नप्राप्यते ॥ वीएकम्मे-
एवंवीएत्ति द्वितीयेकर्मणिदर्शनावरणीयेएवंज्ञानावरणीयवत्नवरंपथा-
रूपाते औपशमिकयथारूपाते दर्शनावरणीयनवकस्यसत्ताक्षपकय-
धारूपाते दर्शनावरणीयस्यस्त्यानद्विविधरहितापदप्रकृतिसत्ताएवंसु-
क्ष्मसंपरायेऽपि ॥ ६४ ॥

ट्वार्यः—कर्मनी निःशुद्धं सत्ता वहे के । गोवकर्म १
वेदनीकर्मनी सत्ता सर्व मार्गश विपे छे । केवलज्ञान केवलदर्शन-
मव्ये ज्ञानावरणीय २ अंतरायनी सत्ता तथा, वीजी सर्व मार्ग-
णाये ए वे कर्मनी सत्ता छे. वीजो कर्मदर्शनावरणीयनी सत्ता
पिण केवलदुग्मव्ये तथा यथारूपातचारिवमव्ये उपशमध्रेणिने
नवनी सत्ता छे ॥ ६४ ॥

केवलदुग्मिहक्खाए, खीणेनोसंतमोहकम्मस्स ।

सुहुमेअ^२ ' मज्ज', इगंचअभेअट्ठवीसं ॥ ६५ ॥

टीका—अथ 'सुहुमे' इत्यादि केवल-
ज्ञानकेवलदर्शने तथा यथारूपातेखीणतः—अकमोहस्यसत्तानभवति
औपशमिकेयथारूपातेअष्टाविंशतिः सत्कर्मा "सुहुमे" सुक्ष्मसंपरायेवा-
इतिपक्षांतरेअष्टाविंशतिसत्कर्माउपशमध्रेणिमपेक्ष्यक्षपकसुक्ष्मसंपरा-
येएकः संज्वलनलोभः सत्तायांप्राप्यते जभवेय अभव्येसन्म्यगूमोहमि-
श्रमोहंविनापट्टविंशतिसत्तायतः त्रिपुंजकरणेकृतेअष्टाविंशति सत्कर्मा-
भवति तच्चभव्यानामेवभवति अभव्यस्थानाद्यनतंमिथ्यात्वंभवति-
यथाप्रवृत्तिकरणंयवन् नअपूर्वकरणदिःसंश्लेषः अमित्रग्रंथिक-
एवअभव्याः अतः पट्टविंशतिरेवमत्तभवति ॥ ६५ ॥

ट्वार्यः—केवलदुग्मने विपे केवलज्ञान १ केवलदर्शन ए

केवलदुगिपणसीइ, खत्रगसुहुमेदुसयहक्खाए ।
एगसयंसेसासुअ, अडयालसयंचसंतंसा ॥ ६३ ॥

टीका—केवलदुगिइत्यादि केवलज्ञानकेवलदर्शनेपंचाशीति
सत्तायांप्राप्यते त्रयोदशगुणस्थानप्रायोग्या सूक्ष्मसंपरायचारिवेश्म
कश्रेणिगतसूक्ष्मसंपरायस्यद्व्यधिकंशतं सत्तायांप्राप्यते औपशमिक्र
श्मसंपरायस्यअष्टचत्वारिंशत्शतंसत्तायांप्राप्यते तथाहक्खाएतिपय
सत्तायांभवति ॥ ६३ ॥

ट्वार्थः—केवलज्ञान १ केवलदर्शन १ मत्वे पंचाशीती
सत्ता छे, क्षपकश्रेणि सूक्ष्मसंपरायने एकसोदोय १०२ नी सत्ता
छे, उपशमश्रेणि सूक्ष्मसंपरायने एकसो अडतालीसनी सत्ता छे,
यथारूपातचारिवेश्मपकश्रेणीने एकसो एकनी सत्ता छे, उपशम-
श्रेणीने एकसो अडतालीसनी सत्ता छे, शेषमार्गणाये एकसो अ-
डतालीसनी सत्ता छे ॥ ६३ ॥

सद्वासुगोयवेयणीय, केवलदुगिहीणनाणविंघाणं
धीएकम्मे एयं, नय छ संताअक्खाए ॥ ६४ ॥

टीका—इत्युक्तासर्वमार्गानामुसत्ता सांप्रतंज्ञानावरणादिकर्ममां-
सनामार्गानामुविभज्यदर्शयन्नाह । सद्वासुगोयइत्यादि सर्वासुद्वि-
ष्टिदुग्गामुमार्गानामुगोत्रवेदनोपस्यद्वयंद्रयंसत्तायांप्राप्यते तेजोशङ्-
कारेनीचैर्गोत्रंप्रकाशसत्ताप्राप्यनेगायापानुक्तमपि सतति शानोराव्यं
केवलद्विप्रति केवलज्ञानदर्शनद्वयसहितामुशेषामुपशिमार्गानामुज्ञाना-

કેવલદ્વિક તથા ક્ષપકશ્રેણિ યયાહ્યાતમે મોહનીકર્મની સત્તા નથી, સૂક્ષ્મસંપરાય ઉપશમશ્રેણિને મોહનીકર્મની અટાવીસની સત્તા છે, ક્ષપકસૂક્ષ્મસંપરાયને એક લોભસંજ્વલનની સત્તા છે, અભવ્યને છવીસની સત્તા છે, જે કારણે ગ્રંધિમેદી થઈ ત્રિપુંજીકરમ કર્યા પછી મિશ્રમોહની ? સમકિતમોહની ? એ વેની સત્તા થાય તેતો ગ્રંથીમેદ તો ભવ્યનેજ થાયે, અભવ્યને અનાદિઅનંત નિધ્યાત્વ છે તિજે છવીસની સત્તા છે. સમકિતમોહની મિશ્રમોહનીની સત્તા નથી ॥ ૬૫ ॥

સેસાસુઅઠ્ઠવીસં, ઇગવીસતિસંતનિરયદેવેસુ ।
 ષર્ગિંદિયવિગલેસુ, ધાવરતિગિતિરિયનરસંતા ॥૬૬॥

ટીકા—સેસાસુઇત્યાદિ શેષાસુમાર્ગણાસુઅષ્ટાવિંશતિઃ મોહ-
 સ્પસત્તાભવાતિ, ક્ષાયિકેસમ્યક્ત્વેએકાવિંશતિમોહસત્તાભવતિ, આસુઃ
 ત્રિકંનરકગતૌનરકતિર્યંમનુષ્યાયુર્લક્ષણસત્તાયાંભવતિ, દેવગતૌદે-
 વાયુસ્તિર્યંગાયુર્મનુષ્યાયુસ્ત્રયંસત્તાયાંલભ્યતે, એકેન્દ્રિયમાર્ગણાયાંવિક્ર-
 મિક્રમાર્ગણાયાંપૃથિવીઅપ્વનસ્પતિરૂપેસ્થાવરાવિકેતિર્યંગાયુઃનરાસુર્લ-
 ક્ષણંઆયુર્દ્રયંસત્તાયાંપ્રાપ્યતે ॥ ૬૬ ॥

ટવાર્થઃ—શેષમાર્ગણા જે સ્ત્રી તેહને ત્રિજે અટાવીસની સત્તા છે. આયુર્યાકર્મની નરકગતિ તથા દેવગતિભવ્યે ત્રીન આઠસાની સત્તા છે. નરકને દેવાયુ સત્તા નથી. દેવનાને નરકાયુ સત્તા નથી. ક્રિમ જો નરકથી નીસર્પો દેવતા ન થાયે અને દેવતાથી નીસર્પો નારસી ન થાય તિજે નરકગતિભવ્યે ને દેવગતિભવ્યે ત્રીન આઠસાની સત્તા છે, એક જે દેવગતિમાં દેવાયુ, નરાસુ, ત્રિપુંજી પ ૨ ઠાને નરકગતિભવ્યે નરકાયુ, નરાયુ, ત્રિપુંજી પ ૨ ઠાને

કેવલદ્વિક તથા ક્ષપકશ્રેણિ યયાહ્યાતમે મોહનીકર્મની સત્તા નથી, સૂક્ષ્મસંપરાય ઉપશમશ્રેણિને મોહનીકર્મની અઠાવીસની સત્તા છે, ક્ષપકસૂક્ષ્મસંપરાયને એક લોભસંજ્વલનની સત્તા છે, અભવ્યને છવીસની સત્તા છે, જે કારણે ગ્રંથિમેદી ચર્દ પ્રિપુંજીકરણ કર્યા પછી મિશ્રમોહની ? સમકિતમોહની ? એ બેની સત્તા થાય તેતો ગ્રંથીમેદ તો અભવ્યનેજ થાયે, અભવ્યને અનાદિઅનંત સિધ્યાત્વ છે તિણે છવીસની સત્તા છે. સમકિતમોહની મિશ્રમોહનીની સત્તા નથી ॥ ૬૫ ॥

સેસાસુઅઠ્ઠવીસં, ઇગવીસતિસંતનિરયદેવેસુ ।

પર્ગિંદિયવિગલેસુ, શ્રાવરતિગિતિરિયનરસંતા ॥૬૬॥

મોહ-
સ્પસર- આયુઃ
ત્રિકંનરકગતૌનરકતિર્ષ્મનુષ્યાયુર્લક્ષણસત્તાયાંભવતિ, દેવગતૌદે-
વાયુસ્તિર્ષ્મગાયુર્મનુષ્યાયુર્હયંસત્તાયાંલભ્યતે, એકેન્દ્રિયમાર્ગણાયાંવિકલ-
ત્રિકમાર્ગણાયાંપૃથિવીઅપૂવનસ્પતિરૂપેસ્થાવરાત્રિકેતિર્ષ્મગાયુઃનરાયુર્લ-
ક્ષણંઆયુર્દ્વયંસત્તાયાંપ્રાપ્યતે ॥ ૬૬ ॥

ટ્યાર્થ:—શેષમાર્ગણા જે રહી તેહને વિષે અઠાવીસની સત્તા છે. આયુર્યાકર્મની નરકગતિ તથા દેવગતિમધ્યે ત્રીન આઝર્યાની સત્તા છે. નરકને દેવાયુ સત્તા નથી. દેવતાને નરકાયુ સત્તા નથી. કિમ જો નરકથી નીસર્યો દેવતા ન થાયે અને દેવતાથી નીસર્યો નરકી ન થાય તિણે નરકગતિમધ્યે ને દેવગતિમધ્યે ત્રીન આઝર્યાની સત્તા છે, એક જે દેવગતિમાં દેવાયુ, નરાયુ, તિર્ષ્મગાયુ એ ૩ યામે નરકગતિમધ્યે નરકાયુ, નરાયુ, તિર્ષ્મગાયુ એ ૩ યામે

टीका—अयनामकर्मणः सत्तामार्गणासुविभजन्नाह ॥ नामेतिरि इत्यादि नामेइतिनामकर्मणः तिर्यग्गतौजातियु चतसृषुस्थानेषु पृथ्वीअपतेजोवायुवनस्पतिलक्षणासु । असंज्ञिमार्गणायां त्रिनवतिः जिननामरहितासत्तायांप्राप्यते, आहारसत्तगंडा सबगुणेषु इतिवचनात् जिननामसत्ताचतिर्यग्गतौ नभवत्येव सास्वादननिश्चयोरपिजिननामसत्ताभवति सेसासुशेषासुमार्गणासुत्रिनवतिः नामकर्मणः सत्ताभवति ॥ ६८ ॥

ट्यार्यः—नामकर्मणी सत्ता विचारतां तिर्यचगतिजाति ५ तेमव्ये थावर ५ मिश्रट्टिमव्ये तथा सास्वादनमव्ये तिम अं संज्ञी मार्गणामव्ये त्राणुनी सत्ता छे. जिननामविना शेषमार्गणायां त्राणुनी सत्ता छे. ॥ ६८ ॥

अडसीई अभवेषु, हारगजिणहीणकेवलदुगंमि । सुहुमदुगेखवगाणं, असोइतिरिनिरययोगविणा ॥ ६९ ॥

टीका—अडसीईअभवेषु-इत्यादि अभव्यमार्गणासुअशशीतिः सत्तायांप्राप्यते, आहारकचतुष्कजिननामरहिताअशशीतिप्राप्यते, केवलदुगंमि इत्यादि केवलज्ञानकेवलदर्शनमार्गणायां सुहुमदुगे सूक्ष्मसंपराययथाख्यातचारित्रलक्षणमार्गणासु क्षपकश्रेणिकतासु अशीतिः सत्तायांप्राप्यते, तिर्यग्गतिनरकगतिप्रायोग्यान्योदशनवमगुणस्यानेद्वितीयभागेक्षीणत्वात् अशीतिः सत्तायांप्राप्यते, उपशांतसूक्ष्मसंपराये तथा यथाख्यातेत्रिनवतिरेवसत्तायांप्राप्यते ॥ ६९ ॥

ट्यार्यः—अभव्यने आहारक ४ जिननाम विना अड्यासी प्रकृतीनी सत्ता छे, आहारक १ आहारकांगोपांग २ आहारक

बंधन ३ आहारकसंवात ४ केवलज्ञान १ केवलदर्शनमव्ये तथा क्षपकश्रेणि मूक्षमसंपराय यथाख्यातचारित्रमव्ये ऐसीनी सत्ता छे तेरनी नयी. तिर्यच तथा नारकीयोगे प्रकृति नीकळी धावर १ मूक्षम १ साधारणजाति ४ तिरि २ नरक २ आतप १ उद्योत ए तेर नयी, ए सत्ताऽधिकार संपूर्ण. ॥ ६९ ॥

चउदसजिआणं भेया, सुरनरविभंगमईसुओहिदुगे ।
सम्मत्ततिगेपम्हा, सुकासंन्निस्सुसन्निदुगं ॥७०॥

टीका—इत्युक्तं सत्तास्वरूपं, अथमार्गणासुर्जावभेदान्दर्शय-
न्नाह ॥ चउदसजिआणंभेआइत्यादि ॥ तत्रजावभेदाः चतुर्द-
शएकेन्द्रियमूक्षमएकेन्द्रियवादरद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रिय असंज्ञिपंचे-
न्द्रियसंज्ञिपंचेन्द्रियपर्याप्तापर्याप्तभेदात् चतुर्दश तत्रसुरनरत्ति ॥
सुरगर्तानरकगतौचसाज्ञिद्विकं पर्याप्तापर्याप्तलक्षणंभवति अपर्याप्त-
श्रेहकरणापर्याप्तोगृह्यतेनलब्ध्यपर्याप्तस्तस्यदेवनरकगतौउत्पादाभावात्
विभंगेविभंगजानेनोमतिज्ञानेश्रुतज्ञानेओहिदुगात्ति अवधिद्विके
अवधिज्ञानदर्शनलक्षणे सम्यक्त्वत्रिकेशुयोपशमिक क्षायिकउपशम
लक्षणेपद्मभेदयायां शुक्लभेदयायां साज्ञिनिचसंज्ञिद्विकमपर्याप्त पर्या-
प्तलक्षणंभवति नरोपाणिर्जावस्वःनानितेषुमिध्यात्वादिकारणतोमति-
ज्ञानादीनामसंभवात्, अतएवचहे गोरिहापर्याप्तकः करणापर्याप्तको-
गृह्यतेनलब्ध्यपर्याप्तस्तस्य मिध्यादृष्टेशुभेदयाकत्वादसंज्ञित्वाच्चेति
आह क्षायिकक्षायोपशर्मापशनिकेषु कथंसंज्ञिअपर्याप्तकोल-
म्यते उच्यतेइहयः कश्चित्पूर्ववद्वायुष्कः क्षपकश्रेणिमारभ्यानंतानु-
बंधिदर्शननिकरूपं सप्तकंक्षुयंमृत्वाक्षायिकसम्यक्त्वमुत्पाद्ययदिगति-
चतुष्टयस्यान्यतरस्यांगतावुत्पद्यते तदासौऽपर्याप्तकः क्षायिकसम्य-

क्त्वेप्राप्यते, क्षायोपशमिकयुक्तश्चदेवादिभवेभ्योऽनंतरमिहोत्पद्य-
 मानस्तीर्थकरादिरपर्याप्तकः सुप्रतीतः एव औपशमिकं सम्यक्त्वं पुन-
 रपर्याप्तावस्थायामनुत्तरसुरस्यद्रष्टव्यं, इहौपशमिकस्य सम्यक्त्वम-
 पर्याप्तस्यकेचिन्नच्छंति नथाचतेप्राहुः नतावदस्यामेवापर्याप्तावस्था-
 यामिदं सम्यक्त्वमुपजायते तदानस्यतयाविधविशुद्धयभावात् अयंत-
 च्चिदानीमोहोदयंतुपारभविकं तद्रवतुकेनतन्निवार्यते इति मन्येयाः
 तदपिनयुक्तियुक्तमुत्पश्यामः यतोयोमिध्याद्यष्टि स्तत्प्रथमतयासम्य-
 क्त्वमौपशमिकमवाप्नोतिसनावत्तद्वावमापन्नः सन्कालंनकरोत्येवयदु-
 क्तमागमे अणबंधोदयमाउगबंधकालंचसासणंकुण्डुवसम्मसम्मदि-
 ष्टिचउद्वंमि ? कालंनोकुण्ड ? उपशमश्रेणेर्मृत्वाऽनुत्तरसुरेषूपन्नस्या-
 पर्याप्तकस्येनतूलभ्यतेइति चेन्नत्येतदपिनबहुमन्यामहेतस्यप्रथमतया-
 एवसम्यक्त्वमोहपुद्गलोदयात् क्षायिकौपशमिकं सम्यक्त्वं भवति नतौ-
 पशमिकम् ॥ उक्तंच ॥ शनकवृहच्चूर्णौ जोउवसमसम्मदिष्टौ उप-
 समसेढीएकालंकरेइ सोपडमसमएचेवसम्मत्तपुंजंउदयावलिकाएपड-
 णसम्मत्तपुगले वेअइ तेणनउवसम्मदिष्टौ अपज्जत्तगोलभ्भई इत्यादि
 तंस्मात्पर्याप्तसंज्ञिलक्षणमेकमेवजावस्थानमत्रप्राप्यते इतिस्थितंअ-
 परेपुनराहुर्भवत्येवापर्याप्तावस्थायामप्यौपशमिकं सम्यक्त्वं सप्ततिचूर्ण्य-
 दिपु तथासिधानात् सप्ततिचूर्णौहि गुणस्थानकेषुनामकर्मणोबंधो-
 दयादिमार्गणावसरेऽविरतिसम्यग्दृष्टेरुदयस्थानचितायां पंचविंशत्यु-
 यथ देवनारकानधिकृत्योक्तंतन्नारकाः क्षायिकवेदकसम्यग्दृष्टयः ।
 देवेषुत्रिविधसम्यग्दृष्टयोपितयाच तद्ग्रंथः पणवीसत्तवीसोदयो-
 देवनेरइए पडच्चनेरइगोखवगसम्मदिष्टौवेयगसम्मदिष्टौ देवोतिविह-
 सम्मदिष्टौ तथापंचसंग्रहेऽपिमार्गणास्थानेषु जीवस्थानचितायां औ-
 पशमिकस्यजावभेदद्विकं उवसम्ममिसम्मिसन्ना इत्यनेनग्रंथेनसंज्ञि-
 द्विकमुक्तंततः सप्ततिचूर्णिअमिप्रायेणपंचसंग्रहकर्यग्रंथामिप्रायेणप्रा-

रमानिरपि उपशममग्न्यन्वेसंश्लिष्टिकमुक्तं न च त्तु केवलि नो विस्तिष्ठन्नु-
श्रुतावापिदंति ॥ ७० ॥

ट्याभः—द्वे श्रोत्र भेदे जीव भागेणा कहे छे. सूक्ष्म एकेंद्री
१ पादरएकेंद्री २ बेंद्री ३ नेत्रा ४ श्रोत्रेंद्री ५ संश्लिष्टिपेंद्री ६
असंश्लिष्टिपेंद्री ७ अपर्यामा ए मान पर्यामा ७ हवे ६२ मार्ग-
णाइ भेद कहे छे. देवगति १ नरकगति २ विभंगअज्ञान ३
मत्तिज्ञान ४ धुनज्ञान ५ अत्रधिज्ञान ६ अत्रधिदर्शन ७ उप-
शम ८ क्षायिक ९ क्षयोपशम १० ए तीन समकित पद्मलेदया
-शुद्धलेदया १२ संश्लि १३ ए तेर मार्गणाने विषे संश्लिष्टिपेंद्री
पर्यामो अने संश्लिष्टिपेंद्री अपर्यामा ए ये जीव स्थानक लाभे
बीजा नहीं ॥ ७० ॥

तमसन्निअपज्जअं, नरेसवायरअपज्जतेऊए ।

धावरइगिदिपदमा, चउवारअसंनिदुदुविगले ॥७१॥

टीका—तमसन्निदुदुयादि ॥ तन्पूर्वोक्तसंश्लिष्टिकंअपर्यामासंश्लि-
ष्टुतंनरमनुष्यगति मार्गणायांलभ्यते,इहवेमनुष्यागर्भजारतेपुसंश्लिष्टिकं-
लभ्यतेयेतुवानपितादिपुसंमूर्द्धतितेऽन्तमुद्धर्तायुषः असंश्लिनो लब्धप-
र्यामकाश्चदृष्ट्याः यदाहुः श्रीमदार्यपादाः प्रज्ञापनायां कदिणभंते-
समुच्छिममग्न्यसासंमुच्छंति गोयमा, अंतोमण्युरसखित्तस्सपणयालीसा-
एजोयणसपसहरसेअद्वाइजेसुदीवसमुदेसु पदरसमुकम्ममूमिसु ती-
साए अकम्ममूभीसुउप्पनाए अंतरदीवेसुगम्भवकंतिपमण्युरसाणंचे-
वउघारंसु पासवणेसुवा खेलेसुवा सिवाणेसुवावंतेसुवापित्तिसुवामुक्केसु-
वासोणीएसुवासुक्कपुग्गलेसुवासुक्कपुग्गलेपरिसाडेसुवाविगयकळेवरेसु-
वायीपुरुससंयोगेसुवा नगानिद्धमणेसुवासञ्जेसुवेवअसुइगणेसु इत्थ-

तिर्य्यगति ३ काययोग ४ कायाय ४ मार्गणामे ८ मतिअज्ञान
 ९ श्रुतअज्ञानमे १० कृष्णलेदया ११ नीललेदया ११ कापोन-
 लेदया १३ भध्यमार्गणामे १४ अभव्यमार्गणा १५ अचक्षुदर्शन-
 मार्गणा १६ नपुंसकवेदमार्गणा १७ मिथ्यात्वमार्गणा १८ ए
 अज्ञारमार्गणामे सर्वे १४ जीवस्थानक छे ॥ ७२ ॥

पञ्जसंज्ञिकेवलदुग, संजममणनाणदेसमणमीसे ।
 पणचरमपज्जवयणे, तिअछचपज्जीयरचक्खुम्मि ॥ ७३ ॥

टीका—पञ्जसंज्ञी इत्यादि । पर्याप्तसंज्ञिलक्षणमेकमेवजीव-
 स्थानंभवति ॥ इदृत्याह ॥ केवलद्विके केवलज्ञान केवलदर्शने
 संपमपंचके मनःपर्यवज्ञानदेशविरते च एकंजीवस्थानंसंज्ञिपर्याप्त-
 लक्षणंजीवस्थानंभवतिनान्यत्, तथापंचजीवस्थानानि चरमाणि-
 अंतिमानिपर्याप्तपर्याप्तानि द्वीन्द्रियपर्याप्तत्रीन्द्रियपर्याप्तचतुरिन्द्रिय-
 पर्याप्तसंज्ञिपंचेन्द्रियपर्याप्तसंज्ञिपंचेन्द्रियपर्याप्तलक्षणानि पंचस्थाना-
 निप्राप्यन्ते, वयणत्ति वचनयोगेकुत्रचित् एषुअपर्याप्तेष्वपिबचन-
 योगसंभवः भाविनिमूतोपचारात् इतिन्यायात् तेषामतेदंशजीवभेदाः
 प्राप्यन्ते ॥ तीयछचपज्जायरत्तिचक्खुम्मि चक्षुदर्शनेऋजुसूत्रादिनय-
 क्रमेणत्रीणि चतुरिन्द्रियपर्याप्तसंज्ञिपर्याप्तसंज्ञिपर्याप्तलक्षणानित्रयो
 जीवभेदामतांतरेनैगमनयापेक्षयाछचपदजीवस्थानानिनान्चेवचतुरि-
 द्रियादीनि त्रीणिपर्याप्तापर्याप्तलक्षणानिचक्षुदर्शनेभवन्ति ॥ ७३ ॥

व्यार्थः—केवलज्ञान १ केवलदर्शन २ मार्गणामे सामायिक
 १ छेदोपस्थापनीय २ परिहाराविशुद्धि ३ मूक्षमसंपराय ययाख्यात-
 चारित्र एवं ५ संपममे मनःपर्यवज्ञानमे देशविरतिमे १ मनो-
 योगमे १ मिश्रदृष्टिमे ए ११ मार्गणामे १ पर्याप्तासंज्ञी जीव-

स्थानलाभे, वचनयोग छेहलां पांच पर्याप्ता जीवस्थानलाभे, वेन्द्रां १ तेन्द्रा २ चौरेंद्रा ३ असंज्ञीपंचेन्द्रा ४ संज्ञीपंचेन्द्रा ५ पर्याप्तो ए पांचमे भाषा छे. भाषापर्याप्त कीधा पछी चक्षु-दर्शनमे तीन अथवा छ जीवस्थान छे. चौरेंद्रा १ असंज्ञीपंचेन्द्रा २ संज्ञीपंचेन्द्रा ३ ए तीन पर्याप्ता छे. अथवा एहिज तीन अपर्याप्ता अने पर्याप्ता ए ६ पण जीवस्थानलाभे चक्षु-दर्शनमे ॥ ७३ ॥

धीनरपणिंदिचरमा, चउअणहारेदुसन्निछअपज्जा ।
तेसुहुमअपज्जविणा, सासणगुणठाणपुविंव ॥७४॥

टीका—धीनरपणि इत्यादि। स्त्रीवेदे तथा पुरुषवेदे पंचेन्द्रिय-प्रायोग्यानिचरमाणिचत्वारिजीवस्थानानि भवति, यद्यपिचसिद्धांतेऽसंज्ञिपर्याप्तोऽपर्याप्तश्चएकांतेनपुंसकएवउक्तः तथोचोक्तंभगवत्यांते-णंभतेअसंज्ञिपंचेन्द्रियातिरिक्खयोणीयाकिं इत्थिवेयगापुरिसवेयगानपुंसगवेयगा? नोइत्थिवेयगानोपुरिसवेयगानपुंसगवेयगाइति तथापिइह-स्त्रीपुंसलिगाकारमानमंगीकृत्यस्त्रीवेदेपुरुषवेदेनिर्दिष्टः लिगाकारग्रह-णंद्रव्यनिक्षेपतः अमिलापरूपंतुभावनिक्षेपापेक्षयाभावनीयम्, अनाहारके इसन्निछअपज्जति अनाहारकेद्विविधः संज्ञिपर्याप्तापर्याप्तलक्षणः परअपर्याप्ताः अपर्याप्तगूक्ष्मेकेंद्रियः अपर्याप्तसार्दरकेंद्रियः अपर्याप्त-द्वीन्द्रियः अपर्याप्ततीन्द्रियः अपर्याप्तचतुरिन्द्रियः अपर्याप्तासंज्ञिपंचेन्द्रियः यतान्यष्टौप्राप्यंते तत्रसप्तपर्याप्तकानिअन्तरालगतावेवसंज्ञिपर्याप्तलक्षणः केवलिसमुद्घातकालेतृतीयचतुर्थपंचमसमयेएवकार्मणयोगिनः एव-भ्यतेसुहुमअपज्जविणासासण, तान्येवपूर्वोक्तानिपरअपर्याप्तपर्याप्तसं-ज्ञिकलक्षणान्यष्टौजीवस्थानानिगूक्ष्मापर्याप्तं विनासप्तभवंति ।

एतदुक्तं भवति यत्सृष्टमैकोन्द्रियापर्याप्तलक्षणजीवस्थानं सास्वादनसम्य-
क्त्वेन भवति, सास्वादनस्य शुभपरिणामत्वात् सृष्टमस्य महासंक्रिष्टस्य-
परिणामस्य सृष्टमैकोन्द्रियमव्ये उत्पादात् । अतः वादरापर्याप्तद्वीन्द्रिया-
पर्याप्तत्रीन्द्रियापर्याप्तचतुरिन्द्रियापर्याप्तअसंज्ञिपंचेन्द्रियापर्याप्त संज्ञिपंचे-
न्द्रियापर्याप्तभेदात् सप्तजीवस्थानानि प्राप्यन्ते इत्युक्तानि मार्गणास्था-
नेषु जीवस्थानानि गुणस्थानानि तु पूर्वमेवोक्तत्वात् तत एव ज्ञातव्यानि
गुणस्थानानि मार्गणासु पूर्ववत् ज्ञातव्यानि ॥ ७४ ॥

टिप्पण्यः—स्त्रीवेदमे १ पुरुषवेदमे १ पंचेन्द्रिमे १ छेदुल्या ४
जीवस्थान छे, असंज्ञीपंचेन्द्री अपर्याप्तोपर्याप्तो २ संज्ञीअपर्याप्तो-
पर्याप्तो ए ४ छे. स्त्रीवेदमे, पुरुषवेदमे, असंज्ञीमे नजाइं, असंज्ञिमे
नपुंसरुवेद छे, परं इहां मान्यो छे, ते अमिमाय आचार्य जाणे.
अनाद्वारकमार्गणाये संज्ञीअपर्याप्तो १ पर्याप्तो २ सृष्टमअपर्याप्तो ३
चेंद्रीअपर्याप्तो ४ तेंद्रीअप० ५ चौरेंद्रीअप० ६ असंज्ञीअप० ७
वादरअप० ८ ए आठ जीवस्थानक छे । ए आठमे सृष्टम-
अपर्याप्तो काठ्ठीए जेवारे सास्वादने सात जीवस्थानक छे ।
वादरअपर्याप्तो १ चेंद्रीअप० २ तेंद्रीअप० ३ चौरेंद्रीअप० ४
असंज्ञीअप० ५ संज्ञीपर्याप्तो ६ संज्ञीअप० ७ ए सात प्रकारे
जीवस्थानक पार्श्वे. गुणस्थानामार्गणाए पूर्वा कथा ते रिते गुण-
स्थाना कहिता ॥ ७४ ॥

सद्येपरमीसअसद्यमोस, मणवयविउविआदारा ।

उरलंमीमाकम्मण, इययोगाकम्मअणहारे ॥७५॥

श्री ह्यः—मन्त्रेयगति पंचदशयोगाभिवाचि कर्मात् ॥ इष्टयोग-
कालभ्यसर्वात्मकः सुखं कर्मसाधनं वैश्वदेव । अतः सत्यवचनं

योगः ध्वलरीषंरय जावपि हातुयादिप्रवर्तनयोगः अभिनवकर्मग्रहण-
 हेतुः इतिनवमनोयोगश्चतुर्ज्ञातयथासत्यमनोयोगः असत्यमनोयोगः
 मन्त्यामनोयोगः असत्यामृषामनोयोगः तत्रसंतोमुनयः पदार्था-
 यातेषुपधामंरूपंमुक्तिपदमापन्त्वेनयथावस्थित तत्रचित्तनेनचहितः
 सत्यः यथाअस्तिजाव. अस्तिनाग्निपरिणामः कायप्रमाणः लोकप्रमा-
 णसरूपेयप्रदेशात्मकः यथावस्थितवस्तुविकल्पनपरः सत्यमनोयोगः
 तथाअसत्यः त्रिपीतः अयथार्थं नास्तिजाव इत्याद्युत्सृजित-
 नरूपः असत्यमनोयोगः तथाभिधः सत्यासत्यमनोयोगः यथाइह-
 धरवदिरपलाशादिभिधेषुपदुप्यगोकरक्षेपुअशोकवनमेवेदंइतिपदा-
 विकल्पयन्ति तत्रागोकरक्षाणांसदूभावःसत्यः अन्येषामपिधरवदिरप-
 लाशादीनां तत्रसद्भावादसत्यः इतिसत्यासत्यविकल्परूपः, मिश्रम-
 नोयोगः इतिव्यह्वारनयमनापेक्षया परमार्थनस्तुपुनरयमसत्यं-
 एवपथाविकल्पनार्थायोगान् नविद्यतेसत्यंप्रसअसत्यः नविद्यते-
 मृषायत्रमअमृषः असत्यध्वारोअमृषः अनादिभिर्देरितिकर्मधारयः
 असत्यामृषध्वारोअमृषः असत्यामृषामनोयोगः अत्रस्याद्वादा-
 नेकांतनयनिक्षेपविनायदुलोक्यापाररूपंपवटपटादिचितनं तत्त्व्यव-
 हारतोमृषापिनपरमार्थतः आगमोपयोगरहितत्वात् सत्यमपिनइदृग्-
 विकल्परूपः असत्यमृषामनोयोगः मुनीनांचआहारादियाचनेआहा-
 रयाचनरूपव्यवहारतोमृषायपरमार्थतः आहारमकार्य(१)मिति विकल्प-
 रहितत्वानूनसत्यः अत्रसमिश्रमनोयोगः असत्यामृषामनोयोगयोःकः
 प्रतिविशेषः तत्रोच्यतेमिश्रमनोयोगवतोअशोकवनेअशोकस्यएकां-
 नग्रहः धरवदिराणांग्रहणेच्छापिनतेनमिश्रत्वंअस्यतुअर्पितानार्पित-
 तयासापेक्षतपापिकारणाभावान् अगृहीतत्वात् तेनसर्वयानअसत्यः
 इतिनसत्यः नमृषाइतिव्यपदिदयते एवंचाग्योगोपिचतुर्विधः अत्र-
 नृतीयचतुर्थीतुपरिरथूरव्यवहारनयमतेनदृष्ट्यानिश्चयनयेनयाद्वाद्-

एतदुक्तं भवति यत् सूक्ष्मैर्केन्द्रियापर्याप्तलक्षणजीवस्थानं सास्वादाने सम्य-
क्त्वेन भवति, सास्वादनस्य शुभपरिणामत्वात् सूक्ष्मस्य महासंक्लिष्टस्य-
परिणामस्य सूक्ष्मैर्केन्द्रियमव्ये उत्पादात् । अतः वादरापर्याप्तद्वीन्द्रिया-
पर्याप्तत्रीन्द्रियापर्याप्तचतुरिन्द्रियापर्याप्तअसंज्ञिपंचेन्द्रियापर्याप्त संज्ञिपंचे-
न्द्रियापर्याप्तभेदात् सप्तजीवस्थानानि प्राप्यन्ते इत्युक्तानि मार्गणास्था-
नेषु जीवस्थानानि गुणस्थानानि तु पूर्वमेवोक्तत्वात् तत एव ज्ञातव्यानि
गुणस्थानानि मार्गणासु पूर्ववत् ज्ञातव्यानि ॥ ७४ ॥

अर्थः—स्त्रीवेदमे १ पुरुषवेदमे १ पंचेन्द्रिमे १ छेद्द्वया ४
जीवस्थान छे, असंज्ञीपंचेन्द्री अपर्याप्तोपर्याप्तो २ संज्ञीअपर्याप्तो-
पर्याप्तो पृ ४ छे. स्त्रीवेदमे, पुरुषवेदमे, असंज्ञीमे न जाइं, असंज्ञीमे
न पुंसकवेद छे, परं इहां मान्यो छे, ते अभिप्राय आचार्य जाणे.
अनाहारकमार्गणाये संज्ञीअपर्याप्तो १ पर्याप्तो २ सूक्ष्मअपर्याप्तो ३
चेंद्रीअपर्याप्तो ४ तेंद्रीअप० ५ चौरेंद्रीअप० ६ असंज्ञीअप० ७
वादरअप० ८ पृ आठ जीवस्थानक छे । पृ आठमे सूक्ष्म-
अपर्याप्तो काढीए जेवारे सास्वादाने सात जीवस्थानक छे ।
वादरअपर्याप्तो १ चेंद्रीअप० २ तेंद्रीअप० ३ चौरेंद्रीअप० ४
असंज्ञीअप० ५ संज्ञीपर्याप्तो ६ संज्ञीअप० ७ पृ सात प्रकारं
जीवस्थानक पार्मीये. गुणस्थानामार्गणापृ पूर्व कथा ते रिते गुण-
स्थाना कहिवा ॥ ७४ ॥

सद्येपरमीस असचमोस, मणवयविउविआहारा ।
उरलंभीमाकन्मण, इययोगाकम्मअणहारे ॥७५॥

श्री हा—सद्येपरमि पंचदशयोगानिवादि हागाया ॥ इदयोग-
कालस्य सर्ववर्गः युद्धतं कर्मणा अनंनेति योगः अ. द. र. य. उ. म. नं

मस्त्वल्पप्रदेशोपचितत्वाच्चाडिभवत्स्थूलवर्णानिष्पन्नत्वान् श्रीपूज्या-
अप्याहुः तत्प्योदारमुरालं उरालमहवामहल्लगत्तेण उरालायत्तिपडमंपडुच्च-
तित्येसरसरीरं ॥ १ ॥

भण्ड्यतहोराल, वित्थरवंतं वणरसद् पप्प ।
पर्यईनत्थिअत्तं, इहमिचं विसालंति ॥ २ ॥
उरलंघेवपएत्तो, वविमंपिमहल्लगंजहामिहं ।
मंसाट्टिएहारुवदं, उरालंसमयपरिभासा ॥ ३ ॥

उदारेण भवं औदारिकं औदारिकक्रययोगः तथा औदारिकमिध्नं यव-
कर्मणोनेति गम्यते स औदारिकमिध्नः उत्पत्तिदेशे हि पूर्वभादानंतर-
भागतो जीवः प्रथमसमये कर्मणे नैव केवलेनाहारपतिततः परं औदा-
रिकस्याप्यारब्धत्वाद् औदारिकेण कर्मणामिध्नेण यावच्छरीरस्य निष्पत्तिः
यदाहसकलक्षुतांभोनिधिपारदृश्याविश्वानुग्रहकाम्ययानिर्मितानेक-
शास्त्रसंदर्भः श्रीभद्रबाहुस्वामी जोएण कम्मएणं आहारेइअणंतरं
जीवोवेण परं मीत्तेणं जावत्तरीरस्स निष्पत्ती ॥ १ ॥ तथा केवलसि-
मुद्धृतावस्थायां द्विवीर्यपशुसप्तसमयेषु कर्मणेनामिध्नमौदारिकं
प्रवीतमेव औदारिकमिध्नक्रययोगः तथा कर्मणो विकारः कर्मण-
कर्मविकर्मणं कर्मपरमाणव. एवात्मप्रदेशैः सहशीरनीत्सदन्पोन्धा-
नुगताः संत. कर्मणं शरीरं उक्तं च कम्मविगारो कम्म कम्मणमह-

शरीरं न खलु आमूलमुच्छिजे भवप्रपंचमरोहणी जन्मूते कर्मणे चतुषि शो-
षशरीरमाहुर्भावसंभरुद्धं च कर्मणं शरीरं जंतोर्गत्यं न तस्मै नानासाधकत्वं
करणं तथा हि कर्मणे नैव चतुषापरिकरितो जंतुर्मरणदेशमपहापोत्पत्ति-
देशमुपसर्पति ननु यदि कर्मण्येषु परिकरितो गत्यं न संक्रामति तर्हि-

मरुत्पदेशोपचितत्वाच्चर्दिभवत्तूरधूलवर्गणानिष्पन्नत्वात् श्रीपूज्या-
अप्याहुः तत्प्योदारमुरालं उरालमद्ववामहल्लगतेण उरालापत्तिपदमंपडुच्च-
त्रित्पेसरसीरं ॥ १ ॥

भणइपतहोराल, चित्थरवंतं वणस्सइ पप्प ।

पयईईनत्थिअन्नं, इहमित्तविसालंति ॥ २ ॥

उरलंपेवपएतो, वचियंपिमहल्लगंजहामिहं ।

मंसट्टिपहारुवद्धं, उरालंसमयपरिभासा ॥ ३ ॥

उदारेण भवं औदारिकं औदारिककाययोगः तथा औदारिकमिश्रं य-
कर्मणोनेति गम्यते स औदारिकमिश्रः उत्पत्तिदेशे हि पूर्वभादानंतर-
मागतो जीवः प्रथमसमये कर्मणे नैव केवलेनाहारयति ततः परं औदा-
रिकस्याप्यारब्धत्वाद् औदारिकेण कर्मणामिश्रेण यावच्छरीरस्य निष्पत्तिः
यदाह सकलधृतांभोनिधिपारद्ववाविश्वानुग्रहकाम्ययानिर्मितानेक-
शास्त्रसंदर्भः श्रीभद्रबाहुस्वामी जोएण कम्मएणं आहारेईअणंतरं
जीवोतेण परंमीसेणं जावसरीरस्सनिष्पत्ती ॥ १ ॥ तथा केवलसि-
मुद्वातावस्थायां द्वितीयपट्टसप्तमसमयेषु कर्मणेन मिश्रमौदारिकं
प्रतीतमेव औदारिकमिश्रकाययोगः तथा कर्मणो विकारः कर्मण-
कर्मैव कर्मणं कर्मपरमाणवः एवात्मप्रदेशैः सहशीरनीरवदन्योन्या-
नुगताः संतः कर्मणं शरीर उक्तं च कम्मविगारो कम्म कम्मणमद्व-
विह्वविचित्तकम्मनिष्पन्नं सव्वेसिं सरीराणं कारणमूयं मुणेयव्वं अउसव्वे-

गच्छन्करमात्नोपलभ्यते? कर्मपुद्गलानामतिसूक्ष्मत्वात् नोपलक्ष्यते-
निष्कामन्प्रविशन्कर्मणमेवकाययोगः कामणकाययोगः कामणश-
रीरकर्मणकर्मसमुदयरूपयोःकः प्रतिविशेषः यच्च आहरोदयवलेनगृही-
ताःकामणवर्गणादलिकाः कामणशरीरस्त्वेनपरिणमन्तियेचअशुद्धवीर्य-
परानुयायिचेतनायायोगवीर्येणगृहीताकामणवर्गणाः कर्मत्वेनपरिणमति

चरित्त्वात् तथा पूर्वगृहीतपुद्गलानांपरिपाकहेतुत्वात् अमिनव्यु-
द्गलग्राहकशक्तेरभावात्नयोगत्वं इतिअथमार्गणासुयोगान्विभज-
न्नाह॥कम्ममणहारेत्ति व्यवच्छेदफलं हिवाक्यमतोऽवश्यमवधारयित-
व्यंतच्चावधारणमिहैवं कामणमेवैकमनाहारकेनशेषयोगाजसंभवादि-
तिनपुनरेवं कामणमनाहारकेष्वेवेतिआहारकेष्वपिउत्पत्तिप्रथमसम-
येकामणयोगसंभवात् “जोएणकम्मएणं आहारेइअणंतरंजीवो”इति
परममुनिवचनप्रामाण्यात्नापिकामणमनाहारेषु भवत्येवेत्यवधारण-
माधेयंअयोगिकेवल्यवस्थायामनाहारकस्यापिकामणकाययोगाभावा-
त् गययोगोऽजोगी इतिवचनात् एवमन्यत्रापियथासंभवमवधा-
रणविधिरनुसरणीयः इति ॥ ७५ ॥

ट्वार्थः—हवे १५ योग कहे छे. सत्यमनोयोग १ अस्-
त्यामृषामनोयोग ४ सत्यवचनयोग ५ असत्यवचनयोग ६ मिश्र-
वचनयोग ७ असत्यामृषावचनयोग ८ वैक्रियकाययोग ९
आहारककाययोग १० औदारिककाययोग ११ वैक्रियमिश्रयोग
१२ आहारकमिश्रयोग १३ औदारिकमिश्रयोग १४ कामण-
काययोग १५ ए १५ योगना नाम कथां, अनाहारकमार्गणामे
कामणकाययोग छे. ॥ ७५ ॥

नरगङ्गपण्डितसतणू, अचक्षुनरनपुकसायसम्मदुगो।
सन्निच्छलेसाहारग, भवमइसुओहिदुगिसवे ॥७६॥

टीका—नरगङ्गपण्डि इत्यादि ॥ नरगतौपंचेन्द्रियेवसकाये-
तनुयोगेअचक्षुदर्शनेनरेपुरुपवेदेनपुंसकवेदेकपायेषु क्रोधमानमाया-
लोभेषुसम्पक्त्वद्विकेक्षायोपशमेक्षायिकेसंज्ञिनिपट्स्वपिलेश्यासुआ-
हारकेमतिज्ञानेश्रुतज्ञानेअवधिद्विकेअवधिज्ञानावधिदर्शनेसर्वेपंचद-
शापियोगाभवन्ति एतेपुसर्वेष्वपिमार्गणास्थानेषुयथासंभवंसर्वयोगाः
पंचदशभवन्ति ॥ ७६ ॥

टवार्थः—मनुष्यगति १ पंचेन्द्र २ वसकाय ३ अचक्षुदर्शन
पुरुपवेद नपुंसकवेद कपाय ४ क्रोध मान माया लोभ। क्षायिकस-
मकित १ क्षयोपशमसमकित १ संज्ञीमार्गणामे १ लेश्या ६ कृ-
ष्णनीलकापोत तेजोपद्मशुक्ल ६ लेश्या आहारक १ भव्य १ मति-
ज्ञान १ धुनत्तः २ अ-धिज्ञान ३ अवधिदर्शन पट्टी मार्ग-
णामे सर्वे पंचर योग पार्यये छे. ॥ ७६ ॥

तिरिङ्घिअजयसासणि, अनाणउवसमअभवमिच्छेसु
तेराहारदुगुणा, तेउरलादुगुणसुरनिरण ॥ ७७ ॥

टीका—तिरिङ्घित्य इत्यादि ॥ तिरित्तिरिर्गतास्त्रीयांस्त्रीवेदे-
अयतेविरतिहीनेसास्वादनसम्पक्त्वेअज्ञानत्रिकेउपशमसम्पक्त्वेअभ-
ध्येमिथ्यादृष्टीययोदशयोगाः भवन्तिआहारकद्विकहीनाइत्यर्थः आ-
हारकद्विकंसर्वविरतोचतुर्दशपूर्वधरस्यापिकस्यचित्तुलब्धिमतोभवति ।
यद्यपिस्त्रीवेदेसर्वविरतिसद्भावेऽपिस्त्रीपूर्वधरत्वाभावात् । यदाह। भाष्य-
मुयानिधिः तुच्छागारववहुलाचलेदीपादुब्बलाधिद्विपुण्ड्यअइसेसज्ज-

सामान्यतएकेंद्रियेपवनेवायुकायेचतत्रकर्मणोदारिकद्विकलक्षणयोग-
 प्रयभावनाप्राग्भूतवैक्रियद्विकभावनात्वेवं इहकिलचतुर्विधावायवो-
 वांतितद्यथासूक्ष्माद्यादराः पर्याप्ताः अपर्याप्तकाश्चतत्रादरवायुकाय-
 पर्याप्तानांकेपांचिद्वैक्रियलब्धिसंभवोऽस्तितानधिकृत्यवैक्रियमिश्रंल-
 लभ्यते ननुकथमुच्यतेकेपांचिद्वैक्रियलब्धिसंभवोऽस्तिपावतासर्वेऽपि-
 वादरपर्याप्तावायवः सर्वक्रियाएवअवैक्रियाणांचेष्टाएवाप्रवृत्तेः उत्कंच-
 कङ्कणंभंतेसञ्चवेउच्चियावायावायंति ? अविउच्चिपाणंचिद्व्याचेवनपवत्त-
 इतितदयुक्तसम्पग्सिद्धांतापरिज्ञानात्अवैक्रियाणामपितेषांस्वभाव-
 तएवपेष्टोपपत्तेः यदाहभगवान्श्रीहरिभद्रसूरिपूज्योऽनुयोगद्राडी-
 कायां वाउकाइयाचउच्चिहामृहमापज्जता अपज्जताद्यादरापज्जताअप-
 ज्जतानत्यतिगिरासीपत्तेयं असंखिज्जलोगप्पमाणंप्पगसरासिपमाण-
 मित्ताजेपुणवादरापज्जता तेपयरासंखेज्जइभागमित्ता तत्यनावतिण्हरा-
 सीणंवेउच्चियलद्विचेवनत्पिवापरपज्जताणंपिअसंखेज्जइभागमित्ताण-
 अत्थिजेसिंपिटद्विअत्थितउविपलिओवमासंखिज्जंभागसमयमित्तासं-
 पयंपुच्छासमएवेउच्चियवत्तिणो तथाजेणसव्वेसुचेवउहलोगाइसुच-
 लावायवोविज्जंति तमहाअविउच्चिआविवायावायंति । वित्तव्वंस-
 भावेणतेसिवायव्वंतिवानाद्वासुरितिकृत्वातिण्हरासीणंत्रयाणांराशीनां-
 पर्याप्तापर्याप्तासूक्ष्माद्यादरापर्याप्तवायुकायिकानांतथातेएवपूर्वोक्ताः पं-
 चकर्मणोदारिकद्विकवैक्रियद्विकलक्षणयोगाश्चरमाचतुर्थी असत्या-
 मृषारूपावाक्वचनयोगाश्चरमवाकृतयायुक्ताः षड्योगाः भवंतिक-
 इत्याह । असंज्ञिनिसंज्ञिव्यतिरिक्तेजीवेतत्रकर्मणमपांतरालगतायु-
 त्पत्तिप्रथमसमयेचओदारिकमिश्रमपर्याप्तावस्थायांपर्याप्तावस्थायांपओ-
 दारिकवादरपर्याप्तवायुकायिकानां वैक्रियद्विकंचरमभवोचरमःवाययोगः
 असत्यामृषालक्षणः तेनयुक्तावैक्रियद्विकेनऊनाहीनाद्यत्वोरोभवंति-
 ॥ छेत्त्याहविकलेपुद्गान्द्रिपत्रीद्रियचतुरिद्रियेषुकोऽर्थः तत्रकर्मणोदारिक-

यगामुआवादानइत्यीणं ॥ १ ॥ तेननाहारकः पृत्रभावर्नायं तथा-
 तेएवत्रयोदशपूर्वोक्तायोगाऔदारिकद्विकोना औदारिककाययोगऔ-
 दारिकमिश्रकाययोगगहिताएकादशयोगाः सुरत्तिदेवगतौनिरत्तिर-
 कगतौप्राप्यंते. मनसःचत्वारोवचनस्यचत्वारोवैक्रियद्वयंकार्मणंचएवं-
 एकादशतत्रकार्मणमपांतरालगतौ तथा प्रथमसमयोत्पद्यमानस्यवैक्रि-
 यमिश्रंअपर्याप्तावस्थायां वैक्रियंमनोवाग्योगौपर्याप्तावस्थायांसर्वाशु-
 र्यावित् ॥ ७७ ॥

ट्यार्थः--तिर्यचगति ? स्त्रीवेद ? अविरति ? सास्वादन
 ? अज्ञान ३ कुमतिकुश्रुतिभंगरूप एहनी मार्गणामे उपशम-
 सम्पत्त्वमार्गणामे ? अभव्यमार्गणामे ? निष्ठ्यात्वमार्गणामे ?
 एट्टली मार्गणामे ? ३ योग पामीये । आहारकशरीर ? आहा-
 रकमिश्र २ ए काढीइं तेवारे इण तेरमांहे औदारिकद्विक, औदा-
 रिकशरीर, औदारिकमिश्र ए दोय काढीइं तेवारे देवगति ? नर-
 कगति ? ए मार्गणामे ?? योग छे ॥ ७७ ॥

कम्सुरलदुगंथावरि, तेसविउवदुगपंचइगपवणे ।
 छअसंन्निचरमवयजुअ, तेविउव्विदुगुणचउविगले७८॥

टीका—कम्सुरलदुगइत्यादि ॥ स्थावरचतुष्टयेपृथिव्यप्तेजो-
 वनस्पतिलक्षणेपु कार्मणंऔदारिकद्विकंऔदारिककाययोग औदारिक-
 मिश्रकाययोगलक्षणयोगत्रयंप्राप्यते, तत्रभावना। थावरंति स्थावरे-
 पृथ्वीकायाप्रकायतेजोवनस्पतिकायरूपेपूर्वोक्तयोगत्रयंभवतिकार्षण-
 मंतरालगतौ औदारिकमिश्रंअपर्याप्तकालेपर्याप्तकालेऔदारिकंतेपूर्वो-
 क्तास्त्रयः योगाः सवैक्रियद्विकाः सद्वैक्रियद्विकेनवैक्रियवैक्रियमिश्र-
 लक्षणेनवर्तन्तेइतिसवैक्रियद्विकाः संतः पंचभवंतिकेइत्याह इगति-

द्विकभावनाप्राग्बत् असत्यामृषाभाषाशंखादीनांभवति । शेषाणां-
विगलेअसत्त्वमोसत्रयइति ॥ ७८ ॥

ट्यार्यः—पृथ्वीकाय, अपृकाय, तेउकाय ३ वनस्पतिकाय ४
ए ४ धावरमार्गणामे कर्मण १ औदारिक २ औदारिकमिश्र ३
वैक्रिय ४ वैक्रियमिश्र ५ ए पांच योग छे । असंज्ञीमार्गणामे
चरमवचन योग १ असत्याअमृषा भेलीजे तेवारे पांच योग तेहीज
एवं ६ योग छे । ए ६ योगमांहे वैक्रिय १ वैक्रियमिश्र २ ए
द्विक काठीए तेवारे कर्मण १ औदारिक २ औदारिकमिश्र ३
असत्याअमृषाभाषा ए ४ योग छे, विकलवेदी १ तेंदी २ चौ-
रेदी ३ ॥ ७८ ॥

कम्मुरलमीसविणुमण, वयसमईछेयचक्खुमणनाणे ।
उरलदुगकम्मपढमं, तिममणवयकेवलदुगंमि ॥७९॥

टीका—कम्मुरलमीसइत्यादि ॥ कर्मणमौदारिकमिश्रंविना-
शेषास्त्रयोदशयोगाभवन्ति क्वइत्याहमनोयोगेसामायिकच्छेदोपस्थाप-
नीयसंयमेचक्षुर्दर्शनेमनःपर्यवज्ञानेत्रयोदशयोगा भावनामुक्तैरवयौतु-
कर्मणौदारिकमिश्रौतौतेषुसर्वथानसंभवतएवतयोरपर्यासावस्थायांभा-
वात् मनोयोगादिमार्गणायांतु तस्यामवस्थायामसंभवात् तथा उरल-
दुगंमि औदारिकद्विककर्मणं प्रथमं तथा अंतिमं मनोयोगद्वयं एवं
वचनयोगद्वयं एवंयोगसप्तकं केवलज्ञानकेवलदर्शनलक्षणमार्गणायां-
प्राप्यते तत्रभावनाऔदारिकमिश्रकर्मणयोगौसयोगिकेवलिसमुद्घात
गतस्यभवति मनोयोगौतुअविकलसकलविमलकेवलज्ञानकेवलदर्शन-
विलोकितनिखिललोकालोकस्यभगवतः मनःपर्यवज्ञानिनोऽनुत्तरसु-
रादिभिर्वा मनसापृष्टस्यसतोमनसवदेशनात्तेहि भगवत्प्रयुक्तानिमना-
द्रव्याणिमनःपर्यवज्ञानेनपश्यन्तिवाग्योगस्तुदेशनावसरंभवति॥७९॥

उच्यते—कर्मण १ औदारिकमिध्र २ ए दोषं विना वाकी
 १३ योग छे, मनयोगमांहे १३ वचनयोगमांहे १३ सामायिकमे
 १३ छेदोपस्थापर्नायमां १३ चक्षुदर्शनीयमे १३ मनःपर्याप्तज्ञा-
 नमे १३ ए छ मार्गणामे १३ योग लाभे छे, उरलदुग औदा-
 रिक २ कर्मण १ पहिलो अंतिममनोयोग १ असत्यमनो-
 योग २ पेहलो अंतिमवचन १ सत्यवचनयोग १ असत्यवच-
 नयोग १ ए ७ योग छे, केवलज्ञान केवलदर्शनमे सात योग
 छे ॥ ७९ ॥

मणवयउरलापरिहार, सुहुमेनवतेउमीसिसविउवा ।
 देसेसविउद्विदुगा, सकम्मुरलमीसअहरकाए ॥८०॥

टीका—मणवयइत्यादि ॥ परिहारविशुद्धिकेसूक्ष्मसंपरायेच
 नवयोगाः केवेइत्याहमनोग्रोगश्चतुर्धावाग्योगश्चतुर्धाऔदारिकंचेति
 आहारकद्विकंचतुर्दशपूर्वाविदः लब्धिमारंभकालेभवतितद्यावनभवति
 वैक्रियद्विकमपिलब्धिमतः तदप्यवनभवतिऔदारिकमिश्रंकार्मणंच-
 गृहगतिमंतरेणासंभवात् तेनतावपिनभवतः असत्यवाग्योगमनोयो-
 गत्वंतुउन्मार्गापेक्षयापरालेवनचेतनापरिणामेनवज्ञेयं तेषुनः पूर्वो-
 क्तानवयोगाः सवैक्रियाःसहवैक्रियेणवर्ततइतिसवैक्रियावैक्रियसहिताः
 संतोदशयोगामिश्रेसम्यग्मिव्याट्टौभवंति,तत्रवैक्रियं देवनास्कापेक्ष-
 यायचतुर्वावाप्यतेतस्यापर्याप्तावस्थायांभावित्वात् मिश्रभावस्यच-
 नसम्ममिच्छोकुण्डकालमितिचनप्रामाण्यादपर्याप्तावस्थायामसंभवात्
 स्यादेववैक्रियलब्धिमतांमनुष्यतिरश्चांसम्यग्मिव्याट्टशांसतांवैक्रियारंभ-
 संभवेन कथंवैक्रियमिश्रनावाप्यते इतिउच्यते तेषांवैक्रियारंभासंभ-
 वात्अन्यतोवाकृतीधित्कारणात्पूर्वाचार्यैस्तन्नाम्सुपगम्यतेइतिनसम्य-
 ग्भवगच्छामस्तथाविधसंप्रदायाभावादतोऽस्मान्निरपितवैष्टमितिदेशे-

देशविरतेसैवक्रियद्विकाः वैक्रियवैक्रियमिश्रसहिताः संतः एकादशयोगाः
 भवन्ति देशविरतानामंत्रडादीनां वैक्रियलाब्धिमतां वैक्रियद्विकसंभवात् ।
 तथातेषु नवपूर्वोक्ताः सकामेणौदारिकमिश्राः सहकामेणौदारिक-
 मिश्राम्यां वर्तन्ते इति सकामेणौदारिकमिश्राः संतः एकादशयोगाय या-
 ख्यातसंयमे भवन्ति जयमर्षः मनोयोगचतुष्टयवाग्योगचतुष्टयका-
 र्मणौदारिकद्विकलक्षणा एकादशयोगाय याख्यातसंयमे भवन्ति तत्र मनो-
 वाग्यचतुष्टौदारिकयोगास्तु ज्ञानेषुवकामेणौदारिकमिश्रंतु ययाख्या-
 तसंयमं आकुलस्य गृहस्य भगवतः केवलिनः संभवन्ति तस्य हि सप्त-
 द्वातस्य तृतीयचतुर्थपंचमसमयेषु कामेण कामेण शरीरयोगी चतुर्थे पं-
 चमे तृतीये चैतिवचनात् द्वितीयषष्ठसप्तमसमयेषु औदारिकमिश्रं मि-
 श्रौदारिकयोक्ता सप्तमषष्ठद्वितीये च्चितिवचनादवाप्यते इति याख्या-
 तसंयमे द्वयोरपि संभवात् इति प्रोक्ता मार्गणास्थाने योगाः सांप्रतं मा-
 र्गणासु उपयोगस्वरूपनिरूपणपूर्वकमुपयोगानभिधित्सुराह ॥८०॥

ट्कार्यः—मनोयोगना भेद ४ वचनयोगना ४ भेद औदा-
 रिककाययोग ए नव योग परिहारविशुद्धिसंयममे ९ सूक्ष्मसं-
 परायसंयममे नव योग छे, तेहि जमनना ४ वचनना ४ औदारिक
 १ अने एक वैक्रियकाययोग भेलीइं एने ए १० योग छे. मिश्र-
 द्रष्टिमे देशविरतिमे नव योग छे. तेही जवैक्रिय २ भेली जे ए
 ११ योग छे. यथाख्यातचारित्रमे ९ योग छे. नव ते तेही ज-
 कार्मण ३ औदारिकमिश्र २ ए २ भेली जे तेवारे ११ योग छे.
 यथाख्यातमे ए वासठीमार्गणामे योग क्ख्या. ॥ ८० ॥

तियनाणनाणपणचउ, दंसणवारजिअलखणुवओगा।
 विणुमणनाणदुकेवल, नवसुरतिरिनिरयअजएसु८१॥

टीका—तिअनाणनाण इत्यादि ॥ त्र्यण्यज्ञानानिमत्पज्ञान-
श्रुताज्ञानविभंरूपाणिज्ञानानिमतिश्रुतावधिमनःपर्यवकेवललक्षणानि
पंचएतत्स्वरूपंविशेषावश्यकभाष्यविवरणतोज्ञेयं चत्वारिदर्शनानि-
चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनलक्षणानिइत्येवं द्वादशोपयोगाः जियलर-
कणत्ति जीवस्यात्मनोलक्षणंलक्ष्यतेज्ञापतेनदन्पतावच्छेदेनेतिलक्षण-
मसाधारणस्वरूपं अनएवोक्तमन्चनापिउपयोगलक्षणोजीवः इतिवेच-
द्विधासाकाराअनाकाराश्चतनपंचज्ञानानित्र्यण्यज्ञानानीत्यष्टाउपयोगाः
साकाराः चत्वारिदर्शनान्यनाकाराउपयोगाः यदाहप्रवचनार्थसार्थसर-
ससरोरुद्धसमृद्धप्रकाशनसहस्रभातुधीमदार्थदयामःप्रजापनायांउपयो-
गपदेकतिविहेणंभतेउवओगेपन्नते ॥तंजहा॥ आमिणियोदियनाणे-
सागरोवओगे सुअनाणेसागरोवओगे ओहिनाणेसागरोवओगे मण-
पज्झवनाणेसागरोवओगे केवलनाणेसागरोवओगे मइअज्ञानेसागरो-
वओगे सुअअज्ञानेसागरोवओगे विभंगनाणेसागरोवओगे अणागारो-
वओगेणंभवेकतिविहपन्नत्तेगोपमाचउच्चिहेपन्नत्तेनंजहा घरकुदंसण-
अणागारोवओगे अचरकुदंसणअणानारोवओगे ओहिदंसण अणा-
गारोवओगे केवलदंसणअणागारोवओगे ॥ इत्यादि अत्रज्ञानरस-
मिथ्यात्वोपहतपेतनाविपर्यासेनअज्ञानत्वंभवति नदर्शनस्यपनः
दर्शनस्यसामान्यग्राहकत्वेनपदार्थसामान्यावबोधरहवानाविपर्यासतावे
नकुदर्शनत्वभेदाःनभवंति । मणनाणेति त्रिनामनःपर्यवज्ञानंकेवल-
द्विकंच केवलज्ञान केवलदर्शन लक्षणंशेषानत्रोपयोगाभवति, सुरे-
सुरगतां तिरिक्ति, तिर्यग्गतांनिरयात्ति नरकगतां अत्रपत्तिअविरति-
मार्गणायांभवन्ति । एतेषुहित्तंरहित्तंभवेनमन. पर्यवज्ञानंकेवल-
द्विकंचेति ॥ ८१ ॥

ट्यार्थः—हवे चार उपयोग कहे छे. ३ अज्ञानमतिअ-
ज्ञान ? श्रुतअज्ञान २ विभंगअज्ञान ३ पांचज्ञानमतिज्ञान

देशविरतेसंवक्रियद्विकाः वैक्रियवैक्रियमिश्रसहिताः संतः एकादशयोगाः
 भवंतिदेशविरतानामंबडादीनांवैक्रियलघ्यमतांवैक्रियद्विकसंभवात् ।
 तथातेष्वनवपूर्वोक्ताः सकर्मणौदारिकमिश्राः सहकर्मणौदारिक-
 मिश्राम्यांवर्तते इतिसकर्मणौदारिकमिश्राः संतः एकादशयोगायथा-
 ख्यातसंयमेभवंति जयमर्षः मनोयोगचतुष्टयवाग्योगचतुष्टयका-
 र्मणौदारिकद्विकलक्षणाएकादशयोगायथाख्यातसंयमेभवंति तत्रमनो-
 वाग्चतुष्कौदारिकयोगास्तुज्ञानेएवकार्मणमौदारिकमिश्रंतुयथाख्या-
 तसंयमंआकुलस्यगृहस्यभगवतः केवलिनः संभवंति तस्यहिसमु-
 द्घातस्यतृतीयचतुर्थपंचमसमयेषु कार्मणंकार्मणशरीरस्योर्गीचतुर्थपं-
 चमेतृतीयेचेतिवचनात् द्वितीयपष्टसप्तमसमयेषु औदारिकमिश्रंमि-
 श्रौदारिकयोक्तासप्तमपष्टद्वितीयेच्चितिवचनादवाप्यते इतियथाख्या-
 तसंयमेद्वयोरपिसंभवात् इतिप्रोक्तामार्गणास्थानेयोगाः सांप्रतंमा-
 र्गणासुउपयोगस्वरूपनिरूपणपूर्वकमुपयोगानमिधित्सुराह ॥८०॥

ट्यार्थः—मनोयोगना भेद ४ वचनयोगना ४ भेद औदा-
 रिककाययोग ए नव योग परिहारविशुद्धिसंयममे ९ सूक्ष्मसं-
 परायसंयममे नव योग छे, तेहिजमनना ४ वचनना ४ औदारिक
 १. अने एक वैक्रियकाययोग भेलीइंएने ए १० योग छे. मिश्र-
 द्रष्टिमे देशविरतिमे नव योग छे. तेहीजवैक्रिय २ भेली जे ए-
 ११ योग छे. यथाख्यातचारित्रमे ९ योग छे. नव ते तेहीज-
 कार्मण ३ औदारिकमिश्र २ ए २ भेलीजे तेवारे ११ योग छे.
 यथाख्यातमे ए वासठीमार्गणामे योग कइया. ॥ ८० ॥

तियनाणनाणपणचउ, दंसणवारजिअलखणुवओगा
 विणुमणनाणदुकेवल, नवसुरतिरिनिरयअजएसु८१।

टीका—तिअनापनाण इत्यादि ॥ त्र्योष्यज्ञानानिमत्यज्ञान-
 श्रुताज्ञानविभंरूपाणिज्ञानानिमतिश्रुतावधिमनःपर्यवकेवललक्षणानि
 पंचएतत्स्वरूपंविशेषावश्यकभाष्यविवरणतोज्ञेयं चत्वारिदर्शनानि-
 चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनलक्षणानिइत्येवं द्वादशोपयोगाः त्रियल-
 कणात्तिजीवस्यात्मनोलक्षणंलक्ष्यतेज्ञायतेनदन्यनावच्छेदेनेनिलक्षण-
 मसाधारणस्वरूपं अतएवोक्तमन्यत्रापिउपयोगलक्षणोजीव इतिचेच-
 द्विधासाकारानाकाराश्चनवपंचज्ञानानिर्नाष्यज्ञानानान्यष्टाउपयोगाः
 साकाराः चत्वारिदर्शनान्यनाकाराउपयोगाः यदाहप्रवचनार्थसार्थसर-
 ससरोरुहसमूहप्रकाशनसहस्रभातुध्रीमदार्यंदयामःप्रजापनायांउपयो-
 गपदेकानिविहेणभंतेउवओगेपन्नत्ते ॥तंजहा॥ आभिणिबोहियनाणे-
 सागरोवओगे सुअनाणेसागरोवओगे ओहिनाणेसागरोवओगे मण-
 पज्झवनाणेसागरोवओगे केवलनाणेसागरोवओगे मइअन्नाणेसागरो-
 वओगे सुअअन्नाणेसागरोवओगे विभंगनाणेसागरोवओगे अणागरो-
 वओगेणभंतेकतिविहपन्नत्तेगोयमाचउश्विदेपन्नत्तेतंजहा चरकुदंसण-
 अणागरोवओगे अचरकुदंसणअणागरोवओगे ओहिदंसण अणा-
 गरोवओगे केवलदंसणअणागरोवओगे ॥ इत्यादि अज्ञानस्य-
 मिष्यात्वोपहतचेतनाविपर्यासेनअज्ञानत्वंभ्रति नदर्शनस्ययनः
 दर्शनस्यसामान्यग्राहकत्वेनपदार्थसामान्यावबोधवत्त्वात्तत्रिपर्यासतावे-
 नकुदर्शनत्वभेदाःनभवंति । मणनाणेत्ति विनामनःपर्यवज्ञानकेवल-
 द्विकंच केवलज्ञान केवलदर्शन लक्षणंशेषानवोपयोगाभवति, सुरे-
 सुरगती निरिति, त्रिपंगनानिरियात्ति नरकगती अत्रयत्तिअविगति-
 मार्गणायांभवन्ति । एतेपुहिमर्गविरत्यसंभवेनमन. पर्यवज्ञानकेवल-
 द्विकंचेति ॥ ८१ ॥

ट्यार्थः—हवे चार उपयोग कहे छे. ३ अज्ञानमतिअ-
 ज्ञान १ श्रुतअज्ञान २ विभंगअज्ञान ३ पांचज्ञानमतिज्ञान

शविरतेसवैक्रियद्विकाः वैक्रियवैक्रियमिश्रसहिताः संतः एकादशयोगाः
 वंतिदेशविरतानामंत्रडादीनां वैक्रियलब्धिमतां वैक्रियद्विकसंभवात् ।
 यातेपुवनवपूर्वोक्ताः सकर्मणोदारिकमिश्राः सहकर्मणोदारिक-
 श्राभ्यां वर्तते इतिसकर्मणोदारिकमिश्राः संतः एकादशयोगायया-
 पातसंयमे भवंति अयमर्थः मनोयोगचतुष्टयवाग्योगचतुष्टयका-
 गोदारिकद्विकलक्षणा एकादशयोगाययाख्यातसंयमे भवंति तत्रमनो-
 गचतुष्टकोदारिकयोगास्तुज्ञाने एवकर्मणमौदारिकमिश्रंतुययाख्या-
 संयमं आकुलस्य गृहस्य भगवतः केवलिनः संभवंति तस्यद्विसमु-
 चातस्यतृतीयचतुर्थपंचमसमयेषु कर्मणं कर्मणशरीरयोगीचतुर्थेपं-
 मेतृतीयेचेतिवचनात् द्वितीयषष्ठसप्तमसमयेषु औदारिकमिश्रंमि-
 षोदारिकयोक्तासप्तमषष्ठद्वितीयेष्विति वचनादवाप्यते इतिययाख्या-
 संयमे द्वयोरपिसंभवात् इतिप्रोक्तामार्गणास्थानेयोगाः सांप्रतंमा-
 गासु उपयोगस्वरूपनिरूपणपूर्वकमुपयोगानामिधित्सुराह ॥८०॥

- ट्यार्थः—मनोयोगना भेद ४ वचनयोगना ४ भेद औदा-
 ककाययोग ए नव योग परिहारविशुद्धिसंयममे ९ मूश्मसं-
 ायसंयममे नव योग छे, तेहिजमनना ४ वचनना ४ औदारिक
 अने एक वैक्रियकाययोग भेळीइंएने ए १० योग छे. मिश्र-
 ष्टिमे देशविरतिमे नव योग छे. तेहीजवैक्रिय २ भेळी जे ए
 १ योग छे. ययाख्यातचारित्रमे ९ योग छे. नव ते तेहीज-
 र्मण ३ औदारिकमिश्र २ ए २ भेळीजे तेवारे ११ योग छे.
 याख्यातमे ए बासठीमार्गणामे योग कख्या. ॥ ८० ॥

यनाणनाणपणचउ, दंसणवारजिअलखणुवओगा।
 णुसणनाणंदुकेवल, नवसुरतिरिनिरयअजएसु८१॥

टीका—तिअनाजनाण इत्यादि ॥ प्राण्यज्ञानानिमत्पज्ञान-
 धुताज्ञानविभंरूपागिज्ञानानिमतिधुतावधिमनःपर्यवकेवललक्षणानि
 पंचपुतस्वरूपंविशेषावदयकभाष्यविवरणतोज्ञेयं चत्वारिदर्शनानि-
 चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनलक्षणानिइत्येवं द्वादशोपयोगाः जियलर-
 कणात्तिजीवस्यात्मनोलक्षणंलक्ष्यतेज्ञायतेनदन्यनावच्छेदेनेतिलक्षण-
 मसाधारणस्वरूपं अतएवोक्तमन्यत्रापिउपयोगलक्षणोजीवः इतिवेच-
 द्वियासाकाराजनाकाराध्वनवपंचज्ञानानिप्राण्यज्ञानानीत्यष्टाउपयोगाः
 साकाराः चत्वारिदर्शनान्यनाकाराउपयोगाः यदाहप्रवचनार्थसार्थसर-
 ससरोरुद्धसमूहप्रकाशनसहस्रभानुधूमदार्यदयामःप्रज्ञापनायांउपयो-
 गपदेकतिविहेणंभवेउवओगेपन्नत्ते ॥तंजहा॥ आभिणिबोहियनाणे-
 गागरोवओगे सुअनाणेसागरोवओगे ओहिनाणेसागरोवओगे मण-
 ज्जवनाणेसागरोवओगे केवलनाणेसागरोवओगे मइअन्नाणेसागारो-
 ओगे सुअअन्नाणेसागरोवओगे विभंगनाणेसागरोवओगे अणागारो-
 ओगेणंभवेकतिविहपन्नत्तेगोयमाचउच्चिहेपन्नत्तेतंजहा चरकुदंसण-
 गागरोवओगे अचरकुदंसणअणागारोवओगे ओहिदंसण अणा-
 रोवओगे केवलदंसणअणागारोवओगे ॥ इत्यादि अवज्ञानस्य-
 यत्त्वोपहतचेतनाविपर्यासेनअज्ञानत्वंभवति नदर्शनस्यपतः
 स्यसामान्यग्राहकत्वेनपदार्थसामान्यावबोयक्त्वात्राविपर्यासतावे-
 शनत्वभेदाः नभवंति । मणनाणेति विनामनःपर्यवज्ञानंकेवल-
 केवलज्ञान केवलदर्शन लक्षणंशेषानवोपयोगाभवंति, सुरे-
 ति रित्ति, तिर्यग्गनौनिरपत्ति नरकगतौ अजयत्तिअविरति-
 यांभवंति । एतेषुद्विसर्वस्त्वसंभवेनमनः पर्यवज्ञानंकेवल-
 ति ॥ ८१ ॥

ार्थः—हवे चार उपयोग कहे छे. ३ अज्ञाननतिजं-
 धुतअज्ञान २ विभंगअज्ञान ३ पांचज्ञानमतिज्ञान

देशविरतेसवैक्रियद्विकाःवैक्रियवैक्रियमिश्रसहिताःसंतःएकादशयोगाः
 भवन्तिदेशविरतानामंबडादीनांवैक्रियलब्धिमतांवैक्रियद्विकसंभवात् ।
 तथातेएवमवपूर्वोक्ताःसकर्मणौदारिकमिश्राःसहकर्मणौदारिक-
 मिश्राभ्यांवर्ततेइतिसकर्मणौदारिकमिश्राःसंतःएकादशयोगायथा-
 रूपातसंयमेभवन्तिअयमर्थःमनोयोगचतुष्टयवाग्योगचतुष्टयका-
 र्मणौदारिकद्विकलक्षणाएकादशयोगायथारूपातसंयमेभवन्तितत्रमनो-
 वाग्यचतुष्कौदारिकयोगास्तुज्ञानेएवकार्मणमौदारिकमिश्रंतुयथारूपा-
 तसंयमंआकुलस्यगृहस्यभगवतःकेवलिनःसंभवन्तितस्यदिसमु-
 द्यातस्यनृतीयचतुर्थपंचमसमयेषुकार्मणंकार्मणशरीरयोगीचतुर्थेपं-
 चमेतृतीयेचेतिवचनात्द्वितीयपष्टसप्तमसमयेषुऔदारिकमिश्रंमि-
 श्रौदारिकयोक्तासप्तमपष्टद्वितीयेच्चितिवचनादवाप्यतेइतिथारूपा-
 तसंयमेद्वयोरपिसंभवान्इतिप्रोक्तामार्गणास्थानेयोगाःसांप्रतंमा-
 र्गणासुउपयोगस्वरूपनिरूपणपूर्वकमुपयोगानामिधित्सुराह ॥८०॥

ट्कार्थः—मनोयोगना भेद ४ वचनयोगना ४ भेद औदा-
 रिककाययोग ए नव योग परिहारविशुद्धिसयममे ९ गूढसं-
 परायसंयममे नव योग छे, तेहिजमनना ४ वचनना ४ औदारिक
 १ अने एक वैक्रियकाययोग भेळीइएने ए १० योग छे. मिश्र-
 दृष्टिमे देशविरनिमे नव योग छे. तेहीजवैक्रिय २ भेळी जे ए
 ११ योग छे. यथारूपातचारित्रमे ९ योग छे. नव ते तेहीज-
 वामे ३ औदारिकमिश्र २ ए २ भेळी जे तयारे ११ योग छे.
 यथारूपातमे ए वासुदेवमार्गणामे योग क.शा. ॥ ८० ॥

तियनाणनाणपणचउ, वंसणधारजिअलम्वणुवओग
 त्रिणुमणनाणदुकेवल, नवमुरतिरिनिरयअजणमु८१

चउरिदिअसंज्ञिदुअज्ञाण, दंसइगवितिथावरिअचक्षु
तिअनाणदंसणदुगं, अज्ञाणतिगभवमिच्छदुगे ॥८३॥

टीका—चउरिदिअसंज्ञिइत्यादि चतुरिद्वियेअसंज्ञिनिचत्वार-
उपयोगाभवंतिकेतइत्याह ध्यज्ञानदर्शनेद्वेअज्ञानेमत्यज्ञानश्रुताज्ञान-
रूपेद्वेदर्शनेअधुदर्शनाअधुदर्शनलक्षणइत्यर्थः तथातएवपूर्वाक्ताश्च-
त्वारउपयोगाअचक्षुत्तिचक्षुदर्शनरहिताः संतः प्रयोभवंतिके-
ष्वित्याह ॥ इगत्तिसामान्यतः एकैद्वियेपुट्टीद्वियेषु त्रीद्वियेषुस्वाव-
रेपुमत्यज्ञानश्रुताज्ञानेअचक्षुदर्शनेचेतिप्रयउपयोगाः भवंतिनशेषाः
विभंगंतुनभवप्रत्ययनः शेषास्तुसम्यक्त्वादिअभावात् नप्राप्यंतेअज्ञान-
नान्निकंचक्षुचक्षुरूपंदर्शनद्वयं एवंपंचोपयोगाभवंतिअज्ञानत्रिकेअ-
भ्यमार्गणायांमिथ्यात्वद्विकेमिथ्यात्वसास्वादनपंचोपयोगाः अज्ञान-
त्रिकदर्शनद्विकरूपानशेषाः अयदातसम्यक्त्व वित्यभावादितियच्चा-
ज्ञानत्रिकेअचक्षुदर्शनेपूर्वाचार्यैः कुनश्चित्कारणान्नेप्पतेतन्नसम्यगवग-
च्छामः इनिदंवेदंमृत्वाक्यम् ॥ ८३ ॥

ट्यामः—चउरिदिमे ? असंज्ञिमे ? मतिअज्ञान ? श्रुतअ-
ज्ञान ? ए २ अज्ञान अधुदर्शन ? अधुदर्शन २ ए दोय
दर्शनमे ४ उपयोग छे । एकैद्वीमे वेद्वीमे तैद्वीमे पांच यावमे
ए ८ मार्गणामे २ अज्ञान ? अधुदर्शन ए ३ उपयोग छे,
अधुदर्शन विना तीन अज्ञान मतिअज्ञान ? श्रुतअज्ञान २
विभंगअज्ञान ३ दोय दर्शन अधुदर्शन ? अधुदर्शन २ ए ५
उपयोग छे । ए मार्गणामे तीन अज्ञानमे ३ अभ्यमेमिच्छ-
द्विकमे मिथ्यात्व ? सास्वादनमे सर्वे कथा ते पांच उपयोग
छे ॥ ८३ ॥

१-श्रुतज्ञान २ अवाधिज्ञान ३ मनःपर्यवज्ञान ४ केवलज्ञान ५ चार दर्शन ४. चक्षुर्दर्शन १ अचक्षुर्दर्शन २ अवाधिदर्शन ३ केवलदर्शन ४ ए वारे जीव लक्षणउपयोग छे. मनःपर्यवज्ञान १ केवलज्ञान २ केवलदर्शन ३ ए तीन विना बाकी तीन ज्ञान तीन अज्ञान तीन दर्शन ए ९ उपयोग छे. देवगति १ तिरि-गति २ नरकगति ३ विक कहीजे अविरति ४ ए चार मार्ग-गामे नव उपयोग छे ९ ॥ ८१ ॥

तस्योअवेअसुका, हारनरपणिंदिसन्निभविसधे ।
नयणेयरपणलेसा, कसायदसकेवलदुगूणा ॥८२॥

टीका—तस्योअ इत्यादि ॥ वसेपुयोगेषुमनोवाक्कायरूपेषु-
वेदेषुद्रव्याकारलक्षणस्त्रीपुंसकलक्षणेपु शुक्लेश्यायांआहारकेपु-
नरगर्तापंचेन्द्रियेषुसंज्ञिपुभ्येषुसर्वेद्वादशाप्युपयोगाः संभवन्ति ।
वेदेष्वमिलापरूपेषुकेवलद्विकहीनादशोपयोगाः लिंगाकारमात्रेषुद्र-
व्यवेदेषुद्वादशोपयोगाः कल्प्यन्ते नयणेति नयनेचक्षुर्दर्शनेइपरति इतरे
अचक्षुर्दर्शनेपंचमुल्लेख्यायुचतुर्पुंक्रयायेपु क्रोधमानमायालोभेषु केवल-
द्विकेनऊनादशउपयोगाःभवन्ति नतुकेवलद्विकंचक्षुर्दर्शनादिसन्नावे-
अनुत्पादात्तस्य ॥ ८२ ॥

टिप्पणीः—प्रसक्ताय १ तीनयोग ३ मनोयोग १ वचनयोग
२ काययोग ३ वेद ३ पुरुषवेद १ स्त्रीवेद २ नपुंसकवेद ३
शुक्लेश्या आहारक १ मनुष्यगति २ पंचेन्द्रि १ संज्ञा १ भय
१ ए १३ मार्गगामे सर्व १२ उपयोग छे. चक्षुर्दर्शनमे १
अचक्षुर्दर्शनमे १ पांच लेख्यामे कृष्ण १ नील २ श्याम ३
वैशो ४ पद्म ५ कृपायमे १० उपयोग छे. केवलज्ञान १
केवलदर्शन २ ए दोनुं ओठादिजे इत्यर्थः ॥ ८२ ॥

चउरिदिअसंज्ञिदुअज्ञाण, दंसइगवितिथावरिअचक्खु
तिअनाणदंसणदुगं, अज्ञाणतिगभवमिच्छदुगे ॥८३॥

टीका—चउरिदिअसंज्ञिइत्यादि चतुरिद्वयेअसंज्ञिनिचत्वार-
उपयोगाभवंतिकेतइत्याह अज्ञानदर्शनेद्वेअज्ञानिमत्पज्ञानधुताज्ञान-
रूपेद्वेदर्शनेचधुदर्शनाचधुदर्शनलक्षणइत्यर्थः तथाएवपूर्वोक्ताक्ष-
त्वारउपयोगाअचक्खुत्तिचधुदर्शनरहिता. संतः त्रयोभवंतिके-
प्पित्याह ॥ इगत्तिसामान्यतः एकंद्वियेषुद्वीद्वियेषु त्रीद्वियेषुस्थाव-
रेषुमत्पज्ञानधुताज्ञानेअचधुदर्शनेचेतिप्रयउपयोगाः भवंतिनशेषाः
विभंगंतुनभवप्रत्ययनः शेषास्तुसम्यक्त्वादिअभावात् नप्राप्यंतेअज्ञान-
नत्रिकंचधुरचधुरूपंदर्शनद्वयं एवंपंचोपयोगाभवंतिअज्ञानत्रिकेअ-
भयमार्गणायांमिध्यात्वद्विकेमिध्यात्वसास्त्रादनेपंचोपयोगाः अज्ञान-
त्रिकदर्शनाद्विकरूपानशेषाः अवदातमम्यक्त्व वित्त्यभावादितिपञ्चा-
ज्ञानत्रिकेअवधिदर्शनेपूर्वाचार्यैः कुनश्चित्कारणात्तेष्वेतत्तत्रसम्यगवग-
च्छामः इतिदेवेन्द्रश्रुतिवाक्यम् ॥ ८३ ॥

टिप्पणः—चैरेदंमे ? असंज्ञिमे ? मतिअज्ञान ? धुतअ-
ज्ञान ? ए २ अज्ञान चधुदर्शन ? अचधुदर्शन २ ए दोष
दर्शनमे ४ उपयोग छे । एकैदंमे ब्रह्ममे तैदंमे पांच धावरमे
ए ८ मार्गणामे २ अज्ञान ? अचधुदर्शन ए ३ उपयोग छे,
चधुदर्शन विना तीन अज्ञान मतिअज्ञान ? धुतअज्ञान २
विभंगअज्ञान ३ दोष दर्शन चधुदर्शन ? अचधुदर्शन २ ए ५
उपयोग छे । ए मार्गणामे तीन अज्ञानमे ३ अभयमेमिच्छ-
द्विकमे मिध्यात्व ? सास्त्रादनमे सर्वे क्ख्या ते पांच उपयोग
छे ॥ ८३ ॥

मतिज्ञान श्रुतज्ञान अवधिज्ञान ए ६ उपयोग छे, देशविरतिमे अने पृहीज ६ उपयोगज्ञानसुमिश्र न कीजे ज्ञान काटीजे पृठे २ अने दर्शन ३ अज्ञान ए ६ उपयोग मिथमे छे. ॥८४॥

मणनाणचरचुवज्जा, अणहारेतित्रिदंसचउनाणा ।
चउनाणसंजमोवसम, वेअगेओहिदंसेअ ॥८५॥

टीका—मणनाणचरचुवज्जा इत्यादि ॥ मनःपर्यवज्ञानश्च-
दर्शनवर्जाःशेषादशोपयोगानाहारकेभवन्ति, यत्तुमनःपर्यवज्ञानेच-
धुदर्शनंतघानाहारकेनसभवति अनाहारकोवियद्वगतिकेवल्लिसमुद्-
घातायोगिसिद्धावस्थायांनचनवानयोः संभवः तथा प्राणिदर्शनानि
श्चुरश्चुरवधिदर्शनरूपाणिचत्वारिज्ञानानि मतिश्रुतावधिमनःपर्य-
वलक्षणानीत्येवंसोपयोगाभवन्ति, यत्तुपुंजानेषु मतिश्रुतावधिमन-
पर्यायलक्षणेपु तथा यत्तुपुंसंयमेषु सामायिकच्छेदोपरधापनीयपरि-
हारविशुद्धिकगूक्षमसंपरायेपु औपशमिकेतसम्पत्त्वे तथा वेदकेक्षा-
योपशमिके अवधिदर्शनेषसमुद्ययेनशेषाद्वाप्यवधिदर्शनेनपक्ष-
नाद्युपयोगप्रतिषेधोचदुधुताचार्यामिप्रायापेक्षयाद्रष्टव्यं इतिभार्गवा-
सुप्रोक्तप्रउपयोगाःभतांतरेआपेक्षिकप्रतिपादिकांगाधामाह ॥

दोतेखेरचारसमणेकमा, अट्टदुघउघउरयणे ।

घउदुपणतित्रिक्कण, जीअगुणयोगोवओगजे ॥१॥

अत्रमूरुपरवरयमतापेक्षयामित्तयोगमूरुयत्तवध्याख्यारूपागावारवतो-
ध्याख्येयाइतिसांप्रतंमार्गणासुष्ठेह्या.निरूपयताह ॥ ८५ ॥

ट्वायं:—मनःपर्यायज्ञान, च्चुदर्शन ए दोष काटीजे अना-
हारकमे १० उपयोग छे. तीन दर्शन ३ च्चु १ अचच्चु २ अवधि
प्यार ज्ञान ४ मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, मनःपर्यायज्ञान,

ए ४ उपयोग छे. च्यार ज्ञानमे संजममे उपशमसमकितमे क्षयो-
पशम समकितमे अवधिदर्शनमे ए इग्यार मार्गणामे सात उप-
योग छे. ॥ ८५ ॥

छसुलेसासुसट्टाणं, एगिंदिअसंज्ञिभूदगवणेसु ।
पढमाचउरोतिन्निउ, नारयविगलग्गिपवणेसु ॥८६॥

टीका—छसुलेसासुसट्टाणं इत्यादि ॥ पइसुलेश्यासुस्वस्थानं
स्वाःस्वाःलेश्याभवंति यथाकृष्णलेश्यायां कृष्णलेश्यानीललेश्यायां-
नीललेश्या इत्यादि सामान्यतः एकेन्द्रियेषुअसंज्ञिभूदकवनेषुपृथि-
व्यंबुवनस्पतिषुप्रथमाः कृष्णनीलकापोततेजोलेश्याश्चतस्रःभवंति
भवनपतिव्यंतरज्योतिष्कसौधमेशानदेवाहिस्वस्वभवच्युताएतेषुमव्ये-
समुत्पद्यंते तेचतेजोलेश्यावंतः समुत्पद्यंते नारकेषु विकलेन्द्रियेषु
(द्वीन्द्रियेषु त्रीन्द्रियेषु चतुरिन्द्रियेषु) अग्निषु वायुकायिकेषु
प्रथमास्तिस्त्रः कृष्णनीलकापोतलेश्याभवंति नान्याप्रायोऽमीपाम-
प्रशस्ताध्यवसायस्थानोपेतच्चात् ॥ ८६ ॥

ट्वार्थः—दिवेवासठ मार्गणामे लेश्या कहे छे, तिहां उ
लेश्यामे आपआपणी लेश्या छे. कृष्णलेश्यामे कृष्ण छे. नील-
लेश्यामे नील छे, तेजोमे तेजो. कापोतमे कापोत. एकेन्द्रीमे
असंज्ञीमे २ पृथिवीकाय अपकाय वनस्पतिकाय ए पांच मा-
र्गणामे पहिली कृष्ण नील कापोत तेजो ए च्यार लेश्या छे.
नागकीगनिमे वेन्द्रीमे तेन्द्रीमे चौरैन्द्रीमे अग्निकायमे वायुकायमे
ए छ मार्गणामे पहिली तीन लेश्या छे. ॥ ८६ ॥

अहरकायसुहुन्मिकेवल, दुगिसुकाछाविसेसठाणेसु।
बंधाचउसवत्थवि, अकसाएपगइवलबंधो ॥८७॥

टीका—अहकारपुसुहुम्मि इत्यादि ॥ यथाख्यातसंयमेसु-
 क्षमसंपरायसंयमे केवलद्विके केवलज्ञान केवलदर्शनरूपेणुक्तेऽप्य-
 एवमशेषाः एतासुअत्यंतविशुद्धपरिणामत्वात्, शेषासुमार्गणासु ए-
 कचत्वारिंशत् संख्यासुषडपिलेऽप्याःप्राप्यन्ते ॥ उक्तामार्गणासुलेऽप्याः
 संप्रतिबंधतत्त्वंविभजन्नाह ॥ बंधाचउसवत्यवि इत्यादि मिथ्यात्वादि-
 हेतुभिः आत्मप्रदेशेकर्मपुद्गलानांलोलीकरणबंधः सचतुर्द्वामकृतिबंधः
 स्थितिबंधः रसबंधः प्रदेशबंधः तत्रयोगापयडिपएसंठिइअष्टभागं-
 कसायाओइतिवचनात् प्रकृतिप्रदेशबंधौयोगात्भवतः स्थितिबंध-
 रसबंधौकषायात्भवतः, तद्यतत्त्वार्थतोक्षेयं ज्ञानेषु त्रिषुअज्ञानेषु षड-
 सुसंयमेषु त्रिषुदर्शनेषु षड्मुलेऽप्यासुभव्याभव्येषु षड्मुसम्यक्त्वेषु
 संज्ञि असंज्ञि मार्गणासु आहारकानाहारकमार्गणासु चतुर्विधोपिऽबंधः
 तेनसर्वत्रापिसर्वास्वपिमार्गणासु बंधभेदाश्चत्वारोपिप्राप्यन्ते अकसाए-
 कषायरहितासुकेवलद्विकंपथाख्यातलक्षणासुत्रिषुमार्गणासु षड्
 इतिप्रकृतिबंधः तथा दलति प्रदेशसमुदयोदलः प्रदेशबंधः इति-
 बंधद्वयंप्राप्यते योगरूपस्यहेतोःसद्भावात् द्वारायातरन्धरूमसंक्षे-
 पार्थः ॥ ८७ ॥

ट्यार्थः—यथाख्यातचारित्रमे सुक्ष्मसंपरायचारित्रमे केवल-
 ज्ञानमे केवलदर्शनमे एक उक्तेऽप्या छे । वीजी मार्गणा १३
 गतितेंद्री १ प्रस १ योग ३ वेद ३ कषाय ४ ज्ञान ७ संजम
 ५ दर्शन ५ भव्यसमकित ६ संज्ञी १ आहारक २ इक्तालीस
 मार्गणामे ६ लेऽप्या छे । बंधना ४ भेद छे, सर्वमार्गणाये च्या
 प्रकारनो बंध छे, जिहां कषायोदय नही तिहां प्रकृतिबंध तथा
 प्रदेशबंध छे ॥ ८७ ॥

पणतसनरयोएसु, कसायलेसाअचक्खुभवेसु ।

चउमूलउत्तरापुण, सगवन्नाहेयवोभणिया ॥ ८८ ॥

ए ४ उपयोग छे. च्यार ज्ञानमे संजममे उपशमसमकितमे क्षयो-
पशम समकितमे अवधिदर्शनमे ए इग्यार मार्गणामे सात उप-
योग छे. ॥ ८५ ॥

छसुलेसासुसहाणं, एगिंदिअसंन्निभूदगवणेसु ।
पढमाचउरोतिन्निउ, नारयविगलग्गिपवणेसु ॥८६॥

टीका—छसुलेसासुसहाणं इत्यादि ॥ पदसुलेश्यासुस्वस्थानं
स्वाःस्वाःलेश्याभवंति यथाकृष्णलेश्यायां कृष्णलेश्यानीललेश्यायां-
नीललेश्या इत्यादि सामान्यतः एकेन्द्रियेषुअसंज्ञिभूदकवनेषुपृथि-
व्यंबुवनस्पतिषुप्रथमाः कृष्णनीलकापोततेजोलेश्याश्चतस्रःभवंति
भवनपतिव्यंतरज्योतिष्कसौधर्मेशानदेवाहिस्वस्वभवच्युताएतेषुमव्ये-
समुत्पद्यंते तेचतेजोलेश्यावंतः समुत्पद्यंते नारकेषु विकलेन्द्रियेषु
(द्वीन्द्रियेषु त्रीन्द्रियेषु चतुरिन्द्रियेषु) अग्निषु वायुकायिकेषु
प्रथमास्तिस्त्रः कृष्णनीलकापोतलेश्याभवंति नान्याप्रायोऽमीषाम-
प्रशस्ताध्यवसायस्थानोपेतत्वात् ॥ ८६ ॥

ट्वार्थः—हिवेबासठ मार्गणामे लेश्या कहे छे, तिहां छ
लेश्यामे आपआपणी लेश्या छे. कृष्णलेश्यामे कृष्ण छे. नील-
लेश्यामे नील छे, तेजोमे तेजो. कापोतमे कापोत. एकेन्द्रीमे
असंज्ञीमे २ पृथिवीकाय अपकाय वनस्पतिकाय ए पांच मा-
र्गणामे पहिली कृष्ण नील कापोत तेजो ए च्यार लेश्या छे.
नारकीगतिमे वेन्द्रीमे तेन्द्रीमे चौरैन्द्रीमे अग्निकायमे वायुकायमे
ए छ मार्गणामे पहिली तीन लेश्या छे. ॥ ८६ ॥

अहरकायसुहुम्भिकेवल, दुगिसुकाछाविसेसठाणेसु।
चंधाचउसधत्थवि, अकसाएपगइदलबंधो ॥८७॥

टीका—अहकारएसुदृग्मि इत्यादि ॥ यथाख्यातसंयमेसु-
क्ष्मसंपरायसंयमे केवलद्विके केवलज्ञान केवलदर्शनरूपेशुक्कलेदया-
एवनशेषाः एतासुअत्यंतविशुद्धपरिणामत्वात्, शेषासुमार्गणासु ए-
कधत्वारिंशत् संख्यासुषडपिलेदयाःप्राप्यंते ॥ उक्तामार्गणासुलेदयाः
संप्रतिबंधतत्त्वंविभजन्नाह ॥ बंधाचउसबन्धवि इत्यादि मिथ्यात्वादि-
हेतुभिः आत्मप्रदेशेकर्मपुद्गलानांलोलीकरणबंध. सचतुर्द्वामकृतिबंधः
स्थितिबंधः रसबंधः प्रदेशबंधः तत्रयोगापयडिपएसंठिड्अणुभाग-
कसायाओइतिवचनात् प्रकृतिप्रदेशबंधोयोगात्भवतः स्थितिबंध-
रसबंधौकपायात्भवतः, तच्चतत्त्वार्थतोशेषं ज्ञानेषु त्रिषुअज्ञानेषु पद्-
सुसंयमेषु त्रिषुदर्शनेषु पद्सुलेदयासुभव्याभव्येषु पद्सुसम्यक्त्वेषु
संज्ञि असंज्ञि मार्गणासु आहारकानाहारकमार्गणासु चतुर्विधोपिऽबंधः
तेनसर्वत्रापिसर्वास्वपिमार्गणासु बंधभेदाश्चत्वारोपिप्राप्यंते अकसाए-
कपायरहितासुकेवलद्विकंपथाख्यातलक्षणासुत्रिषुमार्गणासु पगइ
इतिप्रकृतिबंधः तथा दलत्ति प्रदेशसमुदयोदलः प्रदेशबंधः इति-
बंधद्वयंप्राप्यते योगरूपस्पष्टेतोःसद्भावत्वात् द्वारायातबन्धकमसंक्षे-
पार्थः ॥ ८७ ॥

ट्वार्थः—यथाख्यातचारित्र्यमे सुक्ष्मसंपरायचारित्र्यमे केवल-
ज्ञानमे केवलदर्शनमे एक शुक्कलेदया छे । वीजी मार्गणा १३
गतिर्तेद्री १ वस १ योग ३ वेद ३ कपाय ४ ज्ञान ७ संजम
५ दर्शन ३ भव्यसमकृत ६ संज्ञी १ आहारक २ इक्तालीस
मार्गणामे ६ लेदया छे । बंधना ४ भेद छे, सर्वमार्गणाये ध्यार
प्रकारनो बंध छे, जिहां कपायोदय नही तिहां प्रकृतिबंध तथा
प्रदेशबंध छे ॥ ८७ ॥

पणतसनरयोएसु, कसायलेसाअचक्खुभवेसु ।

चउमूलउत्तरापुण, सगवन्नाहेयवोभणिया ॥ ८८ ॥

टीका—अथचंद्रहेतुबुद्धोत्तरमार्ग्यासुनिरूपयज्ञाद् ॥ तत्र
 बुद्धहेतुनिष्पात्वात्पिरतिरुपाययोगलक्षणाश्चत्वारउत्तरहेतवः वि-
 श्वात्त्रयं चकं अविरतिद्वादशकं रूपायापंश्रिंशतयः योगाः पथरशसं-
 मीलनेसप्तसंवाशन्, तत्रगणतिपंश्रिद्वियमार्ग्यायां त्रसहायमार्ग्यायां
 नरतेन मनुष्यमतिमार्ग्यायां हाययोगमार्ग्यायां ठुष्णादिभेदपासु-
 पद्भुभ्यभुश्रिनेभ्यमार्ग्यायां संक्षिभार्ग्यायां आक्षारकमार्ग्यायां
 पुरभुश्रिभार्ग्यायां मूत्रहेतवश्चत्वारः उत्तरहेतवःसगतासप्तसंवा-
 श्रभुश्रिभार्ग्यायां वक्रहेतवश्चत्वारः इतिमन्तोयोगेरागयोगेशुश्रिभार्ग्या-
 यायां जोशदिहमिभ्रहार्ग्यायोगादेनापचय्याशरुहेतवः पाठ्यते ॥
 ॥ २२ ॥

प्रत्ये —पथरशसंवाशने तत्रहायमार्ग्याये मनुष्यमतिमार्ग्या-
 ये ॥ योगं तानन विभं रूपाय ५ हेतवा ५ मयभुदशनं १ मय
 पुरभुश्रिभार्ग्यायां १८ मूत्रव्याय त्रिहेतु ३, निष्पात्वा १ जी-
 र्वा १ रूपाय १ योग १ पृ व्याय ३, उत्तर सत्वात्त ३,
 अचरत्त ५ अश्रिभ १५ रूपाय २५ योग १५ पृ सत्वात्त
 ३ ॥ २२ ॥

विश्विगद्भ्रश्रागानिभं, अत्रयत्रनोसिदिःअणद्वासा ।
 व्योमद्भ्रैवहीमा, व्याक्षारागुरिस्मर्तईवि ॥ २३ ॥

टीका—अथचंद्रहेतुबुद्धोत्तरमार्ग्यासुनिरूपयज्ञाद् ॥ तत्र
 बुद्धहेतुनिष्पात्वात्पिरतिरुपाययोगलक्षणाश्चत्वारउत्तरहेतवः वि-
 श्वात्त्रयं चकं अविरतिद्वादशकं रूपायापंश्रिंशतयः योगाः पथरशसं-
 मीलनेसप्तसंवाशन्, तत्रगणतिपंश्रिद्वियमार्ग्यायां त्रसहायमार्ग्यायां
 नरतेन मनुष्यमतिमार्ग्यायां हाययोगमार्ग्यायां ठुष्णादिभेदपासु-
 पद्भुभ्यभुश्रिनेभ्यमार्ग्यायां संक्षिभार्ग्यायां आक्षारकमार्ग्यायां
 पुरभुश्रिभार्ग्यायां मूत्रहेतवश्चत्वारः उत्तरहेतवःसगतासप्तसंवा-
 श्रभुश्रिभार्ग्यायां वक्रहेतवश्चत्वारः इतिमन्तोयोगेरागयोगेशुश्रिभार्ग्या-
 यायां जोशदिहमिभ्रहार्ग्यायोगादेनापचय्याशरुहेतवः पाठ्यते ॥
 ॥ २२ ॥

साहाराआहारकद्विकसहिताः पंचपंचाशत्हेतवः पुरुषवेदेनपुंसक-
वेदेचप्राप्यंते अन्यतरवेदद्वयहीनाभवंतिपुरुषवेदेस्त्रीनपुंसकेनस्त्रीपु-
रुषेनइतिहेतवोहि उदयरूपाज्ञेयाःउदयरूपाःपरिणामविशोषिसंश्लेशहे-
तवोज्ञेयाः ॥ ८९ ॥

ट्वार्थः—तिरिगति १ अज्ञानतीन अविरति १ अभव्य १
मिथ्यात्व ए सात मार्गणाने विषे आहारक २ विना ५५ बंध
हेतु छे मूल ४ छे, स्त्रीवेदमार्गणाये पुरुषवेद तथा नपुंसकवेद
ए विना ५३ हेतु छे, ते तेपनमध्ये पुरुषवेद तथा नपुंसकवेद-
मध्ये आहारक वे भेळीये तेवारे ५५ हेतु छे ॥ ८८ ॥

देवेउरलाहारग, संढविणानारगेअथीपुरिसा ।

संढयुआएगिंदिसु, चउछत्तीसंचमूलियरा ॥ ९० ॥

टीका—देवेउरलाइत्यादि ॥ देवगतिविषये औदारिकद्विक-
द्वारकसंश्लेशितिनपुंसकवेदंविनाद्विपंचाशत्बंधहेतवोभवंति । भवप्रत्य-
मादेवनसंभवः नारकेनारकगतौस्त्रीवेदपुरुषवेदंविनातेएवदेवप्रत्यया
एकपंचाशत्बंधहेतवोभवंति पंचयुआइतिपंडनपुंसकवेदशुक्ताइत्यनेन
नरकगतीनपुंसकवेदएवउदयेप्राप्यते एवेन्द्रियेपुमूलहेतवः घउत्तीस-
त्वाइतरेउत्तरभेदाःछत्तीस इतिपदविशतूभेदाःतेचअप्रेतनगाथोक्ताः
ज्ञेयाः ॥ ९० ॥

ट्वार्थः—देवगतिमध्ये औदारिक २ आहारक २ नपुंसकवेद
१ ए पांच विना ५२ बंधहेतु छे । नरकगतिमध्ये आहारक २
औदारिक २ स्त्रीवेद १ पुरुषवेद ए ६ विना ५१ हेतु छे ।
एक नपुंसकवेद भेळीये एकेन्द्रियमध्ये मूल चार उत्तर छत्तीस
बंधहेतु छे, ते सर्व आगजी गाथाये कइत छे ॥ ९० ॥

नप्रायोग्याः त्रिचत्वारिंशत् देशविरतीदेशविरतिगुणस्थानप्रायोग्या
एकोनचत्वारिंशत्हेतवःप्राप्यन्ते ॥ ९३ ॥

ट्वार्यः—मिथ्यात्व ५ अनन्तानुबंधि ४ ए नव विना उप-
शमसमकितमल्ये आहारक २ ते अडतालीसयी काढीये तवारै
छेतालीस बंधहेतु छे. सास्वादनगुणटाणे मिथ्यात्व ५ आहारक
२ ए ७ विना पंचास बंधहेतु छे. मिश्रे तैतालीस तथा देश-
विरते इगुणच्यालीस बंधहेतु छे. जे गुणटाणे कही ते. ॥९३॥

केवलदुगिसगयोगा, जोगाइकारशुद्धचरणंसि ।

नवयोगिककसाओ, सुहुमेदसहेयवोभणिया ॥९४॥

टीका—केवलदुगिसगयोगाइत्यादि ॥ केवलद्विकेकेवलज्ञान-
दर्शनलक्षणेसप्तयोगाः प्रथमांतिममनोवाग्योगरूपाः औदारिकद्वि-
ककार्मणकाययोगरूपाः प्राप्यन्तेमोहोदयाभावात् मिथ्यात्वाविरति-
कषायभेदानामनुदयः शुद्धचारित्रत्वात्असत्यमिश्रमनोवाग्योगाभावः
निर्मोहत्वात्संशयवाक्यादिकरणाभावात् नवैक्रियाहारकौइति मनो-
योगवाग्योगाष्टकंऔदारिककाययोगंप्रतेनवयोगाउपशांतयथाख्यातस्य
तथाक्षीणमोहस्यभवंतिऔदारिकमिश्रकाययोगकार्मणयोगौतुकेवळि-
समुद्घातावस्थायांयथाख्यातचारित्रवतोभवतः एवंएकादशयोगाः
भवंति सुहुमेसुक्ष्मसंपरायचारित्रेनवयोगाः चत्वारोमनोयोगाः चत्वा-
रोवाग्योगाः औदारिककाययोगलक्षणाः एकमूक्ष्मसंज्वलनलोभरूपः
कषायः । एवंदशहेतवःभवंतिशेषकषायाणांउदयाभावात्तद्भावेवा-
विरतेरप्यभावः मिथ्यात्वोदयस्तुप्रथमं एवगुणस्थानकंयावत्नपारंतेन-
नप्राप्यते ॥ ९६ ॥

ट्वार्यः—केवलज्ञान १ केवलदर्शन एने विषे सात. योग

छे । मनना ४ वधनना ४ औदारिक २ कामेण ए ११ योग-
बंधेतु, स्यात्स्थानधारिवने विषे मनना ४ वधनना ४ औदा-
रिक १ नव योग तदा एक संज्वलन लोभ ए दश बंधेतु
छे ॥ ९४ ॥

संज्वलननोकसाया, कम्मणओरालमीसविणुयोगा।
सामाइयछेएअण, हारप्धीविउविपरिहारे ॥९५॥

टीका—संज्वलननोकसाया इत्यादि ॥ तत्रसामायिकधारिवे-
छेदोपरस्थापनीयधारिवेष्टविशतिः हेनवःप्राप्यंते तत्रद्वादशकपाया-
नुदसेसरीरतिप्रादुर्भवंतः सर्वविरतिप्राकट्येधनिष्यात्वाविरतिच्वंस-
एवअतः संज्वलनचतुष्टयनवनोकपायाः एवंवयोदशकपायभेदाः
व्यमज्यादारिकमिधयोगाभावेदोषास्त्रयोदशयोगाः एवंपद्मविंशतिबंध-
हेतवःप्राप्यंते, सामायिकछेदोपरस्थापनीयेप्राप्यन्ते तथापरिहाराविणु-
द्विधारिवेस्त्रीवेदद्विनाद्वादशकपाया मनोयोगवाग्ययोगाहकजीदारिकं-
पेनिनययोगाः एतेनवयोगापुत्रंप्रकविंशतिहेनवःप्राप्यंते वैक्रिया-
हारकलम्धीच धनवांसित्वान् अनिगृहीतनपोविशेषयुक्तत्वामभवतः
॥ ९५ ॥

ट्कार्थः—संज्वलनना ४ नोकपाय नव कामेण २ औदा-
रिकमिध ए ये विना १३ योग छवीस बंधहेतु छे, सामायिक
छेदोपरस्थापनीय धारिवने विषे आहारक २ स्त्रीवेद २३ बंध
हेतु छे. ॥ ९५ ॥

तेरसकसायजोगा, मणनाणेविंतिकेइमणवयणे ।
योगातेरसतेहिं, उज्जुमुअनयविहीगहिआ ॥९६॥

१ तामंतोवणी १ आणवणी १ आज्ञाप्रत्ययकी १ ए वचन-
योगनी क्रिया नयी. ॥ ९८ ॥

इरियावहीअभावो, वेइंदिसुरसणवपणसंजुत्तं ।
तेइंदिपनुनासा, चउरिंदिसुचक्खुदिहीअ ॥९९॥

टीका—इरियावहीअभावो इत्यादि ॥ इंदियेपुतेपुत्रिशत्-
भेदा रसनेन्द्रियवचनयोगसंपुक्ताः द्वात्रिंशन्योगाः भवन्ति, ननुवच-
नयोगोदयेपाठोर्था इत्यादिकाक्रियाकथनं तत्रोच्यते पाठोर्थाप्रसक्त-
क्रियापूर्वापरकालंयावन्नुवाक्यस्मरणवत् भवतिस्मरणं च दीर्घकालिक-
संज्ञाधारकस्य दीर्घकालिकी सज्ञा तु समनस्कस्य च तेन हींदियादीनां न-
भवति ॥ त्रींदियेपुरसनेन्द्रियघ्राणेन्द्रिययोगात् नयाखिशत् आस्रवनेः
संभवन्ति । चतुरिंदियेषु चतुरिंदियेतयादिष्टि इतिष्टिर्काक्रिय इत्ये-
मांलनेपंचविंशन् आस्रवा भवन्ति । अत्रपुकेन्द्रियविकलेन्द्रियेः स्मरण-
अव्रताः वचनयोगादिअभावेकथं प्राप्यन्ते तत्रोच्यते इत्येव इत्ये-
वरूपं भावास्त्रयोद्यास्त्रवत्वं तस्मात्मजानाभावान् सर्वे तान् इत्ये-
व अशुद्धविभावपरिणतिपरिणमनेनात्मनः परस्मैकृतं च
णातिपातः १ जीवाजीवादिपदार्थानां सत्त्वात्तत्रोच्यते इत्ये-
रिणामोमृषावादः सारबुद्ध्यापुद्गलशाहकत्वात् तत्रोच्यते इत्ये-
द्रष्टिकवर्णादीनां अनुमृतिः भावमपुनं, इत्येव इत्ये-
परिग्रहः इत्यनेन परभावकर्तृता हि मज्जिंत्तं इत्येव इत्ये-
हक्तादत्तादानं परभावास्वादनं मपुनं इत्येव इत्ये-
वास्रवाः सर्वजीवेष्वविरतेषु सदा मांसे इत्येव इत्ये-
।

ट्कार्यः—इरियावहीक्रिया इत्येव इत्ये-
क्रिया छे मील्या तीस अक्षर छे इत्येव इत्ये-

वचनयोग ए त्रैः भेलीये तेवारे ३२ आश्रव छे, तेंद्रियने एक
नासिका इंद्रि भेलीये तेवारे तेतीस आश्रव छे, चौरिंद्रिय ते
चक्षुदर्शन एकमे दृष्टिकी भेलीये तेवारे ३५ आश्रव भेद छे ११॥

पाणाइवायपरिग्गहंसि, च्छअपच्चरकतहरिआवहिया,
इंद्रियअव्वयहीणा, मणनाणेचरणतिअगेअ ॥१००॥

टीका—पाणाइवायपरिग्गहंसि इत्यादि ॥ तत्र मनःपर्व-
ज्ञानेचारित्रिकेसामायिकच्छेदोस्थापनीयपरिहारविशुद्धिलक्षणेप्राणा-
तिपातिकीक्रिया ? परिग्रहिकीक्रिया, मिथ्यात्विकीक्रिया, अपत्या-
ख्यानिकी, तथाईर्यापथिकीक्रियाहीना, शेपाविंशतिः क्रियाः का-
यिक्यादिकाः प्रशस्ताः, अर्हत्भक्त्यादौशासनव्याघातवारणेविष्णु-
कुमारादीनामिवविंशतिः क्रियाः सामायिकचारित्रेप्राप्यंते, प्रश-
स्तप्रवृत्तिरिवप्रशस्तापिप्रयत्नेतेष्वननुयदिप्रशस्ताप्राद्वेषिक्यादिक्रि-
यामुनीनांगृह्यतेतथाप्रशस्ताप्राणातिपातिक्यपिकथंनसंगृह्यते, तं
त्राह ॥ प्राणातिपातास्रवस्यसर्वथाप्रत्याख्यातत्वान्तद्वेतुपूतत्रा-
दशक्यापोदयाभावात्नभवति, योगचापल्यादिव्वेपरागादिपरिणाम-
स्यसत्त्वान्, अप्रशस्ततावारणेनप्रशस्तताप्रवृत्तिरूपालभ्यंते, ननुकि-
यायाः आस्रवमेदत्वान् प्रशस्तादिक्रियाः प्रशस्तपुण्याद्यास्रव-
कारणत्वेनकथंनिर्ग्रथः नत्यजति, निःकर्मत साध्यरुधिपरिणतस्य-
कर्महेतुक्रियाप्रवृत्तौकिंप्रयोजनं तत्राह ॥ निष्कामिनरद्वराज्यटन-
क्याययोगानामवश्योदितत्वान् यपोदयभोग्येयाशुभसंयप्राप्तपुण्य-
नाशकत्वेनपरावृत्तौदोषशुभः ज्ञानादीनांथाद्विः शुभसंयः कथं-
सुमतिवत् अथदपोदयत्वेनाभाषणेचनिर्गमनभवतितेनयथाप्योप-
शादिस्वान्यायकरनेनिर्गमउक्ता एवंप्रशस्तक्रियापिजेया । इति५-

पंचकाऽव्रतपंचकहीनाःसप्तविंशतिरास्त्रवभेदाः प्राप्यंते, इंद्रियोप-
योगेसत्यपिमैथुनास्त्रवस्याभावात्तनेन्द्रियविषयतावेनेन्द्रियास्त्रवाभावः ॥
॥ १०० ॥

ट्यार्थः—प्राणातिपातिकी क्रिया ? परिग्रहिकी क्रिया ?
मिथ्यात्विकी क्रिया ? अपचरकाणी क्रिया ? तथा इरियावही
क्रिया ? ए पांच क्रिया विना २० क्रिया इंद्रिय ५ विना
अव्रत ५ विना एट्ठे कषाय ४ योग ३ क्रिया २० ए
सत्तावीस आश्रव भेद छे, मनःपर्याय ज्ञान ? तथा सामायिक
? छेदोपस्थापनीय ? परिहार विशुद्धि ? ए तीन चारित्रने
विषे सत्तावीस आश्रव भेद छे ॥१००॥

नाणतिगओहिदंसे, अमिच्छदेसिमिच्छइरिअहीणाय;
मणइरिअविणाअमणे, अणहारेहुंतितितीसं ॥१००॥

टीका—ना अजोदंसे इत्यादि ज्ञानविकेमतिश्रुतावधि-
लक्षणेअवधिदर्शनेमाग,णाचतुष्टये अमिच्छति मिथ्यात्विकीक्रियारहिता-
एकचत्वारिंशत् आस्त्रवभेदाः प्राप्यंतेअविरतिसद्भावात्, देसिति दे-
शविरतिमार्गणायांअमिच्छइरिपत्ति मिथ्यात्विकीतथाईर्पापधिकीक्रिया-
रहिताश्चत्वारिंशत् आस्त्रवभेदाः प्राप्यंते, मिथ्यात्वोदयस्यचतुर्यगुण-
स्थानेएवगतत्वात्ईर्पापधिकीतुअकषायस्यभवति देशविरतस्यकषाया-
ष्टकोदयेवर्त्तमानत्वात्, तथाननुदेशविरतस्यवसंहिसानिषुचावपिस्था-
वरहिसासद्भावेप्राणातिपातिकीसद्भावः इच्छापरिमाणादिक्रुतेलोक-
प्रमाणाविरतिनिवृत्तिरितिसिद्धांताशयेऽपिएकादेशविरतिर्बालपंडितवी-
र्यसद्भावात्, अप्रत्याख्यानिकीक्रियासद्भावास्तेनचत्वारिंशदास्त्रवाः
मणइरिअविणा अमणेत्ति असंशुमनोयोगीर्पापधिकीक्रियांविना-

अमणे असंश्लिभागणायांचत्वारिंशद्भेदाः प्राप्यंते तत्प्रत्ययस्य तत्र सत्त्वा
 वात्, अणहारेत्ति अनाहारकमार्गणायां यस्त्रिंशत् आस्रवाः तत्रेन्द्रिय
 पंचकं तु भावेन्द्रियसद्भावे ग्राह्यं तथा च भगवत्यां जीवेण भंते गम्भं यत्कंठोरे
 सइंदीये अणिदीये वक्रमंति १ गो० सइंदीये वक्रमतिसेणं कृतिइंदीये वक्रम
 तिपंचेन्द्रिये वक्रमतिइति यचनात् इन्द्रियपंचकं अतः पंचकं कृषाय चतुष्टयं
 नो योगसाग्यो गरहितपुरुः काययोगस्तथापंचपरिंशति क्रियापारंशि
 क्षीक्रियान भवति, यद्यपि पंचेन्द्रियस्याविग्रहगतिरस्य च भुरिन्द्रियास्रवत्
 स्रावेऽपि रणादिग्रहणरूपलक्ष्मिं मंतरेण न दृष्टिर्लक्ष्मि क्रिया, पादोष्णीया सा-
 मंतोष्णीया तु दीर्घे कालि कंसंज्ञापुत्तरस्य यथनयोगवतः भवति तेन ना-
 नाद्वाररूप भेदव्यतीसाहृत्वीतु औदारि कालि र्शूलशरीरुपापारतः भ-
 वति, भाण र्णी भाशा मायोगि र्गणि यथन योगवृत्तरस्य हायादिभ्यापार-
 नो भवति, विरागणि र्गणि भा रारि कृषि र्गण शरीरुपापारतः भवति, इत्य-
 र्शु क्रियागदना. सातदशक्रियाः कायि र्गणादिहाः प्राप्यन्ते काययोग-
 र्गणसद्भासान् अथि र्गणादि कथारमगुणघातादिपरिणतया विशेषं पृथो-
 नानाद्वार कर्मार्गणाया यस्त्रिंशत् आस्रवाः प्राप्यते ॥१०१॥

द्वयार्थे—मतिज्ञान ? भुतज्ञान ? अविज्ञान अविज्ञान
 ? ने पुरुषाश्रय भिव्याल्लिप्ति क्रिया विना देशमिति भाग्ये
 निवृत्तिलिप्ति क्रिया ? तथा इत्यादि लिप्ति क्रिया एव विना
 अश्रय भावना भेद छ, मनोयोग ? इत्यादि २ एव विना
 विना ३० नाश्रय भेद नगरीने विने छ, अनाद्वार कर्म
 नाने देशम भाव छ, लिप्ति ? पादोष्णी २ सामंतोष्णी
 ? मन्तोष्णी ३ अणहारे ? विद्वान् ? अज्ञानापो-
 वित्त ? एव क्रिया मनोयोग ? अन्वयोग ? एव विना
 नानाद्वार कर्म १०१ छ ॥१०१॥

वेयगियमिच्छइरिया, उवसमखवगेतेइरीअजुत्ता;
सुहमेयोगतिलोहो, काइयअणभोगपिजाय ॥१०२॥

टीका—वेयगियमिच्छा । वेदकेक्षयोपशमसम्पत्त्वे मिथ्या-
त्विकीक्रियाईर्यापथिकीक्रियारहिताश्चत्वारिंशदाश्रवभेदाः प्राप्यंते, अ-
विरतादिदोषसद्भावात् मिथ्यात्वाश्रवविगमेसम्पत्त्वदर्शनप्रादुर्भावः
तथाउपशमसम्पत्त्वेक्षायिकेसम्पत्त्वेतेचत्वारिंशतईर्यापथिकीक्रिया-
युक्ता एकचत्वारिंशदाश्रवाभवंति, मिथ्यात्विकीक्रियायाअभावः ।
सूक्ष्मसंपरायचारित्रे योगतिति, योगामनोवाक्यायरूपास्त्रयः लोहोत्ति
लोभः संज्वलनलोभः कायिकीक्रिया, अनाभोगिकीक्रिया साचज्ञान-
वरणकर्मोदयसत्त्वात् पावत् ज्ञानावरणतावत् किंचित्तुअज्ञानंपदार्थ-
जातमस्त्येवेतितेनअनाभोगिकीक्रियासंभवः इति पिज्जति रागप्रत्यं-
यिकीक्रियालोभस्परगांगत्वात् क्रोधोदयाभावात् नद्वेषिकीक्रिया-
अत्रइत्येवं सप्त आश्रवाः प्राप्यंते, केचित् ॥१०२॥

टिप्पण्यः—वेदग कहेतां क्षयोपशम समकितने विषे मिथ्या-
त्विकी तथा इरियावहीक्रिया विना च्यालीस भेद आश्रव ना
पामीये, उपशम समकित तथा क्षायिक समकित मार्गणावे इरि-
यावही क्रिया भेळीये पृठले ४१ आश्रव छे, सूक्ष्मसंपराय चा-
रित्रे योग तीन, लोभ कपाय तथा कायिके क्रिया अनाभो-
गिकी क्रिया तथा रागकी क्रिया पृठला सान आश्रव पामीये
सूक्ष्मसंपराय मध्ये ॥१०२॥

अहिगरणदुगयुआ नव, केइभन्नंतितेसेइयुयाला;
इरियावहीविहीणा, चरकूअचरकुन्मिवायाला॥१०३

टीका—अहिगण इत्यादि ॥ अधिकरणीपाउसीइतिक्रिय
 द्वयंवदंतितत्रापिप्राद्वेष्यातुनसंभवति, तथापिप्रज्ञापनार्थकायांचत
 र्णामपिकषायाणांरागद्वेषोभयरूपत्वात् प्राद्वेषिकीक्रियाभवति ? इ
 त्याशयभेदात्नवआश्रवभेदालभ्यंते (इति) केइनवभ्रंति, सेस
 त्तिशेषमार्गणायांमनुष्यंविनागतित्रिकंवेदत्रिकंकषायचतुष्टयंअज्ञान
 त्रिकंलेइयापंचकं अभव्यत्वंमिथ्यात्वंसास्वादनंमिश्रं अविरतिधेति
 त्रयोविंशतिमार्गणासु “इरियावहीविहिणत्ति” ईर्यापथिकीक्रियारहित
 एकचत्वारिंशत्आश्रवाः प्राप्यंते, एताश्चमार्गणानियमात्सकषायाएव
 भवंति, तेनसांपरायिकीक्रिया प्राप्यतेनेर्यापथिकी, चक्षुदर्शनेअचक्षु
 दर्शनेद्विचत्वारिंशदाश्रवाः लभ्यंतेइत्युक्ताः आश्रवामार्गणास्थाने
 पुसांप्रतंमार्गणासुसंवरभेदान्दर्शयन्नाह ॥ तेच

समिद्गुत्तिपरीसह, जइधम्मोभावणाचरित्ताणि,
 पणतिगहुवीसदसचार, पंचभेएहि नायवा ॥१॥

तेचगुणस्थानशतकटीकायांव्याख्याताएवज्ञातव्याः ॥१०३॥
 त्वार्थः—केइक आचार्यो नय भेदे अधिकरणी क्रिया तथा
 पाउसी क्रिया धे संयुक्त करी नव आश्रव भेद माने छे. ए
 क्षमसंपराय मध्ये शेष थाकती रही जे २५ मार्गणा मनुष्य
 विना तीनगति वेद ३ कषाय ४ अज्ञान ३ लेइया ५ अ
 भव्य १ मिथ्यात्व १ सास्वादन १ मिश्र १ ए सर्व मार्गणाये
 इरियावही विना ४१ आश्रव भेद पामीये, एट्ठे चासठी मा
 र्गणाये आश्रवना भेद क्ख्या ॥१०४॥

नरतसपणिंदिजोण, नाणंचउगेतिदंससुकासु;
 भवेउवसमिख्यायग, सन्निआहारेसुसवेवि ॥१०४॥

टीका—नरतस इत्यादि नराचिमनुष्यगतावसकाये पञ्चेन्द्रि-
येमनोवाक्कायरूपेयोगत्रयेमतिशुतावधिमनः पर्यवलक्षणेज्ञानचतुष्के
तिदंसात्ति चक्षुरचक्षुरवधिलक्षणेदर्शननिकेसुक्काइतिशुक्लेइयायांभवति-
भवे भवेउवसमेत्ति उपशमक्षायिकलक्षणेसम्यक्त्यद्वयेसंज्ञिमार्गणा-
यांआहारकमार्गणायांप्वंपूकोनविंशतिमार्गणासुसर्वेसमपंचाशत्संवर
भेदाः प्राप्यंते चारित्र्यभेदानांसर्वेषांसत्त्वात् तत्सत्त्वेचसंवरभेदाः
सर्वेऽपिप्राप्यंते इति ॥१०४॥

ट्वार्थः—हवे वासठि मार्गणाने विषे संवरतत्त्वना भेद कहे
छे, मनुष्य गति १ वसकाय १ पंचेन्द्रिय १ योग ३ ज्ञान ४
ए च्यार दर्शन तीन चक्षु १ अचक्षु २ अवधिदर्शन ३ शु-
क्लेइयाने विषे भव्य मार्गणाने विषे उपशम समकित संज्ञा
मार्गणाये आहारक मार्गणाये १९ मार्गणा तेने विषे सर्वे भेद
संवरना सत्तावन पामीये ॥१०४॥

वेयतिकसायलेसा, वेअगिहरकायसुहमजईहीणा;
लोभेतेउससुहमा, चउचरणविणायचरणामि॥१०५॥

टीका—वेयतिकसायलेसा इत्यादि ॥ तिइतिइमस्करमनि-
न्यायेनोभयपासंबंधः वेदत्रिके, तिकसायति कपायत्रिकेऽत्रोद्यमान-
मापालक्षणे वेसाइति कृष्णादिछेइयापंचके वेयति, वेदकेक्षयोपशमे
सम्यक्त्वेपदारूपातचारित्र्य सभसंपरायचारित्र्यदक्षयभेदद्वयाभावात्
पंधपंचाशत्संवरभेदाःप्राप्यंते, सम्यग्दर्शनतः सर्वचारित्र्यपरंपरेषु
प्राप्यमाप्त्वात् र्त्वावेदेपरिहारणहिताक्षतुः पंचाशत्संवरभेदाः लोभे
द्योभक्त्याये समुहमासभसंपरायचारित्र्यसहिताः परंपंचाशत्संवर-
भेदाःप्राप्यंते, चारित्र्यपंधकेचारित्र्यमार्गणायां सामान्ये कचारित्र्येच्छेदो-

टीका—अहिगण इत्यादि ॥ अधिकरणीपाउसीइतिक्रिया-
द्वयवदंतितत्रापिप्राद्वेध्यातुनसंभवति, तथापिप्रज्ञापनार्थिकायांचतु-
र्णामपिकषायाणांरागद्वेषोभयरूपत्वात् प्राद्वेषिकीक्रियाभवति ? इ-
त्याशयभेदात्नवआश्रवभेदालभ्यंते (इति) केइनवभ्रंति, सेत-
त्तिशेषमार्गणार्यामनुष्यंविनागतिविकंवेदविकंकषायचतुष्टयंअज्ञान-
विकंलेश्यापंचकं अभव्यत्वंमिथ्यात्वंसास्वादनंमिश्रं अविरतिश्रुति-
त्रयोविंशतिमार्गणासु “इरियावहीविहिणत्ति” इर्यापथिकीक्रियारहिता
एकचत्वारिंशत्आश्रवाः प्राप्यंते, एताश्चमार्गणानियमात्सकषायाएव-
भवन्ति, तेनसांपरायिकीक्रिया प्राप्यतेनेर्यापथिकी, चक्षुर्दर्शनेअचक्षु-
दर्शनेद्विचत्वारिंशदाश्रवाः लभ्यंतेइत्युक्ताः आश्रवामार्गणास्थाने-
षुसांप्रतंमार्गणासुसंवरभेदान्दर्शयन्नाह ॥ तेच

समिद्गुत्तिपरीसह, जइधम्मोभावणाचरित्ताणि,
पणातिगहुवीसदसच्चार, पंचमेएहि नायवा ॥१॥

तेचगुणस्थानशतकटीकायांव्याख्याताएवज्ञातव्याः ॥१०३॥

ट्कार्यः—केइक आचार्यो नय भेदे अधिकरणी क्रिया तथा
पाउसी क्रिया वे संयुक्त करी नव आश्रव भेद माने छे. ५-
श्मसंपराय मव्ये शेष थाकती रही जे २५ मार्गणा मनुष्य
विना तीनगति वेद ३ कषाय ४ अज्ञान ३ लेश्या ५ अ-
भव्य ? मिथ्यात्व ? सास्वादन ? मिश्र ? ए सर्वे मार्गणावे
इरियावही विना ४१ आश्रव भेद पामीये, एउले वासवी मा-
र्गणाये आश्रवना भेद कख्या ॥१०४॥

तरतसपणिदिजोए, नाणंचउगेतिदंससुफासु;
मवेउवसमिखायग, सन्निआहारेसुसवेवि ॥१०४॥

टीका—नरतस इत्यादि नराचिमनुष्यगतौ व्रतकाये पञ्चेन्द्रि-
येमनोवाक्कायरूपेयोगत्रयेमतिश्रुतावधिमनः पर्यवलक्षणेज्ञानयतुष्के
तिदंसात्ति चक्षुरचक्षुरवधिलक्षणेदर्शनत्रिकेसुक्काइतिशुक्लेश्यायांभवति-
भव्ये भव्येउव्रसमेत्ति उपशमक्षायिकलक्षणेसम्यक्त्वद्वयेसंशिमार्गणा-
यांआहारकमार्गणायांपुंवंपुकोनविंशतिमार्गणासुसर्वेसप्तपंचाशत्संवर
भेदाः प्राप्यंते चारित्रभेदानांसर्वेषांसत्त्वात् तत्सत्त्वचसंवरभेदाः
सर्वेऽपिप्राप्यंते इति ॥१०४॥

ट्वार्थः—हवे वासठि मार्गणाने विषे संवरतत्त्वना भेद कहे
छे, मनुष्य गति ? व्रतकाय ? पंचेन्द्राय ? योग ३ ज्ञान ४
ए च्यार दर्शन तीन चक्षु ? अचक्षु २ अवधिदर्शन ३ शु-
क्लेश्याने विषे भव्य मार्गणाने विषे उपशम समकित संज्ञा
मार्गणाये आहारक मार्गणाये ? ९ मार्गणा तेने विषे सर्वे भेद
संवरना सत्तावन पामीये ॥१०४॥

वेयतिकसायलेसा, वेअगिहरकायसुहमजईहीणा;
लोभेतेउससुहमा, चउचरणविणायचरणंमि॥१०५॥

टीका—वेयतिकसायलेसा इत्यादि ॥ तिइतिडमरुकमणि-
न्यायेनोभयथासंवेधः वेदत्रिके, तिकसायत्ति कपायत्रिकेक्रोधमान-
मापालक्षणे लेसाइति कृष्णादिशेषापंचके वेयगि, वेदकेक्षुयोपशमे
सम्यक्त्वेयथाख्यातचारित्र सुक्ष्मसंपरायचारित्रलक्षणभेदद्वयाभावात्
पंचपंचाशत्संवरभेदाःप्राप्यंते, सम्यग्दर्शनतः सर्वचारित्रपर्यंतंप्रतेषु
प्राप्यमाणत्वात् स्त्रीवेदेपरिहाररहिताश्चतुः पंचाशत्संवरभेदाः लोभे
लोभकपाये सुसुहमासुक्ष्मसंपरायचारित्रसहिताः पदपंचाशत्संवर-
भेदाःप्राप्यंते, चारित्रपंचकेचारित्रमार्गणायां सामायिकचारित्रेच्छेदो-

टीका—केवलदुगेअणहारे इत्यादि ॥ केवलज्ञानकेवल-
दर्शनलक्षणे मार्गणाद्वयेसामायिकच्छेदोपस्थापनीयपरिहारविशुद्धिसू-
क्ष्मसंपरायचारित्रहिताद्वादशभावनारहिताएकचत्वारिंशत्संवरभेदाः-
प्राप्यंते, समितिगुप्तिस्थितधर्मपरीपहजयादिपरिणामानांश्लायिकत्वा-
वस्थाप्राप्ताइतिगम्यं सर्वेषामपिसाधनधर्माणांसंपूर्णत्वेनभवनात् ॥
तथा अनाहारकमार्गणायां सामायिकादिचारित्रचतुष्काभावः द्वा-
दशभावनाजपिनभवंतियतः अन्तरालगतौक्षयोपशमचारित्राणांभा-
वनानांचनसंभवः केवलिसमुद्घातावस्थायांतुएतेषांपोडशभेदानाम-
संभवएव समित्यादीनांतुकेवलिसमुद्घातकालेश्लायिकत्वेनसंगृही-
तत्वात् ॥ तथा नरकतिर्पेगूदेवगतौअविरतिमार्गणायां देशविरतौ-
द्वादशभावनाएवसंभवंतिनशेषाः सर्वविरत्यभावात्, ननुदेशविरतस्य-
पौषधादिकालेश्लायिकत्वाद्योभवन्ति ताः कथंनगृहीताः तत्रोच्यते
देशविरतस्यसमित्यादयोऽभ्यासरूपाः नक्षयोपशमरूपा अनवस्था-
यित्वेनप्रवृत्तिरूपत्वात्नानुमोदना दोषस्यसर्वतोनिवृत्तेन समित्या-
दयोगुणाःभावकस्य इति ॥ सेतासु शेषासुजातिचतुष्कस्थावरपंच-
काज्ञानत्रिकाऽभव्यमिध्यात्वसास्वादनमिश्रासंश्लिखणासुसप्तदशमा-
र्गणासुसंवरस्याभावएवसम्यक्दर्शनगुणप्राग्भावमंतरेणनसंवरभावः
तेनसंवरानास्ति इतिदर्शितंसंवरतत्त्वस्वरूपं मार्गणासु सांप्रतंनिर्ज-
रातत्त्वेविभजन्नाह ॥ १०६ ॥

ट्वार्यः—केवलज्ञान केवलदर्शन अनाहारक मार्गणानेविषे
च्यार चारित्रभावना बार ए सोल विना ४१ संवरना भेद पा-
मीये छे. तीन गतिनरक १ तिर्यच २ देवगति ३ अविरति
१ देशविरति मार्गणाये १२ भावनाना बार भेद छे. शेषमा-
र्गणाये संवरानो भेद नदी. बासठि मार्गणाये संवरना भेद कद्या.
॥ १०६ ॥

सम्मदिष्टीमग्गणासु, सकामइयरायमिच्छसंगाण
 नरतिरयदेवतिरिया, थोवादुसंखणंतगुणा ॥१०७

टीका—सम्मदिष्टीमग्गणासु इत्यादि ॥ मूलभेदतः निर्ज
 पूर्वोपचितकर्मपरिषद्वलक्षणा अथवा देशतःकर्मक्षयलक्षणाद्विधा
 कासकामाऽपराअकामा, तत्राकामाप्रदेशविपाकतोभुज्यमानकर्म
 लिकक्षरणरूपाअस्यनिर्जरातोबंधस्यबाहुल्यं उक्तंचावदयस्मि
 त्तौपल्लेमहेमहल्ले कुंभंपक्खवइ सोहइनालिइयामिच्छत्ताजीवोरे
 बहुअ खवइअप्पं ॥ १ ॥ इयंसम्यग्दर्शनादिगुणरहितस्यमिच्छा
 गुणस्थानविके एवभवति ॥ सकामातुप्रदेशविपाकतोभुज्यमान
 कर्मानुभवे अरक्तद्विष्टतयामाव्यस्थ्यवृत्त्याभुज्यमानस्यतद्विपाक
 स्वरूपतोमित्त इति मन्यमानस्य नाहं क्रोधादिमान् नाहं शरीरी, ना
 आहारी, नाहं संसारी अहंतु शुद्धचिद्रूपानन्तस्वस्वभावानंदभोगी इ
 राकरूपाबंधनदृष्टियरस्य भुज्यमानकर्मनः रसशोषणेनअसंख्येयगुण
 निर्जराभवनितेनसकामाअस्य संकाल्पनानिर्जरासहृता उक्तंचावदयस्मि
 नियुक्तौ पल्लेमहेमहल्ले कुंभंसोदेइपक्खवइनालि, इयसम्मतिजीवो
 धइ । अप्पखवइवइअ ॥ १ ॥ सास कामा सम्यग्दर्शनगुणयुक्तासु मार्ग
 गासु मतिज्ञानादि ज्ञानांप्येदेद कसाम्यग्दर्शनादि मार्गगासु साम
 विद्यादि थारियमार्गगासु सकामानिर्जगभवति, इतराअज्ञानादि
 सम्यक्त्वगुणाप्युक्तासु मार्गगासुमिच्छात्वमार्गगासु पूर्वोनेनि
 यत्वंपृक्तासु अकामनिर्जरा यशश्चान्यासुगत्यादिमार्गगासुदेवा
 जीवानांसम्यक्त्वंनेपां सकामावेपा मिच्छात्वोपां अकामासकाम
 निर्जराभेदात्तदशतोत्तरगासुनां ज्ञापेयापतिं सध्यायक्या अने
 लस्यदग्गुनेददंते पंनेपदेविन् आयायां ससक्याः अदोप
 निवनेनेदेपुनसकः ससगन्तं ससुमरा सशो कापादेतनांइतिअदि

तपोगुणेनिर्जरात्क्षणेऽपि गृहीतमिनिःश्याख्यातानिर्जरा, सांप्रतंमार्ग-
णासुअल्पबहुत्वंदशपन्नाह ॥ नरनिरयेत्यादि । इहयथासंख्येनयोजना-
कर्त्तव्या सार्धंनिरस्यदेवतिर्यग्योनिकेभ्यः तत्राशातनरामनुष्याः स्तो-
काः यतः द्विविधानराः संमूर्च्छजाः गर्भजाश्चतस्रसन्मूर्च्छजाः क-
दाधिन्नभवन्ति यतः एषांविश्वो जघन्यतः समपमुत्कृष्टतः चतुर्विंश-
तिमुहूर्त्ताः तेनोत्पन्नानां जघन्यतः उत्कृष्टतश्चांतमुहूर्त्तस्थितिकृत्वे-
न परतः सर्वेषांनिर्लेपात्प्रदातुभवानिनदाजघन्यतः एकोद्वीचयोवा-
ज्ज्कृष्टतस्तुसंख्याता असंख्यानामाइतरेतुसर्वद्वंसंख्येयाभवन्ति ।
तत्रसंख्येयकस्यसंख्यातभेदत्वाद्गजायतेक्रियदपिसंख्येयकं तदुच्यते-
इहपष्ठः वर्गः पंचमवर्गेणयदागुणितोभवति तदागर्भजमनुष्यसं-
ख्याभवतितत्रद्वयोस्तुवर्गश्चत्वारोभवन्तिपृथप्रथमः वर्गः (४) च-
तुर्णां वर्गः षोडशानिद्वितीयोवर्गः (१६) षोडशानां वर्गोद्विशते-
परंपंचाशदधिके (२५६) अस्परशोर्वर्गः पंचषष्टिसहस्राणिपंच-
शानानि त्रिंशदाधिकानिचतुर्थोवर्गः (६५५३६) अस्परशोर्वर्गः
सार्धगाययाप्रोच्यते । चत्वारियकोडिसयाउणतिसंचहुंतिकोडीओअ-
उणावन्नंटरकासत्तष्टिचेवसहस्रा ॥१॥ दोसयच्छन्तुयापंचमवर्गोऽमो-
विणिदिष्टो ॥ अंकस्थापना ॥ ४२९४९६७२९६ अस्यापिराशे-
वर्गोगाथात्रयेणप्रतिपाद्यते । षट्कोडाकोडीचउरासीइहभवेसह-
स्राइ, चचारियसत्तष्टाहुंतिसयाकोडीकोडीण ॥१॥ चोयाणंटरकाइ-
कोडीणंसत्तचेवसहस्रीतितीपसयायसपरी कोडीणंहुंतिनायवा
॥२॥ पंचाण्डलकाएगावन्नंभवेसहस्राइउसोलमुत्तरसयापृत्तीछष्टो-
हवद्बर्गो ॥३॥ १८४४६७४४८७३७८९५५१६१६ तदय-
पष्टोवर्गः पूर्वोक्तेनपंचमवर्गेणगुण्यतेतथाचसतियासंख्याभवतितस्यां-
जघन्यपदिनोगर्भजमनुष्यावर्त्ततेसाचेयं ७९२२१६२५१४२६-
४३३७५९३५४३४५३३६ जयंचराक्षिनिधयार्थगाथाद्वयं छग-

तिन्नितिन्निसुत्रंपंचेवयनवयतिन्निचत्तारिपंचेवयातिन्निनवपंचपंचसगति-
 नेवतिनेव ॥१॥ चउच्छदोचउड्कोपणदोछक्किगोयअद्वेवदोदोत-
 वसत्तेवय अंकठाणापराहुंति । तदेवमेतेषुअंकस्थानेषुगर्भजमनुष्याः
 भवंति । उत्कृष्टपदेमनुष्याअसंख्येयोत्सर्पिण्यवसर्पिणीभिः भवंति
 इत्यादि अनुयोगद्रारतोज्ञेयंनरेभ्यः नैरयिकाअसंख्येयगुणाउक्तंचाउ-
 योगद्वारे नेरइयाणंभंतेकेवइयावेउधियशरीरापन्नतागोयमा, दुविहाचद्वल्-
 यामुक्केल्लपातत्थणंजेतेचद्विल्लिपातेणंअसंखिज्जा । असंखिज्जाहिओ-
 सपिणीहिअवसापिणीहिअवहीरंति खेत्तओअसंखेज्जाओसेढीओ-
 पपरसअसंखेज्जोभागोतासेणंसेढीणंविरकंभमूर्इअंगुलपत्रमवगमूलं-
 धीजवग्गमूलंपडिपुत्तंइत्यादिप्रमाणाः नारकाः नरेभ्यः असंख्यातगु-
 णानारकाः तेभ्यः देवाः असंख्यातगुणाअवसकलभुवनपत्यादिसमुत्ता-
 यापेशयाचित्यमानादेवानारकेभ्योऽसंख्यातगुणापुत्र । तेभ्योऽपिषरे-
 नेभ्यस्तिर्ययोऽनंतगुणाः तत्रानंतसंख्योपेतस्यवनस्पतिकारपरसना-
 वात्उत्तंचपुप्पसिणंभंतेनेरइयाणंतिरिरकजोगिपाणंमणुरसाणंदेवाणंति-
 द्वाणपकरेकपरे द्वितो अण्णायाचडुआवात्तुल्लानाविसेसाहि ॥१॥ गो-
 सत्रयोवामणुरसानेइयाअसंखेज्जगुणादेवाअसंखिज्जगुणगुणासिदा-
 अणंतगुणानिरिरकजोगियाअणंतगुणा । सांप्रतामिद्विपद्वारेकापत्र-
 र्हेनदमिधिगुगह ॥१०७॥

उच्यते:—निर्जंग ते कर्मवृ परिशादन अयस कर्मवृत्त्य
 ते निर्जंगना मूल २ वेद छे, एक सद्यम निर्जंग तया वीमी
 अद्यम निर्जंग छे, तिहां जेदशी समकित सहित मार्गंगा मति
 जानादिक निगमांदे सद्यम निर्जंग अने जनभायादिक तेदने
 इत्यन्त अद्यम निर्जंग छे, जे मार्गंगा मध्ये समकित नया
 निव्यन्त वे वेद छे ते मार्गंगा मध्ये अद्यम सद्यम वे निर्जंग

छे. निर्जराना १२ भेद तपना छे ते चार भेद तो जे जीव देशविरति तथा सर्वविरति परिणम्या हवे तेहने चारित्र विना तपनी आगममन्त्रे ना कही छे. तिणे देशविरति तथा सर्वविरतिने छे. तथा भगवतीमूत्रे प्रापश्चित्त १ विनय २ वैषावस्य ३ तथा सज्जाय ए च्यार तप, समकित्तीने कल्या छे. देवता समकित्तीने अधिकारे इम आगमयी जाणवो. हवे अल्पबहुत्व कहे छे, मनुष्य थोडा छे, संख्याता छे, उत्कृष्टे २९ आंशताइ छे मनुष्ययी नारकी असंख्यात गुणा छे. नारकीयी देवता असंख्यात गुणा छे. देवतायी तिर्यच अनंत गुणा छे, जे सूक्ष्मशर पृकेन्द्रिय सर्वमांदि गणवा तेवारे घाय ॥ १०७ ॥

पञ्चउतिदुर्गिदि, धोवातित्रिहीअअणंतगुणा ।
 तसथोवअसंखग्गी, भूजलनिलअहीअवणणंता ॥१०८

टीका—पञ्चउतिदुर्गिदि ॥ इत्यादि ॥ इन्द्रियमार्गण्यां सर्वस्तोक्ताः पंचेन्द्रिमास्तेभ्यश्चतुरिन्द्रियाविशेषाधिकाः तेभ्यस्त्रीन्द्रियाविशेषाधिकाः तेभ्योद्वीन्द्रियाविशेषाधिकाः यद्यपिघनीकृतस्यटोकस्यउर्द्धाधजायताएकप्रादेशिभ्यः श्रेणयोऽसंख्याता असंख्यातयोर्जनकोटाकोटीप्रमाणाकाशप्रदेशमृषिगतप्रदेशराशिप्रमाणास्तासांयावान्प्रदेशराशिः तावत्प्रमाणाद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाः पंचेन्द्रिया अविशेषेणसुवेनिर्दिष्टाः तेभ्यः एकेन्द्रियाः अनंतगुणावनस्पतिकायजीवराशेरनंतगुणाः पृथुतिगभंते पृगिदिय रैदिय तैदिय चउतिदिय पंचेदियाभ्य कयरेकयरेहितो अप्यार चडुअवागोशमासपत्योवापंचेदिया चउतिदिया विसेसाहिरा तैदिया विसेउर्द्धिया रैदिया विसेसाहिया पृगिदिया अणंतगुणा इत्यादि कयमार्ग-

णांऽल्पत्रहुत्वेस्तोकास्त्रसाः द्वीन्द्रियादयः पूर्वनिर्दिष्टास्तेभ्यस्त्रसेभ्यः
 ऽसंख्यातगुणाः अग्निात्ति अग्निाकायिकाः सूक्ष्मवाद्भेदमित्रानां
 असंख्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणत्वात्, तेभ्योभूत्ति पृथिवीकायि-
 काविशेषाधिकास्तेभ्योजलत्ति अप्कायिकाविशेषाधिकास्तेभ्योऽनि-
 लत्तिवायुकायिकाविशेषाधिकाः तेभ्यः अकायिकाः सिद्धाअनंतगु-
 णास्तेभ्योपिवनस्पतिकायिकाअनंतगुणाः । यद्यपिचएतेषामपिपृ-
 थिवीकायिकादीनामसंख्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणतयामूत्रेऽवि-
 शेषेणनिर्देशः कृतः तथापिलोकानामसंख्यातच्चस्यानेकभेदमित्तत्वात्
 इहविशेषाधिकत्वं अन्यच्चतुर्णांस्यावराणां सूक्ष्माणां सर्वलोकः
 व्याप्यत्वात् अवगाहनायाः सूक्ष्मत्वेजीवानांविशेषाधिकत्वं आग्नि-
 कायेतुवाद्भेदराशेरत्यंतमल्पत्वात् स्तोक्तत्वमितिशेषः एतेषां चसर्वेषां
 असंख्येयत्वात्, अकायिकानांतुअतीतकालसमयेभ्यः संख्येयगुणः
 त्वात् तेभ्यः वनस्पतिकायिकाअनंतगुणाः यतः एकस्मिन्निगोदः
 शरीरे अतीतानागतकालसिद्धेभ्योऽनंतगुणत्वात् तादृग्निगोदा-
 नामसंख्येयत्वात् उक्तं श्रीप्रज्ञापनायां, एणसिणंभंते तसकाइयाणं
 पुद्विकाइयाणं आउकाइयाणं तेउकाइयाणं वाउकाइयाणं वणस्त-
 इकाइयाणं अपकाइयाणं कयरेऽहितो अप्पावा वहुआवा तुल्लावा-
 विसेसाहियावागोयमासव्वत्योवातसकाइया तेउकाइया असंखिज्ज-
 गुणा पुद्विकाइयाइयाविसेसाहिया अपकाइयाविसेसाहिया वा-
 सकाउकाइयाविसेसाहीया अकाइयाअणंतगुणा वणस्तइकाइया-
 अणंतगुणा ॥ १०८ ॥

ट्वायः—सर्वयी पंचेन्द्री थोडा, पंचेन्द्रीयी धीरेन्द्री अ-
 धिका, तेहयी तेरिन्द्री अधिका, तेहयी वेन्द्री अधिका, धेन्द्रीयी
 एकेन्द्री अनंतगुणा छे. एवं पंचेन्द्री जाणरा. प्रसहाय थोडा

छे. तिसु अग्निकाय असंख्यातगुणा, अग्निकाययी पृथिवी-
कायना जीव अधिका, पृथिवीकायसु अपकायना जीव अधिका,
अपकायसु वाउकाय अधिका, वाउकायसु वनस्पतिकाय अधिका
॥ १०८ ॥

मणवयणकाययांगा, धोवाअसंखगुणअणंतगुणा ।
पुरिसाधोवाइत्थो, संखगुणाणंतगुणकीवा ॥ १०९ ॥

टीका—मणवयण इत्यादि ॥ मनोयोगिनः स्तोकाः संशि-
पेन्द्रियाणामेवमनो योगित्वात्तेभ्यः वाग्योगिनोऽसंख्येयगुणा द्वीद्रि-
यादीनां प्रक्षेपात्, तेभ्योऽपिकाययोगिनोऽनंतगुणाः स्थावरणां तत्र-
क्षेपात् । आह च प्रज्ञापनायां एषु सिंगं भते जावाणं मणयोगीणं वा-
गयोगीणं काययोगीणं अयोगीणं च रूपरेऽहितो अप्पावा बहुआवा-
तुल्लावाविसेसाहियावा गो० सत्त्वोवा नणयोगीवययोगीअसंखिज्ज-
गुणा, अयोगीअणंतगुणा, काययोगीअणंतगुणा, सयोगीविसेसा-
हिया इत्यादि वेदमार्गणायां अल्पबहुत्वे सर्वतः पुरिसापुरुषवेदाः
स्तोकाः तेभ्यः स्त्रियः संख्यानगुणाः ॥ उक्तंच ॥ त्रिगुणातिरुव
अहियातिरीयाणं इत्थियाभुजेयटा सत्तावीसगुणा पुणसत्तावीस-
हीआनराणंच ॥ १ ॥ २०० नगुणावनीसखअहिआउतहयदेवाणं-
देवीओपत्ता जिणे हलि नगदोसेहि ॥ २ ॥ स्त्रीभ्यः ह्रीवाः
नपुंसकाअनंतगुणा अनंतगुणाच वनस्पतयेत्तयादृष्ट्या ॥ उक्तंच
प्रज्ञापनायां एषु सिंगं भते जावाणं सवेयगाणं इत्थीवेयगाणं पु-
रुत्तवेयगाणं नपुंसकवेयगाणं अवेयगाणरूपरे रूपरेहितो अप्पावा-
बहुआवातुल्लावाविसेसाहिया ॥ गो० ॥ सत्त्वोवाजीवापुरित्त-
वेयगा इत्थीवेयगातंखिज्जगुणा अवेयगाअणंतगुणा नपुंसकवेयगा-
अणंतगुणा सवेयगाविसेसाहिया ॥ १०९ ॥

ठकार्यः—मनयोगी थोडा छे, संज्ञी जीव ग्रह्या छे. वचन-
योगी असंख्यातगुणा छे. वेन्द्रियादिक सर्व जीव ग्रह्या छे.
वचनयोगीयी काययोगी अनंतगुणा छे. एकेन्द्रिय सर्ववणा ते-
माटे पुरुषवेदी थोडा छे. पुरुषवेदीयी स्त्रीवेदी संख्यातगुणा
छे. तिर्यचमे त्रिगुणा छे. तीने वळि अधिका मनुष्यमे २७
गुणा छे २७ वळि अधिका छे. देवतामे ३२ गुणा ३२ अ-
धिका छे, स्त्रीवेदीयी नपुंसकवेदी अनंतगुणा छे. एकेन्द्रिया-
दिक सर्व लीचा. ॥ १०९ ॥

माणीकोहीमाई, लोभीअहियमणनाणिणोथोवा।
ओहिअसंखामइसुअ, अहीअसमअसंखविभंगा११०

टीका—माणीकोही इत्यादि कषायमार्गणायांसर्वस्तोकामानिनः,
मानपरिणामकालस्यक्रोधादिपरिणामकालापेक्षया सर्वस्तोकत्वात्,
तेभ्यः क्रोधिनोविशेषाधिकाः क्रोधपरिणामस्यमानपरिणामकालापे-
क्षयाविशेषाधिकत्वात्, तेभ्योऽपिमायिनोविशेषाधिकाः तद्बभूयस्त्वेन-

नभवनात् लोभस्यअकारणे कारणेऽपिवर्त्तमानत्वात् ॥ उक्तंच ॥ एष-
सिणंभंतेजीवाणं सकसाईणं कोहकसाईणं माणकसाईणं मायाकसा-
ईणं लोभकसाईणं अकसाइणयकयरेकयरे अप्पावा बहुआवा तुल्ला-

सेसाहीया सकसाइविसेसाहीया इत्यादि ज्ञानमागणायांमणनाणिणा-
मनःपर्यवज्ञानिनः सर्वस्तोकाः तद्विगर्भजमनुष्याणांतनाऽपिसंप-

तानां विविधामपौष्यादिलक्ष्युक्तानां उपजायते ॥ उक्तंच ॥ तस्स-
जयस्ससञ्चप्पमायरहीयस्स विविहरिद्धिमइअस्स इत्यादि. वेचस्तो-
काएवसंख्यातत्वात्, तेभ्योऽसंख्येयगुणा अवधिज्ञानिनः सम्यग्दृष्टि-
देवादीनामप्यवधिज्ञानभाजांतेभ्योऽसंख्येयगुणत्वात्, ततोऽवधिज्ञा-
निभ्योमतिज्ञानश्रुतज्ञानिनोविशेषाऽधिक्यवधिज्ञानरहितसम्यग्-
दृष्टिनश्रुतिर्यत्रमक्षेपत्वात्, एतौघमतिज्ञानिश्रुतज्ञानिनौस्वस्थानेचित्य-
मानौद्वात्रपित्तमौतुल्यौमतिज्ञानश्रुतज्ञानयोरन्तरायकत्वात् यदाहुर्न-
यां देवद्विवाचक्य; जल्पमईनाणंतत्पसुअनाणंतत्पसुअनाणंतत्पमई-
नाणंतोविप्याइ-अन्नुत्तमणुगयाइति । तेभ्योमतिश्रुतज्ञानिभ्योवि-
भंगज्ञानिनोअसंख्यातगुणाः मिथ्यादृष्टिसुरादीनांविभंगज्ञानवतांते-
भ्योऽसंख्येयगुणत्वात् ॥७॥ ११०

टिप्पण्यः—कपायमे मान कपाई थोडा छे, मान कपायवी-
कोषी अधिका छे, कोषी यीमायाकपटी अधिका छे, माया
कपटीः यी लोमी अधिका छे, मनः पर्यवज्ञानी थोडा छे, जे
मनः पर्यवज्ञान मानुष्य सायुसेज होवे, मनः पर्यवज्ञानीथी अ-
वधिज्ञानी असंख्यात गुणा जे चार गतिमे समक्षिणी जीव
कर्ता छे. अवधिज्ञानी यी मतिज्ञानी श्रुतज्ञानी-अधिका छे, जे
चारे गतिने श्रमकितो सर्व छेणा अने मतिश्रुति घेइ बराबर
छे, तिणयी विभंग ज्ञानी असंख्यात गुणा छे, मिथ्यात्व दे-
वता घीजा पिण तिणे थरी ॥११०॥

केवलिणोणंतगुणा, मइसुअअद्याणणंतगुणतुळा ।
सुहमाथोवापरिहार, संखअहरकायसंखगुणा ॥१११॥

टीका—केवलिणोणंतगुणा इत्यादि तेभ्योविभंगेभ्यः केव-
लिनः अनंतगुणत्वात् सिद्धानांतेभ्योऽनंतगुणात्वात् तेषांचकेव-

उज्ज्वलानुक्तत्वात् तेभ्योऽपि गतेषु ज्ञानिभ्यो मत्प्रज्ञानभुजाज्ञानिकः
 अनंतगुणाः सिद्धेभ्योऽपि न स्यान्ति हायि इत्यां अनंतगुणत्वात् तेषां
 च मिथ्यादृष्टिपामत्प्रज्ञानभुजाज्ञानगुणत्वात्, एतेषो मयेऽनिरुद्ध
 ज्ञानिनः श्रुताज्ञानिनः सस्यानेति प्रयमानास्तुल्याः मत्प्रज्ञानश्रुत
 ज्ञानयोः परस्परमविनाभावित्वात् ॥ उक्तं च ॥ एषु सिद्धेभ्योऽपि
 यागं आमिगी घोहीअनागीणं गुअनागीणं ओहिनागीणं मय
 ज्ञपनागीणं केरलनागीणं मइअनागीणं मुअजनागीणं विभंगना
 गीणंपरुपरेकपरे द्विनोअणाया वदुआयातुल्ल्यायाविसेसाहीया गो
 मा सध्यत्वोयामणपञ्जवनागी ओहिनागी अंखिज्जगुणाआमिनि
 घोहीअनागीमुअनागीदोवितुल्ल्याविसेसाहीआविभंगनली असंखि
 ज्जगुणाकेवलनागी अणंतगुणाइअनागी सुअनागीपदोवितुल्ल्या
 अणंतगुणा इत्यादि । संयममार्गणायांसुहमायोवा मृक्षमसंपरायसंप
 मिनः सर्वस्तोकाः शताप्यक्त्वमात्रसंभवात्, तेभ्यः परिहाराविशु
 द्धिकाः संख्यातगुणाः उक्तर्षतः सहस्रप्यक्त्वसंभवात्, तेभ्योऽपि
 यथाख्यातचारित्रिणः संख्यातगुणाः कोटिप्यक्त्वेनप्राप्यमाणत्वात्
 इति ॥१११॥

इत्यर्थः—केवलि अनंत गुणा छे, जे सिद्ध भगवंत मांदि
 गण्या वेवारे तिणयी मति अज्ञानी श्रुत अज्ञानी अनंत गुणा
 छे, एकेंदीय आदिक सर्व छेवा मांहोमांदि शरावरी छे, सूक्ष्म
 संपराय चारित्रीया थोडावणा उत्कृष्टा एकसो बासठी छे, परि
 हार विशुद्धि संख्य गुणा छे, उत्कृष्टा नवसो छे, यथा ख्यात
 चारित्रीया संख्यात गुणा उत्कृष्टा नवकोडि छे ते माटे ११११
 छेअसमईयसंखा. देसअसंखगुणअणंतगुणअजया ।
 थोवाअसंखदुअणंता, ओहिनायणकेवलिअचरकू११२॥

टीका—छे असमहसंग्या इत्यादि तेभ्योपधाख्यातधारिविभ्यः
 छे दोषरथापनीयधारिविभ्यः सरूपेयगुणाः कोट्टिगणप्रचरूपेनलभ्य-
 मानत्वात्, तेभ्योऽपिगामाधिकर्मयमिनः संरूपेयगुणाःकोट्टिमहस्रपृ-
 थक्त्वेनभाष्यमाणत्वात् इति तेभ्योऽपिदेशादित्ता असंख्यातगुणा असं-
 ख्यातानांतिरब्धादेशादिसंभवात्, तेभ्योअयनाअधिगताअनंतगुणाः
 संपमहीनाद्यगुणम्भान कचनुष्टयवर्तिनः इत्यर्थः मिथ्यादशामनंतानं-
 नत्वात् दर्शनमार्गगायायथाक्रमंपदयोजना स्तोत्राअधिदर्शनिनः
 अधुदर्शनिनः असंख्यातगुणाः अनुगिद्रियपंधेद्रियाणांतनुंसंभवात्,
 तेभ्यः केवलदर्शनिनः अनंतगुणाः सिद्धानामनंतत्वात्, तेभ्यः
 अधधुदर्शनिनः अनंतगुणाः सर्वसंसारिर्जीवानांसिद्देभ्योअनंतगु-
 णत्वात् तेषां पनियमादधधुदर्शनोपेतत्वात् यदाहुः परममुनयः, एपु-
 सिणं भंतेर्जीवाणं धरकुदंसर्गीणं अधरकुदंसर्गीणं ओद्दिदसणीणं
 केवलदंसर्गीणं कपरं कपरेदित्तो अप्पदा चहुआदा । गोयमासच्चत्थो-
 वाओद्दिंसर्गीणं चहुत्तणी असखिज्जगुणाकेवलदंसणी अणंतगुणा
 अधरकुदंसणी अणंतगुणा इति ॥११२॥

ट्वायं—द्विगम छे दोषरथापनीय संख्यातगुणा उत्कृष्टा नव
 कोटीसो छे, सामायिक संख्यातगुणा छे, नवसहस्र कोटी छे.
 देशाविरति असंख्यगुणा तिर्यवगतिना भेष्टिये अविरति अनंत-
 गुणा छे, दर्शन च्यारनो अल्पबहुत्व कहे छे. अधधिदर्शनी
 षोडा छे, विणसु अधधुदर्शनी असंख्यातगुणा छे, केवलदर्शनी
 अनंतगुणा छे. अधधुदर्शनी अनंतगुणा छे. एकेन्द्रिय सर्वं छेवां
 सेवारे अनंतगुणा थाइं. ॥ ११२ ॥

पच्छाणुपुविलेसा, धोवादोसंखणंतदोअहीया ।

अभविअरधोवणंता, सासणिधोवोवसमसंखा ॥११३

टीका—पच्छाणुपुच्छिभेसा इत्यादि ॥ छेद्याद्वारेपञ्चानुपूर्वा-
 छेद्यावाच्याः तद्यथाशुक्लछेद्यावंतः सर्वस्तोत्राः निर्मलपरिणामत्वान्
 मुख्यत्वेनैवमानिकलांतकादिष्वनुत्तरसुरपर्यवसानेषुकेषुचिद्वेत्तव्यं
 मिजेषु मनुष्यस्त्रीपुंसेषु तिर्यग्स्त्रीपुंसेषु । केपुचित्रसंख्यात-
 वर्षायुष्केषु शुक्लछेद्यासंभवात् । ततः संख्यातगुणाः पद्मछेद्यावंतः
 सनत्कुमारमाहेंद्रजलोकेषु देवेषु पूर्वोक्तेषु मनुष्यतिर्यग्पुं-
 छेद्यासंभवात् सनत्कुमारादिदेवानांचलांतकादिदेवेभ्यः संख्येयगुण-
 त्वात्, तेभ्योऽपितेजोछेद्यावंतः संख्येयगुणत्वात् सौधभेदानादिदे-
 वेषुकेषुचित्तिर्यग्मनुष्येषु तेजोछेद्यासंबुभावात् तेषांचसकलपद्म-
 छेद्यासहितप्राणिगणापेक्षयासंख्येयत्वात्, ततः कापोतछेद्यावंतः
 अनंतगुणा अनंतकायिकेष्वपि कापोतछेद्यासंबुभावात्ततोऽसिद्धिदे-
 धिकानीलछेद्यावंतो नारकादीनांतल्लेद्यावंतोऽवप्रक्षोपात्, ततः क-
 ष्णछेद्यावंतोविशेषाधिकाः मूपसांतल्लेद्यासंबुभावात्, यदभ्यधापि
 परमगुरुणा, पृषुसिषां ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥
 काउल्लेसाणं पउमलेसाणं ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥
 प्पावा वादूआशातुल्लायाविसेसाहीयाया गोपमा सव्यत्पोराजीवागुरु-
 लेसा पउमलेसा संखिज्जगुणातेजोलेसासंखिज्जगुणा अलेसाअणंतगुणा
 काउल्लेसाअणंतगुणा नीललेसाविसेसाहीया किहलेसाविसेसाहीया
 लेसाविसेसाहीया अभ्यद्वारेअभ्यारतोरा स्वेपांरश्ममाणस्यरूप-
 घन्यपुक्ताऽनंततुल्यत्वात् तेभ्योभ्यः सिद्धिगमनाहर्तुअनंतगुणा
 आदृष पृषुसिषां भवेत्तीयाणं अत्रसिद्धीयाणं अत्रसिद्धीयाणं
 नोमन्तोअत्रसिद्धीयाणं कपरेकपरेऽनंतो अणामा सव्यत्पोरा
 यनासव्यत्पोराअत्रसिद्धिअनंतोअत्रसिद्धिअणंतगुणाअसिद्धि-
 आअणंतगुणा सम्पारवमागंणा ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥
 पदाविद्वस्यद्वारत्तु हंविदेद्वद्वद्वानानांसा ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥
 अत्रविद्वस्यद्वारत्तु हंविदेद्वद्वद्वानानांसा ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥

द्वयार्थः—लेश्यानो अल्प बहुत्व पश्चात्पूर्वो कहीये, शुक्ल-
लेशी धोडा छे तेयी पद्मलेश्यामे असंख्य गुणा छे, तेजोलेशी
असंख्य गुणा छे, तेयी कापोत लेश्या असंख्यगुणा, नीललेशी
अधिका, तेयी कृष्णलेशी अधिका, अभव्य धोडा, भव्य अनंत-
गुणा छे, सास्वादन सम्पक्त्वी धोडा तिणथकी उपशम सम-
क्रिती संख्यातगुणा छे, तिणसु मिश्र असंख्यातगुणा छे ॥११३॥

मीतासंखावेअग, असंखगुणवईअमिच्छदुणंता ।
संन्नियरथोवणंता, अणहारेथोविअरअसंखा ॥११४॥

टीका—मीतासंखावेअग इत्यादि ॥ औपशमिकसम्यक्दृष्टि-
भ्यः मिश्राः संख्यातगुणास्तेभ्यः क्षायोपशमिकसम्यग्दृष्टयः
असंख्यातगुणास्तेभ्यः क्षायिकसम्यग्दृष्टयः अनंतगुणाः, क्षायिकस-
म्यक्त्ववतांसिद्धानामानंत्यात्तेभ्योऽपिमिध्यादृष्टयोऽनंतगुणाः सिद्धे-
भ्योऽपिवनस्पतिजीवानामनंतगुणत्वान्, संक्षिमागणायांसंक्षिनो जीवाः
स्तोकाः, देवनारकसमनस्कपंचेन्द्रियतिपंग्मनुष्याणामेव संक्षित्वात्,
तेभ्य इतरे असंक्षिनोऽनंतगुणाः एकैन्द्रियाद्यसंक्षिपंचेन्द्रियान्तजीवाना-
मानन्त्यान् । यदागमेन्यगादि । एषसिणभंवे ज्ञानाणं सत्राणं
असंज्ञाणं नोसंज्ञाणं नोअसंज्ञाणं य कयरेकयरे हितो अप्पाचाचदु-
आवातुल्लावावितेसाहीया गोयमा सबत्पोवाजीवासंज्ञानो असंज्ञानो
असंज्ञी अनंतगुणा तथाआहारकमार्गणायांअनाहारकाः स्तोकाः
विग्रहगत्यापन्नसमुद्घातेकेवलिसमृद्घाततावस्थायां अयोगिकेव-
लिनांसिद्धानांअनाहारकत्वान्, तेभ्यः इतरेआहारकाअसंख्यातगु-
णा, ननुसिद्धेभ्योअनंतगुणाः संक्षारिजीवारवेचमायः आहारकास्ततः
कथंअसंख्यातगुणाः अनाहारकेभ्यः आहारकाइतिनैवशेषः मनः प्र-

तिसमयंपृकैकस्यनिगोदस्यअसंख्येयतमभागस्यसर्वदापिविग्रहगत्य-
समापन्नत्वेनप्राप्यमाणत्वात्, अतः अनाहारकेभ्यः आहारकज-
संख्येयगुणाः इतिचिंतितंगत्यादिष्वल्पबहुत्वंइदानींमार्गणासुमूलभा-
वान्विभजन्नाह ॥११४॥

ट्वार्थः—तिणसु क्षुयोपशम समकित्ती असंख्यात गुणा
छे, तिणसु क्षायिकसमकित्ती अनंतगुणा छे, तिणसु मिष्पात्वी
अनंतगुणा छे, संज्ञी थोडा, असंज्ञी अनंतगुणा छे, अना-
हारक थोडा छे. आहारक असंख्यातगुणा मार्गणाये अल्पबहुत्व
कस्यो. निगोदनो असंख्यातमो भाग सदा विग्रहगतिमे छे
तिणे ॥ ११४ ॥

गड्पंचिंदितसंमि, जोण्येएकसायचउनाणे ।

संयमतिदंसलेसा, भवखायगसंघिहारदुगे ॥११५॥

टीका—गड्पंचिंदि इत्यादि ॥ गतिचतुष्केपंचेन्द्रियजातीरस-
काये योगत्रये वेदत्रये कृपापचतुष्के मतिश्रुतायधिमन.पक्षेदवस्यो
ज्ञानचतुष्टये संयमगतके चक्षुरचक्षुराधिःशने त्रेदयापदके भवेःश-
विहमभ्यस्तये सशिपंचेन्द्रिये आहारके अनाहारके प्रेपृकभ्य-
दिदन्मार्गणायां पप्रभावाइतिमुदभा ताउपशमशापि हक्षुयोपशममो-
दयिह्यारिणामिहृदशणाः पप्रभावा प्राप्यन्ते जोवनवृत्तिसेवे
॥ ११५ ॥

ट्वार्थः—गति ४ पंचेन्द्रियणो १ रसकाय १ योग ३
वेद ३ कृपाय ३ ज्ञान ३ संयम २ दर्शन ३ त्रेदया १ भवे
१ आदिहृदमर्कट १ सशि १ आहारक १ अनाहारक ३
दृक भवेया ३२ ॥ ११५ ॥

समगे, खदगविणासेसआसुसमहीणा ।

इय, खयपरिणामभावाय ॥ ११६ ॥

णभावा इति उपशमसम्पक्त्वेशायिकभावमंतरेण-
प्यंते, उपशांतदर्शनस्पक्षायिकभावनेदोनभवति,
सुष्के स्थावरपंचके, अज्ञानविके, अभव्यमार्गणायां
त्वेमिष्यात्वेसास्वादनमिश्रेअसंज्ञिलक्षणासुअष्टादश-
उपशमरूपभावद्वयरहिताः क्षयोपशमौदयिकपारि-
यः भावाभवंति, केवलज्ञानकेवलदर्शनलक्षणासु-
यिकपारिणामिकक्षायिकलक्षणास्त्रयोभावाभवंति ।
णासु मूलभावाउक्ताः ॥ ११६ ॥ सांप्रतंमार्गणा-
पत्नाह ।

सासतालीस मार्गणाये पांच भाव छे, उपशम-
भाव विना ४ भाव छे, शेषमार्गणाइन्द्रि ४
अज्ञान ३ अभव्य १ क्षयोपशमसमकित १
सास्वादन १ मिश्र १ असंज्ञा ए १८ मार्गणाये
उपशम १ ए वे विना घण भाव छे, केवलज्ञान
१ ए वे मार्गणाये औदयिक १ क्षायिक १
ए तीन भाव छे. इत्थे वासठि मार्गणाये मूल
११६ ॥

यतस, जोएसंज्ञीतहेवआहारे ।

णा, भवेमणुपतिगईहीणा ॥११७॥

तरभावापणतस इत्यादि ॥ पंचेन्द्रियमार्गणायां

तिसमयंपुंकेकस्यनिगोदस्यअसंख्येयतमभागस्यसर्वदापिविग्रहगत्या-
समापन्नत्वेनप्राप्यमाणत्वात्, अतः अनाहारकेभ्यः आहारकभ-
संख्येयगुणाः इतिचितितंगत्यादिष्वल्पबहुत्वंइदानीमार्गणासुमूलभा-
वान्विभजन्नाह ॥११४॥

ट्कार्थः—तिणसु क्षयोपशम समकृती असंख्यात गुणा
छे, तिणसु क्षायिकसमकृती अनंतगुणा छे, तिणसु मिष्पाली
अनंतगुणा छे, संज्ञी थोडा, असंज्ञी अनंतगुणा छे, अना-
हारक थोडा छे. आहारक असंख्यातगुणा मार्गणाये अल्पपुत्र
कश्यो. निगोदनो असंख्यातमो भाग सदा विग्रहगतिमे छे
तिणे ॥ ११४ ॥

गड्पंचिदितसंमि, जोएयेएकसायचउनाणे ।
संयमतिदंसलेसा, भवत्यायगसंघ्रिहारदुगे ॥११५॥

टीका—गड्पंचिदि इत्यादि ॥ मतिभ्रुपकेपचेन्द्रियजातीरस-
हाये योगवये वेदवये कषायचतुष्के मतिभ्रुनासमिपनःपर्वरवृणो
ज्ञानचतुष्टये संयममसके चतुरथचुराधिदर्शनैरेदयापरके भव्येजा-
पिकसमस्यस्ये मतिभ्रुपचेन्द्रिये आहारके अनाहारके पूंएकथरा-
दिभ्रुनागंणायां एतन्नासाइतिम् इभासाउपशमसाये हसयोपशम
दुदेद्वारिणामिहलभगाः पचभासा प्राप्यन्ते जोवनइति
॥ ११५ ॥

ट्कार्थः—मति ४ पचेन्द्रियो १ उमहाय १ योग १-
इद ३ कषाय ४ ज्ञान ३ मयम २ दर्शन ३ उदया १
१ अदिहसमस्यस्ये १ मजा १ आहारक १ अनाहारक १
दुद्वारिणा इद ॥ ११५ ॥

पणभावाउपसमगं, खदगाविणासंख्यआमुसमहीणा ।
केवलदुगिउदय, स्वयपरिणामभावाय ॥ ११६ ॥

टीका—पणभावा इति उपसमसपक्षवेक्षाधिकभावांतरेण-
पत्वागोभाराः प्राप्नुते, उपसमदर्शनरपक्षाधिकभावेनेनभवति,
शेषकगुजानिपक्षके रथावगंधके, अज्ञानविके, अभव्यमार्गणायां
क्षयोपशमसम्यक्त्वेमि-यावेसारदादनेमिभेअसंक्षितक्षुण्णामुअष्टादश-
मार्गणायाक्षाधिकउपसमरूपभावात्प्रसदिनाः क्षयोपशमीदयिकपारि-
णामिकलक्षणास्त्रय भावाभवति, केवलज्ञानकेवलदर्शनलक्षुण्णामु-
मार्गणाया औदयिकपारिणामिरक्षाधिकलक्षुण्णस्त्रयोभावाभवति ।
इत्येवंद्विषष्टिमार्गणाया मूलभावाउत्तरा ॥ ११६ ॥ सांप्रतंमार्गणा-
याउत्तरभावाद्दर्शयताह ।

टिप्पणी.—यासनालीस मार्गणाये पांच भाव छे, उपसम-
समक्तिवे क्षायिकभावा विना ४ भाव छे, शेषमार्गणाइन्द्रि ४
धावर ५ तीन अज्ञान रे अभव्य १ क्षयोपशमसमक्ति १.
निष्पात्र १ सारदादन १ निध्न १ असंज्ञा ए १८ मार्गणाये
क्षायिक १ उपसम १ ए वे विना प्रण भाव छे, केवलज्ञान
१ केवलदर्शन १ ए वे मार्गणाये औदयिक १ क्षायिक १
पारिणामिक १ ए तीन भाव छे. इटले वासठि मार्गणाये मूल
भाव कळा. ॥ ११६ ॥

उत्तरभावापणतस, जाणसंज्ञीतहेवआहारे ।
सवेअभवहीणा, भवेमणुपतिगईहीणा ॥११७॥

टीका—उत्तरभावापणतस इत्यादि ॥ पंचेन्द्रियमार्गणायां

असकायमार्गणायां, योगत्रिकमार्गणायां, संज्ञिमार्गणायां, आहारक-
मार्गणायां, सर्वत्रिपंचाशत्भेदाभावानां भवन्ति । चतुर्गतिषु सर्वभा-
वानां प्राप्यमाणत्वात् पंचेन्द्रियादिभावानां सर्वगतिषु सद्भावात्, तथा
अभ्यमार्गणायां अभ्यत्वहीनाद्विपंचाशत्भेदाः प्राप्यन्ते, तथाम-
णुपत्ति, मनुष्यगतौ, तिग्महीणात्ति, तिस्रः गतयः नास्का मरति-
र्यग्लक्षणानप्राप्यन्ते, शेषाः पंचाशत्भेदाभावानां प्राप्यन्ते, औद-
यिकस्य अष्टादश शेषाः सर्वेऽपि अत्र प्रदेशोदयसंक्रातोदयत्वंनापेक्षि-
तं मुख्यत्वेन मनुष्यत्वमेवार्पितमिति ॥ ११७ ॥

ट्वार्थः—हृवे वासठिमार्गणाये उत्तरभाव कहे छे । पंचे-
न्द्रिनेत्रसकायने योग ३ ने संज्ञिमार्गणाये तिमहीज आहारकं
मार्गणाए सर्वभाव ५३ छे, अभ्य विना ५२ भाव छे, भ्य-
मार्गणा विषे मनुष्यगतिमार्गणाये तीन अन्यगति विना ५०
भाव छे ॥ ११७ ॥

उवसममीसंचरणं, मणपज्जवदेसचक्खुदिट्ठिअ ।
अहहारेएहिंविणा, खायगसगहीणचक्खुदुगे ॥११८॥

टीका—उवसममीसंज्ञत्यादि ॥ अनाहारकमार्गणायां सप्तच-
त्वारिंशत्भेदाः प्राप्यन्ते, उपशमसम्यक्त्वे आयुर्बधाभावात् न मरणमपि,
मरणाभावे विग्रहगतित्वमपि न इति हरिभद्राशयस्तन्मते सप्तचत्वारिंशत्
कार्मग्रंथिकास्तु उपशमसम्यग्गतः संज्ञिद्वयलक्षणजीवभेदां गीकारे-

भेदो लभ्यते, तदपेक्षया विग्रहगतौ उपशमसम्यक्दर्शनं भवति, तेना-
ष्टचत्वारिंशत्भेदा भवन्ति, उपशमचारि चतुर्पर्याप्तकस्य, मीसं नामश्च-

योपशमचारित्रमपिपर्याप्तकस्यमनःपर्यवज्ञानस्यापिपर्याप्ताऽवस्थाया-
मेवदेशविरतस्यापिपर्याप्ताऽवस्थायांचक्षुर्दर्शनमपिमुख्यवृत्त्या पर्याप्त-
र्येव तेनएभिर्भावेर्विनाअष्टचत्वारिंशत्भेदाभवंति । क्षायिकभेदाः
केवलिसमुद्घातावस्थायांअनाहारकृत्वेषाम्प्यंते । क्षयोपशमभेदेषु-
ज्ञानत्रिकदर्शनद्विकअज्ञानत्रिकलब्धिपंचकक्षयोपशमसम्पत्त्वस्यवि-
ग्रहगतौप्राप्यमाणत्वान् । औदयिकपारिणामिकानामपिद्विग्रहगतौ-
प्राप्यमाणत्वात्प्राप्यंतेअनाहारकेपूतेभावाभवंति । उपशमंचमि-
श्रंचचरणंच उपशमनिश्चरणंइतिसमासः अथवा उपशमंचमिश्रंच
उपशममिश्रंतदेवचरणंइत्यनेनउपशमंचरणमिश्रंक्षयोपशमंचरणंचेति-
व्याख्याभेदेनोभयमतदर्शनंकृतमितिशेषं । चक्षुर्दर्शनेअचक्षुर्दर्शने
खायगसगहीणत्ति, क्षायिकभावस्यलब्धिपंचककेवलज्ञानकेवलदर्शन-
लक्षणभेदसप्तकमंतरेणपट्चत्वारिंशत्भेदाभावानांप्राप्यंते, क्षीणमोह-
गुणस्थानंयावत् चक्षुरचक्षुर्दर्शनद्वयंभवति, क्षीणमोहेचक्षायिकसम्प-
त्त्वचारित्रेभवतः, शेषाः क्षायिकस्यसप्तभेदाः घनचातिस्येसयो-
गिगुणस्थानादिष्वेवभवंति । अतश्चक्षुरचक्षुर्लक्षणेदर्शनद्वयेपूतेभेदान-
संति ॥ ११८ ॥

ट्कार्थः—उपशमसमकितमिश्र चारित्रक्षयोपशमचारित्र विना
मनःपर्यवज्ञान विना देशविरति विना चक्षुर्दर्शन विना अनाहा-
रकमार्गणाए ४८ भाव छे, क्षायिकना सात भेद ५ लब्धिकेवल-
ज्ञान ? केवलदर्शन ? ए सात विना चक्षुर्दर्शन ? अचक्षुर्दर्शन
? ए वेने ४६ भाव छे ॥ ११८ ॥

वेअकसायेतिउदय, अडखायगहीणनाणुवहिदंसे ।
विणुखायसगअन्नाणं, मिच्छाभवत्तअन्नाणा ॥११९॥

टीका—वेयकसायङ्ग्यादि वेदत्रिके औदयिकभावस्य तिङ्गिति
 कभेदाः क्षायिकस्य लघ्विपंचककेवलज्ञानकेवलदर्शनक्षायिकयथा
 ख्यातचारित्ररहिता द्विचत्वारिंशत्भावभेदाः प्राप्यन्ते । तनपुरुषवेदे
 स्त्रीवेदेनपुंसकवेदेनरकगतिलक्षण औदयिकत्रिकरहिताः पूर्वोक्तक्षायिका
 यिकाष्टकरहिता द्विचत्वारिंशत्भेदाः, स्त्रीवेदेपुरुषवेदेनपुंसकवेदेनरक
 गतिरहिता द्विचत्वारिंशत्, नपुंसकवेदेपुरुषवेदेस्त्रीवेदेदेवगतिरहिता
 द्विचत्वारिंशत्, क्रोधेक्रोधकषायलक्षणायांमार्गणायांमानमायालोभ-
 रहिता अष्टादश औदयिकाः शेषाः पूर्वोक्ता द्विचत्वारिंशत्, एवंमाने-
 क्रोधमायालोभरहिता मायायांक्रोधमानलोभरहिता लोभेक्रोधमान-
 मायारहिता द्विचत्वारिंशत्भेदाभावानांप्रत्येकं वाच्याः क्रोधानांचतु-
 र्णामव्ये अन्यतमस्य एकस्यैवोदयात् नान्येषामिति, नाणत्तिज्ञानत्रित-
 यमार्गणायांअवधिदर्शनमार्गणायां क्षायिकस्यसप्तभेदाः सयोभिकेवष्टि-
 प्रत्ययानभवंति । एतासांक्षीणमोहंयावदेवसत्त्वात्, अज्ञानत्रिक-
 मिध्यात्वमभव्यत्वंअज्ञानं औदयिकभावस्यप्रथमंभेदरूपंएवंत्रयोदश-
 भावरहिताः शेषाउपशमस्यद्वेक्षायिकदर्शनंक्षायिकचारित्रंचेतिद्वौ-
 क्षयोपशमिकाःपंचदश, औदयिकाः एकोनविंशतिः, पारिणामिकौद्वौ-
 भेदौ एवंचत्वारिंशत्भेदाभवंति । अग्रखायगसगत्तिसमासेविण्डति-
 पदंसंयोज्यंपृतेत्रयोदशमिर्विनाइत्यर्थः ॥ ११९ ॥

टिप्पण्यः—वेद तीनने विषे कषाय ४ भे ४२ भाव छे,
 तीन औदयिकना ८ क्षायिकना तेहना भावना जे पुरुषवेद-
 मव्ये स्त्रीवेद नपुंसकवेद नरकगति ए तीन नयी । स्त्रीवेदमव्ये,
 पुरुषवेद नपुंसकवेद नरकगति नयी । नपुंसकवेदमव्ये, पुरुषवेद
 स्त्रीवेदेदेवगति नयी । कषाय ४ मव्ये क्रोधमव्ये मानादि ३ नयी,
 मानमव्ये, क्रोधादि ३ नयी । मायामव्ये, यीजा तीन कषाय

नयी । लोभमध्ये, अन्य तीन कषाय नयी । तथा क्षायिक-
सम्पत्त्व छे, शेष अन्य नयी ए अगीयार विना ४२ भाव
छे । क्षायिकना सात भेद, पांचलब्धि केवल २ अज्ञान ?
मिष्यात्व ? अभव्यपणो अज्ञान ३ एउले १३ भाव विना ४०
भाव छे ॥ ११९ ॥

साभवातेअजएतेमिच्छ, तिगिदेसिसुहमेगुणप्पभवा ।
अडखायगपणलेसा, समचरणविणातिलेसासु १२० ॥

टीका—साभवातेअजए इत्यादि ॥ अजएअविरतिमार्गणायां
उपशमस्यएकः क्षायिकस्यएकः देशसर्वविरतिमनः पर्यंविना पंच-
दशक्षायोपशमिका औदयिकाः सर्वेपारिणामिकस्यनयइति, साभवा-
अभ्यत्वलक्षणेनपारिणामिकभेदेनयुक्ताएकचत्वारिंशन्भेदाः भा-
वानामविरतिमार्गणायांप्राप्यंते इति, मिच्छतिमि मिष्यात्वत्रिकेमि-
ष्यात्वसास्वादनमिध्वलक्षणेगुणरथाननयेदेशविरतिमार्गणायां सुह-
म्मि सुहमसंपरापलक्षणेपंचमार्गणारथानेगुणप्रभवारतन्नामगुणरथान-
कस्थाभावाः भवंति । इत्यनेनमिष्यात्वेचमुखिशत्, सास्वादानेद्वाविं-
शत्, मिध्वेद्वाविंशत्, देशविरतौघतुस्त्रिंशत्, सुहमसंपरापेद्वाविंशतिः,
एवंज्ञातरथं तथातिलेसासु इतिलेदपात्रये वृष्णनीलकापोतलक्षणे-
अष्टौक्षायिकभेदाः क्षायिकसम्पत्त्वार्जनाः रचनामलेदपातोअन्याः
पंचलेदपास्तथासमसास्वनेनउपशमधारिष एरंघतुर्दशभेदान्मुक्त्वा-
शेषाएकौनचत्वारिंशत्भेदाः भावानांकृष्णादिप्रथमलेदपात्रयेभवंति ।
॥ १२० ॥

टिप्पणी—अविरतिमार्गणाये अभव्य भेदाये तेषारे ४१ भाव
पारिणये, मिष्यत्वे ३४ सास्वादाने ३२ मिध्वे ३२ देशविरते

चोत्रीस छे. सूक्ष्मसंपराये २२ गुणटाणे जे कह्यो ते भाव ज
णवा. आठ भेद क्षायिकना पांच लेश्या जे गवेषीये तेह
वीजी उपशमचारित्र ए १४ भाव विना ३९ भाव पामी
तिन लेश्याने विपे. ॥ १२० ॥

तेनिरयविणुतेउदुगे, सुक्काएनिरयलेसपणहीणा ।
मणनाणेपणतीसं, केवलदुगितेरभावाय ॥ १२१ ॥

टीका—तेनिरयविणु इत्यादि । तेपूर्वोक्ताएकोनचत्वारिंश
नरकगतिलक्षणेन औदयिकभेदेनरहिता अष्टात्रिंशत् भावभेदास्तेजोले
श्यायांतथापद्मलेश्यायांप्राप्यंते, सुक्कएइतिशुक्कलेश्यायांत्रिपंचाशत्
भावानांमव्ये अन्याः पंचलेश्यानरकगतिलक्षणाः षड्औदयिकभेदा
षड्यंतेततः शेषाः सप्तचत्वारिंशत्भेदालभ्यंते, माणनाणेमनःपर्यव
ज्ञानेपञ्चत्रिंशद्भेदाभवंतितेचअर्मीउपशमस्यद्वौक्षायिकस्यद्वौदेशविस्
तिअज्ञानविकरहिताश्चतुर्दशक्षयोपशमस्यअज्ञानाऽसंयममिथ्यात्व
रकतिर्पद्मदेवगतिरहिताः । पंचदशऔदयिकाः अभव्यत्वरहिताः
पारिणामिकस्यद्वौएवंपंचत्रिंशत्भावाः मनःपर्यायज्ञानेभवंति । केव
लदुगि, केवलज्ञान केवलदर्शनमार्गणायांतेइतित्रयोदशभावाभवंति,
नवक्षायिकस्य मनुष्यगति शुक्कलेश्याअसिद्धत्वरूपास्त्रयऔदयिक
भेदा, एकः पारिणामिकभेदः एवंचत्रयोदशभवंति ॥ १२१ ॥

ट्यार्यः—तेओगणचालीमव्येयी नरकगति ? काडीये तेगरे
३८ भाव पामीये, तेजोलेश्या तथा पद्मलेश्याने विपे तथा
शुक्कलेश्याने विपे नरकगति ? लेश्या ५ विना सडतालीस भाव
छे. मनःपर्यवज्ञाने २ उपशम २ क्षायिक १४ क्षयोपशम १५
औदयिक २ परिणामिक ३५ भाव छे. केवल २ ने विपे

नय ९ क्षायिक ३ औदयिक १ पारिणामिकनाए १२ भाव
छे. ॥ १२१ ॥

पणलद्धिअज्ञाणदुगं, अचक्खुउदयेदुवेअतिगईओ ।
लेसदुहीणापरणामियाय, धावरइगिंदिठाणेसु १२२॥

टीका—पणलद्धिइत्यादि ॥ क्षयोपशमभावस्यलब्धिपंचकं-
अज्ञाणदुगंति मत्पजानश्रुनाजानलक्षणं अज्ञानद्वयं अचक्षुर्दर्शनं
एतेअष्टौऔदयिके, पुरुषवेदस्त्रीवेदेगतित्रयंनरकामरनरलक्षणंलेइया-
द्विकं पद्मशुक्लेइतिसप्तभेदाभावेदोपाश्चतुर्दशऔदयिकाः पारिणामिकाः
त्रयोऽपिएवंपंचविंशतिभेदाभावानांम्यात्रत्रिकेप्रधिव्यप्वनस्पतिल-
क्षणेनधाएकेंद्रियमार्गणायांप्राप्यंते ॥ शेषानभवन्ति ॥ पंचेंद्रियादी-
नत्सत्त्वान् ॥ १२२ ॥

ट्यार्थ—पांचलब्धि २ अज्ञान २ अचक्षुदर्शन ए ८ क्षयो-
पशमना उदयना मत्वे पुरुषवेद २ स्त्रीवेद २ मनुष्य १ देवता
१ नारकी १ ए ३ गति पद्मशुक्लेइया २ ए सात विना १४
उदयनी पारिणामिकना ३ एट्ठे क्षयोपशमना ८ उदयनी १४
पारिणामिक ए २५ भाव छे, धावर ३ एगेंद्रियमार्गणा विषे । १२२।

तेतेउलेसहीणा, गइत्तसवितिइंदियसुचक्खुजूआ ।
चउरिंदिसुनाणदुगं, विगलेसुसुएसमक्खार्थं ॥१२३॥

टीका—तेतेउलेसहीणा इत्यादि । तेषूक्ताः पंचविंशती
तेजोलेइयाहीनाःक्रियन्वैतदाश्चतुर्विंशतिभावभेदाः गतित्रसेतेजोवा-
युकापलक्षणमार्गणायां विद्वाद्रियेति श्रोत्रिये एवंमार्गणाश्चतुष्के चतु-

स्त्रिंशन्भावाअन्नाणेअज्ञाननिकमार्गणायांप्राप्यंते । भावामुटापेक्ष-
यानिकभावप्रत्ययिकाज्ञेयाः, उपशमक्षायिकभावानामत्रासंभवात् ते-
पांसम्यस्त्वमूलत्वान् ॥ १२४ ॥

ट्यार्थः—समकित १ देशविरति १ सर्वविरति १ अवधि-
दर्शन १ ज्ञान ४ विना शेषक्षयोपशमना १० उदयना २१
पारिणामिकता ३ ए चौतीसभाव छे, अज्ञान ३ मध्ये मूल तीन
भाव मांहीयी जे भेद संभवे ते कहिवा ॥ १२४ ॥

दोउवसमखयसम्मं, मीसेअन्नाणदेसविणुउदए ।
तिगईअन्नाणअजई, मिच्छविणुदोन्नीपरिणामी १२५ ॥

टीका—दोउवसमइत्यादि ॥

ट्यार्थः—उपशमना भेद २ क्षायिकसमकितनामिधना १४
भेद विना अज्ञान ३ देशविरति विना उदयना १५ तीन गति-
सिध्यात्वव्रित्तिअज्ञाण १ असंयम १ ना शेष १५ पारिणामिक
२ जीवत्व १ भव्यत्व ॥ १२५ ॥

सामाइदुगेपरिहारगेअ, सम्मचरणइध्विवेयविणा ।
हक्खाएउवसमखय, मीसेलद्धीसुउवओगा ॥१२६॥

टीका—सामाइदुगेइत्यादि गाथाद्वयसंबंधः तत्रसामायिक-
द्विकेसामायिकच्छेदोपरथापनीपलक्षणेचारित्र्यद्विकेदोउवसमत्तिर्द्धाने-
दावुपशमभावरस्य, क्षायिकभावरस्यएवंक्षायिकसम्यक्त्वंतदामिधेना-
मक्षयोपशमेभावरस्यज्ञाननिकदेशविरतिविष्णुचिरहिता.शेषाः चतुर्दश-
उदयेर्जादयिकेभावेनरक्षमरतिर्दग्गनिलक्षणेविके. अज्ञानविरतिमि-

शुक्लेश्याइतित्रयोभेदाभ्यपत्वं जीवत्वंचपारिणामिका एवंअष्टावि-
शतिभावभेदायद्याख्यातचारित्र्येअष्टाविंशतिभावभेदाःप्राप्यन्ते । अभ-
धेसुअभ्यपमार्गणायांमीसाक्षयोपशमनरयदश हुनिद्वौपारिणामिकौअ-
भ्यपत्वजीवस्वरूपौ ॥ १२७ ॥

ट्यार्यः—औदयिकना ३ असिद्धपणे मनुष्यगति १ शुक्ल-
लेश्या १ भ्यपणो जीवणो ए २ पारिणामिक सर्व मित्यां २८
भाव छे, यथाख्यातचारित्र्ये अभ्यपमार्गणाए क्षयोपशमना १०
पारिणामिकना २ अभ्यपणो जीवणो ॥ १२७ ॥

उदयाउवसमसम्म, खयअज्ञाणंचमीससम्मविणा ।
उदयेअमिच्छावोहा, भवजीयत्तेणसगतीसं ॥१२८॥

टीका—उदयाउवसमसम्मैइत्यादि उदयाऔदयिकाः सर्वेभेदाः
इतिवपस्त्रिशतभावभेदाअभ्यपमार्गणायांभवन्ति । उपशमसम्यक्त्वे-
खयविणत्तिक्षायिकभावभेदानभवन्ति । अज्ञानधमीससम्मविणाइति
अज्ञाननिकं क्षयोपशमसम्यक्त्वंविनाचतुर्दशउदयेऔदयिकेअमि-
च्छावोहा मिथ्यात्वअज्ञानरहिताएकोनविंशतिभेदाः भ्यपत्वंचजीव-
त्वंचएवंसप्तविंशत्भावभेदाः उपशमसम्यक्त्वेप्राप्यन्ते । उपशमभे-
णातुउपशमचारित्र्येक्षायिकदर्शनंभवतिनोपशमदर्शनेक्षायिकदर्शनादि-
कंनभवति ॥ १२८ ॥

ट्यार्यः—औदयिकना २१ एतेषु तेषां भाव छे. भ्यपने
विषे उपशमसमकित्त मार्गणाने विषे क्षायिकनो भेद कोई नयी.
क्षयोपशमना अज्ञान ३ क्षयोपशमसमकित्त विना १४१५ ल-
ब्धिज्ञान ४ दर्शन २ देशविरति सर्वविरति औदयिकना मिथ्यात्व

१ अज्ञान विना ११ पारिणाभिक्रमने मन्वन्तौ मीमांस
ए सौ मीमांसया योग भाव ११ ॥ १२८ ॥

स्वार्गस्यापगतुत्ता, समदिद्वीविणायमिसगसम्ने ।
उपसमस्वयिणुमीसग, मम्मनुआहुतिच्छनीसं?२१

श्री कृ—स्वार्गस्यापगतुत्ता ॥ स्वार्गेति—शायिके मन्वन्तौ दर्शनं
मार्गणायां शायिके कृत्वात्प्रोक्तः गतत्रिशतन शायिके मन्वन्तौ
संयुक्तास्तोपशमः उपशमशयिः दर्शनं दिनापंचत्वारिंशत्भावः
स्वोपशमं पारिणाभिक्रमने मन्वन्तौ उपशमस्य भवतुः श्रौतदिक्र-
मैर्होना विशन्ति पारिणाभिक्रम्यद्द्वीपुः पंचत्वारिंशत्भावानां भेदः
भवति, मीमांसये मन्वन्तौ उपशमस्य दर्शने उपशमभावविना शायि-
कभावं विना इत्यनेन प्रोक्तपंचत्वारिंशतः उपशमचारिव शायिक-
नवापगमे पंचविंशत्, मीमांसये मन्वन्तु आहुतिमिश्रं क्षयोपशमस्य
दर्शनं तेन पुनाः संयुक्ताः पटत्रिशत भवन्ति, इत्यनेन क्षयोपशमस्य
पंचदश आदयि क्रमैर्होना विशन्तिः पारिणाभिक्रम्यद्द्वीपुः पंचदशत्भावः
क्षयोपशमदर्शने प्राप्यन्ते, क्षयोपशमे शायिकोपशमदर्शनाऽभावः स्र-
॥ १२९ ॥

ट्यार्यः—शायिकसमकित मार्गणामव्ये शायिकना नव उप-
शमसमकित विना एतले उपशमचारिव ? शायिकना ९ क्षयो-
पशमना १४ औदयिकना १९ पारिणामिकना २ ए ४५ भाव
छे, क्षयोपशमसमकित तेहना उपशमनो भेद नयी. शायिकनो
भेद नयी. क्षयोपशमना १४ भेद छे, क्षयोपशमना १४ भेद
छे, तेमव्ये क्षयोपशमसमकित भेळीये एतले १५ क्षयोपशमना
१९ औदयिकना २ पारिणामिकना ए ३६ भेद पार्मव्ये. ॥ १२९

उवसमखयगेष्णं, मोसिमणनाणदेममवविणा ।

उदपतिगइतिलेसा, दुवेयविणुमेसयानिरण्ण॥१३०॥

टीका—उवसमखयगेष्णं इत्यादि ॥ निग्घे नरयत्तिमव्वे उपशमदशानलक्षणं एकमुपशमयः १८ इत्यत्र अत्राप्यंशोपशमस्य रयमीसे षयोपशमे मनःपर्ययज्ञान दशाविनिर्गमदीर्घनिर्गमभेद-
प्रियंविनापंचदश, जीर्णयिकभावेतुमनुष्णानिर्गमनगतिविश्व, विना-
वेजःपद्मशुक्लेदशालक्षणैदशानि ६ विनापदादि ६ स्त्रीनपुंसकलक्षण
विनाययोदशारिणाभिकाग्रयः पृथग्रयैर्यज्ञानभारानामेता नरय-
गतीनारकाणांमाप्यंते ॥ १३० ॥

ट्यार्थः—नरयत्तिमव्वे उपशमयः १८ इत्यादि १८ इत्यत्र अत्राप्यंशोपशमस्य
ए २ मिश्रभावेना १८ भेदोऽस्ति, तस्यैव मनःपर्ययज्ञान १ देश-
विरति १ सर्वविरति विना दोष १५ जीर्णयान्ता २१ मन्वे
लीन गति तीन तेषां पुरुषवेद १ नरयत्तिमव्वे इत्यादि विना
३३ भावोऽस्ति नरयत्तिमव्वे ॥ १३० ॥

देवेतिलेसधीपुंस, संयुजासंदरसतिराईजा ।

गइगुणटाणप्पभावा, भग्गणटाणेणु नेयवा ॥१३१॥

टीका—देवेतिलेसधी इत्यादि ॥ इत्यादि ३३ इत्यत्र अत्राप्यंशोपशमस्य
शुक्लेदशालक्षणैदशानि ६ विनापदादि ६ स्त्रीनपुंसकलक्षण
विनाययोदशारिणाभिकाग्रयः पृथग्रयैर्यज्ञानभारानामेता नरय-
गतीनारकाणांमाप्यंते ॥ १३० ॥

नरकगतौदेवगतौनिर्येगगतौप्रत्येकं त्रीणिर्वाणि क्षयोपशमपारणामिकौ-
 दयिकलक्षणः प्रथमः एष एव उपशमयुक्तः चतुष्कसंयोगः द्वितीयः
 स एव क्षायिकदर्शनयुक्तः इति तृतीयः मनुष्यगतौ सिद्धप्रत्ययक्षायि-
 कपारिणामिकलक्षणभंगैकरहिताः पंचभंगाः प्राप्यन्ते एकेन्द्रिय
 द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियस्थावगपंचकमार्गणायां क्षयोपशमपारिणा-
 मिकौदयिकलक्षणः एकभंगः पंचेन्द्रियवसकाययोगविकेभ्य-
 संश्याहारकलक्षणसुचतुर्दशभंगाः सिद्धप्रत्ययिकभंगासत्त्वात् कषाय-
 चतुष्टये मत्यादिज्ञानचतुष्टये दर्शनत्रिके केवलिप्रत्यय सिद्धप्रत्य-
 यभंगद्वयाभावात् शेषाभंगाः केवलद्विकेक्षायिकौदयिकपारिणामिक-
 स्तथाक्षायिकपारिणामिकलक्षणः एतौ द्वौ भंगौ अज्ञानत्रये मूलतः त्रिक-
 संयोगिकः एकभंगस एव गतिचतुष्टयेन चत्वारो भंगाः सामायिक-
 च्छेदोस्थापनीयचारित्र्येक्षयोपशमपारिणामिकौदयरूपः एकः क्षयो-
 पशमदर्शनचारित्र्यवतां क्षयोपशमपारिणामिकौदयिकोपशमलक्षणः
 उपशमदर्शनोपशमचारित्र्यवतां अथोपशमदर्शनक्षयोपशमचारित्र्यवतां
 मपि भवति । इति द्वितीयः क्षयोपशमक्षायिकपारिणामिकौदयिकलक्षणः
 दर्शनक्षायिकक्षयोपशमोपशमचारित्र्यवतां भवति, पंचभावसंयोगप्र-
 त्ययैः पंचमः क्षायिकदर्शनोपशमचारित्र्यवतस्य एवं चत्वारो भंगा भवन्ति,
 परिहारेत्रयोभंगाः एकः क्षयोपशमपारिणामिकौदयिकलक्षणः एष-
 एवोपशमयुक्तः द्वितीयः एष एव क्षायिकयुक्तस्तृतीयः मूलतस्त्रयः
 उत्तरत इति सूक्ष्मसंपरायेत्रयोभंगाः चतुष्कसंयोगाद् द्वौ पंचसंयोगलक्षणः
 एकः यथाख्याते क्षयोपशमपारिणामिकौदयिकलक्षणवर्जिताः पंच-
 भंगास्तत्र द्वौ उपशमश्रेणिसंभवौ, एकः क्षपकश्रेणिप्रायोग्यः, एकः
 केवलिभवस्वप्रायोग्यः, एकः सिद्धप्रायोग्यः, देशविरतोपशमभंगा,
 गतिद्वये एव प्राप्यमाणत्वात् । अविरतोद्वादशभंगाद्यतुर्गतिकालम्यन्ते,
 त्रेय्यापंचकेद्वादश, शुद्धे दश, अभ्येक्षयोपशमपारिणामिकौदयिकलक्ष-

णचतुर्गतिरुत्वेनचत्वारोभंगाः क्षयोपशमदर्शनेक्षयोपशम पारिणामि-
कौदायिकलक्षणएकएवउपशमदर्शनेक्षयोपशमपारिणामिकौदायिकोप-
शमलक्षणएकः क्षायिकेचत्वारोभंगाः क्षयोपशमपारिणामिकौदायिक-
कक्षायिकलक्षणः प्रथमः पंचकसयोगः द्वितीयः केवलिययोगिप्रत्यय
तृतीयः, सिद्धप्रत्ययचतुर्थः मिथ्यात्वसात्यादनमिध्रमार्गणागुक्षयो-
पशमपारिणामिकौदायिकलक्षणः, चतुर्गतिरुत्वेनचत्वारोभंगाः, अमजिपृष्ठयो-
पशमपारिणामिकौदायिकलक्षणएकः नरतिर्यगृगतिद्वयनोर्द्धाभंगी अ-
नाहारकेपंचकसयोगलक्षणरुभंगवर्जनात्पुलन.पथ उत्तगधतुर्दश-
भंगाः भवन्ति, तत्रद्वादशविग्रहगन्धपेक्षयाएकः केवलसमुद्धानादुव-
स्थः एकः सिद्धाऽपेक्षयाएवंसर्वमार्गणागुभावनावाध्या ॥१६१॥

ट्वायः—देवगनिमन्वे उपरती तीन सेइया श्रीरेद ए च्यत
भेडीये तेवारे सङ्घीसभावना भेद छे. सन्निपातिकभावना भागा
२६ छे, गतिना गुणटाणे एवं वट्टा छे ते अनुसार मार्गणाः
पण जाणवा तेमन्वे संनिपातिकभावना संभवी भांगा ६ छे ते
मांहुला सेइयो, नरकगतिदेवगनिमन्वेतिरियंपगतिमन्वे ३ भागा
ऊदायिक १ पारिणामिक १ ए एक तथा ए मन्वे उपशम भेडीये
ए पीओ अथवा क्षायिक भेडीये ए श्रीओ मनुष्यगनिमन्वे ३
संभवामाद्वियी एक सिद्धनो क्षायिक पारिणामिक ए भांगो नवी
पीजा सर्व ५ छे, च्यार इंरी पांच घावर मन्वे १ विकसोर्द्धा-
भंग छे, पंपेदी १ प्रसकाष १ योग ३ तीन एह्णुंसेइया १ मन्वे
१ संशी १ आहारी १ अनाहारी १ एउज मार्गणाः १४
भांगा ए सिद्धप्रत्ययी भांगो नवी ॥ १६१ ॥

पणसयतेसद्धिया, जीअभेआउत्तरागुणटाणे ।

अहतहमग्गणटाणे, लोमेतियणुत्तरीसम्भे ॥१६२॥

टीका—अथमार्गणासु उत्तरजीवभेदान्दर्शयन्नाह ॥ पणसपते-
 सद्गीया इत्यादि ॥ तत्र जीवभेदाः पंचशतत्रिपष्टिप्रमिता गुणस्था-
 नशतकेदर्शिता एव उत्तराजयिगुणस्थाने उक्तास्तथा मार्गणास्थाने ज्ञा-
 तव्यास्तत्र लोकान्तिकभेदा अनुत्तरभेदाः सम्मैत्ति सम्यक्त्वे प्राप्यंते तत्र-
 लोकांतिकानां अधिपतयः एवं ग्राह्या अनुत्तरास्तु सर्वेपि सम्यग्दृष्टय एव
 तथा नरकगतौ चतुर्दश तिर्यग्गतौ अष्टौ चत्वारिंशत्, मनुष्यगतौ त्रीणि-
 शतानि अधिकानि देवगतौ अष्टनवत्यधिकं शतं एकेन्द्रिये द्वाविंशतिः
 द्वित्रिचतुरिन्द्रियाणां द्वौ द्वौ जीवभेदौ स्वनामकौ पंचेन्द्रियाणां पंचशतं पंच-
 विंशदधिकं, पृथिव्यादिषु चतुर्पुंचत्वारो भेदाः, वनस्पतिकायेषु भेदाः
 षसे पंचशतं एकचत्वारिंशदधिकं, मनोयोगे सज्जिमार्गणायां पर्यासाऽपे-
 क्षयाद्वादशाधिकं द्विशतं, अपर्यासगणने चतुर्विंशत्यधिकं त्रिचत्वारिंश-
 तानि भवंति, वचनयोगे पर्यासाऽपेक्षया त्रिंशत्यधिकं द्विशतं, अपर्यासाऽ-
 पेक्षया एकचत्वारिंशदधिकं चतुः शतं काययोगे सर्वेपि, पुरुषवेदेनास्-
 केन्द्रियविक्रमाऽसंश्लिष्यति र्गमनुरुष्यवर्जिता शेयाः ४१०, र्गवेदेतेषु-
 धसनस्कुमारादिदेवभेदवर्जिताः ३४०, नपुंसके युगलमनुष्यदेवभेदव-
 र्जिताः १९३, कयायचतुष्टये सर्वमन्यादिजानत्रये मम्यम्यगुणस्थान-
 प्रत्ययाः २३, अवधिद्विकेति र्गपर्यासानानिषेधपुत्रमनःपर्यापके-
 तज्ज्ञानकेवलदर्शने पंचदशकर्मभूमिजा १५१ अज्ञानविक्रमो शांति-
 काऽनुत्तमगुरभेदरहिताः ५३५, छेदोपस्थापनीयपरिहारयोर्भेदे गन्त-
 पर्याप्तकादश, सामायिकगृहसमागमय यथाख्यातानां पंचदशकर्मभू-
 मिजाऽपर्याप्तकाः देशविस्तीर्णशक्ति, गजिनिवेग कर्मभूमिना पर्या-
 मकाः अविनाशोर्गे, धनुर्दर्शने एकैर्द्वयैर्द्विपरीदैर्द्वयैः ५३०,
 अमंशिमनुष्याणां पंचेन्द्रियगन्धानुत्तरदर्शने सर्वे न शक्तिदर्शनप्रतिज्ञा-
 नरककेवलदर्शने केवलज्ञानवत् दृष्ट्यादि छेदयात्रवेनाका परनिर्षे-
 तप्रत्ययाः ३५५ कारिणो मनुष्याः सर्वे देवभेदा निर्वेगवृत्तवर्जिताः

धिकंशतंतेजोलेश्यायांवादरपृथिव्यपवनस्पतिवादराख्यमः संशितिर्यग्-
प्रत्ययाः १० मानुष्यप्रायोग्याद्यधिकंद्विशतंदेवभेदाईशानंयावत्
अष्टाविंशत्यधिकंशतं, पद्मलेश्यायांसंशितिर्यग्वेदत्रिंशत्, मानुष्या-
भेदाः देवभेदसन्त्कुमारमाहेंद्रमद्भलोकांतिकत्रिसागरायुः क्लिविषि-
काः पर्याप्ताऽपर्याप्तकभेदात्पद्मविंशतिः, शुक्ललेश्यायांतिर्यग्मनुष्याः
पद्मलेश्यावत् देवभेदास्तुलोकांतसर्वायंसिद्धपर्यंतत्रयोदशसागरायुः
क्लिविषिकाःपर्याप्ताऽपर्याप्तभेदात्चतुश्चत्वारिंशत्, भव्येसर्वेअभव्येलो-
कांतिकानुत्तरभेदरहिताः पंचशतपंचत्रिंशत्नूरूपाअत्रपराधर्मिकाः कर्म-
मूस्मिनराणांअभव्यत्वप्रतिषेधःकुत्रचित्तृष्टोपिभगवत्याशीतत्यागद-
शनातूनांगीकृतइतिउपशमेसंशिभेदेषुनारकतिर्यग्मनुष्यभेदाः सर्व-
सम्यक्त्वस्थाःदेवभेदेषुलोकांतिकाऽनुत्तरभेदरहिताभवन्ति । एतेषुपूर्व-
यंधिभेदान्नात्रोपशमसम्यग्दर्शनाभावः, क्षायिकेतुनारकाःपदतिर्य-
ग्प्रत्ययादशपूर्वब्रह्माऽपेक्षयाकेवित्तुतिर्येक्षुक्षायिकनेच्छन्तिमनुष्यभेदे-
षुभवन्ति । तच्चयुगलिकानांतुपूर्वकर्ममूत्रोच्युगलायुः पश्चात्युग-
ल्लेषुआगच्छतिततः देवेषूपद्यततः मनुष्यत्वमापन्नःसिद्धसतिउक्तं-
चकर्मग्रंथटीकायां, तंसियतईयचउत्वेभवंमिसिज्जतिस्वइयसम्मत्ते, सु-
स्नारययुगलसुगइपंतुजिणकाळिपनराणं इतिवचनात् एतद्गुणा-
प्रमाणतिर्यग्गतौनसंभवः युगलसुगइयंइतिवचनान्यतः अंतरर्द्धाप-
काःक्षायिकानभवन्तितेनमानुष्याभेदास्त्रिंशत्कर्ममूमिजाः पाट्रिकर्म-
मूमिजाः एवंनवतिर्मानुष्याभेदाः पदनैरयिकाः क्लिविषवर्जितात्रिंसा-
निकाः सप्ततिः एवंवाच्यं ॥ क्षयोपशमेतुचतुर्थगुणस्थानप्रत्ययाः
केचित्तुसर्वार्थसिद्धीक्षायिकंसम्यक्त्वमेवइच्छन्तितथाप्येतत्प्रापिक-
मिवभासवेइतिज्ञेयं॥ मिथे १९८ सास्वाद्ने ४०० मिथ्यात्वे ५३५
गुणस्थानोक्तभेदाः वाच्याः संशिमार्गणायांमनोयोगवत् असंशि-
धुअष्टत्रिंशत् तिर्यग्प्रत्ययाएकाधिकंशतं (मनुष्याणां) माप्यंते ।

आहारकस्यसर्वेअनाहारकस्यते नैरपिकाः सप्ताऽपर्याप्तकास्तिर्यग्योनि-
जाश्चतुर्विंशतिरपर्याप्तकादेवभेदाः नवनवतिरपर्याप्तकाः मनुष्यभेदाः
असंज्ञिप्रत्ययाएकाधिकंशतमपर्याप्तसंज्ञिमनुष्याः एकाधिकंशतंपर्या-
प्तकाः केवलिसमुद्घातेचपंचदशकर्ममूमिजाअप्यनाहारकालभ्यंते-
अतः त्रीणिशतानिसप्तचत्वारिंशत्अधिकानिप्राप्यंते ॥ इत्युक्तावि-
स्तारतः जीवभेदासु ॥ १३२ ॥ सांप्रतंमार्गणासुसमुद्घात-
भेदान्दर्शयन्नाह ॥

ट्वार्थः—पांचसे तेसठ जीवभेद छे । उत्तर गुणठाणे जिम
छे ते मार्गणाये जाणवो, तेमव्ये लोकांतिकना भेद अनुत्तर देव-
ताना भेद ए समकित्तीनेज होय. नरकगति १४, तिर्यचगति
४८, मनुष्यने ३०३, देवतागति १९८, पंचेद्रीयने २२, विकलने
पोताना २ ना पंचेद्रीने ५३५, पृथिवीकायने ४, अप्कायने ४,
तेउकायने ४, वाउकायने ४, वनस्पतिने ६, वसने ५४१, मनो-
योगे २१२, अपर्याप्ता गिणतां ४२४, वचनयोगे ४४१, काय-
योगे ५६३ इत्यादिक सर्वयंत्रयी जाणवो. एकलोकांतिक तथा
अनुत्तर विमानना भेद सर्वसमकित्तीने होय, ए रीते जाणवो ॥
॥ १३२ ॥

मणुएसगसमुद्घाया, देवेतिरएअपंचचउनिरए ।
सेसासुमग्गणासु, गुणठाणविहीओनेयवा ॥१३३॥

टीका—मणुएसगसमुद्घाया इत्यादि ॥ मनुष्यगतीसगति-
समसमुद्घाताः प्राप्यंतेवेदनादयः देवगतीनिपर्यगती वेदना. १
कथापमरण ? वैक्रियतजस ? लक्षुणाः पंचसमुद्घाता. घउनिर-
येनारहगतीवेदनाकथापमरणवैक्रियलक्षुणाश्चत्वारःसमुद्घाताः शेषा-

शुभार्गणासु गुणस्थानविधिवत्ज्ञातः । प्रसक्तायेयोगप्रवेशसु-
 त्तेश्यायांभ्यश्चेक्षायिकसम्यग्दर्शनेसंश्रयाहारकपंचेन्द्रियलक्षणासुदश-
 भार्गणासुसतसमुद्घाताभवंति, पुरुषनपुंसकवेदे कषायचतुष्टये-
 ज्ञानचतुष्टयेदर्शनत्रिकेतामापिकच्छेदोपरथापनोपचारिषद्वयेलेश्यापं-
 चकेक्षयोपशमसम्यक्त्वलक्षणे एकाविंशतिभार्गणासुकेवलिसमुद्घाता-
 ऽभावात्पदसमुद्घाताभवन्ति, र्खावेदअज्ञानत्रयअविरतिदेशविरति
 अभव्योपशमसास्वादनमिध्यात्वलक्षणासुदशभार्गणासु आहारक-
 केवलिवर्जाः पंचसमुद्घाताः भवंति । एकेन्द्रियवायुकायअसंशि-
 जनाहारकभार्गणासुवेदनाकषायमरणवैक्रियलक्षणाश्चत्वारःसमुद्घा-
 ताः, विकलत्रिकस्यावरचतुष्कभार्गणासुवेदनाकषायमरणलक्षणास्त्रयः
 समुद्घाताः, परिहारविशुद्धिमिश्रभार्गणासुवेदनाकषायरूपौद्वौसमु-
 दघातौ, सूक्ष्मसंपराये नसमुद्घातः, मरणेऽपिसमुद्घातमंतरेणैवके-
 वलिविकेयथारूपातचारित्रेचकंकेवलिसमुद्घातलक्षणंभवति इत्यु-
 क्ताभार्गणासुसमुद्घाताः ॥ १३३ ॥ अथभार्गणासुच्यनान्याह ॥

ट्कार्थः—हवे समुद्घात कहे छे, भार्गणाये मनुष्यगति
 भार्गणाये सात समुद्घात हवे, देवगति तिर्यग्गतौ पांच समु-
 दघात छे । वेदना कषाय मरण वैक्रिय तैजस ए पांच समुद्घात
 छे । नारकीने ४ समुद्घात छे । वेदना कषाय मरण वैक्रिय ए
 ४ शेषभार्गणाये समुद्घात गुणठणाने अतुक्रमे भार्गणाये पिण
 जाणवो ॥ १३३ ॥

इगविगलथावरेसु; असंज्ञोएसुनज्ञाणममणत्ता ।
 नरतसपणिदिखवगे, सबेजोएअसुफाए ॥ १३४ ॥

टीका—इगविगलथावरेसु इत्यादि ॥ एकेन्द्रियविकलेन्द्रिय-

स्थावरपंचकमार्गणासु असंज्ञिलक्षणासु नव्यानं अमनस्कत्वात् मनो-
रहितत्वात्, अंतोमुद्बुत्तमित्तचित्तावत्थाणपुगवत्थुंमिं छउमत्थाणं
ज्ञाणं इतिवचनात् अतः मनोरहितत्वात् नव्यानसद्भावः नरत्तिमनु-
ष्यगतौ त्रसकाये पंचेन्द्रियमार्गणायां क्षायिके सम्यग्दर्शने सर्वे आर्त रौद्र-
धर्मशुक्ललक्षणानि चत्वारि ध्यानानिते पां षोडशापि पादालम्ब्यंते सर्वशु-
णस्थानकसंभवात्, गुणस्थानकाऽपेक्षया ध्यानभेदावक्तव्याः योग-
त्रिकेशुक्ललेखायां ॥ १३४ ॥

टिप्पण्यः—एकेन्द्रियमार्गणाये विकलेन्द्रियमार्गणाये धावरमा-
र्गणाये असंज्ञीमार्गणाये ध्यान नयी. स्येमाटे जे पृच्छी मार्ग-
णाये मन नयी. मनविना ध्यान धाय नही. ध्यान ४ प्रकारतां
छे, आर्तध्यान १ रौद्रध्यान २ धर्मध्यान ३ शुक्लध्यान ४ ए
४ ध्यान छे. तेमव्ये आर्तध्यानना पाया ४ इष्टविभोग १ अ-
निष्टसंयोग १ रोगचिंता १ निदान १ ए ४ रौद्रध्यानना पाया छे
४ ह्यास्यानंद १ मृषानंद २ चोर्यानंद ३ परिग्रहलक्षणानंद ४
धर्मध्यानना पाया ४ आज्ञाविचय १ अपायविचय ३ विपाक-
विचय ३ संस्थानविचय ४ शुक्लध्यानना पाया ४ पृथक्स्ववि-
तर्कसंप्रवीचार १ एकत्ववितर्कअप्रविचार २ गृहमक्रिया प्रति-
पाति ३ पृथक्क्रिया निवृत्ति ४ सर्व १६ भेद धया, मनुष्यगति
१ त्रसकाय १ पंचेन्द्री १ क्षायिकसमकित ४ ए चार मार्गणाये
ध्यानना १६ भेद छे. योग ३ शुक्ललेखा तथा ॥ १३४ ॥

आहारे चरमस्स, सुकस्स विणा कसायवेएसु ।

उयसमिति सुकहीणा, तिनाणदंसेसमणभवे ॥ १३५ ॥

टीका—आहारकमार्गणायां चरमं शुक्लं पृथक् क्रियच्छुणं ३-

नापंचदशध्यानभेदाः प्राप्यन्ते । अस्यायोगिकाळेप्राप्यमाणत्वात्
अयोगित्वंतुआसु मार्गणासुनास्ति तथा कपायमार्गणासु चतसृषु-
वेदत्रिकमार्गणासु उपशमसम्यग्मार्गणासु, तिसुद्विहीणा, इतित्रयः
शुक्लापृक्त्ववितर्काऽप्रविचार १ गृह्णामक्रियाद्युपरत २ उच्छिन्न-
क्रियाऽनुवृत्ति ३ क्रियालक्षणानां क्षीणमोहादिषुप्राप्यमाणत्वात्
तेनैतासुनभवति, तिनान्दंसेसमणभवे मत्यादिज्ञानत्रिके घशुरादि-
दर्शनत्रिकेसमणात्ति समनस्कानां सज्जिनांभव्येभ्यमार्गणायां अग्ने-
तनगाधागताध्यानभेदाः वाच्याः ॥ १३५ ॥

ट्यार्यः—आहारकमार्गणाये शुक्लध्याननो धरम छेहलो पायो
नयी. ते शुक्लनो चोयो पायो अयोगी गुणटाणे छे तेमाटे नयी.
कपायमार्गणाये उपशमसमक्रिनमार्गणाये वेद तीन ३ मार्गणाये
आर्तना ४ रुद्रना ४ धर्मना ४ शुक्लनो १ एवं १३ भेद छे.
तीन शुक्ल ते क्षीणमोह गुणटाणे पछी पाये तेमाटे नयी.
तीन ज्ञान ३ तीन दर्शनसंज्ञी एवं ७ भव्य मार्गणाने विपे
छे. ॥ १३५ ॥

चरमदुसुकविहीणा, अणहारदुकेरलेसुदोचरिमा ।
पणलेसवेयगेसु, असुकपरिणामभेषणं ॥ १३६ ॥

टीका—एतासुमार्गणासुक्षीणमोहपर्यंतं गुणरथानकप्राप्तौचमु-
र्दशध्यानभेदाः भवंति चरमौद्रीशुक्लौशुक्लमक्रियद्युपरतक्रियाताम्भां-
हीनाभवन्ति । अनाहारकमार्गणायां विमहगतौसिद्धानांध्यानाभ-
यात्, अयोगिरथानाहारकस्यतुधरमौद्रीशुक्लौप्राप्येते, तथाकेवलद्वि-
केऽपिचरमौद्रीशुक्लभेदौप्राप्येते तथा पद्यसुअन्त्यासुभेदयासु तथा
क्षयोपशमेसम्यग्दर्शनेअसुदु, शुक्लध्यानरहिताद्वादशभेदाभवन्ति ।
अप्रमत्तपर्यंतगुणरथानकानांतदभावात् । शुक्लस्यअपूर्वकारणादी-

प्राप्यमाणत्वात् नात्र सर्वत्र ध्यानभेदाः ये उक्ताः ते सर्वे परिणामभेदेन भवन्ति । अत्यन्तविशुद्धीविशुद्धाः अत्यन्तसंक्लेशसंक्लिष्टाः सर्वजीवानां प्रायो ध्यानकालश्चाल्पः स्मृतिर्चिन्ताभावनाकालस्तु बहुतर इति ॥ १३६ ॥

त्वार्थः—छेहला शुद्धध्यानना २ पाया विना च उदे पाया छे. ए अंत्ये २ पाया ते अयोगी गुणटाणे छे. ते माटे ओठा गण्या छे. अनाहारकमार्गणाय केवल २ ने विषे शुद्धध्यानना छेहला २ पाया छे. पांच लेख्याने क्षयोपशमसमकितने विषे शुद्धध्यान विना ३ ध्यानना १२ पाया छे. जे कारणे परिणामने भेदे आठमा गुणटाणा पछी शुद्धध्यान होवे ए मार्गणा ७ गुणटाणा सीम छे. ॥ १३६ ॥

सुदुमेपदमंसुकं, हरकाएसुकचउरपरिहारे ।

अदितिगधम्मचउगं, इगसुकयुअंदुसामईए ॥१३७॥

टीका—सुदुमेपदमंसुकं इत्यादि ॥ सूक्ष्मसंपराये चारित्र्यप्रथमं आद्यं शुद्धं पृथक्त्ववितर्कसंप्रवीचारलक्षणं पुरुषं शुद्धं ध्यानं लभ्यते हरकायेपयाख्यातचारित्र्ये सुकचउरशुद्धध्यानस्य चत्वारो भेदाः भवन्ति तत्र उपशांतमोहेपृथक्त्वं क्षीणमोहेपृथक्त्वं सयोगे सूक्ष्मक्रियालक्षणं अयोगिकेवल्लिगुणस्थाने व्युपरतक्रियालक्षणं परिवारविशुद्धीभावं विकं निदानांतरहितं मुनीनां भवति । आचार्यादिदृश्ययोगादीरोगघ्निनादिकरणे च आर्तप्रपसंभवान्, स्वाध्यायादौ तु धर्मध्यानपशुपस्य सद्भावान् प्रमत्ताप्रमत्तगुणस्थानप्रायोग्यत्वात् । दुसामईएति, सामासिकश्लेषोपस्थापनीयलक्षणे चारित्र्यद्वये पुरुषं प्रथमं शुद्धध्यानं पृथक्त्ववितर्कलक्षणत्वेन पुस्तं इत्यनेन प्रमते आर्तविकल्पमपशुपस्य सद्भावान् ।

प्रमत्तेधर्मव्यानचतुष्टयसद्भावात् । अपूर्वाऽनिरुत्तौप्रथमंशुक्रंचारित्र-
द्वयेप्रमत्तादिअनिवृत्तिपर्यंतं गुणस्थानसद्भावात् ॥ १३७ ॥

ट्यार्थः—मूक्षमसंपरायचारित्रे पहिलो शुक्रव्याननो पायो
छे. यथारूपातचारित्रमव्ये शुक्रव्यानना ४ पाया छे. परिहार
विशुद्धिमव्ये आर्तव्यानना तीन भेद धर्मव्यानना ४ भेद छे.
सामाधिक छेदोपस्थापनीय विषे आर्तव्यानना तीन भेद धर्मना
४ भेद शुक्रनो १ भेद पहिलो ए भेद छे. ॥ १३७ ॥

सुदुसुकंमणनाणे, सेसेसुअट्टरुइझाणाइ ।

दंडगतेरसदेवे. नवतिरियेइगेगनरनिरए ॥ १३८ ॥

ट्यार्थः—सुदुसुकंमणनाणे इत्यादि ॥ मनःपर्यवज्ञानेप्रमत्तनः
क्षीणमोहंयावन्गुणस्थानसध्वे आर्त्तविकधर्मचतुष्कशुक्रद्वयसद्भा-
वान् मनःपर्यवज्ञाने नवव्यानभेदाः भवन्ति शेषामुगतित्रिकअज्ञान-
त्रिक अविरतिदेशविरति अभव्यमिध्यात्व सास्वादनमिश्रलक्षणा-
गुद्वादशमार्गणासु आर्त्तरीद्रे झाणाइ ध्यानभेदानपुंसकत्वंप्राकृतत्वात्-
अष्टौभवन्ति । इत्युक्ताव्यानभेदाः मार्गणासु, सांप्रतंचतुर्विंशति-
दंडकानुमार्गणासुदर्शयन्नाह देवेदेवगतीत्रयोदशदंडकाभुवनपतिदश-
व्यंतरजपोत्तिक वैमानिकलक्षणाः प्राप्यंते, नवति, दंडकाः स्थावर-
पंचकविकलत्रिकतिर्यगपंचेद्रियलक्षणा नवदंडकास्तिर्यगतिमार्गणा-
यांपृकोनरगति लक्षणः नरगतीपृकोनैरपिकगति लक्षणः नरकगतौ-
भवति ॥ १३८ ॥

ट्यार्थः—मनःपर्यवज्ञानमव्ये आर्त्तना ३ भेद धर्मना ४
शुक्रना २ पट्टहा भेद छे । शेषमार्गणाये आर्त्तव्यानना रुदना

४ भेद पांमीए, ए मार्गणाए ध्यानना भेद कखा, हवे २४ दं
वासठ मार्गणाये कहे छे । तेर दंडक देवतानी गतिमव्ये छे, ति
गतिमव्ये नव दंडक छे । नास्कीने एक दंडक छे, मनुष्यने दंड
एक दंडक छे ॥ १३८ ॥

पणएगिंदियविगले, थावरपणगेनियंचमणयोगे ।
पंचेंदिसुतिगनाणे, विभंगेओहिदंसेय ॥ १३९ ॥

टीका—पणएगिंदियविगले इत्यादि॥ एकेन्द्रियमार्गणायांपण
ति पंच पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतिलक्षणाः पंचदंडकाः भवंति, विक
लेस्वकाः स्वनामकादंडकाभवंति । पृथिव्यादिषुपंचमुस्वनामकाः
एवदंडकाः, तथामनोयोगेपंचेंद्रियमार्गणायांज्ञानविकेमत्यादिकेवि-
भंगेअवधिदर्शनेचशब्दः समुच्चयार्थः ॥ १३९ ॥

ट्यार्थः—एकेन्द्रियमार्गणाये पांच दंडक छे । पृथिवीअप्ते-
उवाउवनस्पति एवं ५ विकलनेत्रिये पोताना दंडक तेंद्रीने तेंद्री,
तेंद्रीने तेंद्री चौरिंद्रीयने चौरिंद्रीनो दंडक छे, थावर पांचमव्ये
थावरना दंडक पोताना जाणवा । पृथिवीकायमव्ये पृथिवीनो
दंडक, अप्कायमव्ये अप्कायनो दंडक, तेउकायमव्ये तेउनो दंडक,
वाउकायमे वाउनो दंडक, वनस्पतिकायमे वनस्पतिनो दंडक छे ।
मनोयोग वचनयोग ? पांचेंद्रिय मार्गणाये ? मतिज्ञान ? धुत-
ज्ञान २ अवधिज्ञान ३ तथा विभंगज्ञान तथा अवधिदर्शने
विये ॥ १३९ ॥

संम्मतिगेमीसंमि, संद्रिसुसालसंयमेपणगे ।
मणनाणकेवलदुगे, एगंनरदंडगंहोइ ॥ १४० ॥

टीका—सम्यक्त्वत्रिके उपशमक्षयोपशमक्षायिकेमिध्वेसंज्ञि-
मार्गणापांसोत्ति षोडशदंडकानारकैकदेवप्रत्ययास्त्रयोदशतिर्यग्मनु-
ष्याः एते भवन्ति संपमपंचकेमनःपर्यवज्ञानेकेवलज्ञानेकेवलदर्शने
एकमनुष्यगतिलक्षणदंडकं भवति, वचनयोगे विकलत्रिकसंज्ञिषोडश-
मुक्ताएकोनविंशतिदंडका भवन्ति ॥ १४० ॥

उच्यते—उपशम १ क्षयोपशम २ क्षायिक १ मिध्वदष्टि
ते संज्ञिमार्गणाप् सोल दंडक छे, देवताना १३ नारकीनो १
तिर्यचपंचेद्रीय १ ए सोल छे, पांच संपममनःपर्यवज्ञान १ केव-
लज्ञान १ केवलदर्शन १ एटली मार्गणाप् एक मनुष्यनो दंडक
होवे, ए मनुष्य विना न पामीये ॥ १४० ॥

इगुणिसतसेपुरिसे, धीवेणपनरसंसंढिइकारा ।

वेसेतिरिमणुअदुगं, चरकुसुइगिविति विणासत्तर १४१ ॥

टीका—इगुणिसतसेइत्यादि ते एवएकोनविंशतिदंडकाः प्रस-
कायेपुरिसेपुरुषवेदेतपार्खावेदेनारकत्रजाः पंचदशसंज्ञिदंडकाः सं-
ढिनपुंसकवेदेनारकरद्यावरविकलतिर्यग्मनुष्यलक्षणाएकादशदंडका भ-
वन्ति । देशविरतिमार्गणापांसतिर्यग्गतिमनुष्यगतिलक्षणीद्वीदंडकौच-
धुदर्शने एकैद्वियाः पंच, विति द्वीद्वियाः श्रीन्द्रियादंडकसप्तकां विनासत्त-
दशदंडकाः भवन्ति ॥ १४१ ॥

उच्यते—प्रसकायमार्गणाये विकल ३ देवता १३ नारकी १
तिर्यचपंचेद्रीय १ मनुष्यपंचेद्रीय १९ दंडक छे, पुरुषवेदे र्खावेदे
देवताना १३ तिर्यचपंचेद्रीय १ मनुष्यपंचेद्रीय १ ए १५ दंडक
छे । नपुंसकवेदमध्ये नारकी १ धार ५ विकल ३ तिर्यचपंच-

चंद्रिय मनुष्यपंचंद्रिय ए ११ दंडक छे । देशविरातिमव्ये तिर्यच
१- मनुष्य १ ए वे दंडक छे । चक्षुदर्शनमव्ये एकेंद्रिना ५ दंडक
छे, त्रेंद्रिनो १ त्रेंद्रिनो १ ए सात विना शेष १७ दंडक पामीये
छीए ॥ १४१ ॥

बावीसकिण्हतिगे, अठारस तेउएअ पउमदुगे ।
तिगदसगंचअसन्नी, सासाणेहुंतिवावीसं ॥ १४२ ॥

टीका—बावीसकिण्हतिगे इत्यादि कृष्णनीलकापोतलक्षणा-
सुलेश्यासुज्योतिष्कवैमानिकवर्जाः द्वाविंशतिदंडकाः तेजोलेश्यायां-
नारकतेजस्कायवायुकायविकलविकवर्जाअष्टादशदंडकाभवन्ति ॥ पउ-
मदुगेपद्मशुक्लेश्याद्वयेतिर्यगपंचेंद्रियमनुष्यपंचेंद्रियगर्भजवैमानिकाः
त्रयोदंडकाभवन्ति । दसगंच असन्ना, असंज्ञिमार्गणायांस्थावरविकल-
तिर्यगमनुष्यलक्षणाः दशदंडकाः भवन्ति, तथासास्वादनमार्गणायां
तेजोवायुकायरहिताद्वाविंशतिदंडकाः लभ्यन्ते ॥ १४२ ॥

ट्वार्थः—कृष्णलेश्या १ नीललेश्या २ कापोतलेश्या ३
ए तीनने विषे ज्योतिपी १ वैमानिकविना बावीस दंडक छे.
तेजोलेश्याने विषे नारकी १ विकल ३ तेउकाय वायुकाय विना
१८ दंडक पामीये छे. पद्म तथा शुक्लेश्याने विषे ३ दंडक
छे. एक वैमानिकनो १ एक तिर्यचनो १ एक पंचेन्द्रि मनु-
ष्यनो १ एवं ३ छे, तथा असंज्ञिमार्गणाये १० दंडक छे.
थावर ५ विकल ३ तिर्यचसंज्ञी १ मनुष्यजसंज्ञी १ एवं
१० दंडक लाभे सास्वादनमां २२ दंडक छे, तेउकाय वाउकाय
नयी ॥ १४२ ॥

सेसासुमग्गणासु, चउविसदंडगानिरयविगले ।
धावरिइगिनपुंसो, देवाधीपुरिसवेआय ॥१४३॥

टीका—सेसासुमग्गणासु इत्यादि ॥ शेषासुमार्गणासु काय-
योगकषायचतुष्कअज्ञानद्वयाविरति अचक्षुर्दर्शनभय्याऽभयमिष्या-
त्वाहारकानाऽहारकलक्षणासु चतुर्विंशतिदंडकाः भवंति । निरयवि-
गलेति, नरकगतिविकलधिकारधावरपंचकपुकेन्द्रियलक्षणासुपुं-
नपुंसकवेदलक्षणोवेदः भवति । देवगतीस्त्रीवेदपुरुषवेदोमाप्येते ॥
॥ १४३ ॥

ट्यार्थः—शेषमार्गणाये काययोगे कषाय ४ अज्ञान ३ अ-
विरति चक्षुदर्शन १ भय १ अभय १ मिष्यात्व १ आहारी
१ अनाहारी १ पृथ्वी मार्गणाये २४ दंडक छे. हवे नासठ
मार्गणाये कहे छे. वेद तीन बखाणे छे, नारकीनी मार्गणाये
विकल ३ धावर ५ एकेन्द्रिय १ पृथ्वाने नपुंसक वेद छे.
तथा देवगतिमत्ये स्त्रीवेद पुरुषवेद ए बे वेद पामीये छे. ॥१४३॥

सुहमअहरकायदुकेवलि, वेअरहीआनपुंसगाअमणा।
परिहारगादुवेया, सेस तिवेया मुणोयद्या ॥ १४४ ॥

टीका—सुहमअह इत्यादि ॥ सुहमत्तिसुक्ष्मसंपरापचात्तिभे-
यथारूपातचारिभे केवलिद्विकेपुताः मार्गणावेदरहिताज्ञातम्याः ॥
अमणाअसंज्ञिनः नपुंसकवेदाभवति । परिहारविशुद्धिकाः पुरुषवेद-
नपुंसकवेदाभवति । अननपुंसकाः कृत्रिमाएवग्राह्याः भगवत्यांपं-
विंशतितमशतकात्स्नेयं । सेसाशेषाः सर्वमार्गणास्त्रिवेदकाः भवंति ।

इत्युक्तंमार्गणासुवेदद्वारं ॥ १४४ ॥ सांप्रतंमार्गणासुध्रुवबंधिद्वारं
दर्शयन्नाह ॥

ट्वार्थः—सूक्ष्मसंपराय ? यथाख्यातचारित्र ? केवलज्ञान
? केवलदर्शन ? पृथ्वी मार्गणायै कोऽं वेद नया. कर्मग्रंथ-
मध्ये केवलज्ञानोपयोगे वेद ३ ने कव्यो छे, ते आकाररूपवेद
गवेण्या छे, परंविकाररूप नया गवेण्यो, असंज्ञाने एक नपुंसकवेद
छे. परिहारविशुद्धिने पुरुष तथा नपुंसकवेद छे. शेष जे मार्गणा
रही ते सर्वने तीन वेद लाने छे. ॥ १४४ ॥

वन्नचउतेअकम्मा, गुरुलहुनिमिणोवघायभयकुच्छा ।
मिच्छकसायावरणा, विग्घाध्रुवबंधिसगचत्ता ॥१४५॥

टीका—वन्नचउतेअकम्मा इत्यादि ॥ गाथाः प्राग्ख्याख्या-
ताः वर्णादीनां ध्रुवबंधिच्वंस्वस्वजातिषु एकस्यावश्यबंधात् । ननु-
चैवंस्वजात्यन्यतमबंधे ध्रुवबंधिच्वंतर्हि सातासातयोरन्यतमस्यावश्यबंध-
धात् ध्रुवबंधिच्वमाप्नोति, तत्राह सातासातयोर्हेतुभेदो वर्णादीनांतु-
सपुवहेतुः तेन ध्रुवबंधिच्वमिति एवंगत्यादिष्वपि हेतुभेदबंधात् अनु-
वन्ताज्ञेया ॥ १४५ ॥

ट्वार्थः—हवेध्रुवबंधी कहे छे. वर्ण ४ तैजस ? कर्मण
? अगुरुलघु ? निर्माण नामकर्म ? उपवात ? भय ? दुर्गंजा
? मिथ्यात्व ? कषाय ? ६ आवरण ? ४ ज्ञानावरणी ५ दर्श-
नावरणी ९ एवं ? ४ आवरणअंतराय ५ ए ध्रुवबंधीनी सड-
तालीस प्रकृति जाणवी. ॥ १४५ ॥

अणमिच्छथोणतिग, विणुनाणतिगओहिदंससम्मतिगे
मोसेदेसत्रिरए, अवीअकसायायध्रुवबंधी ॥ १४६ ॥

टीका—तत्रमार्गणासु अनंतासु रंधि चतुष्टयनिध्यात्वमोहनीय
स्त्यानद्विविकलक्षणाष्टकप्रकृतिवर्जाः शेषाण्येकोनचत्वारिंशद्भुवंधि-
न्यः मत्पादिज्ञानत्रिकावधिदर्शनउपशमक्षयोपशमक्षाविकलक्षणास-
भ्यस्त्वधिकेमिश्रेवन्ति ॥ तापूरुषोक्ताद्वितीयकथापरदिताः पञ्च-
विंशद्देशविरताः संध्यन्ति ॥ १४६ ॥

ट्यार्थः—अनंतासु रंधि ४ मिध्यात् १ धीणर्द्धी ३ ए
आठ विना ज्ञान ३ अवधिदर्शन १ समकित तीनने विषे एटली
मार्गणाये इगुणचालीस ध्रुवबंधी. मिश्रदृष्टिने विषे ३९ चालीस
ध्रुवबंधी छे, देशविरतिने विषे ए ३९ चालीसमध्ये कथाय
बीजानी चोकडी काडीये तेवारे पांवांस ध्रुवबंधी छे. ॥१४६॥

तीअकसायविणाते, मणपज्जयनाणचरणतिगसुद्धमे ।
चउदससासापेते, मिच्छविणाछचत्तधुवबंधी ॥१४७॥

टीका—ती

इत्यादि ॥ तापूरुषोक्तावृत्तीयकथाप-
चतुष्टयपरदितापुर्वविशत्, मन.पर्यरज्ञानेसामाविकच्छेदोपरभापनीय-
परिहारविशुद्धिक्षणेचारिषविकेयधनि । हेतुभायनापपूर्ववत् ।
नथासुद्धमे सुक्ष्मसंपरायचारिषेज्ञानारणीयपंचकंदर्शनारणीय चतु-
ष्टयं अनंतासु रंधि चतुष्टयनिध्यात्वमोहनीय चतु-
ष्टयान्ते, तेइति, तापूरुषोक्तान्यः संधेभवंति । तथा मा-
वेप्राप्यंते मिध्यात्वरसमिध्यात्वेपूरुषोक्तान् ॥ १४७ ॥

ट्यार्थः—ते पांवांस मांदिपी तीजी चोकडी विना इक-
ध्रुवबंधी संधे । मनःपर्यरज्ञानी सानाविक, छेदोपरभापनीय
परिहारविशुद्धिने विषे ३९ ध्रुवबंधी मरुनि छे । सुक्ष्मसं-
१५७

मिथ्यात्वेसप्ततिः, संज्ञिभार्गणायांसप्ततिः । असंज्ञिभार्गणायांसप्ततिः । आहारकेसप्ततिः अनाहारके ६५ पंचपष्टिः, अद्भुतबंधिन्यः भवन्ति ॥ १४८ ॥

ट्कार्थः—केवलज्ञान १ केवलदर्शन २ ने विषे यथाख्यात-
चारित्रने विषे ध्रुवबंधी प्रकृतिबंधीय नदी शेष ले भार्गणा
घोवालीसते ध्रुवबंधी सर्व ४७ सुडनालीस शंघे ध्रुवबंधी काडीये
शेष रहे ते अद्भुतबंधी प्रकृतिनो बंध छे । नारकीने ५४ ति-
र्यचने ७० मनुष्यने ७३ देवगतिने ५७ एकैर्द्राविकलेंद्राने ६२
पंचेंद्राने ७३ पृथ्वीअपूतेउवनस्पतिने ६२ तेउवाऊने ५८ अस-
योग ३ वेद ३ कपाय ४ ने ७३ ज्ञान ३ ने ४० मनःपर्य-
वज्ञानने ३४ केवलज्ञानने १ लेश्या ३ ने ७१ तेजो ६४
पद्म ६१ शुक्ल ५७ भव्य ७३ अभव्य ७० उपशम ३८ क्षायिक
४० क्षयोपशमे ४० मिश्रे ३५ सास्वादने ५५ मिथ्यात्वे ७०
संज्ञी ७३ असंज्ञी ७० आहारीने ७३ अनाहारीने ६५ अद्भुत-
बंधीनो बंध छे ॥ १४८ ॥

निमिणधिरअधिरअगुरुअ, सुहअसुहतेअकम्मचउवत्ता।
नाणंतरायदंसण, मिच्छंधुवउदयसगवीसां ॥१४९॥

टीका—निमिणधिरअधिर इत्यादि गाथा प्राग्व्याख्याताअय-
द्भुवोदपिनीः प्रकृतीः भार्गणासुविभजयन्नाह ॥ १४९ ॥

ट्कार्थः—द्भुवोदपी २७ छे, निर्माण १ धिर १ अधिर १
अगुरुलघु १ शुभ १ अशुभ १ तेजस १ कार्मण १ वर्णा-
दिक ४ ए १२ नामकर्मनी शानावरणी ५ अंतराय ५ दर्शना-

वर्णी ४ मिथ्यात्व ? ए सत्तावीस ध्रुवउदयी जाणवी. प्रकृति
स्वरूप ए रीते छे. ॥ १४९ ॥

नामध्रुवोदयकेवलि, सम्मत्तपरासुमग्गणासुच ।
मिच्छविणासेसासु, सगवीसंहुंनिध्रुवउदया ॥१५०॥

टीका—नामध्रुवोदयकेवलि इत्यादि । केवलित्ति मीमोमीम-
सेनइतिन्यायात् केवलज्ञान केवलदर्शनमार्गणाद्रयेनामकर्मप्रत्यया-
ध्रुवोदयिन्योद्वादशप्रकृतयः प्राप्यते, तथा सम्मत्तपरासु सम्य-
क्त्वसहितासु मार्गणासुमत्यादिज्ञानचतुष्टयेअवधिदर्शनेसंयमषट्के
उपशमादिसम्बन्धयेचशब्दात्सास्वादनेमिश्रेमिथ्यात्वोदयंविनाषट्-
विंशतिध्रुवोदयाः भवन्ति, शेषमृमार्गणासुमत्तविंशतिः ध्रुवोदयाः प्रा-
प्यन्ते, भावनागुणस्थानाधिकारवत्तजेया ॥ १५० ॥ अत्रुवोदयि-
प्रकृतिदर्शनार्यमाह ॥

उच्यते—केवलज्ञान ? केवलदर्शनमध्ये नामकर्मनी ?२
ध्रुवोदयी उदय छे. समकितसहित जे मार्गणाज्ञान ४ अवधि-
दर्शनसमकित तीन इत्यादिक मार्गणाये मिथ्यात्व विना २६
ध्रुवउदयी उदय छे, शेषमार्गणाये सत्तावीस ध्रुवोदयी छे. ॥१५०॥

ध्रुवउदयहीणउदओह, सेसा(संख्या)अध्रुवोदयाणनेयवा
ध्रुवसंताकेवलदुगि, चउसत्तरिसेससवाओ ॥१५१॥

टीका—ध्रुवउदयहीणउदओ इत्यादि । उदयेमार्गणासुउदयस्यय-
ओधः सध्रुवोदयहीनः शेषाउदयीचसंख्यासाअध्रुवोदयसंख्याज्ञातव्या,
नरकगतौ एकोनाशीतिः उदयसंख्या तत्रसत्तविंशतिध्रुवोदयाः शेषा-

द्विपंचाशत्तुअधुवोदयाज्ञातव्याः एवंसर्वत्रभाष्यं, विचारसारपंचकं-
स्वोपज्ञततः ज्ञातव्या इति ॥ अयद्रुवसत्तात्रिंशदधिकशतमानासा-
चसत (अष्ट) १ पंचाशदधिकशतप्रकृत्यपेक्षयागृहीतातदपेक्षयाकेवल-
ज्ञान केवलदर्शनमार्गणायांचतुरस्रसतिः द्रुवसत्तालभ्यतेदेशासुपष्टि-
मार्गणतुसुसर्वाअपिद्रुवसत्ताः लभ्यंतेभावनायस्वतःज्ञेया ॥ १५१ ॥
अद्रुवसत्तांदर्शयन्नाह ॥

टिप्पण्यः—द्रुवउदयपी हीन कर्त्तां उदयनो जे ओच छे ते
मन्वे ध्रुवोदपी काठनां रही जे प्रकृति तं अद्रुवोदपी जाणवी,
नरगती १९ प्रकृति उदय छे, तेमन्वे २७ ध्रुवोदपी ५२ अ-
ध्रुवोदपी इंमज सर्वे यंत्रकयी जाणज्यो, हवे ध्रुव सचा कहे छे.
केवलज्ञान केवलदर्शनने विषे चिद्वृत्तिरि ध्रुव सचा छे, शेष साठ
मार्गणाये सर्वे एकसोतीसनी ध्रुव सत्ता छे. ॥ १५१ ॥

अधुवेतिरियाअजिणा, देवनिरयाइगाउविणुविगला ।
धावरइगअजिणाओ, दुगअतिगाउतेउदुगे ॥१५२॥

टीका—अधुवेतिरियाअजिणा इत्यादि ॥ अधुवेअद्रुवसत्तायां
त्रिपंचगोणिकानांअजिनाजिननामरहिताः सप्तविंशतिः अधुवसत्ताः
लभ्यंते, देवगतत्रयपिनरकापूरहिताः सप्तविंशतिरद्रुवसत्ताः नरक-
गतीदेवापूरहिता अधुवसत्ताः प्राप्यंते, विकलेन्द्रियत्रिके रथावत्रिके
पृथिव्यपवनस्पतिलक्षणे इगात्तिपूकेन्द्रियमार्गणायां जिननामदेवायुः
नरकायुः इतिप्रकृतित्रयपरहिताः पंचविंशतिः अधुवसत्ताभवंति ।
अतिगाउत्तिनरकदेवमनुष्यापूरहिताधुवसत्ताः अधुवसत्तालभ्यंते,
एताधमनुपपतः आगतपतेजरहायवायुहायताः कलिहानांभवति ।

तेजस्कायि होदये आयलि काननं मनुष्यगनिमनुष्यानुष्यां देवगति
 वातुषीं नररुगतिनररुगतिषीं विक्रियसत्त हाहार ह्यमन्त्रक्षणमत्ता
 उद्वलतिजिननामसत्तानुनाम्नेपेनिष्ठावदत्ताहृगुवकारः ॥१५२॥

टिप्पणीः—अद्रुवसत्तामव्ये तिर्यग्गतिमव्ये जिननामनी सत्त
 नयी शेष २७ नी सत्ता छे. देवगतिमव्ये नरकलो आऊख
 सत्तामव्ये नयी. नररुगतिमव्ये देवायु नयी, विकल ३ थावर
 एकेंन्द्रियमार्गणाये जिननाम तथा देवतानारकीनो आऊख
 काडीये तेवारे २५ अद्रुवसत्ता छे अने तेउकाय ? वाउकाय ?
 ने मनुष्यना आऊखा विना २४ सत्ता छे. ॥ १५२ ॥

नरअणुपुष्टि (वेउवि) विणावा, केवलदुगिमीससम्म
 निरयदुगि

तिगआउहीणसंता, सांसणमीसेअअजिणाय ॥१५३॥

टीका—नरअणुपुष्टि (नखेउवि) विणावा इत्यादि ॥
 अत्रनरोमनुष्यः विक्रियाहारकदेवनरकप्रयोग्यप्रकृतिविनातेजस्काय-
 वायुकाय लक्षणमार्गणायां भवन्ति वाइतिपदेन सर्वकर्मप्रकृत्यादितो ज्ञेयं
 शास्त्रसंक्षेपार्थनोक्तं । केवलद्विकंमिश्रसम्यक्त्वमोहनरकद्विकंआयु-
 खिकंदेवायुः नरकायुः तिर्यगायुः इतिप्रकृतिसप्तकंविनाएकविंशतिः
 अद्रुवसत्ताकालभ्यन्ते ॥ सास्वादनेमिश्रेजिननामरहिताः सप्तविंशतिः
 अद्रुवसत्ताकाः लभ्यन्ते, विजिण्वायतइयइत्यादिवचनात् । एतद्भा-
 वप्रसिः जिननामसत्तारहितानां अथवोद्वलितजिनसत्तावतां भवति
 ॥ १५३ ॥

टिप्पणीः—केवलज्ञान ? केवलदर्शन ? ने विषे मिश्रमो-
 हनीय ? समकितमोहनीय नरकर्तृनआऊषादेवायु ? नरकायु-

विद्य २१ अद्रुवसत्ता छे । किहां एक नरानुपूर्विविना २० नी सत्ता छे । सास्वादन तथा निभ ए वे मध्ये जिननाम सत्ता नयी शेष २७ अद्रुवसत्ता छे, शेषमार्गणाए २८ अद्रुवसत्ता छे ॥ १५३ ॥

सेसासुसबसंता, चरणापणमणुअमग्गणाठाणे । ॐ पंचविंदितिनरेसु, देसोअजओअसबत्थ ॥ १५४ ॥

टीका—सेसासुसबसंताइत्यादि ॥ शेषासुमार्गणासुअद्रुवसत्ताः सर्वाः प्राप्यन्तेइति भाष्यं ॥ इत्युक्तं अध्रुवसत्ताद्वारं सांप्रतंचारित्रद्वारं-मार्गणासुदर्शयन्नाह ॥ नरतसइत्यादिगाया प्रथमं दर्शितास्तितथापि-प्रक्षेपत्वेनन्यस्ताः पारव्यापत्वेनरगतौ प्रसेयोगत्रिकेमत्यादिज्ञानचतु-ष्टये दर्शनत्रिके शुक्ललेइयायांभ्येउपशमेक्षायिकेसंज्ञिषु आहारकू-लक्षणासुमार्गणासुसप्तचरणाश्चारित्राः पंचचारित्रदेशविरत्यविरतिल-क्षणाः प्राप्यन्ते ॥ १५४ ॥

ट्कार्यः—मनुष्यनी मार्गणाये ५ चारित्र छे, सामायिक १ छेदोपस्थापनीय २ परिहारविशुद्धि ३ सूक्ष्मसंपराय ४ यथारूपात्-चारित्र ए पांच चारित्र मनुष्यमार्गणामत्ये पार्मीये । पंचेदीति-र्यच तथा मनुष्यमत्ये देशविरति पार्मीये । अविरतिसंयमसर्वमे पार्मीये । इहां मार्गणाये संयमयंत्रकथी जोईलेज्यो एहनो यंत्र पिण ग्रंथकर्तानो कृत छे ॥ १५४ ॥

* (पाठान्तर)

सेसासुसबसंता, नरतसजोगनाणदंसेसुं ।

सुक्कभविसत्तखायग, सन्नीहारेसुसगचरणा ॥

लोभेअहक्खायविणा, तेसुहुमविणाकसायवेएसु
लेसपणवेयगंम्मि, केवलदुगिसुद्धचरणंच ॥१५५॥

टीका—लोभेअहइत्यादि ॥ लोभमार्गणायांयथाख्यातचारि
विनापद्भेदाः तेएवपदसूक्ष्मसंपरायंविनाकषायत्रिके । वेदविवे
लेश्यापंचकेक्षयोपशमसामायिकादिसप्तभेदेषुनिजकंचारित्रंसामायिव
सामायिकंछेदेछेदंपरिहारेपरिहारं इत्यादिज्ञेयं देवादिअविरतावि
हिता मार्गणासुसम्यक्त्वेपंचभेदाः भवन्ति । तथाकेवलद्विकेएकंशुद्धं
यथाख्यातलक्षणंचारित्रंप्राप्यते ॥ १५५ ॥

चरणेसुनायचरणं, देवाइअजयमग्गणेअजयं ।
तिरएसदेसविरइं, साहक्खायंअणाहारे ॥ १५६ ॥

टीका—एकेंद्रियेविकलेंद्रियेदेवगतोनरकगतौस्थावरपंचकेमि-
थ्यात्वसास्वादनमिश्रलक्षणेत्रिके अविरतिमार्गणायांअज्ञानत्रिके-
अभव्यमार्गणायांएकंअविरतिलक्षणंभाप्यते । तिर्यग्गतांसदेसति-
देशविरतियुक्तौद्वौभेदौप्राप्येते । अविरतिदेशविरतंचेतिसाहस्वा-
यंतियथाख्यातसहितं इत्यनेनअविरति र्यथाख्यातंचएवंचारित्र-
भेदद्वयं अनाहारकमार्गणायांभवति । तथाऽविरतिविग्रहगतौयथा-
ख्यातं केवलसमुद्घाता ऽ योगिकेवल्लिगुणा ऽ वस्यायांभवति ।
इत्युक्तंचारित्रद्वारंमार्गणासु, सांप्रतंसर्वचातिद्वारंदर्शयन्नाह ॥ १५६ ॥

सम्मत्तमग्गणासु, मीसेअणथीणमिच्छविणुघाई ।
संजईयमग्गणाए, सबघाईअचउपयडी ॥ १५७ ॥

टीका—सम्मत्तमग्गणासु इत्यादि ॥ सम्पत्त्यमुद्घयथार्थंभद्रा-

तपासहिता याः मार्गणाः मत्यादिज्ञानप्रितयदेशविरतिअवधिदर्शन
 उपशमक्षयोपशमक्षायिकलक्षणामुमार्गणासु तथा मिश्रमार्गणासु ।
 अणतिअनंतातुबंधिचतुष्टयस्त्यानद्विविक्रमिध्यात्वविनाद्वादशसर्व-
 घातिन्यः बंधेभवंति । संजडयति संपतिसंयमसहिता याः मार्गणाः
 मनःपर्यवज्ञानसामायिकादिचारित्रिकमार्गणासुसर्वघातिन्यः केव-
 लज्ञानावरणीय केवलदर्शनावरणीयनिद्राद्विकरूपाधतस्रः प्रकृतयो-
 बंधेप्राप्येतेभूक्षमसंपरायेच केवलज्ञानाऽऽवरणीयं केवलदर्शनावरणीयं
 बंधेमाप्येते ॥ १५७ ॥

ट्यापः—हवे सर्वघाती प्रकृतिने बंधमार्गणाये कहे छे ।
 समकित सहित मार्गणा प्रतिज्ञानादिक तेमत्वे अनंतातुबंधि ४
 र्थाण्डा तीन ३ मिध्यात्वमोहनीय ए आठ विना १२ सर्वघा-
 तिनो बंध छे, संयममार्गणा मनःपर्यायादिक तेहने विषे सर्व-
 घाति चार प्रकृतिनो बंध छे । केवलज्ञानावरणी १ केवलद-
 शनावरणी १ निद्रानिद्रा १ ए चार छे ॥ १५७ ॥

सेसासुसवघाड्य, वीसकेवलदुगेनदेसेवि ।

सम्मत्तमग्गणासु, मोसेअदुवेयसासाणे ॥ १५९ ॥

टीका—सेसासुसवघाड्य इत्यादि ॥ शेषामुमार्गणासु सर्व-
 घातिन्यः विंशतिप्रकृतयः बंधेभवंति । चशब्दान सास्वादनस्य-
 मिध्यात्वविनाएकोनविंशतिः सर्वघातिन्योबंधेभवंति इत्युक्ताः सर्व-
 घातिन्यः । सांप्रतदेशघातिनीः दर्शयन्नाह ॥ नदेसेविइत्यादे अ-
 डमुरकमणिन्यायेनकेवलद्विकेदेशघातिन्यः पंचविंशतिप्रकृतयः नद-
 तिबंधे तथा उदयेसत्ताप्यानभवंति । सम्मत्तमग्गणासुसम्यस्त्वंशुद्ध-
 तत्वप्रतीतिलक्षणंतदुपुक्तासुमार्गणासुपूर्वोक्तासु तथा मिश्रमार्ग-

रत्नोपिसप्ततिः, घक्षुरचक्षुर्दशनेपंचसप्ततिः, अवधिदर्शनेचतुश्चत्वारिंशन्, वृष्णादिलेदयात्रयेविसप्ततिः, तेजोलेश्यायांपदृषष्टिः, पद्म-
लेदयायांविषष्टिः, शुक्कलेदयायांपुकोनपाष्टिः, भक्ष्येसंक्षिआहारकेपंच-
सप्ततिः, अभक्ष्येद्विसप्ततिरुपशमेद्विचत्वारिंशन् । क्षयोपशमक्षायिके-
चतुश्चत्वारिंशन् । मिध्रेपुकोनचत्वारिंशन्, सास्वादनैअष्टपंचाशन् ।
आहारके(अनाहारके ?)सप्तपाष्टिः, अवातिनीप्रकृतिःबंधेभवति ।
इत्युक्तमार्गणासुअवातिद्वारम् ॥ १५९ ॥ अथपुण्यप्रकृतिद्वारमार्ग-
णासुदर्शपत्राह ॥

ट्यायः—सास्वादनमव्ये नपुंसक्त्वेद विना २४ भेद देश-
घाती छे. केवलज्ञान १ केवलदर्शन २ यथाख्यातचारित्र्ये देश-
घाती नयी. सूक्ष्मसंपगयचारित्र्ये १२ देशवाती छे, शेषमार्गणाये
देशवाती २५ बंध छे. सर्ववाति तथा देशघाती कही ते बंध
प्रकृतिनी संख्यामायी काठनां रक्षा ते अवातीनी संख्या छे ते
बंधयी जोई लेज्यो. ॥ १५९ ॥

नरपंचेदितसेसु, जोएवेएकसायचरकुदुगे ।

तेउभवेसंघ्नी, आहारेसबपुन्नस्त ॥ १६० ॥

टीका—नरपंचेदि इत्यादि गाथा । मनुष्यगतौपंचेन्द्रियमार्ग-
णायां त्रसक्तोयोगनिकेवेदनयेकसायचतुष्टये तथा चक्षुरचक्षुरूप-
दर्शनद्वयेतेजोलेश्यायांभक्ष्ये तथा संक्षिमार्गणायां आहारकमार्ग-
णायांपुन्नरसइति पुण्यस्यसंभवइति द्वाचत्वारिंशन्प्रकृतयः बंधेमा-
प्यन्ते, प्रकृतिसंख्याच साउद्यगोयमणुदुगे इत्यादि गाथोक्तापूर्व-
गुणस्थानशतकेवर्णिताएव यथाबंधस्तथास्वमत्याउदयस्वानित्वाऽनु-
सारेणउदयेऽपिपुण्यप्रकृतिसंख्याज्ञातव्या ॥ १६० ॥

भवंति, तथा ज्ञानविक्रमतिश्रुतावधिलक्षणे तथा अवधिदर्शनेशुक्ल-
लेदयायां क्षायिकसंम्यग्दर्शनेमीसेसम्मेद्विनिमिश्रशब्देन क्षायोपशमसं-
म्यग्दर्शनंतप्रतिर्पगायुः योगदुग्दिति उच्यते द्विकेन हीना एकोनचत्वारिं-
शित्पुन्यभेदाः बंधे लभ्यन्ते, एतेषां भेदानां आद्यगुणस्थानत्रये तद्द्र-
धात् ॥ १६२ ॥

टिप्पण्यः—असंज्ञी तेषां ३९ गुण चालीस पुण्यप्रकृति बंधे
छे । ज्ञान तिनने विषे अवधिदर्शनशुक्ललेदयाने विषे क्षायिक-
समकित कहेतां क्षायोपशम समकित ए तीनने विषे तिर्पणनो
आऊखो तथा उच्यते ? आतप ? ए तीन विना ३९ गुण-
घ्यालीसनो बंध छे ॥ १६२ ॥

जाइचउथावरतिगे, सुरतिगयेउविहारदुअजिणा ।
जिणजुअआयाचविणा, निरणदेवेसआयाया ॥१६३॥

टीका—जाइचउथावरतिगे इत्यादि ॥ एकेन्द्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रिय-
चतुरिन्द्रियलक्षणेरथावग्निकेपृथिव्यपरतपतिलक्षणेभार्गणासपकेदेव-
गतिदेवानुपूर्वादेवापरूपेदेवत्रिक वेउबिहुगं वैक्रियंशरीरं वैक्रियोपांग-
रूपंआहारस्त्रिकंआहारकशरीराऽऽहारसागोपांगलक्षणजिननामवि-
नाइत्यनेनप्रकृत्यष्टकंरिनाचतुस्त्रिंशत्पुण्यप्रकृतीनांबंधोभवति । नरके-
नरकगतौ अपिदेवत्रिकवैक्रियद्विक्काऽऽहारस्त्रिकंरिनाजिननाममुक्ता
आतपंपविनाचतुस्त्रिंशत्प्रकृतयः बंधेभवंति । देवगतांआतपनामसं-
योगात्पंचाविंशत्पुन्यभेदाः बंधेभवंति । देवानांपृथ्वीमयत्वेनभव-
नात् ॥ १६३ ॥

टिप्पण्यः—जानि ४ एकंद्री १ चेद्री २ त्रेद्री ३ चोद्री ४

तथा थावर तीन पृथ्वी ? अप २ वनस्पति ३ पृथ्वी मार्ग-
गाये देवत्रिक देवगति ? देवानुपूर्वी ? देवायु ३ वैक्रिय २
आहारक २ जिननाम विना ८ चोर्वास पुण्यप्रकृतिनो बंध छे ।
तथा नस्कगति मार्गणाने विपे जिननाम मेलीये अनं आतप
नाम काडीइं पृथले ए पिण ३४ पुण्यप्रकृति बांधे, नारकी देव-
गते आतप मेलीये ३५ प्रकृति पुण्यनी बांधे छे, जे कारण
देवता मरी पृथविकायमध्ये जाय ते माटे आतपनो बंध छे ॥ १६३ ॥
सुरनरतिगहारदुगं, विउद्विदुगउच्चजिणविणातीसं ।
गइतसेसुहमेदेसे, मिच्छतिगेनीयगुणपयडी ० ॥ १६४ ॥

टीका—सुरनरतिगहारदुगंइत्यादि ॥ गइतसे, गतिवसेतेजो-
वायुलक्षणेमार्गणाद्वयेदेवत्रिकनरत्रिकाऽहारकद्विकोच्चगोत्र जिननाम-
विनात्रिशत्पुण्यप्रकृतीनांबंधोभवति । तथामूक्षमसंपरायचारित्रेतथा-
देशविरतिमार्गणायांसास्वादनेमिश्रमार्गणायांनिजगुणाः स्वस्वगुण-
स्थानेतत्रसूक्ष्मसंपरायेतिस्रःप्रकृतयः देशविरतौएकत्रिशत्सास्वादने-
अष्टत्रिशत्मिश्रेचतुस्त्रिशत्इतिस्वस्वगुणस्थानप्रत्ययाः प्रकृतयःबंधे-
भवन्ति ॥ १६४ ॥

ट्यार्थः—देवत्रिक, मनुष्यत्रिक, आहारक २ वैक्रिय २ उंच-
गोत्र १ जिननाम ए १२ विना ३० प्रकृति पुण्यनी बांधे.
गतिवस कहेतां तेउकाय ? तथा वाउकाय मार्गणाये सूक्ष्मसं-
पराय ? देशविरति ? मिथ्यात्व ? सास्वादन ? मिश्र ?
पृथ्वी मार्गणामध्ये ते गुणटाणानी प्रकृति बांधे. देशविरति ३१
बांधे. मिथ्यात्वे ३९ सास्वादने ३८ मिश्रे ३४ पुण्यनी प्रकृति
बांधे छे. ॥ १६४ ॥

० सासणमीसेमुनियगुणाइतिपाठान्तरम्

आउतिगहारहीणा, अणहारगिजोयदुगतिआउविणा।
सगतीसंबंधंति, उवसमिमणनाणत्तिगंचरणे ॥१६५॥

टीका—आउतिगहारहीणा इत्यादि॥ तत्र देवायुः मनुष्यायुः
तिर्यगायुः आहारकाद्विकहीनाः सप्तविशन् पुण्यप्रकृतयः अनाहा-
रकाबंधे कुर्वन्ति, तथा उपसमिद्धति उपशमे सम्पक्त्वे सगती संबंधंति ।
सप्तविशन् भेदाः बंधे भवंति, द्विचत्वारिंशत् पुण्यप्रकृतीनां मध्ये उद्यो-
तातप देवायुः नरायुः तिर्यगायुर्विना सप्तविशत् बंधे भवंति, ततो मनः
पर्यवज्ञाने चारित्रिके सामायिकच्छेदोपस्थापनीयपरिहारविशुद्धौ अग्ने-
तनगाथोक्ताः प्रकृतयः अपहीयन्ते तत्र शेषा भवंति इत्यनेन त्रयस्त्रिंशत्-
पुण्यभेदाः लभ्यन्ते ॥ १६५ ॥

टिप्पण्यः—आउखा ३ देवतानो १ मनुष्यायु २ तिर्यचायु
३ ए ३ विना पुण्यमे तीनज छे. तेमाटे आहारक २ ए पांच
प्रकृति विना अनाहारक मार्गणाये शेष-पुण्यप्रकृति ३७ बांधे
तथा उद्योत १ आतप १ तीन शुभायु ३ ए पांच विना ३७
बांधे छे. पुण्यनी उपशमसमकितीने तथा मनःपर्यायज्ञानने विपे
चारित्र तीनने विपे ॥ १६५ ॥

नरउरलयोयदुगवयर, आउदुगहीणसुद्धचरणंमि ।
केवलदुगिसायेगं, सेसाबंधोहपावस्स ॥ १६६ ॥

टीका—नरउरलयोयदुगवयर इत्यादि ॥ तत्र पूर्वगाथो-
क्तासु मार्गणासु मनःपर्यवज्ञानसामायिकादिचारित्रिकलक्षणायुनरदु-
गति नरगतिनरासु पूर्वोक्तलक्षणं नरद्विकं औदारिकशरीरादारिकंगोपां-
गलक्षणं औदारिकाद्विकं तथा उद्योतातपलक्षणं उद्योताद्विकं तत्र-

ऋषभनाराचसंहननं आयुर्द्विकं मनुष्यायुः तिर्यगायूरूपं प्रकृतिनवकं
 त्यज्यते तदात्रयस्त्रिंशत्शेषाभेदाः बंधे भवन्ति । शुद्धचरणं मिद्विंशत्
 अकषायं चरणं चारित्रं शुद्धचारित्रं यथाख्यातलक्षणं तथा केवलदुषि
 केवलज्ञानदर्शने पुण्यप्रकृतिसंबन्धिनीपृकासातापबन्धे भवति । इ-
 त्युक्तं पुण्यप्रकृतिद्वारं सेसाबंधो इति शेषाबंधीघे मार्गणासु बंधं स्वामित्वे ।
 पुण्यप्रकृतितः शेषा उद्धरितसंख्यासापापस्य संख्याज्ञेया, नरकगतौ पुण्य-
 स्य चतुस्त्रिंशत्पापस्य एकसप्ततिः उभयमीलने जातं पंचोत्तरशतं अ-
 त्रनरकस्य बंधीघः एकोत्तरशतं तत्किमित्याह अत्रवर्णादिचतुर्धं
 पुण्यपापयोर्मध्ये उभयग्रहणात् जीवभेदे चतुर्धं सत्त्वात् पंचोत्तरशतं
 भवति । एवं सर्वत्र ज्ञेयं तिर्यग्गतौ मनुष्यगतौ पंचेन्द्रिये त्रसक्तये
 योगत्रये वेदत्रये कषायचतुष्टये मत्याद्यज्ञानत्रये अविस्तौ चक्षु-
 चक्षुर्दर्शने कृष्णादिलेदपात्रये भव्ये अभव्ये मिथ्यात्वे संज्ञि असंज्ञि-
 आहारकलक्षणासु मार्गणासु द्वयशीतिः पापस्य, देवगतौ तेजोले-
 श्यायां त्रिसप्ततिः, जातिचतुष्टये स्थावरपंचके एकोनाशीतिः, मत्या-
 दिज्ञानत्रये अवधिदर्शने उपशमादिसम्यक्त्वत्रिके मिश्रे चतुश्चत्वारिं-
 शत्, मनःपर्यवज्ञाने सामायिकादिचारित्रत्रये षट्त्रिंशत्, सूक्ष्म-
 संपराये चतुर्दश, केवलज्ञान केवलदर्शनयथाख्यातेन, देशविस्तौ-
 चत्वारिंशत्, पद्मलेश्यायां एकोनसप्ततिः, शुक्लेश्यायां एकोनसप्ततिः,
 सास्वादने सप्तपष्टिः, अनाहारके एकोनाशीतिः, इति वाच्यं इत्युक्तं
 पापप्रकृतिद्वारम् ॥ १६६ ॥

ट्यार्यः—मनुष्य २ औदारिक २ उद्योत २ वज्ररुषभ-
 नाराचसंघयण १ मनुष्य तथा तिर्यचनो आजखो एटला विना
 ३३ नो बंध छे. शुद्धचारित्रयथाख्यात तथा केवलदुग्ने विषे
 एक सातानो बंध छे. शेष पुण्यप्रकृति जे मार्गणा कही तेहयी

शेष रही जे मार्गणाना बंधनी प्रकृति ते पापप्रकृति मार्गणावे जाणवी ते सर्व यंत्रकयी जोज्यो. ॥ १६६ ॥

अपरियत्तापयडी, सुहमेचउदसतहाअहरकाए।
केवलदुगेअभावो, सासणमोसेअजिणमिच्छा॥१६७॥

अपरियत्तापयडी इत्यादि ॥ ज्ञानावर्णीपंचकान्तरायपंच-
कदर्शनावर्णीपंचतुष्टयरूपाःसुक्ष्मसंपरायेचतुर्दश, तथा यथाख्याते
केवलद्विके अपरावर्त्तानबन्धते । तथा सास्वादनेमिश्रेअजिणमि-
च्छाजिननाममिध्यात्वंविनासमविंशतिः अपरावर्त्ताश्चेभवंति॥ १६७

ट्यार्थः--दुगे परावर्त्तमानप्रकृति कहे छे. परावर्त्तमानप्र-
कृति १४ छे, सुक्ष्मसंपराय गुणटाणे ज्ञानावर्णी ५ दर्शनावर्णी
५ अंतराय ५ तथा यथाख्यातचारित्र्ये केवलज्ञाने केवलदर्शने
परावर्त्तमान २७ नयी. सास्वादन गुणटाणे मिश्र गुणटाणे
जिननाम २७ विना २७ परावर्त्तमाननो बंध छे.
॥ १६७ ॥

तिरिजाइचउमुधावरि, अघ्नाणअभवेअसंघिमिच्छेसु
जिणविणुनाणचउके, ओहिदंसेतिसम्मम्मि ॥१६८॥

टीका--तिरिजाइचउमुधावरि इत्यादि ॥ निर्दग्गनीजानि-
धत्तुके स्थावरपंचके अज्ञानधिके अभयेअसंघिमार्गणायां निध्या-
त्वेअजिणविणु, जिननामविनाअशाविंशतिः बंधेभवंति । नायधउके
ज्ञानधत्तुके मत्त्यादिके अवधिदर्शनेउपशमादिसम्बन्धविके॥ १६८

ट्यार्थः--निर्दग्गति १ जानि ४ एवेदिय १ २२ २ तेरी

३ चैरिंद्री ४ थावर ते मार्गणाये अज्ञान ३ मार्गणाये अमध्य
मार्गणाये असंज्ञीमार्गणाये मिथ्यात्वमार्गणाये जिननाम विना
२८ अपरावर्तमाननो बंध छे, ज्ञान ४ मार्गणाये अवधिदर्शन
मार्गणाये उपशम १ क्षयोपशम २ श्वायिक ३ ए तीन समकित
मार्गणाये चारित्र ३ सामायिकादि ॥ १६८ ॥

चरणतिगदेशविरए, मिच्छविणासेसएसुगुणतीसं ।
अपरियत्तसेसयाओ, परावत्ताओबंधंति ॥ १६९ ॥

टीका—चरणतिग इत्यादि ॥ चारित्रत्रिके सामायिकादिल-
क्षणेदेशविरतौ मिथ्यात्वंविनाअष्टाविंशतिः अपरावर्तमानाः बंधेभ-
वंति । सेसयासुइतिशेषकासु अनुक्तमार्गणामु एकोनत्रिंशत्अप-
रावर्तमानाःबंधेभवंति अपरिपत्तिसेसाओइतिअपरावर्तमानतः शेषाः
परावर्तमानाः बंधेभवंति इतिज्ञेयं ॥ अथविपाकचतुष्टयेकृष्णादिलक्षणं
पूर्वव्याख्यातस्वरूपंतदेवमार्गणासुविभजन्नाह ॥ तत्रप्रथमक्षेत्रवि-
पाकिनीरात्रुपूर्वोक्तस्रोदर्शयति ॥ १६९ ॥

ट्कार्यः—देशविरति १ एटली मार्गणाये मिथ्यात्व विना
२८ परावर्तमानप्रकृति बांधे छे. शेषमार्गणाये २९ परावर्तमान-
प्रकृति बांधे. ए परावर्तमान कहीं छे, तेहयी शेष रही जे
बंधनी प्रकृति ते परावर्तमान जाणवी. ते यंत्रकयी जोई लेज्यो.
ते यंत्रकमे सर्वे लाभे छे. ॥ १६९ ॥

मणवयणकेवलदुगे, मणनाणेचरणल्लक्किचरकुम्मि ।
मीसाहारिपुवि, उदओनोदुन्निअमणेषु ॥ १७० ॥

टीका—मणवयणकेवलदुगे इत्यादि ॥ मनोयोगमार्गणायां

वचनयोगमार्गणायां केवलज्ञाने केवलदर्शने तथा मनःपर्यवज्ञाने सामायिकदिदेशविरतिपर्यवेचारित्रपदके चक्षुर्दर्शनेमिश्रेआहारकमार्गणायां पूर्वोदयो नोइतिनास्तिपृतद्मार्गणासु पर्यासाऽवस्थायां प्राप्यमाणत्वात्, अमणेषु असंज्ञिमार्गणायां दुर्निद्वेतिर्यग्मनुष्यरूपे-
आनुपूर्व्यां उदये प्राप्येते गतिद्वयेष्वामनस्कृत्वात् ॥ १७० ॥

ट्कार्यः—हृवे कर्मना विपाक ४ क्षेत्रविपाक २ च्यार आनुपूर्व्वि तेहना उदय ६२ मार्गणाये कहे छे. मनयोग १ तथा वचनयोग २ तथा केवलद्विक १ केवलदर्शन २ मनः-पर्यवज्ञान १ चारित्रपदक ६ सामायिक १ छेदोपस्थापनीय २ परिहार ३ सुक्ष्मसंपराय ४ यथारूपात् ५ देशविरति ६ चक्षु-दर्शन १ मिश्रदृष्टि १ आहारक १ मार्गणाये पृथ्वी मार्गणाये आनुपूर्व्वानो उदय नयी, जे कारणे आनुपूर्व्वानो उदय अंत-रालगति बहनां ते होवे, ते अंतरालगतिमे ए मार्गणा न होवे, असंज्ञिमार्गणाये वे आनुपूर्व्वानो तिर्यचानुपूर्व्वी १ तथा मनु-ष्यानुपूर्व्वानो उदय छे. ॥ १७० ॥

वेएतेउतिगंभि, सासणिपुष्वितिगंचचउजाई ।

गईथावरेसुएगा, सेसासुपुष्विचउउदओ ॥ १७१ ॥

टीका—वेएतेउ इत्यादि ॥ वेदत्रये आनुपूर्व्वान्त्रिकं उदये-भवति । तत्र पुरुषवेदे र्खावेदे नरकानुपूर्व्व्याः अनुदयेशोपास्तिस्त्रः, नपुंसकवेदे देवानुपूर्व्वेषु उदयेशोपास्तिस्त्रः आनुपूर्व्वः उदये भवंति ते उ-तिगं इति वेजः पद्मशुक्लक्षणा नृत्तिसुपुलेइयासु तथा सास्वादने च-नरकानुपूर्व्व्याः अभावे आनुपूर्व्वान्त्रिकं उदये प्राप्यते च शब्दः पूर्व-परामर्शार्थः एकेन्द्रियादिजातिवतुष्टये स्यावरपंचके एका आनुपूर्व्वी-

उदयेभवति । तत्रजातिचतुष्के स्थावरपंचके एकातिर्यगानुपूर्वीं प्राप्यते । गतिचतुष्टयेतुनरकेनरकानुपूर्वीं देवेदेवानुपूर्वीं मनुष्ये-मनुष्यानुपूर्वीं तिराश्चितिर्यगानुपूर्वीं उदयेभवति, शेषासु मार्गणाम् पुञ्चिउउदओपूर्व्यं श्रतस्रः अपिउदयेप्राप्यंते ॥ इत्युक्तंक्षेत्रवि-पाकीद्वारं ॥ १७१ ॥ अथभवविपाकिआयुश्चतुष्टयंमार्गणामुदर्श-यन्नाह ॥

ट्वार्थः—तीन वेदमव्ये तीन आनुपूर्विनो उदय छे, तिहां पुरुषवेदे स्त्रीवेदे नरकानुपूर्विनो उदय नथी, नपुंसकवेदे देवानु-पूर्विनो उदय नथी. तेजोलेइया १ पद्मलेइयाने विपे शुक्ले-इयाने विपे नरकानुपूर्विं विना तीन आनुपूर्विनो उदय छे. सास्वादनमव्ये पण नरकानुपूर्विं विना तीन आनुपूर्विनो उदय छे. जाति ४ एकेन्द्रिपादी ४ तथा गति ४ मव्ये थावर पांच मव्ये एक आनुपूर्विनो उदय छे. च्यार गतिमव्ये पोतानी गति नेटामनो आनुपूर्विनो उदय जाणवो. बीजा सर्वने तिर्यचाउ-पूर्विनो उदय छे. शेष मार्गणाने विपे आनुपूर्विं ४ नो उदय छे. ॥ १७१ ॥

मणवयणेचउआउ, मणपञ्चवकेवल्लेयपुणचरणे ।
मणुआउदेसिसतिरि, सेसापुर्विंवाउआ ॥१७२॥

टीका—मणवयणे इत्यादि ॥ मनोयोगे वचनयोगे आयु-श्चतुष्टयंउदयेभवति, चतुर्गतिपुमनोवाग्योगस्यसद्भावात् । तथा मनः पंचज्ञाने केवलद्रिके चारिपंचके मणुआउइति एकमनुष्यायुः उदयेभवति । देर्मानामदेशविरतीसतिरितिदेवमनुजायुः तिर्यगायु-युक्तं आयुर्द्रयंउदयेप्राप्यते, शेषासुमार्गणामुपुक्कपंचाशाल्लक्षणाम्-

पुष्टिं, आनुपूर्वीवत् आयुर्वत् उदयेवक्तव्यं इत्युक्तं भवविपाकिद्वारं ॥
॥ १७२ ॥

ट्यार्यः—मनोयोग तथा वचनयोगमध्ये चार आऊखानो उदय छे. मनःपर्यवज्ञानमध्ये केवलज्ञान १ केवलदर्शन २ धारिष पांचने विषे एक मनुष्यायुनो उदय छे. देशविरतिमध्ये मनुष्यायु १ तथा तिर्यचायुनो उदय छे. शेष मार्गणाये जिम आनुपूर्विकनो उदय छे, तिमहीज आऊखानो उदय जाणवो ॥ १७१

जिअपुग्गलाविवागा, पयडीओउदयसंभवानेया ।
भंगाणंचपमाणं, नेयवंसंभवंपप्प ॥ १७३ ॥

टीका—जिअपुग्गलाविवागा इत्यादि ॥ जीवविपाका अष्ट-सप्ततिपुद्गलविपाका. पट्टविंशत्प्रकृतयः उदयसंभवाउदयस्यामित्य-संभवाज्ञेयाः साचमुखावशोधार्थं लिख्यते तत्र जीवविपाकेनारकेऽप्यु-नपष्टिस्तिराश्विसप्ततिः इत्यादि पुद्गलविपाके अष्टादश तिराश्वि-सप्ततिः, देवगतौ अष्टादश मनुष्येऽप्येकाविंशत् इत्यादि योज्यं, उदय-स्वामित्वभोपतः ज्ञेयं अथ मार्गणासु कर्माष्टकभंगान्दर्शयताह ॥ भंगा-णंचभंगकानां प्रमाणं ज्ञातव्यं संभवं प्राप्य यत्र मार्गणायां भंगकः सभ-वंति तेषां योगं राध्याः ॥ १७३ ॥

ट्यार्यः—जीवविपाकि तथा पुद्गलविपाकी प्रकृति सर्व उद-यीयी संभव पटे तिम जाणवो. जीवविपाकी ७८ छे, नारकीने ५२ तिर्यघमध्ये ७३ मनुष्यमध्ये ६९ देवनामध्ये इम सर्वव जोडी लेज्यो, १ पुद्गलविपाकी नारकीने १८ तिर्यघने ३२ मनुष्यने ३१ देवताने १८ इत्यादि यथासंभव जोई लेजो. हवे

वासठीमार्गणाये. भंगानो प्रमाण जिहां जिम संभवे तिहां तें
कहेवा संवेधादिक ग्रंथयी विस्तारे जोई कहेवा. ॥ १७३ ॥

नाणंतरायदोदोभंगा, इकारदंसणावरणे ।

गोएस्गवेयणीए, अडआउम्मिअअडवीसा ॥१७४॥

टीका—नाणंतरायदोदोभंगा इत्यादि ॥ ज्ञानावरणीयेद्वौ-
भंगौपंचानांबंधः पंचानांउदयः पंचानामेवसत्ताइतिप्रथमः, सूक्ष्म-
संपरायंयावत् पंचानांउदयः पंचानांसत्ताइतिद्वितीयः उपशांतमोह-
क्षीणमोहंयावत्प्राप्यतेएवमंतरायस्यापिद्वौभंगौ प्रथमभंगोअभय्या-
नांनानाद्यनन्तः भय्यानां अनादिसांतउपशांतमोहात् पतितानां-
सादिसांतः जघन्यतः अंतमुहूर्तउत्कर्षतः देशोनपुद्गलपरावर्त-
द्वितीयभंगः सादिसान्तोजघन्यतएकसमये उपशांतेगतस्य समयांतरे
आयुः क्षयात् पंचविधबंधकत्वेनभवनात्उत्कर्षतः अंतमुहूर्तइति-
दर्शनावरणीयस्यनवभंगाः तदर्शयन्नाहसप्ततिभाष्यकारः बंधससप-
संतससपन्नइटाणाणितिन्नितुल्लाणि उदयटाणाणितुवेचउपणगदंसनाव-
रणे ॥ १ ॥ व्याख्यापिश्रमिलयगिरिवाक्यात् दर्शनावरणीयाख्ये-
द्वितीयकर्मणिबंधस्यसत्तायां परस्परंतुल्लघानित्रीणिप्रकृतिस्थानानि-
तद्यथानवपद्चतस्रः तत्रसर्वप्रकृतिसमुदायो नवस्त्यानद्विविकहीनाः
पद्पुत्राश्चपद्निद्रामचलाहीनाश्चतस्रः तत्रनवप्रकृत्यात्मकबंधस्थानं-
मिथ्यात्वेसास्वादानेतच्चमिथ्यात्वेअभय्यानांनानाद्यपर्यवसानं कदाचि-
दपिद्वयवच्छेदाभावात्, भय्यानधिकृत्यानादिसपर्यवसानं कालान्तरे-
व्यवच्छेदसंभवात् सम्यक्त्यात् प्रतिपत्यमिथ्यात्वंगनानांसादिस-
पर्यवसानंतच्चजघन्यतोअंतमुहूर्तकालंपावत्उत्कर्षतः अपादंपुद्गल-
परावर्तपद्प्रकृत्यात्मकं बंधस्थानंसम्यग्मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकादार-

भवति ॥ तदेवमुक्तानिदर्शनावर्णीयस्यंबवोदयसत्तास्थानानिति ।
 भंगाइकारदंसणावरणे, दर्शनावर्णीयेकर्मणिपुकादशभंगाभवतित्प-
 तिपादिकांगायामाह ॥ वीयावरणेनवबंधपुमुचउपंचउदयनवसंता-
 चउबंधेचैवचउबंधुदयेचलंसाय ॥ १ ॥ उवरयबंधचउपणनबंध-
 उरुदयलञ्चसंता ॥ द्वितीयावरणेदर्शनावरणेनवबंधकेपुनिव्याहृ-
 सांस्वादनेपुचउपंचउदयत्तिउदयश्चतुर्विधः पंचविधोवातत्रचतुर्विधश्च-
 क्षुदर्शनावरणावधिदर्शनावरणकेवलदर्शनावरणरूपः सपुवनिद्रापंच-
 सत्कान्यतमप्रकृतिप्रक्षेपात्पंचविधः सत्तामधिकृत्यपुनः प्रकृति-
 स्थानंनवनवप्रकृत्यात्मकंतदेवंनवविधबंधकेपुद्वैविकल्पौदर्शितौतद्य-
 धानवविधोबंधः चतुर्विधः उदयः नवविधसत्ताएवविकल्पोनिद्रो-
 दयाभावेनिद्रोदयेतुनवविधोबंधः पंचविधः उदयः नवविधा-
 सत्तालञ्चउबंधेचेवंति, षड्विधबंधेचचतुर्विधबंधेचएवंपूर्वोक्तप्रकारे-
 णउदयसत्तास्थानानिवेदितव्यानिद्रमुक्तंभवतिषड्विधबंधकाः स-
 म्यग्मिथ्यादृष्ट्यविरतिसम्यग्दृष्टिदेशविरतिप्रमत्ताप्रमत्ताः कियत्क-
 लमपूर्वकरणाश्चतेषांचतुर्विधः पंचविधोवाउदयः नवविधासत्ताएतेन-
 द्वैविकल्पौदर्शितौतद्यथाषड्विधः बंधश्चतुर्विधः उदयोनवविधास-
 ताअथवाषड्विधोबंधः पंचविधोदयः नवविधासत्ता एतौचद्वैवि-
 कल्पौक्षपकंमुक्त्वा ऽ न्यत्रसर्वत्रापिप्राप्यतेक्षपकेत्वेकएवविकल्पस्त-
 द्यथाषड्विधोबंधः चतुर्विधः उदयः नवविधासत्ताक्षपकस्यहिजल्प-
 तविशुद्धत्वेननिद्राप्रचलयोर्नोदयः संभवति तदुक्तंजिनवल्लभशूरिस-

श्रेणिप्रतीत्यचतुर्विधबंधः चतुर्विधः पंचविधोवाउदयः नवविधास-
 ताक्षपकश्रेणिमधिकृत्यपुनरुदयश्चतुर्विधः एवकारणमत्रप्रागेवोक्तं-
 केचित्पुनः क्षपकक्षीणमोहेष्वपिनिद्राप्रचलयोरुदयमिच्छंतितत्कर्म-

भावात्तद्वेसत्तास्थाने, द्वेएकंचउच्चनीचैर्गोत्रेसमुदितेद्वेतेजस्कायिक-
वायुकायिकबंधायांउच्चैर्गोत्रसत्तायाउद्भूतितेएकंअथवाअयोगिद्विचरम-
समयेनीचैर्गोत्रसत्तायांक्षीणायांपृकंउच्चैर्गोत्रं, संप्रतिसंबंधउच्यतेनी-
चैर्गोत्रस्यबंधः नीचैर्गोत्रस्योदयः नीचैर्गोत्रेसत्ताएषविकल्पः तेज-
स्कायिकवायुकायिकेषुलभ्यते, तद्भवाद्द्वेतेषुवाशेषर्जावेष्वेकाद्वि-
त्रिचतुस्तिर्यगंपंचेन्द्रियेषुक्रियत्कालंनीचैर्गोत्रस्यबंधः नीचैर्गोत्रस्यो-
दयः उच्चैर्नीचगोत्रेसत्ताअथवानीचैर्गोत्रस्यबंधः उच्चैर्गोत्रस्योदयः
उच्चनीचैर्गोत्रेसत्ताएतौचद्वौविकल्पौ मिथ्यादृष्टिषुसास्वादानेषुवानस-
म्यग्मिथ्यादृष्ट्यादिषुतेषांनीचैर्गोत्रबंधाभावात् ऽतथाउच्चैर्गोत्रस्यबंधः
नीचैर्गोत्रस्योदयः उभयस्मिन्सत्ताएषविकल्पः मिथ्यादृष्टिगुणस्था-
नकादारम्यदेशविरतिगुणस्थानकंयावत्प्राप्यतेनपरतः । परतोनी-
चैर्गोत्रस्योदयाऽभावात् तथा उच्चैर्गोत्रस्यबंधः उच्चनीचगोत्रेसत्ताएष-
विकल्पोमिथ्यात्वादारम्यसूक्ष्मसंपरायगुणस्थानंयावत् नपरतः परतो-
बंधाऽभावात्बंधाभावेतुउच्चैर्गोत्रस्योदयः उच्चनीचगोत्रेसत्ताएषविक-
ल्पः उपशांतमोहगुणस्थानकादारम्यायोगिकेवल्लिद्विचरमसमय-
यावदवसेयः उच्चैर्गोत्रस्योदयः उच्चैर्गोत्रेसत्ताएषविकल्पः अयोगि-
केवल्लिचरमसमयेभवतितदेवमेतेर्गोत्रस्यसर्वसंख्ययासप्तभंगाः ॥ अ-
थवेदनीयस्याष्टौभंगाः तत्रवेदनीयस्यसामान्येनैकबंधस्थानंतद्यथासा-
तमसातंवाद्द्वयोः परस्परंविरुद्धत्वेनयुगपत्बंधाऽभावात् उदयस्थानम-
प्येकंतद्यथासातमसातंवाद्द्वोर्युगपद्दुदयाऽभावात् । सत्तास्थानेद्वेतद्य-
थाद्वेएकंचयावत् अयोगिद्विचरमसमयादर्वाक द्वेएवसत्तततः चरम-
समयेएकस्यां अन्यतरस्यांक्षीणायांपृकंइति संप्रतिसंबंधः उच्यतेअ-
सातस्यबंधः असातस्यउदयः सातेऽयातेसत्ताअथवाअसातस्यबंधः
सातस्योदयः सातासातेसतीएतौद्वौविकल्पौमिथ्यादृष्टिगुणस्थानका-
त्कामृतिप्रमत्तगुणस्थानकंयावत्प्राप्यतेनपरतः परतः असातस्यबंध-

साऽभावात् तथा सातस्यबंधः असातस्योदयः सातासातेसती अथवा
 सातस्यबंधः सातस्योदयः सातासातेसती एताद्वैविकल्पौ मिथ्यात्वादार-
 म्यसयोगिकेवल्लिखरमसमयं यावत् प्राप्येतेन परतः एतेबंधभंगाः, अबंध-
 भंगाः, असातस्योदयः सातासातेसती सातस्योदयः साताऽसातेसती ए-
 ताद्वैविकल्पौ अयोगिद्विखरमसमयं यावत् । तथा असातस्य उदयः असा-
 तस्य सत्तागजसुकुमालादीनामिव अयोगिखरमसमये भवति । अथवा
 सातस्योदयः सातस्य सत्ताएव विकल्पः तीर्थकरादीनां अयोगिखरमसमये
 एताद्वैविकल्पौ अयोगिखरमसमये एकमेव समयं भवति, सर्वसंख्यया वेद-
 तीयस्याष्टौ भंगास्तथा आयुषिसामान्येन एकबंधस्थानं उदयस्थानमप्येकी
 सत्तास्थाने द्वे तद्यथा द्वे एकंचतुरैकंचतुर्णामन्यतमन्यावदन्यतरपरभवा-
 युर्न बध्यते परभवायुषि च न द्वेयावदन्यत्र परभवेनोत्पद्यते तावद्द्वे सती-
 संप्रतिसंवेधः उच्यते तत्रायुषमिन्द्रः अत्रस्थास्तद्यथा परभवायुबंध-
 कालात् पूर्वावस्था परभवायुबंधकालावस्था परभवायुबंधोत्तरकालाव-
 स्था चतुरैरधिकस्य परभवायुबंधकालात् पूर्व नरकायुषः उदयो नरका-
 युषः सत्ताएव विकल्प आद्येषु चतुर्षु गुणस्थानकेषु शेषगुणस्थानकस्य
 नरकेष्वसंभवात् परभवायुबंधकालेतिर्यगायुषोबंधो नरकायुष उदयो-
 नारकतिर्यगायुषः सत्ताएव विकल्पो मिथ्या दृष्टि सास्वादनयोर्द्वयोरेवा-
 द्योर्गुणस्थानकयोर्भवति । अत्रैवतिर्यगायुषोबंधसंभवात् । अथवा
 मनुष्यायुषोबंधो नरकायुषः उदयः नारकमनुष्यायुषः सत्ताएव वि-
 कल्पः मिथ्यात्वसास्वादनाऽविरतिसम्यग्दृष्टिषुबंधोत्तरकालं नरकायुषः
 उदयः नारकतिर्यगायुषः सत्ताएव विकल्पः . आद्येषु चतुर्षु पिगुण-
 स्थानकेषुतिर्यगायुषेधानंतरं कस्यापिसम्यक्त्वे सम्यग्मिथ्यात्वे वाग-
 मनात् । अथवा नारकायुषः उदयः मनुष्यनरकायुषः सत्ताइह-
 देवानरकायुषं प्रत्ययादेवनयन्ति तमेत्यत्त्वभवात् ॥ यदुक्तं ॥
 देवानेर्द्धपादेपेसु नारके मुविभ उववज्जंति । अतस्तत्प्रत्ययविकल्पाभा-

वात् सर्वसंख्ययापंचैवविकल्पाभवंति । एवंदेवानामपिपंचविकल्पाः
 तद्यथादेवायुषउदयः देवायुषः सत्ता इत्यादि ॥ तिर्यगायुषः उदयः
 तिर्यगायुषः सत्ताएषविकल्पः आद्येषुपंचसुगुणस्थानकेषुशेषगुणस्था-
 नकस्य तिर्यक्षुअसंभवात्पुषविकल्पः परभवायुर्बंधकालेतुनारकायुषः
 बंधः तिर्यगायुषः उदयः नारकतिर्यगायुषः सत्ताएषविकल्पः मि-
 थ्यादृष्टेरेवतिर्यगायुषः बंधः तिर्यगायुषः उदयः तिर्यग्तिर्यग्आयुषः
 सत्ता ॥ एषः विकल्पः मिथ्यात्वसास्वादनस्य अथवा मनुष्यायुषः
 बंधः तिर्यगायुषउदयः मनुष्यतिर्यगायुषः सत्ताएषविकल्पः मिथ्या-
 दृष्टेः सास्वादनस्यवासम्यग्दृष्टेदेशविरतस्यातिरश्चः देवायुषएवबंधात्,
 अथवा देवायुषः बंधस्तिर्यगायुषः उदयः देवतिर्यगायुषः सत्ताएष-
 विकल्पोमिथ्यादृष्टेः सास्वादनस्यअविरतसम्यग्दृष्टेः देशविरतस्यवान-
 सम्यग्मिथ्यादृष्टेः तस्यायुर्बंधाभावात् ॥ बंधानंतरंतिर्यगायुषः उदयः
 नारकतिर्यगसत्ता इति प्रथमः । तिर्यगायुषः उदयस्तिर्यग्तिर्यगसत्ता
 इतिद्वितीयः । तिर्यगायुषः उदयः मनुष्यतिर्यगायुषः सत्ता अथवा
 तिर्यगायुषः उदयः देवतिर्यगायुषः सत्ताएषविकल्पः प्रथममिथ्या-
 त्वादिषु आयुर्बंधकृत्वाततः पंगुणस्थानकारोहवतां पंचमगुणस्था-
 नकंपावत्भवति, सर्वसंख्ययातिरश्चानंचविकल्पाश्चतसृषुगतिषु तिर-
 श्चामुत्पादसंभवात् । तथा मनुष्यायुषउदयः मनुष्यायुषः सत्ताएष-
 विकल्पः अयोगिकेवलिनंपावत् तथा नरकायुषोबंधः मनुष्यायुषः
 उदयः नारकमनुष्यायुः सत्ताएषविकल्पः मिथ्यादृष्टेर्भवति । तथा
 तिर्यगायुषोबंधः मनुष्यायुषः उदय स्तिर्यग्मनुष्यायुषः सत्ताएष-
 विकल्पः मिथ्यादृष्टेः सास्वादनस्य वा तथा मनुष्यायुषः बंधोमनु-
 ष्यायुषः उदयः मनुष्यमनुष्यायुषः सत्ताएषः विकल्पः मिथ्यादृष्टेः
 सास्वादनस्यवादेवायुषः बंधः मनुष्यायुषः उदयः देवमनुष्यायुषः
 सत्ताएषविकल्पः अप्रमत्तगुणस्थानकंपावत् एतेचत्वारोविकल्पाः

उदयः तिस्रंमनुष्यसत्तामनुष्यायुषः उदयः मनुष्य-
 सत्ताएतेत्रयोविकल्पाः अप्रमत्तगुणस्थानंयावत् । आ-
 न्तंरंगुणस्थानारोहात् मनुष्यायुषः उदयः देवमनुष्यायुषः
 उपशांतमोहंयावत्प्राप्यते, देवाणुषिब्रह्मेप्युपशम-
 सर्वसंख्ययाननुष्याणां नवभंगास्तदेवंआयुषः
 इत्येवंगायासुभंगकाः सप्ततिकातो-
 ॥ १७४ ॥

अर्थः—ज्ञानावरणीना वे भांगा छे. अंतरायना वे भांगा
 न्नावरणीना ११ भांगा छे. गोत्रना ७ भांगा छे. वे-
 ८ भांगा छे. आज्ञा कर्मना २८ भांगा छे. हवे
 भांगा मार्गणावे कहे छे. ॥ १७४ ॥

प्रतिगयोग, भंगोसद्वासुभंगणासुव (सेडि-
 चासुदुगं) ।
 अभावो, येयणसंताअहरकाए ॥१७५॥

अथज्ञानावरणीयांतरायभंगान्मार्गणासुदर्शयन्नाह ॥
 गेइत्यादि । ज्ञानावरणीयस्यतथाअंतरायस्यविक-
 पंचविधबंध पंचविधउदय पंचसत्तालक्षणः सर्वा-
 त्रै, तथासेडिया श्रेणिः उपशमक्षपरुलक्षणात्पर्यंतं
 सोहगुणस्थानकपर्यंतंयामार्गणामनुष्यगति १ पं-
 काय १ योगात्रिक ३ मत्यादि ज्ञानचतुष्टय-
 षुछेदयामभ्युपशमसम्पत्त्वज्ञापिकसम्पत्त्व-
 कुकोनविंशतिमार्गणासु दुर्गातिज्ञानावरणांतराय-

स्यद्वैभंगौप्राप्येते । तथाकेवलद्विके केवलज्ञान केवलदर्शने ज्ञानावरणांतरायस्यभंगानभवंति, यथाख्यातेवेदनंउदयःसत्तासत्ता इत्यनेनपंचविधउदय पंचविधसत्तालक्षणः एकएवभंगः प्राप्यते, भंगभावनागुणस्थानक्रमतोज्ञेया ॥ १७५ ॥ अथदर्शनावरणीयकर्मणः भंगान्मार्गणासुदर्शयन्नाह ॥

ट्वार्थः—ज्ञानावरणीय तथा अंतरायकर्मनो पांचनो बंध, पांचनो उदयनी सत्ता एत्रिकसंयोगी एकभंगो सर्वमार्गणाने विपे, केवलज्ञान ? केवलदर्शनने विपे ज्ञानावरणीय अंतरायनो भंग नयी, यथाख्यातचारित्र्यमध्ये ज्ञानावरणीय तथा अंतराय ए वे कर्मनो पांचनो उदय पांचनी सत्तानो एक भांगो छे ॥१७५॥

नाणचउओहिदंसे, खायगसम्मयेदंसणावरणा ।
नवभंगपढमदुविणा, वेयकसाएसुसगभंगा ॥१७६॥

टीका—नाणचउइत्यादि ॥ ज्ञानचतुष्टयेमत्यादिलक्षणेअवधिदर्शनेक्षायिकेसम्यक्त्वेदर्शनावरणीयस्यनवभंगाः प्राप्यंते, प्रथमेद्वेनवविधबंधप्रत्ययेतेमिथ्यात्वसास्वादनगुणस्थानकेसंभवात् । एतासुमार्गणासुतदसंभवात्नभवंति । पदविधबंधतः उपरिसर्वेभवंति । तथावेदत्रिकेकपायचतुष्टयेसप्तबंधभंगाः बृन्धोपरताभंगाः चच्चारो नभवंतितेचउपशांतमोहेक्षीणमोहेभवंतितयोश्चतत्राभावात् ॥१७६॥

ट्वार्थः—ज्ञान च्यार मति, श्रुत, अवधि, मनःपर्याय, अवधिदर्शने क्षायिकसमकिते ए मार्गणाये दर्शनावरणियकर्मना नव भंगा पामीये । पहेला नव बंध पांच उदय नव सत्ता ? तथा नव बंध च्यार उदय नव सत्ता ए वे भांगा विना नव भंगा पामीये, वेद ३ कपाय ४ ए सात मार्गणाये सात भांगा छे, अवंधना च्यार भंगा नयी ॥ १७६ ॥

सामाह्यछेएपण, परिहारेदुन्निकेवलेनस्थि ।

उवसमिछगहख्वाए, चउसुहमेतिन्निदुगदेसे ॥१७७॥

टीका—सामाह्यछेएपण इत्यादि । सामायिकचारित्रेच्छेदो-
पस्थापनीयचारित्रेपदविधोबंधः प्रत्ययौद्वौचतुर्विधबंधः प्रत्ययास्त्रयः
एवंपंचभंगाःप्राप्यंते । तथापरिहारविशुद्धौपदविधबंधसंभवौद्वौकेव-
लद्विकेनस्तःदर्शनावरणीयभंगाः उवसमिछग इतिउपशमसम्यग्दर्श-
नौद्वौअबंधप्रत्य-
यातेचत्वारोभंगा
अबंधसंभवाः, नूक्ष्मसंपरायेचतुर्विधबंधप्रत्ययास्त्रयः दुगदेसे देशवि-
स्तौपदविधबंधसंभवौद्वौ ॥ १७७ ॥

ट्यार्यः—सामायिक १ छेदोपस्थापनीयने विषे पांच भांगा
छे । छविधबंधना २ च्यारविधबंधना २ च्यारविधबंध च्यारनो
उदय छनी सत्ताए एक एवं पांच भंगा छे, परिहारविशुद्धि ने
दर्शनावरणीयना २ भंगा छे, छनो बंध पांचनो उदय नवनी
सत्ता तथा छनो बंध च्यारनो उदय छनी सत्ता ए २ भंगा
छे, केवल २ ने विषे दर्शनावरणीयनो भांगो नवी, उपशम-
मकित्तमव्ये ६ भंगा छे, छबंधना च्यारबंधना २ इग्यारमा अ-
धना २ एवं यथारूपातचारित्रे अबंधना च्यार भंग छै । नूक्ष्म-
परायना तीन भंगा छे २ उपशमना १ क्षायिकनो देशविरति-
व्ये छविध बंधना २ भांगा छे ॥ १७७ ॥

पगेमीसेएवं, कायपणजाइचउअसंनििसु ।

छ्छेसासाणेपुण, अभव्विनवबंधगादुन्नि ॥१७८॥

श्रीरु— वेद्यगेनीसेपुंइत्यदि ॥ जगत्प्रकृतमन्वेन्दोनेके
 कृतमनुवर्त्तनीयेदेरुसम्पत्त्येभिभेदशेषुदेसालिसीरएवएव
 संभर्त्तरोभगो काचन्याति पृथिव्यादि काचपंधके पुंरुदियादिनेके
 पण्युने अस्त्योभार्गोपायांनेष्यात्तेसास्सनेमभवेनहीनकाचके
 रोरोभगोरोपगुणयानकाचांतमादुसेभत्त ॥ १७८ ॥

ःसपं.— देरुसामाकेनाभिभवे पुं ३ कृत्वा २ भावा ३
 म्प्राण ३ वेद्यया २ ने विभे जनाद्वारक्यार्गोपाये इत्यादि ३
 वरुका ३ विभेयमाति, जीर्णामार्गोपाये क्वात् भवा ३, ती
 कृत्वा ३, जेपमार्गोपाये ती कदेवां जगीयात् भावा ३
 इत्यादि ३ ॥ १७९ ॥

न ३ इत्यादिभावा, निर्विजमज्ञाणोपेन्दिसाम्यु ॥
 मया इत्यादिनाम इ म जं, अस्मागेसायुमो ३ ॥ १८० ॥

श्रीरु— जगत्प्रकृतमन्वेन्दोनेके ॥ जगत्प्रकृतमन्वेन्दोनेके
 कृतमनुवर्त्तनीयेदेरुसम्पत्त्येभिभेदशेषुदेसालिसीरएवएव
 संभर्त्तरोभगो काचन्याति पृथिव्यादि काचपंधके पुंरुदियादिनेके
 पण्युने अस्त्योभार्गोपायांनेष्यात्तेसास्सनेमभवेनहीनकाचके
 रोरोभगोरोपगुणयानकाचांतमादुसेभत्त ॥ १७८ ॥

श्रीरु— वेद्यगेनीसेपुंइत्यदि ॥ जगत्प्रकृतमन्वेन्दोनेके
 कृतमनुवर्त्तनीयेदेरुसम्पत्त्येभिभेदशेषुदेसालिसीरएवएव
 संभर्त्तरोभगो काचन्याति पृथिव्यादि काचपंधके पुंरुदियादिनेके
 पण्युने अस्त्योभार्गोपायांनेष्यात्तेसास्सनेमभवेनहीनकाचके
 रोरोभगोरोपगुणयानकाचांतमादुसेभत्त ॥ १७८ ॥

टीका—वेदनीएनरपणतस इत्यादि ॥ वेदनीयस्यभंगाः मनुष्यगतीपंचेन्द्रिये प्रसक्तये क्षाधिकसम्पदशने अनाहारकेअष्टी-भंगाः प्राप्यंते । केवलद्विकेषधारुवानचारिनेषु भंगारत्नरद्वीभंगा-साताबंधसंभवौचत्वारोभंगा अबंधप्रत्ययाः पूर्वपदसूक्ष्मेसुअसं-रायेसाताबंधसंभवाद्द्वीभंगी सेसितिशेषागुगतित्रिकद्वंद्वियचतुष्टयकय-पंचरूपोगनिकवेदनिकमत्पादिज्ञानचतुष्टय अज्ञानात्रिकमंयमबंध-कदर्शननिकछेदपापटकभयअभयशायि कवर्जसम्यक्त्वंपंचइंगंउयसं-शिक्षिकाहमकलक्षणामुत्रिपंचाशतमार्गणागुचत्वारोभंगा , तद्वद्वा-असाताबंधसंभवाद्द्वीसाताबंधसंभवाएवधत्वारोभंगाभवेति, सर्वद्विव-चनेचदुचनमाहृतव्याउ, शेषमार्गणागुभंगसंभवाभायनागुणस्थान-ज्ञानकतोनेया ॥ ३७९ ॥ उक्तावेदनीयभंगाः सांप्रतमायुर्भंगान्-दर्शयताह ॥

टिपापः—वेदनीकर्मना ८ भांगा छे, तेषुवे मनुष्यगति १ पंचेन्द्रियजाति १ प्रसक्तये १ क्षाधिकसम्पत्त्व १ अनाहारक मार्गगावे यदना ३ भांगा छे. केवलज्ञान १ वेददर्शन १ ध्यारुवानचारिने विवे ३ भांगा छे. सातान्ताबंधना २ अने एयार अबंधना एव ६ सुक्ष्मसपरायमये वे ३ भांगा साताना बंधना छे, शेष रही जे ५३ मार्गणा तेहने विवे ४ भांगा छे. असाताबंधना २ साताबंधना २ एवे ४ ॥ १७९ ॥

निरतिरिदेवेमणुएसु, एणनवपणनवगजाइचउगेनु ।
तिगधायरेपणभंगा, मुननारयभंग(विणतिरिया)व-
डशाय ॥ १८० ॥

टीका—निरतिरि इत्यादि ॥ नाराहिकर्ताइत्यादिभंगारत्नव-
नरसगतीपंचभंगानिपंचमानानवभंगादेवगतीपंचभंगामनुष्यगतीपंच-

भंगाः पूर्वोक्ताज्ञातव्याः, एकेन्द्रियादिजातिचतुष्के पृथिव्यादिस्था-
वरत्रयेतिर्यगायुरुदयरूपाः पंचभंगाः । सुरनारयत्ति देवायुर्वंधसंभवौ-
द्वौ नरकायुः संभवौ द्वौ एते च त्वारोवर्जनीयाः शेषाः पंचतिर्यग्प्रत्यया-
भवन्ति ॥ १८० ॥

ट्कार्थः—आऊखाना २८ भंगा छे, तेमव्ये नरकगति-
मध्ये नरकायुना ५ भंगा छे. तिर्यचगतिमध्ये तिर्यचना ९ भंगा
छे, देवगतिमध्ये देवायुना ५ भंगा छे, मनुष्यगतिमध्ये मनु-
ष्यायुना ९ भंगा छे, तथा जाति ४ थावर ३ पृथिवी अश-
वनस्पतिमध्ये पंच भंगा छे, तिर्यचायु उदय तिरियंचायु सत्तानो
१ तिर्यचायुबंध तिरियंचायु उदयेतिरि २ आयुसत्तानो मनुष्या-
युबंधतिरि आयु उदयतिरियमनुष्यसत्ता ३ तिरिउदय तिरिति-
सत्तातिरि उदय मनुष्यतिरिसत्ता इहां देवताना २ नारकीना २
एवं ४ भंगावर्जित करवा. ॥ १८० ॥

अनरातेउवाउ, केवलदुगिएगदेसविरयंमि ।

धारसमणसामाईयतिगंमि, छगरगईप्पभवा ॥१८१॥

टीका—अनरातेउवाउइत्यादि ॥ तेषुपंचसुमव्येनरायुः प्रत्य-
यौद्रांतौवर्ज्यां शेषास्त्रयोभंगास्तेजसहाययायुक्तायमार्गणायांतिर्यग्प्र-
त्ययाः त्रयोभंगाः केवलदुगिएगदेनरायुरुदयः नरायुःसत्तारूपोभ-
वन्ति देशविरयंमिदेशविरतां पारसइनिद्रादशभगाः भवंतिते चपशतिर्य-
ग्गतिप्रत्ययाः, पदमनुष्यायुः प्रत्ययाः, नरकतिर्यग्मनुष्यायुर्वंध-
मानास्त्रयस्त्रयोनप्राप्यंते । देशविरतां देवायुरेवरूपने । मनःपर्ववज्ञा-
नेसामावि दृच्छे शेषम्यागनीववरिहारविशुद्धी उगति पदभंगामनुष्या-
युरुदयरूपानारकतिर्यग्मनुष्यायुर्वंधरजाः नरायुरुदयः नरायुःसत्ता-

देवायुर्वयः नरायुरुदयः देवनरायुः सत्तात्रयानंतराध्वत्वारोऽपिप्वं-
पदभवंति ॥ १८१ ॥

ट्यार्थः—उज्ज्याऊकारने मनुष्यने जावो नवी तेमांहे तीन
भंगा छे । तिरिउदय निरिमत्तातिरिचंयनिरिउदयतिरि २ सत्ता २
तिरिउदयतिरिति सत्ताए ३ छे, केवलदुग्ने नरायुउदयनरायु
सत्ता ए एक भंगो छे. देशविरतिमत्ये १२ भंगा छे. मनु-
ष्यना ८ तिर्यचना ६ भंगा छे. चंयमत्ये देवायुर्वये सामायिक
१ छेशेपरथापर्नीय परिहार विशुद्धिमत्ये आजखाना ६ भंगा
छे. मनुष्यायुना देवायुर्वय छे. तेमाटे मनुष्यायुउदय मनुष्यायु-
सत्ता २ देवायुर्वय मनुष्यदेवायुसत्ता २ मनुष्यायुउदयनरक
मनुष्यायुसत्ता ३ मनुष्यायुउदय मनुष्यमनुष्यायुसत्ता ४ मनुष्यायु-
उदय मनुष्यमनुष्यायुसत्ता ५ मनुष्यायुउदय देवमनुष्यायुसत्ताए
छ भंगा छे. ॥ १८१ ॥

गुहमाहस्त्राएदो, अणहारेचउअबंधपच्चइया ।
मीसेवसमेसोलस, चउदसअसन्नीएसुच ॥१८२॥

टीका—गुहमाहस्त्राएदो इत्यादि ॥ मूक्षमसंपराये तथा
यथारूपानचारित्रे द्वीभंगोनरायुरुदय नरायुः सत्तारूपीक्षपकस्य-
नरायुरुदयः नरायुः सत्तातथापूर्ववद्देवायुः यद्युपशमधेणीआरोह-
वितदानरायुरुदयः देवनरायुः सत्ताएतोद्वीउपशमश्रेणिगतमूक्षम-
संपराययथारूपयात्तानांभवतः शेषगतिनिकरद्वायुः नोपशमश्रेणिमा-
रोहति अणहारेत्तिअनाहारकमार्गणायां चतुर्गतिप्रत्ययाध्वत्वारो-
अपद्रापरूपाध्वत्वारोभंगालम्ब्यंतेयतः विग्रहगर्ताएतेचत्वारोभंगाएव-
स्वस्वगतिसंभवाभवंति, केवलिसमुद्रघातेऽपिनरायुरुदयः नरायुः

सत्तारूपः पृथ्वीभंगः सचप्रथमपृथ्वीतयांतर्गतत्वात्नाधिकः तथा मि
 तथा उपशमसम्यग्दर्शनेषोडशभंगाः भवन्ति, तत्रचतुर्गतिपुत्र
 विंशतिभंगाः तेषुपृथ्वीमानागूरूपाद्वादश द्वीनारकीर्द्धीदेवायुःप्रत्
 यौचत्वारोमनुष्यायुः संभवाः चत्वारस्तिर्यगायुः संभवाः एवंद्वादश
 नभवन्ति, शेषाश्चत्वारोअवद्वायुषः द्वादशबंधनंतरसंभवाएवषोडश
 प्राप्यन्ते ॥ असंज्ञिमार्गणायांचतुर्दशभंगास्तत्रनवतिर्यगायुः संभ
 यनः असंज्ञितिरश्चः चतुर्गतिपुत्रमनात् पंचनरायुः संभवास्तत्र
 नरायुरुदयो नरायुःसत्ता तथा तिर्यगायुर्वधः नरायुरुदयः तिर्यग्
 नरायुषः सत्तानरायुर्वधः नरायुरुदयः नरनरायुः सत्ता नरायुरुदय
 तिर्यग्नरायुःसत्ता अथवा नरायुरुदयः नरनरायुषः सत्ताएवं पंच
 मनुष्यायुः संभवाएवंचतुर्दश असंज्ञिमनुष्याणांनरकदेवेष्वगमनात्
 ॥ १८२ ॥

ट्वार्थः—सूक्ष्मसंपराये तथा यथाख्यातमध्ये २ भंगा, नरायु-
 उदय नरायुसत्ता १ नरायुउदय देवनरायुसत्ता २, अनाहारकमा-
 र्गणाए च्यार भंगा च्यारे गतिना अवंधना पामीये. मिश्रमध्ये
 तथा उपशममध्ये १६ भंगा, इहां पिण नवा आऊखानो बंध
 नयी तेमाटे बंधना भंगा १२ नयी. असंज्ञिमार्गणामध्ये १४
 भंगा छे. तिहां तिर्यचना तो नव छे, मनुष्यना ५ छे. मनु-
 ष्यअसंज्ञी मरी देवता नारकी थाय नही. तेमाटे ब्रह्ममान
 तथा बंधी रद्धा पछीना च्यार नयी. ॥ १८२ ॥

सासाणेछवीसं, नाण तिगवेयगेअवहिदंसे ।

वीसंपुणसेसाणं, अडवीसंआउभंगाण ॥ १८३ ॥

* पाठान्तरम्

(वीसंतेउतिवेण, तिवीसअडवीससेसासु)

टीका—सास्यानेछवीस इत्यादि ॥ सास्यादनेपद्मविंशतिभंगाः, नरकायुर्वधरूपीभंगोद्भूतानवाप्येते, सास्यादनेनरकायुषः षंथाभावात् । तथा ज्ञानविके मतिभ्रूनात्रधिलक्षणेवेदकेक्षयोपशमेसम्पत्त्वेअवधिदर्शनेक्षाधिकसम्पत्त्वेवीसविंशतिभंगाः, नररुगतीतिरिंगायुर्वधरूपाः देवेषुतिरिंगायुर्वधरूप. निरंधुनारकतिरिंगायुर्वधरूपौमनुष्ये पुनारकतिरिंगायुर्वधरूपोद्भूतोऽप्यभगाःकहिनाविशनिभंगाभवंति । तेऽतिइति तेजः पद्मशुक्लक्षणासुनिसुपुच्छेऽस्यासु त्रिवेष् वेदत्रिके तत्रमशान्तेऽस्यात्रवे पुरुषवेद स्त्रीवेदलक्षणेवेदत्रयेपंचनरकायुः संभवान्भंगान् वर्जयित्वाशेषानिर्यग्नरदेवसभवाः प्रयोविंशतिभंगाभवन्ति । नपुंसकवेदेदेवायु सभवभगपंचकविनात्रयोविंशतिभंगाभवन्ति । शेषासुपंचेन्द्रियत्रयसकाययोगत्रयरूपायचतुष्टय अज्ञानत्रिक अवितानिचधुरधुर्दर्शनद्विकप्रशान्तेऽस्यात्रये भव्यअभव्यनित्यात्वासंज्ञि आहारकलक्षणासुप्रयोविंशतिमार्गणासु आयुःकर्मणः अष्टविंशतिभंगाः भवंति । एनासांमार्गणानांचतुर्गतिपुत्राप्यमाणत्वात् ॥ इत्युक्ताआयुःकर्म भंगका मार्गणासु ॥ १८३ ॥

ट्यार्थः—सास्यादने छवीस भंगा छे. तिर्यच तथा मनुष्यना नरकायु बंधना २ भंग नयी. ज्ञान ३ क्षयोपशमसंप्रकित अवधिदर्शनमध्ये समकित गुणटाणावाला वीस भंगा छे. शेष मार्गणा ले रही तिहां जाऊखाना २८ भंगा छे. ए आयुभंग मार्गणामे कइया. ॥ १८३ ॥

गोप्सगनरपणतस, योगभविसमणहाररहीएसु ।
चख्वुरचख्वुसुका, हारगिछगकेवलेदुन्नि ॥१८४॥

टीका—गोप्सगनरपणइत्यादि ॥ गोत्रकर्मणःसप्तभंगाः नर-

夫以天下之大，而欲盡其善，不可得也。是以君子必先慎乎德，有德此有人，有人此有土，有土此有財，有財此有用。德者本也，財者末也。外本而求末，此倒置也。夫德者，本也。財者，末也。外本而求末，此倒置也。夫德者，本也。財者，末也。外本而求末，此倒置也。

夫以天下之大，而欲盡其善，不可得也。是以君子必先慎乎德，有德此有人，有人此有土，有土此有財，有財此有用。德者本也，財者末也。外本而求末，此倒置也。夫德者，本也。財者，末也。外本而求末，此倒置也。

夫以天下之大，而欲盡其善，不可得也。是以君子必先慎乎德，有德此有人，有人此有土，有土此有財，有財此有用。德者本也，財者末也。外本而求末，此倒置也。夫德者，本也。財者，末也。外本而求末，此倒置也。夫德者，本也。財者，末也。外本而求末，此倒置也。

बंधरहिते सप्तदशबंधरहिते पुरुषवेदबंधसंभवौ द्वौ भंगौ एवं अप्रत्याख्यान-
 बंधरहिते त्रयोदशबंधे द्वौ प्रत्याख्यानबंधरहितनवविधबंधे द्वौ ततः भय-
 जुगुप्सा अरतिशोकवर्जिते पंचविधबंधे पुरुषवेदरहिते चतुर्विधबंधे सैज्वल-
 नकोधरहिते विविधबंधे संज्वलनमानरहिते द्विविधबंधे संज्वलनमापार-
 हिते एकविधबंधे एकैकएव भंगः, एवं एकबंधभंगा एकविंशतिः ते च-
 नरकर्ता देवर्ता द्वादशमिथ्यगुणस्थानभंगद्वयस्य मित्रगणनात् चतु-
 र्दशतिर्यंगतौ चतुर्दशपोडशवामनुप्यगतौ सर्वे एको द्विये विकले द्विये स्या-
 वरपंचकेदश, मत्यादिज्ञाने सम्यक्त्वादिपुनव, मनःपर्यवचारिशादि-
 मार्गणासुसप्त, मूढमसंपराये एकः केवलद्विकेयथारूपात्वेन भवति ।
 बंधाभावात् मनुष्यपंचेन्द्रियत्रसपोगादिपुसर्वे, वेदत्रयेकपायत्रये विं-
 शतिः, लोभे एकविंशतिः इत्यादिगुणस्थानक्रमतो ज्ञेयं उदयचतु-
 र्विंशतिक्रागुणस्थानशतके सविस्तरलिखितास्ता एव मार्गणासु विभज-
 यन्ताह ॥ १८५ ॥

उवसामगखवगेपुण, वीसंचोवीससत्तरभंगाय ।

वेयगिसोलसकेवल, दुगेअहख्वायगेनत्थि ॥ १८६ ॥

टीका—उमसामगखवगेपुणइत्यादि ॥ अत्र उपशमेश्वायिके-
 सम्यग्दर्शने वीसंति विशतिश्चतुर्विंशतयः सम्यक्त्वमोहनीयउदयरहि-
 ता अविरति सम्यक्त्वे च तस्त्रोदेशविरती चतस्रः प्रमत्ते चतस्रः अमम-
 त्ते चतस्रः अपूर्वकरणे चतस्रः एवं विंशतिः सप्तदशभंगाद्विकैकोदय-
 संभवाः प्राप्यंते । सप्तकाउदये एव उपशमेश्वायिकदर्शनलाभः इति
 वेदकेशपोपशमेश्वायिकेपोडशचतुर्विंशतयः सम्यक्त्वमोहनीयो-
 दययुक्ता नूयैगुणे चतस्रः पंचमेघतस्रः प्रमत्ते चतस्रः अममत्ते च-
 तस्रः एवं षोडश भवंति । तथा केवलद्विकेयथारूपात्वे मोहनीयोदया-

भावात् भंगानभवन्ति । यथाख्याते उपशांतापेक्षया अष्टाविंशतिः
चतुर्विंशतयः एकविंशतिरूपासत्ताभवति नक्षपकस्येति स्वयम्बुद्धम् १८६

ट्वार्यः—द्वे मोहनीकर्मना भांगा कहे छे । उपशमसम-
कित तथा क्षायिकसमकिते वीस चोवीस सत्तर भांगा छे २०।
२४।१७। तिहां समकितगुणटाणे उदये ? चोवीसीसात उदय
२ चोवीसी आठमे उदये एक चोवीसी इम पांचमे गुणटाणे
पांचने उदये एक चोवीसी ने २ चोवीसी ७ ने उदये एक
चोवीसी छ गुणटाणे च्यार उदये एक चोवीसी ५ उदये २
चोवीसी ६ उदये एक चोवीसी सातने पण च्यार चोवीसी
आठमे ४ चोवीसी इम चोवीसी थई ॥ क्षयोपशमसमकिते
सोल चोवीसी समकितमोहनीना उदयसहितनी लेवी केवलदुग
यथाख्यातचारित्रते मोहनीनो भंगो नवी ॥ १८६ ॥

सुहमेगंसेसेसुअ, मग्गणठाणेसुगुणभवाभंगा ।

चउवीसगायभंगा, पयसंखाउदयपच्चईया ॥१८७॥

टीका—सुहमेगंसेसेसुअइत्यादि ॥ मूक्षमसंपराये एकलोभोदय-
रूपंभंगकं सेसेसुइतिशेषेपुमार्गणास्थानेषु, गुणभवायस्यांमार्गणायां-
यावंत्यः चतुर्विंशतयः तस्यांतावंत्यः चतुर्विंशतयोज्ञेयाः तथा
यस्यांमार्गणायांयावन्त्यः चतुर्विंशतयस्ताश्चतुर्विंशतिगुणिताभंगसं-
ख्याभंगानांसंख्याभवति, भंगसंख्याचउदयस्यानसंख्यागणितापद-
संख्याभवति । तत्रनरकगतौनिव्यात्वेअष्टौअष्टकापतः नारकस्य-
नपुंसकवेदोदयात्नपुंसकवेदप्रत्ययाअष्टौभंगाभवन्ति । तेननरकगतां-
अष्टकापतत्रसप्तोदयेएकः अष्टोदयेत्रयः नवोदयेत्रयः दशोदयेएकः
पूर्वअष्टौअष्टकास्तस्यभंगाश्चतुःषष्टिः सास्वादानेसप्तोदये एकःअष्टौ-

अष्टोदयेद्वानवोदयेएकः एवचत्वारोअष्टकाल्परभंगाद्वात्रिंशत्
 विरतसम्पत्त्वेपददयेएकः एवचत्वारोअष्टकाल्परभंगाद्वात्रिंशत्
 पूर्वअष्टौअष्टकाः नरयभगाद्यतुःपष्टिः सर्वसंख्ययाभंगा एकंशतं
 तत्रपददयेअष्टभगाः पदद्वयगुणिताः पदद्वंदसंख्या-
 त्त्याचत्वारिंशत्भंगाः तेचगणगुणिताः पदत्रिंशदधिकंविंश-
 दयेअशीनिभगा तेचाष्टगुणिताः चत्वारिंशदधिकंपदशतं
 भवति । दशोदयेअष्टाभगा तेचदशगुणिताअशीतिः
 भवति, एवचसर्वसंख्ययापचदशशतानिपदत्रिंशदधिकानि-
 भवति ॥ एवसर्वत्रभावनाकार्या ॥ १८७ ॥

—संभ्रमसंपरापमत्वे लोभनो उदयनो एक भंगो छे.
 च नं ने मार्गणायै गुणट्टाण प्रत्ययी चोवीसी.
 मार्गणार चेट्टी चोवीसी होवे तेहने चोवीस
 चारं भांगानी संख्या आवे, अने जे भंगा जे
 होवे ते भांगा ते ग्यानक गुणा करीये तेवारे
 एट्टे दसनं उदये चोवीसी ? तेहना भांगा
 गुणा करीये तेवारे २४० पद संख्या छे इय
 गो. ॥ १८७ ॥

गीस, दुगित्तोलसएगिअष्टभंगाय ।
 भांगायुणट्टाणसंखसमा ॥१८८॥
 इतिमोहोदयभंगाः

भावात् भंगानभवन्ति । यथाख्याते उपशांतापेक्षया अष्टाविंशतिः
चतुर्विंशतयः एकविंशतिरूपासत्ताभवति नक्षपकस्येति स्वयमृद्धम् १८६

ट्यार्थः—हवे मोहनीकर्मना भंगा कहे छे । उपशमसम-
कित तथा क्षायिकसमकिते वीस चोवीस सत्तर भंगा छे २०।
२४।१७। तिहां समकितगुणटाणे उदये १ चोवीसीसात उदय
२ चोवीसी आठमे उदये एक चोवीसी इम पांचमे गुणटाणे
पांचने उदये एक चोवीसी ने २ चोवीसी ७ ने उदये एक
चोवीसी छ गुणटाणे च्यार उदये एक चोवीसी ५ उदये २
चोवीसी ६ उदये एक चोवीसी सातने पण च्यार चोवीसी
आठमे ४ चोवीसी इम चोवीसी थई ॥ क्षयोपशमसमकिते
सोल चोवीसी समकितमोहनीना उदयसहितनी लेवी केवलदुग
यथाख्यातचारित्रते मोहनीनो भंगो नयी ॥ १८६ ॥

सुहमेगंसेसेसुअ, मग्गणठाणेसुगुणभवाभंगा ।

चउवीसगाथभंगा, पयसंखाउदयपच्चईया ॥१८७॥

टीका—सुहमेगंसेसेसुअइत्यादि ॥ सूक्ष्मसंपराये एकलोभोदय-
रूपंभंगकं सेसेसुइतिशेषेषुमार्गणास्थानेषु, गुणभवायस्यांमार्गणायां-
यावंत्यः चतुर्विंशतयः तस्यांतावंत्यः चतुर्विंशतयोज्ञेयाः तथा
यस्यांमार्गणायांयावन्त्यः चतुर्विंशतयस्ताश्चतुर्विंशतिगुणिताभंगसं-
ख्याभंगानांसंख्याभवति, भंगसंख्याचउदयस्थानसंख्यागणितापद-
संख्याभवति । तन्नररुगतीमिद्व्यात्वेअष्टौअष्टकायतः नारुगस्य-
नपुंसकत्वेदोदयात्नपुंसकत्वेदप्रत्ययाअष्टौभंगाभवति । तेननररुगती-
अष्टकापवत्त्रसप्तोदयेपुरुः अष्टोदयेत्रयः नवोदयेत्रयः दशोदयेपुरुः
पुंसंअष्टौअष्टकास्तस्यभंगाश्चतुःषष्टिः सास्वादानेसप्तोदये एकःअष्टौ-

दशैर्द्वानवोदये एकधत्वारो अष्टकाः तस्यभंगाद्वाविंशत्, मिश्रैस्ततोदये-
 एकः अष्टोदये द्वौ नवोदये एकः एवं चत्वारो अष्टकास्तस्यभंगाद्वाविंशत्
 अविरत्तस्य रूपे पददये एकः सप्तोदये नयः, अष्टोदये नयः नवोदये-
 एकएवं अष्टो अष्टकाः तस्यभंगात्तुःषष्टिः सर्वसंख्यया भंगा एकं शतं-
 द्विनवत्यधिकं भंगानां पृथे च भंगका उदयस्थानगुणिताः पदद्वंद्वसंख्या-
 भवंति तत्र पददये अष्टभंगाः पदगुणिता अष्टो चत्वारिंशत् पदद्वंदाः
 सप्तोदये अष्टो चत्वारिंशत् भंगाः तेषामगुणिताः पदविंशदधिकं विंश-
 तं अष्टोदये अशीति भंगाः तेषामगुणिताः चत्वारिंशदधिकं पदशतं-
 नवोदये अष्टो चत्वारिंशत् भंगाः तेषामगुणिताश्चतुः शतं द्वाविंशदधिकं
 पदद्वंद्वानां भवति । दशोदये अष्टो भंगाः तेषामगुणिता अशीतिः
 पदद्वंदाः भवंति, एवंच सर्वसंख्यया पचदशशतानि पदविंशदधिकानि-
 पदद्वंद्वानां भवंति ॥ एवं सर्वेव भावनाकार्या ॥ १८७ ॥

टिप्पणः—गृहसंपत्तापमध्ये लोभनो उदयनो एक भंगो छे.
 धीजी मार्गणा च तस्य तं मार्गणायै गुणगण प्रत्ययी धोवीसी.
 जाणसी. जे मार्गणायै तेदुही धोवीसी होये तेदुने धोवीस
 गुणा करीये तेवारे भांगानी मख्या जाये, जने जे भंगा जे
 उदयस्थानकता होये ते भागा ते स्थानक गुणा करीये तेवारे
 पद संख्या जाये पृष्ठे दसने उदये धोवीसी १ तेदुना भांगा
 २४ तेदुने दस गुणा करीये तेवारे २४० पद संख्या छे इय
 सर्वेव जोडी लेख्यो. ॥ १८७ ॥

वेपति उदयचउयोस, दुगित्वा लसपुगि अष्टभंगाय ।
 कोहाइ सुलभसंख्या, भंगा गुणगण संख्यसमा ॥ १८८ ॥
 इति मोहोदयभंगाः

टीका—येयनिउदय इत्यादि ॥ यत्रमार्गणायांवेदविह्वर
दयस्तत्रचतुर्विंशतिभंगायत्रमार्गणायांशुमिइतिवेदविह्वरः तत्रये
इशकाः भवन्ति यत्रमार्गणायांपृष्ठोदयमन्त्रमष्टकाभवन्ति । तत्र
प्लयचतुष्टयेचत्वारोभंगास्तेद्वाम्यगुगलेनचत्वारोऽरनिगोकेनचत्वारः ।
एवंअष्टौतेचपुरुषवेदेनएवंस्त्रीवेदेनअष्टौ एव नपुंसकोदेनअष्टौपुं-
घतुर्विंशतिभवति । कोहाइसु इत्यादि कोवादिषु कोचमानमाया-
सोमेप्रत्येकंपदद्वयभंगाः भवन्ति यत्रः क्रोशोदयेवेदत्रयान्यत्रस्वेदोदये
तत्रयेभंगास्तेचयुगलद्वयान्यत्रनगेदयेगुणिताः पदद्वयंक्रोशोदयेद्विपं-
चाशत्पदकाः भवन्ति । तस्यभंगास्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्
ख्यापुत्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्
ख्यापुत्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्त्रिंशत्
क्षेपं । सर्वास्वपिमार्गणासु मोहोदयभंगागुणस्थानभंगसंख्यासमास्तु-
ल्याभवन्ति ॥ भावनाचनरकगतौचतुर्विंशति अष्टकास्तेषांभंगाद्विन-
वत्यधिकं एकंशतं पदद्वयंश्च पंचदशशतपदत्रिंशदधिकाः भवति, ति-
र्यंगतौमोहोदयचतुर्विंशतिकागुणस्थानकपंचकस्यद्वित्रिंशत्तस्यभं-
गः सप्तशतानिअष्टयष्ट्यधिकानिपदद्वयंचतुर्विंशतिका २४४ द्विशतं
चतुश्चत्वारिंशदधिकंतेचचतुर्विंशतिगुणिताःपंचसहस्राणिअष्टौशतानि-
षट्पंचाशदधिकानिपदद्वयंगणितंभवति ॥ एवंमनुष्यगतौपंचेन्द्रियेवस-
तानिपंचपष्टिअधिकानिपदद्वयंचतुर्विंशतिकात्रिंशतानिद्विपंचाश-
दधिकानिचतुर्विंशतिगुणितचतुरशीतिशतान्यष्टचत्वारिंशत्तेचएको-
नविंशत्मिळिताश्चतुशीतिशतसप्तसप्ततिः पदद्वयंकाभवन्तिपुरुषादि-
वेदत्रयेद्विपंचाशत्अष्टकाश्चत्वारोभंगाः एकैन्द्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुर्-

द्विपृथ्वीकायअपृकायवनस्पतिकाय असंशिमार्गणासुद्वादशाऽष्टकाः
 षण्णवतिभंगाअष्टशतानिपदद्वंदकाभवंति। तेजोवायुकायलक्षणासुमा-
 र्गणासुअष्टौअष्टकापुपुनपुंसकवेदएवोदयात् कषायचतुष्टयेद्विपंचाशत्-
 पद्काः षड्विंशतिरष्टविंशतिरेकोनविंशत्भंगालभ्यंते । मत्यादि-
 ज्ञानत्रयेअवधिदर्शनेषट्त्रिंशत् चतुर्विंशतिकाः सप्तदशभंगाभवंति ।
 मनःपर्यवज्ञानेसामायिकेच्छेदोपस्थापनीयेविंशतिचतुर्विंशतिकाः स-
 प्तदशभंगकास्तत्रप्रमत्तेअष्टौ अप्रमत्तेअष्टौ अपूर्वचत्वारः एवंविंशतिः
 चतुर्विंशतिकाः नवमेदशमेसप्तदशभंगाभवंति ॥ अज्ञानत्रयेनि-
 ध्यात्वसास्वादनमिश्रसंभवाः षोडशचतुर्विंशतयः परिहारविशुद्धी-
 प्रमत्ताप्रमत्तभवाः षोडशचतुर्विंशतयोमिध्यात्वेसास्वादनेमिश्रेदेश-
 विरतौअष्टौचतस्रश्चतस्रः अष्टौस्वस्वगुणस्थानसंभवाश्चतुर्विंशतयः
 अविरतिमार्गणायांमिध्यात्वादिअविस्तसम्पग्दर्शनगुणारस्थानसंभवा-
 श्चतुर्विंशतिचतुर्विंशतयः कृष्णादिछेदयात्रयेचत्वारिंशत्चतुर्विंशतिकाः
 तत्रमिध्यात्वेअष्टौसास्वादनेचत्वारोमिश्रेचत्वारः अविस्तेअष्टौदेशवि-
 स्तेअष्टौ प्रमत्तेअष्टौ एवंचत्वारिंशत्, तेजः षड्छेदयाद्वयेचत्वारिं-
 शत्पूर्वोक्ताअप्रमत्तसंभवाअष्टौएवंअष्टचत्वारिंशत्चतुर्विंशतयः अ-
 भव्येचतस्रः चतु० तत्रअनंतानुबंधिउदपरदितामिध्यात्वसंभवाअ-
 भव्यस्पनभवंतितेनअष्टौदयाएकान्नवोदयाद्वेदशोदयाएकप्राप्पते ।
 अनाहारकमार्गणायांविंशतिश्चतुर्विंशतयः तत्रमिध्यात्वेअष्टौसास्वा-
 दनेचतस्रः अविस्तेअष्टौपूर्वभवंति सर्वासुमार्गणासुभंगाः पदद्वंद-
 संख्याःस्वतः कर्णानुसारेणउद्ध्याः इत्युक्तमोहोदयभंगामार्गणासु
 ॥ १८८ ॥ साप्रतंनामकर्मबंधभंगकान्दशोपज्ञाह ॥

टिप्पण्यः—वेद तीन जिहां उदय होवे ते मार्गणाये चोवीस
 भंगा होवे, जिहां २ वेद उदय होवे तिहां सोल भंगा होवे

जिहां एक वेद उदय होवे तिहां ८ भंगा होवे, जिहां
 कषाय उदय होवे तिहां छ भंगा होवे, चार कषाय होवे
 २४ भंगा होवे. तथा नरकगति पांच थावरे असंज्ञी ए
 मार्गणाये नपुंसकवेद ? उदय छे तेमाटे भंगाना अष्टक क
 क्रोधकषाये वेद तीनना ३ भंगा ते हास्परतियी वली ३
 अरती शोकयी इम जाणवा इम सर्वत्र संभाली लेवा ॥१८

तेवीसपन्नवीसा, छवीसाअठवीसगुणतीसा ।

तीसेगतीसभेगं, वंधठाणाणिनामस्स ॥ १८९ ॥

टीका—तेवीसपन्नवीसा इत्यादि ॥ नाम्नः अष्टौबंधस्थ
 नानि ॥ तद्यथा ॥ त्रयोविंशतिः पंचविंशतिः षड्विंशतिः अष्ट
 विंशतिः एकोनविंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् एकंचेत्यष्टौ, अमूनि
 गतिप्रायोग्यतया अनेकप्रकाराणिततस्तत्रैवोपदर्श्यतेतत्रतिर्यग्गति
 प्रायोग्यंचन्नतः सामान्येनपंचस्थानानि ॥ तद्यथा ॥ त्रयोविंशति
 पंचविंशतिः षड्विंशतिः एकोनविंशत्त्रिंशत् । तत्राऽप्येकेन्द्रियप्रा
 योग्यंचन्नतः त्रीणिवंधस्थानानित्रयोविंशतिः पंचविंशतिः षड्विं
 शतिः तत्रत्रयोविंशतिः तिरियंतिर्यग्द्विकंप्रत्येकेन्द्रियजातिः औदा
 रिकतैजसकार्मणानिहुंडकसंस्थानंवर्णगंधरसस्पर्शचतुष्टयं अगुरुलघु
 उपचातनामस्थावरनाममूक्षमचादरयोरेकतरद् अपर्याप्तनामप्रत्येकसा
 धारणयोरेकतरद् आस्थिरअशुभदुर्भगअनादेयअयशः कीर्तिनामनि
 मांणनामएनासांत्रयोविंशतिप्रकृतीनांसमुदायएकंचंधस्थानंप्रतिसा
 पर्याप्तप्रायोग्यंचन्नतः मिथ्यादृष्टेरवसेयंअत्रभंगाश्चत्वारः तथाहिचादर
 नाग्निचध्यमानेप्रत्येकेनसहएकः तथाचादरसाधारणेनसहएकः मू
 क्षमप्रत्येकेनसहएकः सूक्ष्मसाधारणेनसहएकः सर्वसंख्यपाचतस्रः

त्रयोविंशतिः पराधातोच्छ्वाससहितापंचविंशतिः नवरंप्रकृति-
 तिर्यग्द्विकंपेकेन्द्रियजातिः औदारिकलीजसकामणानिहुंडकसं-
 नंवर्णादिचतुष्टयं अगुरुलघुनाम उपधातनाम पराधातनाम
 उच्छ्वासनाम स्थावरनाम पर्याप्तकं वादरगूक्ष्मयोरेकतरद् मत्त्येकसा-
 णयोरेकतरत् स्थिरास्थिरयोरेकतरत् शुभाशुभयोरेकतरत् यशःकीर्ति-
 शः कीच्योरेकतरत् दुर्भंगनामअनादेयनामनिर्माणनामइतितासां-
 त्रिंशतिप्रकृतीनांसमुदायः एकंयद्यन्ततद्यपर्याप्तकेकेन्द्रियमा-
 ग्यंबंशतोमिष्यादृष्टेरेवगन्तव्यंअप्रभगाविंशतिः तत्रचादरपर्याप्त-
 येकेषुस्थिरास्थिरशुभाशुभयशः कीर्त्यंयशः कीर्तिपदैरष्टाभंगारस्त-
 चादरसाधारणतः गूक्ष्ममत्त्येकतः सुक्ष्मसाधारणतः चत्वारश्चत्वा-
 भंगाः यतः अत्रयशः कीर्तिनाम्न. बधाभावात्तुचत्वारएवभंगाः
 त्रयोविंशतिः पूर्वोक्तत्रयोविंशतिः बंधस्थानेरथावरनामएकेन्द्रिय-
 तिरितिप्रकृतिद्वयंविनावरनामसेवात्संहननऔदारिकांगोपांगद्वौ-
 द्रयादिषुएकाजातिः इतिचतुष्टयेक्षिमेपंचविंशतिः साचक्षुन्द्रिया-
 रजातिचतुष्कान्यतरेणचत्वागेभंगाः एवंप्रतिर्यग्गतिमायोग्याचतु-
 रंशतिः तत्रचादरमत्त्येकमायोग्याष्टकभंगरूपांपंचविंशतिः देवति-
 ग्मनुष्याः बंधेषुर्वतिशेषाभंगाः षोडशतिर्यग्नराएवबध्नाति देवानां
 भागमनात्तिर्यग्पंचेन्द्रियमायोग्यपंचविंशतौतिर्यग्द्विकंनिष्कास्यते
 मनुष्यद्विकंक्षिप्यतेइत्येपांपंचविंशतिः मनुष्यापर्याप्तमायोग्यातिर्यग्-
 मनुष्यास्तेजोवायुकायवर्जाश्रंति । इत्येवंपंचविंशतिः बंधेषंपंचविंश-
 तिभंगाः वादरमत्त्येकपंचविंशतिमत्ये आतपशुक्तांपष्टविंशतिः बध्नाति।
 अपवा उद्योतपुक्तापष्टविंशति. एकेन्द्रियमायोग्यात्रिगनिकानिष्का-
 ष्टयः बध्नातिषोडशभंगाः तथा ध्रुवबंधिनवरुं त्रसपादरपर्याप्तमत्त्ये-
 करूपंचतुष्टयंपंचेन्द्रियजातिः पराधातउच्छ्वासनामवैक्रियद्विकं देव-
 द्विकंशुभविहायोगतिः १ समचतुरस्रसंस्थानंस्थिरास्थिरयोल्पतरत्

जिहां एक वेद उदय होवे तिहां ८ भंगा होवे, जिहां एक कषाय उदय होवे तिहां छ भंगा होवे, च्यार कषाय होवे तिहां २४ भंगा होवे. तथा नरकगति पांच थावरे असंज्ञी एतर्था मार्गणाये नपुंसकवेद ? उदय छे तेमाटे भंगाना अष्टक कहेवा, क्रोधकषाये वेद तीनना ३ भंगा ते हास्यरतिया वली ३ भंगा अरती शोकयी इम जाणवा इम सर्वत्र संभाली छेवा ॥१८८॥

तेवीसपन्नवीसा, छवीसाअट्टवीसगुणतीसा ।

तीसेगतीसमेगं, बंधटाणाणिनामस्स ॥ १८९ ॥

टीका—तेवीसपन्नवीसा इत्यादि ॥ नाम्नः अष्टोबंधस्थानानि ॥ तद्यथा ॥ त्रयोविंशतिः पंचविंशतिः षड्विंशतिः अष्टविंशतिः एकोनविंशत् त्रिंशत् एकविंशत् एकंचेत्यष्टौ, अमूनिचगतिप्रायोग्यतया अनेकप्रकाराणिततस्तत्रैवोपदर्शयतेतत्रतिर्यंगतिप्रायोग्यंबद्धतः सामान्येनपंचस्थानानि ॥ तद्यथा ॥ त्रयोविंशतिः पंचविंशतिः षड्विंशतिः एकोनविंशत्त्रिंशत् । तत्राप्येकेन्द्रियप्रायोग्यंबद्धतः त्रीणिवंधस्थानानित्रयोविंशतिः पंचविंशतिः षड्विंशतिः तत्रत्रयोविंशतिः निरियंतिर्यग्द्रिकंपुकेन्द्रियजातिः औदारिकतैजसकार्मणानिहुंडकसंस्थानंबर्णगंधरसस्पर्शचतुष्टयं अगुरुलघु-
उपवातनामस्थावरनाममूक्ष्मत्रादरयोरेकतरद् अपर्याप्तनामप्रत्येकसाधारणयोरेकतरद् आस्थिरअशुभदुर्भगअनादेयअयशः कीर्तिनामनिर्माणनामएतासांत्रयोविंशानिप्रकृतीनांसमुदायएकबंधस्थानंप्रतघ्नापर्याप्तप्रायोग्यंबद्धतः मिथ्यादृष्टेस्वसेयंबत्रभंगाश्चत्वारः तथाहिवादरनाम्निबध्यमानेप्रत्येकेनसहएकः तथावादरसाधारणेनसहएकः मूक्ष्मप्रत्येकेनसहएकः सूक्ष्मसाधारणेनसहएकः सर्वसंख्ययाचतस्रः

त्रयोविंशतिः पराधानोच्छ्वाससदिनापंचविंशतिः नवरंमठति-
 मतिर्यगृद्धिकंएकेन्द्रियजानिः औदारिकतैजसकार्मणानिहुंडकसं-
 नंवरणादिचतुष्टयं अगुरुलघुनाम उपघाननाम पराघातनाम
 उवासानाम स्थावरनाम पर्याप्तकं वादरमूक्ष्मयोरेकतरत् प्रत्येकसा-
 णयोरेकतरत् स्थिरास्थिरयोरेकतरत् शुभाशुभयोरेकतरत् यशःकीर्ति-
 शः कीटयोरेकतरत् दुर्भंगनामअनादेपनामनिर्माणनामइतितासां-
 चविंशतिमकृतीनांसमुदायः एकंमध्यस्थानतद्यपर्याप्तकेन्द्रियमा-
 न्यंबंधतोमिध्यादृष्टेरेवगन्तव्यंअभंगाविंशतिः तत्रवादरपर्याप्त-
 त्येकेषुस्थिरास्थिरशुभाशुभयशः कीर्त्ययशः कीर्तिपदैरष्टौभंगास्त-
 त्रवादरसाधारणतः मूक्ष्मप्रत्येकतः सूक्ष्मसाधारणतः चत्वारश्चत्वा-
 रभंगाः यतः अवयवशः कीर्तिनाम्नः बंधाभावात्तच्चत्वारएवभंगाः
 एवंविंशतिः पूर्वोक्तत्रयोविंशतिः बंधस्थानेस्थावरनामएकेन्द्रिय-
 जातिरितिमकृतिद्वयंविनाप्रसनामसेवात्संहननऔदारिकांगोपांगद्वी-
 न्द्रियादिषुएकाजातिः इतिचतुष्टयेक्षिमेपंचविंशतिः साचद्वीन्द्रिया-
 देजातिचतुष्कान्यतरंणचत्वारभंगाः एवंतिर्यग्गतिमायोग्याचतु-
 विंशतिः तत्रवादरप्रत्येकप्रायोग्याष्टकभंगरूपापंचविंशतिः देवति-
 र्कमनव्याः बंधेकृत्वतिशेषाभंगाः षोडशतिपंगुनराएवभंगंति देवानां

.....

अथवा उद्योतयुक्तापइविंशतिः एकेन्द्रियप्रायोग्यात्रिगतिकामिध्या-
 दृष्टयः बंधंतिषोडशभंगाः तथा ध्रुवबंधिनवर्कं त्रसवादरपर्याप्तप्रत्ये-
 करूपंचतुष्टयंपंचेन्द्रियजातिः पराघातउच्छ्वासानामवक्रियद्विकं देव-
 द्विकंशुभविहायोगतिः १ समचतुरस्रंसंस्थानंस्थिरास्थिरयोन्यतरत्

शुभाशुभयोरन्यतरत्यशः कीर्त्ययशःकीर्त्योरन्यतरत्सुभगसुस्वरादेय-
 विकं एवंअष्टाविंशतिः देवगतिप्रायोग्यातत्राष्टभंगाः स्थिरास्थिर-
 शुभाशुभयशः अयशः प्रत्ययाअष्टौभंगामिथ्यात्वगुणस्यानक्तः
 अपूर्वकरणपर्यंतं द्विगतिकास्तत्रतिर्यचोदेशविरतिंयावत् मनुष्याअष्ट-
 र्वकरणंयावत्ब्रंति । तथा ब्रुवनश्चकं पंचेन्द्रियजातित्रसचतुष्कंपरा-
 घातउच्छ्वाससैक्रियद्विकंनरकद्विकं अशुभविहायोगतिसेवार्त अ-
 स्थिपट्कंडृत्यष्टाविंशतिं । नरकगतिप्रायोग्यांतिर्यगंपंचेन्द्रियसंज्ञसं-
 ज्ञिनः मनुष्यपंचेन्द्रियासंज्ञिनः ब्रंति । विकलेन्द्रियप्रायोग्यपंच-
 विंशतौकुखगतिः पर्याप्तपरावातोच्छ्वाससुस्वरप्रक्षेपेअपर्याप्तनामअ-
 पहारे एकोनविंशतंतिर्यगंपंचेन्द्रियामनुष्याः ब्रंति विकल्पप्रायोग्या-
 मिथ्यादृष्टयस्तत्रद्वीन्द्रियादिषुप्रत्येकमष्टौभंगाः एगद्व्यअष्टविगलाण-
 इगवणतिण्णंपि । तिर्यगगतिपंचेन्द्रियप्रायोग्यंब्रधतः त्रीणिबंधस्था-
 नानि । तद्यथा । पंचविंशतिः एकोनविंशत्विंशत्तत्रपंचविंशतिः
 पंचेन्द्रियजातियुक्तातत्रैकोभंगः एकोनविंशत्पुनरियंतिर्यगंपंचेन्द्रिय-
 जातिः औदारिकद्विकंतैजसकार्मणेषण्णांसंस्थानानांएकतरत्षण्णां-
 संहननानांएकतमत्संहननंवर्णादिचतुष्टयं अगुरुलक्ष्मपवातंपराघातं
 उच्छ्वासनामप्रशस्ताप्रशस्तविहायोगत्योरेकतरात्रसनामबादरनामप-
 र्याप्तनामप्रत्येकंस्थिरास्थिरयोरेकतरत्शुभाशुभयोरेकतरत्सुभगदुर्भ-
 गयोरेकतरत् सुस्वरदुःस्वरयोरेकतरत् आदेयानादेययोरेकतरत्यशः
 कीर्त्ययशः कीर्त्योरेकतरत्निर्माणमिति एकोनविंशत्प्रकृतीनामेकंबंध-
 स्थानंपुतञ्चमिथ्यादृष्टिपर्याप्ततिर्यगंपंचेन्द्रियप्रायोग्यंब्रधतः वेदितव्यं-
 यदिपुनः सास्वादानेबंधकोभवतितर्हिपंचानांसंस्थानानांपंचानांसंह-
 ननानां अन्यतमत्संहननसंस्थानमितिवक्तव्यं । अस्यांचैकोनविं-
 शत्यांसामान्येनपद्भिः संस्थानैः पद्वेचसंहननेर्गुणिताषड्विंशत्
 वेचविहायोगतिद्वयेगुणिताद्वासप्ततिः वेचस्थिराद्विकगुणिताश्चत्वारि-

शच्छतंतेचशुभाशुभद्विकगुणिताद्विशती अष्टाशीत्यधिकामवंतिवेच-
 शुभगदुर्भगद्विकगुणिताः पंचशतीषट्सप्ततिर्भवंति वेचसुस्वादुःस्व-
 गुणिताः एकादशशतद्विपंचाशत्भंगाः भवंति वेचआदेयानादेया-
 भ्यांगुणिताः त्रयोविंशतिशतानिचतुरधिकानि भवंतिवेचयशः
 अयशोभ्यांगुणिताभंगा अष्टाधिकंपदचत्वारिंशच्छतसंख्यावेदितभ्याः
 एषेवएकोनविंशद्द्व्योतसहितानिंशद्भवंति अत्रापिमिध्यादृष्टीन्सा-
 स्वादनानिधिरूपतथैवावगतस्यो अत्रापिअष्टाधिकपदचत्वारिंशच्छ-
 तसंख्याभंगानांभवति ॥ उक्तंच ॥ गुणतासतोसेविषयभंगाअद्व-
 हीयाछपालसयापंचेदितिरियतिरिजोगापणवीसंबंधेभंगिको ॥ १ ॥
 सर्वसंख्ययाद्विनवतिशतानिसप्तदशाधिकानि सर्वरयांतिर्यग्गतौसर्वसं-
 ख्ययाभंगाः त्रिनवतिशतानिअष्टाधिकानि ॥ मनुष्यगतिप्रायोग्यंपंच-
 विशतिसत्कंभंगंएकंपूर्वोक्तंतिर्यग्गतिप्रायोग्येकोनविंशतितिर्यग्द्विक-
 पसारेनरद्विकक्षेपेअष्टाधिकपदचत्वारिंशच्छतसंख्याभंगाः भवंति ॥
 एतांमिध्यादृष्टिः सास्वादनमिध्राविरतसम्यग्दृष्टिर्वावद्याति । तत्रस-
 म्यग्दृष्टिप्रत्ययाएकोनविंशत् जिननामसहितानिंशत् अवधस्वि-
 रास्थिरशुभाशुभयशः अयशोभ्यांअष्टौभंगाः अत्रजिननामबंधः सं-
 हननाद्यशुभानामबंधकः एवसर्वसंख्ययामनुष्यगतिप्रायोग्यबंधस्था-
 नेषुभंगाःपदचत्वारिंशच्छतानिसप्तदशाधिकानि । उक्तंचपणवीसयं-
 मिङ्को ॥ छपालसयाद्योत्तराद्गुणवीसे, मणुवीसेअद्वउसवेछायाळ-
 सयाउससरस ॥ १ ॥ तथादेवगतिप्रायोग्य अष्टाविंशतिस्थानके-
 अष्टौभंगापूर्वउक्ताः तत्रैवाष्टविंशतौजिननामप्रक्षेपेदेवगतिप्रायोग्यां
 एकोनविंशतंसम्यग्दृष्टिः मनुष्यः अविरतसम्यग्दर्शनतः अपूर्वक-
 णयावत्प्रव्यातिअष्टौभंगाः देवगतिप्रायोग्याष्टाविंशतौआहारकद्विक-
 क्षेपेविंशत् । अत्रसर्वप्रशस्तप्रकृतिबंधात् एकएवभंगकस्तथाआहा-
 रकयुक्ताविंशत्जिननामयुक्ताएकविंशत्अत्रापिएकएवभंगकः एषां-

बंधकः सम्यग्दृष्टिः मनुष्योबंधकोभवति ॥ तथाचोक्तं ॥ अदृष्टप-
केकभंगा अद्वारदेवजोगासु । तथानरकगतौअशुभाष्टाविंशतिप्रत्य-
यंपुं एकं एवभंगकंमिथ्यादृष्टिरेवबध्नाति । नरकद्विकबंधस्तुमिथ्यात्वे-
एवपुंक्तुबंधस्थानंयशःकीर्तिलक्षणंतच्चदेवगतिप्रायोग्यबंधव्यवच्छि-
न्नेअपूर्वकरणादीनांत्रयाणांअवगत्यं ॥ संपतिकस्मिन्बंधस्थानके-
कतिभंगकारतन्निरूपणार्थमाधामाह ॥ १८९ ॥

चउपणवीसासोलस, नववाणुईसयायवायाला ।

प्यालुत्तछायाल, सयाइकिकबंधविही ॥ १९० ॥

टीका—चउपण

धमकारावेदिनव्याः

द्विप्रायोग्यमेववन्नतोविज्ञेयाः नान्यत्रपंचविंशतिस्थानेपंचविंशति-
भंगाअपैकैद्विप्रायोग्यांपंचविंशतिवन्नतः विंशतिः अपर्याप्तकृद्वि-
चिचतुरिद्विपतिपुंकेद्विपमनुष्यप्रायोग्यां वन्नतामेकैकद्वितिसं-
रूपयापंचविंशतिः पडविंशतिबंधस्थानेपोडश तेचैकैद्विप्रायोग्यामे-
ववन्नतःअवसेयाः नान्यत्रअष्टाविंशतिबंधस्थानेभंगानवतत्रदेवगति-
प्रायोग्याअष्टानरकगताप्रायोग्यं एकंपुंकोनविंशत्बंधस्थानेभंगाअ-
दृष्टवारिशदधिफानिद्रिनवनिशानानितपाशैशद्वियाणांअष्टौत्राद्वियाणां
अष्टौचतुरिद्वियाणांपदचत्वारिशच्छतं अष्टाधिकंतिपुंकेद्विप्रायोग्यं
तथा पदचत्वारिशच्छतं अष्टाधिकंज्ञानं मनुष्यप्रायोग्यंअष्टौदेवग-
निप्रायोग्यं तथा विंशत्बंधस्थानेपुंकेद्विप्रायोग्यां पदचत्वारि-
शच्छतंभंगानांनवचतुरिंशतिः विद्वानांपदचत्वारिशच्छतं अष्टौ-
विंशतिपुंकेद्विप्रायोग्यं अष्टौमनुष्यप्रायोग्याः पुंकेद्विप्रायोग्यां
तथापुंकेद्विप्रायोग्यां अष्टौदेवगनिप्रायोग्यंपुंकेद्विप्रायोग्याः ॥ १९० ॥

सर्वत्रयस्थानेषुभंगाः त्रयोदशसहस्राग्निवशानानिपंचचत्वारिंशद-
धेकानिभवंति, इत्युक्तानामकर्मणः त्र्यंभंगाः, सांपतंतामकर्मणः
उदयभंगसंख्याप्रतिपादनार्थमाह ॥ १९० ॥

तीसिगवीसागचउवीसाय, एगाहीयाअङ्गतीसा ।

उदयठाणाणिभवे, नवअष्टयहुंतिनामस्त ॥ १९१ ॥

टीका—उदयस्थानानिद्वादश, तद्यथाविंशतिरेकविंशतिः चतु-
र्विंशतिः पंचविंशतिः षड्विंशतिः सप्तविंशतिः अष्टाविंशतिः ए-
तेनात्रिंशत्त्रिंशत् तथा नवअष्टौचएतानिचकेंद्रियाद्यपेक्षयानाना-
मकाराणि, इतितानाश्रित्यसांप्रतमुपदर्शयतेइतिनवएकेंद्रियाणामुदय-
स्थानानिपंचतद्यथाएकविंशतिः चतुर्विंशतिः पंचविंशतिः षड्विंश-

अयशः इतिवेनसहचत्वारः चादरपर्याप्तस्ययशसासहपंचमः सूक्ष्म-
पर्याप्ताभ्यांसहयशः कीर्त्ते रुदयोनभवति । तेनतदाश्रिताविकल्पान-
भवन्ति । एषाचैकविंशतिरेकेन्द्रियस्यापानराज्जर्तावत्तमानस्यवेदि-
त्तव्याततः शरीरस्थस्य औदारिकशरीरदृढकसंस्थानंउपवातंप्रत्येक-
साधारणयोरेकत्रादितिचरस्रः प्रक्षिप्यते । निर्यगातुपूर्वांचापनीयते
ततश्चतुर्विंशतिर्भवति । अयचभंगादश ॥ तद्यथा ॥ चादरपर्याप्तस्य
प्रत्येकसाधारणयशः कीर्त्त्ययशः कीर्त्तिर्पदैश्चत्वारः अपर्याप्तचादरस्यप्र-
त्येकसाधारणाभ्यांअयशः कीर्त्त्यासहद्वा । सूक्ष्मपर्याप्त अपर्याप्तप्रत्ये-

कसाधारणपोरपशः कीर्त्यासहचत्वारः इतिदश वादर वायुकायिकस्यवैक्रियं कुर्वतः औदारिकस्थानेवैक्रियं वक्तव्यंततश्चतस्यापि विंशतिरुदयेप्राप्यते । केवलमिह वादरपर्याप्तप्रत्येकअपशः कीर्तिपदैरेकपृवभंगः तेजस्कायिकवायुकायिकयोः साधारणपशः कीर्त्यापोनभवति तदाभिताविकल्पानप्राप्यंते । सर्वसंख्ययाचतुर्विंश

संघमा.	२३	२५	२६	२८	२९	३०	३१	१
४० पृकेन्द्रिय	४२०	१६						
१७ प्रोन्द्रिय	१				८	८		
१७ योन्द्रिय	१				८	८		
१७ भानुसिन्द्रिय	१				८	८		
१२१० त्रियं हृत्तन्द्रिय	१				४९०	४९०		
४११८ मनुष्यतन्द्रिय	१				४९०	८		१
१८ देहा				८	८	१	१	
१ नाह				१				
१६	४२५१९	९९३४८	४८४१			१	१	

प्रकृतयः प्रक्षिप्यन्तेतिर्यगानुपूर्वीचापनीयते जानापडविंशतिः अत्रापि भंगास्त्रयः तेचप्रागिवद्द्रष्टव्याः ततः शरीरपर्याप्त्यापर्याप्तस्य अप्रशस्तविहायोगतिपराचातयोः प्रक्षिप्तयोरष्टाविंशतिः अत्रयशः कीर्त्ययशः कीर्त्तिभ्यांद्वौभंगौअपर्याप्तकप्रशस्तविहायोगत्योरगोदयाभावात् । ततः प्राणापानपर्याप्त्यापर्याप्तस्यउच्छ्वासेक्षिप्तेषुकोनत्रिंशत्, अत्रापिनावेवद्द्वौभंगौ अथवा शरीरपर्याप्त्यापर्याप्तस्यउच्छ्वासेअनुदितेउद्योतनाम्निउदितेपुकोनत्रिंशत्अत्रापिप्रागिवद्द्वौभंगौसर्वेषुकोनत्रिंशतिर्द्वान्द्रियस्यचत्वारोभंगाः ततोभाषापर्याप्त्यापर्याप्तस्यउच्छ्वाससहितायामेकोनत्रिंशति, सुस्वरदुःस्वरयोरेकतरस्मिन्प्रक्षिप्तेत्रिंशत्भवति । अत्रमुस्वरदुःस्वरयशःकीर्त्ययशःकीर्त्तिपदैश्चत्वारोभंगाः एवंसर्वसंख्ययाद्वान्द्रियाणांद्वाविंशतिभंगाः एवं त्रीन्द्रियाणांद्वाविंशतिर्त्रान्द्रियजातिः प्रक्षेप्या एवं चतुरिन्द्रियाणामपिद्वाविंशतिभंगाश्चतुरिन्द्रियजात्यावाच्याः इतिसर्वसंख्ययाविकलेन्द्रियाणांषट्षष्टिःभंगाः तदुक्तं तिगतिगदुचउच्छ्वउविगलाणउसाष्टिहोइतिणहंपि प्राकृततिर्यगंपंचेन्द्रियाणांउदयस्थानानिषद्वनद्ययाएकविंशतिः षड्विंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत्त्रिंशत् एकत्रिंशत्, तत्रतिर्यगतिस्तिर्यगानुपूर्वीपंचेन्द्रियजातिः वसनामशदरनामपर्याप्तापर्याप्तयोरेकतरत् सुभगदुर्भगयोरेकतरत् अनादेयआदेययोरेकतरद्वयशः कीर्त्ययशः कीर्त्योरेकतरदिन्येतानवप्रकृतयोद्वादशसंख्यामिर्बुवोदयानिः सहएकविंशतिः एषाचापांतरालगतौवर्त्तमानस्यतिर्यगंपंचेन्द्रियस्यवेदितव्या, अत्रभंगानत्र, पर्याप्तकनामोदयेवर्त्तमानस्य सुभगदुर्भगाभ्यांआदेयानादेयाभ्यांयशःकीर्त्तिअयशःकीर्त्तिभ्यांचाष्टौभंगाः अपर्याप्तकनामोदयेवर्त्तमानस्यदुर्भगाद्यप्रशस्तप्रकृत्यासहएकपूर्व, अन्येषुपुनः सुभगादेयंयुगपत्तदुर्भगानादेयंयुगपत्उदेतितशयशः अपशोभ्यांचत्वारोभंगाएकः अपर्याप्तस्य

इत्येवंपंचभंगाभवंति । तद्भावनीयंततः शरीरस्थस्य आनुपूर्व्वामप-
नीयभौतिकभौतिकान्गोपांगपण्णां संस्थानानांप्रकृतमदसंस्थानं-
पण्णांसंहनननामेकंसंहननं उपरातंप्रत्येकमितिपदकंप्रक्षिप्यते ततो-
जातिपदकंप्रक्षिप्यते ततो जातापद्द्विंशतिः अत्रभंगानां द्विशते एको-
ननवति अधिकेतत्रपर्याप्तस्य पद्दभिः संस्थानैः पद्दतेचपद्दभिः संह-
ननैर्गुणिताः पद्दत्रिंशत्तेषु सुभगदुर्भगाभ्यां द्वादसप्ततिः आदेयाना-
देयान्नां चतुश्चत्वारिंशच्छतंतदेवयशः अपशोभ्यां द्विशते अष्टाशीत्य-
धिके भवतः, अपर्याप्तकस्य द्वादकसंस्थानसेवार्तदुर्भंगानादेयापशः
कौर्तिपदैरेकः इति अस्मान्मेव पद्दत्रिंशतीशरीरपर्याप्त्यापर्याप्तस्य पदा-
घातप्रशस्तापशस्तविद्यायोगतिमन्वे अन्यतरगती चक्षिमास्यां अष्टाविं-
शतिः तत्रयेमाकपर्याप्तानां द्विशते अष्टाशीत्यधिके उक्तेते अत्र वि-
हायोगत्योस्यतरगत्या इति द्विगुणिते अत्रभंगानांपंचशतानि पदसप्तत्य-
धिकानि भवंति । ततः प्राणापानपर्याप्त्यापर्याप्तस्य उच्छ्वासे क्षि-
प्ते एकोनत्रिंशद् अत्रापि भंगाः प्राणिवपंचशतानि पदसप्तत्यधि-
कानि अथवा शरीरपर्याप्त्यापर्याप्तस्य उच्छ्वासे अनुदिते उद्योतना-
म्नि उदिते एकोनत्रिंशद् भवंति अत्रापि भंगाः पंचशतानि पदसप्तत्यधि-
कानि सर्वसंख्यया भंगानामेकोनत्रिंशद्विपंचाशदधिकानि एकादश-
शतानि । ततोभाषापर्याप्त्यापर्याप्तस्य मुस्वरलुःस्वरयोस्यतरारिमन्
प्रक्षिप्ते निशद्भवति, अन्ये प्राणुच्छ्वासेन पंचशतानि पदसप्तत्यधिकानि
उक्तानि तान्वेषस्वरद्विकेन गुण्यंते तनो जातानि द्विपंचाशदधिकानि ए-
कादशशतानि, अथवा प्राणापानपर्याप्त्यापर्याप्तस्य स्वरवरे अनुदिते उद्यो-
तनाम्नि उदिते त्रिंशद्भवति । अत्रापि भंगानां प्राणिवपंचशतानि पद-
सप्तत्यधिकानि सर्वसंख्यया त्रिंशतिभंगानांसप्तदशशतानि अष्टाविंशत्य-
धिकानि, ततः स्वरसहितायां त्रिंशति उद्योतनाम्नि प्रक्षिप्ते एकत्रिंश-
द्भवति । अत्रयेमास्वरसहितायां त्रिंशतिभंगाद्विपंचाशदधिक एका-

निशतानिद्विऋषिकानिभंगानां भवन्ति, त्रिक्रियमनुष्याणामुदपरधानानिपंचत्रयवापंचविंशतिः समविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनविंशत्रविंशत, तत्रमनुष्यगतिपंचद्वियजातिर्वैक्रियं वैक्रियांगोपांगंसमघतु-
 रस्त्रं उपयातंत्रसनामपर्याप्तनामप्रत्येकनामसुभगदुर्भगयोरेकतरदादे-
 यानादेययोरेकतरदृशः कीट्यंयशः कीट्योरेकतर दितिनयोदशप्र-
 कृतयोद्वादशसंख्याभिर्दुरोदयानिः सद्दपंचविंशतिः अनसुभगदुर्भ-
 गानादेयानादेययशः कीट्यंयशः कीर्तिपदैरष्टौभंगाः देशविरतानां-
 संयतानां चैत्रियं कुर्वनां सर्वप्रदास्ताण्ड्रभंगावेदितध्यास्ततः उत्तर-
 वैक्रियशरीरपर्याप्यापर्याप्तस्यपराशक्तेः शशस्त्रविहायोगतौचप्रक्षिप्तार्पां
 समविंशतिः अत्रापित्वाष्ट्रभंगाः ततः प्राणापानपर्याप्यापर्या-
 प्तस्य उच्छ्वासेक्षिप्ते अष्टाविंशतिः अत्रापिमागिवाष्ट्रभंगाः अथवा
 संयतानामुत्तरवैक्रियं कुर्वनां शरीरपर्याप्यापर्याप्तानां उच्छ्वासे अनुदिते-
 उद्योतनामिन्दितेऽष्टाविंशतिः अत्र एकैव भंगः संयतानां दुर्भगा-
 नादेयायशः कीट्यंयदयाऽभावात्, सर्वसंख्यया अष्टाविंशतौ वैक्रियवतां-
 नवभंगाः ततोभापापर्याप्तापर्याप्तस्य उच्छ्वासेसहितार्पां अष्टाविंश-
 तीसुस्वरंक्षिप्ते एकोनविंशद्भवति । अत्रापिमागिवाष्ट्रभंगाः अथवा
 संयतानांस्वरे अनुदिते उद्योतनामिन्दिते एकोनविंशद्भवति अत्रापि
 मागिर्वैक्रियैव भंगः सर्वसंख्यया वैक्रिय एकोनविंशति भंगानवसुस्वर-
 सहितार्पां एकोनविंशति संयतानां उद्योतनामिन्दिते विंशद्भवति, अ-
 त्रापिमागिर्वैक्रियैव भंगः सर्वसंख्यया वैक्रियमनुष्याणां भंगाः पंचविं-
 शन्, आहाररूढंयतानां उदयस्थानानि च चारि भवन्ति । तद्यथा-
 पचविंशतिः समविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनविंशत्तत्र आहारक-

चापनीयते ततो जाता पंचविंशतिः केवलमिह पदानि सर्वाण्यपि प्रश-

हितासप्तविंशतिर्भवति एपातिर्षकरकेवलिनः औदारिकमिभकाप-
 योगेवर्तमानस्यावसेया ॥ अवसंसदान्तमचतुरस्रमेवावसेयं । ततः
 कृष्णत्रयभंगः सत्रपद्विंशतिः परावातोच्छ्वासप्रशस्ताऽप्रशस्तावि-
 योगत्यन्तरविहायोगतिसुस्वरुदः स्वराभ्यतरस्वरसहिताविंशत् एपा-
 तीर्षकरकेवलिनः औदारिक कापयोगेवर्तमानस्यावसेयाअ-
 भंगाधतुर्विंशतिः जीवभेदान्तंभवंति । तथापिनपृथग्गृहीता-
 दुष्पोदयेगृहीतत्वात् पृष्वत्रिंशत्तीर्थकरनामसहिताएकत्रिंशत्भ-
 त्ति साधसयोगिकेवलिनस्तीर्थकरस्यौदारिकयोगेवर्तमानस्यावसेया,
 येवैकत्रिंशत्वागयोगेनिरुद्धेविंशद्भवति उच्छ्वासेऽपिचनिरुद्धेऽको-
 विंशत्तीर्थकरस्य केवलिनः प्रागुक्ताविंशत्वागयोगेनिरुद्धेसत्पे-
 गेनविंशत्भवति । अत्रापिसंस्थानविहायोगस्याद्वादशभंगाभ-
 त्ति, तंधानगण्यंते कर्मप्रकृत्यादीनगृहीतत्वात् । तथाउच्छ्वासे-
 रुद्धेअष्टाविंशतिः अत्रापिभंगाः पूर्ववत् । तथामनुष्यगतिपंचे-
 द्वप्रजातित्रयसादरपर्याप्तगुभगमादेपंपशः कीर्तिस्तीर्थकरमितिचो-
 पः एषचतीर्थकृतःऽनिकेः लिनः चरमसमयेवर्तमानस्याप्यते-
 एवतीर्थकरनामसहितः अष्टादशः इहकेवलिनः उदयस्थानमद्ये-
 शत्येकविंशतिसप्तविंशत्येकोनविंशत्त्रिंशत् एकत्रिंशत्वाष्टरूपेषु-
 दयस्थानेषुप्रत्येकं एकैकोविशेषभंगः इत्यष्टौभंगाः तत्रविंशत्पष्ट-
 पोर्भगावतीर्थकरकृत्ताशेषेषुपदसूत्रस्थानेषुतीर्थकृतः षट्भंगाः ।
 र्वसंस्थायामनुष्याणां उदयस्थानेषुषट्त्रिंशत्त्रिंशत्तानिद्विपंचाशद-
 कानिदेवानां उदयस्थानानिपृथक्शथापुत्रविंशतिः पंचविंशतिः
 सविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनविंशत्त्रिंशत् तत्रदेवगनिदेवानु-
 र्वीपंचेन्द्रिपजातित्रयसादरपर्याप्तगुभगदुर्भगसोरंकर दादेयाऽना-
 यपोरेकतद्यशः अयशसोरंकर दितिनवमृतयोद्वादशसंस्थामिः
 योदयामिः सहृष्टकविंशतिः अत्रगुभगदुर्भगादेवानादेपपशः अपशः

दयरूपःपूर्वाचापैर्गृहीतः ततः प्राणापानपर्याप्तस्य उच्छ्वासेक्षिते-
 अष्टविंशतिस्ततः भाषापर्याप्त्यापर्याप्तस्य दुःस्वरेक्षिते एकोनविंशत् ।
 अत्रापि एकपूर्वभंगः सर्वसंख्ययानैर्युक्तिकाणां पंचभंगाः । सकलौ-
 दयस्थानभंगाः पुनः सप्तसप्ततिशतानि एकत्रत्यधिकानि । संप्र-
 तिकस्मिन् उदयस्थानेकतिभंगाः प्राप्यंते इति चिन्तायां नतिरूपणार्थ-
 गह ॥ १९१ ॥

गवयालिकारस, तितीसाद्यसयाणित्तीसा ।
 रससत्तरससयाणि, हिगाणिविपंचसीइहिं ॥१९२॥
 उणत्तासिकारस, सयाणिहियसत्तरपंचसटीहिं ।
 कगंचवीसा, ददुदुदयंतेसुउदयविही ॥१९३॥

टीका—एगवयालिकारस इत्यादि ॥ विशत्यादिअष्टपर्यंतेषु-
 सुउदयस्थानेषु यथासंख्यंप्रकाशिसंख्याउदयविषयउदयप्रकाशः
 गाइत्यर्थः तत्रविंशतीएकोभंग. सचानीर्थकरकेवलिनः एक-
 द्वाचत्वारिंशत्तत्रपुकेन्द्रियानधिहृत्यपंच, त्रिकोन्द्रियानधि-
 पंचेन्द्रियातिरक्षोऽधिवृत्त्यनत्र, मनुष्यानधिवृत्त्यनत्र, तीर्थ-
 हृत्यैकः सुरानधिवृत्त्याष्टौ, नारयिकानधिवृत्त्यएकः इतिश-
 त्चतुर्विंशतारैकादशतेषुएकेन्द्रियानधिवृत्त्यप्राप्यंते, पंच-
 त्त्रिंशत्भंगा., नवकेन्द्रियानधिवृत्त्यसत्तत्रैकत्रिंशत्त्रिंशदांअष्टौ,
 प्यानधिवृत्त्याष्टौ, आहारकसंयनानाश्रित्यएकः, देवान-
 नारयिकानधिवृत्त्यैकः इतिवदत्रिंशत्, पदविंशतीपद्म-
 त्रयैकेन्द्रियानाधित्यत्रपौदशविकल्पानांनवमाहृन्निरध्या-
 नवत्पधिके, माहृतमजुष्याणांदेशतेएकोननवत्पधिके,
 ते, सप्तविंशतीवदत्रिंशत् नवकेन्द्रियाणांपदत्रिंश-

तिरथांअष्टौ वैक्रियमनुष्याणांअष्टौ आहारकमुनीनामेकः केवलि
 मेकः देवानांअष्टौ नैरयिकाणांपृकः इतिवयस्त्रिंशत् । अष्टावि
 तौद्वयधिकानिद्वादशशतानि, तत्रविकलेन्द्रियानधिकृत्यपद्प्राकृत
 रश्चांपंचशतानि षट्सप्तत्यधिकानि, वैक्रियतिरथांपोडश, प्राकृ
 तमनुष्याणांपंचशतानि षट्सप्तत्यधिकानि, वैक्रियमनुष्याणां
 आहारकसंपतानांद्वौदेवानधिकृत्य षोडश, नारकानधिकृत्यपृकः इति
 एकोनत्रिंशतिपंचाशीत्यधिकानि सप्तदशशतानि । तत्रविकलान
 द्वादश, प्राकृततिरथांपंचेन्द्रियाणांद्विपंचाशदधिकानिएकादशशतो
 वैक्रियतिरथांपंचेन्द्रियाणांपोडश, प्राकृतमनुष्याणांपंचशतानि ष
 सप्तत्यधिकानि, वैक्रियमनुष्याणांनवआहारकमुनीनांद्वौतीर्थरुप
 पृकः देवानांपोडश नैरयिकाणांपृकः इतित्रिंशतिएकोनत्रिंशत्त
 निसप्तदशाधिकानि, तत्रविकलानांअष्टदश, प्राकृततिरथांसप्त
 दशशतानि अष्टाविंशत्यधिकानि । वैक्रियतिरथांअष्टौ, प्राकृत
 मनुष्याणां एकादशशतानिद्विपंचाशदधिकानि, वैक्रियमनुष्याणां
 पृकः, आहारकाणांपृकः, केवलिनांपृकौदेवानांअष्टौ इतिपृक
 त्रिंशतिएकादशशतानि पंचषष्ट्यधिकानि, तत्रविकलानांत्राश
 प्राकृततिरथांद्विपंचाशदधिकानिएकादशशतानि, तीर्थरुमविंश
 त्येकः, एकोनवोदये, पृकः अष्टोदये, सर्वोदयस्थानेषुभंगंरूपासप्त
 तिशतानि पृकनवत्यधिकानिद्वयुक्तानिनाम रुमंगः उदयस्थानानि॥
 ॥ अथमार्गणशुभंभंगव्यानापनायगामाद् ॥ १९३ ॥

इगविगलथावरेसु, अजिणवेउवाअज्ञाणतिरीणु ।

मिच्छिन्नसंश्रिअभवे, अजिणाहागपजिणअजये ॥ १९४ ॥

संज्ञ—इगंउगउ इत्यादि ॥ पृकंदि ॥ विंशतिंशत्ये

व्यदिरपः इत्येव कथयामु नवमार्गणामु अजिणानिजिननामपु

प्रायोगोदय	२०	२१	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	९	८
पुंकेन्द्रि.		५	११	७	१३	६						४२
बेन्दी.		५	५	५	५	५	२		४	४		३२
तेन्दी.		५	५	५	५	५	२		४	४		३२
षडैन्दी.		५	५	५	५	५	२		४	४		३२
प्रा. ति.		५	५	२८९			५७६	११५२	१७२८	११५२		४९०६
धैति.		५	५	८	२८९	०	१६	१६	८	८		५६
प्रा मनु.		५	५	८	२८९	८	५७६	११५२	११५२	११५२		२६०२
बे. मनु.		५	५	८	२८९	८	५७६	११५२	११५२	११५२		३५
जहा.	१			८	२	८	२	२	२	२		७
केवली.	१			८	२	८	२	२	२	२		८
देवता.	१			८	२	८	२	२	२	२		६४
नास्की.	१			१	१	१	१	१	१	१		५
संज्ञ संख्या	१	४२	११	३३	६००	३३	१२०२	१७८५	२९६५		१	१७७९१

ये चंद्रभंगाः - वैक्रियोपलक्षिता इत्यनेन देवनारकप्रायोग्याये भंगास्ते
प्राप्यंते अतः मनुष्यप्रायोग्याजिननामयुक्ताः नच, देवप्रायोग्या
ष्टादश, नैरयिकप्रायोग्यपृकः एवं अष्टाविंशतिर्भवन्ति शे
१३९१७ प्राप्यंते, तथा अज्ञानत्रयतिर्यग्गतिमिव्यात्व असंज्ञि
गणासु अभव्यलक्षणमार्गणासु जिननामाहारकरहिता इत्यनेन
मनुष्यप्रायोग्यानच देवप्रायोग्या एकोनविंशत् प्रत्यया अष्टाविंशत्
त्ययपृकः एकत्रिंशत् प्रत्यययोग्यपृकः एवं एकोनविंशतिवर्जाः शेषा
१३९२६ भंगा भवन्ति । अजये इत्यादि अविस्तमार्गणायांसजिना
जिननामयुक्ता १३९३४ भंगा भवन्ति शेषादशन भवन्ति ॥ १९४ ॥

ट्यार्यः—हवे नामकर्मना भांगा कहे छे । एकेंद्रिमार्गणाये
विकल ३ मार्गणाये जिननामना तथा वैक्रियना भांगा नये
बीजा सर्व छे ॥ १३९२७ भांगा छे ३ अज्ञानमार्गणाये
तिर्यचगति मिव्यात्वे ? असंज्ञी ? अभव्ये जिननाम आहा
रकना भांगा नयी १३९२६ भांगा छे ॥ १९४ ॥

अविगल (इगतिरि) विउवित्तिरिया, समुच्छासम्भ
नाणुविहिदसे ।

चरणतिदेसेसुरजा, अहक्खायदुकेवलेणवा ॥ १९५ ॥

टीका—अविगलविउवित्तिरिया इत्यादि ॥ विकलप्रत्यया-
एकपंचाशत् उपलक्षणतः एकेंद्रियप्रायोग्याश्चत्वारिंशत् नैरयिकपृकः
तिर्यग्प्रायोग्याद्विनचतिशतसप्तदशाधिकान् भंगान् वर्जयित्वा शेषाम-
नुष्यप्रायोग्यादेवप्रायोग्याः पदचत्वारिंशच्छतं पंचविंशदधिकं भंगानां-
पदं समुच्छत्तिसम्यग्दर्शनगुणे गुणस्थाने ये उत्तिष्ठन्ति ते सम्यक्त्वत्रिके-
ज्ञानत्रिके अवधिदर्शने प्राप्यंते । चारिप्रचये देशविरती देवप्रायोग्या-
स्तत्र देशविरती अष्टाविंशतिप्रत्यया अष्टौ एकोनत्रिंशत् प्रत्यया अष्टौ एवं-

षोडशभंगाभवंति । परिहारविशुद्धौ अष्टाविंशतिबंधे अष्टौ एकोनविंशतिबंधे अष्टौ, विशाद्वंधे एकः एकविंशद्वन्ध एकः एवं अष्टादशसामयिकछेदोपस्थापनीयेते एव पूर्वोक्ता अष्टादश, एकविधबंधसंभव एक एवं एकोनविंशतिः भंगा प्राप्यंते । यथाख्यातचारित्र्ये केवलद्विके नामकर्मबंधाऽभावात्तन्नामबंधभंगाभवंति ॥ १९५ ॥

टिप्पण्यः—त्रिकलप्रत्ययी भंगा वैक्रियना भंगा तिर्यचना भंग टालीये समकितना उपन्या भंगा ३५ पामीये, समकित ३ ज्ञा ३ अत्रधिदर्शने विपे पामीये, चारित्र तीन देशधिरतीने वि देवताप्रायोग्य १९ पामीये । यथाख्यातचारित्र्ये केवल २ ने वि नयी नामकर्मना बंधना अभावयी ॥ १९५ ॥

देवेपरित्तवायर, तिरिअनरासेसयासुठाणभवा ।
भंगामग्गणठाणे, नामबंधस्सणेयवा ॥ १९६ ॥

टीका—देवेपरित्तवायरइत्यादि ॥ देवगतौनाइप्रत्येक एकै द्विप्रायोग्याश्चतुर्विंशतिद्विनवतिशतषोडशतिपेग्प्रत्ययाः षट्चत्वारिंशत्सप्तदशाधिकभंगाः प्राप्यंतेत्रयोदशसहस्राष्टशतपश्चिंशत् प्राप्यंते । शेषासुमार्गणासुठाणभवां गुणस्थानभवाइत्यनेनगुणस्थानानिपस्यांमार्गणायां पावंतितस्यांमार्गणायां तावंतपूर्वभंगावाच्याः । नरकगताएकैद्विप्रायोग्याश्चत्वारिंशत्त्रिकलप्रायोग्या एकपंचाशत्तिर्गमत्प्यापर्याप्तप्रायोग्यौपंचविंशतिबंधसंभवौद्वौदेवप्रायोग्या अष्टादश, नैरयिक एकः एकविधबंधसंभवः एकः इति एकशतत्रयोदश

संक्षि आहारकटक्षणासुसर्वेनामबंधभंगाः प्राप्यंते कृष्णादिलेदपात्रये

एकविधबंधसंभवौद्वौभंगौनभवतः तेजःपद्मलेइयायांएकविधबंधसं
भवोभंगः एकः नप्राप्यतेशेषाः प्राप्यंते ॥ १९६ ॥

ट्यार्यः—देवगतिने विषे प्रत्येक आदरपुकेन्द्रिय प्रायोग्य-
भंगा तथा तिर्यच प्रायोग्य मनुष्य प्रायोग्य १३८५४ भंगा
पामीये । शेष मार्गणाये गुणठाणे जिणे भंगा होवे जिणे मार्ग-
णाये जेटला गुणठाणा होवे तेटला भंगा जाणवा ॥ १९६ ॥

अणहारेनिरयभवा, आहारगतणुभवायनोभंगा ।

सणनाणेसामईया, भंगाअहनामउदयस्स ॥ १९७ ॥

टीका—अणाहारेनिरयभवाइत्यादि ॥ अनाहारकमार्गणायां-
नरकभवः एकः आहारकबंधसंभवौद्वौएकविधबंधसंभवः एकइति-
भंगचतुष्टयबंधयित्वाशेषा १३९४१ भंगः प्राप्यंते ॥ नारक-
प्रायोग्याआहारकद्विकप्रायोग्याभंगानभवन्ति, मनःपर्यवज्ञानेसामा-
यिकचारित्रसंभवाएकोनविंशतिभंगाः इत्युक्तामार्गणामुनामबंधभंगाः
अथनामकर्मणः उदयभंगामार्गणासु ॥ १९७ ॥

ट्यार्यः—अनाहारकमार्गणाए नारकी प्रायोग्य अहारकश-
र प्रायोग्य भंगा नयी, वीजा १३९४१ भंगा छे । मनःपर्या-
यज्ञानमव्ये सामायिकचारित्रमव्ये जे भंगा छे । हवे नामक-
र्मना उदयना भंगा कहे छे ॥ १९७ ॥

गुणठाणगउदयाओ, उदयसामित्तओयनेपवा ।

गोएविमग्गणाए, भंगागुणठाणपच्चईया ७ ॥ १९८ ॥

* पाठान्तरन.

कम्मसंवेहगंधाओ, भंगागुणठाणमग्गणेनेया ।

टीका—गुणद्वयगउदयाब्जोद्भवादि ॥ गुणस्थानकेषु उदया-
इति उदयस्थानानि तथा उदयस्वामित्वेषामप्रकृतिः यस्यां मार्गणायां-
उदये प्राप्यते तन्प्रकृतिसंभवाभंगाः तस्यां मार्गणायां ज्ञातव्यास्वे-
च अस्मत्कृतकर्मसंवेधग्रन्थतः गुणस्थानकेषु मार्गणास्थानकेषु ज्ञेयाः
तत्रोक्तत्वात् इह नोक्ताः तथापि विचारसारयंत्रकृतो ज्ञेयाः अस्य-
यंत्रकं स्वोपज्ञमेवास्ति । विचारसारसूत्रगाथा तथा मंदावबोधशिष्य-
जनोपकाराय उच्यते तथा यंत्रकं सर्वद्वारसूत्रकं तत्त्वावृत्तिरिति सर्वा-
भ्यासः स्वोपज्ञएव ज्ञानमप्यइति ॥ १९८ ॥

उच्यते—गुणद्वयानां उदययी तथा स्वामित्वयी उदयना
५ भांगा मार्गणाये जाणवा । गोत्रकर्मना ७ भांगा छे, तेषु
मार्गणाए गुणद्वयानी रीते जाणवा. ए भांगसर्वे ए धर्णीकृत सं-
वेध मकरणयी जाणज्यो ॥ १९८ ॥

वारस्पर्णमद्विसया, भंगामोहस्ततहयपयवज्ञा ।

चुलसीसयसत्तुत्तरि, भेयापरिणामभेयणं ॥ १९९ ॥

टीका—वारस्पर्णमद्विसयाइत्यादि ॥

उच्यते—वारसे पांसठ मोहनीना भांगा छे. ५२ चौबीसी
वेने चौबीसगुणा करतां थया १२४८ वेमत्ये सत्तर भांगा
भेळीये वेवारे वारसेने पांसठ धाय । तिमज पदवर्ण चौरासीसो
सत्योत्तरि धाये, दसने उदये चौबीसी १ भांगा २४ तेहने
दसगुणा करतां २४० पदवर्ण धाये । नन्हे उदये चौबीसी ६
तेहना भांगा १४४ तेहने करतां १२९६ पदवर्ण
धाये ए रीते सर्वत्र ज्ञेयो. ए भगा एटला जे कछा ते स्पामादे

जे परिणामने भेदे जे परिणामनो तरुमयोगबंध तोरण न-
तमबंध तोरण तरुतमता याये ॥ १९९ ॥

तेरसहस्सानवसय, पणयालानामबंधभंगाय ।

सत्तसहस्तासगसय, इगनवईउदयभंगाय ॥२००॥

टीका—तेरसहस्सानवसयइत्यादि गाथाद्रुपंगुगमंश्वभंगाधि-
कारुष्याख्यायां व्याख्यानत्त्वान् इहनव्याख्यातम् ॥ अथग्रंथोप-
संहारार्थं भव्यजीवानां यथायोगमप्रतीतिचतुमानार्थंचाह ॥२००॥

उच्चार्यः—नामकर्मनी तेरहजार नवमे पीसनालीस नामक-
र्मनाबंधना भंगा थाप छे २३ ने बंधे ४ भंगा २५ बंधे २५
भंगा २६ ने बंधे सोल भंगा २८ ने बंधे नव भंगा २९ ने
बंधे बाणूसो अडतीस भंगा छे. ३० बंधे ४६ सो इकनालीस
भांगा छे. ३१ बंधे एक भंगो छे, एकने बंधे एक भंगो छे,
ते मिल्या तेरहजार नवसोपेतालीस भंगा छे, बंधना नामकर्मना
उदयना भंगा २०॥२० ने उदये एक भंगो छे, २१ ने उदये
४२ भंगा छे, २४ ने उदये इग्यार भांगा छे, २५ ने उदये
तेत्रीस भंगा छे, छवीसने उदये ६०० भांगा छे, २७ ने उदये
३३ भांगा छे, २८ ने उदये १२०२ भांगा छे. २९ ने उदये
१८८५ भांगा छे, ३० ने उदये २९१७ भांगा छे, ३१ ने
उदये ११६५ भांगा छे, नवमे उदये १ भांगो छे. आठने
उदये १ भांगो छे, सर्व मिल्या सातहजार सातसोनेउं भांगा
उदयना छे. ॥ २०० ॥

एवंसुअउदहीओ, नेयबंधवत्थुविज्ञाणं ।

जंनाऊणंसुविहिआ, सबंधम्मंपयासंति ॥२०१॥

श्रीशत—एवंगु अउदहीओहृत्पादि ॥ एवमगुनामकारेण्यवभा-
ममरीत्या ईवलिज्ञानावबोधेदंदिनगरंतुतरानावपनममाणेनभुनें आ-
पारांगादिगणितिकेलेकाहोकगतगवंभाउवधार्थोपदेशकंपरमनप्र-
भार्गोदर्शनमदीपवृत्तनिर्मुक्तिभापवृत्तिंश्रीशतपं . नउभुभरांगवोधगम्यं
मर्षभेद्रपभंगगमाभापंतुःधिरिउउधि.भुनभेयोदधि. तामानभुतो-
दधिनः अशोपमाअवाधानेचानवधार्थज्ञानजलमंपयसंतर्णद्वेष्याति-
कपर्दातिनकोअपनटः अने शोभगांयरादमार्गप्रवृत्तक्रियाज्ञानचान-
राष्ट्रीय.रथादादानंतगुणपर्यावद्वेष्यानुयोगपरणकरणागुयोगगणिनातु-
योगधर्मकयागुयोगमहाकलश अनेकमप्यादिज्ञानभुनज्ञाननयगम-
परिपाटीसापेक्षनदीमदृष्टाप्रवृत्तमानसलिलैव. अनेकाटापकगापी-
नित्तुक्तिहेतुर्जमिगहृत्काम्य अमिनयानवदविगुट्टाव्यवसायोन्क-
पंरहवृत्तदोहः जीशजीर्वादिनयपशयगुणरधानरभुनोमरवरूपाव-
भासनाउसंरूपेयज्ञानापरतापरुपावधिपसनाशिरधानमूनः भुनस-
मुदरभरमानुज्ञानपरतर्षवभुवर्मधर्माकाशगुट्टलजीवास्तिक्कायादिकंत-
रपाविज्ञानंविद्विष्टनिर्मलेभुनयनयाभासादिदोपरदितंज्ञानंज्ञातस्यंइति-
मभवः, पररुपरनिर्यानिर्पयकानेकाग्निनास्तिभेदाउभेदव्यक्तव्यरूपं-
करणवर्षकर्षादिकारकसाधनसाध्यसाधकवाधकादिकं ज्ञारवागुवि-
दिताः शुद्धवर्षसाधनोद्यतासत्यधर्मशुद्धात्मस्वभावसर्वजीवसत्तास्थि-
तंसत्यर्गदृष्टेशवितप्रणिगणअदागृहीतंसाधुसाधुतास्यंआचार्योपा-
ध्यायगीयमानेअहंभूमितारवादितंसिद्धःसंपूर्ण प्राग्भूतंधर्ममकाशयंति
॥ २०१ ॥

टवार्थः—एवंगु कहितां पृ रीठे भुतसमुद्रयी जाणवो, सर्व
वस्तुनो विज्ञान विशिष्टज्ञान वे विज्ञान, जे जाणीने गुविहित
उत्तम बहुभुतस्तपपथार्थ धर्म जे वस्तुनो सभाव वे प्रकारो
उपदेश करे ॥ २०१ ॥

तत्त्वज्ञानं प्रधानतरंपतः आगमस्यैवविध्यंपंचमांगे अत्तागमे अणं-
तरागमे परंपरागमे अल्पओजरिहंताणं अनागमे नाणहराणं
अणंतरागमे गणहरस्तासाण परंपरागमे सुत्तओगणहराणं अत्तागमे
गणहरस्तासाणं अणंतरागमे तस्ससीसाणं परंपरागमे तओसव्वे
सिंपरंपरागमे एवं परंपरा आचार्यपरंपरयाआगतं ज्ञानंप्रमाणं
इतिज्ञेयम् ॥ २०३ ॥

टिप्पणः—इत्यादिक कयुं जे सर्व प्रमाण छे. आम्नायवं-
तने आ भासनमच्ये छे, श्रुतने विबुध जे दक्ष तिणे जे श्रुत
पंचांगीमच्ये कयुं ते जे पंचांगी बिना आगमना अर्थ कहे ते
अजाण छे, भगवती तथा नदीसुधे कयुं छे अने आगमना रे
भेद छे आत्मागम, अनंतरागम, परंपरागमवेमच्ये जंबूसवामी ते
पछे सुधे परंपरागम कछो छे ते माटे जे परंपराये ज्ञानवंत
थया तेहनो ज्ञान प्रधानतर जाणवो, योज्य सर्वना ज्ञान ते
अज्ञान छे. ॥ २०३ ॥

नाणकिरियाहिमुक्खो, तत्थविनाणंपहाणतरंगंच ।
तम्हानाणभ्भासो, कायवोमुक्खअध्धीहिं ॥२०४॥

टीका—नाणकिरियाहिमुक्खो इत्यादि ॥ ज्ञानक्रियाम्यां-
योसः इत्यागमरचन प्रामाण्यात्तुज्ञानं एकान्तेननमोक्षसाधकं पद-
ज्ञानं तदेवसत्यं यथाश्रमण्यागोचरं तथा ध्यावश्यंस्तिर्गुर्माज-
हारखरोपेदणभार वाही, भाररसभागीनदुसुग्गईए, एव तुनार्गाधत्ते-
णहीणो, नाणस्सभागीनदुसुग्गईए(१) इत्यादि क्रियामुल्यवाक्यं तथापि
र्धादशविकालिकमुने पदमेनाणंतओदयापुवं चिद्द्विसव्वसंजये अज्ञा-
निकिकाही किंवा गहीउच्छेयमीवंगा ॥ १ ॥ जीवोविविदाणइ

लादिशतशास्त्ररचनाप्रवणः श्रीजिनेश्वरसूरिः प्राप्तस्वरतरविरुदः
 तत्पट्टानुक्रमायातः श्रीजिनचंद्रसूरिः तत्पट्टेनवांगीवृत्तिउपपाति-
 कोपांग पंचाशकादिवृत्तिकरणप्राप्तभास्करावदतः ततः संवपट्ट-
 धनेककर्मग्रंथभाष्यादिरचनारचितयथार्थक्रियामार्गः श्रीमज्जिन-
 वल्लभसूरिस्तत्पट्टपूर्वाचलभानुकल्पः गणधरसार्द्धशतकादि धर्म-
 रहस्यादिग्रंथविरचनारचितयथार्थमार्गः श्रीमद्ज्जिनदत्तसूरिः तत्पट्टे
 मणिधरः श्रीजिनचंद्रसूरिः तत्पट्टेसाठिसोप्रकरणकारक श्रीने-
 मिचंद्रभट्टारकपुत्र श्रीवीतरागमार्गयथार्थपरीक्षाकपोपलोपमानः पद्-
 विंशत् वादस्थलकारकश्रीजिनपतिसूरिः तत्पट्टेश्रीजिनेश्वरसूरिस्त-
 त्पट्टेश्रीजिनप्रबोधसूरिः तत्पट्टेश्रीजिनचंद्रसूरिः तत्पट्टेश्रीसिद्धाचल-
 खरतरवसहिनेमिप्रासादप्रतिष्ठापकश्रीजिनकुशलसूरिः तत्पट्टेजिनप-
 द्मसूरिः तत्पट्टेजिनलब्धिसूरिः तत्पट्टेश्रीजिनचंद्रसूरिः तत्पट्टेजि-
 नोदयसूरिः तत्पट्टेजिनराजसूरिः तत्पट्टेजिनभद्रसूरिः तत्पट्टेजिन-
 चंद्रसूरिः तत्पट्टेजिनसमुद्रसूरिः तत्पट्टेजिनहंससूरिः तत्पट्टेजि-
 नमाणिक्यसूरिः तत्पट्टेइत्यादिदर्शयति ॥ २०६ ॥

ट्वार्थः—विचारि चोखा कर्या तेना अनुग्रहने अरथे गाथा
 रची विचारसारी आगमनी रीते जे शुद्ध ते गुरुनी वाणी
 प्रमाण छे. ॥ २०६. ॥

सुविहियखरयरगच्छे, युगवरजिणचंद्रसूरिसाहाए ।
 जिणवयणसारपवणा, उवजायाराजसारखा ॥१०७॥

टीका—सुविहीयखरतरगच्छे इत्यादि ॥ श्रीमत्त्वज्रस्वामि-
 परंपरानुगतत्वात्सुविहिते श्रीमच्चंद्रकुलेवज्रस्वामिशारखायांकोटि-
 गणान्वयेयथार्थमार्गप्रकाशनचैत्यवासवारणात् संप्राप्तस्वरतरविरुद-

प्रसिद्धे श्रीखरतरगच्छे जिनमणिचन्द्रमूरिपट्टपर्वचलभानुश्रीशत्रुंजपा-
द्यनेकतीर्थैत्यप्रतिष्ठाप्राप्तयुगप्रधानाभिधानः तस्यशाखायां श्रीमद्-
पुण्योपाध्यायशिष्यश्रीसुमतिसानरोपाध्यायशिष्यवाचकौत्तमसाधुरंग-
वाचकशिष्य जिनवचनसारेप्रवणाइयप्रवणाउपाध्यायाभावदयको-
द्वारादिसद् ग्रंथकरणानेकैत्यप्रतिष्ठास्थापितानेकजिनविद्यालयाः
श्रीराजसारख्याः ॥ २०७ ॥

टिप्पण्यः—सुविहितयचधार्थं जिनभाणाअनुसारी सामाचारी
जेहनी एहवो खरतरगच्छे, तिहां युगप्रधान श्रीसद्गुरु श्री
जिनचंद्रमूरि थया, तेहना शीष्य परंपरामध्ये श्रीजिनचंद्रमूरिना
शिष्य महोपाध्याय पुण्यप्रधानजी, तेहना शिष्य श्रीसुमतिसारजी
तेहना शिष्य वाचकमुख्य श्रीसाधुरंगजी तेहना शिष्य मुख्य
श्रीजिनवचननो जे सागन्ध्व तेहमे प्रवीण उपाध्याय श्रीराज-
सारजी एहवे नामे थया ॥ १०७ ॥

तस्सीसना... चारसिरिनाणधम्मनामेण ।
तेसिसीसाधीरा, दीपचदाउवज्झाया ॥ २०८ ॥

टीका—तस्सीस इत्यादि ॥ तत्शिष्याज्ञानंतच्चावबोधः
धर्मचारित्रारूपंतपोराधारभूताः श्रीमत्ज्ञानधर्मोपाध्यायाः तेषां-
शिष्याः श्रीशत्रुंजयेसमवसरणनेरुममुखानेकैत्यश्रीराजनगरेसहस्र
कणादिअनेकसतीर्थप्रतिष्ठाकृतात्मसाफल्याः श्रीदीपचंद्रोपाध्यायाः
तेषांशिष्येणइदंविरचितमितिसंबंधः ॥ १०८ ॥

टिप्पण्यः—तेहना शिष्यज्ञानधर्म जे चारित्र तेहना धरण-
हार श्रीउपाध्यायज्ञानधर्म एहवे नामे थया; तेहना शिष्य धार
उपाध्याय श्रीदेवचंद्रजी एहवे नामे शीष्य थया. ॥ १०८ ॥

तेसिंसीसोअज्जत्थ, तत्तरसवायगोजिणाणरुई ।
गणिदेवचंदनामा, तेणविहीयंइमंसुत्तं ॥ १०९ ॥

टीका—तेसिंसीसोअज्जत्थ इत्यादि ॥ तेषांशिष्यः अध्या-
त्मतत्त्वरसास्वादनरसिकजिनागमाम्याससंप्राप्तजिनाज्ञारुचिः गणि-
देवचंद्रइतिनाम्नातेनविहितंइदंस्त्वम् ॥ २०९ ॥

ट्यार्थः—अध्यात्मतत्त्वो रसिक जिनागम प्रमाणतत्त्व स्व-
रूपनो कथक आगमसार १ ज्ञानसारतत्त्वावबोध प्रमुखनो ग्रं-
थनो रच्यो आत्माने हित करतो जिनाज्ञारुचि देवचंद्रगणि
एहवे नामे तिणे ए सूत्र रच्यो गाथा बंधभव्यनी बने उपकार
काजे ॥ २०९ ॥

रसनिहिसंजमवरिसे, सिरिगोयमकेवलस्सवरदिवसे ।
आयत्थंउद्धरीयो, समयसमुदाओरुदाओ ॥ २१० ॥

टीका—रसनिहिसंजमवरिसे इत्यादि गाथागुणमा ॥ अथान-
ग्रये मतिभ्यामोद्गातुंअस्वदोषेणकिंचित् नावगतं तत्तुगुणज्ञाः
स्वपंसंशोध्यकथयंतु इतिमार्थना ॥ तदर्शनायगाथांरचयति ॥ २१० ॥

ट्यार्थः—रस ६ निधि ९ संयम १७ इच्छे १७९६ सतसेछत्रुपे
वरसे श्रीगौतमकेवलज्ञान पाम्या ते दिवसे एच्छे कार्तिरुगुरि
एकम दुःखरसत्रयीपर्यं दिवसे आरमानो बोध कावाने उरयो.
समय कहेनां सिद्धांत जे समुद्र तेद्वयी सिद्धांत समुद्रनो पार
पामवा दुर्लभपरं ए अम्यागेन कल्याण छ. ॥ २१० ॥

जिणसासनसमयन्नु, भवंनिगुणगाहिणोयसोसिं ।
नेअपदंतिमुणंतिअ, लभंतिनाणलद्धीओ ॥ २११ ॥

टीका—जिणशासनसमयधू इत्यादि ॥ जिनशासनसमय-
आगमंतरस्यज्ञाः पैदित्तेनागमरहस्यास्तेगुणयादिणः एर नरोपग्रह-
णरसिकाः इत्यनेनचत्किचित्मद्बालचापल्यंतत्ते न प्रेक्षंते इतिवेच-
जनागमतत्त्वरसिकाः पटंतिइतिस्वयंपटंतिपरंपाटयंति शृष्वंतिचते
लभन्तेज्ञानलब्धीः इति तेनज्ञानार्थिनः विचारसाराख्यंपकरणंअत्या-
दरेणअभ्यस्यंतुइतिप्रार्थनाएव ॥ अथनमयेदंस्वमर्नापयाविलसितं-
क्तिपूर्वापार्थपरंपराग्रंथाऽऽज्ञयातनउद्धृत्यआद्युनिकजीवानांहिताय-
संगृहीनं इति दर्शयन्नाह ॥ २११ ॥

वार्थः—जे जिनशासनना समय आगम तेहना जे जाण
छे तेह जीवसमुहो ज्ञाना गुण गवेये, परंछिद्रग्राही न होवे,
गुणग्राहीपणो ते आत्माने दिन, ते जीव जे मळरी न हुवे ज्ञान
रसिया होस्ये, ए ग्रंथ भणस्ये तथा सुणस्ये ते ज्ञानलब्धि
निरमल पामशे ॥ २११ ॥

कम्मपयडीअसंगह, सिवसम्मयसुजिणवल्लहोसूरी ।
देविंदसूरिपमुहाण, वयणंददृणइयभणियं ॥२१२॥

टीका—कम्मपयडीअसंगह इत्यादि ॥ तत्राशाहणीयपूर्वात्-
उद्धृतं श्रीमन्भद्रबाहुस्वामिनाकम्मपयडीमूत्रं तच्चूर्णिशकृताश्रुदेव-
द्विगणिक्षमाश्रमणस्तटीकाचकृताश्रमिन्मलयगिरिसुरिणा इतिसूक्ष्म-
भावप्रकाशनपदुश्री कम्मपयडीमूत्रं तथाचपुनः संगहत्तिपंचसं-
ग्रहाख्यंपकरणं श्रीचंद्रमहत्तराचार्यकृतं तथा श्रीशिवशर्ममूरिकृ-
ताश्रुहृत्कर्मस्तवादसोजीणकर्मग्रंथाः तथा श्रीजिनवल्लभमूरिकृत-
कर्मग्रंथाः तथा श्रीदेवेन्द्रमूरिकृतकर्मविपाकप्रमुखाः कर्मग्रंथाः
इत्यादि संमुनीनांवाक्यवचनंशुद्धाइयइतिइदं विचारसाराख्यंभ-

गितं कथितं न स्वमत्या श्रीमत् भगवती मज्ञापनादिसदागमपरिपाठ्या-
निवेदितं सर्वत्राप्यागमवाक्यं प्रमाणं, आगमानुसारमतयः आराधकाः
शेषाणां स्वमतिकल्पितकल्पनावृत्तिमतां नास्त्याराधकत्वम् ॥ अतः
वीतरागागमरहस्यज्ञानतत्त्वभावनाभ्यासतत्पराभवंतु ॥ सांप्रतं
जिनागमस्य चिरकालाऽवस्थायित्वं भवतु इत्याशीर्वाक्यपूर्वकं उपदि-
शन्नाह ॥ २१२ ॥

ट्कार्यः—कम्मपयडी, अग्राहणीय पूर्वतो उद्धार छे. तथा
पंचसंग्रह श्रीचंद्रमहत्तरमुरिनो कीधो महाग्रंथ छे. तथा शिव
मुरिकृतभाष्य छे. तथा श्रीजिनवद्वमुरिकृत कर्मग्रंथ छे, तेहनी
टीका मलयगिरिमुरिकृत छे. तथा देवेन्द्रमुरिकृतकर्मग्रंथ छे,
तेहनी टीका पण श्रीदेवेन्द्रमुरिकृत छे इत्यादि पूर्वमुरिना जे
वचन ते सर्वे जोइने तेहने अनुसार ए विचारसारग्रंथ रच्यो
छे. ॥ २१२ ॥

जाजिणवाणीविजयइ, तावधिरंचिद्धउडमं वयणं ।
नूतणपुरमिमरइयं, देवचंदेणनाणहं ॥ २१३ ॥

इति श्रीविचारसारप्रकरणं समाप्तम्

टीका—जाजिणवाणीविजयइ इत्यादि ॥ यागमिनिरप
वीतरागस्य वागो वचनपद्धति विजयनिना इति च नोपि विनि
शुनु श्रीकृत्यादेते वचनपुरन वचनगर्भचन जागि ॥ २१३ ॥ एताप ॥
चनामृच्छनापरिचरना चमे कथानुमे शर्दि ॥ तावथा ताव वचनगर्भचन
एकदृश्यस्वात्वाया नृपरिणामनमे यथागामनमे न्याः ॥ २१३ ॥ एताप ॥
यथापानुभवानुभवविधानिः ॥ २१३ ॥ अंश्याध्वनि ॥ २१३ ॥

अभिनवकर्माऽग्रहणतापूर्वककर्मक्षयः ताम्यांचपरमसिद्धिः अव्यावा-
धसुखप्राप्तिः इति ॥ सवणेनाणिविज्ञानेपञ्चस्वराणेशंयमे ॥ अण-
ण्वेतेवेचेव । बोद्धानेअकिरीयासिद्धा ॥ १ ॥ इतिभगवतीसुव-
प्रमाणतयाश्रुताभ्यासः करणीयः सर्वभक्ष्यैः, देवचंद्रेणज्ञानार्थ-
स्वपरावभासनार्थंपंचमकाटांयकारमुग्धजनप्रबोधनभातुश्रीदीपचंद्र-
सद्गुरुचरणचंचरीकेणरचिनंगाथावदेनयंत्रकन्यासादिनाअक्षरविन्या-
सीकृतं, इतिश्रीदेवचंद्रगणिविरचितास्वोपश्लविचारसारीकासमाप्ता
॥ २१३ ॥

ट्यार्थः—जासीभाजिनवाणीजपवंतीधरत, ता सीम थीररहो,
ए ग्रंथना वचननी रचना, ए ग्रंथनी पूरणता नूतनपुर नवानगर-
मव्ये पंडीत देवचंद्रगणि पोताने तथा परने पण ज्ञान विशेष-
पद्धिने अरथे करी. ॥ २१३ ॥

जपतात्साधिदानंद-महोदयसमाभितः ।

वर्द्धमानजिनाधीशो, भव्येप्सितमहामणिः ॥ १ ॥

कुंदोर्ज्वलपशः कीर्ति-मोज्ज्वलीकृतविष्टपः ।

लब्धिसिधुर्जगद्बंधुः पातुर्गातमसद्गुरुः ॥ २ ॥

धाम्नुसुधर्मरवामी, जपप्रभवादयोमुनिवर्णिताः ।

यापकवंशमभवा, भव्यानांभेषसेसंतु ॥ ३ ॥

क्रमात्स्वरतरेगण्डे, पुढेथांद्वेयुणाकराः ।

श्रीजिनपंद्रगरीशाः जमूरुमुनिनापराः ॥ ४ ॥

तद्व्ययाधिस्तक्ष्णाः, राजसाराहृदायकाः ।

ज्ञानधर्मादीपचंद्राः चंद्रोर्ज्वलपशोधराः ॥ ५ ॥

जगज्जनितबोधानां, तेषांसंवेगपक्षिणाम् ।
 विनेयाःसमजायंत, देवचंद्राः श्रुतान्दयाः ॥ ६ ॥
 स्वान्ययोरुपकाराय, देवचंद्रेणधीमता ।
 विचारसारटीकेयं, गुप्तोपज्ञाविनिर्ममे ॥ ७ ॥
 मतिरत्नराजलाभाद्याः, श्रुताभ्यासपरायणाः ।
 ज्ञानान्कृशालसद्वाज, प्रमोदशिष्यावबोधाय ॥ ८ ॥
 यद्रदितमल्पमतिना, सिद्धांतविरुद्धमिहक्लिमपिशाखम् ।
 विद्वद्भिस्तच्चर्ज्ञैः, प्रसादमादायतद्दुशोध्यम् ॥ ९ ॥
 यत्सूत्रवृत्तिरचनां, कृत्वेमांमयाजितंसुकृतम् ।
 तेनश्रांजिनधर्मे, दृढचित्ताः संतुभ्यजनाः ॥ १० ॥
 अर्हतोमंगलंसिद्धाः, साधवोधर्मेमार्हतम् ।
 स्याद्वादंसंवरस्थानं, कल्याणमुख्यमंगलम् ॥ ११ ॥

॥ इतिश्रीविचारसारप्रकरणटीकासमाप्ता ॥

अर्थः—इतिश्रीविचारसार मूल टीका द्वा साधे संपूर्ण
 थयो. ॥ मुकाम पेथापुरमच्ये आचार्य माहाराज ॥ श्री. ५ ॥
 बुद्धिसागरजी माहाराजना हस्तक हजूरमां इहीने -लख्यो छे.
 ली० लहीया जेटालाल चुनिलाल संवत् १९७३ प्रथम भाद्रव
 मास कृष्णपक्ष ९ दिने चंद्रवासरे संपूर्ण लिख्यो छे. ॥ श्लोक
 संख्या ॥ ४५०० ॥

श्रीमद् देवचंद्र द्वितीय भाग अशुद्धि शुद्धि पत्रक.

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
१	३	बंधुदय	बंधुदयु
"	४	जिय	जीय
"	१९	१६	ॐ
२	११	तिष्ठंत्य	तिष्ठन्त्य
"	१४	शुद्धपकर्ण	शुद्धपकर्ण
३	६	निधे	निःधे
"	८	सहस्वा	सहआस्वा
"	११	वर्त्तत	सहवर्त्तत
"	१५	स्थाननं	स्थानं
"	"	सम्यग	सम्यग्
४	११	गंछि	गंठि
"	१९	दवालन	दवानल
"	२२	देशं	देशं
"	"	मिच्छस्त	मिच्छस्त
५	२	मुहूर्त्तक्या	मुहूर्त्तिक्या
"	३	विमिपे	विभीष
"	१८	समस्ती	समस्ति
६	२	इच्छंतो	इच्छंतो
"	४	दिठी	दिष्टी
"	११	संच्यति	संच्यति
"	१५	इत्यञ	इत्य

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
"	१९	विशुद्ध	विशुद्धय
७	४	पुनर्वि	पुनर्वि
"	६	तारिस्प	तारितस्प
"	२३	पत्तणां	पत्तणां
८	१	"	"
"	६	एतानिएतानि	एतानि
"	१२	निवृत्ति	निवृत्ति
९	२३	युगप	युगपद्
"	२४	माया	मायां
"	"	युगप	युगपद्
१०	२४	दसतनः	दतः
११	२०	त्तिस्र	त्तिस्रः
१२	९	सकासा	सकाशा
"	१६	ध्यान	ध्यानं
"	२३	ध्याययन्	ध्यायन्
१३	१	शीलेशः	शीलेश
"	८	गच्छद्	गच्छन्
"	११	चूर्णो	चूर्णो
१४	११	हेतुद्वा	हेतुद्वा
१५	१०	ततं	तमः
"	"	चतुषष्टि	चतुःषष्टि
१६	१६	अपमत्तंतासत्तठ	अपमत्तंता सत्तठ
"	१८	चवेत्ति	चेवेत्ति
"	"	भेदाः	भेद

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
१६	१८	भेदाः	भेद
"	१९	"	"
"	२२	अभि	आभि
१७	२	निवेशते	निवेशन्ते
"	"	कर्मण	कर्मणाम्
"	३	जीव	जीवः
"	८	प्रमतांताः	प्रमत्तान्ता.
"	१२	मति	मत्ति
१८	१३	सम्यग्	सम्यक्त्व
"	१६	वन्नाति	वच्यते
१९	७	संख्या	संख्याः
२०	२	छसौ	छसौ
"	३	दिठी	दिष्टी
"	३	इति	इत्ति
"	४	नरायुदे	नरायुदे
"	१९	तिर्यघ	तिर्यघ
"	२३	सगरिष्ट	सगसहि
"	"	तेषहि	तेसहि
"	२४	वनां	वना
२१	७	नरायुलक्षणं	नरायुलक्षणं
"	१६	एतावतेष	एतावतेष
२२	१	तेवठि	तेसहि
"	८	देवायुषाम्	देवायुषाम्
"	२३	तेजस	तेजस
२३	१४	मघटा	मिशमिहा

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
२३	१७	तेजसः	तेजस
२४	१	भवन्ति	भवति
२५	१५	उच्चैर्गोत्रं	उच्चैर्गोत्रं
२६	९	संप्रराय	संप्रराय
२७	१	नीचै	नीचै
२८	१८	तिग	तिगे
"	२३	आयुर्कर्म	आयुःकर्म
३१	१९	जडा	जा
"	२०	१६	१४
३२	१२	बन्ध्यते	बन्ध्यन्ते
३३	१	अट्टण्हं	अट्टणं
"	६	संभाष्यते	संभाष्यन्ते
३४	१३	द्विक	द्विकम्
"	१५	उदयोभवति	भवति
"	२३	पद्यन्ते	पद्यते
३५	२१	पद्यते	पद्यन्ते
३६	७	ब्रव्या	ब्रूया
"	"	चतुर्षु	चतसृषु
"	१०	मनुजापूर्वीं	मनुजाऽनुपूर्वीं
"	१२	दृष्ट्यान्तात्	दृष्टयन्तात्
३७	१	तस्तु	तास्तु
"	२	इग	रग
"	१९	सठि	सठि
"	"	सठा	सठी

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
३८	३	नीयते	नीयन्ते
"	७	तिर्षगति	तिर्षग्गति
"	२१	प्रमादायत्वान्	प्रमादायत्तस्त्वान्
३९	६	भवति	वति
"	१५	संज्वल	संज्वलन
४०	१९	"	"
४१	२२	पंचशीति	पंचाशीति
४२	१५	नवय	नव
४३	५	रत्यानद्भुदये	रत्यानद्भुदये
"	२१	अटार	अटार
४४	२२	साहाप्यान्	साहाप्यान्
"	२३	साहायान्	"
४५	३	नव घ न	न घन
"	२१	वेपणीरसय	वेपणीपरस
४६	१	घतुर्ष्वपि	घनसृष्वपि
"	१७	सठी	सठी
"	"	"	"
"	१९	"	"
४८	८	देसि	देसं
"	१६	नाभोदपो	नाभुदपो
"	२१	नीर्धे	नीर्धे
"	२२	"	"
"	२३	एव	एवं
"	२४	टीकादय	टीकाया

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
४९	१९	दीयते	दीयंते
५०	१०	वेदनी	वेदनीय
५१	१९	ओघन	ओघतो
"	२१	धीणद्वी	धीणद्वी
५२	१०	उपशांत	उपशान्तः
"	"	अतुरया	अनुरया
"	११	कपावत्	सावत्
"	१५	चरिमद्विके	चरमद्विके
"	१६	युःनाम	युर्नाम
५३	१	शमनात	शमनात्
"	१४	पुण	गुण
"	१५	सत्ता आठ कर्मनी छे	ॐ
५५	१	इगचत्तससय	इगचत्तसयं
"	७	चत्वारिंशशतं	चत्वारिंशच्छतं
"	१३	"	"
"	१५	बवायुः	बद्वायुः
"	१६	चत्वारिंशशतं	चत्वारिंशच्छतं
"	१७	कुल	कूल
"	"	माउ	मान
"	२१	क्षयोपसमकित	क्षयोपशमसमकित्वा
५६	३	वज्या	वर्ज्या
५७	८	पट्क	पदकं
"	१२	क्षयणा	क्षपणा
"	१५	पंचासीति	पंचाशीति

पृ.	पं.	अशुद्धि-	शुद्धि-
५७	१६	पंचासीति	पञ्चाशीति
"	१७	सप्तति	सप्तति
५९	६	नवापि	नवानामपि
"	१०	मेव	मेव
६०	८	उपसम	उपशम
६१	१	टां णाणि	टाणाणि
"	२	सुद्धुमंज्ज	सुद्धुमंजा
"	१२	संज्वल्लनोमा	सज्वल्लनोमानखपावेतेवारे
६२	६	युवव	युरेव
"	७	माम्मिति	नामम्मिति
"	११	सत्ता	सत्ता
६३	७	केद्रिय	केन्द्रिय
"	१६	सार	सारस
"	१७	द्विधा	द्विधाः
६४	२	पर्पाति	पर्पातिः
"	३	देच	याच
"	"	पुद्गलाः	पुद्गलान्
"	७	परिणामप्य	परिणमप्य
"	१०	पट	पद्
"	१५	सर्वानि	सर्वानि
"	१६	भवति	भवन्ति
"	"	बादरे	बादरी
"	२५	लब्धप	लब्धप
६६	३	विशेतर	विशेषतर

पृ.	पं.	अष्टदि.	ष्टदि.
७२	"	केवली	केवलि
"	१६	मत्स्यादीनां	मत्स्यादीना
७३	२१	मारभते	मारभ्यन्ते
"	"	योचत्वारः	वश्चत्वारः
"	२३	गृहेण	ग्रहेण
७४	३	माव्यतरथा	माव्यस्थय
"	४	गोष्टा	गोष्टा
"	११	पदानं	पादानं
"	१४	कपः	कपस्य
७४	२०	हेतुन्	हेतून्
"	२२	चतुभि	चतुर्भि
७६	७	हेतु	हेतू
"	८	लक्षणं	लक्षण
"	९	द्वादशं	द्वादशकम्
७७	११	विंशतिर्वे	विंशतिर्वे
"	"	असत्या	असत्य
"	"	"	"
"	१९	दशमे	दशे
७९	१	मिच्छता	मिच्छता
"	८	स्ताव	स्तावत्
"	९	यावद्याग	यावद्योग
"	१५	अविरति	अविरति
"	२१	कपाया	कपायान्
८०	१४	लोभाख्यं	लोभाख्यः

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
८१	७	दृष्टव्यः	द्रष्टव्यः
"	१९	नियदि	नियद्वि
"	२०	किलटा	किलट्टा
८२	१२	व्रजति	व्रजन्ति
८४	१०	समुल्लिङ्गा	समुल्लिङ्गा
८५	१६	कषाय	कसाय
"	१८	संगृहीत	संगृहीत
"	२०	युंषि	यूंषि
"	"	त्वास्यादि	द्वास्यादि
"	२३	पर्याप्तिनाम	पर्याप्तिनाम
८६	१	संगृहीत	संगृहीत
"	२	लेश्या	लेसा
"	४	ग्रहणेन	ग्रहणेन
८८	१०	सगठ	सगट्ट
"	१५	चक्षुदर्शन	चक्षुर्दर्शन
८९	२२	भा	भाव
९४	२३	सम्यग्	सम्यग्
९७	५	द्वादशमं	द्वादशं
९८	१०	ऊजय	अजय
"	१२	उपशांतमोह	उपशांशान्तमोहक्षीणमोह
९९	१६	अंपते	अयते
"	"	सम्यग्	सम्यग्
१००	१०	तिग	तिगतिग
"	११	इग	इगइग

पृ.	पं.	अध्यायः.	श्लोकः
१००	१३	४.	४३
१०१	१५	संभवि	संभविः ॥ ५ ॥
"	१६	वीर्यदी	वीर्यं तु वा
"	१७	नर	नरः,
१०२	१	अथवा ३	अथवा ३ ॥
"	२०	विद्वान्	विद्वान् ॥
१०३	५	सुखी	सुखी ॥
"	५	वि. सुखी	वि. सुखी ॥
"	७	अथवा ३ ॥	अथवा ३ ॥
"	५५	सुखी	सुखी ॥
१०४	५	सुखी ॥ ५ ॥	सुखी ॥ ५ ॥
"	"	वि. सुखी	वि. सुखी ॥
"	"	सुखी ॥	सुखी ॥
१०५	१	सुखी ॥	सुखी ॥
"	५	सुखी ॥	सुखी ॥
"	५	अथवा ३ ॥	अथवा ३ ॥
"	"	अथवा ३ ॥	अथवा ३ ॥
१०६	११	सुखी ॥	सुखी ॥
"	५५	सुखी ॥	सुखी ॥
१०७	६	सुखी	सुखी ॥
१०८	१६	सुखी	सुखी ॥
"	५०	सुखी	सुखी ॥
१०९	१६	सुखी	सुखी ॥
"	१७	सुखी	सुखी ॥

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
११०	३	अंतमुहू	अन्तमुहू
"	७	शुक्ल	मुक्क
"	८	मट	मद्
"	२२	अदम्मि	अदम्मि
१११	१	"	"
"	११	शासो	सासो
"	१८	वैरग्	वैरग्ग
११२	३	दोष	दोस
११३	२०	देश	देस
"	२२	चउज्झेओ	चउम्भेओ
११४	२१	व्युच्छिन्न	व्युच्छिन्न
११५	१२	चतुर्विंशरपि	चतुर्विंशतिरपि
११६	१२	सामायेन	समायेन
"	१६	श्रद्धधतः	श्रद्धधतः
"	"	छेदा	छेदो
११७	१२	मोक्कृष्टं	मोक्कृष्टं
११८	२		
११९	६	ख्यातो	ख्यातः
"	१५	दडक	दंडक
१२१	८	दीनां	दीनां
"	१४	चतुशीति	चतुरशीति
"	१५	तेजो	तेजः
१२२	१	पंचेदि	पंचेदि
"	२	नराणां	नराणां

पृ.	पं.	अष्टदि.	शुद्धि.
१२३	५	कुडा	कुण्ड
"	१२	शन	शन
"	१३	"	"
१२४	४	गृह्म	गृह
"	२१	पंशाशन	पञ्चाशन
१२६	५	छत्रीत	छत्रीत
"	१८	शुद्धि	शुद्धि
१२७	१७	भावन	भावन
१२८	७	दीपसय	द्विपसय
"	१८	धुवपांथिजेपेति	धुवपांथिजेपेति
"	२१	दुमुजळ	दुमुजळ
१२९	४	नीम	नीम
"	"	शन	शन
"	१५	रूपो	रूपः
१३०	११	नामक. र्शनी	नामक र्शनी ८३
"	१२	४	१
"	"	१	७
१३१	७	शान	शान
१३२	४	दति	दति
१३४	७	दश	दश
१३५	६	दुव दुवो	दुव
"	१९	८६	६६
"	"	४५	४५
१३६	१	देव	देव

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
१३६	२४	त्तिगं	त्तिगं
१३७	१	विषये	विषये
"	२१	अनि त्ति	अनिवृत्ति
१४३	१४	रुकृष्टा	रुकृष्टा
१४४	१५	ग्रहणेन	ग्रहणेन
"	२०	योर्द्वयो	योर्द्वयो
१४७	१५	स्वगति	स्वगति
"	१९	ग्रह	ग्रह
१४९	२	मोऽहेपि	मोहेऽपि
"	१८	विशृण	विशृण्व
१५१	२०	अत्रैका	अत्रैका
१५२	१५	युगपत्प्रं	युगपत्प्र
१५३	२२	द्वयैरु	द्वयैरु
१५४	२	भंगकाम्	भंगकानाम्
"		भवति, } भवति, वेगुसप्तदशमीलनेष्वप- } ष्यधिका द्वादशशतीभवति, मि- } थ्यात्येद्विनवत्यधिकं शतम्	
"	१८	षट्त्रिंशतिः	षण्णवतिः
"	"	"	"
"	२०	२४८	१२४८
१५७	२०	१	छनोऽथ
"	"	नयनज्ञो	नयनी
१५९	२१	उत्रै	उत्रै
१६०	७	उत्रैर्नात्रै	उत्रैर्नात्रै

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
१६०	१०	गोत्रं	गोत्र
"	"	अय	अयं
"	१२	सत्ता	सत्ता
१६२	२४	प्राप्यते	प्राप्यन्ते
१६३	२५	वशार्थः	ट्वार्थ
१६७	३	द्वादशः	द्वादश
१६९	२१	द्विकृत्यधि	धिकृत्यधि
१७०	१३	भवान्	ॐ
१७१	१६	तद्विषयो	तद्विषय
"	२०	अप्यासिषु	अप्यासेषु
१७२	११	मुहूर्त्तं	मुहूर्त्तं
"	२१	द्वादशानि	द्वादशाधिकानि
"	१२	प्राप्यतः	प्राप्येते
१७३	२१	तिम	तिगं
१७४	२५	ततो	ततः
१७५	८	सम्प	सम्पत्
१७६	६	पष्टु	पष्टु
१७७	१४	बन्ध ने	बन्धस्थाने
"	१६	विशत्	विशत्
"	१७	वन्निप	वन्निप
१७९	११	मष्टा	मष्ट
१८३	१४	मृषा	मृषाश
"	१७	बलायु	बलायु
१८४	१	शुण्वर्षावप्य	शुण्वर्षाव

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
"	५	धन्य	धन
"	१२	ग्रहः	ग्रहः
"	१४	परापत्त	परापत्त
"	१६	चतुरविंशतिः	चतुर्विंशतिः
"	१८	इयां	ईयां
"	१९	निवृत्ता	निर्वृत्ता
"	२०	द्रव्यतो	द्रव्यतः
"	"	कारणं	करणं
१८६	२०	संकल्पयो	संकल्पो
१८७	६	इयां	ईयां
"	"	उम	उप
"	२९	इयां	ईयां
१८८	७	सरुलापी	सरुपापी
"	१३	अपच	अपघ
"	१६	प्रयोगिनी	प्रायोगिनी
१९०	६	अत्र	सत्र
"	१९	"	"
"	२०	समासमादित	समासादित
"	२३	आमूषते	आशूषते
१९१	४	भेदे	भेदे
"	१४	विदाग	विदाः
१९२	१६	विकल्प	विकल्प
१९३	१०	भावात्	भावात्
१९४	५	व्यन्तर	व्यन्तर

पृ.	पं.	अष्टाडि.	शुद्धि.
"	१४	चर्च	चर्च
"	२१	अत्र	अत्र
१९१	१	जनादयो	जनादयः
"	४	पुत्र	पुत्र
"	५	मदमथं	मदमथं
"	८	पदगणा	पदगण
१९६	२	रुपं	रुपं
"	४	अथादयोः	अथादयोः
"	९	मयंशः	मयंशः
"	२०	स्थानेषु	स्थानेषु
१९७	१८	दीपा	दीपा
१९८	१०	शुभ	शुभ
"	२०	पदात्त	पदात्त
१९९	१	पदात्तानां	पदात्तानां
"	१९	जन्तव	जन्तव
"	१७	होति	होति
२००	१	मत्रेति	मत्रेति, मत्रेति, मत्रेति
"	८	१००	१००
"	११	मयंशः	मयंशः
"	१४	अथादयोः	अथादयोः
"	१९	पदात्तानां	पदात्तानां
"	२१	मयंशः	मयंशः
"	२१	मयंशः	मयंशः
"	"	मयंशः	मयंशः
"	२१	मयंशः	मयंशः

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
	२२	कल्पतेहिस्यते	कल्पन्तेहिस्यन्ते
२०५	२	विशेष	विशेष
	१०	शुशोभना	सुशोभना
	१३	विरतिः	विरति
	१५	सामान्यत्मको	सामान्यात्मको
	१६	इत्यर्थः	मित्पर्यः
	२२	छेद्यानु	छेदयानु
	२३	धारिणोत्तद	धारिणस्तत्तद्
	"	णांमिति	ण मिति
	२५	योगे	योग्ये
	२५	सिद्ध	सिद्धि
२०६	१	अविरुद्धार्थो	अविरुद्धार्थः
	९	विपाकतो	विपाकत
	१०	सम्यक्त्वात्स्यदीनय	सम्यक्त्वस्योदीयमानस्य
	१६	युक्ता	युक्ताः
	१८	अयोगी	अयोगि
२०७	१०	स्थानका	स्थानकाः
	१६	मिथ्यात्व	मिथ्यात्वं
	१९	प्रस	प्रसा
२०८	११	कंदश	दशकं
	१२	अभय	अजय
	१८	चक्षुदर्शने	चक्षुदर्शने
	"	"	"
	१९	पद	पदं

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
;	२१	अचक्षुचक्षुदर्शने	अचक्षुश्चक्षुदर्शने
२०९	२	अयोगी	अयोगि
”	१७	सगति	सगत्ति
२१०	१	दशम	दश
२११	३	समि	संमि
”	१३	स्थानि	स्थानानि
२१२	११	आराध्या	आराध्य
”	१४	तेजो	तेजः
”	१६	”	”
”	१७	कमित्याह	कथमित्याह
२१३	६	५ ।	५ । ६ ।
”	७	अविरतिक०	अविरति
”	१२	दस	दंस
”	१३	दारे	आहारे
”	१६	दर्श	दर्शन
”	१७	संज्ञा	संज्ञी
२१४	९	त्रिणि	त्रीणि
२१५	९	एह	एहाऽ
”	२४	नीध	नीधे
”	”	दुभग	दुभंग
२१६	१	ताममति.	तांममति
”	२५	रुपम	रुपम
२१७	५	एन	एनइ
”	७	धुग	धुग

पृ.	पं.	अष्टुट्टि.	शुट्टि.
"	१२	ताप	ऽऽनर
"	१३	विग्रती	विग्रति
२१९	४	ए कोन	एकोना
"	११	तथा	तथा
२२०	४	पष्टी	पष्टी
२२१	१	नोष	नोष
"	"	अजपति	अजपति
"	४	प्रमने	प्रमने
"	११	धन	धोन
"	१३	टिकं	टिक
"	१५	विगमे	विगमे
"	२०	तेदया	तेदयावे नाक
"	"	२	३
२२२	७	धनुदशन	धनुदशन
"	९	पराप	पराप.
"	२१	त्यादि	त्यादि
२२३	१	लक्षणा	लक्षणा.
"	२	मा.	मा
"	"	क.ली.	क.ली.
२२४	४	पार्थ	पार्थ
"	५	सुदम	सुदम
"	१६	गोनदध	गोनदध
"	"	कोट	कोट
"	२६	मष्टुतक	मष्टुतक

पृ.	पं.	अर्थात्.	शुद्धि.
२२५	९	हृग्गाणु	हृग्गाणु
"	११	"	"
२२६	३	समसाधो	समसाधो
"	७	देशगते	देशगती
"	१९	देशाख्याः	देशाख्याः
"	२०	प्रकृति	प्रकृति
२२७	१७	सद्यी	सद्यी
"	१८	धनुषु	धनुषु
२२७	२४	व्ययते	व्ययन्ते
"	"	एके	रंके
२२८	१४	२१	२२
२२८	१५	मगाणा	मगाणा
"	२०	बंधन्ति	बद्धयते
"	"	मिच्छतंमियासु	मिच्छतठियासु
२२९	५	स्थाननीय	स्थापनीय
"	८	आहारकर	आहारक २
"	११	ह्रस्वाय	ह्रस्वाय
"	१३	प्राप्यते	प्राप्यन्ते
"	१६	केवलद्विक	केवलद्विकं
"	"	प्रकृतिः	प्रकृति
"	१७	अजयति	अर्जयति
"	"	तंधति	बन्नाति
२३०	७	संज्ञा	संज्ञि
२३१	१६	पंचेन्द्रिय	पञ्चेन्द्रिय

पृ.	पं.	अनुद्धि.	शुद्धि.
"	१८	चउं	चउ
"	२०	चतु	चत
२२३	३	नाम	नाम
"	८	प्रक्षुषा	प्रक्षुषा
"	१२	मोहनीउ	मोहनीयो
"	१४	गमति	गमति
"	२१	चतुस्र	चतुस्र
"	२५	पुत्रानि	पुत्रानि
२२४	४	प्रवीणं	प्रवीणं
"	"	पद्यना	पद्यना
"	"	"	"
"	"	रति	रति
"	२१	पत्रं पुरुषं	पत्रं पुरुषं
"	२२	सनीकेय	सनीकेय
"	२४	पुंसं	पुंसं
"	"	प्राचीति	प्राचीति
"	२५	पयं	पयं
२२५	९	मोह	मोह
"	१०	पुत्रानि	पुत्रानि
"	१७	सयं	सयं
"	१८	सपिब	सपिब
२२६	४	पयं	पयं
"	६	पयं	पयं
"	११	पुत्रं	पुत्रं

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
२३६	१५	इत्यादि	इत्यादि
"	१६	द्वाशीति	द्वयशीति
"	२२	सयंमि	सयंमि
२३७	६	दश	दस
"	१९	पदकं	पदकं
"	"	दुस्वरं	दुःस्वरं
"	२०	गीरस्तु	गीकारस्तु
"	२१	एकाना	एकोना
२३८	४	मेच	मेव
"	"	अप	अप्
"	७	दुस्वारविक	दुःस्वारनिकं
"	९	चतु	चतुः
"	"	लक्षणा	लक्षण
"	"	सप्तति	सप्ततिः
"	१३	पष्ट	पष्ट
"	"	लक्षणा	लक्षण
"	२०	चतू	चतू
२३९	११	नर्यि	नार्यि
"	१३	योगति	योगनि
"	१९	नेद्यो	नारैपाऽ
"	२२	सप्तति	सप्ततिः
२४०	१	प्येयं	प्येयं
"	२	तेषुद	तेषुदं
"	४	चतुद	चतुदं

पृ.	पं.	अनुद्धि.	शुद्धि.
२४०	५	बंघी	बन्धि
"	१३	"	"
२४३	९	पंच	पञ्चक
"	"	पडाधिक	पडाधिकं
"	१४	नीक्षे	नीचै
"	१९	पूर्व्या	पूर्वी
२४३	२०	एव	एवं
२४८	९३	आहार	ॐ
"	१४	मार्गणामे	मार्गणामे चार आनु- पूर्वोना ११८ नो उदय छे.
२५०	१	शेषासु	शेषासु
"	१२	नीक्षे	नीचै
"	१७	"	"
२५१	४	दयः	दयः प्राप्यते
"	५	प्राप्यते	ॐ
"	२२	तेजो	तजो लेश्या
२५४	२२	सम्प	सम्प
२५५	१६	रगति	इगति
२५६	८	अटार	अटार
"	९	देश	देश
"	१४	६५	४५
२५८	१४	३८	३९
२६१		सड	सग
२७४	३	लक्षणासु	लक्षणेषु

पृ.	पं.	अनुदि.	शुदि.
२७५	२९	लभ्यते	लभ्यते
२७६	१२	सम्पत्त्व	सम्पत्त्व
"	२५	कर्म	कर्म
२७७	१२	अपज्जअं	अपज्जनुअं
२७८	६	पर्याप्ता	पर्याप्त
"	९	यदाहुः	यदाह
२७९	१३	मवि	भवि
२८०	१६	चक्षुद	चक्षुद
२८२	२०	मोस	मीस
२८४	६	मृत्वा	मृत्वा
२८६	३	आहरो	आहारो
२८८	१	एव	एवं
२८९	१८	पर्याप्ता क्षुमा	पर्याप्त सूक्ष्म
"	२३	भवोचरमः	भवश्चरमः
२९०	२३	मनां	मनो
२९२	११	चित्ति	चित्ति
२९२	२२	जिअलख	जिअलख
२९३	४	लक	लक
२९४	१५	लेश्यायु	लेश्यायु
२९६	१	अदखोए	अहक्खाए
२९७	४	चखु	चक्खु
"	६	नाण	नाण
२९९	१	अहकार	अहक्खा
"	६	करण	करणं

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
२९९	१८	१	गति,
"	१९	गनितेद्री	पश्चेद्री जाति
"	२०	२	१ अनाहारक १
"	२०	भद्य	भद्य १ अमद्य १
३००	१	हेनवोमूलोत्तरा	हेतुमूलोत्तर
"	३	कपया	कपायः
३०५	११	मिश्रं	मिश्र
"	१३	औदारिकं	मौदारिकं
"	१७	२	१
"	१८	उवीस	ए उवीस
"	१९	विपे	विपे, ए उवीस मांटेदी
"	"	स्त्रीवेद	स्त्रीवेद, १ वैक्रिय, २ विना
"	"	२३	२१
"	२०	छे.	छे. परिहारविशुद्धि पारिषमं
३०६	१२	छे.	छे. मनःपर्षयज्ञानमन्वे उग्र गुणटाणारात्ता इहां यपन विशेष टात्ते छे.
"	१६	३	१३
"	२०	योगा	योग
३०७	२२	संपरा	सांपरा
३०८	१९	भार्गणा	भार्गणा
३१०	९	दीना	दीनाः
३१२	११	प्यापारतो	प्यापारतो
"	"	सप्टा	नेसप्टा १

क्र.	सं.	जगुदि.	मुदि.
३१२	११	साहूखी	साहूखी
"	"	विहीरणा	विहीरणा
३१३	१२	शान	शान
३१४	१३	पाउसा	पाउसा
३१५	१४	भाति	"
३१६	१५	जक'ग	जक'ग
३१७	१६	पतिपड	पतिपड
"	१७	रु	रु
"	१८	मि	मि
"	१९	रु	रु
"	२०	रु	रु
३१८	२१	रु	रु
३१९	२२	रु	रु
३२०	२३	रु	रु
३२१	२४	रु	रु
३२२	२५	रु	रु
३२३	२६	रु	रु
३२४	२७	रु	रु
३२५	२८	रु	रु
३२६	२९	रु	रु
३२७	३०	रु	रु
३२८	३१	रु	रु
३२९	३२	रु	रु
३३०	३३	रु	रु
३३१	३४	रु	रु
३३२	३५	रु	रु
३३३	३६	रु	रु
३३४	३७	रु	रु
३३५	३८	रु	रु
३३६	३९	रु	रु
३३७	४०	रु	रु
३३८	४१	रु	रु
३३९	४२	रु	रु
३४०	४३	रु	रु
३४१	४४	रु	रु
३४२	४५	रु	रु
३४३	४६	रु	रु
३४४	४७	रु	रु
३४५	४८	रु	रु
३४६	४९	रु	रु
३४७	५०	रु	रु
३४८	५१	रु	रु
३४९	५२	रु	रु
३५०	५३	रु	रु
३५१	५४	रु	रु
३५२	५५	रु	रु
३५३	५६	रु	रु
३५४	५७	रु	रु
३५५	५८	रु	रु
३५६	५९	रु	रु
३५७	६०	रु	रु
३५८	६१	रु	रु
३५९	६२	रु	रु
३६०	६३	रु	रु
३६१	६४	रु	रु
३६२	६५	रु	रु
३६३	६६	रु	रु
३६४	६७	रु	रु
३६५	६८	रु	रु
३६६	६९	रु	रु
३६७	७०	रु	रु
३६८	७१	रु	रु
३६९	७२	रु	रु
३७०	७३	रु	रु
३७१	७४	रु	रु
३७२	७५	रु	रु
३७३	७६	रु	रु
३७४	७७	रु	रु
३७५	७८	रु	रु
३७६	७९	रु	रु
३७७	८०	रु	रु
३७८	८१	रु	रु
३७९	८२	रु	रु
३८०	८३	रु	रु
३८१	८४	रु	रु
३८२	८५	रु	रु
३८३	८६	रु	रु
३८४	८७	रु	रु
३८५	८८	रु	रु
३८६	८९	रु	रु
३८७	९०	रु	रु
३८८	९१	रु	रु
३८९	९२	रु	रु
३९०	९३	रु	रु
३९१	९४	रु	रु
३९२	९५	रु	रु
३९३	९६	रु	रु
३९४	९७	रु	रु
३९५	९८	रु	रु
३९६	९९	रु	रु
३९७	१००	रु	रु

पृ.	पं.	अशुद्धिः	शुद्धिः	पं.
३५३	८	अट्ट	अद्	७६३
३५५	२	कैक	कैको	"
"	८	पंचेद्रीय ?	पंचेद्रिय	२
३५८	५	रूप	रूप	"
"	६	"	"	"
३६१	९	अस	अस	"
३६३	९	नरगतौ ?	नरकगतौ	७९
"	१६	विशतिः	विंशतिः	"
"	२२	भवति	भवन्ति	"
३६४	१५	भवन्ति	भवति	"
"	२३	नरक	नरक, ?	"
"	"	नरकायु	नरकायु, तिर्यगायु.	"
३६५	१	नरायु	नरकायु	"
३६७	२३	तत्त्व	तत्त्व	"
३७१	४	तद्वं	तद्वं	"
३७३	५	उप	उव	"
"	१९	उरलस	उरल	"
३७४	१३	द्वयशीतिः	द्वयशीतिः	"
३७८	१७	पुण	पण	"
३८०	१०	अंतमु	अन्तमुं	"
३८१	१	"	"	"
३८४	९	इतथा	तथा	"
३८६	१७	सयं	सयं	"
३९०	१७	पंचेद्रि	पंचेन्द्रिय	"

पृ.	पं.	अशुद्धि.	शुद्धि.
३९०	२१	भंगा	भंगा
३९४	१	मिथ्रे	मिश्रे
३९७	८	सम्पक्त्वा	सम्पक्त्वा
"	१६	उम	उव
३९८	१०	घोवीवी	घोवीसी
४००	१०	देरे	दये
४०१	१२	गुणास्थान	गुणस्थान
४०३	८	बध्नतो	बध्नतो
"	२१	विशतिः	विशति
४०५	६	भवन्ति	भवति
"	७	गन्तव्यो	गन्तव्यो
"	१७	एव	एवं
"	२१	भंगा	भङ्गाः
४०६	१९	क्रम	क्रमं
४०९	१३	पर्याप्तस्य	पर्याप्तस्य
"	१६	सत	सं
"	१९	तिर्यग्	तिर्यग्
४११	३	संहननना	संहननना
"	४	पद्कं	पद्कं
"	१७	विश	विशद्
४१२	१२	पर्याप्तस्व	पर्याप्तस्य
४१३	७	दुर्भंगाना	दुर्भंगाऽऽ
४१४	४	उच्छ्रामे	चास्ते
"	७	भंगाः	भङ्गा

पृ.	पं.	अञ्चद्वि.	शुद्धि.
४१५	१६	अष्टौ	अष्टो
४१६	८	पर्याप्त	पर्याप्त्य
४१८	२०	संख्यानायनायागा	संख्यानायगाथा
४२०	४	१७	२७
"	२०	प्रायोग्या	प्रायोग्यान्
४२१	४	भंगा	भङ्गाः
"	९	१९	२९
४२२	१५	अहारक	आहारक
४२३	१५	सद्वि	सद्विसया
४२४	११	अडतीस	अडतालीस
"	१८	१८८५	१७८५
"	२०	नेउ	एकाणुं
४२५	११	अमि	अमि
"	१३	मू	मूतः
"	१४	धर्म	धर्माऽ
"	२२	सु	सुअ
"	१६	व्यक्त	वक्त
४२७	९	पंचागी	पंचांगी
"	२१	मागी	भागी
४२८	१८	चिट्ठ	चिट्ठ
"	२०	आत्मायी	आत्मार्षी
४३०	७	ने	ने
"	२१	हीय	दिय
४३१	२३	देव	दीप

